

Muzeum
„Górnoląski Park
Etnograficzny
w Chorzowie”

Stosunki społeczne na wsiach księstw opolskiego i raciborskiego w epoce Habsburgów (XVI–XVII wiek) w świetle aktów prawnych i akt sądowych

Materiały

Opracował
Roman Sękowski

Stosunki społeczne
na wsiach księstw
opolskiego i raciborskiego
w epoce Habsburgów (XVI–XVII wiek)
w świetle aktów prawnych
i akt sądowych

Muzeum
„Górnoląski Park
Etnograficzny
w Chorzowie”

7

MONOGRAFIE I MATERIAŁY

Redaktorzy naukowi serii
Agnieszka Przybyła-Dumin
Przemysław Nocuń

W serii MONOGRAFIE I MATERIAŁY MGPE ukazały się dotychczas:

1. *Proza folklorystyczna u progu XXI wieku na podstawie badań terenowych. Monografia.* Autor: Agnieszka Przybyła-Dumin
2. *Proza folklorystyczna u progu XXI wieku. Bajka ludowa, legenda, anegdota. Materiały.* Zebrała, opracowała, wstępem opatrzyła: Agnieszka Przybyła-Dumin
3. *Proza folklorystyczna u progu XXI wieku. Podanie, opowieść wspomnieniowa, legenda współczesna. Materiały.* Zebrała, opracowała, wstępem opatrzyła: Agnieszka Przybyła-Dumin
4. *Księgi sądowe wiejskie z Chorzowa i Dębu z lat 1534–1804.* Opracował: Zdzisław Jedynak przy współpracy Andrzeja Sośnierza
5. *Wieś zaginiona. Stan i perspektywy badań.* Redakcja naukowa: Przemysław Nocuń, Krzysztof Fokt, Agnieszka Przybyła-Dumin
6. *Dzieje rodu Morysów ze Śląska Cieszyńskiego od XVIII do początku XX wieku.* Autor: Michael Morys-Twarowski

Stosunki społeczne
na wsiach księstw
opolskiego i raciborskiego
w epoce Habsburgów (XVI–XVII wiek)
w świetle aktów prawnych
i akt sądowych

Materiały

Opracował
Roman Sękowski

Chorzów 2016

Recenzja

Prof. dr hab. Antoni Barciak

Redakcja

Barbara Grabny

Agnieszka Przybyła-Dumin

Projekt okładki

Marek J. Piwko {mjp}

Korekta

Dagmara Tomiczek

Redakcja techniczna

Marta Pobereszko

Na okładce: Dąbrówka Dolna, 1939 rok (zbiory Fototeki Śląskiej, Muzeum Wsi Opolskiej, fot. nr 00919).

Copyright © by Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”, Chorzów 2016
© by Roman Sękowski, 2016

ISBN 978-83-941769-2-1

Muzeum „Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie”

ul. Parkowa 25, 41-500 Chorzów

tel. 32 241 07 18

www.muzeumgpe-chorzow.pl

Instytucja kultury Samorządu Województwa Śląskiego

Muzeum
„Górnośląski Park
Etnograficzny
w Chorzowie”

Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – Państwowego Instytutu Badawczego
26-600 Radom, ul. K. Pułaskiego 6/10, tel. centr. (48) 364-42-41, fax (48) 364-47-65
e-mail: instytut@itee.radom.pl <http://www.itee.radom.pl>

Wprowadzenie

Literatura i źródła

Niewiele opracowań naukowych zajmowało się problemem nas interesującym tzn. strukturą i stosunkami społecznymi na wsi górnośląskiej w epoce Habsburgów. W obu opublikowanych opracowaniach ustroju Śląska nic, lub prawie nic, nie wspomina się o tym zagadnieniu¹. W starszym, Stanisława Śreniowskiego, znajduje się wprawdzie niewielki rozdział poświęcony „sprawie chłopskiej”, jednak bardzo ogólny i niewiele mówiący. Nie można zapominać, jak wielkim błędem jest traktowanie Śląska jako jednolitej całości, bez uwzględnienia różnic, nieraz bardzo istotnych, pomiędzy poszczególnymi księstwami, zwłaszcza między księstwami dolnośląskimi i górnośląskimi².

Początek 2. połowy ubiegłego wieku zaowocował wprawdzie licznymi pracami z zakresu spraw związanych ze wsią, głównie jednak kwestiami gospodarczymi wsi śląskiej i górnośląskiej. Historycy wrocławscy: Roman Heck i Józef Leszczyński zaczęli wydawać serię tekstów źródłowych – urbarzy dawnych majątków książęcych, a później kameralnych Górnego Śląska³, zawierających imienne wykazy obciążeń pańszczyźnianych poddanych w tych miejscowościach. Jednocześnie rozpoczęto na szeroką skalę badania nad historią wsi śląskiej. Powstawały liczne prace dotyczące różnych aspektów tego problemu: geograficzne, demograficzne, historii gospodarki itp. Należy tu wymienić teksty Tadeusza Ładogórskiego z zakresu demografii⁴, geograficzne opracowania Haliny Szulcowej i Stefana Golachowskiego⁵ lub poświęcone historii gospo-

1 S. Śreniowski, *Historia ustroju Śląska*, Katowice – Wrocław 1948; K. Orzechowski, *Historia ustroju Śląska 1202–1740*, Wrocław 2005.

2 Wynikających m.in. z odrębności językowej. Na Górnym Śląsku do końca XVII w. językiem urzędowym był czeski.

3 R. Heck, J. Leszczyński, *Urbarze dóbr zamkowych opolsko-raciborskich z lat 1566 i 1567*, Wrocław 1956; R. Heck, J. Leszczyński, J. Petrań, *Urbarze dóbr zamkowych Górnego Śląska z lat 1571–1640*, Wrocław 1963.

4 Np. T. Ładogórski, *Generalne tabele statystyczne Śląska w 1787 roku*, Wrocław 1954 (w publikacji znajdują się także dane wcześniejsze); idem, *Rozwój demograficzny Opolszczyzny w epoce feudalnej*, „Kwartalnik Opolski” 1966, nr 4; idem, *Studia nad zaludnieniem Polski XIV wieku*, Wrocław 1958.

5 Np. H. Szulc, *Typy wsi Śląska Opolskiego na początku XIX wieku i ich geneza*, Warszawa 1968; S. Golachowski, *Niektóre formy układu pól we wsiach średniowiecznych Śląska*, „Sprawozdania Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego” 1962, r. 17, s. 97–106.

darczej – Aleksandra Nyrka⁶ oraz liczne publikacje historyczne wymienionych wyżej: Romana Hecka czy Józefa Leszczyńskiego, a także Stefana Inglota⁷.

Podsumowaniem badań historycznych było opublikowanie w 1979 roku obszernego dzieła *Historia chłopów śląskich*⁸. Pracy tej należy poświęcić więcej miejsca: powstała bowiem w czasie, kiedy obowiązywała jedyna dopuszczona metodologia „materializmu historycznego”⁹. Autorzy podjęli się próby opracowania kompletnej historii wsi – od czasów przedhistorycznych aż po XX wiek, co spowodowało dość powierzchowne potraktowanie tematu, w dodatku z uwzględnieniem przede wszystkim sytuacji chłopów dolnośląskich. W omawianej pracy przyjęto formę popularną i zrezygnowano z umieszczenia aparatu naukowego¹⁰, co uniemożliwia weryfikację niektórych tez. Okres nas interesujący opracował znakomity znawca przedmiotu – Stefan Inglot¹¹. Pomimo wyżej wymienionych zastrzeżeń, nie można pracy tej zignorować, zawiera bardzo wiele cennych uwag i opinii. Po opublikowaniu w 1979 roku *Historii chłopów śląskich* badacze polscy przestali się interesować problemami wiejskimi na Śląsku w omawianym okresie.

Z licznej literatury niemieckiej, zajmującej się przede wszystkim historią osadnictwa, należy wymienić pracę Waltera Kuhna¹², w mniejszym stopniu Othmara Karzela, podejmującego kwestię reformacji na Górnym Śląsku¹³, oraz Waldtraut Meyer¹⁴. Wszystkie te teksty w minimalnym zakresie zajmowały się strukturą społeczną „stanu prostego”, przyjmując jako podstawowe kryterium wielkość gospodarstw chłopskich.

6 A. Nyrka, *Gospodarka rybna na Górnym Śląsku od połowy XVI do połowy XIX wieku*, Wrocław 1966; idem, *Gospodarka leśna na Górnym Śląsku od połowy XVII do połowy XIX wieku*, Wrocław 1975.

7 M.in. R. Heck, *Studia nad położeniem ekonomicznym ludności wiejskiej na Śląsku w XVI w.*, Wrocław 1959; idem, *Uwagi o gospodarce folwarcznej na Śląsku w okresie Odrodzenia*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 1956, t. 11.

8 *Historia chłopów śląskich*, red. S. Inglot, oprac. R. Heck et al., Warszawa 1979.

9 Uznawała ona, że głównym motorem rozwoju ludzkości i cywilizacji była „walka klas”. Znaczna część historyków nie traktowała tej zasady poważnie, ale aby cokolwiek opublikować, trzeba było się jej podporządkować.

10 Brak przypisów i odsyłaczy, jest tylko bibliografia, w której jednak brakuje informacji o wykorzystanych źródłach. Wynika z tego, że autorzy oparli opracowanie jedynie na wcześniejszej literaturze (niemieckiej?).

11 S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany (1527–1763)*, [w:] *Historia chłopów śląskich*, red. S. Inglot, oprac. R. Heck et al., Warszawa 1979, s. 106–182.

12 W. Kuhn, *Siedlungsgeschichte Oberschlesiens*, Würzburg 1954. Autor zajmuje się głównie historią osadnictwa.

13 O. Karzel, *Die Reformation in Oberschlesien Ausbreitung und Verlauf*, Würzburg 1979.

14 W. Meyer, *Gemeinde, Erbherrschaft und Staat im Rechtsleben des schlesischen Dorfes vom 16. bis 19. Jahrhundert*, Würzburg 1967 (rozdz. III, s. 120–157: „Der Einfluss von Gemeinde, Erbherrschaft und Gesamtstaat auf die schlesische Schöppenbücher, dargestellt an den Beständen der Fürstentümer Jauer und Oppeln”).

Niniejsza praca, uwzględniając wymienione wyżej opracowania, oparta jest jednak głównie na nieznanych, lub mało znanych, w większości niepublikowanych, źródłach epoki panowania Habsburgów na Śląsku. Jedynie w kilku wypadkach publikujemy dokumenty już znane. Wykorzystano dwie grupy źródeł:

1. Podstawy prawne regulujące stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku.
2. Akta sądowe umożliwiające wgląd w kształtujące się wówczas stosunki społeczne (czyli ich realizację w praktyce).

Prawie wszystkie spisane zostały w języku czeskim, który był językiem urzędowym w księstwach opolskim i raciborskim¹⁵ (jedynie urbarze sporządzone przez komisarzy przybyłych z Wrocławia i prawdopodobnie nieznaną czeskiego, opracowywane były w języku niemieckim). Na ile język tych dokumentów był taki sam, jakim posługiwano się w Czechach i w kancelarii dworskiej w Pradze, a na ile był to dialekt czesko-polski używany w tych księstwach, powinni rozstrzygnąć językoznawcy. Dlatego też w publikowanych tekstach zachowano dokładną pisownię oryginału, z zachowaniem stosowanych wielkich oraz małych liter, jak również pomyłek pisarskich. Pewien problem stanowiła stosowana wówczas interpunkcja: zdań nie oddzielano kropką czy przecinkiem. Przy jednoczesnym pisaniu wszystkich rzeczowników wielką literą duże trudności sprawiał podział na zdania. Z rzadka dzielono je używając dwukropków.

Na niniejsze opracowanie składają się:

1. Wprowadzenie do problemu i omówienie stosunków społecznych w oparciu o przedstawiony materiał źródłowy.
2. Teksty źródłowe w oryginale i tłumaczeniu na język polski wraz z komentarzami¹⁶.

Aby ułatwić zrozumienie tekstów źródłowych konieczne było ponadto omówienie dwóch podstawowych problemów: systemu monetarnego oraz systemu miar i wag.

15 Gwarantował to Statut ziemski. Zob. Teksty źródłowe: Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego [dalej: TŻ, SZ], k. 27, rozdz. 20–21. W przypadku źródeł powstałych w księstwach opolskim i raciborskim, można się zastanawiać, na ile był to język czeski powszechnie w tym czasie używany w Królestwie Czeskim, a na ile śląski dialekt języka czeskiego. Na ten temat powinni się jednak wypowiedzieć językoznawcy.

16 Jedynie w przypadku tłumaczenia tekstów z ksiąg ziemskich zastosowano rodzaj regestów, gdyż $\frac{2}{3}$ każdego tekstu stanowią jednakowe, powtarzające się formułki prawne.

Podstawy prawne regulujące stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku

W pierwszej grupie znalazły się trzy podstawowe akty prawne stanowiące „fundament” ustrojowy księstw opolskiego i raciborskiego: cesarskie regulacje pańszczyźniane, statut księstw i uchwały sejmiku.

Regulacje cesarskie pańszczyzny z 1562 roku

Dokument ten jest znany – wydali go po raz pierwszy w języku oryginału¹⁷ R. Heck i J. Leszczyński jako załącznik do I tomu *urbarzy śląskich*¹⁸. W opracowaniu niniejszym, publikowany w nim tekst został skonfrontowany z rękopisem z 1. połowy XVII wieku, znajdującym się w Księdze praw księstwa opolskiego i raciborskiego, w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu¹⁹.

Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego

Pół roku po wprowadzeniu regulacji pańszczyźnianej, cesarz Ferdynand I, 29 września 1562 roku, wydał *Zrzęzenj zemske knjżietstwj oppolskeho a ratiborskeho y ginych Kraguw nim przislussegicznych*²⁰. Był to podstawowy akt ustrojowy – rodzaj konstytucji tych ziem. W XVI i XVII wieku trzykrotnie wydany drukiem, później – w okresie pruskim – został zapomniany. Z okazji 450-lecia nadania księstwom statutu Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Opolu opublikowała go w formie reprintu z obszernym wstępem Olgerda Kniejskiego i Romana Sękowskiego²¹. Publikowany tekst pochodzi z rękopisu znajdującego się w Księdze praw w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu. W opracowaniu tym umieszczone zostały jedynie wyjątki dotyczące spraw wiejskich w tych księstwach.

¹⁷ W tłumaczeniu na język niemiecki publikowali go historycy niemieccy.

¹⁸ R. Heck, J. Leszczyński, *Urbarze dóbr zamkowych...*

¹⁹ Księga praw [rękopis w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu]. Oprócz różnic w pisowni, oba teksty są identyczne. Publikowany w niniejszym opracowaniu tekst pochodzi z rękopiśmiennej Księgi praw.

²⁰ Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego i innych ziem do nich należących.

²¹ *Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego i innych ziem do nich należących*, oprac. i wstęp O. Kniejski, R. Sękowski, Opole 2012 (cz. 1 – opracowanie i tekst, cz. 2 – reprint rękopisu z XVII w.).

Uchwały sejmiku księstw opolskiego i raciborskiego z lat 1565–1678

Na podstawie wspomnianego Statutu ziemskiego od 1565 roku zaczął działać sejmik powszechny tych księstw²². W opracowaniu wykorzystano nieupowszechnioną dotąd Księgę uchwał sejmiku powszechnego²³, odnaniezoną przez historyków cieszyńskich w zbiorach biblioteki parafii ewangelickiej w Cieszynie w tzw. Bibliotece Tschammera²⁴.

Akta sądowe umożliwiające wgląd w stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku

W niniejszym opracowaniu wykorzystano i umieszczono teksty ze wszystkich zachowanych podstawowych rodzajów ksiąg sądowych: ziemskich, oskarżeń (pozwów) i wyroków, a także księgi burgrabiowskiej zamku opolskiego²⁵.

Księgi ziemskie²⁶

W literaturze historycznej często występujące pod niemiecką nazwą *Landbuch*. Były to księgi, w których prowadzono różnorodne zapisy związane z posiadaniem majątkami: sprzedaż, dziedziczenie, pozasądowe ugody spadkowe²⁷,

22 „Sniem obec” – właściwie sejm powszechny. Aby odróżnić go od Sejmu Śląskiego we Wrocławiu, w literaturze przyjęło się określenie „sejmik”. Sejmiki – zjazdy rycerstwa/szlachty były praktykowane już wcześniej, ale numeracja sesji sejmiku rozpoczęła się od nadania Statutu ziemskiego. Był to rodzaj samorządu księstw opolskiego i raciborskiego. Sejmik powszechny praktycznie przestał funkcjonować w 1678 r. Zastąpił go Auszus (aussus) – przedstawicielstwo, nazywany czasem błędnie sejmikiem.

23 Compendium Wssech Sniemowych Zawrzeni Knizetstwi Oppolskeho a Rattiborzskheo – zawiera całość uchwał 97. sesji sejmiku powszechnego. W okresie korzystania z niego, dokument ten nie był jeszcze bibliotecznie opracowany (nie miał sygnatury i paginacji stron).

24 Zob. Waław Gojniczek, *Dwór Jana Tschammera w Dolnym Ustroniu w świetle inwentarza pośmiertnego z 1689 roku*, „Rocznik Muzeum »Górnośląski Park Etnograficzny w Chorzowie«” 2016, t. 4, 12–21.

25 Dokonując jednak z konieczności wyboru (olbrzymia liczba źródeł) najbardziej reprezentatywnych spraw.

26 Zemska kniha, Landbuch.

27 Zwykle w obecności i pod naciskiem komisarzy sądowych.

tzw. „odewzdawki” i „wrczenia”²⁸, oraz wiana²⁹. W interesujących nas sprawach – akty kupna-sprzedaży ziemi i poddanych chłopów, sołectw, karczem oraz ugody spadkowe wolnych chłopów i kuźników³⁰. Był to więc odpowiednik dzisiejszych ksiąg wieczystych i hipotecznych³¹.

W opracowaniu wykorzystano dwie zachowane księgi ziemskie z interesującego nas okresu: z Ziemskiego archiwum w Opolu – księga ziemska z lat 1557–1604 (sygn. 45)³², oraz z Archiwum Państwowego we Wrocławiu – księga ziemska z lat 1581–1604 (sygn. 40)³³.

Księga oskarżeń sądu ziemskiego (pozwów)³⁴

Prowadzona przez Urząd Ziemski, zawierała wpisy wszystkich spraw złożonych w sądzie. Sesje sądowe odbywały się dwa razy w roku, na wiosnę oraz na jesieni³⁵ i trwały po około 6 tygodni. Nie rozróżniano spraw cywilnych od kryminalnych i nawet najcięższe przestępstwa (zabójstwa) rozpatrywano z oskarżenia prywatnego³⁶. Znajdują się tu pozwy wolnych chłopów przeciwko szlachcie i wolnym chłopom (oraz odwrotnie), kuźników, a także całej społeczności wiejskiej³⁷ przeciwko panom oraz sprawy między duchowieństwem, a szlachtą i chłopami³⁸.

We wrocławskich zbiorach archiwalnych zachowała się jedynie księga z lat 1570–1575 (sygn. 129) i to w bardzo złym stanie – niewiele zapisów można odczytać w całości.

-
- 28 Odewzdawek – przekazanie majątku, głównie przez żonę mężowi. Na Śląsku nie istniała wspólnota majątkowa małżeństwa i z chwilą śmierci męża, przy braku potomstwa, majątek wracał do rodziny zmarłego. Żona nie miała prawa dziedziczenia i odwrotnie – mąż nie miał prawa dziedziczenia majątku żony. Stąd zwyczaj przekazywania głównie przez żonę majątku mężowi, rzadziej męża – żonie. Wrczenie (oświadczenie) – sądowe oświadczenie o rozliczeniu się z majątku (głównie składane przez kobiety o rozliczeniu się z braćmi ze spadku po rodzicach).
- 29 Wiano (wieno, Leibgedige) – na Śląsku, z powodu wyżej wspomnianego braku dziedziczenia przez żonę majątku męża, obowiązywał dożywotni zapis przez męża majątku lub dochodu dla żony na wypadek jego śmierci w wysokości nie mniejszej niż wniesiony przez nią posag. W Polsce zwany „dożywociem” lub „wdowim groszem”.
- 30 Również komisaryczne wymuszanie realizacji wyroków sądowych.
- 31 Księgi hipoteczne zostały założone przez władze pruskie w 2. połowie XVIII w.
- 32 Jest to zbiór fotokopii nieistniejącej księgi. Księga w ostatnim czasie odnalazła się w Archiwum Państwowym w Opolu, nie jest jednak jeszcze udostępniona.
- 33 Co ciekawsze, pomimo że księgi są z tych samych lat, zawierają w dużym stopniu różne wpisy.
- 34 Kniha obwinien.
- 35 Wiosenna w Opolu, jesienna w Raciborzu.
- 36 W wypadku naruszenia własności cesarskiej (kameralnej) z oskarżenia prokuratora, który występował również w innych sprawach jako obrońca.
- 37 Obec wsy, gmen.
- 38 W odróżnieniu od sytuacji w Polsce, gdzie sprawy pomiędzy duchowieństwem a ludźmi świeckimi (szlachtą lub chłopami) należały do sądów kościelnych, tu były rozpatrywane przez sądy świeckie – sąd ziemski.

Księgi wyroków sądu ziemskiego³⁹

W archiwum we Wrocławiu zachowały się dwie księgi wyroków: z lat 1558–1562 (sygn. 127) oraz 1573–1599 (sygn. 128). Zgodnie z przyjętymi w niniejszym opracowaniu ramami czasowymi (XVI–XVII wiek), z pierwszej księgi wykozystano tylko wyroki z 1562 roku. Jedynie w niewielkim stopniu pokrywają się one z możliwymi do odczytania oskarżeniami.

Księga burgrabiowska zamku opolskiego⁴⁰

Jedyna zachowana, będąca odpowiednikiem ksiąg ziemskich dla majątków „zamkowych” – kameralnych – oraz dla poddanych, co do których urząd burgrabiowski posiadał wyższe prawo⁴¹. Księga objętościowo niewielka⁴², ale niezmiernie interesująca: zapisy są bardzo szczegółowe, przedstawiające nie tylko majątek chłopski i wyposażenie domu, ale również obyczaje ludności wiejskiej. Zawierają je m.in. testamenty chłopskie. Wpisy pochodzą z lat 1597–1610 i 1668–1673, z tego ostatniego okresu są sporządzone w języku polskim.

Oprócz wymienionych źródeł, częściowo wykorzystano również inne, z rękopisów: wspomnianą Księgę praw⁴³, Księgę podatków z 1621 roku oraz wykazy zaległych podatków z 1632 roku⁴⁴, a także opublikowane przez Jiřího Stibora regesty dokumentów czeskich z archiwum wrocławskiego⁴⁵.

Niestety, nie znaleziono w źródłach archiwalnych kamery cesarskiej w Pradze, ani w archiwum wrocławskim bardzo ważnych dla badań stosunków ekonomicznych oświadczeń majątkowych, składanych co kilka lat w celach podatkowych i mobilizacyjnych⁴⁶, oraz prawdopodobnie niezmiernie interesującego sprawozdania komisarzy, w oparciu o które zostały wydane regulacje pańszczyźniane w 1562 roku⁴⁷.

39 Kniha nalezuow.

40 Bez tytułu.

41 O prawie wyższym – zob. dalej.

42 Archiwum Państwowe we Wrocławiu [dalej: APW], sygn. 54. Posiada zaledwie zapisanych 44 strony i 13 wpisów.

43 Ze zbiorów Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu.

44 APW, [Bez tytułu], sygn. 148 – m.in. wykaz podatków płaconych przez wolnych chłopów. W księdze brakuje okręgu opolskiego i częściowo raciborskiego; APW, sygn. 144, „Resta Wystawena z Registra Pana Gindrzicha Nosa z Starych Restuw...”.

45 J. Stibor, *Regesta českých listin a listů z knížectví opolsko-ratiborského (1303) 1457–1731*, „Sborník Archivních Prací” 1997, 47, č. 2.

46 W uchwałach sejmiku zachowały się jedynie wzory takich oświadczeń, zawierających informacje o strukturze ekonomicznej i społecznej każdej wsi. Być może znajdują się one w aktach archiwum cesarskiego dotyczących spraw wojskowych tego okresu. Zob. Teksty źródłowe: Uchwały sejmiku [dalej: TŻ, US], sesja 23 z 1579 r., uchwała nr 15.

47 Te z kolei mogą się znaleźć w cesarskim archiwum dworskim.

Systemy monetarne

W omawianej epoce nie było ustalonych, państwowych systemów monetarnych. Właściwie w obiegu były wszystkie monety europejskie, zaś wartość pieniądza określała ilość i jakość metalu, z którego został wybity: głównie złota i srebra. Liczne fałszerstwa polegały więc na zmniejszaniu wagi pojedynczych monet lub w przypadku srebra, dodawaniu większej ilości cynku. Nie znano systemu dziesiętnego i stosunek poszczególnych rodzajów monet do siebie był różny. Najdrobniejszą monetą był halerz⁴⁸, bity na ogół z gorszego srebra. Na 1 grosz praski przypadało 12 halerzy, na grosz śląski – 8 halerzy.

W XVI i XVII wieku obowiązywały trzy różne systemy monetarne, ich podstawą był **grosz**, zwany groszem srebrnym lub praskim⁴⁹, a także o innej wartości – grosz śląski. Była to podstawowa moneta srebrna. Określona liczba groszy składała się na wyższy nominal: grzywnę, złoty czy talar lub denar i gulden.

Grzywna⁵⁰ – moneta o takim nominale nie istniała. W średniowieczu była to waga określonej liczby monet srebrnych⁵¹. W XVI wieku była to już nie waga, a liczba groszy: początkowo 46, a później 42 grosze praskie stanowiły 1 grzywnę. Liczenie grzywnami wyszło z użycia na początku XVII wieku.

Złoty⁵² – zwany złotym węgierskim, czerwonym lub reńskim. Moneta złota poza Śląskiem najczęściej nazywana była dukatem lub florenem. Nazwa „złoty” występuje w źródłach (podobnie jak grzywna) w XVI wieku, później przestała być używana. 1 złoty liczył 38 groszy praskich. Taką samą wartość miał występujący niekiedy w źródłach **Reichstaler**.

Talar⁵³ – podstawowy od XVII wieku wyższy nominal monety srebrnej. W połowie XVII wieku większe sumy pieniędzy obliczano już wyłącznie w talarach. 1 talar liczył 36 groszy praskich. W źródłach występuje też czasem określenie „talar trzywiardunkowy”, tzn. liczący 36 groszy⁵⁴.

Szyling (?) – w dokumentach burgrabiowskich zamku opolskiego z początku XVII wieku występuje takie określenie na olbrzymią sumę 12 grzywien.

48 Halirž, Pfenning.

49 Gross, rzadziej hross, Gross strzybny, Gross pražsky, Grosch, Grosz śląski (gross Slezsky) – w księstwach opolskim i raciborskim był bardzo rzadko używany.

50 Hržywna, Marka.

51 Ok. 200 g srebra.

52 Zlaty uhersky, czerwony, rensky Rheinsthaler.

53 Talir, Thaler.

54 Wiardunek = liczba 12.

Nie wiadomo skąd się pojawiło⁵⁵. Była to lokalna nazwa dużej wartości monet⁵⁶, używana tylko w okolicy Opola.

Denary i guldeny – tak potocznie nazywano monety bite w lokalnych mennicach poszczególnych księstw lub miast. Były gorszej wagi lub stopu srebra i uważano je za „złe” pieniądze. W wojnie ekonomicznej, czy raczej monetarnej śląsko-polskiej, obie strony wzajemnie oskarżały się o celowe bicie i wysyłanie przez granicę na drugą stronę „złego” pieniądza⁵⁷. Denar lub gulden miał wartość zaledwie 24 groszy i taki nominal umieszczany był na tych monetach⁵⁸.

Pojawianie się w obiegu coraz większej liczby tych „złych” pieniędzy mogło doprowadzić do załamania się systemu monetarnego, a nawet gospodarki regionu⁵⁹. Już w 1575 roku sejmik księstw opolskiego i raciborskiego podjął uchwałę wycofującą z obiegu monety bite w księstwie cieszyńskim oraz grajcary szwajcarskie⁶⁰. W 1622 roku obradował nad sprawą napływu „złych” pieniędzy z Polski⁶¹.

Chcąc poprawić sytuację monetarną, cesarz Ferdynand II w 1623 roku polecił zlikwidować wszystkie mennice działające na Śląsku w poszczególnych księstwach i miastach, pozostawiając jedynie centralną dla całego Śląska, cesarską mennicę we Wrocławiu⁶². Decyzja ta wywołała spore zamieszanie, gdyż władze księstw nie wiedziały, czy jest to równoznaczne z zakazem obiegu bitych w nich pieniędzy. Początkowo sejmik uchwalił całkowity zakaz obrotu mone-
tami 24 groszowymi (denary, guldeny)⁶³. Później wycofał się z tego, zezwalając na płacenie nimi podatku, prawdopodobnie chcąc jak najszybciej wycofać je z obiegu.

55 Ssyling. Zob. Teksty źródłowe: Księga burgrabiowska [dalej: TŻ, KB], dok. nr 5, 6.

56 1 ssyling = 12 grzywien = 586 groszy. Z zapisów w księdze burgrabiowskiej wynika, że grzywnę liczono po 48 groszy. Zob. TŻ, KB.

57 Polacy i Ślązacy oskarżali siebie wzajemnie, że celowo bili „złą” monetę strony przeciwnej.

58 W księstwach opolskim i raciborskim monetę taką bił w 1622 r. pan zastawny księstw – Gabriel Bethlen.

59 Prawdopodobnie była jedną z przyczyn katastrofy gospodarczej księstw opolskiego i raciborskiego w latach 40. XVII w.

60 Kreutzer. TŻ, US, sesja 16 z 1575 r., uchwała nr 4: „Monety cieszyńskie oraz grajcary szwajcarskie zabronione”.

61 TŻ, US, sesja 68 z 1622 r., uchwała nr 7: „De valvabis mintze” (O obrocie pieniędzmi).

62 W tym samym roku uruchomiono ponownie mennicę w Opolu, która biła jednak tylko halerze.

63 TŻ, US, sesja 70 z 1623 r., uchwała nr 16: „W sprawie monet 24-groszowych”.

Systemy miar i wag

W stosowanych miarach w księstwach opolskim i raciborskim, podobnie jak na całym Śląsku, panował niebywały chaos. Część miar, zwłaszcza zboża i płynów, była w każdym mieście innej wielkości⁶⁴. Dlatego przeliczać je na dzisiejszy system można tylko w bardzo dużym przybliżeniu. Również w opracowaniach historycznych spotykamy różne przeliczniki. Poniżej wymieniono jedynie miary występujące w omawianych i przytaczanych źródłach.

Miary (i określenia) powierzchni oraz długości

Grunt⁶⁵ – nie była to miara powierzchni, a określenie kompleksu ziemi wraz z zabudowaniami osadzonych na niej gospodarstw wiejskich, należącego do jednego właściciela lub miejscowości.

Jutrzyna⁶⁶ – stara, znana i w Polsce, słowiańska nazwa określająca wielkość pola, które poddany mógł zaorać wołami od wschodu do zachodu słońca. W XVI i XVII wieku występuje jeszcze w niektórych źródłach, m.in. w regulacjach cesarskich. W XVI wieku jutrzyna liczyła 60 prętów długości i 5 szerokości⁶⁷. Nazwa ta została później zamieniona na niemiecką „morge”.

Kwarta⁶⁸ – jako miara powierzchni wynosiła $\frac{1}{4}$ łana. Mieszkańcy większości miast w księstwach opolskim i raciborskim w średniowieczu przy osiedlaniu się otrzymywali kwartę pola, tj. około 2–4 ha. Również w innych źródłach napotykamy określenie „kwarta pola”.

Łan⁶⁹ – od średniowiecza podstawowa miara powierzchni ziemi. Jednak łanów było co najmniej kilka rodzajów: flamandzki, niemiecki, szlachecki, chłopski, duży i mały. Źródła nie wymieniają rodzaju stosowanych łanów, a różnice między nimi były znaczne: największy – łan flamandzki – wynosił około 12 ha⁷⁰, najmniejszy – łan mały – około 6–7 hektara. W XVI i XVII wieku liczba posiadanych przez właściciela łanów (z chłopskimi) stanowiła podstawę wyliczenia podatku oraz poboru do wojska ludności wiejskiej.

64 W opracowaniach historycznych ostrożniejsi autorzy nie przeliczają na dzisiejszy system miar.

65 Grunt, Grunth.

66 Gitro, Jitro, Morgen.

67 270 m x 22,5 m = ok. 6 tys. m.

68 Kwarta, wiertel.

69 Lan, Hube.

70 Łany flamandzkie stosowano na Śląsku prawdopodobnie tylko w średniowieczu w osadnictwie walońskim.

Łokieć⁷¹ – podstawowa miara długości, wynosząca około 60 cm, stosowana zarówno w handlu, jak i w wymiarze pańszczyzny⁷² oraz przy wymierzaniu działek budowlanych i domów.

Morga⁷³ – zastąpiła słowiańską jutrzynę i początkowo była nazwą bliżej nieokreślonej wielkości pola zaoranego w ciągu dnia. Później stanowiła już ściśle określoną jego powierzchnię. Jednak było kilka rodzajów morgów i nie wiadomo, o którym mowa w przytaczanych źródłach⁷⁴. Prawdopodobnie na Śląsku stosowano w tym czasie morgę austriacką tj. około ½ hektara⁷⁵. Według niektórych historyków śląska morga była czymś pośrednim między pruską i austriacką i wynosiła około $\frac{1}{3}$ hektara⁷⁶.

Pręt⁷⁷ – miara powierzchni pola, około $\frac{1}{12}$ łana. Stosowana również jako miara długości – w tym zakresie wynosił $7 \frac{1}{2}$ łokcia tj. około 4,5 m.

Zagon⁷⁸ – pas pola o nieokreślonej długości (ciągnący się przez cały obszar, którego dotyczył), szerokości około 6 skib tj. około 2–2,5 m (wg S. Inglota zagon na Śląsku liczył 8 lub 12 skib)⁷⁹.

Miary substancji sypkich, płynów i inne

W tym przypadku stwierdzić należy jeszcze większe nieścisłości niż w miarach powierzchni i długości. Dosłownie każde miasto, a nawet miasteczko, stosowały inne ich wielkości⁸⁰. W 2. połowie XVII wieku sejmik próbował

71 Loket, Ellen.

72 Obowiązek dostarczania sukna i płótna mierzonych w łokciach.

73 Pochodzenie określenia jest takie samo co: jutrznia – wschód słońca, Morgen – rano, wschód słońca.

74 Różnice między nimi były dwukrotne: morga polska, pochodząca prawdopodobnie z austriackiej, wynosiła ok. ½ ha, podczas gdy morga niemiecka/pruska zaledwie ok. ¼ ha.

75 Historycy niemieccy w XIX w. przeliczali łany na morgi pruskie, stąd w literaturze podawano olbrzymią liczbę morgów na 1 łan (ok. 40). Morgi pruskie jako przeliczniki zastosowali błędnie również polscy wydawcy urbarzy. Stosowanie morgi austriackiej potwierdzają przeliczenia jutrzyny na pręty, która wynosiła ponad pół hektara. Morga śląska miała wynosić ok. 2,20 morgi pruskiej.

76 Zob. R. Heck, J. Leszczyński, *Urbarze...* (załączniki).

77 Prut, Ruthe.

78 Zahon, Ackerbeet (?)

79 S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 120. Wielkość podana przez S. Inglota nie wydaje się prawdziwa. Zagon odpowiadał dzisiejszym grządkom w ogrodach, a więc musiał być tak szeroki, żeby ze ścieżki z obu stron można było sięgnąć ręką do jego środka. Na zagonach sadzono najczęściej kapustę i groch.

80 Były wiertele opolskie, niemodlińskie, raciborskie, nyskie itp.

ujednolicić je i uchwalił przejście obydwu księstw na miary opolskie jako jedyne w nich obowiązujące⁸¹, jednak zdaje się bez większego rezultatu⁸².

Ćwiertnia (czwiertnia) – stara słowiańska nazwa wiertła ($\frac{1}{4}$ korca).

Garniec – 4 kwarty – około 4 litrów.

Korzec⁸³ – 4 wiertła – 16 miar – 64 miarek. Wielkość korcy była bardzo różna: korzec opolski liczył około 152 litry, a korzec wodzisławski – około 221 litrów.

Kwarta – $\frac{1}{4}$ garnca – około 1 litra.

Kopa⁸⁴ – 4 mendle – 60 sztuk.

Małdrat⁸⁵ – 12 korcy po 4 wiertła.

Mendel⁸⁶ – 15 sztuk.

Miara⁸⁷ – $\frac{1}{16}$ korca.

Miarka⁸⁸ – $\frac{1}{64}$ korca.

Wiardunek – 12 sztuk.

Wiertel – $\frac{1}{4}$ korca – około 10 garncy – około 40 litrów.

81 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr [65]: „Wszędzie w miastach i we wszystkich miejscach obowiązuje opolski wiertel i waga”; TŻ, US, sesja 97 z 1678 r., uchwała nr 13: „Wiertła i wagi mają być opolskiej miary”.

82 Spotkało się to z oporem miast, a w dodatku w miastach prywatnych musiał wyrazić na to zgodę jego właściciel.

83 Szefel, Scheffel.

84 Kopa, Schock.

85 Malter.

86 Mandel, Mendel.

87 Miera, Metze.

88 Mierka, Mässel.

Pod władzą Habsburgów

Księstwa opolskie i raciborskie już od przełomu XIII i XIV wieku utraciły niezależność na rzecz Królestwa Czeskiego⁸⁹. Książęta górnośląscy zachowali jednak dużą samodzielność, byli „Herzogami”, a więc tzw. książętami udzielnymi⁹⁰. Sytuacja zmieniła się z chwilą śmierci w 1532 roku ostatniego księcia opolskiego. Po ponad 20-letnim okresie zastawów⁹¹, w 1558 roku, księstwa opolskie i raciborskie znalazły się pod bezpośrednią władzą Habsburgów, którzy zaczęli używać tytułu „dziedzicznych książąt opolskich i raciborskich”. Natychmiast przystąpiono do reformy ustrojowej, której ukoronowaniem było nadanie w 1562 roku Statutu ziemskiego⁹². Nastąpił początek trójpodziału władzy: władza administracyjna – Urząd Ziemski na czele ze starostą⁹³, samorząd – sejmik powszechny⁹⁴, w którym cała szlachta księstw miała obowiązek uczestniczyć pod karą pieniężną oraz sąd ziemski⁹⁵. Całe terytoria księstw opolskiego i raciborskiego zostały podzielone na okręgi administracyjne⁹⁶, które stały się zalążkiem późniejszych powiatów⁹⁷. Na czele każdego okręgu stał starosta okręgu⁹⁸ wybierany (mianowany?) przez sejmik powszechny. Oprócz starosty każdy okręg posiadał swojego poborcę podatków⁹⁹ zatwierdzanego również przez sejmik powszechny oraz urzędników (woźnych), zwanych w źródłach „młodszymi”¹⁰⁰. W okresie zagrożenia wojennego powoływano także okręgowych komisarzy wojennych.

W 2. połowie XVI wieku przystąpiono do „prywatyzacji” byłych majątków książęcych. W tym celu w latach 1564–1566 przeprowadzono ich inwentaryzację,

89 Pierwszym z książąt śląskich, który złożył w 1289 r. hołd królom czeskim w imieniu swoim i synów, był książę Kazimierz II bytomsko-kozielski, w ślad za nim poszli i inni książęta górnośląscy.

90 W języku polskim istnieje tylko jedno określenie księcia, w języku niemieckim aż trzy: Herzog, Fürst i Prinz. Herzog – dawniej w języku polskim zwany księciem udzielnym, tzn. posiadającym własne księstwo i luźno związanym hołdem lennym z królem, mógł prowadzić własną politykę międzynarodową, a nawet wojny z sąsiadami. Fürst – był najwyższym tytułem szlacheckim. Prinz – członek rodziny książęcej, nie posiadający własnego księstwa.

91 Margrabiom Hohenzollernom z Karniowa i bardzo krótkiemu zastawowi Izabeli Zapolya.

92 *Statut ziemski księstw opolskiego...*

93 „Aurząd Zemsky” i „Wrchni haŷtman zemsky”.

94 „Sniem obecz”.

95 „Wrchni saud zemsky”.

96 „Kray” „Land”.

97 Okręgi (kray): Biała, Gliwice, Głogówek, Koźle, Lubliniec, Niemodlin, Olesno, Prudnik, Sławęcice, Strzelce, Toszek oraz na prawach księstw: Opole i Racibórz.

98 „Haŷtman kraysky”.

99 „Wybierczy kraysky”.

100 „Mladssi”. Do ich obowiązków było m.in. dostarczanie adresatom korespondencji służbowej.

sporządzając urbarze¹⁰¹. Kompleksy dóbr książęcych przekształcono w „państwa”¹⁰², które najpierw oddawano w lenno¹⁰³, a później sprzedawano¹⁰⁴, tworząc w ten sposób warunki do powstania w nich elity magnacko-gospodarczej. Jedynie dobra książęce w okolicy Opola z samym miastem pozostały własnością kamery cesarskiej i w późniejszych czasach tylko pojedyncze tutejsze majątki oddawano w lenno i sprzedawano szlachcie. Z państwa raciborskiego wyłącznie samo miasto Racibórz, które nadal pozostało cesarskim¹⁰⁵. Pozostały nimi również Gliwice i Żory oraz Prudnik.

W 2. połowie XVI wieku pomyślny rozwój gospodarczy księstw dość szybko się skończył, zagrożenie państwa Habsburgów przez Turków doprowadziło wręcz do hysterii władz. Oprócz przygotowań militarnych i zwiększających się stale tzw. „bernie”¹⁰⁶ wprowadzono przepisy religijne mające prześlagać Boga: ogólny post, powszechny zakaz tańców obowiązujący w księstwie ponad 40 lat¹⁰⁷ i wreszcie trzykrotne bicie w kościołach w dzwony połączone z obowiązkowymi modlitwami wszystkich mieszkańców¹⁰⁸.

Jednak realne zagrożenie pochodziło od strony polskiej i Polaków. Z powodu spodziewanego napadu wojsk polskich w 1587 roku ogłoszono powszechną

101 Wydane przez wspomnianych we wstępie R. Hecka i J. Leszczyńskiego. Sporządzane przez komisję powołaną przez Sejm Śląski we Wrocławiu, były jedynymi dokumentami urzędowymi w języku niemieckim.

102 „Panstwi”, „Herrschaft” – zespół majątków pod jednym zarządem gospodarczym, którego właściciel miał również uprawnienia administracyjne (działał w imieniu cesarza). Powstały państwa: Lubliniec, Strzelce Opolskie, Toszek, Koźle, Polska Cerekiew, Głogówek, Niemoślin, Racibórz. Należy pamiętać, że państwa: Bytom, Pszczyna i Wodzisław nie należały do księstw opolskiego i raciborskiego.

103 Rodzaj wieczystej dzierżawy.

104 Rzecz naturalna dla tamtych czasów, że najwięcej skorzystała na tym rodzina starosty ziemskiego Jana Oppersdorffa, która przejęła najlepsze państwa: Koźle, Głogówek, Polską Cerekiew i Racibórz, stwarzając podstawy potęgi rodu. Także swoje dobra Prószkowscy przekształcili w państwo Prószków-Chrzelice (później dołączono do nich Białą).

105 Prawie wszystkie miasta i miasteczka w tych księstwach stały się miastami prywatnymi. W XVII w. jedynie pięć miast wyżej wymienionych było miastami „wolnymi”, „cesarskimi”.

106 Podatek cesarski początkowo przeznaczony na wojsko, później tak nazywano ogólnie podatek cesarski.

107 Wprowadzone obowiązującymi uchwałami sejmiku powtarzającymi się co kilka lat (później zezwolono na tańce na weselach).

108 TŻ, US, sesja 17 z 1576 r., uchwała nr 11: „Polecono (odmawiać) modlitwy rano, w południe i wieczór, na które będzie się dzwoniło”; TŻ, US, sesja 17 z 1576 r., uchwała nr 12: „Rozpusty, tańce i jedzenie, zabronione”; TŻ, US, sesja 30 z 1587 r., uchwała nr 4: „Rozpusty zakazane, modlitwy dzienne nakazane”; TŻ, US, sesja 38 z 1594 r., uchwała nr 12: „Tańce zakazane pod karą 10 grzywien”; TŻ, US, sesja 39 z 1594 r., uchwała nr 3: „Polecone modlitwy do Pana Boga”. Rzekomo w 2. połowie XV w. w czasie oblężenia przez Turków Belgradu, miasto ocalało bicie w dzwony i powszechne modlitwy.

mobilizację ludności księstw¹⁰⁹. Wyprawa Jana Zamoyskiego w 1588 roku zupełnie zniszczyła północną część księstwa opolskiego, a zwłaszcza okręg oleśki, który nie zdołał się już podźwignąć¹¹⁰. Nadaremnie jeszcze wiele lat później szlachta oleśka żądała od cesarza wypłacenia odszkodowań, odmawiając nawet płacenia podatków. Resztki rozbitych wojsk polskich – zwolenników arcyksięcia Maksymiliana – wałęsały się po tych terenach zajmując się rabunkami¹¹¹. Polscy sąsiedzi systematycznie napadali na śląskie ziemie, nawet na duże miasta¹¹². Do tego doszły na początku XVII wieku rajdy znanych z okrucieństwa lisowczyków. Nie mając żadnych możliwości obrony¹¹³, postanowiono powołać własny oddział policyjno-wojskowy złożony z 322 rajtarów, jednolicie umundurowanych¹¹⁴. Nie pomogły interwencje i dwukrotne poselstwo śląskie na sejm warszawski¹¹⁵. W końcu, w 1615 roku, sejmik księstw podjął radykalną uchwałę zabraniającą Polakom posiadania jakichkolwiek majątków na terenie księstw, a nawet przebywania na tym terenie¹¹⁶.

W tym czasie gwałtownie pogarszała się sytuacja gospodarcza księstw. Coraz wyższe bierne ściągane w trybie kontrybucyjnym¹¹⁷, przy bardzo niskiej ściągalskości i niewyobrażalnej wręcz korupcji¹¹⁸, doprowadziły do załamania fi-

109 Wyprawa Zamoyskiego. TŻ, US, sesja 30 z 1587 r., uchwała nr 1: „Mobilizacja całej ziemi (księstw) w 1587 r. wskutek napadu z Polski”.

110 Zob. R. Sękowski, *Nielatwe sąsiedztwo. Szkice i wypisy źródłowe z dziejów stosunków sąsiedzkich na pograniczu śląsko-polskim w XVI i XVII wieku*, Opole 2012, s. 30–42.

111 Najgroźniejsza była „banda” Stanisława Stadnickiego – osławionego „Diabła Łańcuckiego”, a później jego synów. Zob. R. Sękowski, *Nielatwe sąsiedztwo...*, s. 64–83.

112 M.in. napad Wilhelma Jordana z Zakliczyna k. Nowego Sącza na Gliwice.

113 Wojsko nie podlegało władzom księstw, a w dodatku lisowczycy byli zwolennikami cesarza.

114 TŻ, US, sesja 49 z 1605 r., uchwała nr 1 – Oficerowie mieli nosić mundury w barwach księstwa: niebieskie z żółtymi wyłogami, żołnierze – czerwone z białymi wyłogami. Dowódcą oddziału został mianowany Baltazar Promnitz z Pszczyny, który własnym kosztem miał ufundować sztandar oddziału (kolorowy rysunek sztandaru znajduje się w księdze praw w archiwum wrocławskim). Prawdopodobnie do utworzenia tak dużego oddziału nie doszło, bo w dwadzieścia lat później sejmik ponownie podjął uchwałę o oddziale znacznie skromniejszym, liczącym jedynie 50 rajtarów.

115 Zob. A. Mosbach, *Dwa poselstwa do Polski przez Szlązaków odprawione w latach 1611 i 1620*, Poznań 1863.

116 TŻ, US, sesja 59 z 1615 r., uchwała nr 9: „Cudzoziemcy (Polacy), aby nie byli przyjmowani”. W następnych latach uchwała ta była wielokrotnie powtarzana. Jednak jeszcze w 1627 r., jakiś oddział polski przebywał na zamku w Głogówku, co doprowadziło do ostrego zatargu sejmiku z właścicielami zamku – Oppersdorffami. TŻ, US, sesja 75 z 1627 r., uchwała nr 30: [Bez tytułu] – w sprawie Polaków zakwaterowanych w Głogówku.

117 Tzn. podatek nakładany na księstwa a nie na mieszkańców. Powodowało to, że jego ściąganie od mieszkańców było sprawą wewnętrzną księstw, którą się władze cesarskie nie interesowały.

118 Zdarzało się nierzadko, że wybierczy (poborcy podatkowi) wybrani przez sejmik całymi latami (tak!) nie rozliczali się z zebranych podatków. Dotyczyło to nie tylko wybierczych okręgowych (wybirczy krayscy), ale również wybierczego ziemskiego (wybirczy zemsky)

nansowego, a następnie ekonomicznego księstw. Zabrakło pieniędzy na bieżącą działalność Urzędu Ziemskiego do tego stopnia, że sejmik w 1618 roku musiał pożyczyć od szlachcica raciborskiego Pawła Petrowicza Charwata 4 tysiące talarów¹¹⁹, a później kilkakrotnie znacznie większe sumy z kasy Sejmu Śląskiego we Wrocławiu¹²⁰.

Przyszła era wojny 30-letniej: najazdy wojsk duńskich, później szwedzkich i saskich dokonały straszliwych spustoszeń, nie lepiej zachowywały się wojska własne – cesarskie¹²¹. Zapanował prawie powszechny głód i anarchia. Wprowadzono reglamentację żywności, zwrócono się również o pomoc żywnościową do innych księstw¹²² i wreszcie w 1646 roku wprowadzono obowiązkowe dostawy żywności: „[...] jako że sytuacja mieszkańców jest wiadoma [...] nie mogąc tego zmienić, radzi-nieradzi wprowadzamy obowiązkowe dostawy na miesiąc 65 porcji chleba, mięsa i piwa, 4 szefle i 1 wierteł owsa, 2 (wiertele) mąki, 4 stogi siana i 8 stogów słomy [...]”¹²³.

W wyniku takiej sytuacji gospodarczej rozpoczęły się masowe ucieczki poddanych chłopów na Morawy lub do innych księstw śląskich¹²⁴. Przybierały charakter masowy i zorganizowany. W uchwałach sejmiku czytamy o „przewodnikach” i „przewoźnikach” zbiegów¹²⁵. Początkowo uchwały sejmiku były

a nawet kanclerza księstw (Scheliha). Sejmik tolerował te nadużycia, najwyżej żądał zwrotu zebranych podatków, i to rozłożonych na raty.

119 TŻ, US, sesja 61 z 1618 r., uchwała nr 5: „Od pana Pawła Charwata pożyczono 4000 th.”; TŻ, US, sesja 62 z 1619 r., uchwała nr 12: „Pan Paweł Charwat pożyczył 4000 th.”

120 Naturalnie pożyczki wraz z odsetkami trzeba było spłacać, co jeszcze bardziej pogorszyło sytuację księstw. Stosunkowo niewielka pożyczka Charwata była spłacana jego spadkobiercom przez wiele lat.

121 O rabunkach wojsk własnych. Zob. TŻ, US, sesja 68 z 1622 r., uchwały nr 3–4.

122 TŻ, US, sesja 68 z 1622 r., uchwała nr 4: „Organizacja magazynów żywności w miastach”; TŻ, US, sesja 76 z 1629 r., uchwała nr 14: „O dostawach żyta”; TŻ, US, sesja 80 z 1646 r., uchwała nr 7: „Urzędowe ceny żywności w dostawach dla wojska”; TŻ, US, sesja 81 z 1646 r., uchwała nr 4: „O pomocy żywnościowej z innych księstw”.

123 TŻ, US, sesja 81 z 1646 r., uchwała nr 14: Uchwały powtórzone: w 1648 r. – TŻ, US, sesja 83, uchwała nr (51): „4 stogi siana i 8 stogów słomy”; w 1650 r. – TŻ, US, sesja 86, uchwała nr 21; w 1651 r. – TŻ, US, sesja 89, uchwała nr 3.

124 W licznych uchwałach sejmiku dotyczących ucieczek chłopów nie wymienia się Polski. Należy pamiętać, że sytuacja tej warstwy społecznej była tam gorsza niż na Śląsku. Wbrew twierdzeniom niektórych historyków chłopów do Polski nie uciekali, szlachta i mieszczenie tak.

125 TŻ, US, sesja 76 z 1629 r., uchwała nr 15: „O uciekaniu poddanych”; TŻ, US, sesja 85 z 1649 r., uchwała nr 4: „O zbiegłych i uciekających poddanych”; TŻ, US, sesja 89 z 1651 r., uchwała nr 7: „W sprawie poddanych zdradzających swoich panów”; TŻ, US, sesja 91 z 1654 r., uchwała nr 16: „Zbiegłych (i złapanych) poddanych można z powrotem osadzić na ziemi. W sprawie poddanych którzy przenieśli się na Morawy”; TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwały (17–18): „W sprawie zbiegłych poddanych tak zbiegowie, jak i przewoźnicy karani mają być 20 dukatami i aby bez dokumentów zwalniających (z poddaństwa) nie byli przyjmowani na inny grunt. W sprawie zbiegów do margrabstwa morawskiego”; TŻ, US, sesja 94 z 1664 r.,

bardzo ostre, grożono nawet śmiercią. Ucieczki jednak przybrały takie rozmiary, że zaczęło brakować rąk do pracy¹²⁶. Znacznie złagodzone więc sankcje, pozwalając na powrotne osadzenie złapanego zbiega na gospodarstwie¹²⁷, a później nawet stosowano już tylko karę pieniężną¹²⁸. Zbiedzy, którzy dostali się na Morawy czy do innych księstw byli jednak dla władz i szlachty księstw opolskiego i raciborskiego nieosiągalni. Nie pomogły petycje w tej sprawie do cesarza (które pozostały bez odpowiedzi)¹²⁹.

Olbrzymi problem stanowiło również odzyskanie poddanych znajdujących się na terenie samych księstw. Początkowo poszkodowani panowie organizowali ze swojej służby „ekipy poszukiwawcze”, które szukały zbiegów i przemocą sprowadzały ich z powrotem. Wywołało to ostre sprzeciwy nowych panów i sejmik w 1664 roku podjął dwie uchwały, które w praktyce uniemożliwiały odzyskanie zbiegłych poddanych: 1. Starosta ziemski nie może z urzędu takich spraw kierować do sądu¹³⁰, 2. Zbiega można odzyskać tylko na podstawie wyroku sądu lub zgody nowego pana¹³¹. A więc Urząd Ziemski nie mógł w tej sprawie interweniować, a sąd mógł ją rozpatrywać tylko z oskarżenia prywatnego lub w porozumieniu obydwu stron.

Nie lepiej działo się w stosunkach wewnętrznych pomiędzy poszczególnymi stanami. Ustrój samorządowy, opierający się na stosunkowo autonomicznym sejmiku, nie sprawdzał się. Początkowo był to sejmik terytorialny, szlachecki. Wprawdzie od początku w uchwałach mówi się o wszystkich trzech, a później czterech stanach¹³², ale członkowie stanu duchownego i mieszczan byli

uchwała nr [33]: „W sprawie poddanych, kto komu nie chce wydać jego poddanego, starosta ziemski takiej sprawy nie powinien oddawać do sądu”, uchwała (39): „Nikt nie może zbiegłych poddanych zabierać z cudzego majątku bez wyroku sądu i zgody właściciela majątku”, TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr 64: „Zarządzenie przeciwko furmanom, którzy poddanych wywożą, takiego furmana ze służbą i końmi oraz wszystkim towarem (sprzętem) należy ująć...”, TŻ, US, sesja 96 z 1674 r., uchwała nr 24: „W sprawie zbiegłych poddanych, aby w innych księstwach nie byli przyjmowani”.

126 W tym okresie opustoszało i zaginęło bardzo dużo wsi. Historycy na ogół uważali, że było to wynikiem działań militarnych, wydaje się jednak, że był to raczej wynik masowych ucieczek ludności.

127 TŻ, US, sesja 91 z 1654 r., uchwała nr 16: „Zbiegłych (a złapanych) poddanych można z powrotem osadzić na ziemi”.

128 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr [17]: „W sprawie zbiegłych poddanych tak zbiegowie, jak i (ich) przwoźnicy karani mają być 20 dukatów i aby bez dokumentów zwalniających (z poddaństwa) nie byli przyjmowani na inny grunt”.

129 TŻ, US, sesja 96 z 1674 r., uchwała nr 24: „W sprawie zbiegłych poddanych, aby w innych księstwach nie byli przyjmowani”.

130 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr [33]: „W sprawie poddanych, jeżeli ktoś komu nie chce wydać jego poddanych, starosta ziemski takiej sprawy nie powinien oddawać do sądu”.

131 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr [39]: „Nikt nie może zbiegłych poddanych zabierać z cudzego majątku bez wyroku sądu i zgody właściciela majątku”.

132 Stan panów, rycerski, duchownych i miast.

bardzo nieliczni, mianowani czy też wybrani przez sejmik, i nie reprezentowali swoich stanów, a razem ze szlachtą – okręgi, z których pochodzili¹³³. Sejmik był sejmikiem „powszechnym”¹³⁴ – cała szlachta księstw opolskiego i raciborskiego musiała uczestniczyć w jego posiedzeniach pod groźbą kary pieniężnej, a nawet więzienia. Znaczna jej część jednak nie brała udziału w sesjach¹³⁵.

W 1627 roku cesarz polecił, aby głosowanie w sejmiku odbywało się nie – jak dotąd – terytorialnie, a stanami. Polecenie to, przy proteście szlachty, było omawiane na dwóch kolejnych sesjach¹³⁶. Należy uznać, że decyzje te stanowiły zakończenie budowy ustroju stanowego społeczeństwa księstw opolskiego i raciborskiego. W sejmiku znaleźli się przedstawiciele czterech odrębnych stanów: panów, duchowieństwa, rycerstwa oraz miast¹³⁷. Stan rycerski reprezentował dwa niższe stany szlacheckie¹³⁸.

Sesje były zwoływane na pisemne polecenie cesarza lub pana zastawnego i odbywały się nieregularnie, czasem przez kilka lat nie zwoływano sejmiku, innym razem w ciągu roku odbywały się po dwie lub trzy, a nawet cztery sesje¹³⁹. W takiej sytuacji coraz większego znaczenia nabierał „auszus”.

Auszus¹⁴⁰ był przewidziany w Statucie ziemskim jako niewielki zespół doradczy, złożony z kilkunastu czy kilkudziesięciu przedstawicieli poszczególnych okręgów (ziem, krajów), wybierany przez sejmik, którego zadaniem było przygotowanie sesji sejmiku powszechnego. Z czasem zaczął go zastępować

133 Początkowo w skład sejmiku, wchodził „z urzędu” opaci dwóch klasztorów cystersów: w Rudach i Jemielnicy, oraz proboszcz z Czarnowásów jako przedstawiciel klasztoru norbertanek. Zakony te, tzw. „stare”, nie podlegały władzy biskupiej, a opaci byli równi biskupom (na znak ten nosili biskupie infuły i pastorały). Również jako przedstawiciele miast w skład wchodził burmistrzowie, ale tylko miast cesarskich.

134 „Sniem obec”.

135 Prawie każda sesja kończyła się uchwałą o nałożeniu na nieobecnych kar pieniężnych lub oddaniem sprawy za nieobecność, do sądu. Z jednej strony było to dobre zjawisko, gdyż samorzutnie, oddolnie, kształtowała się elita polityczna księstw, z drugiej jednak, nigdy nie było wiadomo, czy uchwały sejmiku są prawomocne i ktoś ich nie zakwestionuje, zwłaszcza że uchwały były podejmowane jednomyślnie (?) (polskie „liberum veto”).

136 TŻ, US, sesja 75 z 1627 r., uchwała nr 2: „O oddawaniu głosów”; TŻ, US, sesja 76 z 1629 r., uchwała nr 1: „W sprawie oddawania głosów”.

137 Staw panski, prelatycki (później również używano określenia „duchowni”), rytirzsky i miesta. Kolejność wymieniania stanów była prestiżowo bardzo ważna – po 1620 r. duchowieństwo próbowało przeformować zmianę i na pierwszym miejscu stawiano stan duchowny, co wywołało protest szlachty do cesarza. Zob. TŻ, US, sesja 71 z 1625 r., uchwała nr 3: „W sprawie tytułów duchownych przed stanem panów”.

138 Staw sslechticky (stan szlachecki, Adelstand) i staw rytirzsky (stan rycerski, Ritterstand).

139 Np. po trzy sesje: w 1569 r., 1587 r., 1611 r. i inne, cztery sesje w 1625 r., przerwy: 1629–1637 r., 1637–1646 r., 1657–1663 r. 1666–1673 r., 1673–1678 r.

140 Aussus (auszus) – z języka niemieckiego *Ausschus* – przedstawicielstwo, reprezentacja.

i przedstawiać gotowe już uchwały, które sejmik tylko zatwierdzał¹⁴¹. W dłuższych okresach niezwoływania sesji zastępował jego funkcje¹⁴². Auszus z czasem zaczął dominować nad sejmikiem, z organu pomocniczego przygotowującego sesję, stał się ciałem „prawodawczym”. Wywołało to protesty szlachty, obawiającej się utraty wpływów¹⁴³.

Zbliżał się koniec zupełnie już niewydolnego sejmiku powszechnego z obowiązkową obecnością całej szlachty. Ostatecznym ciosem stało się w 1678 roku przekazanie cesarskich uprawnień zwoływania sesji starostom ziemskim¹⁴⁴. Mogłoby się wydawać, że powinien nastąpić rozkwit tej formy ustrojowej, zwolnionej od obowiązku uzyskania pisemnego zezwolenia cesarskiego na jej zwołanie. Praktyka okazała się wręcz odwrotna – starostowie woleli rządzić przy pomocy uległego im kilkudziesięcioosobowego przedstawicielstwa stanów – auszusu¹⁴⁵ i nie zwoływać sejmików powszechnych, nad którymi niejednokrotnie trudno było zapanować. Z czasem auszus zaczął być nazywany sejmem (sejmikiem)¹⁴⁶.

Przez cały czas istnienia sejmiku powszechnego toczyły się w nim ostre spory pomiędzy poszczególnymi stanami¹⁴⁷. Aż do połowy XVII wieku trwał konflikt między duchowieństwem a resztą sejmiku o dziesięciny. Sprawa płacenia dziesięcin i innych opłat (meszne) na rzecz duchowieństwa na Śląsku była głównym przedmiotem sporów od 1. połowy XV wieku – od wojen husyckich. Pokój (umowa) między władzą świecką i kościelną, zawarty w 1504 roku¹⁴⁸, nie przetrwał nawet dwudziestu lat – „wybuchła” reformacja i wszystko zaczęło się od początku. Sejmik nawet w czasach zakazu wyznawania religii ewange-

141 Świadczy o tym liczba uchwał zatwierdzanych przez sejmik w ciągu jednego dnia. Rzadko podejmowano dyskusje.

142 Np. w latach 1629–1637.

143 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr (10): „W sprawie auszusów, aby tak często nie były zwoływane”.

144 TŻ, US, sesja 97 z 1678 r., uchwała nr 6: „Sejmy powszechne zwoływane mogą być wg uznania pana starosty i panów sędziów”.

145 Na przełomie XVII i XVIII w. auszus liczył ok. 30–40 przedstawicieli stanów. I to prawdopodobnie mianowanych przez starostę.

146 Działalność auszusu i „nowego” sejmiku nie zostały przez historyków przebadane. W inwentarzach archiwalnych nie ma rozróżnień pomiędzy uchwałami auszusu i sejmiku powszechnego, co utrudnia kwerendę.

147 A pomimo tego uchwały były podejmowane rzekomo jednomyślnie (?).

148 „Vertrag oder Ausspruch zwischen Gaistlichen und Weltlichen Standen zu Schlesien aufgericht A. 1504.” Zob. R. Sękowski, *Koniec średniowiecza i kształtowanie się podstaw ustrojowych księstw opolskiego i raciborskiego (Szkice i wypisy źródłowe)*, Opole 2011, s. 48–49. Przewodniczył rozmowom kanclerz Królestwa Czech Albert Kolovrat-Libštejnsky, dlatego w historiografii czeskiej umowa nazywana jest również „umową kolowracką”. W składzie delegacji znajdował się również królewicz Zygmunt Jagiellończyk, późniejszy król Polski – Zygmunt Stary.

lickich¹⁴⁹ był zdominowany przez jej wyznawców lub sympatyków¹⁵⁰, a zgodnie ze Statutem ziemskim sprawy o dziesięciny rozpatrywał sąd ziemski¹⁵¹. W 1587 roku sejmik powszechny podjął uchwałę o zmuszeniu samych duchownych oraz ich poddanych do zapłacenia zaległych podatków¹⁵², nakładając obowiązek ich ściągnięcia na starostę ziemskiego. W 1627 roku sejmik, przy proteście duchownych i wyjściu ich z sali obrad, uchwalił bardzo niekorzystny dla Kościoła „Memoriał w sprawie duchownych dziesięcin”¹⁵³. Sądy rozpatrywały liczne skargi księży w związku z odmowami płacenia dziesięciny¹⁵⁴.

Konflikt narastał, aż wreszcie w połowie XVII wieku doszło do otwartego buntu części władz księstw opolskiego i raciborskiego¹⁵⁵ przeciw panu zastawnemu księstw, Karolowi Ferdynandowi Wazie – biskupowi wrocławskiemu¹⁵⁶. Karol Ferdynand chciał wprowadzić niezgodne ze Statutem ziemskim przepisy restrykcyjne, m.in. zakaz rozpatrywania przez sąd ziemski wszelkich spraw związanych z duchowieństwem¹⁵⁷, pozwolenie na wyznawanie innej niż katolicka religii tylko za indywidualną pisemną zgodą biskupa, zakaz jakichkolwiek spotkań prywatnych i rozmów na tematy dotyczące religii oraz pieniędzy (dziesięcin)¹⁵⁸. Zwołana do Opolu na 24 września 1653 roku 91 sesja sejmiku, na której miano dyskutować o zarządzeniach Karola Ferdynanda, została zerwana i zbuntowana część uczestników przeniosła się do siedziby starosty ziemskiego

149 Głównie kalwinów (szlachta) i luteran (miasta), pojawiali się również przedstawiciele innych odłamów np. Jednoty czeskiej zwanej na Śląsku „husytami” i innych.

150 Szlachta protestancka wykazywała znacznie większą aktywność polityczną i społeczną niż szlachta katolicka.

151 Odwrotnie niż w Polsce, gdzie należały one do kompetencji sądów kościelnych.

152 TŻ, US, sesja 29 z 1587 r., uchwała nr 7: „Ludzi duchownych zmuszać do posłuszeństwa aż zaległości uregulują”.

153 TŻ, US, sesja 75 z 1627 r.: „Memoriał w sprawie dziesięcin duchownych: roku Pańskiego 1627, dnia 18 października, na sejmie powszechnym w mieście Opolu, panowie stanowi, przy nieobecności stanu duchownego uchwalili...”

154 Zob. Teksty źródłowe: Księga oskarżeń [dalej: TŻ, KO], dok. nr 4, 22, 47.

155 Część sejmiku, sędziowie ziemscy i starosta ziemski.

156 Karol Ferdynand Waza (ur. 1613 r.) – syn króla Zygmunta III Wazy. W wieku 11 lat mianowany kanonikiem wrocławskim, w wieku 12 lat mianowany biskupem wrocławskim intronizowany na biskupstwo wrocławskie w 1626 r. w wieku 13 lat. Nigdy nie posiadał żadnych święceń kapłańskich. W sprawach związanych z liturgią zastępował go biskup pomocniczy Jan Baltazar Liesch von Hornau. W 1640 został również biskupem płockim. Zmarł w swojej rezydencji w Wyszku pod Warszawą 9 maja 1655 r.

157 W tym czasie toczyła się od kilku lat sprawa sądowa o dziesięciny pomiędzy Urzędem Ziemskim a kapitułą kolegiaty opolskiej.

158 TŻ, US, sesja 91 z 1653 r. w Opolu, uchwała nr 3: „Spotkania, narady i zbiórki prywatne bez zgody Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłociwego są zakazane zarówno w sprawach religijnych, jak i pieniężnych”; uchwała nr 4: „Kto w czymkolwiek, albo w sprawach duchownych albo innych, zajmuje inne stanowisko (jest innej wiary) musi pokazać na to zezwolenie Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłociwego”; TŻ, US, uchwała nr 13: „W sprawie dziesięcin duchownych”.

Jana Maksymiliana von Hoditz w Prudniku, który przyłączył się do buntu. Obrady kontynuowano do 13 stycznia 1654 roku¹⁵⁹. Karol Ferdynand Waza uznał zjazd w Prudniku za nielegalny i obłożył jego uczestników ekskomuniką¹⁶⁰. Natychmiast otrzymał odpowiedź zbuntowanego sejmiku w równie ostrych ośmiu punktach stwierdzających, że działa on na podstawie własnych praw i żadne obce normy¹⁶¹ tu nie obowiązują, nic nie wiedzą o nielegalnych, prywatnych spotkaniach, sprawy duchowne również regulują właściwe im przepisy prawne, a książę Karol Ferdynand powinien oddzielić uprawnienia i obowiązki pana zastawnego od uprawnień biskupa¹⁶². Przesłano również kopie przywileju księcia Jana II Dobrego. Spór o dziesięciny przekształcił się w spór o rządzenie, sprawowanie władzy. Konflikt wygasł w sposób naturalny w następnym roku – Karol Ferdynand Waza zmarł w Wyszku 9 maja 1655 roku. Po jego śmierci panem zastawnym został król Polski Jan Kazimierz, który w tym samym roku przekazał księstwa jako zastaw za pożyczone sumy swojej żonie Ludwice Marii¹⁶³. Od 1655 do 1666 roku księstwa opolskie i raciborskie stały się przedmiotem gry dyplomatycznej i intryg dworów polskiego, cesarskiego, francuskiego oraz jezuitów, o których władze księstw prawdopodobnie nawet nie miały pojęcia¹⁶⁴.

Od końca XVI wieku narastał drugi konflikt – ekonomiczny – między szlachtą a miastami, który był groźniejszy w skutkach. Te ostatnie bardzo ucierpiały wskutek działań wojennych, ale ich mieszkańcy byli w zasadzie żywnościowo samowystarczalni¹⁶⁵, starali się więc na drożyźnie coś zarobić. Mimo

159 „[...] i wskutek niżej wymienionych ważnych przyczyn odłożyli, lecz natychmiast deputowani w mieście Prudniku w terminie niżej wymienionym (obrazy) dokończyli [...] Stało się w mieście Prudniku na zjeździe panów stanowych dnia 13 stycznia roku 1654”.

160 W źródłach jest tylko enigmatyczna informacja, że ekskomunikowany został „sędzia ziemski (Jan Bernard Praszma) i inni panowie”, prawdopodobnie wszyscy uczestnicy zjazdu.

161 Tzn. kościelne.

162 TŻ, US, sesja 91 z 1653 r. – kontynuacja sesji w Prudniku, komentarze sejmiku do uchwał (podjętych w Opolu) nr 1–7, 10–13.

163 Przekazania tego cesarz nie zaakceptował.

164 Zob. W. Dziegiel, *Utrata księstw opolskiego i raciborskiego przez Ludwikę Marię w r. 1666*, Kraków 1936. Sprawa zastawu księstw opolskiego i raciborskiego, wykraczająca poza przedmiot tego opracowania, wymaga ponownego przeanalizowania przez historyków. Z opracowania Dziegiela oraz omawianych źródeł wynika, że prawo zastawu było bardzo ograniczone tylko do „prawa niższego”, „prawo wyższe” – ingerencje w wewnętrzne sprawy księstw zachował cesarz. Stąd w źródłach brak informacji o obowiązkowym złożeniu hołdu przez mieszkańców księstw panom zastawnym. Również po śmierci każdego z Wazów, sesje sejmiku zwoływał cesarz. Kopie kompletnych umów cesarza z królem Zygmunt III znajdują się w Księdze praw w zbiorach Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Opolu.

165 Od średniowiecza każdy mieszczanin posiadał własną zagrodę i pole (przeważnie kwartę tzn. ¼ łana) – tzw. rozłogi. Wprawdzie zdarzało się, że niektórzy mieszkańcy nie posiadali w pełni rozłogów, ale były to wyjątki od reguły. L. Schultze, *Die räumlichen Entwicklung der Stadt Oppeln. Dissertation*, Dresden 1934; S. Golachowski, *Studia nad miastami i wsiami śląskimi*, Opole 1969; S. Golachowski, H. Szulc, *Rozłogi miejskie jako przedmiot badań histo-*

ostrzych sprzeciwów sejmiku i administracji księstw, wprowadzano jednak od końca XVI wieku różnego rodzaju przepisy ograniczające wolny handel. Ustawiano liczne, „nielegalne” cła i myta pobierane od przybyszów spoza miasta, podatek od handlu żywnością od przyjezdnych i wreszcie monopol skupu żywności od nich¹⁶⁶, ponadto zmieniono podstawową miarę obowiązującą na targach z kwarty na wiertel¹⁶⁷.

Wojna ekonomiczna z miastami była trudna: większość miast, o czym wcześniej już była mowa, była własnością prywatną i o wszystkim decydował pan. W dodatku wszystkie zasłaniały się starymi przywilejami książęcymi. Sejmik w końcu zażądał okazania nadanych im przywilejów¹⁶⁸. W większości wypadków przedstawiały Urzędowi Ziemskiemu nie oryginały, a widymaty zatwierdzone przez różnego rodzaju instytucje i urzędy¹⁶⁹.

W 2. połowie XVII wieku, po ponad dwudziestoletnim okresie zastawu Wazom, przystąpiono do porządkowania sytuacji w księstwach¹⁷⁰. W 1678 roku

ryczno-geograficznych, „Acta Universitatis Wratislaviensis” 1963, nr 9. Zob. też: R. Sękowski, *Opole. Rozwój przestrzenny miasta do końca XVII w.*, Opole 2013.

166 Tzw. „wywieszanie kapeluszy” – ludność wiejska miała obowiązek zgłoszenia swojego towaru w kramach, które na znak prawa monopolu skupu wywieszały kapelusze przed swoimi kramami, naturalnie dyktując ceny skupu. Zob. m.in.: TŻ, US, sesja 50 z 1607 r., uchwała nr 10: „Wolne targi i wywieszanie kapeluszy”; TŻ, US, sesja 75 z 1627 r., uchwała nr 27: „O wolnych targach i wywieszaniu kapeluszy”; TŻ, US, sesja 86 z 1650 r., uchwała nr 12: „Myto, cło, wolne targi i wywieszanie czapek, aby wolne targi bez żadnych ograniczeń odbywały się”; TŻ, US, sesja 87 z 1650 r., uchwała nr 7: „O wywieszaniu kapeluszy, targi w miastach mają być wolne bez żadnych przeszkód”; TŻ, US, sesja 91 z 1653 r., uchwały nr 22–23: „Niesłuszne cła i myta nie mogą być brane. Targi wolne bez ograniczeń”; TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr 20: „W sprawie pobierania nowych cel i wolnych targów”; TŻ, US, sesja 96 z 1674 r., uchwała nr 17: „W sprawie zabrania handlu żywnością na targach”.

167 Zmiana ta uniemożliwiła ludności wiejskiej handel drobną ilością żywności. Protest sejmiku: TŻ, US, sesja 60 z 1617 r., uchwała nr 19: „Starodawne mierzenie wiertel i miar nadal ważne”; TŻ, US, sesja 80 z 1646 r., uchwała nr 17: „W sprawie używania wagi wiertel zamiast kwart”. Kwarta – ok. 1 litra, wiertel – ¼ korca, ok. 35–40 litrów.

168 TŻ, US, sesja 97 z 1678 r., uchwała nr 17: „Miasta mają w określonym terminie przedstawić swoje przywileje”.

169 Np. Opole przedstawiło widymat przywileju prawa składu (którego miasto nigdy nie miało) zatwierdzony przez kolegiatę opolską, zaś prawo własności przez miasto „górnego” zamku w Opolu widymat przywileju księżnej Ofki (wdowy po Władysławie Opolczyku) z 1405 r. zatwierdzony przez kancelarię miejską w Koźlu. Zob. R. Sękowski, *Opole. Rozwój przestrzenny miasta do końca XVII wieku*, Opole 2013, s. 48. Dlatego w stosunku do wydanych w XVII w. kopii przywilejów miejskich należy podchodzić bardzo ostrożnie.

170 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r. – zwołana z inicjatywy władz księstw i zezwoleniem królowej Polski Ludwiki Marii podjęła aż 82 uchwały w większości porządkujące organizację księstw; TŻ, US, sesja 95 z 1666 r. – zwołana na polecenie cesarza z 20 uchwałami; TŻ, US, sesja 96 z 1674 r. – zwołana również na polecenie cesarza z 25 uchwałami.

zwołano ostatnią sesję sejmiku powszechnego¹⁷¹. Funkcję jego przejął wspomniany wyżej auszus. W praktyce, chociaż Statut ziemski nadal obowiązywał, księstwa opolskie i raciborskie straciły swoją autonomię.

W latach 20. XVIII wieku, państwo Habsburgów przygotowywało się do wielkiej reorganizacji ustrojowej. Cesarz Karol VI Habsburg¹⁷² polecił przeprowadzenie powszechnej „inwentaryzacji” majątków, dochodów i obowiązujących praw w każdym regionie. Powstał tzw. Kataster karoliński: w latach 1724–1729, sekretarz Urzędu Ziemskiego, Franciszek Wawrzyniec Teichman, sporządził zatwierdzony przez komisarzy ziemskich spis wszystkich praw obowiązujących w księstwach opolskim i raciborskim: *Conclusa Comitalia Inclyti Principatus Opoliensis et Ratiboriensis To gest Zwazek [...]*¹⁷³. Wypadki polityczne sprawiły, że ta Wielka księga praw pozostała jedynie świadectwem czasów.

Krajobraz i gospodarka

Trudno obecnie wyobrazić sobie, jak wyglądały tereny księstw opolskiego i raciborskiego sprzed pięciuset lat, a zwłaszcza uprzemysłowiona od XVIII wieku wschodnia ich część. Nieliczne źródła topograficzne i ikonograficzne pochodzące z interesującego nas okresu są bardzo niedokładne i nie mogą dać nam wyobrażenia o ówczesnym krajobrazie¹⁷⁴. Bardziej szczegółowe mapy powstały dopiero w XVIII wieku¹⁷⁵. Wprawdzie przyjmuje się, że od średniowiecza aż do czasów pruskich krajobraz księstw nie ulegał większym zmianom, ale nie jest to w pełni prawdą¹⁷⁶.

171 TŻ, US, 97 sesja z 25 kwietnia 1674 r. – ostatnia, zwołana została do Raciborza, trwała do 30 kwietnia tegoż roku: „Na uniżoną prośbę sądu ziemskiego, Jego Rzymska Cesarska również Węgierska i Czeska Królewska Miłość Pan, pan nasz wszystkich najmiłościwszy, sejm ten powszechny pozwolił zwołać...”. [Na końcu tekstu:] „Sporządzono uchwały w mieście Raciborzu sejmku powszechnego dnia 30 miesiąca kwietnia 1678”. Uchwalono na tej sesji 25 uchwał.

172 Panował od 1711 r. do stycznia 1740 r.

173 APW, Księstwo opolsko-raciborskie, sygn. 30. Zob. R. Sękowski: *Koniec średniowiecza...*, s. 122–130.

174 Zarówno pierwsza, znana, mapa Śląska z 1545 r., jak i nieco późniejsza mapa Helwiga z 1561 r. oraz liczne jej przeróbki z XVII w. nie mogą stanowić podstawy do analizy krajobrazu.

175 Mowa tu o atlasie Śląska wydanym przez oficynę Homanna w początkach XVIII w., oraz o pruskich wojskowych mapach topograficznych z połowy XVIII w. i mapach katastralnych z 2. połowy tegoż wieku.

176 Świadczy o tym potężna inwestycja hydrologiczna z ok. 1560 r. – budowa pod Opolem (na miejscu wysiedlonych dwóch wsi: Sowczyce i Zbicko) olbrzymiego zbiornika wodnego – sztucznego jeziora Kalisz o powierzchni ponad 625 ha. Po imponującym, również i dziś, wale poprowadzona jest obecnie droga wyjazdowa z Opola w stronę północną, w kierunku na Olesno i Kluczbork, odcinek między Gosławicami i Zawadą, a także regulacja Odry w samym Opolu, gdzie w XVII w. dotychczasowe koryto Odry zamieniono w kanał.

Należy pamiętać, że w tym czasie poziom wód gruntowych był znacznie wyższy niż obecnie, co powodowało, że tereny obydwu księstw były pełne bagien, trzęsawisk i rozlewisk, a rzeczki, obecnie dziś prawie niewidoczne, były rzekami spławnymi¹⁷⁷. Miejsca bardziej suche zarastały lasy, które w księstwie opolskim stanowiły dla Wrocławia główne zagłębie drzewne¹⁷⁸. W dodatku tereny późniejszych księstw opolskiego i raciborskiego, zwłaszcza w ich pasie środkowym – od księstwa brzeskiego po Małopolskę – obfitowały w rudę żelaza, występującą w formie licznych głązów leżących na powierzchni ziemi lub tuż pod ziemią¹⁷⁹. Powstawały tu więc już od czasów przedhistorycznych dymarki wytapiające żelazo. W okresie średniowiecznej kolonizacji ziemie te, leżące na peryferiach państwa czeskiego, nie były zbyt atrakcyjne dla przybyszów.

Wymienione wyżej czynniki: lasy, liczne bagna i rozlewiska oraz ruda żelaza, a także stosunkowo słabe zaludnienie zdecydowanie wpłynęły na gospodarkę i wygląd wsi w epoce późniejszej. Na olbrzymią skalę rozwinęła się hodowla ryb – powstały setki różnej wielkości stawów, zaś ryby stały się podstawą wyżywienia ludności¹⁸⁰. Razem z gospodarką stawową rozwijała się też gospodarka wodna – regulacje prawne dostępu do wody i korzystania z niej. W księgach sądowych znajdujemy liczne sprawy dotyczące kradzieży wody – nielegalnego przekopywania kanałów do własnych stawów czy też zalewania nadmiarem wody gruntów sąsiadów¹⁸¹, „prawa brzegu”¹⁸² oraz wspólnego użytkowania wód¹⁸³.

Lasy nie tylko dostarczały drewno na własny użytek oraz na „eksport”, ale rozwijające się w XVI wieku hutnictwo znacznie zwiększyło zapotrzebowanie na węgiel drzewny oraz smołę i potaż. Powstawały bardzo liczne mielerze, a co za tym idzie, zwiększył się wyrąb lasu. Lasy były też miejscem wypasu bydła i stad świń. W związku z tym, szczególną ochroną objęte zostały bukowe

177 Zob. J. Nowakowa, *Komory cła wodnego na prawych dopływach średniej Odry* [w:] *Rozmieszczenie komór celnych i przebieg dróg handlowych na Śląsku do końca XIV w.*, Wrocław 1951, s. 133–137.

178 Stąd spławiano Odrą tratwami do Wrocławia drewno, zarówno opałowe, jak i budowlane. Z lasów leżących z dala od spławnych rzek budowano w średniowieczu specjalne drogi do Odry, którymi zwożono drewno na brzeg rzeki (znana z XIV w. droga z lasów brynickich k. Opola).

179 Z głązów tych, w wiekach późniejszych, jeszcze do XIX w., budowano domy i zabudowania gospodarcze. Relikty takich budynków zachowały się w okolicy Murowa k. Opola.

180 Samo jezioro Kalisz dostarczało rocznie tysiąc kop – 60 tys. ryb, staw Szczepanowicki k. Opola – 12 tys. ryb itp. Zob. A. Nyrek, *Gospodarka rybna...*

181 Jako przykład zob. Teksty źródłowe, Księga wyroków [dalej: TŻ, KW], dok. nr 10: Sprawa sołtysa z Jelowej.

182 Prawa łowienia ryb w rzekach. Zob. TŻ, KW, dok. nr 36–38: Sprawa Joachima Beessa i wspólnoty wiejskiej Zakrzowa i Kępy k. Opola.

183 Np. sprawa Heleny Żyrowskiej i wspólnoty wiejskiej Chróścic k. Opola. Zob. Teksty źródłowe, Księga oskarżeń [dalej: TŻ, KO], dok. nr 7; TŻ, KW, dok. nr 5.

i dębowe, uważane za najlepsze miejsca do wypasu – zwłaszcza świń¹⁸⁴. Żołędzie zbierano na zimę dla bydła.

Dzikiej zwierzyny było bardzo mało¹⁸⁵, polowanie stanowiło ulubioną rozrywkę szlachty, a nie wynikało z konieczności zdobycia mięsa. Rozróżniano trzy rodzaje polowań:

Gony (hony) – najbardziej ulubiony sposób polowania, pogoń za zwierzyną na koniach i ze sforą psów. Hodowano psy myśliwskie – „charty”, na posiadanie których prawdopodobnie trzeba było mieć zezwolenie¹⁸⁶. Tego rodzaju polowania powodowały olbrzymie zniszczenia zasiewów i naruszanie granic własności gruntów. Były więc przedmiotem licznych uchwał Sejmu Śląskiego we Wrocławiu ograniczających je. Jak pałacy był to problem świadczy, że już na 2. sesji sejmiku księstw opolskiego i raciborskiego w 1565 roku podjęto aż pięć uchwał w tej sprawie¹⁸⁷. Przed sądem ziemskim toczyło się wiele spraw o naruszenie w czasie gonów cudzej własności (polowanie na cudzych gruntach)¹⁸⁸.

Polowanie z nagonką – polowanie to nie powodowało takich zniszczeń i szkód jak gony, ale wymagało z kolei zaangażowania sporej liczby poddanych, którzy uważali, że nie należy to do ich obowiązków i protestowali nawet w sądzie¹⁸⁹. Dlatego czasem panowie za udział w polowaniu płacili swoim poddanym od każdej zabitej zwierzyny. W 1654 roku w majątku Balcera jun. Larysza z Naczęsławic w Choruli płacono poddanym za sarnę po 6 groszy, za lisa – 3 grosze, za zająca – 1 grosz i 6 halerzy¹⁹⁰.

Polowanie z sokołami (myslistwo z jastrzabem) – z pewnością takie polowania się odbywały. W źródłach zachował się tylko jeden dokument świadczący

184 Buki i dęby uznane były za drzewa „dające owoce”: „[...] dubi, buki a gine drziwi ktore owoce nese [...]”. Zob. TŻ, KW, 1596 r.

185 Ostatniego niedźwiedzia zabito podobno na początku XVII w. w lasach brynickich należących do klasztoru w Czarnowasach. Źródła prawie nic nie wspominają o szkodach wyrządzanych przez wilki – prawdopodobnie też już ich nie było. Jelenie były prawie wytępione, tak że sejmik księstw kilkakrotnie uchwalał paroletnie okresy ochronne łani, a np. księżęta brzescy otrzymywali w prezencie od magnatów polskich (Lubomirski) żywe jelenie. W lasach ostoje dzikiej zwierzyny („hagenstwi kdeż zwierz se drži”) były pod specjalną ochroną.

186 Wydaje się, że „chartami” nazywano wszelkie psy myśliwskie. W źródłach często jest mowa o zakazie trzymania „chartów”. W 1573 r. sejmik księstw podjął uchwałę o karze za kradzież psa: 10 grzywien kary i 2 dni aresztu. Interesujące, że ukarany został zarówno złodziej, jak i właściciel psa. Prawdopodobnie istniał nielegalny handel psami myśliwskimi pod pozorem kradzieży. Zob. TŻ, US, sesja 11 z 1573 r., uchwała nr 20.

187 Zob. TŻ, US, sesja 2 z 1565 r., uchwała nr 2, 14–17.

188 Zob. TŻ, KO, dok. nr 9, 16.

189 W większości wypadków sąd ziemski przyznawał im rację. Zob. TŻ, KW, dok. nr 32 oraz cesarskie regulacje pańszczyźniane, które ustaliły cennik za udział chłopów w polowaniu.

190 „[...] a když Pan Buh posstestiti rači, powinno se im dati od jednoho kusa srny po 6 grossich, od lisski po 3 grossich, od zajice po 1 grossi 6 halerzi [...]”. Zob. J. Stibor: *Regesta českých listin...*, s. 363.

o tym: w 1573 roku Janusz Trach właściciel Sośnicowic skarżył Annę Blachę, wdowę, właścicielkę Pilchowic koło Gliwic, że nie chciała wydać jego „jastrzębia”, który mu uciekł¹⁹¹.

Wygląd wsi

Rozważania nie dotyczą wyglądu zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, którego można się jedynie domyślać, ale kształtu całej wsi z jej zapleczem. W źródłach znaleźć można na ten temat nieliczne informacje.

W XVI wieku przeciętna wieś śląska według S. Inglota liczyła 20–25 gospodarstw tj. 120–150 osób¹⁹². Dla księstw opolskiego i raciborskiego jest to jednak liczba zawyżona, tu należy przyjąć raczej kilkanaście, a nawet kilka gospodarstw.

W średniowieczu lokacja wsi polegała na wymierzeniu działek przeznaczonych pod zabudowę oraz kompleksów ziemi, podzielonych równo dla osadników: pól uprawnych zwanych „niwami”, a także lasów, łąk, wód itp., będących własnością jednego „pana” lub należących administracyjnie do jednej wsi. Dla kompleksów tych przyjęła się, podobnie jak i w Polsce, niemiecka nazwa „grunt”. W XVI i XVII wieku nie był to jednak już jednolity kompleks ziemi jednego właściciela. Wskutek podziałów spadkowych, sprzedaży kawałków, przekazywania w posagu czy wianie, jednolita własność została naruszona, ale nadal na takie kompleksy używano określenia „grunt”. Granice między nimi były wytyczone kopcami ziemnymi lub „cechami” (zaciosami) – wbitymi słupami granicznymi czy nacięciami na starych, z daleka widocznych drzewach. Niszczenie kopców i innych znaków granicznych było surowo karane, łącznie z karą śmierci.

Ale jeszcze w XVI wieku istniał mało znany, inny sposób rozgraniczania gruntów – pasy graniczne nieuprawianej ziemi, bez linearnego jej rozgraniczenia¹⁹³. Owe pasy granicznej „ziemi niczyjej” – rodzaj miedz – musiały być bardzo szerokie, prawdopodobnie na kilkanaście czy nawet kilkadziesiąt metrów, gdyż nieraz budowano na nich całe gospodarstwa chłopskie¹⁹⁴.

191 Zob. TŻ, KO, dok. nr 35. Podobnie jak z chartami tu również określenie „jastrzab” prawdopodobnie należy traktować jako określenie drapieżnego ptaka do polowania a nie gatunku.

192 S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 113.

193 Nie wiadomo, na ile był to obyczaj specyficzny tych księstw, a na ile znany w całych Czechach.

194 Znamy szerokość pasa granicznego z 1595 r. we wsi Połomii koło Tarnowskich Gór pomiędzy polami miejscowego kuźnika a jego panem, właścicielem gruntu. Pas ten wynosił 32 łokcie tj. ok. 10 m szerokości, ale była to granica wewnątrz gruntu, a nie między nimi, które były z pewnością znacznie szersze. Zob. Teksty źródłowe, Księgi kupna [dalej: TŻ, KKP], dok. nr 30.

W 2. połowie XVI wieku były przedmiotem częstych procesów sądowych: w 1570 roku Konstanty Huff w imieniu swojej żony, właścicielki części Wido-wa koło Gliwic, skarży drugiego współwłaściciela wsi, Sebastiana Larysza, że ten „brzezinę i krzaki powycinał, żyto kazał zasiać”, a przecież żona skarżącego „miała do tego (pasa ziemi) większe prawa”¹⁹⁵. W tym samym roku podobna sytuacja powtórzyła się na granicy Dolnych Świerklan i Wodzisławia: właściciel Wodzisławia – Jan Planknar, skarży Jerzego Gusnara, właściciela Dolnych Świerklan, że pas ziemi między gruntem świerklańskim a połomskim, który na podstawie umowy z 1538 roku między ich ojcami miał pozostać nieuprawia-ny, został przez Gusnara „rozorany i rozkopany”¹⁹⁶. W 1574 roku wspólnota wsi Walce¹⁹⁷ koło Krapkowic oskarżyła dzierżawcę wsi – Franciszka Sz wajnocha¹⁹⁸, że „olszynkę, która między polem naszym [a pańskim] leży, którą my za przodków naszych, jak daleko pamięć sięga, w spokoju używaliśmy, kazał wyrąbać [...]”. Niezmiernie ciekawa jest skarga w podobnej sprawie mieszkańców wsi Chudo-ba koło Olesna na burmistrza, radę i wszystkich mieszkańców miasta Olesna, których oskarżyli o to, że pomimo przywilejów księcia opolskiego Jana II z 1514 roku, mieszczanie olescy ugór¹⁹⁹ przekopali i zaorali ze szkodą dla znajdujących się w lesie barci²⁰⁰. Sprawa była widać bardzo skomplikowana, gdyż zdecydowano się w 1574 roku na sesję wyjazdową sądu ziemskiego w pełnym składzie. Wizja lokalna nie przyniosła żadnego rozstrzygnięcia i postanowiono przełożyć wyda-nie wyroku do następnej sesji, aby zapoznać się z wszystkimi dokumentami w tej sprawie²⁰¹.

W skład wsi wchodziły gospodarstwa chłopskie oraz niwy²⁰², które dzieliły się na łąny indywidualne – chłopskie pola uprawne – i łąny wspólnoty wiej-skiej²⁰³ – przeważnie pastwiska – oraz grunta, lasy i czasem pastwiska użytko-wane wspólnie przez chłopów i właściciela gruntu²⁰⁴. Niwy były zlokalizowane, zależnie od możliwości terenowych, za zabudowaniami wsi²⁰⁵. Naturalnie, ten bardzo czytelny układ wsi w XVI wieku, wskutek podziałów spadkowych i han-dlu ziemią, uległ nieraz bardzo poważnym zmianom.

195 Zob. TŻ, KO, dok. nr 1, 3, 44; TŻ, KW, dok. nr 8.

196 Zob. TŻ, KO, dok. nr 3.

197 „Gmen wsy Walecz...” Zob. TŻ, KO, dok. nr 44.

198 „Zastawni drzyteli na Walczych...” – wieś należała do klasztoru w Czarnowasach.

199 „Czielýne” – caliznę, ugór, oddzielający las należący do Chudoby od pól mieszczan oleskich.

200 Na ugorze rosły miododajne rośliny.

201 Zob. TŻ, KW, dok. nr 8.

202 Określenie użyte przez S. Golachowskiego i H. Szulc.

203 W okresie średniowiecznej kolonizacji każda wspólnota wiejska otrzymywała przeważnie po 1 łąnie pola wspólnego użytkowania.

204 W XVI i XVII w. wspólne użytkowanie było przedmiotem licznych zatargów i procesów sądowych.

205 H. Szulc rozróżnia układy jedno- i wieloniwowe wsi.

W samej zabudowie wsi również nastąpiły transformacje: wskutek wspomnianych podziałów znaczna część miała kilku właścicieli – powstawały wsie folwarczne, w których nowo zakładane gospodarstwa chłopów poddanych/pańszczyźnianych skupione były w pobliżu pańskiego folwarku. Właściciele każdej części osady odgradzali je od reszty płotem granicznym²⁰⁶.

Gospodarka rolna i hodowlana

W XVI wieku nie nawożono²⁰⁷, stosowano jeszcze średniowieczny system uprawy – „trójpłowy” – w różnych odmianach: zboża – ugór – warzywa²⁰⁸ lub zboża ozime – jare – ugór, zboża ozime – jare – warzywa itp. Nawożenie pól zaczęto stosować dopiero od połowy XVII wieku²⁰⁹.

Na polach uprawiano cztery odmiany zbóż²¹⁰, grykę (tatarkę)²¹¹, z warzyw: duże ilości kapusty i grochu²¹². Interesująca jest olbrzymia różnica w uprawie roli chłopskiej, a co za tym idzie, i w wyżywieniu tej ludności na ziemiach polskich oraz na Śląsku: w Polsce głównymi po zbożu uprawianymi roślinami były na Górnym Śląsku prawie zupełnie nieznane: rzepa, rzodkiew i brukiew (karpiele). Kapusty w Polsce sadzono niewiele, a grochu prawie wcale. Grykę (tatarkę) uprawiano na ziemiach piaszczystych głównie na Mazowszu i na Litwie. Decydowało to również o sposobie wyżywienia: na Górnym Śląsku podstawą wyżywienia oprócz zbóż były ryby, kapusta oraz groch²¹³, w Polsce – tzw. rośliny okopowe.

206 O płotach granicznych i obowiązku ich naprawiania wspominają już regulacje cesarskie z 1562 r. [dalej: TŻ, RC]. Zob. TŻ, KO, dok. nr 1. Takie graniczenie poszczególnych części wsi można zaobserwować jeszcze i obecnie, zwłaszcza na terenach północnych byłego księstwa opolskiego, np. wieś Rożnów k. Byczyny była podzielona na trzy części odgródzone jeszcze w połowie XX w. murem granicznym, wzdłuż których prowadziły w poprzek wsi drogi graniczne.

207 Wg S. Inglota (*Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 119–120) nawożenie roli znane było „od dawna”, jednak zupełny brak jest potwierdzenia tego w źródłach, a co ważniejsze w wykazie pańszczyzny (regulacjach cesarskich) również nie wspomniano o obowiązku wywożenia nawozu na pańskie pola.

208 Stąd w dokumentach kupna-sprzedaży ziemi występuje formuła „z rolemi oranemi a neoranimi” (z polami oranymi i nieoranimi). Zob. TŻ, KZ.

209 Jedyna informacja o nawożeniu znalazła się w umowie z 1654 r. o pańszczyźnie między Balcerem jun. Laryszem a poddanymi z Choruli k. Opola: „[...] każdy wieśniak powinien wywieźć na zimę z pańskiego majątku lub owczarni, gnoju na jedną jutrzynę [...]”. Zob. J. Stibor, *Regesta českých listin...*, dok. nr 128, s. 363.

210 Reż (żyto), pszenica, geczman, wowieś.

211 Pohanka.

212 Kapusta, hroch. Prawdopodobnie do grochu zaliczano również bób (w Polsce licznie uprawiany).

213 Informacje źródłowe znacznie różnią się od informacji S. Inglota (*Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 118–119), który wymienia rzepę i rzodkiew jako podstawowe rośliny uprawne.

Ze zwierząt pociągowych hodowano konie i woły. Te ostatnie, wprawdzie dużo wolniejsze, ale za to silniejsze, używano głównie do prac polowych, konie były wykorzystywane jako zwierzęta pociągowe. Hodowano dużą liczbę krów, które od wczesnej wiosny aż do później jesieni pasły się na wspólnym pastwisku lub w lasach. Na to pierwsze prowadziła specjalna droga zwana „wygonem”²¹⁴, później zaczęto w ten sposób nazywać również pastwiska. W lasach wolno było paść z wyjątkiem terenu szkółek leśnych i młodników oraz ostoi dzikich zwierząt. Zupełnie inaczej niż obecnie hodowano świnie, których często olbrzymie stada nawet na zimę pozostawiano w lasach. Wspólny wypas z bydłem „pańskim” powodował liczne konflikty między właścicielem gruntu a wspólnotą wiejską. W przypadku pastwisk spory dotyczyły nie tyle jego samego, a opłat dla pastuchów – służby folwarcznej²¹⁵. W przypadku wypasów w lasach właściciele gruntów starali się unieważnić lub ograniczać prawa wspólnoty wiejskiej. Z pośrednich źródeł możemy wnioskować, że istniał zwyczaj, znany również w niektórych regionach Polski jeszcze w XX wieku, że po zbiorach z pól, na jesieni, wolno było paść bydło na wszystkich polach (oprócz zasiewów oziminy), niezależnie od ich własności²¹⁶. Przy rozwiniętej hodowli bydła ważną rolę odgrywały łąki i gromadzenie odpowiednich zapasów siana na zimę. Były one ogrodzone, trawę koszone dwa razy w roku: na św. Jana Chrzyciela (koniec czerwca) i we wrześniu. Siano trzymano w stogach ulokowanych na łąkach. W XVI wieku zaczęła upowszechniać się hodowla owiec. Powstawały specjalistyczne folwarki – owczarnie, w których przeciętnie hodowano około 800–1000 owiec. Za przykładem właścicieli gruntów poszła też ludność wiejska. Niekontrolowana wielkość hodowli zaczęła jednak przynosić poważne straty²¹⁷. Już regulacja cesarska z 1562 roku wprowadza dla ludności wiejskiej limity hodowlane owiec, zależne od powierzchni posiadanej ziemi²¹⁸. Z ptactwa hodowano dużo kur i gęsi – dostarczanie (zresztą w niewielkiej liczbie) do dworu jajek, kur i gęsi wchodziło w zakres obciążeń pańszczyźnianych części ludności wiejskiej²¹⁹.

214 Wyhon. Również w Polsce była znana ta nazwa.

215 Właściciele gruntów chcieli, żeby wspólnota wiejska opłacała pastuchów, sądy na ogół uwalniały wspólnotę od takich opłat.

216 Na Podkarpaciu zwyczaj ten obowiązywał jeszcze w połowie XX w. Jeżeli właściciel pola nie życzył żeby na nim wypasano bydło, wbijał w środku pola wysoką tyczkę zakończoną wiechciem słomy.

217 Dla właścicieli gruntów hodowla owiec była bardzo przydatna – nie wymagała tylu rąk do pracy, co było bardzo ważne przy gwałtownym spadku liczby ludności spowodowanej systematycznym werbunkiem do wojska i masową ucieczką do innych księstw, ale jednocześnie również gwałtownie kurczyła się powierzchnia pól uprawnych.

218 Zob. Cesarskie regulacje pańszczyzny: 25 owiec na łan pola.

219 Np. w urbarzach dóbr zamkowych opolskich wymienia się obowiązek dostarczania co pół roku 1 kury i 12 jajek.

Olbrzymią rolę w gospodarce odgrywała hodowla ryb, o czym była już mowa wyżej. W epoce Habsburgów istniało tysiące różnej wielkości stawów zarówno właścicieli gruntów, jak i chłopskich. Rybami, stanowiącymi podstawę wyżywienia ludności, można było handlować codziennie bez jakichkolwiek ograniczeń²²⁰. Cykl hodowlany trwał dwa lata²²¹. Nie wiadomo, jaki system był stosowany: wpuszczanie narybku i po dwóch latach wyławianie wszystkich ryb, spuszczenie wody, czyszczenie stawu „szlamowanie”, ponowne zarybianie czy też coroczne zarybianie i odławianie dwuletnich sztuk. Prawdopodobnie stosowano obydwa systemy, jednorazowe zarybianie i po dwóch latach odławianie wszystkich ryb można było stosować tylko w średnich i małych stawach, w innych oraz na własne potrzeby odławiano ryby corocznie²²².

Władze wspólnoty wiejskiej (ustrój wsi)

O organizacji społeczności wiejskiej i jej władzach niewiele, a nawet prawie nic nie wiemy. Nie powstały dotąd pogłębione studia tego problemu²²³. W epoce Habsburgów wspólnota wiejska²²⁴ musiała być jednak dobrze zorganizowana. Świadczą o tym liczne źródła sądowe, w których występuje ona jako oskarżyciel swoich panów lub sąsiadów albo w roli obiektu pozwu. Jednak nie do końca wiadomo, jak w tamtych czasach rozumiano takie określenia jak „obec” – mieszkańcy – czy „gmen” – gmin. Niewiele było wsi, w których mieszkańcy w jednakowy sposób podlegali jednemu panu i posiadali jedną dla całej osady władzę. Przykładem tych niejasności i wątpliwości mogą być dwie sprawy: Chróścic i Chudoby.

W 1571 roku Helena Żyrowska, wdowa po Sewerynie Czibulce, pani wien na jakiejś części Chróścic koło Opola, skarży „ludzi, sołtysa, starszych i wszystkich mieszkańców wsi”²²⁵, że napadli na jej dwór, zabrali siano, konie, woły, wóz i łodzie, a kiedy chciała wyłowić ze stawu (jeziora) swoją część ryb, stanęli na

220 Dlatego gospodarce stawowej i handlu rybami dużo miejsca poświęca statut księstwa. Zob. TŻ, SZ, k. 57, rozdz. 1–2: „O wodach i rzekach”; TŻ, SZ, k. 58, rozdz. 1–2: „O mycie lub cle i sprzedaży ryb”.

221 Zob. A. Nyrek, *Gospodarka rybna...*

222 Trudno sobie wyobrazić, aby spuszczano wodę i odławiano ryby z dużych, wielohektarowych stawów nie tylko dlatego, że groziło to podtopieniem pól (co się czasem zdarzało), ale również brakiem możliwości sprzedaży jednocześnie np. 12 tys. ryb (staw Szczepanowicki). W „halterniach” można było ryby przetrzymywać zaledwie przez kilka dni. Również w małych stawach, gdzie hodowano ryby na własny użytek, nie było potrzeby jednorazowego odławiania.

223 Dlatego rozważania zawarte w tym rozdziale należy przyjąć jako wstępne wypunktowanie problemów z tym związanych, a nie jako przedstawienie struktury władz wiejskich.

224 Obec, gmen.

225 Zob. TŻ, KO, dok. nr 7: „[...] Lidi, ssoltysa starsse y wssechne obec [...]”.

brzegu z bronią i zmusili rybaka do wyłowienia wszystkich ryb (które być może zabrali). Druga, większa część wsi należała do zamku w Opolu. Kogo więc skarżyła: swoich poddanych czy poddanych zamku? Jeżeli napadającymi byli ci drudzy, to zgodnie z prawem powinna skarżyć ich przełożonego – burgrabiego zamku opolskiego. W dodatku mieszkańcy przed sądem tłumaczyli się, że zrobili to za zgodą władz (burgrabiego?)²²⁶, czego naturalnie nie potrafili udowodnić. Jest rzeczą wprost niemożliwą, aby istniała jakaś jedna władza, obejmująca wszystkich mieszkańców wsi niezależnie od rodzaju i stopnia poddaństwa.

Podobną sytuację mamy w skardze „ludzi z Chudoby” z 1574 roku²²⁷ o zaboranie pasa granicznego gruntów i narażenie przez to na straty miodu, z barci należących do mieszkańców tej wsi. Znaczna część Chudoby²²⁸ należała do rodziny szlacheckiej Beessów-Wrchles. W tym wypadku prawdopodobnie skargę złożyli mieszkający tam wolni chłopci, a nie cała wieś, w imieniu której powinien wystąpić ich pan. Takich niejasnych informacji w źródłach jest dużo.

Aby co nieco uporządkować naszą wiedzę o ustroju i organizacji władz wsi, musimy cofnąć się do czasów kolonizacji średniowiecznej. Przy organizacji wsi na prawie niemieckim jej organizator – zasadzca – jako wynagrodzenie otrzymywał nieco więcej łanów ziemi²²⁹ niż przeciętny kolonista oraz dziedziczną funkcję sędziego wiejskiego – sołtysa²³⁰.

W XVI wieku w Królestwie Czeskim przystąpiono do reformy ustrojowej połączonej ze zmianami w regulacjach sądowych i uprawnieniach (przywilejach) oraz określenia obowiązków poszczególnych stanów, ustalając także relacje międzystanowe²³¹. Uprawnienia sądowe sołtysów przejęły sądy patrymonialne²³². Stały się one z czasem w większości wsi sądami ostatecznymi – bez prawa odwołania²³³. Sądownictwo patrymonialne działało poza wszelką kontrolą i było zależne jedynie od „pana” oraz nieraz – jego humorów. W wielu wsiach istniały „pańskie” więzienia, w których niejednokrotnie stosowano tortury²³⁴. Taka sytuacja trwała około stu lat. Wprawdzie sejmik kilkakrotnie po-

226 TŻ, KW, dok. nr 5: „[...] a zieby im to od Urzędu powoleno byti mielo [...]”.

227 TŻ, KW, dok. nr 8: „[...] mezy lidmi z Chudoby zialobniki zgodne, Purgmistrem a Raddu y wsseczkn u obczy miasta Olessna [...]”.

228 Obecnie część Starego Olesna.

229 Przeważnie trzy łany.

230 O sołtysach zob. dalej.

231 Tzw. „Landfrydy” – „Pokoje ziemskie” (niem. Landfried). Zob. W. Gojniczek, *Urzędy książęce i ziemskie w ustroju księstwa cieszyńskiego (1477–1653)*, Katowice 2014, s. 163.

232 Działalność tych sądów zależała od właściciela wsi, w niektórych wsiach właściciel sam sądził jednoosobowo, w innych – powoływał skład sędziowski.

233 Tzw. prawo niższe i prawo wyższe. Zob. S. Śreniowski, *Historia ustroju Śląska...*, s. 146. W umowach kupna-sprzedaży majątków wyraźnie wymieniano: „[...] z prawem niższym i wyższym [...]”.

234 Zob. TŻ, KO, dok. nr 18.

dejmował uchwały potępiające „niechrześcijańskie” wyroki²³⁵, ale jednocześnie broniono „niezawisłości” sądów patrymonialnych²³⁶. W 1654 roku „zbuntowany” sejmik w Prudniku²³⁷ uchwalił dwie znamienne uchwały: poddani buntownicy i uciekinierzy mają być karani według uznania swojego pana, zaś starosta ziemski (według sformułowanego apelu) nie powinien zawierzać skargom poddanych, jakoby ich prawa były łamane²³⁸. Już od 2. połowy XVI wieku podejmowano próby ograniczania liczby skarg przez swego rodzaju zastraszanie pisarzy je sporządzających²³⁹. Jednak znaczna przemoc stosowana w ramach działań sądownictwa patrymonialnego oraz liczba skarg poddanych spowodowały, że musiał się nimi zająć Urząd Ziemski. Bezpośrednim powodem była nieznaną nam bliżej sprawa Fryderyka Kosickiego²⁴⁰, który prawdopodobnie w swoim okrucieństwie przekroczył wszelkie dopuszczalne wówczas granice. W 1664 roku komisarze Urzędu Ziemskiego wraz z pomocnikami przemocą weszli do jego więzienia i uwolnili więzionych tam poddanych. Kosicki złożył skargę do sejmiku ziemskiego na rzekomo nielegalną ingerencję urzędu w sprawy sądownictwa. Efektem tej skargi była uchwała sejmiku²⁴¹ stwierdzająca legalność działania komisarzy i „niespotykane bezprawne okrucieństwo” Kosickiego. Sprawa nie była jednoznaczna: z jednej strony było to ukrócenie bezprawia sądów patrymonialnych, ale jednak – z drugiej strony – ingerencja administracji państwowej w działalność sądowniczą. Tym samym sejmik przyznał prawo starosty ziemskiego do kontroli wyroków sądów patrymonialnych.

Istniały jednak majątki, których właściciele posiadali tylko prawo niższe, zaś prawa wyższe należały na ogół do burgrabiego najbliższego zamku²⁴².

Na czele wsi stał mianowany przez właściciela naczelnik (starosta), który mógł posiadać radę (starszych)²⁴³. Oprócz organizacji życia wspólnoty wiejskiej, mieli oni prawdopodobnie obowiązek organizacji i nadzoru odrabiania

235 Zob. TŻ, US, sesja 11 z 1573 r., uchwała nr 15–16.

236 W 1573 r. sejmik uchwalił zakaz rozpatrywania spraw między poddanymi i wycenę ich majątku przez inne, niepatrymonialne sądy. Zob. TŻ, US, sesja 11 z 1573 r., uchwała nr 13.

237 Zob. rozdz. „Księstwa pod władzą Habsburgów”.

238 Zob. TŻ, US, sesja 91 z 1654 r., uchwały nr 16 i 28.

239 Umieszczanie obowiązkowo na skargach nazwisk pisarzy. Zob. TŻ, US, sesja nr 8 z 1570 r., uchwała nr 14; TŻ, US, sesja 10 z 1571 r., uchwała nr 11; TŻ, US, sesja 71 z 1625 r., uchwała nr 5, itp.

240 Kosiccy herbu Łuk zwani też Zament – szlachta górnośląska polskiego pochodzenia. Fryderyk Kosicki był właścicielem Miedar i Kępczowic k. Tarnowskich Gór.

241 zob. TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr (34).

242 Zob. więcej rozdz. „Poddaństwo i pańszczyzna”.

243 Wspominają o tym regulacje cesarskie, jednak wszystko zależało od ich pana.

pańszczyzny²⁴⁴. Czasem obowiązek ten spoczywał na sołtysach²⁴⁵. W ważnych sprawach, wyłącznie na polecenie właściciela wsi, zwoływano narady wspólnoty wiejskiej²⁴⁶.

Na wsiach istnieli jeszcze „przysiężni” – osoby oddzielnie zaprzysiężone do różnego rodzaju spraw: w źródłach jest mowa o przysięgłych podatkowych, zajmujących się zbieraniem od poddanych opłat i podatków, byli również przysięgli „graniczni” rozstrzygający drobne spory pomiędzy mieszkańcami wsi „o miedzę” oraz zajmujący się wyceną majątków poddanych oraz szkód spowodowanych przez bydło²⁴⁷. Większe majątki posiadały jeszcze „młodszych” – pracowników dworów szlacheckich, rodzaj wewnętrznej policji²⁴⁸.

Cesarskie regulacje pańszczyzny

Punktem wyjścia naszych rozważań są regulacje cesarskie pańszczyzny w księstwach opolskim i raciborskim, jakie ogłoszono na wiosnę 1562 roku²⁴⁹. Stanowiły one jeden z etapów wstępnych przeprowadzanej w nich reformy ustrojowej²⁵⁰, przygotowującej wprowadzenie nowych praw. Regulacje te, pierwsze na Śląsku, wydane początkowo jedynie dla księstw opolskiego i raciborskiego, były z czasem przejmowane przez inne księstwa śląskie. Ma rację S. Śreniowski oceniając pozytywnie ten dokument: „[...] ingerencje władzy państwowej w stosunki między dworem a wsią stwarzały hamulec samowolnego pogłębiania przez dwory chłopskiego poddaństwa”²⁵¹.

Ludność wiejska stawiała się nie przedmiotem, a podmiotem prawnym, mającym swoje obowiązki wobec panów, ale równocześnie posiadającym

244 Zwłaszcza, że były wypadki w dużych kompleksach majątków (np. w państwie głogóweckim), że wysokość pańszczyzny ustalano dla całej wsi a nie indywidualnie na poszczególnych chłopów.

245 Zob. TŻ, KW, dok. nr 31. W Polsce obowiązek ten należał do urzędnika dworskiego zwanego (zależnie od regionu) rządcą, ekonomem lub karbowym.

246 Zob. TŻ, RC – zabraniające wszelkich „tajnych schadzek”. Przy częstym rozdrobnieniu własności wsi, każdy właściciel musiał mieć swoją władzę i zebrania wiejskie prawdopodobnie dotyczyły tylko poddanych określonego właściciela.

247 Zob. TŻ, KB, dok. nr 3: Wycena majątku w Mechnicach k. Opola.

248 W administracji ziemskiej tak nazywano woźnych (sądowych, urzędów ziemskich), do obowiązków których należało, m.in. dostarczanie pism urzędowych, wezwań do sądów, pilnowanie realizacji poleceń urzędowych. Podobne zadania mieli „młodszy” w majątkach szlacheckich, m.in. zmuszanie niepokornych poddanych do odrabiania pańszczyzny. Zob. TŻ, KW, dok. nr 35.

249 Zob. TŻ, RC.

250 Był to drugi etap wstępny (po zatwierdzeniu przez cesarza „wielkiego przywileju Hanusowego”).

251 S. Śreniowski, *Historia ustroju...*, s. 170.

prawa i niejednokrotnie występującym jako partner szlachty²⁵², mającym prawo skarżyć swoich panów do sądu za naruszanie jej praw. W dodatku regulacje były tak sformułowane, że stwarzały wrażenie jakoby cesarz brał w obronę ludność wiejską²⁵³. Zresztą niejednokrotnie interesy szlachty i ludności wiejskiej były zbieżne²⁵⁴.

Interesujące są motywy wydania regulacji wymieniane przez cesarza w tekście wprowadzającym, świadczące o dużych swobodach ludności wiejskiej: „ponieważ [...] w sprawie pańszczyzny i spraw wiejskich zarówno wyższe stany, **jak i lud wiejski [...] liczne i wielkie wnosili skargi**” [podkreśl. autora]²⁵⁵, zaniepokojony cesarz wysłał komisarzy, aby zbadali sprawy na miejscu²⁵⁶. Mieli oni przeprowadzić rozmowy z przedstawicielami obydwu stanów i co ciekawsze, na zakończenie odbyło się wspólne spotkanie komisarzy z przedstawicielami²⁵⁷. Rzecz w Polsce nie do pomyślenia. Pośrednictwo reprezentanta administracji cesarskiej w sporach między poddanymi a ich panami, jak się wydaje, stało się normalną praktyką²⁵⁸. Wprawdzie w wyniku tych rozmów zabroniono pisać skargi do cesarza, wskazując starostę ziemskiego jako kompetentnego do ich rozpatrywania, ale możemy się z dokumentu tego dowiedzieć, jakie były, oprócz wysokości pańszczyzny, główne „punkty zapalne” konfliktu szlachecko-chłopskiego. Przede wszystkim dotyczyły dużej, wydaje się, grupy poddanych dziedzicznych, zwanych „nieosiedlonymi” (na ziemi szlacheckiej), posiadającymi na własność ziemię i z tego powodu nieodrabiającymi pańszczyzny. Przy kształtowaniu się w XVI wieku szlacheckiej gospodarki folwarcznej starano się usunąć tę grupę chłopów, którzy jako poddani byli uzależnieni od swoich panów. Robiono to w sposób bardzo prosty: albo zmuszano do „dobrowolnej” sprzedaży gospodarstw za bardzo niskie kwoty, zmieniając ich status społeczny na chłopów „osiedlonych” – pańszczyźnianych, albo też, za cenę zwolnienia od poddaństwa, chłopci przekazywali za niewielką opłatą swoje majątki szlachcie, przenosząc się do miast. W dodatku za wystawienie dokumentów panowie

252 Regulacje te były jednym z kilku wydanych dla Królestwa Czeskiego tzw. Landfrydów (niem. Landfried – pokój ziemski) regulujących stosunki prawne między stanami.

253 Tak powstawały mity o „dobrych” władcach i „złych” panach.

254 Np. w sprawie dziesięcin dla duchowieństwa, czy unikania poboru do wojska.

255 Zob. TŻ, RC – Początkowy tekst wprowadzający.

256 TŻ, RC – Początkowy tekst wprowadzający. Być może, doszło nawet na terenie księstw do jakichś buntów, co zmusiło cesarza do takich ugodowych działań (rozmowy z przedstawicielami ludności wiejskiej i jej udział w ustaleniach wzajemnych obowiązków).

257 „[...] sporządziwszy dokument, stanom wyższemu i także ludziom wiejskim, którzy obecni tu byli w dużej liczbie, przeczytać i ogłosić dali”.

258 Świadczy o tym końcowy zapis regulacji, w którym jest mowa o obowiązku zatwierdzania umów w sprawach pańszczyzny pomiędzy poddanymi a ich panami przez Urząd Ziemski, oraz częste powoływanie w sprawach spornych, komisarzy ziemskich lub sądowych.

żądali znacznych opłat. Regulacja stwierdzała, że poddani dziedziczni mają prawo swobodnie dysponować swoim majątkiem²⁵⁹.

Drugim punktem zapalnym była sprawa wydawania zezwoleń na opuszczenie wsi przez młodzież: chłopców na naukę rzemiosła i dziewcząt wychodzących za mąż do innej wsi oraz związanych z tym opłat. Regulacja zalecała, aby panowie nie robili w tych sprawach żadnych przeszkód i nie żądali wygórowanych należności²⁶⁰.

Następną kwestią była sprawa służby folwarcznej – „podruhów” – ich wolnego przechodzenia do innych panów i kupowania przez nich gospodarstw. Tu również regulacja bierze w obronę poddanych. Były więc to jednak, jak wspominałem wyżej, próby ograniczenia samowoli szlachty.

Interesująca jest również formuła końcowa, zatwierdzająca regulacje pańszczyźniane, które zostały wydane „aby ziemie te świadczyły o naszej wielkości, były ozdobą wszystkich jej mieszkańców”. I wreszcie bardzo istotne zakończenie wspominające o prawach każdego człowieka i świadczące, że (w teorii) regulacje traktowały obie strony jako równoprawne, mające swoje obowiązki i przywileje. Stwierdzono w nim, że wymienione w regulacjach obciążenia i pańszczyzna zostały przyjęte bez sprzeciwu przez obie strony, z dopuszczeniem dobrowolnych, indywidualnych umów między poddanymi i ich panami, które jednak musiały być zatwierdzane przez Urząd Ziemski i sąd ziemski²⁶¹.

W praktyce nie wyglądało to tak pięknie, jak życzyłyby sobie cesarz. Prawa ludności wiejskiej, zwłaszcza w XVII wieku, były nieustannie ograniczane i łamane, jednak była ona ich świadoma i niejednokrotnie występowała przeciwko zakusom szlachty, zarówno w formie manifestowania oporu²⁶², masowego pisania skarg²⁶³, jak i bardzo licznych pozwów do sądu ziemskiego, które wielokrotnie wspólnoty wiejskie wygrywały, czy wreszcie masowych ucieczek do innych księstw.

259 Szlachta regulacji swobodnego dysponowania ziemią nie przestrzegała i wbrew poleceniom cesarskim, już na pierwszej sesji sejmiku w 1565 r. w pierwszym punkcie obrad podjęła uchwałę o obowiązku zatwierdzania przez panów, testamentów poddanych.

260 Nie wyższych niż 10 grzywien, co i tak było bardzo dużo.

261 O samych regulacjach pańszczyzny zob. rozdz. „Poddaństwo i pańszczyzna”.

262 Mowa o tym w uchwałach sejmiku: wywieszanie na domach mioteł (?) i przybijanie (na domach) przywilejów oraz omawianie tych spraw na zebraniach wiejskich.

263 Obowiązek podpisywania przez pisarzy skarg, chcąc ich zastraszyć, prawdopodobnie nic nie dał, gdyż w większości pisarze pochodzili z miast, które były poza zasięgiem szlachty. Zob. TŻ, US, sesja 8 z 1570 r., uchwała nr 14; TŻ, US, sesja 10 z 1571 r., uchwała nr 11; TŻ, US, sesja 71 z 1625 r., uchwała nr 5, itp.

Szlachta – chłop

Poddaństwo i pańszczyzna

Problematyka poddaństwa i pańszczyzny na analizowanych terenach w interesującym nas okresie również jest prawie zupełnie nieprzebadana, nie-liczne informacje w literaturze historycznej są bardzo ogólne i nieprecyzyjne, a czasem nawet nieprawdziwe. Trzeba się więc opierać jedynie na pośrednich informacjach zawartych w źródłach, ale na ich podstawie można się jedynie domyślać bardzo skomplikowanych zależności między poszczególnymi chłopami a ich panami. Punktem wyjścia do tych rozważań, mogącym cokolwiek wyjaśnić i pozwolić relacje te uporządkować, powinien być stosunek chłopów do posiadanej i uprawianej przez niego ziemi. Przede wszystkim należy jednak ustalić, co rozumiemy przez określenie „poddąństwo” i „pańszczyzna”²⁶⁴.

Poddąństwo – był to prawny stosunek podległości w stosunku do osoby stojącej wyżej w hierarchii społecznej czy politycznej, połączony z przysięgą (hołdem) wierności i posłuszeństwa. W tym znaczeniu wszyscy mieszkańcy księstw byli poddanymi cesarza, książąt, panów lennych czy zastawnych i właścicieli państw oraz majątków. Podstawą poddaństwa było złożenie przysięgi (hołdu) każdemu nowemu panu. Dotyczyło to wszystkich stanów: szlachta i miasta składały hołd cesarzowi lub panom lennym i zastawnym²⁶⁵, chłopcy – swoim panom. Poddąństwo teoretycznie nakładało obowiązki na obydwie strony: pan (szlachcic) miał obowiązek reprezentowania na zewnątrz swojego poddanego, zapewnienia mu właściwej opieki i obrony, a w razie potrzeby, właściwego utrzymania²⁶⁶.

Nie do końca jasne i nie bardzo zrozumiałe jest występujące w księstwach opolskim i raciborskim podwójne poddaństwo (i pańszczyzna) wynikające z rozdzielenia niższego i wyższego prawa²⁶⁷. S. Śreniowski pisząc o prawie niższym²⁶⁸ błędnie twierdził, że prawo wyższe było tylko odwoławczym i zanikło w XVI wieku²⁶⁹. Z prawem wyższym związane były również pewne obowiązki

264 W Polsce określenia te były tak ściśle z sobą związane, że nie można ich było rozróżnić i zarówno w zaborze rosyjskim, jak i austriackim zostały w XIX w. zniesione jednym edyktem.

265 W miastach prywatnych również składano hołd każdemu nowemu panu. W imieniu wszystkich mieszkańców miasta robiła to rada miejska.

266 Zapewnić poddanemu w razie braku, żywność i ziarna na siew, a także materiały na budowę gospodarstwa.

267 Dlatego w księgach ziemskich, w aktach kupna-sprzedaży zaznaczano, czy dotyczy to również prawa wyższego „z niższym i wyższym prawem”.

268 S. Śreniowski, *Historia ustroju Śląska...*, s. 146.

269 Zasadę zachowania prawa wyższego przez władzę zwierzchnią (cesarza), chociaż tak jej nie nazwano, zastosowano również w umowie zastawnej Wazom księstw opolskiego i racibor-

wynikające z poddaństwa²⁷⁰. Podwójne poddaństwo występuje we wsiach będących poprzednio własnością książęcą, kiedy nadając je szlachcie książę zachowywał sobie prawa wyższe. Wyrażnie o tym mówią regulacje cesarskie, a także wyroki sądu: prawo pana w stosunku do poddanego było w dość niejasny sposób ograniczone. Poddaństwa były więc różne – S. Inglot wymienia ich trzy rodzaje: osobiste, gruntowe i sądowe²⁷¹. Jednak jego wyjaśnienia nie zawsze odpowiadają stosunkom panującym w księstwach opolskim i raciborskim. Postarajmy się to przedstawić w oparciu o źródła ich dotyczące.

Poddaństwo osobiste – najczęściej spotykany i najgorszy rodzaj poddaństwa. Było dziedziczne, obejmujące całe rodziny (kolejne pokolenia dziedziczyły tę zależność). Dotyczyło chłopów „osiedlonych” na gruntach szlacheckich pańszczyźnianych. Byli oni całkowicie uzależnieni od woli swojego pana, przywiązani do ziemi i na wszystko musieli mieć jego zgodę²⁷². W zasadzie nie można się było uwolnić z tego rodzaju poddaństwa²⁷³.

Poddaństwo gruntowe – poddaństwo przejściowe, wynikające z faktu posiadania (dzierżawy) ziemi należącej do właściciela gruntu. Z chwilą rezygnacji z dzierżawy (teoretycznie) poddany stawał się znów człowiekiem wolnym. Szlachta starała się jednak nie dopuszczać do tego i zamieniać jego status na dziedziczny²⁷⁴. Dość liczne były wypadki „częściowego” poddaństwa, kiedy wolny chłop oprócz własnej posiadał ziemię należącą do szlachcica i z tej ziemi był jego poddanym. Klasycznym przykładem takiej sytuacji była sprawa między wolnym sołtysem w Lubrzy koło Prudnika a burgrabią von Dohna²⁷⁵.

Poddaństwo sądowe – dotyczyło prawa sądowego, któremu podlegał poddany. W zasadzie prawo niższe, czyli sądownictwo patrymonialne, należało do szlachcica, którego chłop był poddanym. Ale teoretycznie mogło też być inaczej: przy „sprzedaży” poddanego innemu szlachcicowi, poprzedni pan mógł zatrzymać sobie prawo sądownicze²⁷⁶. Istniało też dość powszechne podwójne poddaństwo sądowe: kto inny posiadał prawa sądowe niższe, a kto inny wyższe. W obowiązkach wobec posiadacza prawa wyższego możemy zorientować się z urbarzy dóbr zamkowych na przykładzie wsi Kierpień będącej własnością

skiego. Zob. W. Dzięgiel, *Utrata księstw...* Był to więc ograniczony zastaw z prawem ingerencji cesarza we wszystkie decyzje panów zastawnych.

270 W regulacjach cesarskich pańszczyzny z 1562 r. jest mowa o podwójnym poddaństwie i wynikających z tego obowiązkach, które nie mogły się pokrywać.

271 S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 133.

272 Małżeństwo, przekazanie majątku dzieciom, wydanie córki za mąż, itp.

273 Chociaż zdarzały się wypadki wykupywania się z poddaństwa przez bogatych chłopów.

274 Posiadając (dzierżawiąc) gospodarstwo na gruncie szlachcica nie mógł z niego zrezygnować bez zgody owego szlachcica, którą bardzo trudno było uzyskać.

275 Zob. dalej.

276 Wprawdzie z taką sytuacją nie spotkałem się, ale o możliwości takiej świadczy formuła w akcie sprzedaży: „z prawem niższym...” lub „z prawem niższym i wyższym...”.

opatów lubiąskich, do której prawo wyższe należało do zamku w Głogówku²⁷⁷. Dowiadujemy się z niego, że do zobowiązań wynikających z prawa wyższego należało w 1571 roku płacenie na rzecz zamku w Głogówku na św. Michała 2 florenów wartości 24 groszy każdy²⁷⁸ oraz dostarczanie na dzień św. Bartłomieja²⁷⁹ jednego dobrego wołu (krowy), zaś na św. Marcina²⁸⁰ 6 korcy owsa, a także rocznie 7 florenów (?). W 1635 roku – wspólnota wiejska musiała dostarczyć na św. Michała 2 floreny wartości 24 groszy i 6 korcy owsa, rocznie jednego dobrego wołu lub opłatę 8 talarów, zapłacić na Boże Narodzenie „Wachtergeld”²⁸¹ w wysokości 7 talarów i 24 groszy. Ponadto w ramach pańszczyzny: wozić drzewo budowlane oraz inne materiały na budowę zamku w Głogówku, grodzić płotem²⁸² od innych wsi, wozić zboże do Opola lub innych miast, przez cały rok przywozić z magazynów sól (za opłatą i wyżywieniem). Były to więc dość duże obciążenia, ale paradoksalnie, poddani ci byli w uprzywilejowanej sytuacji, gdyż właściciele prawa wyższego ochraniaли ich przed próbami nakładania nowych obciążeń czy stosowania represji przez właściciela prawa niższego²⁸³. Nie wiadomo w takim wypadku, komu poddani składali hołd: właścicielowi prawa niższego czy wyższego, a może obu?

Pańszczyzna – wynikała ze stosunku chłopu do ziemi, którą posiadał i uprawiał. W dużym uproszczeniu można powiedzieć, że był to rodzaj czynszu dzierżawnego z tytułu posiadanej ziemi, należącej do szlachcica.

W Polsce, przy bardzo rozwiniętej szlacheckiej gospodarce folwarcznej, podstawą pańszczyzny była praca na ziemi szlacheckiej, podczas gdy na Śląsku dominowały inne formy: czynszowa – pieniężna, częściowo w naturze, zaś „odrobkowa” stanowiła stosunkowo niewielki procent obowiązków pańszczyźnianych i dotyczyła głównie małych i średnich majątków szlacheckich. Przejście na pańszczyznę czynszową było znacznym krokiem naprzód w rozwoju gospodarki rolnej. Chłop musiał swoje produkty sprzedać, aby uzyskać pieniądze na zapłacenie czynszu. Im więcej poddany wyprodukował i sprzedał, tym więcej pozostawało mu pieniędzy na własne potrzeby²⁸⁴.

277 Zob. TŻ, KO, dok. nr 41; TŻ, KW, dok. nr 26; *Urbarze...*, t. 2, s. 44, 100–101.

278 W zasadzie 1 floren (złoty) liczył 28 groszy. Prawdopodobnie chodziło tu o denary lub guldeny.

279 24 sierpnia.

280 11 listopada.

281 Wachtergeld, Wachgeld – opłaty stróżów nocnych. Polskie: stróża.

282 Parchant – parkan.

283 O takich wypadkach mówią cytowane w tekstach źródłowych dwa wyroki sądu: dotyczące Kierpnia, o którym mowa wyżej. Zob. TŻ, KO, dok. nr 41; TŻ, KW, dok. nr 26 oraz wyrok w sprawie między Janem Beessem ze Starego Olesna a poddanymi z Pruskowa k. Olesna, gdzie prawo wyższe należało do kamery cesarskiej i interweniował w ich obronie prokurator kameralny: TŻ, KW, dok. nr 35.

284 Dlatego znaczna część ludności wiejskiej była stosunkowo bogata.

W większości dawnych majątków książęcych (później kameralnych) nie było folwarków, a więc pańszczyzna „odrobkowa” prawie nie istniała, poddani płacili czynsz i zależnie od potrzeb niewielkie opłaty w naturze, wykonywali też bliżej nieokreślone prace na rzecz właściciela prawa wyższego²⁸⁵. Dla przykładu: w dobrach zamkowych opolskich w 1566 roku we wsi Folwark koło Opola od jednego łana płacono na św. Michała²⁸⁶ 1 florena (złotego) węgierskiego, 2 kury, 2 korce owsa i 15 jajek²⁸⁷. We wsi Jełowa, od jednego łana płacono w dwóch ratach: na św. Jerzego²⁸⁸ 22 grosze 6 halerzy oraz na św. Michała – również 22 grosze 6 halerzy, 2 kury i 20 jajek²⁸⁹. W dobrach zamkowych raciborskich w 1567 roku we wsi Kornowac koło Rybnika od łana płacono czynsz w dwóch ratach: na św. Jerzego 3 grosze 8 halerzy i na św. Michała 8 halerzy, 1 korzec zboża (żyta?), 2 korce owsa²⁹⁰. We wsi Lubomia również koło Rybnika pobierano od łana na św. Jerzego 13 groszy i 2 halerze, na św. Michała 26 groszy 2 halerze, 4 korce owsa, 4 kury, 12 jaj²⁹¹.

Naturalnie, inaczej przedstawiało się to w dobrach szlacheckich. Edykt cesarski z 1562 roku, jak wyżej wspomniałem, zalecał uzgodnienia i podpisywanie umów ogółu poddanych z ich panem. Wysokość zobowiązań pańszczyźnianych była zwykle stała, podpisywana umową przy składaniu hołdu – przysięgi poddaństwa każdemu nowemu właścicielowi gruntu. Jednak w dobrach szlacheckich obciążenia pańszczyźniane były bardzo zróżnicowane, zależały od rodzaju własności oraz rodzaju gospodarki właściciela gruntu: czy właściciel nastawił się na gospodarkę folwarczną, czy czynszową. W latyfundiach magnackich, które pojawiły się na bazie dawnych majątków książęcych w 2. połowie XVI wieku przeważała pańszczyzna czynszowa. Dla przykładu posłużę się urbarzami:

Urbarze głogóweckie – lenno, a później własność Oppersdorffów.²⁹²

Wieś Brożec

Rok 1571: poddani od jednego łana płacili czynsz w dwóch terminach²⁹³, na św. Michała 18 groszy oraz na św. Jerzego 9 groszy 3 halerze, 1 korzec owsa i 1 kurę. W Brożcu nie było folwarku i pańszczyznę „odrobkową” wszyscy poddani wspólnie zobowiązani byli odrabiać wiosną i jesienią na folwarku w Jarczowicach: przygotować do zasiewu, zasiać, zebrać i zwieźć, a także z gruntu

285 Zależnie od potrzeb władza zwierzchnia mogła wezwać do pracy na rzecz zamku, głównie dotyczyło to „podwody”.

286 29 września.

287 *Urbarze dóbr zamkowych opolsko-raciborskich...*, t. 1 s. 32.

288 23 kwietnia.

289 *Urbarze dóbr...*, t. 1, s. 84.

290 *Urbarze dóbr...*, t. 1 zamek Racibórz, s. 233.

291 *Ibidem*, s. 237.

292 *Urbarze dóbr...*, t. 2 urbarze głogóweckie, s. 3–136.

293 W cyklu rocznym rolniczym tzn. od zbiorów do zbiorów.

w Straduni skosić łąkę i siano zwieźć do owczarni koło Jarczowic, także wozić drzewo z lasu na stawy (urządzenia stawowe), zaś w Chrzelicach „kopać płot”²⁹⁴. Była to pańszczyzna nałożona na wspólnotę wiejską, niestety brak informacji o wielkości społeczności oraz dotyczących jej powinności²⁹⁵.

Rok 1635: poddani płacili czynsz dwa lub trzy razy w roku: na Nowy Rok, św. Jerzego i św. Michała. Z łana ziemi płacono na św. Jerzego 9 groszy 5 halerzy, na św. Michała 18 groszy, 1 korzec owsa i 2 kury. Wszyscy poddani wspólnie mieli uprawiać pole oraz łąki należące do folwarku w Broźcu, z których siano mieli zwieźć do owczarni, zwozić wraz z innymi wsiami drewno budowlane, kamienie, wapno (do Głogówka) itp. Niestety, tu również nie ma podanych żadnych wielkości pańszczyzny²⁹⁶.

Urbarze lublinieckie²⁹⁷ w 1574 roku – własność Kochcickich, w 1640 roku – Sporweina.

Rok 1574: wieś Lubecko – poddani płacili tylko czynsz pieniężny w wysokości 3 florenów od łana.

Rok 1640: wieś Lubecko – tylko na św. Michała – 1 floren węgierski 2 grosze, 2 kapłony²⁹⁸ i jeden korzec owsa.

Rok 1640: wieś Kochcice – 2 talary 31 groszy, 2 kapłony, 30 jajek, 2 korce owsa, uprawa 1 morgi lub opłata 9 groszy;

Rok 1640: wieś Łagiewniki – 1 talar 21 groszy, 2 gęsi, 6 kur.

W zależności od specyfiki lokalnej dodawano do tego zestawu inne produkty²⁹⁹. A więc w dobrach tych – kameralnych (zamkowych) i latyfundiach magnackich – podstawowym obciążeniem poddanych były opłaty pieniężne, stosunkowo niewielkie. Jednak niebezpieczeństwo kryło się w dowolnym traktowaniu obciążeń robotami „według potrzeby”. Dawało to możliwość nadużywania uprawnień i wykorzystywania bez ograniczeń bezpłatnej siły roboczej³⁰⁰. Drugim niebezpieczeństwem było obciążenie tymi pracami ogółu poddanych – przeniesienie obowiązku (i uprawnień) wyznaczania do prac konkretnych poddanych na władze wewnętrzne wsi, co skutecznie doprowadzało do wewnętrznych konfliktów, rozbijających jedność wspólnoty wiejskiej, co naturalnie, było na rękę właścicielowi.

294 Prawdopodobnie kopce graniczne – Chzelice nie należały do majątku głogóweckiego.

295 Z tekstu wynika, że mieli obowiązek uprawiania całości ziemi należącej do folwarku w Jarczowicach.

296 Prawdopodobnie wielkość obowiązków pańszczyźnianych była zależna od potrzeb zamku. Organizatorami prac byli prawdopodobnie naczelnicy wsi, starsi lub sołtysi.

297 *Urbarze dóbr...*, t. 2, s. 137–169.

298 Kaphaun – kapłon, kastrowany kogut. Uzyskiwano wówczas delikatne, miękkie mięso.

299 Np. w okręgach lublinieckim i oleskim – miód, w okręgu chrzelickim – chmiel itp.

300 Np. w dobrach głogóweckich „pomoc” przy budowie zamku.

Inne niebezpieczeństwo nadmiernych, bezprawnych obciążeń chłopów kryło się w uprawnieniach właścicieli lub panów lennych państw. Występowali oni jednocześnie jako przedstawiciele cesarza i posiadali władzę zwierzchnią nad wszystkimi mieszkańcami takiego państwa. Niejednokrotnie wykorzystywano ją do nakładania obowiązków pańszczyźnianych na wolnych chłopów. Sąd ziemski, do którego skargi ze strony chłopów trafiały, w większości wypadków przyznawał im rację, żądając zaniechania tego rodzaju praktyk³⁰¹.

W gospodarstwach średniej i drobnej szlachty sytuacja poddanych chłopów pańszczyźnianych przedstawiała się inaczej. Tu kładziono nacisk przede wszystkim na gospodarkę folwarczną, dlatego najważniejsza była pańszczyzna „odrobkowa”. Obowiązywała również zasada podpisywania umowy między poddanymi a ich panem. Umowę taką w streszczeniu publikuje J. Stibor³⁰² – została zawarta 15 kwietnia 1654 roku z Baltazarem (Balcerem) mł. Laryszem z Naczęsławic³⁰³, właścicielem Choruli koło Opola. W imieniu Baltazara występowali Mikołaj Rokowski z Rokowa i Jan Larysz z Naczęsławic, właściciel Raszowej koło Koźła³⁰⁴. Wspólnotę wiejską (poddanych) reprezentowali Jerzy Koczuba – kowal i Adam Krajczy. Przedstawicielem władzy zwierzchniej³⁰⁵ był mieszczanin krapkowicki, Tomasz Zip:

Sławetny³⁰⁶ Balcer młodszy Larysz z Naczęsławic na Choruli, na żądanie sołtysa, starszych i wszystkich wieśniaków³⁰⁷ ze wsi Chorula, potwierdza wcześniej ustalone obowiązki pańszczyźniane:

- każdy wieśniak (kmięć?) powinien wywieźć przed zimą z pańskiego dworu lub owczarni, gnoju na jedną jutrzynę (morgę)³⁰⁸, podorać, zabronować, przygotować należycie, zasiać pańskim ziarnem³⁰⁹. W okresie żniw zżąć, powiązać i zwieźć do pańskich stodół, bez wynagrodzenia i wyżywienia;

301 Zob. Teksty źródłowe – skargi wolnych sołtysów państwa lublinieckiego czy toszeckiego.

302 J. Stibor, *Regesta...*, dok. nr 128, s. 363. Nie umieszczam go w tekstach źródłowych, gdyż jest to regest sporządzony we współczesnym języku czeskim a nie języku oryginału – staroczeskim.

303 Laryszowie (Larisch) – herbu własnego, w Polsce nazywanego od ich nazwiska i pierwszej siedziby rodowej Klisina (niem. Gläsen) k. Głogówka „Larysza-Glezyna”. Szeroko rozrodzeni dzielili się na dwie linie: z Naczęsławic k. Koźła i z Ligoty k. Prudnika. Na Górnym Śląsku należeli do średniej i drobnej szlachty, w Czechach do arystokracji. Baltazar (Balcer) mł. Larysz był właścicielem Kamienia Śląskiego k. Opola, gdzie miał swoją rezydencję, oraz kilku sąsiednich wsi. Należał do średniej szlachty. Jan Larysz – właściciel Raszowej, być może, był krewnym Baltazara.

304 Mikołaj Rokowski z Rokowa – należał do bardzo drobnej szlachty i prawdopodobnie był urzędnikiem u Larysza.

305 Prawdopodobnie z upoważnienia Urzędu Ziemskiego.

306 Tłumaczenie regestu J. Stibora.

307 „Sedlaků”.

308 „hnoje na jedno jitro”.

309 „zasit panskym obilim”.

- oprócz tego zwykłym sposobem zaorać przed zimą 2 jutrzyny, zabronować i zasiać pańskim ziarnem;
- dodatkowo 4 ½ dnia pomagać przed zimą orać lub bronować, a na wiosnę³¹⁰ na jęczmień jutrzynę podorać, zabronować, powiązać i do pańskich stodół zwieźć, oraz drugą jutrzynę na owies zaorać, zasiać, zabronować i urządzić bez wynagrodzenia i wyżywienia;
- 4 ½ dnia pomagać w lecie orać i wywieźć na jare lub ozime na pole 2 „rzędy” (?) gnoju, zwieźć do pańskich stodół żyto i groch „pańskimi furami”;
- wspólnie z zagrodnikami kosić łąki, grabić siano, suszyć i zwieźć do pańskiego majątku, również też wozić drzewo budowlane i na opał³¹¹, cegły, wapno i piasek;
- dodatkowo wozić drewno (potrzebne) do warzenia piwa i słodu;
- uczestniczyć w odławianiu (ryb) w wielkich i małych stawach, pomagać w stawianiu grobli i pogłębianiu kanałów³¹²;
- każda wieśniaczka³¹³ uprzedzie rocznie 3 sztuki pańskiego przędzy, z tego jedną bezpłatnie, a za dalsze dwie zostanie zapłacone 6 groszy;
- obowiązek podwoły³¹⁴ „gdziekolwiek pan każe i będzie potrzeba”;
- obowiązek, wspólnie z zagrodnikami, płacić na rzecz cesarza podatki (bernie), obciążenia (pieniężne) i kontrybucje oraz podatki ziemskie w wysokości połowy wymiaru ustalonego na pana³¹⁵.
- władzy zwierzchniej, według starego prawa, na św. Michała, każdy wieśniak (kmieć) płaci po 1 talarze i 18 groszy oraz 4 dobre kapłony, 24 jaja, korzec owsa, do tego jeszcze oprócz kapłonów, 2 kury³¹⁶;
- wspólnie składają się na roczną opłatę 2 talarów, które pan przekaże dzwonnikom kościoła Świętego Krzyża w Opolu³¹⁷;
- również powinni dawać rocznie po 1 gęsi od stada³¹⁸;
- pańszczyznę pieszą po jednej osobie z gospodarstwa, mają wykonywać o własnym wyżywieniu;
- powinni uczestniczyć w pańskich polowaniach: „a jeżeli pan Bóg poszczęści raczy, powinno się im dać od jednej sztuki sarny po 6 groszy, od lisa po 3 grosze, od zająca po 1 groszu i 6 halerzy [...]”³¹⁹;

310 „jare”.

311 „stavebni a palivove dříví”.

312 „[...] podilet se na stavbě tarasu a hloubení příkopů”.

313 „selka”.

314 Bardzo uciążliwy obowiązek dostarczenia wozu konnego na potrzeby przełożonych. Był to jeden z najstarszych obowiązków (od wczesnego średniowiecza) i w niektórych regionach Polski, obowiązywał w formie „szarwarku” na rzecz lokalnych władz, dwa dni w roku, jeszcze w połowie XX w.

315 „od polovice šacuňku panu dědičnemu”.

316 „[...] po čtři hodných kaplanech, po 24 vajcech, po jednu čvertni ovsu, k tomu take ještě kur mimo ty kaplany po jednom paru hodných jak prvotně oddavati [...]”.

317 Zob. TŻ, KW, dok. nr 42.

318 „Stadnik”. Nie wiadomo, ile liczyło „stado”.

319 Wspominałem o tych stawkach omawiając sprawę polowań.

- stróżę czyli wachę wykonywać powinni jak dotychczas³²⁰. Jeżeli by jednak sami nie chcieli jej spełniać i wynajmowali do tego strażników, powinny to być osoby wiarygodne, zatwierdzone (uznane) przez pana, którzy będą pilnować w dzień i w nocy, za co zwierzchność (pan) da wyżywienie na koszt wieśniaków.

W tym wypadku obciążenie było już duże. Prawdopodobnie w innych majątkach szlacheckich wysokość pańszczyzny była podobna.

Inne obciążenia ludności wiejskiej

Podobnie jak szlachta, ludność wiejska musiała płacić podatki cesarskie i ziemskie. Stanowiły one znaczne obciążenie ludności, w dodatku ich wysokość była zmienna, uchwalana corocznie lub na dwa-trzy lata przez sejmik. W każdym prawie roku sejmik uchwalał dodatkowe „podatki” na określony cel. Prawie nigdy nie było wiadomo, jaką w ciągu roku sumę trzeba na nie przeznaczyć. Poniżej wymieniono wykaz obciążeń, do których regulacji była zobowiązana ludność wiejska.

Podatek cesarski (bernie): jak już wspomniano, był nakładany w systemie kontrybucyjnym – na księstwa. Urzędników cesarskich nie interesowało, ile zebrano pieniędzy – w odpowiednim terminie władze księstwa musiały wpłacić wyznaczoną sumę. Indywidualne ściąganie podatku było rzeczą wewnętrzną księstw. Podstawą była wielkość majątku oraz liczba i wielkość gospodarstw chłopskich. Co kilka lat właściciele składali oświadczenia majątkowe³²¹, które były weryfikowane na miejscu przez wyznaczonych komisarzy ziemskich (podatkowych)³²² i na tej podstawie władze księstw obliczały wysokość podatku, oddzielnie od poddanych i właściciela³²³. Proporcje tych sum podatkowych były bardzo różne, zależały od wielkości gospodarstw chłopskich i wynosiły od 10–30% ogólnej kwoty nałożonej na dany grunt³²⁴.

320 Obowiązek dyżurów nocnych. Obowiązek ten, podobnie jak „podwoda” w niektórych regionach Polski był wykonywany jeszcze w połowie XX w.

321 Były dwojakiego rodzaju oświadczenia majątkowe: jedno w celach podatkowych i drugie – wojskowych, mobilizacyjnych, gdzie mobilizacja poddanych do wojska zależała od liczby posiadanych przez właściciela gruntu łanów (stąd określenie „piechota łanowa” czyli zmobilizowani chłopci).

322 Tzw. szacunek majątku.

323 APW, Księstwo opolsko-raciborskie, Księga podatkowa 1621 r., sygn. 148. Przykład zapisu podatków z okręg toszeckiego (tłum. na język polski): „[...] pan Wacław Prokop ze Świętoszowc na Dzierżnie, i Bycinie – 2793 tal. 27 gr., a od poddanych 520 tal. 18 gr”; „[...] Pan Wacław Larisch od majątku Zbrośławice i Miedary – 1900 tal., a od poddanych – 300 tal., od Błazejowic – 300 tal.”; itp.

324 W cytowanej wyżej umowie w Choruli, poddani mieli płacić aż 50% nałożonych sum.

Podatek ziemski: płacony do kasy ziemskiej na potrzeby księstw, jego wysokość była corocznie uchwalana przez sejmik procentowo od wartości majątku, przeważnie w wysokości 0,5%³²⁵. Udział opodatkowania chłopów był prawdopodobnie taki sam jak przy bernie.

Podatek rolny (od produkcji żywności – „obilny”): informacje o tym podatku nie są jasne – nie wiadomo, czy był to podatek, a właściwie dwa podatki stałe czy też wprowadzane okresowo. Chłopi płacili obilny od zbiorów, zbierany przez specjalnie wyznaczonych lokalnych poborców. Drugi podatek płacono od sprzedawanej żywności w miastach³²⁶ – po przyjeździe do miasta wieśniak musiał zgłosić wartownikowi bramy miejskiej rodzaj i ilość żywności do sprzedania i otrzymywał tzw. „cechę”, z którą najpierw zgłaszał się do pierwszego poborcy, określającego wysokość podatku, a następnie do kolejnego, gdzie wpłacał wyznaczoną sumę³²⁷. Dopiero wówczas mógł sprzedawać na targu przywiezioną żywność.

Obowiązkowe dostawy żywności: nakładane były na dwory szlacheckie, ale z pewnością szlachta przerzucała jakąś część na gospodarstwa chłopskie. Początkowo były to dostawy dla stacjonującego w księstwach wojska, później, od 1646 roku³²⁸, wprowadzono je jako powszechne i obowiązkowe.

Opodatkowania jednorazowe – docelowe: uchwałал sejmik księstw na określone cele, np. odbudowę spalonego zamku w Opolu, pokrycie kosztów podróży na dwór cesarski, pokrycie kosztów umundurowania oddziału policyjno-wojskowego podlegającego sejmikowi czy 100-osobowej delegacji do Wrocławia na powitanie cesarza, prezent ślubny dla cesarza itp. Opodatkowań takich było dużo i stanowiły poważne obciążenie podatników. Naturalnie, właściciele majątków starali się jak najwięcej kosztów przerzucić na ludność wiejską.

Opłaty na rzecz kościoła i duchownych: głównie dziesięcina i meszne.

Meszne – były to opłaty przeważnie pieniężne, związane z odprawianiem mszy. Kościoły w miastach posiadające po kilka lub nawet kilkanaście ołtarzy, miały księży opiekujących się i odprawiających msze przy konkretnym z nich – altarystów. Jako swoje uposażenie otrzymywali meszne ze ściśle określonych wsi, pobierał je miejscowy proboszcz.

Dziesięciny – był to najstarszy podatek kościelny znany od VI wieku, pobierany w naturze³²⁹ – jak sama nazwa mówi – w wysokości 10% wszystkich

325 „5 od m.” (millesimo – tysiąc) – pięć (talarów, złotych, grzywien) od tysiąca.

326 Zbierany bardzo rygorystycznie przez specjalnie wyznaczonych w miastach dwóch poborców. Jednak nie wiadomo czy był to podatek cesarski, ziemski czy też miejski.

327 Taka skomplikowana procedura wynikała z obawy przed korupcją poborców. W uchwałach sejmiku jest wyraźnie o tym mowa.

328 TŻ, US, sesja 81 z 1646 r., uchwała nr 14. Zob. rozdz. „Pod władzą Habsburgów”.

329 Tzw. dziesięcina sнопowa.

plonów i przeznaczony na utrzymanie kościoła i szpitala³³⁰. W średniowieczu dziesięcina stała się zróżnicowana: część ziemi (plonów) zostało zwolnionych, głównie przywilejami książęcymi od opłat kościelnych, inne – podobnie jak meszne – zostały przypisane konkretnym stanowiskom kościelnym. Kościół od XV wieku miał olbrzymie problemy ze ściąganiem należnych mu dziesięcin³³¹.

Aby jednak zrozumieć bardzo skomplikowane stosunki społeczne na wsi, należy omówić strukturę nie tylko ludności wiejskiej, ale również i szlachty.

Szlachta

Jak już wspomniałem wyżej, budowę ustroju stanowego księstw opolskiego i raciborskiego zakończono stosunkowo późno – w 1629 roku – cesarskim zarządzeniem wprowadzającym w sejmiku zasady głosowania stanami, a nie jak dotychczas – terytorialnie (ziemiami). Szlachta dzieliła się na trzy stany:

Stan panów³³² – szlachta utytułowana: hrabiowie³³³ oraz baronowie – panowie i wolni panowie³³⁴. Stan ten tworzył się w księstwach opolskim i raciborskim pod koniec XVI wieku i w jego skład wchodziła właścicieli dawnych majątków książęcych (zamkowych), przekształconych w państwa³³⁵. Większość tej grupy szlacheckiej była ściśle związana z dworem cesarskim i posiadała majątki również na Morawach i w Czechach³³⁶.

Stan rycerski³³⁷ – większość średniej i starej drobnej szlachty. Niektórzy przedstawiciele, pomimo nieposiadania tytułów, również należeli do elity szlacheckiej i związani byli z dworem cesarskim³³⁸.

Stan szlachecki³³⁹ – nobilitowana oraz bardzo drobna szlachta³⁴⁰.

Granica między drobną szlachtą a stanami chłopskimi była bardzo płynna i prawie niewidoczna. Niejednokrotnie nie można było rozróżnić, kto jest szlachcicem, a kto wolnym chłopem, zwłaszcza na terenach północnych księstwa opolskiego, zdominowanych przez te dwie grupy: drobną szlachtę i wolnych chłopów. Typowym w tym względzie terenem był okręg oleski, gdzie

330 Szpitale w średniowieczu (i później) były przede wszystkim przytułkami dla ubogich chorych.

331 Zob. rozdz. „Pod władzą Habsburgów”.

332 Pansky stav, Herrenstand.

333 Hrabi, Graf

334 Pan, swobodni pan, Herr, Freiherr.

335 Panstwi, Herrschaft.

336 Np. Oppersdorffowie – Dub i Frydštajn, Častalovice; Prószkowscy – Hradec nad Moravicou, Bzenec, Lipník i inne.

337 Rytirzsky stav, Ritterstand.

338 Np. Mikołaj Lasota – kanclerz księstw i członek rady cesarskiej.

339 Sslechticky stav, Adelstand.

340 W sejmiku oba niższe stany szlacheckie: rycerski i szlachecki, stanowiły jeden stan – rycerski.

właściwie nie było wielkiej własności³⁴¹, a szlachta prawie niczym (oprócz posiadanego herbu) nie różniła się od miejscowych chłopów³⁴². Zarówno drobna szlachta ulegała pauperyzacji i schodziła do stanu chłopskiego, jak i wolni chłopcy otrzymywali nobilitacje i dochodzili nawet do stanu panów³⁴³. Przykładem pauperyzacji drobnej szlachty może być historia rodu Długoszków herbu Warnia z Kopienic koło Gliwic, z których jedna część należała do stanu rycerskiego³⁴⁴, a inni już pod koniec XVI wieku uznawani byli za wolnych chłopów³⁴⁵.

Grupą łączącą oba najniższe stany – drobną szlachtę i wolnych chłopów byli **włodycy**³⁴⁶. Określenie to było zupełnie nieznane historykom polskim (zwłaszcza starszym), którzy nie wiedzieli, jak je rozumieć³⁴⁷. Nie wiadomo, na ile była to specyfika księstw opolskiego i raciborskiego, a także czy grupa ta występowała również na innych ziemiach państwa Habsburgów. W dodatku nazwa ta w Czechach, oznaczała zupełnie inną grupę społeczeństwa, dlatego konieczne jest szersze jej omówienie. W Królestwie Czeskim, pod koniec średniowiecza, w bardzo zróżnicowanej grupie rycerzy/szlachty lennych w domenach królewskich, włodycy stanowili grupę szlachty w hierarchii lenników stojącą wyżej niż „rycerze”³⁴⁸, a więc średnie rycerstwo/szlachta. Na Górnym Śląsku domen królewskich nie było, ale w źródłach w XVI wieku spotykamy się z takim określeniem odnoszącym się zarówno średniej szlachty³⁴⁹, jak i wolnych chłopów. Częściej jednak nazwa ta występuje na określenie drobnej szlachty (herbowej) oraz wolnych chłopów.

341 Nawet niewielkie państwo oleskie Beessów a później Gaszynów nie mogło się równać z państwami z południa księstw: Kozielskim, Niemodlińskim, Cerekwickim czy Prószkowskim.

342 Przykładem tego może być sprawa szlachcica Osieckiego z Pruskowa k. Olesna, którego właściciel państwa oleskiego, Jan Beess potraktował jako zbuntowanego chłopca, a później musiał go przeproszać. Zob. TŻ, KW, dok. nr 35. J. Pilnaček w swoim herbarzu wielokrotnie umieszcza nazwiska wolnych chłopów jako szlachtę „o nieznanym herbie”. Zob. J. Pilnaček, *Rody stareho Slezska*, cz. 1–4, Brno 1991.

343 M.in. Skrońscy, Budzowscy, Warlowscy, itp.

344 M.in. linia Długoszków zwanych (od herbu) Raczek z Przyszowic k. Gliwic.

345 Zob. liczne dokumenty: TŻ, KZ, dok. nr 8, 22, 28; TŻ, KW, dok. nr 19, 25.

346 Władyka, Władyken.

347 M.in. w 1. połowie XX w. A. Brückner w swojej encyklopedii określił ich jako „szlachtę nieherbową” mającą ograniczone prawa szlacheckie, która zanikła w XVI w. Zob. A. Brückner, *Encyklopedia staropolska*, t. 2, Warszawa 1939, s. 909.

348 Zob. K. Kowalewski, *Rycerze, włodycy, panosze. Ludzie systemu lennego w średniowiecznych Czechach*, Warszawa 2009.

349 M.in. tak określano dwa kolejne rody właścicieli Dobrodzienia: Posadowskich i Kalinowskich. Zob. J. Stibor, *Regesta...*, nr 47, 53; O tytułach szlacheckich używanych na Górnym Śląsku. Zob. też: R. Sękowski, *Koniec średniowiecza...*, s. 54–59.

Chłopi – wieśniacy

Używane w źródłach niejednoznaczne, a czasem różne określenia tej samej grupy chłopów jeszcze bardziej utrudniają uporządkowanie i zrozumienie skomplikowanych stosunków społecznych na wsi. Podstawowym podziałem, najczęściej spotykanym w historiografii, był podział według wielkości uprawianej ziemi:

Kmieć³⁵⁰ – najbogatszy chłop, posiadający minimum 1 łan ziemi. W języku czeskim i niemieckim określenie to miało podwójne znaczenie: oznaczało zarówno ogólnie wszystkich mieszkańców wsi – wieśniaków, jak i najbogatszą grupę chłopów. Normy pańszczyzny i podatki były obliczane według tej grupy ludności wiejskiej. Posiadali oni z reguły własnych chłopów poddanych i pańszczyźnianych oraz służbę. W okresie nowożytnym areal należący do kmiecia mógł być mniejszy od 1 łana, ale wciąż większy od majątków innych chłopów.

Zagrodnik³⁵¹ – chłop posiadający mniej niż 1 łan ziemi, ale taką wielkość, z której mógł się sam wyżywić i jeszcze sprzedać nadwyżki.

Chałupnik³⁵² – chłop posiadający dom i niewielki kawałek ziemi. W języku staroczeskim „podruh” miał podwójne znaczenie: wobec tego, że chałupnicy pracowali na dworze lub folwarku „pana”, było to jednocześnie określenie całej służby folwarcznej.

Podział według wielkości posiadanej ziemi używany był w całej środkowej Europie, na Śląsku stosowany aż do XX wieku. Inne podziały ludności wiejskiej, jak wyżej wspomniałem, są bardzo skomplikowane i przez historyków słabo lub zupełnie nieprzebadane.

Przeważającą część ludności wiejskiej stanowili chłopci poddani pańszczyźnianym, zwani **chłopami osiedlonymi**³⁵³ – osadzonymi na ziemi pańskiej³⁵⁴, tzn. użytkującymi grunt należący do pana i odrabiający jako czynsz dzierżawny – pańszczyznę. Jej wymiar zależał od wielkości otrzymanej w uprawę ziemi. Regulacje pańszczyźniane ogłoszone przez cesarza w 1562 roku³⁵⁵ obowiązywały przez cały XVI i XVII wiek, ale dopuszczały, jak wspomniano wcześniej, możliwość sporządzania „umowy” przy składaniu hołdu³⁵⁶. Naturalnie, narzucał ją właściciel gruntu, chociaż przy dobrej organizacji wspólnoty wiejskiej, poddani mogli negocjować wysokość pańszczyzny. Przykładem może być opisana wyżej umowa zawarta w Choruli. W większości jednak byli całkowicie uzależnieni od swojego pana,

350 Sedlak, Bauer.

351 Zahradnik, Gärtner.

352 Podruh, Häusler.

353 Osedleny, osazený.

354 S. Inglot (*Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 135) nazywa takich chłopów jako osadzonych na „prawie lassyckim”, jednak nie wiadomo skąd taką nazwę wziął, w źródłach górnośląskich ona nie występuje.

355 Zob. TŻ, RC.

356 Przysięga wierności i posłuszeństwa każdemu nowemu panu.

zwłaszcza jeżeli posiadał również wyższe prawo. Wprawdzie mogli skarżyć go do sądu ziemskiego, z czego czasem korzystali, ale było to dość ryzykowne³⁵⁷.

Często również byli przedmiotem handlu, co jeszcze nie było najgorsze³⁵⁸ – najbardziej dotkliwe było poddaństwo, gdzie obowiązywała zasada „glebae adscripti” – przywiązanie do ziemi, a więc całkowite uzależnienie od właściciela gruntu. Poddany taki na wszystko musiał mieć zgodę swojego pana, teoretycznie mógł swobodnie dysponować majątkiem, nawet sprzedać gospodarstwo, ale tylko za zgodą i zatwierdzeniem pana: zgoda była wymagana nawet w takich sprawach, jak sporządzanie testamentu czy zawarcie małżeństwa.

Drugą grupę, znacznie mniejszą, stanowili **chłopi nieosiedleni**³⁵⁹, tzn. nieosiedleni na ziemi pana, posiadający ziemię na własność i z tego powodu nieodrabiający pańszczyzny. Grupa ta była wprost zniechęcona przez średnią szlachtę, która starała się ją zlikwidować, często nawet bez przenośni – w sposób fizyczny. Do tej grupy należały dwa rodzaje chłopów:

Poddani dziedziczni zwani też **poddanymi wolnymi**³⁶⁰ – byli to chłopci poddani, posiadający ziemię na własność. Nie odrabiali pańszczyzny, jedynie obowiązki z tytułu poddaństwa. Właściciele gruntów starali się, zmuszając nieraz, wykupić ich gospodarstwa za cenę zwolnienia z poddaństwa³⁶¹. Spór też toczył się o zakres swobody dysponowania własnym majątkiem. Szlachta uważała, że jako poddanych obowiązują ich te same prawa, co chłopów pańszczyźnianych. Wprawdzie wspomniane regulacje cesarskie stwierdzały, że mogą oni swobodnie dysponować swoim majątkiem, ale szlachta nie chciała tego uznać i wbrew decyzjom cesarskim już na 1. sesji sejmiku powszechnego uchwalono, że dysponowanie majątkiem (testamenty) musi być zatwierdzane przez pana³⁶². Zdarzały się również przypadki, że właściciel majątku żądał ponownego wykupienia przez poddanego własnego majątku³⁶³. W większości wypadków chłopci ci sprzedawali swoje majątki właścicielowi gruntu, uzyskiwali dokument zwolnienia z poddaństwa i przenosili się do miast, lub też pozostawali na swoich gospodarstwach już jako poddani pańszczyźniani.

357 Musieli robić to bardzo ostrożnie, gdyż jeżeli sąd nie uznał ich zarzutów, to byli oskarżani o bunt przeciwko swojemu panu i skazywani na więzienie. Zob. TŻ, KW, dok. nr 18.

358 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 1, 2, 7, 12, 24. Historycy poprzedniej epoki bardzo eksponowali ten handel porównując do handlu niewolnikami. Na sprawę tę należy spojrzeć nieco z innej strony – ostatecznie byli to przecież pracownicy, pracujący na ziemi „pańskiej”. Jako wynagrodzenie otrzymywali nadwyżki swoich zbiorów, którymi mieli prawo dysponować dowolnie. Któremu panu odrabiali pańszczyznę to było w zasadzie im obojętne. Obecnie też się sprzedaje zakłady razem z pracownikami, a nawet domy z mieszkańcami.

359 Neosedleny, neosazeny.

360 W stosunku do chłopów, w źródłach używano określenia polskiego „wolny”, a nie czeskiego „swobodny”.

361 TŻ, RC – dopuszczały taką możliwość, ale „dobrowolnie i za godziwą cenę”.

362 TŻ, US, sesja 1 z 1565 r., uchwała nr 1: „Testamentuw lide prosteho stanu nemohau czyniti”.

363 Zob. TŻ, KW, dok. nr 4.

Chłopi wolni³⁶⁴ zwani w skrócie „**wolnymi**”, rzadziej „**wolnymi sedlakami**” czy „**dworzakami**” i „**swobodnikami**”, a także razem z drobną szlachtą – **włodykami** – najmniej znana grupa ludności wiejskiej, sprawiająca historykom polskim sporo problemów, gdyż brak dla niej odpowiedników w strukturze polskich chłopów³⁶⁵. Pochodzenie tej części ludności wiejskiej było bardzo różne – autor niniejszej pracy przed kilkoma laty, pisząc na ich temat³⁶⁶, nie mając jeszcze pełnego rozeznania w źródłach stwierdził w sposób uproszczony, że byli to potomkowie dawnej służby książęcej. Na tym etapie badań można wymienić kilka źródeł pochodzenia tej grupy. Byli to m.in. potomkowie służby książęcej, poddani chłopi ze wsi książęcych (zamkowych), którzy otrzymali przywileje książęce gwarantujące im wolność³⁶⁷, wolni sołtysi, elita rzemieślników wiejskich (gwarkowie/kuźniki, młynarze, karczmarze itp.), zdeklasowana szlachta i mieszczenie³⁶⁸. S. Inglot w *Historii chłopów śląskich* pisze, powołując się na bliżej nieokreśloną komisję z 1567 roku, że ostatni książę opolski – Jan II Dobry, licznie, za opłatę 10 florenów (złotych węgierskich), zwalniał chłopów od wszelkiego poddaństwa i pańszczyzny³⁶⁹. Zdarzały się często również sytuacje, o czym pisałem wyżej, że wolni chłopi zostawali uznani za szlachtę. W takich wypadkach otrzymywali nie nobilitację, gdyż byli wolnymi, a tylko, podobnie jak nobilitowany patrycjat miejski, nadanie herbu – dyplom herbowy³⁷⁰.

Grupa ta, najliczniejsza w okręgu oleskim, gdzie żyła w zgodzie z tamtejszą drobną szlachtą, która była zbyt biedną, aby mogła przejąć ich majątki, przez średnią szlachtę była stale atakowana i niszczone³⁷¹. W usunięciu ich widzieli oni bowiem możliwość poszerzenia swojego stanu posiadania, a również odgrywały tu rolę względy prestiżowe – wolni chłopi uważali się za prawie rów-

364 W języku niemieckim – Freibauer.

365 Najbardziej zbliżonym do tego pojęcia, jest określenie występujące na stepach Ukrainy i w Mołdawii „kniazie” – „knezie”, w Polsce często mylone z określeniem „książę”.

366 Zob. R. Sękowski, *Koniec średniowiecza...*, s. 65–66.

367 Wolni chłopi często powoływali się na tego rodzaju przywileje.

368 Przykładem tych pierwszych może być sprawa rodziny Długoszów omawiana wielokrotnie w niniejszym opracowaniu i w tekstach źródłowych. Zob. TŻ, KZ, dok. nr 8, 22, 28; TŻ, KW, dok. nr 19, 25. Przykładem przejścia mieszczaństwa do pozycji chłopów, może być Kazimierz k. Głogówka, któremu dwukrotnie nadawano w średniowieczu prawa miejskie, jednak nie utrzymano ich, a potomkowie mieszczan Kazimierza stali się automatycznie wolnymi chłopami. W XVI i XVII w. Kazimierz był własnością klasztoru w Lubiążu.

369 S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 148. Nie podaje jednak dokładniejszego źródła tej informacji.

370 Wappenbrief.

371 Napady na spotykanych na drodze wolnych chłopów i ich domy. Zob. TŻ, KO, dok. nr 17, 18, 43; czy zabójstwo przez Rejswita dwóch „sołtysków” z Kazimierza k. Głogówka, wg podania miejscowego za to, że się nie ukłonili. Krzyż pokutny, wystawiony wyrokiem sądu, przez Rejswita znajduje się obecnie przed zamkiem w Głogówku. Zob. D. Wojtucki, *Uгода kompozycyjna z Głogówka z roku z roku 1599*, „Ziemia Prudnicka” 2004, s. 18–24.

nych szlachcie i mieli podobne jak ona prawa (oprócz praw obywatelskich – udziału w życiu publicznym). Szlachta – właściciele państw, korzystając z tego, że razem z jego otrzymaniem uzyskiwali również cesarskie uprawnienia administracyjne, próbowali w drodze administracyjnej narzucić wolnym chłopom i sołtysom obowiązki pańszczyźniane. Spotykało się to z ostrym sprzeciwem samych zainteresowanych, jak i przychylnymi im wyrokami sądu ziemskiego³⁷².

W 2. połowie XVI i na początku XVII wieku obserwujemy również zjawisko odwrotne – kupowanie przez wolnych chłopów majątków szlacheckich. Najbardziej znanym w literaturze historycznej przykładem, chociaż prawie całkowicie błędnie interpretowanym³⁷³, jest historia wykupywania „mająteczków”³⁷⁴ szlacheckich przez wolnych chłopów w Kadłubie Wolnym koło Olesna. Zjawisko to musiało być dość powszechne, skoro w 1646 roku sejmik podjął uchwałę zabraniającą takich praktyk³⁷⁵. Uchwała dziwna, bo w tym czasie wolnych chłopów już praktycznie nie było.

Paradoksalnie, wolni chłopci znajdowali się w znacznie gorszej sytuacji prawnej niż chłopci poddani, w imieniu których występowali ich panowie – opiekunowie, walcząc o różnego rodzaju odszkodowania nie tylko dla rodzin pokrzywdzonego, ale i dla siebie³⁷⁶. Wolni chłopci musieli dochodzić sami sprawiedliwości, co z wielu względów stawiało ich w bardzo trudnej sytuacji. Dlatego same ich oskarżenia mają formę raczej prośby – petycji, skierowanej do sądu³⁷⁷.

W 1. połowie XVII wieku ta grupa ludności wiejskiej prawie już nie istniała. Księga podatkowa księstw opolskiego i raciborskiego w 1621 roku notuje tylko 23 wolnych chłopów posiadających majątki ziemskie i płacących takie same podatki, jak szlachta: w okręgu oleskim – 18, strzeleckim – 1 i toszeckim – 4³⁷⁸. Część sprzedała swoje majątki i przeniosła się do miast³⁷⁹, inni przeszli na służbę administracyjną w powstających w tym czasie latyfundiach arystokracji szlacheckiej, a kolejni zostali uznani za szlachtę.

372 Dotyczyło to głównie małych państw: oleskiego, toszeckiego i lublinieckiego. Zob. TŻ, KO, dok. nr 50; TŻ, KW, dok. nr 28, 35.

373 Piszą błędnie o tym przypadku: S. Inglot, *Okres folwarczno-pańszczyźniany...*, s. 148; R. Heck, *Studia nad położeniem ekonomicznym ludności wiejskiej na Śląsku w XVI w.*, Wrocław 1959; R. Piech, *Na progu ósmego stulecia Kadłuba Wolnego*, Opole 1998 oraz zob. TŻ, KZ, dok. nr 3–6.

374 „Stateczków”.

375 Zob. TŻ, US, sesja 80 z 1646 r., uchwała nr 12: „W sprawie osób prostego stanu, aby żaden więcej nie kupował majątków ziemskich”.

376 Zob. np. TŻ, KO, dok. nr 42.

377 Zob. TŻ, KO, dok. nr 17, 18, 43.

378 APW, Księstwo opolsko-raciborskie, Księga podatkowa na 1621 r., sygn. 148 – w księdze brakuje wykazu z okręgu opolskiego i raciborskiego.

379 Przykładem mogą być bracia Niedźwiadkowie ze Świętoszowic k. Gliwic, którzy sprzedali swój majątek (burmistrzowi Pyskowic) i zostali mieszczanami Pyskowic.

Wolni dziedziczni sołtysi – jak wspomniano wyżej, brak jest opracowania ewolucji funkcji dziedzicznego sołtysa od średniowiecza do XVII wieku. Przypomnijmy – w średniowieczu sołtys dziedziczny pełnił funkcję sędziego wiejskiego, z tej racji posiadał sołectwo oraz znacznie większe gospodarstwo³⁸⁰ i dochody wynikające z funkcji sędziego. Zarówno samo sołectwo, jak i uprawnienia sołtysa były przedmiotem dziedziczenia przez wszystkich męskich jego potomków, a także przedmiotem handlu, w całości lub w częściach³⁸¹. Większość sołtysów miała swoich poddanych chłopów pańszczyźnianych.

Z chwilą przejęcia prawa sądowego przez właścicieli wsi i powstania sądów patrymonialnych, sołtysom dziedzicznym pozostało tylko sołectwo, przywileje wolnizny i prestiżowy tytuł przysługujący temu, kto posiadał sołectwo³⁸². Jednak, jak wynika ze źródeł, na niektórych sołtysów nałożono inne zadania – organizatorów i nadzorujących odrabianie pańszczyzny³⁸³.

Gwarkowie – kuźniki: była to bardzo wyspecjalizowana grupa zawodowa, tworząca wieloosobowe przedsiębiorstwa. Wywodzili się z różnych środowisk: szlachty³⁸⁴, wolnych chłopów³⁸⁵ i poddanych³⁸⁶. Czasem posiadali własne kuźnie³⁸⁷, innym razem wydzierżawiali je od właściciela gruntu, ale i jedni, i drudzy byli uzależnieni od posiadacza ziemi lub sąsiadów, gdyż potrzebowali znacznej powierzchni łąk lub nieużytków do wydobywania rudy. Podpisywano umowy, z których obie strony nie zawsze się wywiązywały³⁸⁸.

Młynarze i karczmarze: młynów i karczem było bardzo dużo. W znacznej większości były to młyny wodne oraz wiatraki, w gospodarstwach dworskich znajdowały się również młyny konne – kieraty. Podobnie jak gwarkowie, młynarze i karczmarze stanowili niejednorodną grupę społeczną. Większość byli to dzierżawcy, zarówno wolni chłopci, jak i poddani, oraz drobna szlachta³⁸⁹.

380 W okresie kolonizacji dziedziczne sołectwo otrzymywał, jako swoje wynagrodzenie, zasadzca danej wsi. O ile osadnik otrzymywał z reguły łąn ziemi, dziedziczny sołtys otrzymywał ok. 3–5 łąnów oraz należały mu się opłaty od prowadzonych spraw. W znacznej części, zwłaszcza na Dolnym Śląsku dziedzicznymi sołtysami byli szlachcice.

381 Dlatego można w źródłach spotkać informacje o kilku sołtysach w jednej wsi.

382 Jeszcze pod koniec XX w. w niektórych wsiach śląskich mieszkańcy używali tego określenia na zabudowania dawnego sołectwa.

383 Obowiązek taki, na podstawie prawa wyższego, został nałożony sołtysom Kornowaca k. Rybnika przez ostatnich książąt opawsko-raciborskich – Mikołaja, Jana i Walentyna. Zob. TŻ, KW, dok. nr 31.

384 Np. Boryńscy. Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16; TŻ, KO, dok. nr 37, 46; TŻ, KW, dok. nr 15, 16, 17, 40.

385 Np. Zawisza. Zob. TŻ, KO, nr 6; TŻ, KW, dok. nr 6 oraz niewymienieni z nazwiska gwarkowie z Domecka. Zob. TŻ, KO, dok. nr 40.

386 Np. Umowa kuźnika Niwki ze swoim panem – Kiczką. Zob. TŻ, KZ, dok. nr 30; czy też sprawa spadku po zmarłym kuźniku Smolce. Zob. TŻ, KO, dok. nr 33.

387 Zob. Boryńscy czy Niwka.

388 Stąd liczne skargi do sądu ziemskiego.

389 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16, 30; TŻ, KO, dok. nr 6, 37, 46; TŻ, KW, dok. nr 6, 15, 16, 17, 40,

Szczególnie dużo w źródłach zachowało się skarg na młynarzy: zła jakość wydawanej mąki, „zła waga”³⁹⁰ czy nieprawnie pobierane dodatkowe opłaty. Sejmik księstw wielokrotnie podejmował uchwały w tej sprawie³⁹¹.

Istniały również młyny „słodowe” oraz do mielenia rudy. Niewiele znajduje się o nich informacji w źródłach, nie stanowiły samodzielnych zakładów³⁹², a były częścią browaru albo kuźnicy.

W karczmach prowadzono również handel „towarami pierwszej potrzeby”, a więc stanowiły rodzaj sklepików. Ich konkurencją była obwoźna sprzedaż towarów i wina³⁹³. Sprzedaż piwa stanowiła monopol poszczególnych browarów, co prowadziło do częstych sporów i procesów pomiędzy ich właścicielami³⁹⁴.

Przedstawiona wyżej klasyfikacja ludności wiejskiej wydaje się być klarowną i oczywistą, ale podziały te były bardzo płynne, niestabilne – chłop wolny mógł być jednocześnie poddanym pańszczyźnianym czy też zmienić się (dobrowolnie?) w poddanego pańszczyźnianego, poddany dziedziczny, po sprzedaży (przekazaniu) ziemi właścicielowi gruntu, mógł być zwolniony z poddaństwa itd. Wszystko zależało od stosunku do posiadanej ziemi.

Przykładów zmiany pozycji społecznej w źródłach napotykamy bardzo dużo. Jak bardzo to kwestie były skomplikowane świadczy sprawa wolnego chłopca z Kozłowic koło Olesna, który w 1571 roku skarży właściciela wsi, Jana Strachwitza, że ten bezprawnie zajął rzeczy po śmierci jego matki, wolnej chłopki, mieszkającej u wnuka, poddanego pańszczyźnianiego Strachwitza³⁹⁵. Również ciekawym przykładem wolnego sołtysa jednocześnie będącego poddanym pańszczyźnianym jest wspomniana wyżej sprawa sądowa Grzegorza Seligmana, wolnego sołtysa z Lubrzy koło Prudnika, który posiadając również ziemię w Moszczance koło Prudnika na gruntach burgrabiego von Dohna z tej racji był jego poddanym pańszczyźnianym i musiał złożyć hołd właścicielowi gruntu. Seligman odmówił, jednak sąd nakazał hołd złożyć³⁹⁶. Podobnie było ze sprawą wolnego sołtysa z Gosławic koło Opola, który tak się zadłużył, że musiał wymienić się polami (z dopłatą) ze swoim sąsiadem – poddanym pańszczyźnianym, przez co automatycznie stał się chłopem pańszczyźnianym, zaś sąsiad – wolnym poddanym³⁹⁷.

390 Fałszerstwa na wadze.

391 Z usług miejscowych młynów korzystała zarówno szlachta, jak i chłopci.

392 Czasem w miastach młyny słodowe.

393 TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr (52): „W sprawie sprzedaży piwa koło miast i w sprawie straganiarzy”; TŻ, US, sesja 94 z 1664 r., uchwała nr (54): „Aby sprzedaż wina, rąbanie i sprzedaż soli przez wędrownych Żydów na wsiach nie była dozwolona”. Ostrzegano też przez oszustami jeżdżącymi po wsiach i sprzedającymi biżuterię rzekomo ze złota i ze szlachetnymi kamieniami.

394 Np. znana „wojna piwna” w 2. połowie XVII w. między miastem Opolem a zamkiem opolskim o monopol sprzedaży piwa we wsiach podopolskich.

395 Prawdopodobnie osiadł na gruntach Strachwitza. Zob. TŻ, KO, dok. nr 13.

396 Zob. TŻ, KO, dok. nr 48, 49; TŻ, KW, dok. nr 22, 23.

397 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 27.

Sytuacja mieszkańców księstwo opolskiego i raciborskiego w późniejszych wiekach

Po I wojnie śląskiej władze pruskie natychmiast przystąpiły do zmian ustrojowych i administracyjnych zdobytej prowincji. Już w lipcu 1742 roku król pruski powołał specjalne ministerstwo do spraw śląskich. Reformę przeprowadzano za pomocą jednostkowych edyktów królewskich regulujących poszczególne dziedziny życia społecznego. Reformy administracyjne trwały ponad 70 lat i ostatecznie zostały zakończone w 1816 roku, później dokonywano tylko drobnych korekt. Cały Śląsk podzielony został na trzy prowincje: Górny, Środkowy (Średni) i Dolny Śląsk oraz hrabstwo kłodzkie³⁹⁸. Na czele prowincji stał mianowany przez króla prezydent.

W skład Prowincji Górnośląskiej z siedzibą w Opolu weszły ziemie historycznego Górnego Śląska, księstwa: opolskie, raciborskie, nysko-grodzkie, zabrana przez Prusy część księstwa opawskiego oraz górnośląskie państwa stanowe³⁹⁹. Rejencja podzielona została na powiaty organizowane na bazie dawnych okręgów i państw, rządzonych przez mianowanych landratów – starostów⁴⁰⁰.

Na wsiach wprowadzono administrację gminną, niezależną od właścicieli wsi⁴⁰¹, na czele której stał „Bürgermeister”⁴⁰² lub naczelnik (Vorsteher). Ze wsi wydzielono majątki i ich mieszkańców (służbę folwarczną)⁴⁰³, które aż do XX wieku stanowiły oddzielną, samodzielną gminę zarządzaną każdorazowo przez właściciela majątku⁴⁰⁴. Aby ułatwić przeprowadzenie reform, początkowo wprowadzono podział wsi na gminy według własności szlacheckiej. Zwłaszcza na północy księstwa opolskiego, gdzie istniały wsie mające kilku właścicieli, zostały podzielone na kilka samodzielnych gmin⁴⁰⁵. Później nastąpiło scalanie

398 Ober-, Mittel- und Nieder Schlesien mit Grafschaft Glatz. Przejściowo, zlikwidowana w 1820 r. istniała jeszcze prowincja dzierzoniowska.

399 M.in. Bytom, Pszczyna.

400 Na przełomie XVIII i XIX w. granice powiatów ulegały częstym zmianom. Niektóre powiaty były likwidowane np. sławiecki czy głogówecki.

401 Gemeinschaft.

402 Nazwa trudna do przetłumaczenia, gdyż dosłownie oznacza to „burmistrz”, nazwa ta w języku polskim związana jest wyłącznie z miastami.

403 Rittergüter.

404 W tradycyjnych śląskich wsiach na Opolszczyźnie do czasów obecnych rozróżnia się mieszkańców wsi i tzw. „majątkowych” („pegierowcy”), których nie bardzo utożsamia się ze wspólnotą wiejską.

405 Np. w powiecie kluczborskim wieś Smardy została podzielona na 6 gmin: Smardy I, II, III, IV, V i VI; wieś Rożnów na trzy gminy: Rożnów Dolny, Górny i Średni.

i przyjęto zasadę, że każda wieś stanowi jedną gminę (oprócz obszarów dworskich). Powstały gminy jednostkowe odpowiadające raczej polskim sołectwom.

W 2. połowie XVIII wieku rozpoczął się prowadzony na wielką skalę proces tworzenia nowoczesnego, górnośląskiego okręgu przemysłowego. Zaczął powstawać państwowy (królewski) przemysł hutniczy. Początkowo, na wzór istniejących od średniowiecza hut – kuźnic, korzystano ze znanych zasobów rud darniowych występujących w formie dużych głązów na powierzchni lub płytko pod ziemią, a do wytopu wykorzystywano węgiel drzewny. Dlatego też władze pruskie zamierzały stworzyć centra przemysłowe na terenach leśnych północno-zachodniej części Prowincji Górnośląskiej. Zorganizowano dwie dyrekcje królewskich hut: w Ozimku (Malapane) koło Opola i w Borach Stobrawskich – w Zagwizdzu (Kreuzburgerhütte – Friedrichsthal) na północ od Opola⁴⁰⁶. Za przykładem działalności państwowej poszli prywatni właściciele, powstawały skupiska hut w środkowej i wschodniej części prowincji: w okolicach Strzelec Opolskich⁴⁰⁷, Gorzowa Śląskiego⁴⁰⁸, Tarnowskich Gór i Bytomia. Z chwilą odkrycia i zastosowania w hutnictwie bogatych złóż węgla kamiennego, centrum powstającego okręgu przemysłowego zostało przeniesione w okolice Bytomia i powstających Katowic. Produkcja żelaza w oparciu o węgiel drzewny przestała być opłacalna i huty królewskie w zachodniej części Prowincji Górnośląskiej powoli były likwidowane⁴⁰⁹.

Wraz z rozwojem hutnictwa wzrosło zapotrzebowanie na siłę roboczą – pracowników hut i związanych z hutnictwem „firm usługowych”, głównie robotników leśnych. Możliwości miejscowe były ograniczone. Słabe zaludnienie tych terenów, zmniejszone w dodatku w wyniku wojny 30-letniej i masowymi ucieczkami ludności w XVII wieku, których rezultaty dały się odczuć jeszcze w XVIII wieku, poddaństwo chłopów i związane z tym przywiązanie do ziemi – wszystko to powodowało bardzo odczuwalny brak rąk do pracy. Aby temu zaradzić, na początku lat 70. XVIII wieku rozpoczęto akcję zakładania nowych osiedli – kolonii⁴¹⁰.

Powstała nowa kategoria administracji terenowej – kolonie, które działały na innych zasadach niż dotychczasowe miasta czy gminy, zakładane obok istniejących już wsi, w lasach przy leśniczówkach lub na niezagospodarowanej

406 Hutnictwo królewskie nastawione było głównie na produkcję broni i amunicji: np. huty w okolicy Zagwizdza produkowały kule armatnie, w okolicy Ozimka – części uzbrojenia (huta w Jedlicach k. Ozimka – lufy do karabinów).

407 Fosowskie – Kolonowskie – Zawadzkie.

408 W samym Gorzowie i najbliższej okolicy.

409 Jedynie huta w Ozimku funkcjonowała dość dobrze do końca XX w.; w Zagwizdzu do końca XX w. istniała niewielka odlewnia. Niektóre huty żelaza przekształcano na huty szkła (Murów i Jedlice).

410 Akcja ta zwana „kolonizacją fryderycjańską” jest dobrze znana przez historyków zarówno niemieckich, jak i polskich oraz stosunkowo dokładnie przebadana, posiada bogatą literaturę.

przestrzeni⁴¹¹. Z grubsza można podzielić je na dwa rodzaje: kolonie robotnicze zamieszkałe przez robotników huty, hutników i górników wydobywających rudę darniową w okolicy huty⁴¹² oraz kolonie leśne – głównie drwali, węglarzy i smolarzy. Organizatorami w pierwszym przypadku były dyrekcje państwowych lub właściciele prywatnych hut, zaś w drugim – administracja lasów. Organizator kolonii był jej zarządzającym – posiadał władzę administracyjną. Były to niewielkie zaplanowane osady z jednakowymi zabudowaniami dla 20–40 rodzin, które oprócz budynków gospodarczych otrzymywały niewielką część pola i łąki⁴¹³. Koloniści⁴¹⁴ posiadali je w formie dzierżawy. Pochodzili z różnych stron Śląska, a nawet z Czech, liczna też była migracja z terenów niemieckich – głównie z Hesji.

W 1807 roku władze pruskie zniosły osobiste poddaństwo w dobrach państwowych (królewskich), zaś w dobrach prywatnych poddaństwo powinno było zostać zniesione do 1810 roku. Jednocześnie wprowadzono całkowicie wolny handel ziemią. Pańszczyzny oficjalnie nie zniesiono – uznano, że jest to sprawa o charakterze cywilnym – rodzaj czynszu dzierżawnego płaconego przez chłopów „osiedlonych” (na pańskim gruncie), którzy powinni posiadaną ziemię wykupić⁴¹⁵. Brak regulacji sprawy pańszczyzny był przyczyną licznych buntów chłopskich, przeważnie służby folwarcznej, gdyż nie rozróżniali poddaństwa od pańszczyzny i uznali, że „panowie” odmawiają realizacji edyktów królewskich⁴¹⁶.

Ludność wiejska została podzielona na kategorie według wielkości posiadanej ziemi. Kategorie te były oficjalnymi tytułami chłopów i jednocześnie stanowiły podstawę do ustalania wysokości płaconego podatku⁴¹⁷.

411 Przy wsiach otrzymywały najczęściej nazwy wsi z określnikiem „Nowe”, np. Nowe Budkowice, Nowe Siołkowice, itp.; przy leśniczówkach – nazwę leśniczówki np. Dąbrówka Dolna, Przysiecz, itp.; zupełnie nowe osiedla – bardzo często nazwiska ich organizatorów lub wysokich urzędników administracji np. Neuwedell – Święciny od zarządcy lasów państwowych von Wedell, Plümkenau – Radomierowice od von Plümkenau, Zedlitz – Grabice od von Zedlitz, Fosowskie – od organizatora hutnictwa na Opolszczyźnie von Voss, Kolonowskie – od poprzednich właścicieli majątków Colonnów, Zawadzkie – od zarządcy majątkami strzeleckimi Zawadzkiego, itp.

412 Taką kolonią było same Zagwizdzie (Friedrichsthal) założone przy istniejącej co najmniej od XVI w. Hucie Kluczborskiej (Kreutzburgerhütte) lub powstała przy Ozimku kolonia Antoniów (Antonia).

413 Najczęściej 1 ha pola (czasem nieco więcej) oraz w wypadku kolonii leśnych, w środku lasu kawałek łąki na siano.

414 Taka była ich oficjalna nazwa.

415 Takie bardzo niesprawiedliwe społecznie rozwiązanie, zapobiegło nadmiernemu rozdrobieniu gospodarstw wiejskich i spowodowało odpływ dużej liczby ludności wiejskiej do przemysłu.

416 Najbardziej znanym był bunt służby folwarcznej i chłopów z okolic Tworkowa k. Raciborza.

417 Zasada taka obowiązywała do początku XX w. We wszystkich dokumentach obowiązywało podanie „tytułu” chłopskiego.

Klasyfikacja „fryderycjańska” według wielkości użytkowanego gruntu mieszkańców wsi:

Bauer (kmić) – 49–350 morgów pruskich (ponad 12–90 ha).

Halbbauer (półkmić) – 29–48 morgów pruskich (około 7–12 ha).

Viertelbauer (ćwierćkmić) – 10–28 morgów pruskich (około 2,5–7 ha).

Gärtner (zagrodnik) – około 8 morgów pruskich (około 2 ha).

Gross Gärtner, Gärtner mit Acker (duży zagrodnik, zagrodnik z polem) – około 13 morgów pruskich (ponad 3 ha).

Klein Gärtner, Gärtner ohne Acker (mały zagrodnik, zagrodnik bez pola) – około 8 morgów pruskich (około 2 ha).

Häusler (chałupnik) – 3–6 morgów pruskich (około $\frac{2}{3}$ –1,5 ha).

Ackerhäusler (chałupnik z polem) – 6–8 morgów pruskich (około 1,5–2 ha).

Einlieger (komornik) – nie posiadał domu.

Auszügler (wyrobnik) – służba u gospodarza lub w wiejskim zakładzie.

Kolonist (kolonista) – około 4–15 morgów pruskich (około 1–4 ha).

Teksty źródłowe

UWAGA: Dla lepszego odróżnienia tekstu oryginalnego od tłumaczenia, streszczenia czy komentarzy, zastosowano dwa rodzaje pisma, do tekstu oryginalnego – antykwę, do innych – kursywę.

Podstawy prawne

NARZIZENŮ CZYSARZE FERDYNANDA ROBOTT SEDLSKYCH W KNIZIETSTWI OPPOLSKEM A RATIBORZSKEM

My Ferdynand z Bozi milosti woleny Rzimsky Czysarz po wsseczky cziasy Rozmnožitel Rzisse, a Uhersky, Cziesky, Dalmatsky, Charwatsky etc. Kral, Infant w Hysspanŷ, Arczy Kniŷie Rakauzke, Margkrabie Morawske, Lŷczemburske a Slezske Kniŷie, a Luoŷiczkze Margkrabie etc. Oznamugem timto Listem wssem wuobecz, Yakoŷ gsme cŷiasu przedessleho, niekderym Osobam Poddanym Nassym wiernym milym, yakoŷto Kommisarzum Nassym obzwlastie ktomu Zrziŷenym milostiŷie Poruĉiti raczili, Aby se do Kniŷietstwi Nassych dedicŷnych Oppolskeho a Ratiborzkeho wyprawili. Poniewadŷ na Nas z strany Robot a dil Sedlskych⁴¹⁸ wyŷssy Stawowe ytake zase Lyd Sedlsky⁴¹⁹ w weysspansanych Kniŷietstwach mnohe a welike Zialoby wznasselj⁴²⁰, atim Nas zanepraŷdniowalj⁴²¹, Aby teŷ Kommisarze Nassy, Strany wewssech tiech Kniŷietstwach a Kragich spilnosti wyslysselj, a Zemi Pokudŷ za potrzebne Uznagi progelj, a spatrzilj, y take se nato bedliwie wyptalj⁴²², yaky gest se spusob prwe z strany Roboth zachowawal, A Stiech Kniŷietstwi a Krayuow aby neodgiŷdzielj⁴²³ dokudby slussneho, mirneho, a Krzestianskeho, czo se Prodawani Statkuw Sedlskych a Propausstieni⁴²⁴ Lidi z Poddannosti dotecŷcie, y tolikeŷ o Robotach Narzizenŷ ne Udielalj, Abychom Potomnie tiech a takowych Nabihani Zbawenŷ byti mohlj, A tak Stawowe Weyssy, yako y Sedlsky Lyd, wiedielj se, yak a pokud ksobie zachowali.

418 Robot a dil Sedlskych – pańszczyzny i spraw (rzeczy) wiejskich.

419 Wyŷssy Stawowe ytake zase Lyd Sedlsky – wyŷsze stany (szlachta) i takŷe lud wiejski.

420 Mnohe a welike Zialoby wznasselj – liczne i wielkie skargi zanosili.

421 Zanepraŷdiowali – zaniepokoiili.

422 Bedliwie wyptalj – uwaŷnie (starannie) wyptali.

423 Neodgiŷdzielj – nie odjeŷdzali.

424 Propausstieni – zwolnienie, uwolnienie (z poddaństwa). Tu prawdopodobnie chodzi o usuwanie chłopów z gospodarstw.

Kdež pak tyž Kommissarze Nassy, tak gsau se wtom na rozkaz Nass Poslussnie a Poddanie nagiti dali, a Sgeducž⁴²⁵ do tychž Knižietstwi a Kraguw Letha Ssedosateho, Miesycze Octobra ginak Rżizna gminuleho, Udielawsse wswrchu dotčienych Knizietstwi a Kragich obecnŷ Narżizenŷ niŷiepsane Zstrany Prodawanŷ Statkuw Sedlskych a Propausstieni z Poddanosti Lidi, ytake obzwlasstnie o Robotach yakŷ nyni dotčieno, to w poradny Spis Vwedsse, Stawum wyŷssim ytake Lidu Sedlskemu, kderyŷ tehdaŷ wwelikym Pocztu przitomni byl⁴²⁶, wuobecz przeczisti a wyhlaseti dalj, Czoŷ gsau tak dobrze Lid Sedlsky, yako ywyŷssi Stawowe sobie oblilibi ato prziyali⁴²⁷, Toliko Ziegest to na Osobu Nassy Czsarskau [Pokudŷbychom ktomu take milostiwie powoliti raczilj] poodłoŷieno było. Y nahledsse My wten Spis ato Narżizenŷ spilnosti a bedliwie gemu slowo od slowa wyrozumiewsse, atoho wsse z Raddami Nassymi powaŷiwsse, Take gsme sobie to wsseczko milostiwie obliliti, atoho wsseho przitom zustawiti raczilj, yakŷ tuto Porząd Psano stogi.

Neyprwe yakoŷ se nachazy zie niekteryi z Stawuw Poddanym swym wyprodawali se dopausstieli Zbraniugi⁴²⁸, a Statky gegich osadny Statky gmenugi⁴²⁹, skrze czoŷ Poddannŷ gegich menssy chut kŷiwnosti magi⁴³⁰, Zemie se wosazuje a niediela,⁴³¹ Nybrz mnohem wicze k Pustnuti przichazy,⁴³² Czoŷ wsseczko Poddanym Neb Panum gegich a Przedkem pak Nam yakoŷto neywyŷssi Wrchnosti a wssi wlasti a Zemi kugmie Zahubie a sskodie se wstahuge. Protoŷ aby od čiasu tohoto y potomnie Lydu Sedlskemu Statky a Grunty gegich od Panuw swych zaslussne Penize a zaplatu diedicŷnie Prodawany, a Neb tiem kderziŷ nyni gich wdrŷieni gsau Zmilosti dawany byli. Kderezŷ potom kdŷ potrzebu swu Uznagi, czoŷ neydraŷ byti mucŷie, aby Prodati mohlj, awtom Pan Poddannemu swemu Przekazky čzyniti nema. Wssakŷ aby Grunth hodnau osobu osadil, Akdŷ Poddanny Panu swemu Grunth osadi, aodnieho se odebrati bude chtiti, nema gehu Pan zdrŷiowati, Nybrz gemu List wyhostny dati, aby od gineho mohl prziyat byti, a za wyhostny List nicz brati nema, Kromie od Swobodnikuw Neb dworzakuw⁴³³, Ssoltysuw, Krczmarzuw a Mlynarzuow yak w Zemi za Porządek gest.

425 Sgeducž – zjechali, przyjechali.

426 Stawum wyŷssim ytake Lidu Sedlskemu, kderyŷ tehdaŷ wwelikym Pocztu przitomni byl – (przedstawili swoje wnioski) stanom wyŷszym (szlachcie) i takŷe ludowi wiejskiemu, ktory wówczas w wielkiej liczbie byl obecny.

427 Gsau tak dobrze Lid Sedlsky yako ywyŷssi Stawowe sobie oblilibi ato prziyali – dobrze (zarowno) lud wiejski (chłopi), jak i wyŷszy stan (szlachta) zgodzili się i to (wnioski komisji) przyjęli.

428 Poddanym swym wyprodawali se dopausstieli Zbraniugi – (poddanym dziedzicznym, zob. wstęp) nie pozwalają majątków sprzedawać.

429 a Statky gegich (na) osadny Statky gmenugi – a majątki ich (dziedziczne) zamieniają na osiedlone (na pańskim, zob. wstęp).

430 Menssy chut kŷiwnosti magi – mają mniejszą chęć (ochotę) do życia.

431 Zemie se wosazuje a niediela – ziemię zaniedbują (opuszczają) i nie pracują.

432 K Pustnuti przichazy – do pustoszenia doprowadza.

433 Swobodnikuw neb dworzakuw – grupa wolnych chłopów zwanych w dokumentach równieŷ włodykami, nie podlegających panu wsi a bezpośrednio władzy księstwa (zob. wstęp).

Czo se pak Swobodnych⁴³⁴ Pacholkuw Sedlskych Mužskeho Pohlawi doteyczě, Kderziby se na Rzemeslo dati, aod Panuw swych odebrati chtielj⁴³⁵, wtom se ten Porządek yakž w Landffrydu wymierzono gest zachowati ma, Totiž zie se magi Propausstieti, a Pan gehu diedicžny aby wicze přes deset hrziwen odnieho nebral, Mužieli se pak omenie snim srownali a snysti, to při dobre a Swobodne wuolj gedneho každeho bude.

S strany pak Zienskeho Pohlawi, kdyžby se ktera zwuolj Pana swego a Rodicžiuw swych ginam pod gineho Pana na Grunty porzadne wdala. Toho senema od Pana gegiho žiadne braniti⁴³⁶, Nybrz Swobodna Propausstiena od Pana sweho diedicžneho naslussnau žiadost a Przipsani druheho Pana Swobodnie wydana byti ma.

Z strany pak Podruhuw⁴³⁷ nema žiadny bez wiadomosti Pana przigiman ani zase Propausstien byti, kderyby pak od ginud kniekderemu Panu Neb pod gineho Pana se Przibral, ageho diedicžny a Poddany nebyl, Ten muož když cžias a Rok gehu wygde, Gestližie mu se widi odtud zase přecz [prycz?] tahnuti bez hyndrowani, Než kdery Pansky diedicžny gest, ten nemužie od Pana swego bez wuole gehu se odebrati, Lecžby tyž Podruh pod nim Neb ginym Panem diedicžnym Grunt a Statek Kaupil, Atak zieby žiwnost sobie a dietem swym kdobremu polepsil, toho se gemu žiadnau miru braniti nema, Nybrz dopusstieno byti ma, atake od Pana swego diedicžbeho, naslussne žiadostiwe Przipsani druheho Pana Swobodnie Propusstien byti ma.

Item dieti Sedlsky kterych Rodicžiwie gegich khospodarstwi swemu nepotrzebugi, Aginym bez toho w Służbu se gednagi, Tŷ magi Předkem a Prwotnie⁴³⁸ Panum swym diedicžnym za slussnu zaplatu a Służbu powinni byti słužiti.

NARZIZENŸ O ROBOTACH⁴³⁹

Předkem czo se doteyczě Aby gedem Korecz Neb Mierziczy Semena⁴⁴⁰ Panskeho přes Zymu adruhau přes Letho⁴⁴¹, a Neb při wuolj Panske se to zastawuge, aby podle Porzadku Zemskeho Gitro⁴⁴²

434 Swobodnych – wolnych (tu: nieżonaty).

435 Odebrati chtielj – tu: zezwolenie, zwolnienie.

436 Žiadne braniti – nie może zabronić.

437 Podruhuw – chałupników, komorników (tu: służby folwarczej).

438 Předkem a Prwotnie (tu: najpierw).

439 Přepisy o pańszczyźnie.

440 Geden Korecz Neb Mierziczy Semena – jeden korzec lub mierzycę ziarna. Korzec (sstwert-nia, Scheffel) – bardzo różna w XVI w. miara zboża: opolski – ok. 152 litry, niemodliński – ok. 111 litrów, oleski – ok. 123 litry, nyski – ok. 89 litrów. Tu zrównano korzec z mierzycą, podczas gdy w XVI w. 1 korzec = 2 mierzycę.

441 Přez Zymu adruhau přes Letho – przed zimą a drugie przed latem (oziminę i jare).

442 Gitro – jutrzyna. Obszar pola który rolnik dwoma wołami mógł zaorać od wschodu do zachodu słońca. Później słowiańską jutrzynę zamieniono na niemiecką morgę (Morgen – rano).

wymierzilj, Pieti Prutuw ssirzi a ssedesat zdyjl, gedon Prut puol Osma Lokte Slezskyho počžitagicz⁴⁴³, Totiz gedno Gitro přes Zymu adruhe Gitro přes Letho osyti⁴⁴⁴, a wsseczko w ssudy⁴⁴⁵ sprawiti, a spole sklyditi až do Stodoly. Cziemuž se rozumieti takto ma. Aby Sedlak Panu swemu diedicznemu Syl⁴⁴⁶ přes Zymu Psenicz a Zito, a přes Letho Geczmen, Pohanku⁴⁴⁷ a Neb Wowes, czo se Panu libiti bude, Rolj Neb diedinu ktomu sprawil, yakž tehdaž toho čias gest, a Panu gehu se widi. Take se Lan Rolj przitom pozustawuge, yakž wgedne každe Wsy od Starodawna wymierzono gest, ayakž se to až po sawad Zachowawalo.

Item kdery pak Sedlak Czeleho Lanu⁴⁴⁸ Roli nema, Než toliko Puol, a Neb Cztwrt neboliž to wicze Neb menie, a Neb zie sycze toliko Kus Rolj drži, tomu se ma podle Prawa te wsy wymierziti, a Robota nato podle velikosti gehu Kusu Uložena byti.

Item každý Sedlak powinien bude z czeleho Lanu dwa dni wozyti, wssakž podle velikosti Roli swe, yakž nahorze dotčieno.

Item tež aby powinien był, každý z Lanu přes pradeslau Miericzzy Neboližto Gitro wsete, gesstie dwie Poludni, gedneho Puol dne přes Letho adruheho přes Zymu dle potreby a prziležitosti Panske bud w Zahradach Neb na Polj zworati.

Item powinien take bude každý Sedlak z Lanu Panu swemu w Rocze Trzi Fury Udielati, až do dwu Mil, a dale nicz, Kdyžby toho Pan potrzebował, Než žiadneho drziwi na Prodeg, ani take Pana nikam Wozyti powinien nebude.

Item z Lanu nebude powinien wicze Než Sstiry ffury drziwi kPaliwu Priwiesti, wssak aby ffura gednym dnem se wykonala, bud s Pana Lesu, aneb kdežby Pan takowe drziwi za Penize Kaupil, Než gestližieby ktera Wes od Starodawna wicze ffurami drziwim kZamkum Nassym Czysarszkym powinowata była, to se przy Starobyłym Spousobu zastawuge.

Item wsseczky Poddanný Powinni budau kdyžby Pan Neb Rytirzsky Czlowiek swuy vlastni Zamek, Twrz⁴⁴⁹ a Neb obydl⁴⁵⁰ swe, przislussegiczym gospodarstwim Stawieti chtiel, ffurami, bud drziwim, Kamenim, Wapnem, Piskem, Czyhlami, Ssyndelmi⁴⁵¹, Prkny⁴⁵² y ginymi potrebami podle swych neywyžssich możnosti pomahati. Wssakž

443 Pieti Prutuw ssirzi a ssedesat zdyjl, gedon Prut puol Osma Lokte Slezskyho počžitagicz – (Jutrzyňa) szeroka pięć prętów i długa sześćdziesiąt, licząc jeden pręt siedem i pół łokcia śląskiego. Pręt oraz łokieć śląski, zob. „Systemy miar i wag”.

444 Osyti – skosić, zżąć.

445 W ssudy – tu: w kopki.

446 Syl – siał.

447 Pohanka – tatarka, gryka.

448 Czely Lan – cały łan. Łan, zob. rozdz. „Systemy miar i wag”.

449 Twrz – twierdza (tu: dwór obronny).

450 Obydli – siedziba.

451 Ssyndelmi – szyndziolami, gontami.

452 Prkny – deski.

aby Wrchnost gich toho ssetrzila, aby to wčiasych prziležitich apodle możnosti na Poddanne ukladano nebyło, A obzwlasťie gich weznj, a wseti, Ssanowati assetrziti magi.

Item take magi Sedlacz y Stare y Nowe Staweni Zdwihati abez Zapłaty obmazowati⁴⁵³, a Slamu⁴⁵⁴ Panskau Neb dossky kryti, akdyž při Zamczych a Twrzych se Zdi, magi Zednikum krukam potrzeb podawati. Za to se gim gidło a piti dawati ma.

Item czo se pak Plotuow dielani⁴⁵⁵ agineho dila Roczniho doteyczye, muoz Pan Poddanneho ktomu potrzebawati, a Zato na den dwanaczt halerzi, a ktomu gidło a Piti dati, Kromie dila na Rybnicznych, Mlaczeni, Sekani Rzezanj, ktomu nemagi gospodarzi mimo swau dobrau wuolj potahowani a Neb Nauczeni byti.

Mleynske Kameni, kdo gest od Starodawna powinien byl wozyti, ten y nyny tolikež powinowat bude.

Item Strauhy⁴⁵⁶ Mleiynske, Strauhy Zemske, a Strauhy při Rybnicznych wyczyszowati a wymetawati tolikež powinni budau.

Item Les kdomaczym hospodarskym potrebam Tolikey drziwi kgezum⁴⁵⁷ Neboližto kStawum, y gine Prauti⁴⁵⁸ wozyti a klasti powinni budau, wssak podle możnosti swych.

Gestližieby se take przihodilo, Ziebychom My aNeb gina Wrchnost při kderychž Wsech Wrchni Prawo, Platy, Czynzie agine Duchody mieli, aproto ta Wes wsieczka Nasse neb gine Wrchnosti nebyła, Nybrz druha Polowicze te Wsy gineho diedicznego Pana miela, buď duchowniho Neb Swietskeho, tehdy wte Wsy Lidem magi wsieczky ffury a Roboty, czož gich nageden Lan Uložieno gest, Polowiczy Panu Wrchnimu, adruhau Polowiczy Panu swemu diedicznemu čžiniti awykonawati. A gestližie gsau przedessle obiema Panum tim powinowati bywalj a ty ffury čžiniwalj, Aby tudy Lide dwoynasobnie obtiežowani nebylj. Wssak se ma w tom Starobyly spůsob, yak se przedessle zachowalo pilnie Ssetrziti, Ayak gsau Wsy wysazene, Gestližie gsau prwe Wrchnimu Panu swemu diedicznemu Robotowalj samemu, akdera Wrchnost przedessle Roboth a Powinnosti sama Užíwala, při tiech przedcz Robotach gesťie Zuplna zustati ma, a druhy Pan Lydi ktomu potahowati nema.

PIESSY ROBOTY⁴⁵⁹

Item každý Sedlak od Lanu diediny, ma geden den Trawu syczy, hrabati, a swysti, až do dworu Panskeho.

453 Obmazowati – tu: tynkowali (prawdopodobnie gliną).

454 Slamu – słomą.

455 Plotuow dielani – stawianie płotów.

456 Strauhy – kanały.

457 Drziwi kgezum – drzewo (na budowę) jazów.

458 Prauti – żerdzie.

459 Pańszczyzna pieszca.

Item tež ma z Lanu Puol dne Kosau obilj suczy⁴⁶⁰, Než khrabanj a swezenj nema nuczen byti.

Item kdyby Potreba byla Ploty dielati Neb opravowati gedden každy z Lanu ma Pruti, Kolj, Rahna⁴⁶¹, aczož potrebi ktomu westi ageden den w Rocze podle gnych takowego dila pomahati wykonati, gest powinien, Kcziemuž tež Podružy a Zahradniczy Pomahati magi.

Magi take Poddanni Plod Neb Nasadu⁴⁶² do Rybnikuow wozyti wssak aby dal poň negezdili, Než kdeby żaden dogeti, Tak aby se zase druhym dnem domu nawratiti mohli. Tež Rybniky Pomahati lowiti, Ryby do halterzuw⁴⁶³ nosyti Neb wozyti Proti tomu gim kaźdeho cżiasu z Misu Ryb dawano byti ma.

Take gsau powinni Poddanni kdyby wõdpowiedniczy Neb Ssludczy w Zemi, a Neb sycze nieyaczy Wicznj Uwiezenj byli, Ponuczku drżeti⁴⁶⁴, A take kdyby Pan gegich diedicżny odgel, Wssakż sycz nikdy, nemagi ktomu potahowanj⁴⁶⁵, ani take przez dwie Neb Trzi Osob ktomu wicze brano byti nema.

Take magi na Lowy Neb Hony⁴⁶⁶ choditi, zgodneho domu gedna Osoba, když se Panu gich widieti bude, Wssak wezni awseti magi wtom Ssetrzini byti, Agednomu kaźdemu od Wlka Cżytry grosse, od Gelena Neb Swinie⁴⁶⁷ Trzi grosse, od Srny gross, a Kdery Lissku Zabige dwanaczte halerzi, od Zagicze sset halyrzuw, Aaby se bez zadrżiowanj dawalo.

SEDLKYNJ ROBOTY⁴⁶⁸

Item kaźda Sedlka Powinna gest Wrchnosti swe, w Rocze Sstry dni w Zahradach Neb na Polj, Len, Konopie, a wsseliyake gine Warzeni, Totiž Zelj sazeti, Rzipu Ryti⁴⁶⁹, Konopie Neb Len Trziti hahlowati⁴⁷⁰, aczož toho wicze khospodarstwi Pani naleži a potrzeba gest, yakżto narzidi wsseczko dielati.

Akdyž toho Potreba kaźie, magi Sedlky Wowcze Prati a Strzizati Neb holiti⁴⁷¹, a przy takowych wssech Robotach adiloch ma se gim gisti a Piti dawati.

460 Kosau obilj suczy – tu: kosi zboże.

461 Rahna – rygle, poziome żerdzie do których przybijane są sztachety.

462 Plod neb Nasadu – narybek.

463 Halterz – ogrodzone miejsce w stawie lub rzece do przetrzymywania odłowionych ryb.

464 Ponuczku drżeti – straż nocna.

465 Potahowanj – tu: bici.

466 Hony – gony, obławy na zwierzynę.

467 Swinie – dziki.

468 Pańszczyzna kobiet.

469 Rzipu ryti – rzepę kopać (wyrwać).

470 Hahlowati – międlić.

471 Wowcze Prati a Strzizati neb holiti – owce myć (prać) i strzyc lub golić.

Ma take každa Usedla⁴⁷² Sedlka Pani swe z Panskeho Lnu Neb Konopi gednu Sstuku na Przysti⁴⁷³, od toho gi dwa grosse bila⁴⁷⁴, a Peczen Chleba dan byti ma, Než magi Prawe motowidla Lokte Zdyly miti⁴⁷⁵, a take dobru Przizy przisti.

Czo se pak Zahradnikuow a Podruhuow⁴⁷⁶ doteczyć stiem Zstrany Robot ma tak drżiano byti, yak se gedn každý Zahradnik a Podruh oto Panem swym Urownati mužie.

Ktery Pan od Poddannych swych za Roboty a Ponuczky neboližo slasky Penize bere, ten gich nema Robotami a Ponuczками stiżiowati⁴⁷⁷, Nybrz gich w tom koniecznie Ssanowati.

Ayakož Osoby Stawu Rytirzského proti Vlewený tiech Robot swym Chudym Poddannym Lesy gegich zapowidagi, y take Pastwy, yakž gsau tiech od Starodawna Užíwalj, Zbraniugi, a Neb chticz ge ksmauwam adalssim dawkam tudy przinutiti, skrze czožby gesstie wietssi Zahuba na Poddanne gedno kdruhym przicziniegicz, przigiti musela, Protož aby Lide Poddani przy Pastwach na Gruntich Panskich, yakž od Starodawna Zustaweni byli, Wssak aby w Hagenstwich⁴⁷⁸ kdež zwierz se drži a stanowisstie swe ma, ani na Laukach Neb Mladych secziech⁴⁷⁹, tolikež ani na Zialud, když se obrodi ani na Bukwj bez wiadomosti Panske⁴⁸⁰, na sskodu wtiech Mistech nepasli, ani ginak sskod nedielali, anecziniłj.

A poniewadž przy Wesniczych Zstrany chowany Owecz welika nerownost se nachazy, Tak Zie gedni od druhych skrze to Sużiowani a utiskani bywagi⁴⁸¹, Protož aby žiaden Sedlak kLanu Roli przez Cztwrt toti 25 Owecz nechował, a to Zwuolj Panskau, Lecžby nadto obzwlasstne Oswobozeni kdo miel⁴⁸², Zieby gich wicze chowati mohl, tomu Neb tiem nema se wtom žiadna Przekazka stati.

Take nemagi Obcze we Wsech žiadnych schuży⁴⁸³ postrannych gmiti, ani Obczy swolowati⁴⁸⁴, Anadto ani hromad drżieti⁴⁸⁵, bez Zwlasstniho Powoleni Panskeho.

Gestliże gest od Starodawna Wobeczny Pastyrz Pansky dobytek spolu sginyymi w Stadu Pasł, ma to gesstie tak drżiano byti, A Pan czož

472 Usedla – osiadła (zob. wstęp).

473 Przysti – tu: utkać.

474 Dwa grosse bila (bile) – (winna otrzymać) dwa grosze białe (praskie).

475 Prawe motowidla Lokte zdyli miti – prawidłowe (dobre) motowidła szerokości 1 łokcia.

476 Zahradnikuow a Podruhuow – zagrodników i komorników (służby).

477 Stiżiowati – obciążać.

478 Hagenstwi – tu: ostoja zwierzyny.

479 Mladych secziech – tu: młodniki leśne.

480 Na Zialud [...] ani na Bukwi bez wiadomosti Panske – (nie mogą paść bydła) w lasach dębowych i bukowych bez zgody pana.

481 Sużiowani a utiskani bywagi – tu: liczby chowanych owiec, dochodzi do nieporozumień i kłótni.

482 Oswobozeni kdo miel – tu: miał przywilej (prawo).

483 Schuży – tu: schadzki, spotkania.

484 Obczy swolowati – zwoływać (zebrania) mieszkańców.

485 Hromad drżeti – tu: prowadzić zebrania wiejskie.

gest tomu Pastyrzi przedessle dawał, ma gemu tež ynynto to wydawati bez odpornosti.

Przitom take wyżssich Stawuow y wsseho Lidu obecniho napominame, agim Poraucžime, kdyby ktery Saused swuy duom, grunt, Neb dwuor stawieti chtiel, a Sauseduow swychza Pomocz Sausedskau Przatelsky žiadał, Aby gemu tak yakž se to wginych Zemich a Knizietstwi diege, ktakowemu Staweni ffurami Sausedsky Pomahał, Tak aby Zemie Przedkem Nam kdustogenstw, a Potom gim wssem Obywatelom kozdobie opravowana a Stawena byla. A czož se tuto Pisse aobsahuge, tomu se ginacžie rozumieti awykładano byti nema, Než aby to gednomu každemu bez Ugmy na geho Prawie aZapisych, yakžby kdo kdere slussnie Pokazati mohl, bylo.

Naposledy⁴⁸⁶ Poniewadž tiechto Robot Narzizeni a Usazenj nawssech gednosteynau obecni rownost bezewssech odporuow se stalo, Wssakž proto se to nachazy Zie wtiech Knižietstwach Kragich knim naleziegiczych, netoliko Rolj a diediny nerownymi, Nybrz take y Poddannj nerownymi Platy⁴⁸⁷, Czynzy, Poczty, a Robotami obtižieni gsau. Aprotož aby každý kderehožby kolj Stawu wyżsiho byl, Totyž y Lid obecny Sedlsky toho Swobodnu wuolj mielj, Gestližieby se Panu a Wrchnosti a Neb Poddannym zdalo, Zieby wniecžim stizien kdo byl, aby mezy nimi skrze Przately ktomu dožiadane gednano bylo, aby to na slussne a snesytedlne mirze akonczy postaweno a srownano byti mohlo, Stau wyhradau, czožby tak mezy Panem a Poddannym geho se zgednalo, aby Potomnie Wrchnimu Heyttmanu Nassemu a Saudu Zemskeму wpsiu podano bylo, Apokudž oni zaslussne znagi, to aby stwrdilj a Zapsati dalj, Atake Gestližieby czo mezy Stranami doczela asrozumitedlnie wykonano nebylo, Aby wtom dalssioho rozeznani awypowiedi Sprawedliwe, od Wrchniho Heyttmana a Saudu Zemskeho ocziekawalj, A czožby tak Przedkem mezy Pany a Poddannym nagednano, Apotomnie od Wrchniho Heyttmana a Saudu Zemskeho przyialo a Potwyrzeno bylo, przitom aby nabudauczy cžiasy zustalo, Awtom cžiasu tak dlauho Pokudžby ta wiecz mezy Panem a Poddannym, knieyakemu odporu, Apotom ksprawedlowemu rozeznani askonczieni neprzisslo, tehdy aby to przitomto wyspsanem narzizeni Zustaweno bylo, atim se každý Sprawowal, Anadtim aby se od Heyttmana Wrchniho skutečnie ruka drziela, bezewssech awsseliyakych przekažiek.

Protož My weysspsany Czysarz Ferdynand, yakožto Kral Czieksy a Neywyžssi Knižie Slezske, Poraucžime wssem Obywatelom apoddannym Nassym zewssech Stawuw cžiasopasany Knizietstwi Nassich Oppolskyho a Ratiborzskeho, a Kraguw knim przisslussegiczych wiernym Nassim milym ytolikež Lidu Sedlskeму Robotnemu obogiho Pohlawi⁴⁸⁸, Abysse se przitom prziwsssem czož se swrchu Pisse tak Poslussnie zachowalj, ažiadny stoho bud nawsssem Nebo nadile

486 Naposledy – na koniec.

487 Nerowne Platy – różnicowane opłaty (czynszu).

488 obogiho Pohlawi – obojga płci.

newykracziowalj, pod gistym akuteczny m trestanim Nassym, Ginacz nikolj neczinicz. Wssakz Przitom sobie Znamenitie wymienugem, Kdyzbychom My Neb diediczowe Nassy a budauczy Potomczy Nassy Knižiata Slezska, czo wtomto Narzizeny Ugiti, Przicžiniti, na dile Neb na wssem Zginacziti, podle prziležitosti cžiasu racžilj, Zie sobie toho každe chwile mocz pozustawugem.

Tomu na Swiedomi Pecžiet Nassy Czysarskau, ktomu to Listu a Narzizeni gsme przitisknauti rozkazali. Dan na Hradu Nassem Pražskem w Autery po Kwietne Nedelj⁴⁸⁹ Letha Božih Tisyczeho Pietisteho Ssedesateho druheho, A Kralowstwj Nassich Rżimskeho XXXII Aginych XXXVI.

[Księga praw, rękopis w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu]

ZARZĄDZENIE CESARZA FERDYNANDA W SPRAWIE PRAC PAŃSZCZYNY] WIEJSKICH W KSIĘSTWACH OPOLSKIM I RACIBORSKIM

My, Ferdynand z Bożej Łaski wybrany Cesarz Rżymski po wsze czasy, pomnożyciel Rzeszy, i król węgierski, czeski, dalmacki, chorwacki etc., infant hiszpański, arcyksiążę austriacki, margrabia morawski, książę luksemburski i śląski, margrabia łżycki etc. oznajmiamy tym to dokumentem wszystkim wobec, że poprzedniego czasu⁴⁹⁰ kilku osobom naszym poddanym jako komisarzom naszym specjalnie wyznaczonym raczyliśmy polecić, aby pojechali do księstw naszych dziedzicznych opolskiego i raciborskiego. Ponieważ do nas w sprawie pańszczyzny i spraw wiejskich⁴⁹¹ [zarówno] wyższe stany, jak i lud wiejski wymienionych księstw liczne i wielkie wnosili skargi⁴⁹² i tym nas zaniepokoiłi⁴⁹³, komisarze nasi [powinni obydwie] strony we wszystkich tych księstwach i ziemiach [okręgach] pilnie wysłuchać i jeżeli uznają za potrzebne, na miejscu sprawdzili i oglądnęli⁴⁹⁴ i sumiennie przesłuchali⁴⁹⁵, jaka poprzednio pańszczyzna obowiązywała⁴⁹⁶ i żeby [komisarze] z tych księstw nie odjeżdżali, dopóki nie ustalą [zasad] sprawiedliwego, pokojowego i chrześcijańskiego sposobu sprzedawania gospodarstw chłopskich i zwalniania ludzi z poddaństwa⁴⁹⁷, a także ustalenia [wysokości] pańszczyzny.

489 W Autery po Kwietne Nedelj – wtorek po niedzieli Palmowej – 24 marca 1562 r.

490 „[...] cžiasu przedssleho [...]” – poprzedniego roku.

491 „[...] z strany Robot a dil Sedlskich [...]”

492 „[...] wyżssy Stawowe ytake zase Lyd Sedlsky [...]”

493 „[...] atim Nas zanepraždniowalj [...]”

494 „[...] progelj a spatržilj [...]” – wizja lokalna.

495 „[...] se nato bedliwie wyptali [...]”

496 „[...] yaky gest se spuśosob prwe z strany Roboth zachowawal [...]”

497 „[...] dokudby slussneho, mirneho, a Krzestianskeho czo se Prodawani Statkuw Sedlskich a Propaustieni Lidi z Poddanosti dotecyčze [...]”

*Abyśmy mogli ustalić na przyszłość i tak, aby stany wyższe, jak i lud wiejski wiedzieli, jakie mają wobec siebie obowiązki*⁴⁹⁸.

Kiedy więc ci komisarze nasi, posłuszni rozkazom, zjechali do tych księstw i ziem roku sześćdziesiątego w miesiącu października⁴⁹⁹, udzielając wymienionym księstwom i ziemiom wspólnie ustalone [przepisy] w sprawie sprzedawania gospodarstw chłopskich i zwolnienia z poddaństwa ludzi, a także o pańszczyźnie, jak obecnie ustalono, sporządziwszy ten dokument⁵⁰⁰, stanom wyższym i także ludziom wiejskim, którzy obecni tu byli w dużej liczbie⁵⁰¹, przeczytać i ogłosić dali. Co zarówno lud wiejski, jak i wyższe stany przyjęli i zatwierdzili [zaakceptowali]⁵⁰². [Następnie] przedłożony został nam [na co pozwoliliśmy]. I następnie zapoznaliśmy się z nim dokładnie i z rozważą, i zdecydowaliśmy w porozumieniu z naszą radą, to wszystko zatwierdzić, co tu kolejno [poniżej] stoi [zostało napisane].

Najpierw, jako że się zdarza, że niektórzy panowie zabraniają poddanym swoim sprzedawać majątki i zamieniają je na majątki „osiedlone”⁵⁰³, przez co poddani ich mają mniejszą chęć do życia [pracy]⁵⁰⁴, ziemie zaniedbują i nie pracują, co coraz częściej przychodzi [doprowadza] do pustoszenia [ziemi]⁵⁰⁵. To wszystko poddanym, jak i ich panom, a przede wszystkim nam jako najwyższemu zwierzchnikowi i całej władzy i ziemi [księstwa] przynosi szkodę i zgubę⁵⁰⁶. Dlatego [polecam, aby] od tej pory i na przyszłość lud wiejski swoje gospodarstwa i pola mógł sprzedawać dziedzicznie panom swoim za słuszną [właściwą cenę] pieniądze⁵⁰⁷, a nie [żeby] ci, którzy obecnie te pola posiadają, dawali je dobrowolnie [swoim panom]⁵⁰⁸. Które [majątki] potem, gdy uznają za potrzebne, co nieraz może się zdarzyć, mogą [je] sprzedać i w tym pan poddanemu swojemu nie może przeszkodzić, ale wprowadzić [pod warunkiem], aby przekazał [sprzedał] odpowiedniej osobie⁵⁰⁹. A kiedy poddany sprzeda gospodarstwo⁵¹⁰ i od niego

498 „[...] yak a pokud ksobie zachowali”.

499 „[...] miesyecz Octobra ginak Rzizna gminuleho [...]”

500 „[...] to w porzadny Spis Vwedsse [...]”

501 „[...] kderyž tehdaž wwelikym Pocztu przitomni byli [...]”

502 „Czož gsau tak dobrze Lid Sedlsky jako ywyžssi Stawowe sobie oblibili ato priyiali”.

503 „[...] a Staky gegich osadny Statky gmenigi [...]” – chodzi tu o tzw. „chłopów nie osiedlonych” (na ziemiach pańskich), dziedzicznych, posiadających własną ziemię.

504 „[...] skrze czož Poddaný gegich menssy chut kžiwnosti magi”.

505 „Nybrz mnohem wicze k Pustnuti prichazy”.

506 „[...] kugmie Zahubie a sskodie se wstahuge”.

507 „[...] Statky a Grunty gegich od Panuw swych zaslussne Penize a zaplatgu diedicżnie Prodawany [...]”.

508 „[...] gsau Zmilosti (dobrowolnie) dawany byli.” – prawdopodobnie zmuszani byli do przekazywania panom.

509 „[...] Grunth hodnou osobu osadil [...]” – warunek ten dawał możliwość nie uznania przez pana sprzedaży gospodarstwa.

510 „Akdyž Poddanny Panu swemu Grunth osadi [...]”

będzie chciał odejść, nie może jemu w tym pan przeszkadzać⁵¹¹, ale wydać mu dokument zwolnienia od poddaństwa, aby mógł być przyjęty do innego [pana] i za dokument ten nie może nic brać [opłat], jedynie od wolnych [chłopów], czyli dworzaków, sołtysów, karczmarzy i młynarzy⁵¹², zgodnie z porządkiem [prawnym]⁵¹³.

Co zaś dotyczy młodych, nieżonatych, wiejskich chłopów⁵¹⁴, którzy chcą iść do rzemiosła i dostać od pana zezwolenie, w tej [sprawie] należy postępować zgodnie z porządkiem [prawnym] zapisanym w Landfrydzie⁵¹⁵, [powinien] pan ich puścić i więcej niż 10 grzywien [opłaty] od niego nie żądać. Powinien [to] z nim uzgodnić i ustalić zgodnie z dobrą wolą obu stron⁵¹⁶.

W sprawie dziewcząt⁵¹⁷, która by za zgodą pana swojego i rodziców chciała wyjść za mąż do innego pana, nie może pan jej tego zabronić, ale na słuszne żądanie wolno puszczona przez swojego pana dziedzicznego i [zostanie] przypisana drugiemu panu.

W sprawie zaś służby [folwarcznej]⁵¹⁸ nikt bez zgody pana nie może być przyjęty ani zwolniony, który by przyszedł do innego pana, a nie był jego dziedzicznym poddanym. Jeżeli [jednak] przez rok przepracuje i jemu się tu spodoba, może zostać u tego pana⁵¹⁹. Jeżeli [ktoś] jest poddanym, to nie może odejść bez zgody swojego pana. Jeżeli jednak ten „podruh”⁵²⁰ będący poddanym swojego lub innego pana⁵²¹ ziemię i gospodarstwo kupił, aby życie swoje i dzieci swoich poprawił⁵²², tego w żaden sposób nie można mu zabronić, ale powinien otrzymać zgodę swojego pana dziedzicznego na przepisanie innemu panu dziedzicznemu⁵²³.

511 „[...] a od nieho se odebrati bude chtiti, nema geho Pan zdržiovati [...]” – nowy nabywca staje się automatycznie poddanym (następuje zamiana poddanych).

512 „[...] kromie od Swobodników, neb dworzakow, Ssoltysuw, Krczmarzuw a Mlynarzuw [...]” – prawdopodobnie w tym wypadku chodzi nie o zwolnienie z poddaństwa, ale o zaświadczenie, że są wolnymi.

513 „[...] yak w Zemi za Porzadek gest”.

514 „Czo se pak Swobodnych Pacholkuw Sedlskich Mužkeho Pohlawi doteczyć [...]”.

515 Landfried – zbiór przepisów prawnych regulujących stosunki pomiędzy miastami a szlachcią. Chodzi tu o oddawanie poddanych na naukę rzemiosła do rzemieślników miejskich, prawdopodobnie liczba przyjmowanych była ograniczona.

516 „Mužieli se pak omenie snim srownali a snysti, to przy dobre a swobodne wuolj gedneho Každeho bude”.

517 „S strany pak Ziemskiego Pohlawi [...]”.

518 Podruhuw – tu: służba.

519 „Ten muoż když čias a Rok gego wygde, Gestliże mu se widi odtud zase přecz tahnuti bez hyndrowani [...]” – zdanie niezbyt jasne.

520 Służba folwarczna.

521 „[...] tyž podruh pod nim neb ginym Panem diedicznym [...]”.

522 „A tak zieby žiwnost sobie a dietem swym kdobremu polepsil [...]”.

523 Tzn. gdyby kupił gospodarstwo u innego pana.

Także dzieci wieśniaków, których rodzice w gospodarstwie swoim nie potrzebują⁵²⁴ i chcą iść do służby, to mają przede wszystkim zgłosić się do służby, za odpowiednią zapłatą, do swojego pana⁵²⁵.

PRZEPISY O PAŃSZCZYŹNIE

Najpierw co się [tego] dotyczy, aby jeden korzec lub mierzycę⁵²⁶ ziarna pańskiego [wysiać] przed zimą [oziminę] a drugie przed latem [jare]⁵²⁷, do decyzji pańskiej zostawia się, zgodnie z porządkiem ziemskim, wymierzenie jutrzyny⁵²⁸: pięć prętów szerokiej i sześćdziesiąt długiej, licząc jeden pręt 7 ½ łokcia śląskiego⁵²⁹, to znaczy jedną jutrynę przed zimą [oziminę] a drugą jutrynę przed latem [jare], wszystko uprawiać, złożyć w kopki i zwieźć aż do stodoły⁵³⁰. Tak to [mają] rozumieć, żeby „Sedlak”⁵³¹ swojemu dziedzicznemu panu siał przed zimą pszenicę i żyto [oziminę] a przed latem jęczmień, grykę lub owies, zależnie od życzenia pana⁵³², [i] przygotował do tego [siania] pole, aby w odpowiednim czasie [obsiać] lub według uznania pana. Należy również według starodawnych [obyczajów], jak dotąd, w każdej wsi zostawić łan roli [do dyspozycji wspólnoty wiejskiej?]⁵³³.

Jeżeli zaś który wieśniak całego łana ziemi nie ma, ale tylko pół czy ćwierć albo też więcej czy mniej, albo też posiada tylko kawałek roli⁵³⁴, należy mu zgodnie z prawem wymierzyć pańszczyznę według wielkości jego ziemi⁵³⁵.

Także każdy wieśniak powinien z całego łana dwa dni [w roku] wozić⁵³⁶, jednak według wielkości swojego pola, jak napisano wyżej.

524 „Item dieti Sedlsky kterych Rodicziowe gegich khospodarstwi swem nepotrzebugi [...]”.

525 „[...] Aginym bez toho w Służbu se gednagi Tŷ magi Przedkem a Prwotnie Panum swym dedicznym za slussnu zaplatu powinni byti słužitŷ”.

526 Korzec miara ilości ziarna – ok. 1 tys. litrów, mierzycza – 1/2 korca. Tu zrównano mierzycę z korcem.

527 „[...] przez Zymu a druhaui przez Letho [...]”.

528 Jutrzyna (gitro, jitra) – słowiańska miara powierzchni pola, zastąpiona później niemiecką morgą (ten sam źródłosłów: jutrznia – wschód słońca, Morgen – rano).

529 „[...] aby podle Porzadku zemskeho Gitro wymierzilj, Pieti Prutuw ssirzi a ssedesat zdylj, geden Prut puol Osma Lokte Slezskych poczŷtagicz [...]”.

530 „[...] a wszeczko wssudy sprawiti, a spole sklyditi aż do Stodoly”.

531 Określenie „Sedlak” podobnie jak niemieckie „Bauer” miało podwójne znaczenie: mieszkaniec wsi – chłop oraz w klasyfikacji mieszkańców wsi, najbogatszy chłop – kmieć. Tu prawdopodobnie chodzi o kmiecia.

532 „[...] przez Zymu Psseniczŷ a Zito, a przes Letho Geczmen, Pohanku a Neb Wowes, czo se Panu libiti bude”.

533 „Take se Lan Rolj przitom pozustawuge, yakŷ wgedne kaŷde Wsy od Starodawna wymierzeno gest, ayakŷ se to aż po sawad Zachowawalo”.

534 „[...] Sedlak Czeleho Lanu Roli nema, Neŷ toliko Puol, a neb Cztwrt neboliŷ to wicze Neb menie, a Neb se sycz toliko Kus Rolj drŷi [...]”.

535 „[...] tomu se ma podle Prawa te wsy wymierziti, a Robota nato podle welikosti gehu Kusu Uloŷena byti”.

536 „[...] dwa dni wozyty [...]” – tzn. dwa razy w ciągu roku wóz z koniem do dyspozycji pana. Zasada ta w Polsce jako tzw. „szarwark” do dyspozycji miejscowych władz, przetrwała aż do połowy XX w.

Także każdy z łana, oprócz wspomnianej mierzycy i jutrzyny, jeszcze dwa półdnia⁵³⁷, jednego przed latem a drugiego przed zimą, [powinien] do dyspozycji pana pracować na folwarku bądź w polu⁵³⁸.

Także powinien każdy wieśniak z łana panu swojemu w [ciągu] roku dostarczyć [udostępnić], jeżeli pan by potrzebował, trzy fury [ale nie dalej] jak do 2 mil⁵³⁹, ale [nie powinien] wozić drzewa na sprzedaż ani nigdzie [wozić] pana⁵⁴⁰.

Także z łana nie powinien przywieźć więcej niż cztery fury drzewa opałowego⁵⁴¹, tak [z takiej odległości] aby [mógł obrócić] w ciągu dnia⁵⁴², bądź z pańskiego lasu albo za pieniądze kupionego przez pana. Ale jeżeli która wieś od dawna więcej fur z drzewem powinna [dostarczać] do zamków naszych cesarskich⁵⁴³, to przy tym sposobie pozostanie.

Także gdyby pan lub rycerz swój zamek, dwór obronny albo siedzibę⁵⁴⁴ lub należące [do niego] gospodarstwo [zabudowania gospodarcze] chciał budować, wszyscy poddani, według swoich najwyższych możliwości⁵⁴⁵, [powinni pomóc] furami [zwozić] drzewo, kamienie, wapno, piasek, cegły, gonty, deski i inne materiały⁵⁴⁶. Wszakże, aby panowie ich⁵⁴⁷ tego przestrzegali, by to odbywało się w czasach odpowiednich⁵⁴⁸ i nakładane [było] według możliwości poddanych⁵⁴⁹. A zwłaszcza ich więzić i przetrzymywać⁵⁵⁰, mają [być] szanowani i uznawani⁵⁵¹.

Także wieśniacy mają stare i nowe budynki budować i bez zapłaty tynkować i kryć pańską słomą lub deskami [gontami]⁵⁵², a przy [budowie murowanych] zamkach i twierdzach, mają murarzom pomagać⁵⁵³. Za to należy się im jedzenie i picie.

537 „[...] přesz predeslau Mierziczy Neboližto Gitro wsete, gesstie dwie Poludni gedneho Puoldne [...]”.

538 „[...] dla potreby a priležitosti Panske bud’ w Zahradach Neb na Polj zworati”.

539 „[...] Panu swemu w Rocze Trzi Fury Udielati, až do dwu Mil, a dale nicz, kdyžby toho Pan potrebowal [...]”.

540 „[...] Než žiadneho drziwi na Prodeg, ani take Pana nikam Wozyty powinien nebude”.

541 „[...] nebude powinien wicze Než Sstyry ffury drziwi kPaliwu Priwiesti [...]”.

542 „[...] wssak aby ffura gednym dnem se wykonala [...]”.

543 „Než gestližieby ktera Wes od Starodawna wicze ffurami drziwim kZamkum Nassym Czy-sarskym powinowata byla [...]” – prawdopodobnie z tytułu prawa wyższego.

544 „[...] kdyžby Pan Neb Ritirzsky Czlowiek swuy własni Zamek, Twrz a neb obydlí [...]”.

545 „[...] podle swych neywyżssich możnosti [...]”.

546 „[...] bud drziwim, Kamenim, Wapnem, Piskem, Czyhlami, Ssyndelmi, Prkny y ginyimi potrebami [...]”.

547 „[...] Wrchnost gich[...]” – zwierzchność, władza (tu: panowie poddanych).

548 „[...] toho ssetrzila, aby to wčiasych priležitich [...]” – tzn. w okresie, kiedy nie było dużo prac polowych.

549 „[...] apodle możnosti Poddane układano nebyło” – zgodnie z możliwościami poddanych.

550 „A obzwlasstie gich wezný a wseti [...]” – niesłusznie, niepotrzebnie więzić.

551 „Ssanowati a ssetrziti magi”.

552 „[...] Stare y Nowe Staweni Zdwihati abez Zapłaty obmazowati, a Slamu Panskau Neb dos-sky kryti [...]”.

553 „[...] magi Zednikum krukam potreb podawati” – być pomocnikami murarzy.

Także co się tyczy stawiania płotów⁵⁵⁴ i innych [napraw] rocznych, jeżeli potrzeba, może pan zatrudnić poddanego płacąc za dzień 12 halerzy, i do tego jeźdzenie i picie, oprócz prac na stawach, młócenia, koszenia, cięcia, gdzie nie mogą gospodarze bez ich zgody być zatrudnieni.

Młyńskie kamienie, kto miał od dawna obowiązek wozić, ten powinność [tę] ma i obecnie⁵⁵⁵.

Także kanały młyńskie [młynówki], rowy melioracyjne i kanały stawowe⁵⁵⁶ czyścić i naprawiać [mają obowiązek].

Także z lasu na potrzeby gospodarskie, także drzewa [do budowy] jazów i stawów, i inne żerdzie⁵⁵⁷ mają wozić i kłaść [budować], ale w miarę swoich możliwości.

Jeśli by się zdarzyło, że my lub inna władza w niektórych wsiach posiadali zwierzchnie [wyższe] prawo⁵⁵⁸, opłaty, czynsze i inne dochody, a cała ta wieś lub jej połowa nie była własnością naszą lub innej władzy i posiadała innego pana dziedzicznego, duchownego lub świeckiego, wtedy w tej wsi ludzie [poddani] wszystkie obciążenia przewidziane na 1 łan⁵⁵⁹ połowę [winni pracować] panu zwierzchniemu, a drugą połowę swojemu panu dziedzicznemu, tak aby ludzie dwukrotnie nie byli obciążeni⁵⁶⁰.

Należy jednak pilnie przestrzegać starego obyczaju [prawa], w jakim wieś była osadzona⁵⁶¹. Jeśli więc pierwotnie [poprzednio] dla zwierzchniego pana swego dziedzicznego pracowali i władza zwierzchnia z tego korzystała, to tak ma zostać, i drugi pan nie może ludzi zmuszać [do odrabiania pańszczyzny].

PAŃSZCZYŻNA PIESZA

Także każdy wieśniak od łana ma jeden dzień trawę sieć, grabić⁵⁶² i zwieźć aż do pańskiego dworu.

Także od jednego łana pół dnia ma kosić zboże⁵⁶³, ale nie powinien być przymuszany do grabienia i zwiezienia⁵⁶⁴.

554 „Item czo se pak Plotuow dielani [...]” – płotami grodzone były nie tylko zabudowania gospodarcze pana, ale we wsiach posiadających kilku właścicieli (każda część wsi).

555 „Mleynske Kameni, kdo gest od Starodawna powinien byl wozyti, ten nyni tolikeż powonowat bude” – tekst niejasny, prawdopodobnie chodzi tu o obsługę „konnych młynów” (kieratów).

556 „[...] Strauhy Mleiynske, Strauhy Zemske a Strauhy przy Rybniczych [...]”.

557 „[...] tolikeż dziwi kgezum, Neboliżto kStawum y gine Prauti [...]”.

558 „[...] Wrchni Prawo [...]” – wyższe prawo, prawo odwoławcze.

559 „[...] wsseczky ffury a Roboty, czoż gich nageden Lan Uložiene gest [...]”.

560 „Aby tudy Lide dwoyinasobnie obtieżowani nebyl”.

561 „Wssak se ma w tom Starobyly spůsob, yak se przedessle zachowalo pilnie Ssetrziti, Ayak gsau Wsy wysazene [...]”.

562 „[...] Trawu syczy, hrabati a swysti [...]”.

563 „[...] Puol dne Kosau obilj suczy [...]”.

564 „[...] Než khrabanj a swezenj nema nuczen byti”.

Także gdyby była potrzeba płoty stawiać lub naprawiać⁵⁶⁵, każdy od jednego łana ma jeden dzień w roku wozić żerdzie, słupki, rygle⁵⁶⁶ i wszystko, co do tego potrzeba, pomagać [stawiać] z innymi. Obowiązuje to również chałupników i zagrodników⁵⁶⁷.

Mają też poddani wozić do stawów narybek⁵⁶⁸, ale żeby po niego daleko nie jeździli, tak aby w drugim dniu mogli wrócić do domu. Również na stawach winni pomagać łowić, ryby do halterzy⁵⁶⁹ nosić lub wozić, za co w każdym czasie powinni dostać miśę ryb⁵⁷⁰.

Także poddani trzymający straż nocną⁵⁷¹, nie więcej jak przez dwie lub trzy osoby⁵⁷², gdyby podejrzani lub poszukiwani [przestępcy] w ziemi [w księstwach] lub inni uwięzieni zostali, i tacy, których ich pan dziedziczny poszukiwał, nigdy nie mają być [z tego powodu uwięzieni] prześladowani [bici?]⁵⁷³.

Także na łowy lub gony⁵⁷⁴, jeżeli pan zechce, mają chodźć z każdego domu po jednej osobie, ale [biorący udział] wszyscy mają być wynagradzani, każdemu od [zabitego] wilka cztery grosze, od jelenia lub dzika trzy grosze, od sarny grosz, a który lisa zabije – dwanaście halerzy, od zająca sześć halerzy. Bez ociągania należy [tak] płacić.

PAŃSZCZYŻNA KOBIET

Także każda wieśniaczka powinna władzy swojej cztery dni w roku, na folwarkach lub w polu⁵⁷⁵, len, konopie i wszelkie inne warzywa, także zioła sadzić, rzepę wyrywać [kopać], konopie lub len wyrywać, międlić i [robić] co w gospodarstwie pana jest potrzebne⁵⁷⁶.

A kiedy będzie potrzeba, mają wieśniaczki owce myć, strzyc lub golić⁵⁷⁷, a przy tych pracach należy się im jedzenie i picie.

565 „[...] Ploty dielati Neb opravowati [...]”.

566 „[...] Pruti, Kolj, Rahna [...]”.

567 „Kcziemuż też Podružy a Zahradniczy Pomahati magi”.

568 „[...] Plod neb Nasadu [...]”.

569 Halterze – stawy, zagrody na rzece lub czasem budynki z basenami, w których przetrzymywano odłowione ryby.

570 „[...] każdego cżiasu z Misu Ryb dawano byti ma”.

571 „[...] Ponuczku drżieti [...]” – stróża.

572 „[...] przes dwie Neb Trzi Osob ktomu wicze brano byti nema”.

573 Tekst niejasny – tłumaczenie dowolne.

574 „[...] na Lowy Neb Hony [...]” – były dwa sposoby polowań: łowy z nagonką i gony – pościgi za zwierzyną.

575 „[...] w Zahradach Neb na Polj [...]”.

576 „[...] Len, Konopie, a wsseliyake gine Warzeni, Totiż Zelj sazeti, Rzipu Ryti, Konopie Neb Len Trziti hahlowati [...]”.

577 „[...] magi Sedlky Wowcze Prati, a Strzizati Neb holiti [...]”.

Również każda osiedlona wieśniaczka swojej pani z pańskiego lnu lub konopi utkać jedną sztukę [płótna]⁵⁷⁸, dobrze utkane, mając prawidłowe motowidło, lokiec szerokie⁵⁷⁹. Od tego jej [należy się] dwa białe grosze i chleb⁵⁸⁰.

Co zaś dotyczy zagrodników i chałupników [służby] w sprawie pańszczyzny, to ma być tak, jak każdy z nich uzgodni ze swoim panem⁵⁸¹.

Który pan od poddanych swoich za pańszczyznę i stróżę lub inne [prace] bierze pieniądze, ten ich nie może obciążać pańszczyzną i stróżą⁵⁸², ale w tym ich [zwolnienie] uznał.

Jeżeli osoby stanu rycerskiego oprócz tych obciążeń pańszczyzną⁵⁸³ swoim biednym poddanym zabraniają⁵⁸⁴ [korzystania] z lasów, a także pasienia [bydła], jak od starych czasów korzystali, lub chcą zmusić do zmiany umowy⁵⁸⁵, co by przyniosło jeszcze większe nieszczęście na każdego poddanego⁵⁸⁶, dlatego ludzie poddani mają prawo, [zostają przy] prawie pasienia [bydła] na gruntach pańskich, jak od dawna posiadali, z wyjątkiem ostoj zwierząt [dzikich], łąk, młodników, jak również tylko za zezwoleniem pańskim w dąbrowach i lasach bukowych. W miejscach tych nie [mogą] paść ani czynić innych szkód⁵⁸⁷.

A ponieważ sprawa hodowli owiec na wsiach wywołała wiele kłótni i nieporozumień⁵⁸⁸, dlatego [polecam], aby żaden wieśniak z łana roli bez zgody pana nie chował więcej niż 25 owiec. Lecz kto specjalną zgodę miał, żeby ich więcej mógł chować, temu nie powinno się w żaden sposób przeszkadzać.

Także mieszkańcy wsi nie mogą bez specjalnego zezwolenia pana [organizować] żadnych schadzek ani zwoływać i prowadzić [zebrań] mieszkańców⁵⁸⁹.

Jeśli od dawnych czasów pasterz pański bydło mieszkańców wspólnie pasł, ma to nadal tak być, a pan ma jemu płacić, jak dawniej.

Przy tym przypominamy zarówno wyższym stanom, jak i całemu ludowi i im zalecamy, że gdyby który sąsiad swój dom, rolę lub dwór chciał budować a sąsiadów swych prosił o pomoc, aby jemu, tak jak się to dzieje w innych ziemiach

578 „[...] z Panskeho Lnu Neb Konopi gednu Sstuku na Przysti”.

579 „Než magi Prawe motowidla Lokte Zdyly miti [...]”.

580 Wyżywienie?

581 „[...] yak se geden každý Zahradnik a Podruh oto Panem swym Urownati muzie”.

582 „[...] ten gich nema Robotami a Ponuczками stižiwati [...]”.

583 „[...] proti Vlewenj tiech Robot [...]”.

584 „[...] swym Chudym poddannym Lesy gegich zapowidagi [...]”.

585 „[...] a Neb chticz ge ksmauwawam adalssim dawkam tudy przinutiti [...]”.

586 „[...] skrze czožby gestie wietssi Zahuba na Poddanne gedno kdruhym priczinieicz [...]”.

587 „[...] Wssak aby w Hagenstwich kdez zwierz se drži, a stanowisstie swe ma, ani na Laukach Neb Madych secziech, ani na Zialud když se obrodi ani na Bukwj [...] na sskodu w tiech Mistech nepasli, ani ginak sskod nedielali aneczinił”.

588 „[...] při Wesniczych Zstrany chowany Owecz welika nerownost se nachazy, Tak zie gedni od druhych skrze to Stužiwani a utiskani bywagi”.

589 „[...] we Wsech žiadnych schužy postrannych gmity, ani Obczy swolowati, Anadto ani hromad držiati [...]”.

*i księstwach do takiej budowy sąsiedzi swoimi furami pomagali, tak aby ziemie te świadczyły o naszej wielkości, były ozdobą wszystkich mieszkańców*⁵⁹⁰.

A co się tutaj pisze [zalecenia te] nie inaczej należy rozumieć, jak bez szkody praw każdego.

*Na koniec, ponieważ obciążenia i ustalenia pańszczyzny dotyczą jednakowo wszystkich poddanych i przyjęte zostały bez sprzeciwu*⁵⁹¹, jednak zdarza się, że w tych księstwach i ziemiach do nich należących niektóre pola i gospodarstwa nierównymi opłatami, czynszami, obowiązkami i pańszczyzną są obciążone⁵⁹². Dlatego stany wyższe oraz ogół ludu wiejskiego dobrowolnie [na zasadzie wspólnego porozumienia] mają ustalić. Jeśli jednak pan i władza lub poddani poprzez pośrednictwo przyjaciół doszli do porozumienia, aby następnie umowa przekazana została staroście ziemskiemu i do sądu ziemskiego. Jeżeli oni uznają [umowę] za sprawiedliwą i wpiszą ją [w księgi ziemskie]. Jeśli zaś coś między stronami nie zostało uzgodnione, decyzje [w tej sprawie] podejmie starosta i sąd ziemski.

Przeto my, wyżej wymieniony cesarz Ferdynand jako król czeski i najwyższy książę śląski, przekazujemy wszystkim obywatelom i poddanym naszym ze wszystkich stanów wspomnianych księstw naszych opolskiego i raciborskiego i ziem do nich należących, wiernym naszym miłym i także ludowi wiejskiemu, pracowitemu obojga płci, posłusznie wykonywali to, co wyżej napisano i żaden [będący] bądź na górze bądź na dole nie przekraczał tego i nie czynił inaczej, pod pewnym, skutecznym naszym ukaraniem. Wszak przy tym sobie zastrzegamy, gdybyśmy lub następcy nasi i będący następcami księżęta śląscy chcieli coś w tym zarządzeniu ująć, dodać, zmienić, to mogą [zrobić] w każdej chwili.

Temu na świadectwo pieczęć naszą cesarską do tego dokumentu i zarządzenia przystawiliśmy rozkazaliśmy. Dan na Hradcu naszym praskim we wtorek po Niedzieli Palmowej [24.03.] roku Pańskiego tysięcznego pięćsetnego sześćdziesiątego drugiego i królowania naszego rzymskiego 32 i innych [królestw] 36.

[Księga praw, rękopis w Wojewódzkiej Bibliotece Publicznej w Opolu]

590 „[...] a Potom gim wssem Obywatelom kozdobie opravowana a stawena byla [...]”.

591 „[...] Robot Narzizeni a Usazenŭ nawssech gednosteynau obecni rovnost bezewssech odporuow se stalo [...]”.

592 „[...] netoliko Rolj a diediny nerownymi, Nybz teke y Poddannŭ nerownymi Platy, Czynyzy, Poczty, a Robotami obtiżieni gsau” – mają przywileje zmniejszające lub całkowicie zwalniające z obowiązków wobec pana.

ZRŽYŽENŸ ZEMSKE
KNŸZJETSTWŸ OPPOLSKHEHO A RATIBORZSKEHO
Y GINYCH KRAGUW KNIM PRZISLŸSSEGICZYCH

STATUT ZIEMSKI
KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO
I INNYCH ZIEM DO NICH NALEŻĄCYCH

O PISARZJ ZEMSKYM

List XXVII
Rozdil XX

Aprzed Saudem Cziesky, aneb tomu Yazyku rozumitedlnau rzeczŸi, a neginacŸz odevssech Czyzych domaczych mluweno a prze wedeny byti magi.

O PISARZU ZIEMSKIM

Karta 27
Rozdział 20

A przed sądem czeskim lub w tym języku zrozumiałą mowę, a nie inaczej rozprawy prowadzone mają być wszystkich [zarówno] obcych, jak i miejscowych.

Rozdil XXI

I Nalezowe Czieskym Yazykem czynieny, wypowiedany, a psan pod PecŸieti Zemskau wychazeti, Stranam wydawany a do knŸh zapisowanŸy byti magi.

Rozdział 21

I wyroki w czeskim języku winny być ogłaszane, wypowiedane i pisane, wychodzące pod pieczęcią ziemską [urzędowe] wydawane stronom i do ksiąg zapisywane.

O SWIEDOMI

List XXXIX
Rozdil XII

Lide sedlsstŸy na staw Pansky, Rytirzsky, Miestsky a poddane gegich pokutu z strany Swiedomi vloziti nemohu.

O ŚWIADKACH

Karta 39

Rozdział 12

Lud wiejski poddani panów, rycerzy, mieszczan nie może żądać ukarania świadków tych stanów [za niestawienie się w sądzie].

Rozdil XVI

Od czyzych Lydi Rządu prosteho s ginssych Kralostwi, nema žiadne listowný swiedomý priyato byti, než kdo Czyze Lydi k Swiedomi westi chce, ti magi przed Saud statí, a wyznany przed Saudem yakž dotčžieno učžiniti.

Rozdział 16

Od obcych ludzi stanu prostego [pochodzących] z innych królestw, nie wolno przyjmować świadczeń [zeznania] na piśmie, jeżeli ktoś chce powołać na świadków cudzych ludzi, to mają oni stanąć przed sądem i zeznawać tak jak do tej pory.

Z STRANY HRANICZ A TOPENŮ WODY NA CZYZE GRUNTY

List XLI

Rozdil VI

Na Mezých prisaha ma byti od Swiedkuw przigimana podle starobyleho spuosobu.

W SPRAWIE GRANIC I ZALEWANIA WODĄ CUDZYCH GRUNTÓW

Karta 41

Rozdział 6

W sprawie miedz przysięga świadków ma być przyjmowana według starego zwyczaju.

Rozdil VII

Osoby Stawu Panskeho neb Rytirzského, magi prisahati stoge, dwa prsty podnesa, bez branie y zodkrytu hlawu.

Rozdział 7

Osoby stanu pańskiego lub szlacheckiego, mają przysięgać stojąc z odkrytą głową, bez broni i podniesione dwa palce.

Rozdil VIII

Staw miestscky klecziczy s odkrytu hlavu spodnessenymi prsty bez branie wsseliyaky.

Rozdział 8

Stan miejski klęcząc z odkrytą głową i podniesionymi palcami, bez jakiegokolwiek broni.

Rozdil IX

Lyde sedlstj magi se swleczy až do Kossyle, boso a kleknuti do hrobu který gedneho lokte wzhlubi ma wykopan byti, a magi na hlawie gmiti drn z Zeme, ziadny branie ani noże przy sobie gmiti ne magi, a tak w hrobie Kleczicz prisahu sprawiti.

Rozdział 9

[Świadek] Lud wiejski ma rozebrać się do koszuli, boso [ma] klęknąć do grobu wykopanego [przez niego?], głębokiego na 1 łokieć [około 60 cm] i mając na głowie darń ziemi, nie mając przy sobie żadnej broni ani noża, i tak w grobie klęcząc [ma] złożyć przysięgę.

List XLII

Rozdil I

PRŽYSAHA HRANICZNA TIEMI SLOWY SPRAWENA BYTI MA

Ja N.N. slibugi a prisaham Panu Bohu wssemohauczemu, że chczy amam Prawu Hraniczy giti a ukazati mezy diedinami N. N. a gistu prawdu powiedieti, ku který diedinie ten kus očż cżiniti, nalezi, a od starodawna użiwan gest, tak mi Pan Buh pomahey skrze Geżisse Krysta, spasytele meho. Amen.

Karta 42

Rozdział 1

PRZYSIĘGĘ GRANICZNĄ NALEŻY ZŁOŻYĆ TYMI SŁOWAMI

Ja, NN ślubuję i przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, że chcę i mam prawo pokazać przebieg granicy między dziedzinami NN i całą prawdę powiedzieć, do której dziedziny należy ten kawałek [ziemi], którego [sprawa] dotyczy i od dawna był używany, tak mi Panie Boże dopomóż przez Jezusa Chrystusa Zbawiciela mego. Amen.

List XLIII
Rozdil XI

Kdoby Hraniczny sprawiedliwu neb Meze przeoral a rozkopal takowy ma Panu teho Gruntu deset Hrziwen propadnuti.

Karta 43
Rozdział 11

Kto by słuszną [prawdziwą] granicę lub miedzę zaorał i rozkopał, ten ma panu tego gruntu 10 grzywien zapłacić.

Rozdil XII

Rozkopalliby kdo Kopecz aHraniczne Znamenŷ wysekal, takowy każdy podle Uważienŷ Pana Haytmana aPanuw Saudczy na Hrdle y Statku trestan byti ma. Tolikez takowu Pokutu nesti powinien bude, kteryby bez wuole druhey Strany Kopcze sypał, a Neb znameni Dielal.

Rozdział 12

Kto rozkopałby kopiec [graniczny] lub usunął znaki graniczne, ten, według uznania pana starosty ziemskiego i panów sędziów, ma być ukarany na gardle [kara śmierci] i majątku. Również ukarany powinien być, kto by bez zgody drugiej strony sypał [nowe] kopce lub inne znaki ustawiał.

O OBSTAWCZE

Rozdil I

Stawky żiadny neobycziegny, tak se to niekdy w Miestech pritreffulowalo na żiadneho s Poddannych neb Sluziebnikuow Panskich neb Rytirzskych dopusstieno byti nema, dokud se geho Panu neb na Gruntie kde przisedi odluhy neprożiaługe.

O ZAJĘCIACH [majątku]

Rozdział 1

Samowolne zajęcia [majątku lub aresztowanie osoby], jak się to nieraz w miastach zdarzało, żadnego z poddanych i służby pańskiej lub rycerskiej nie może być zezwolone, dopóki nie były ogłoszone Panu lub na jego gruncie [doręczone] wezwania zwrotu długu.

List XLIII
Rozdil II

Amielliby kdo yaky dluh przitom na wsy, a platiti zanedbal, ma to ten Miesstienin neb y giny Panu gehu żalowati, Pan do Dwu Nedieli neyprw przisslych po Żalobie ma rozkazati gemu zaplatiti, a neb znati Pan toho potrzbu, gehu urucziti prominulliby cżias a nezaplatil, tu kdezżkolwiek dlužnika sweho w Miestie przistihne muzie gehu obstawiti a na nim zapłaty a Summu hlawnę y o sskody skrze to wzate dochazeti.

Karta 44
Rozdział 2

Jeżeli ktoś by miał dług [dłużnika] na wsi i płacić nie chciał, ma mieszczanin lub inny człowiek [wierzyciel] skarżyć jego panu. Pan w ciągu najbliższych dwóch tygodni zobowiąże [dłużnika] do uregulowania [długu]. Jeżeli minął wyznaczony czas a nie uregulował, to gdziekolwiek [wierzyciel] spotka w mieście swojego dłużnika, może go zająć [aresztować] i żądać zapłaty całej sumy [pożyczonej] z wyrównaniem poniesionej szkody [odsetek].

Rozdil III

Pakliby se pokrywiał a Miasta chranil, ma to na Pana Haytmana Wrchniho wznesti, ten konieczny a neodłażny sprawedlnosti dospomoczy ma.

Rozdział 3

Jeśli by [dłużnik] ukrywał się i do miasta nie chodził, [wierzyciel] ma to być zgłoszone do pana starosty zwierzchniego [ziemskiego], ten obowiązkowo i natychmiast [nie odkładając] ma dochodzić sprawiedliwości.

Rozdil IIII

Też y o gine żiadne wieczy na Lydi Panske, Prelatske a Rytirzске poddanne, mimo rzad a Prawo sahati nemagi, než kdoby ku kteremu yaku winu miel, ti a neb ten magi toho prwe przed Panem gehu na Gruntu obwinit, neb obżalowati, Pan bude powinien wsseliyake sprawedliwosti neodtażnie bez daremnych Autrat dopomahati, y o dluhy we dwu Nedieliach yak swrchu dotczyeno kzaplatie poddan: swe przywoditi.

Rozdział 4

Też i o inne wszystkie rzeczy na [w stosunku do] ludzi poddanych pańskich, duchownych i rycerskich, bezprawnie zając [działać] nie mogą, ale kto by jakie pretenzje [do poddanych] miał, ci lub ten, mają najpierw oskarżyć przed jego panem. Pan powinien niezwłocznie, bez zbędnych przeszkód pomóc [w odzyskaniu] długu w dwa tygodnie, jak wyżej wspomniano, zmusić poddanych do zapłacenia.

O SWADACH A BITI W MIESTIECH

Rozdil I

Gestližieby poddanni Panuw, Prelatuw neb Rytirzstwa w Miestech czo Prowinilj bud Rwaczku neb swadu slowy w Mistie zaczęli takowego mohu Miesstiane do wazby dati, a potom k rucze Pana gehu Vrucziti neberucz znieho winy.

O KŁÓTNIACH I BIJATYKACH W MIEŚCIE

Rozdział 1

Jeśli poddani panów, duchowieństwa lub rycerstwa zawinili coś w mieście, zaczęli bijatykę lub słowną kłótnię, mogą mieszczanie [ich] uwięzić, a potem przekazać w ręce pana, [sami] nie karząc ich.

Rozdil II

Pakliby se Mordu, Ran Krwawych a sycze ginych wieczy, czožby se Hrdla doteykalo, který dopustil, takowy podle Prowinieni tu kde zhrzessil pokudz tu hned przy skutku postiżien bude trestan byti ma, awssakž nema naniey prawo pusstieno byti, bez oznameni Panu gehu.

Rozdział 2

Jeśli ktoś dopuścił się morderstwa, poranienia do krwi lub zrobił inne rzeczy za które grozi kara śmierci⁵⁹³, powinien być ukarany w miejscu przestępstwa, lecz kary nie można wykonać bez zawiadomienia jego pana.

List XLV

Rozdil V

Gestližieby Pan neb Rytirzsky Człowiek neb poddanny gegich naktereho Miesstienina Oranieni, Zbiti a gine wieczy Zialowati chtieli, tehda toho magi przy Miestskym Prawie, pokudžby tu sprawedlnosti dogiti mohli hledieti.

Karta 45

Rozdział 5

Jeśli pan, rycerz lub ich poddany będzie chciał złożyć skargę na mieszczanina o poranienie, pobicie lub inne rzeczy, powinni [złożyć] do miejskiego sądu [prawa] i tu powinni szukać sprawiedliwości.

593 „[...] se Hrdla doteykalo [...]”.

List XLIX
O PYCHU A ZUMYSLNOSTI

Rozdil I

Kdožby komu yaky Pych a Zumyslnost, bitim, ranienim, Lesuw wysekanim, Rybnikuw slowenim, Lauk posecczienim, Obile pobranim, w Rzekach lowenim, Ziemie branim učinil, takowy muzie z Summy Penicz aneb Pokuty Penicžitey obwinien byti, ynañ se prisudek stati, a zialobnikowi naprawu Penicži tu podle uwažieny Saudu Zemskeho učiniti.

Karta 49

O KRADZIEŻACH I ZAJAZDACH

Rozdział 1

Kto by komu uczynił jakąś kradzież i zajazd biciem, ranieniem, kradzieżą drzewa [z lasu], wylawianiem ryb ze stawów, koszeniem łąk, kradzieżą zboża, łowieństwem w rzekach, zabieraniem ziemi, ten powinien ponieść karę pieniężną, opłaty sądowe i skarżącemu naprawić szkody pieniężne [w wysokości] według uznania sądu ziemskiego.

List L

O PASTWACH A SSKOD CZINIENY

Rozdil I

Przitreffiliby kdo či dobytek w obili zrostlym, neb trawach, ma takowy dobytek zagiti, a sskodu przisażnymi Lydmi swymi, a pokudby welika sskoda y Hranicznymi obwesti, a czo ti Lide uznagi, ma ten či dobytek zaplatiti, a neb za zaplatu uručiti awssakž yhnet yakž toho strana požiada, ma dobytek wsseliyaky na Rukogmie slussne dan byti.

Karta 50

O WYPASANIU [bydła] I SZKODACH

Rozdział 1

Jeśli zdarzy się, że czyjeś bydło w zasiewach lub łąkach [znajdzie] ma je zając i [spowodowane] szkody [oszacowali] ludzie przysięgli [właściciela gruntu], a jeżeli [były] większe szkody [należy] zgłosić granicznym [sędziom?], i jak ci ludzie uznają, ma ten, czyje jest bydło, natychmiast zapłacić zgodnie z żądaniem [lub] za poręczeniem [bydło wypuścić].

Rozdil II

Apakliby takowego dobytku przistihnucz w sskodie zagiti nemohl, a niczmeniegi to prokazati mohl czÿ dobytek sskodu uczinil, tehda muoÿie sskodu obwesti, a o naprawu ktomu czÿ dobytek byÿ hlediati.

Rozdział 2

A jeŝli takiego bydła w szkodzie, zająć nie mógł, to zawiadomić powinien czyje bydło wyrządziło szkody i żądać [od właściciela] odszkodowania.

Rozdil III

Gestliÿieby pak dobyttky yako Konie, Woly, Krawy, z obili zeleneho na Podzym y z Jara az do strÿedoposti kdo zayal ma odkaÿdeho dobycziete wedne po gednym grossy a w noczy po dwu grossych. Od Owcze, Kozy, Swinie, Husy, po dwu halerzich brano byti.

Rozdział 3

Jeŝli zaŝ, [ktoŝ] zajął bydło jak konie, woły, krowy [pasące się] na oziminach lub jarych [w czasie] aÿ do ŝrodopustu, ma od kaÿdey sztuki żądać po 1 groszu, a w nocy po 2 grosze. Od owcy, kozy po 6 halerzy⁵⁹⁴.

Rozdil IIII

Pasliby kdo w Porubach a Mladÿ Trawnikoch, tu gde se hagi, tehda od welikeho dobytku yako Konÿ, Woluow, Kraw, po gednom grossy a od Owcze, Kozy po ssesti halerzich ma brano byti.

Rozdział 4

Pasłby ktoŝ na porębach, w młodnikach, ŝkółkach leŝnych, ten ma płacić od wielkiego bydła: koni, wołów, krów po 1 groszu a od owcy, kozy po 6 halerzy.

Rozdil V

Od Zialuduw, Bukwi od kaÿdeho Howada, maleho y welikeho po ssesti halerzich.

Rozdział 5

Od żołędzi i bukwi [w dąbrowach i lasach bukowych] od kaÿdego bydłecia małego czy dużego [należy płacić] po 6 halerzy.

⁵⁹⁴ Prawdopodobnie na przedwioŝniu brakowało paszy i dlatego było więcej nielegalnych wypasów (nawet w nocy).

List LI
Rozdil VI

Gestližieby kdo Grunth swuy zapowiediel⁵⁹⁵ a Dobytek tiech komu zapowiediel, na Grunthu swym przistihl a zayal, tehda s Palny Pastwy od Konŷ a Howad nema wicze než po čtyrech halerzich, od Owczy, Kozy a Swinie po gednom halerzi brano byti.

Karta 51
Rozdział 6

Jeżeli zaś pole swoje ktoś oznaczył a bydło tych, którym zabronił [paść] zobaczył na polu swoim i zajął, dlatego z powodu wypasu od koni i bydła nie może brać więcej jak po 4 halerze, od owcy, kozy i świni po 1 halerzu.

Rozdil VII

Kdo cžŷ Dobytek zagme, yak skoro toho strana požiada ma y hned na slussne Rukoymie Domacze neb przespolnŷ neymeniegi dwie osobie dobrze osedle takowy Dobytek wydati, asskodu uznati dati yakž na horze dotczieno.

Rozdział 7

Kto czyjeś bydło zajmie, jak tylko strona [właściciel bydła] zażąda i przedstawi poręczenie dwóch domowników [rodziny] lub innych osób dobrze znanych, bydło należy wydać a szkody wycenić jak wyżej wspomniano.

Rozdil VIII

Pakliby ten cžŷ dobytek goho až do Trzetiho dne wyrucziti nechtel, tehda niezmienie ten komu se sskoda stala, ma sskodu obwesti, a dobytek przy sobie zachowati, chczeli ten dobytek miti, tehda we trenasob sskodu obwedenu zaplatiti powinien.

Rozdział 8

Jeżeli właściciel zajętego bydła w ciągu trzech dni nie chciał wykupić, wtedy ten komu szkodę wyrządził, ma szkodę zgłosić [do sądu?] a bydło zatrzymać. Jeżeli [właściciel bydła] chce go odzyskać, musi w trójnasób zgłoszoną szkodę zapłacić.

595 Tekst niejasny – prawdopodobnie chodzi tu o stary zwyczaj (na Podkarpaciu obowiązujący jeszcze XX w.), że po zbiorach a przed siewami ozimymi, wolno było paść bydło bez ograniczeń na wszystkich polach. Jeżeli właściciel jakiegoś pola nie chciał, aby na nim wypasano, musiał pole te wyraźnie oznaczyć (na Podkarpaciu była to wysoka tyczka z wiechciem słomy, wbita w środku pola).

Rozdil IX

A pakližby wždy takowy sskody opiet do trzetiho dne zaplatiti zanedbal, tehda ten kdo dobytek zagme, muož sobie podle zdanŷ sweho kus geden, dwa, trzy neb cztery zostawiti, aczožby dobrze za sskodu stało, stim yako z swym vlastnim učiniti.

Rozdział 9

Jeżeli zaś ponownie do trzeciego dnia nie zapłacił, wtedy ten kto zajął bydło, żeby wynagrodzić poniesione straty, może sobie według uznania zostawić sztukę jedną, dwie, trzy lub cztery i traktować jako swoje własne.

Rozdil X

Akdoby cžiho dobytku na Rukoymie yakž na horze dotčieno, gsauzcz oto napominan, skrze dwie neb tři osoby hodnowierne, zumyslnie bezewssy prziciny slussny na Rukoymie dati nechtiel, ten ma tomu cžŷ dobytek gest, deset hrziwen na Minczy propadnauti, y dobytek bezewssheho uplatku wratiti, astalaliby se kteremu sskoda, y to naprawiti.

Rozdział 10

Ale kto by cudze bydło, jak wyżej wymieniono, za poręczeniem dwóch lub trzech wiarygodnych osób nie chciał wydać, ten ma temu, kogo jest bydło, zapłacić 10 grzywien pieniędzy i oddać bydło bez żadnych oporów, oraz ustalić wysokość szkody.

Rozdil XI

Kdo yake dobytki wyrucži agsauzcz napomenut Rukogemstwi swemu dosti necžini takowy každy ma za lechkeho Człowieka mien byti, awžiadny obczy trpien byti ma.

Rozdział 11

Kto [właściciel zajętego bydła], jeśli otrzymał bydło i nie [wywiązuje się] z poręczenia, taki uznany powinien zostać za „lekkiego” człowieka [oszusta] i nie powinien [przebywać, mieszkać] w żadnym środowisku⁵⁹⁶.

Rozdil XII

Tolikez takowy každy kterzi dobytki odbigegi, a neb tegnie ze dworu a z zaymu wyžieniu, magi za lechke Lidi mienŷ a wobczech trpeni byti nemagi a ktomu podle uważienŷ Pana Haytmana a Saudu Zemskeho peniezmi tomu komu gest tak dobytek odbil naprawiti.

596 W sądach ziemskich używano określenia: „nie powinien siedzieć między dobrymi ludźmi” – był to rodzaj infamii, wykluczenia ze społeczności.

Rozdział 12

Również taki, który [zajęte] bydło odbijał lub po cichu z dworu zajęte bydło wyprowadzał [uwalniał], powinien być uznany za „lekkiego” człowieka i nie powinien być tolerowany w żadnym środowisku i oprócz tego, według uznania pana starosty i sądu ziemskiego, ukarany pieniężnie.

O ODPOWIEDNICZYCH

List LII
Rozdil V

A czo se dotčyčie Lidi nižssiho Stawu, gestližieby ktery znich odpowiadali, pohružky činilj, Listy hlawne neb Metly wiesseli, a yakž na horze dotčieno podle Landffrydu postupowati zaniedbali, takowy každý aby hrdlo, propadl a Statek gehu wssechen na Pana przypada.

O PRZESTĘPCACH

Karta 52
Rozdział 5

A co się tyczy ludzi niższego stanu, jeśli którzy z nich odpowiadali [kłócili się z panem], grozili, dokumenty lub miotły wywieszali, odmówili postępowania zgodnie z Landfrydem, każdy taki [powinien zostać skazany] na karę śmierci⁵⁹⁷ a cały majątek jego przypada panu.

O ZAHALECŽICH A BIEHUNICH

List LII–LIII
Rozdil I

Ponieważ znamo wuobecz wssem zie skrze Powaleczie a Zahaleczie a Biehuny, Landtsknechty a prazdne Lidi, genz dielati nechty, budto zienati neb nicz, a skrze gegich swobodu a praznowany tak dobrze tiem Krayom yako y ginym ginym okolicznym Zemim hry, kradezie, mnohe nerzady y sskody, skutecznie se nachazegi, a protož kde takowy nerobotny zahalegiczy Lide uznani a Przewiedieny budu, nemagi chowani ani trpeni byti przy žiadny obczy, a przy žiadnym Obywateli, bud w Miestech neb Miesteczkach we Wsech ani w žiadnych mistech, než wypowiedany a przecz odbywany byti magi. A Podružstwi ani Komory gim žiadny dawati nema pod Pokutu desyti hrziwen, kdoby ge przechowawal, kteražto pokuta do Zemsky Truhlicze naležieti ma.

597 Hrdlo.

O UKRYWAJĄCYCH SIĘ I ZBIEGACH

Karta 52–53

Rozdział 1

Ponieważ wszystkim jest znane, że maruderzy, ukrywający się zbiegowie i „landsknechty” i różni ludzie, którzy pracować nie chcą, tak żonaci jak nieżonaci, a przez ich wolność i próżnowanie księstwom tym i innym ziemiom przynosi dużo szkód: gry, kradzieże i nierząd, dlatego też gdzie tacy ludzie się znajdują, nie mogą być tolerowani i utrzymywani przez mieszkańców [przez żadną społeczność] tak w miastach, miasteczkach na wsiach, ani w żadnych miejscach, zewsząd mają być wyrzucani i wyganiani. Nikt nie może ich przyjąć do izby [pozwolić im mieszkać] pod karą 10 grzywnien [płaconych] do kasy ziemskiej.

List LIIII

Rozdil IX

A też na żadneho z Poddannych Panuw, Prelatuw, Rytirzstwa a Miest nema ostrości Prawa sażieno byti, než prwe Panu gehu y prziczinu, ocz sedi oznamiti.

Karta 54

Rozdział 9

Także nikogo z poddanych panów, duchowieństwa, rycerstwa czy mieszczan, nie można skazywać na „ostrość prawa”⁵⁹⁸ bez zawiadomienia jego pana o przyczynach i miejscu uwięzienia.

O PODDANNYCH SYROTCZYCH A SLUZIEBNŸ CZELADI

List LV

Rozdil I

Wssechny Statky Sedlske, magi prodawany byti, a osadnych Statkuw ziadnych wicze byti nema.

O PODDANYCH, SIEROTACH I SŁUŻBIE DWORSKIEJ

Karta 55

Rozdział 1

Wszystkie gospodarstwa chłopskie mają być sprzedawane, a żadnych „osiedlonych” gospodarstw więcej nie może być⁵⁹⁹.

⁵⁹⁸ Tzn. na tortury i śmierć.

⁵⁹⁹ Jest to zupełnie niezrozumiały zapis, w praktyce było odwrotnie – szlachta w sposób nieraz brutalny dążyła do likwidacji gospodarstw „nieosiedlonych”, czyli chłopów tzw. dziedzicz-

Rozdil II

Kdy Czlowiek poddany Pansky, Duchowni, Rytirzsky neb Miestsky Statek swuy proda, nema Pan odnieho zdawneho brati, než gey Swobodno z Zieny i Dietmi propustiti, a List wyhostni pod Pecziety swu dati, tak aby od ginseho przyiat byl, a bez listu wyhostniho nema ziadny w Poddannosti przigimati pod prupadkem desyti hrziwen tomu czy Poddany gest, Stolika od Ssoltysuw, Wolnych, Krczmarzuw, Młynarzuw zdawne byti ma brano, tak yak z starodawna od desyti hrziwen gednu hrziwnu.

Rozdział 2

Jeżeli poddany pana, duchownego, rycerza lub mieszczanina, gospodarstwo swoje sprzeda, jego pan nie może brać od niego „zdawnego”⁶⁰⁰ i powinien wolno go puścić z żoną i dziećmi i wydać ze swoją pieczęcią „list wyhostni”⁶⁰¹, tak aby mógł być przyjęty przez innego pana. Bez tego dokumentu nikt [z poddanych] nie może być przyjęty [u innego pana] pod karą 10 grzywien zapłaconych jego panu. Jednak od sołtysów, wolnych [chłopów], karczmarzy, młynarzy „zdawne” powinno być brane, tak jak „od starodawna” 1 grzywnę od każdego 10 grzywien [10%].

Rozdil III

Geden każdy poddanny, kdy Statek prodawa ma gey tak prodati, aby neydał do desyti Leth zaplaczten byl, a na dalsse Letha neb wyminky žiadnemu prodawati dopusztieno byti nema, pro mnohe nesnaze, ktore se przy Statczych Sedlskich, takowym dluhym newypłacowanym zbihagi, wssakz muzie swuy Statek każdy Sedlak prodati, czoż a yakż neydrażie muożie.

Rozdział 3

Każdy poddany sprzedający swoje gospodarstwo, ma je „sprzedać” najdłużej do 10 lat⁶⁰², nie wolno „sprzedawać” lub wdzierżawiać na dłużej, gdyż prowadzi to do licznych nieporozumień, które rada wiejska musi rozpatrywać⁶⁰³. Każdy wieśniak powinien sprzedać gospodarstwo jak najdrożej.

nich, posiadających gospodarstwa na własność, na rzecz chłopów „osiedlonych”, tzn. pańszczyźnianych.

600 Opłaty od sprzedaży, rodzaj podatku na rzecz pana.

601 Dokument zwolnienia od poddaństwa.

602 Spłata za zakupione gospodarstwo nie może być rozłożona na więcej jak 10 lat.

603 Prawdopodobnie, aby transakcja taka była pamiętana przez starszych wiejskich.

Rozdil IIII

Kdy se Poddany Panu nelibi a pod sebu gehu trpieti nechce Powinen gest poddanny prodati, nechteliby prodat a neb Prodagem Prodlewal, tehda muož Pan Lydmi Przisażnymi hranicznymi Statek gehu obsaczowati datt, a podle toho obsaczowani prodati a neb sam, zaplatiti.

Rozdział 4

Jeżeli pan któregoś poddanego „nie lubi” i nie chce go mieć, poddany powinien sprzedać [swoje gospodarstwo], jeżeli nie będzie chciał sprzedać lub ze sprzedażą zwlekał, wtedy może pan ludźmi przysięgłymi granicznymi⁶⁰⁴ gospodarstwo jego oszacować [wycenić] i zgodnie z tym szacunkiem sprzedać lub samemu wykupić.

Rozdil V

Sedlacz na wsech nemagi Owecz wicze chowati, nez na gedem Lan piet adwaczeti Owecz na Zymu awssakż z wuoli Pansku a Ssoltyisy neb Swobodni kterzi Listy na swe lany magi, a w nich wyhon Owcz gmenowan, ti na gedem lan nemagi wicze Sta Owecz na zymu chowati, leczby kdo čím wicze oswobozen był, a to Listownie prokazati mohl, ten toho užiti ma.

Rozdział 5

Wieśniacy na wsiach nie mogą owiec więcej chować przez zimę, niż na jeden łan 25 sztuk, ale za zgodą pana, sołtysi lub wolni [dziedziczni] chłopci, którzy mają dokumenty na swoje łany, a w nich wymieniona jest hodowla owiec, ci na 1 łan nie mogą na zimę chować więcej niż 100 owiec, lecz gdyby ktoś miał przywilej [dokument] zezwalający na [hodowlę] więcej, to do tego ma prawo.

Rozdil VI

Synowe Sedlssti, kterziby se na Rzemesla dati chtieli Ti magi na Rzemesla od Panuw gegich pusstieni byti, wssakż od takowego każdego nema podle Starobyley zwyklosti wicz deset hrziwen od wyhostu brano byti.

Rozdział 6

Synowie wieśniaków, którzy chcą uczyć się rzemiosła, mają otrzymać od swoich panów zezwolenie, ale od każdego [pan], według starego obyczaju, nie ma brać więcej niż 10 grzywn.

604 Rodzaj sądu wiejskiego.

Rozdil VII

Ziadny z poddannych rządu Sedlskeho nema Statku sweho po Kusu neb sycze bez wuole Pana sweho, odprodawati, zastawowati, neb osywati dati, kteryby se toho dopustil, ma od Pana sweho, Pieti hrziwnami pokutowan byti, a ten ktery odkupil, na to puczył a neb osel, ma panu toho Gruntu to wssechno propadnuti.

Rozdział 7

Żaden z poddanych stanu wiejskiego nie ma prawa sprzedawć swojego gospodarstwa po kawátku [dzielić] i również bez zgody pana sprzedawać, zastawiać lub odstępować, który by to zrobił, ma zapłacić panu swojemu 5 grzywien kary, a ten, który [gospodarstwo] kupił lub [w nim], osiadł ma przekazać go panu tego gruntu.

List LVI

Rozdil VIII

Kdyby se Dieweczka Sedlska na ine Zboži a pod gineho Pana zwulj Przatel, a wiedzomin Panskym wdati chtiel, nema gi od Pana Diedicznego branieno byti, a bez uplatku propustiena byti ma, wssakž ma ten Pan pod ktereho se wda Pana gegi Listem prateskym o propusstieni žiadati.

Karta 56

Rozdział 8

Gdyby jakaś dziewczyna wiejska do innego majątku i pana, za zgodą rodziny i wiedzą pana, chciała się wydać, nie może pan dziedziczny tego jej zabronić i bez opłat powinna być zwolniona, ale ten pan do którego przejdzie, powinien zwrócić się „listem przyjacielskim” [zwrócić się do poprzedniego pana] z prośbą o zwolnienie.

Rozdil IX

Synowe a dczery Sedlske kterych mnoho w domu gest, a Rodicżiowe gospodarstwi swa bez nich opatrziti mohu, Panowe Sslużbie swey za slussnym Mytem brati, a oni gim slaużiti mimo gine powinni.

Rozdział 9

Synowie i córki wieśniaków, których w domu jest dużo a rodzice bez nich [ich pomocy] mogą gospodarzyć, panowie mogą brać na służbę za odpowiednim wynagrodzeniem, i oni powinni im służyć.

Rozdil X

Gestliżieby ktery Diedicz a neb Dieweczka z Gruntu utekl, a w Rocze a ssesti Nedieli ch newratil, neb s Panem se nesrownal, ten a takazda ma wssechno to czożby gim po Otczy a Materzi należielo tratiti.

Rozdział 10

Jeżeli który syn lub córka uciekli i w ciągu roku i sześciu tygodni nie wrócili, z panem się nie porozumieli, tacy tracą należący się im spadek po ojcu i matce.

Rozdil XI

Podruzy y podruhynie nemagi żiadny na Zbożi bez wuole Pana przigmanj ani zase propusstieni byti, nez kdy Rok wysedi, Gestliże Diedicz a neb Diediczka neni, tehda nemagi mimo wuoli gegich zdrżiowani byti.

Rozdział 11

Służba folwarczna bez zgody pana nie może zostać przyjęta [do pracy] na folwarku i zwolniona przed upływem roku. Jeżeli dziedzic czy dziedziczka nie mają [innych] mogą zatrzymać ich dłużej wbrew ich woli.

Rozdil XII

Nema żiadny Pan Poddanneho sweho biti, ani ho Wiezenim neslissnym trapiti, nez Lydsky a Krzestiansky snim nakladati, nassloliby se pak na ktereho, zieby nelydsky a ukrutnie s Poddannymi swymi nakladal ten ma podle uważieni Pana Heytmana a Panuw Saudczy trestan byti.

Rozdział 12

Nie wolno żadnemu panu swojego poddanego bić ani bez przyczyny więzić, ale po ludzku i chrześcijańsku z nim się obchodzić. Jeżeli by się zdarzyło, żeby ktoś nie-ludzko i okrutnie z poddанныmi swymi się obchodził, ten ma być ukarany według uznania pana starosty i panów sędziów⁶⁰⁵.

Rozdil XIII

Hry na Wsech y gine rozpustilosti Pan każdy na swym Gruntie a Statku opatrzicz, zastawiti ma aby Lide mrhagicz swe a zahalegicz na żywnostech nehynuli, sebe zieny a dittky swe w Nauzy a chudebu neprziwedlj.

⁶⁰⁵ W praktyce w XVII w. było niestety odwrotnie, więzienia „dworskie” istniały wszędzie i nie było nad nimi żadnej kontroli. Nadużycia były powszechne. Zob. rozdz. „Poddaństwo i pańszczyzna”.

Rozdział 13

Gry na wsiach i inne „rozpustności” każdy pan na swoim gruncie musi pilnować, aby ludzie nie trwonili [pieniędzy] i próżnowali, dbali o pracę, siebie, żony i dzieci swoje nie przywiedli do nędzy i biedy.

Rozdil XIII

Gestliżieby który czy Diediczku uwedł bez wuole Pana toho Gruntu a Rodiczuw, takowy ma Panu toho gruntu deset hrziwen propadnuti, a diediczka to wssechno, czoby gi po Otczy, Materzi należleti trati.

Rozdział 14

Jeśli by ktoś czyjąś córkę uwiódł [ożenił się] bez zgody pana tego majątku i [jej] rodziców, ma panu zapłacić dziesięć grzywien, a córka traci spadek po ojcu i matce.

Rozdil XV

Lanŷ sseredenŷ o Plzlosti a zbyteczne Podezrzele Schuzky a Tancze noczni od każehego Pana na Gruntie gehu branieny byti magi, a każdy na gruntie swym muoż pokutu vloziti na Poddanne swe yakż toho potrzebu uzna.

Rozdział 15

„Lanŷ sseredenŷ a Plznosti”⁶⁰⁶ i niepotrzebne podejrżane spotkania i nocne tańce powinny być przez pana zabronione na jego ziemi i każdy [pan] może nałożyć kary na poddanych według swojego uznania.

O WODACH A TOCZYCH

List LVII

Rozdil I

O wodach a toczych yak se gedny k druhym zachowawati magi, zie każdy napadni wodu na swym Gruntu muożie pogiti a zadrżieti, pokud sobie toho potrzbu zna.

O WODACH I [ich] PROWADZENIU

Karta 57

Rozdział 1

O wodach i ich biegu, każdy ma prawo na swoim gruncie prowadzić wody i je zatrzymywać [kopać kanały i stawy] według własnego uznania.

606 Nie wiadomo o co chodzi – być może jakieś niedozwolone zwyczaje i obrzędy.

Rozdil II

Potok wody neb Rzeczy tekuczy muzie każdy na swym Gruntie zdrżiet i k potrzebie swej też muozie gi po swym gruncie westi, než za se gi w ten tok kdez na Czyzy Grunt wypada, wpustiti, než kdo nema než gedno gedem brzeh, ten Wody s Toku wywozowati nema, bez wuole Sauseda sweho.

Rozdział 2

Potoki lub rzeki płynące może każdy na swoim gruncie prowadzić [według potrzeby], ale nie może przeszkadzać, kiedy [potok lub rzeka] wypływa na cudzy grunt. Jeżeli ktoś posiada tylko jeden brzeg [potok lub rzeka stanowi granicę], ten z rzeki tej może korzystać tylko za zgodą sąsiada.

O CZESTACH A SYLNICZYCH

Rozdil I

Czesty a Sylnicze Starodawný po kterych Lyde gedu, ty aby swobodne byly a tiemi Sylniczemi aby każdy geti, y giti swobodnie mohl, a nowe Czesty, steżniki nasskodu Mytom neb tomu cži Grunt gest dielany byti ne magi.

O DROGACH I TRAKTACH

Rozdział 1

Drogi i trakty, po których podróżują ludzie, mają być wolne [od opłat?] tak, że tymi traktami swobodnie mogą jeździć i chodzić, a nowe drogi lub ścieżki nie mogą być wytyczane ze szkodą dla myt [ceł] i właścicieli gruntów⁶⁰⁷.

Rozdil II

Akdožby Czestami a Steżkami w nowie zamysslenymi chodil neb gezdil, ten ma od Pana toho Gruntu Zrucżien a potomnie podle uważieni Pana Heytmana a Saudu Wrchniho Panu toho Gruntu Peniežitu naprawu učiniti.

Rozdział 2

A kto by nowymi drogami i ścieżkami chodził lub jeździł, ten ma być zatrzymany przez właściciela gruntu i potem ukarany pieniężnie według uznania starosty ziemskiego i sądu ziemskiego [powinien zapłacić odszkodowanie właścicielowi gruntu].

⁶⁰⁷ Tzn. właściciele gruntów, przez które przechodzą stare drogi i trakty nie mogą ustanawiać własnych opłat, oprócz cel urzędowych.

Rozdil III

Czest ktere gsau przy wywoznych przy żlebinach przez Zleby neb Potoky a neb po Mezech kdez se Meze gednoho Sauseda z druheho zbihagi, gessto po nich Lide pro nerowen a zlu Czestu gezditi nemohu, agednak na druheho Sauseda Grunt se wgeti musy, ty aby take swobodne byly, a kdo od Starodawna na Gruntu swym neb czyzym Czestu opravowati powinien, a neb yakau pomocz cżinil ten gesstie oprawy z pomoczy cżiñ.

Rozdział 3

Drogi, które prowadzą przez wąwozy, góry, potoki lub miedzami granicznymi i podróżni z powodu zlej drogi jeździć po nich nie mogą i muszą wjechać na grunt sąsiada, mają do tego prawo, a kto od „starodawna” ma obowiązek opiekować się drogą na gruncie swoim lub cudzym, ten powinien to naprawić.

Rozdil IIII

Skazylliby kdo Czestu Rybnikiem przikopami, neb sycze, ten każdy Czestu naprawiti powinien, a tak drżieti aby Lyde Swobodny progezł bez sskody gmiti mohlj.

Rozdział 4

Jeżeli gdzieś popsuł [przegroził] drogę stawem, przekopami lub w inny sposób, ma naprawić ją i utrzymać, aby podróżni mieli wolny, bez przeszkód przejazd.

List LVIII

Rozdil V

Wyhony a Ulicze ze Wsy tak magi drżiany byti, yako od Starodawna, ażiadny gich stiesnowati nema, tak aby każdy wyhonu a Ulicze swobodnie użiti mohl.

Karta 58

Rozdział 5

Wygony i ulice ze wsi mają pozostać tak jak dawniej i nie wolno ich ograniczać [zwęzać], tak aby każdy wygon i ulica swobodnie mógł być używany.

Rozdil VI

Neż kdo Grunt a Diedinu swu obzwasstnie sam ma, tehda muożie sobie Ulicze a vyhony podle wuole swy apohodli swe y Poddannych cżiniti to gemu branieno byti nemużie.

Rozdział 6

Lecz kto grunt i gospodarstwo swoje samodzielnie [sam] posiada, wtedy może sobie ulice i wygon, według własnego uznania i potrzeby swej i swoich poddanych utrzymać, i nie można mu tego zabronić.

O MEYTU A NEB CZLE A PRODAGI RYB

Rozdil II

Tudiž czož koli dotčiený Stawowe y s Poddannymi swymi z gospodarstwi sweho na Trh westi, hnati neb nesti Prodati dadi, y tež czožby sobie k potrebie skupilj, z toho niczieho nebudu powinni žiadneho Czla neb Myta dawati, kromie Przekupniczy, Myta neb Czla sprawowati magi yak od starodawna.

O MYCIE LUB CLE I SPRZEDAŻY RYB

Rozdział 2

Także cokolwiek pan z poddанными swymi z gospodarstwa swojego na targ wiezie, goni lub niesie na sprzedaż, i też co by sobie [na targu] kupili, z tego nie powinni żadnego cła ani myta płacić, oprócz przekupniów [którzy] myto i cło powinni płacić jak dawniej.

O ZIALOBIE PODDANYCH NA PANY SWE

Rozdil I

Ziadny z Poddannych Panuw, Prelatuw, a Rytirzstwa ne magi se z ziadnymi Zialobami na Pany swe k gehu milosti Kralowsky utikati, tak aby Geho milost Kralowska takowymi neslussnymi Zialobami a nalihanim zanepraždniuem byti neraczil.

O SKARGACH PODDANYCH NA SWOICH PANÓW

Rozdział 1

Żaden z poddanych panów, duchowieństwa i szlachty nie może z żadnymi skargami na swoich panów zwracać się do króla, tak aby Jego Miłość Królewską nie niepokoić takimi niesłusznymi skargami i naleganiem.

Rozdil II

Než ma stižnost swau na Pana Haytmana Wrchniho a Pany Saudcze Zemske wznesti, a tu sprawedliwosti a naprawy ocziekiwati, a Pan Heytman z Saudczy Zemskymi, magi neodtažnie stižnost tyhož Poddanneho spilnosti wyslyseti y rozwažiti apokudby gemu ode Pana yake ubližtený se stało, k skuteczneg naprawie przivesti.

Rozdział 2

Ale swoją sprawę ma wnieść do starosty zwierzchniego i panów sędziów ziemskich i oczekiwać na sprawiedliwość, a pan starosta z sędziami ziemskimi mają bez ociągania skargę tego poddanego uważnie wysłuchać i rozstrzygnąć, a jeżeli jemu ze strony pana została uczyniona jakaś krzywda, powinni żądać jej naprawienia.

Rozdil III

Tolikež gestližieby se yaka zumyslnost Při Poddannych proti Panu nassla, ma oto podle uwažieni Saudu Zemskeho trestan byti.

Rozdział 3

Jeśli jednak nastąpiła jakaś zmowa poddanych przeciwko panu, mają według uznania sądu ziemskiego zostać [poddani] ukarani.

O SYROTCZYCH

List LIX

Syrotczy na kterym Gruntie osyrzegi magi od Pana tyho Gruntu neb Aurzadu gehu, dostatecznie opatrzený byti, aby gim to czož nanie sprawedliwie pripadlo nehynulo, než aby gim przibywalo, az takowych syrotczich Peniez Aurzad Sedlsky neb starsi, yakž w ktery Wsy zwyklost gest, každý rok při Prawie čniti magi Pocžiet.

O SIEROTACH

Karta 59

Sieroty⁶⁰⁸, na czym gruncie się znajdują, mają od tego pana dostatecznie zabezpieczone być, aby to, co im sprawiedliwie się należy [ze spadku] nie zginęło, ale żeby im przybywało i z tych sierocych pieniędzy każdego roku powinien rozliczać się Urząd Wiejski lub Starsi, zależnie w jakiej wsi w praktyce jest⁶⁰⁹.

608 Dotyczy to sierot nieletnich.

609 Jaki jest w danej wsi rodzaj urzędu.

O CZIELEDI SLUŽIEBNŸ

Rozdil I

Ziadny z obywateli tiechto Knižietstwi nema czyzy Czeledi przechowawati ani od Panuow od Luzowati, na kohoby se to doneslo zieby Czyzy Czieled odludil neb przechowawal, muoż takowego kaźdeho ten cži Czieled gest zdesyti hrziwen winiti.

O CZELADZI DWORSKIEJ

Rozdział 1

Żaden z obywateli [szlachty] tych księstw nie może zatrudniać cudzej czeladzi, [służby] ani od [innych] panów przejmować, na kogo by o tym doniesiono, że cudzą czeladź zatrudnił lub przetrzymywał, to ci, czymi poddanymi jest czeladź, mogą żądać [od zatrudniającego] 10 grzywien [odszkodowania].

Rozdil II

Tiż Czieled żiadna przyjata w Służbu byti nema, lecz ukazani od Pana sweho przinese, a ukazie też pod propadenim desyti hrziwen, kdoby gey bez Ukazani neb Listu yakz dotczieno przyjal.

Rozdział 2

Też żadna czeladź nie może być na służbę przyjęta bez pisemnego zezwolenia od swojego pana. Zatrudniający zostanie ukarany 10 grzywnami.

Rozdil III

Poslaliby kdo pro Poddanneho sweho, a neb Służiebnika a Czieledina ulozeneho, a ten przikom gest, zieby mu gehu wydati nechtiel, tolikrat kolikrat possle, po kaźde deset hrziwen tomu cži Poddanny Służiebnik neb Czieledin gest, propadnuti ma.

Rozdział 3

Jeżeli ktoś [pan dziedziczny] posłał po swojego poddanego służącego u innego pana, a ten nie chciał go wydać, za każdym razem powinien zapłacić [pan u którego służy] panu dziedzicznemu 10 grzywien.

Rozdil IIII

A pro Poddanneho neb Służiebnika poslano byti ma skrze dwie osobie hodnowierne, tak aby po kaźde ginŷ a ginŷ dwa chodili, wssakż chczeli gich kdo wiczegi poslati ma to nawouli.

Rozdział 4

Po takiego poddanego lub sługę [pan dziedziczny] ma posłać dwie zaufane osoby, po każdego [zbiega] mają pójść inni, jednak można [posłać] i więcej osób.

O MLYNARZICH

Rozdil I

Przi Mlynarzich každý Stawu Panskeho, Prelatskeho a Rytirzskeho to narziditi a opatrziti ma, Wahu neb miru spravediwau, tak aby Mlynarzi chudemu y Bohatemu spravedliwie činili, uplatek mirku aby brali, yak od Starodawna wysazeno, a nadto žiadnych Auplatkuw nowosti yakych na Lidi neukladagicz ani berucz.

O MŁYNARZACH

Rozdział 1

Panowie stanu pańskiego, duchownego i rycerskiego [swoim] młynarzom powinni polecić i sprawdzić [czy biorą] wagę, czyli miarę właściwą [sprawiedliwą], tak aby młynarze zarówno od biednych, jak i bogatych brali właściwe opłaty, czyli miarkę zgodnie ze starym zwyczajem i żadnych nowych opłat na ludzi nie nakładali i brali.

Rozdil II

Nassloliby se na koho zieby mimo zwyklost a slussne, wicze než naleži bral, a neb od Lydi Auplatky bral, kolikrat koli se toho dopusti po kazde Panu swemu deset hrziwen propadnuti, a tomu komu wicze wzal we Cztwarnasob zaplatiti powinien.

Rozdział 2

Jeżeli by ktoś [młynarz] dodatkowo pobierał od ludzi nienależne opłaty, panu swojemu za każde, powinien zapłacić 10 grzywien, a temu od kogo więcej [niż dozwolone] wziął powinien zwrócić czterokrotnie [więcej].

List LX

Rozdil III

A kdo k potrebie swey do Mlyna neb ze Mlyna na Žiwnost weze, z toho nikdyž Czla a neb Myta žiadneho dawati nikomu nema.

Karta 60
Rozdział 3

A kto na własne potrzeby do młyna lub z młyna wiezie żywność⁶¹⁰, ten nie powinien płacić żadnego cła lub myta.

O ZIDECH

Rozdil II

Ziadnemu z Poddannych Stawu Panskeho, Prelatskeho a Rytirzskeho y ginych, nemagi Peniez Žide na Lichwu bez wuole Pana tuhoz Gruntu pucgžiwati.

O ŽYDACH

Rozdział 2

Žydzi nie mogą bez zgody pana pożyczać poddanym na lichwę [pieniędzy].

Rozdil III

Pakliby ktery Žid bez wuole Pana Poddannemu pucgžil, ma Summu kteru pucgži stratiti, a ten Sedlak a neb Poddanny tu Summu kteru od Žida wypucgži Panu swemu propadnuti ma.

Rozdział 3

Jeżeli który Žyd poddanemu bez zgody jego pana pożyczył, ma kwotę, którą pożyczył stracić, a wieśniak lub poddany kwotę tę, którą pożyczył od Žyda, ma zwrócić swojemu panu.

Rozdil IIII

A žiadny Žid wicze od gedne hrziwny Lichwy do Tyhodne brati nema, nez dwa male halerze, wzalliby ktery Žid wicze, ten tolikež Summu pucgžieniu trati, a Sedlak neb Poddany tolik czo od Žida wypucgžil Panu swemu propada.

Rozdział 4

Žaden Žyd nie może lichwę więcej brać niż od 1 grzywny na tydzień 2 małe halerze, jeżeli będzie brał więcej, to powinien stracić całą pożyczoną sumę, a wieśniak lub poddany wszystko co od Žyda pożyczył, ma zwrócić panu.

⁶¹⁰ Zboże, mąkę lub kaszę.

**ZBIÓR
WSZYSTKICH UCHWAŁ SEJMOWYCH
KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO**

**(COMPENDIUM
WSSECH SNIEMOWÝCH ZAWRŽENJ
KNIZETSTWJ OPPOLSKHEHO A RATTIBORSKEHO)**

UWAGA: Tylko wybór uchwał dotyczących wsi.

1.

LETHA PANIE 1565 W PONDELI PO SWATE MARGETIE
SNESSENJ WSSECH STAWUW W NEKTERÝCH ARTIKULICH
PRŽÝ SNIEMU OBECZNIM W OPPOLI DERZANÝM

[sesja] 1.

ROKU PAŃSKIEGO 1565 W PONIEDZIAŁEK PO ŚW. MAŁGORZACIE
[16.07.1565 R.] UCHWAŁY WSZYSTKICH STANÓW DOTYCZĄCYCH NIE-
KTÓRYCH [UCHWALONYCH] ARTYKUŁÓW SEJMIKU POWSZECHNEGO
ODBYTEGO W OPOLU

1. Testamentuw lide prosteho rządu nemohou czyniti

Lide Sedlstj a Rządu prosteho nemagi Poruczeństwi a Testamentu
o statkach a Magetnosti swe bez Powoleni Pannuw swych czynitj,
a gestližebý Učžynili, mista miti nema.

1. *Ludzie prostego stanu nie mogą sporządzać testamentów*⁶¹¹

*Ludzie wiejscy stanu prostego nie mogą dysponować i [pisać] testamentów [do-
tyczących] ich rzeczy i majątków bez zezwolenia swoich panów, a jeżeli by to
uczynili, nie są ważne.*

611 Uchwała ta jest sprzeczna z cesarską regulacją pańszczyźnianą z 1562 r., która stwierdza, że poddani dziedziczni (nieosadzeni na ziemi pana) mają prawo dysponować dowolnie swoim majątkiem.

LETHA PANIE 1565 W PONDIELI PO SWATŸM MIKULASSŸ DERŽAN GEST W MESTIE OPPOLI SNIEM OBECNŸ PRZY KTERŸMŹTO SNIEMU ODEWSSECH OBŸWATELI KNIZETSTWI OPPOL. A RATTIBORSKEHO Ÿ GINŸM KRAGJ KNIM PRŽŸSLUSSEGICŽŸCH SKARŽE⁶¹² WŸDANE A ZMOCZNENE OSOBŸ STAWU PANSKEHO A RŸTIRSKKEHO DULEGJ PSSANE PRŽŸZENNJ K SNIEMU A ZAWRŹENI WSSŸ ZEMIE SLEZSKEŸ KTERY TE DNI W WRATISLAWI DERŽAN BŸL [...]

[sesja] 2.

ROKU PAŃSKIEGO 1565 W PONIEDZIAŁEK PO ŚWIĘTYM MIKOŁAJU [10.12.1565 R.] ZACZAŁ SIĘ W MIEŚCIE OPOLU SEJM POWSZECHNY W POSIEDZENIU KTÓREGO [BIORĄ UDZIAŁ] WSZYSCY OBYWATELE⁶¹³ KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO I INNYCH ZIEM DO NICH NALEŻĄCYCH, UZUPEŁNIONY OSOBAMI STANU PAŃSKIEGO I RYCERSKIEGO, NIŻEJ WYMIENIONYMI DELEGATAMI DO SEJMU OBEJMUJĄCEGO WSZYSTKIE ZIEMIE ŚLĄSKIE, KTÓRY W TYCH DNIACH ODBYŁ SIĘ WE WROCŁAWIU [...]

2. Mysliwost prŸŸ ZrŸŸzeni ZemskŸm pozustawena

Stolka czo se CŸeladŸ SluzebneŸ a PoddanŸch gegŸch, tudŸŸ Prowozewani MŸsliwostj gedni druhŸm na gruntech dotŸŸŸe, to przy swym ZrŸŸzeni Zemskim Ÿ Snesseni obecnim /Ÿak stom Artikul dati/.

2. *Sprawy polowań reguluje Statut ziemski*

Co dotyczy czeladzi [słuzby] i poddanych ich [szlachty], w sprawie organizowania polowań na cudzych gruntach, to [reguluje] Statut ziemski i uchwały [sejmi-ku] powszechnego /jak mówią o tym artykuły [statutu]/.

14. Mysliwost wsseliŸaka po czŸŸŸŸch gruntech zakazana

ZiadnŸ z obywateli ZemskŸch, na Gruntech G. Mil. CzŸs. Zastawnych aneb ginŸch SausedskŸch, nizadneŸ MŸsliwosti sam osobu swau, słuŸebníki aneb PoddanŸmi SwŸmi bud ze PsŸ, TenatŸ, [?] Strzelbu, Rukawniki, Powlatj⁶¹⁴, aneb Ÿakzkoli gmeno ma prowozowatj, po gruntech CzŸŸŸŸch gezditi, choditi nema aniŸ take gŸŸ dategj Zadnemu gruntuw SwŸch Zapowidati potreŸbi nenj.

612 Winno być „skrże”.

613 Tzn. szlachta.

614 Rodzaje wnyków.

14. Wszelkie polowanie na cudzych polach [jest] zabronione

Žaden z obywateli ziemskich [szlachcic] na gruntach zastawnych [dzierżawionych od] Jego Cesarskiej Miłości lub innych sąsiadów, nie może polować ani oświadczać, ani jego służba lub poddani zarówno z psami [gony], bronią lub wnykami czy w inny sposób. Nie wolno po cudzych gruntach jeździć i chodzić [w celu polowania], ani zezwalać innym.

15. Pokuta 50 hrzywen strany mýsliwosti

Než gestli kdo na grunzie Čžžžm Mýsliwost provozowatj zadosti genstoho przy Panu Gruntu toho hlediti a psanej Powoleni mitj, sýčze Kdožby koli nemagicz takowego psaneho powoleni na Čžžžch Gruntech z Mýsliwosti přžžstizen, adwiema hodnowiernymj osobami Podswižžen bjł, ten a takowy každy Panu toho gruntu 50. Hrzjwen propada.

15. Kara 50 grzywien za polowanie [na cudzych gruntach]

Jeśli kto na cudzym gruncie poluje, [może to robić] przy obecności pana gruntu [lub] mając [jego] pisemną zgodę. Kto by takiej zgody nie posiadał i polował, co poświadczą dwie godne zaufania osoby, ten powinien panu tego gruntu zapłacić 50 grzywien.

16. Budaucz stranj takowe pokuty k saudu pokazan powinny gej przedkam odložiti

A Gestlibj sam dobrowolnie tej Pokuty tomu čj grunth bjł zaplatiti nechtiel, aProto kSaudu Snim Ukazan bjł, bude powinien předkem Pokutu, tudjž wssechnj sskodj aAutratj podle Porzadku Zemskeho napraviti.

16. Jeżeli strona [oskarżona w sprawie polowania na cudzym gruncie] nie przyznaje się, powinna najpierw zapłacić karę⁶¹⁵

A jeżeli sam, dobrowolnie tej kary zapłacić właścicielowi gruntu nie chce i dlatego [trzeba było] skierować sprawę do sądu, powinien [mimo tego] jednak, zgodnie z regulaminem ziemskim, przedtem zapłacić karę oraz [uregulować] inne [wyrządzone] szkody i straty.

17. Przez čjžj grunty ze swerženjmi psj wolno gechati

Wssakž přzes čjžj grunth se Psj sewrženjmi Czestu a Sjlnicj, Sprawedliwu stiežku geti, Psuw Nerozwiragicz ani Mýsliwosti provozugicz, gedni druhj m braniti nemag.

⁶¹⁵ Chodzi tu o polubowne załatwienie (przedsądowe) sprawy, co nie zwalnia od zapłacenia kary.

17. Przez cudze pola z zamkniętymi psami wolno jechać

Wszakże przez cudzy grunt z psami zamkniętymi drogą lub traktem, legalną [publiczną] ścieżką, [można] jechać, psów nie wypuszczając i nie polując, jedni drugim nie mogą [tego] zabronić.

25. Wdowŷ rządu prosteho do trzetiho dilu pozustalosti se przŷpusstegi

Ittem pozustalŷm Manzelkam Wdowam po Lidech Rządu prosteho sedlskeho Wolnŷch i Poplatnŷch⁶¹⁶ po Zaplaczeni dluhuw, ačŷ bŷlilibŷ ŷaczŷ wsseho pozustaleho Statku naleŷetj ma, budte ditkj neb Nebudte, totiŷ Penez, dobytku Swsskuw, a wssech hŷbagiczŷch Weczŷ, trzeti dil ŷStatku a domu lezŷcŷho teŷ trzeti dil, podle porzadneho obssaczowani, yak Zrŷŷzeni Zemske sebau przŷnassŷ.

25. Wdowy stanu prostego [poddane wiejskie] powinny być dopuszczone do trzeciego działu [spadku]

Takŷe pozostale wdowy po mŷŷach stanu prostego wiejskiego wolnych i czynszowych, po splaceniu dluŷów, jeŷeli pozostał jakiŷ majątek, oboŷetnie czy są dzieci, czy ich nie ma, tak pieniądze, zwierŷęta, odzieŷ i wszelkie pozostałe rzeczy, [mają prawo otrzymać] trzecią część majątku i domu teŷ trzecią część według uczciwej wyceny [szacunku] zgodnie ze Statutem ziemskim.

26. Proscriptio erbssafft u mezu lidmi rządu prosteho rok a ssest nediel

Kdoŷby koli z nadepsanŷch osob Rządu prosteho magicz blisskost aPrawo przy bratrŷŷch, sestrach a ginŷch Prŷzatelach, bud Muŷŷkeho neb Zenskeho Pohlawi awZemi budaucz, takowŷblisskostj se w Roku assesti Nedielich nenarzikal, ten atakowŷ Prawo swe trati.

26. Zgłoszenie [prawa do] spadku ludzi stanu prostego [w terminie] roku i sześciu tygodni

Kto by z wymienionych osób ludzi stanu prostego, bŷdąc bliskimi krewnymi i [mając] prawo [do spadku] po braciach, siostrach i innych bliskich krewnych mŷŷczyzn albo kobiet, bŷdąc w ziemi [mieszkający na terenie księstw], jeŷeli nie zgłosi swojego bliskiego pokrewieństwa w ciągu roku i 6 tygodni, traci prawo [do spadku].

27. Proscriptio w neprŷŷtomnosti 3 leth a 18 nediel

Paklibŷ wZemi Nebŷl, ten do trzech Lett a osminaczte Nedel Prawa sweho netratj, a wssakŷ bratrŷj a sestrŷ kterŷj spolu wgednom domu gsau

⁶¹⁶ Tzn. dziedzicznych i czynszowych.

a se snassej neb přžy Panoch Swých, tu kde bliskost swou magi služi,
Prawa sweho netrati.

27. Zgłoszenie w nieobecności [poza księstwem] 3 lata i 18 tygodni

Jeżeli by w ziemi [w księstwach] nie był, ten nie traci swojego prawa [do spadku] przez 3 lata i 18 tygodni. Nie tracą [prawa do spadku] również bracia i siostry, którzy mieszkają w jednym domu, a także będący na służbie u swoich panów, gdzie mają spadek.

28. Bliskost krwi mezŷ prostým lidem, Erbuge

Ditki sedlske, gednŷ na druhe Zmiragi [?] Paklibŷ tiech Nebŷlo tehda na Otcze a Materz, a Pakli y tech Nenj, tehda na blisse Przatelŷ otcze a Materze gegŷch.

28. Jakie pokrewieństwo między prostym ludem daje prawo do spadku

Jeżeli dzieci wieśniaków umierały jedne po drugim i ich nie było, wtedy [spadek po nich otrzymują] ojciec i matka, a jeżeli i ich by nie było wtedy [otrzymują] bliscy krewni ojca i matki.

SNIEM TRZETI

LETHA PANIE 1567 W STRŽEDU PO NEDIELI GENŽ SLOWIE LATARE GENŽ GEST 12. DNE MESŸCZE MARTŸ PRŽŸ DERŽANŸM OBECZNIM SNIEMU W KNIZETSTWJ OPPOLSKIM A RATTIBORSKIM W MESTIE OPPOLI, NA TOM GSAU SE WSSECHNI STAWOWE TIECHŽ TO KNIZETSTWJ GEDNOMŸSLNE SNESSLI [...]

SEJM [sesja] TRZECI

ROKU PAŃSKIEGO 1567 W ŚRODĘ PO NIEDZIELI ZWANIEJ LATARE, TO JEST 12 DNIA MIESIĄCA MARCA NA ROZPOCZĘTYM SEJMIE POWSZECHNYM KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO W MIEŚCIE OPOLU, NA KTÓRYM SĄ OBECNE WSZYSTKIE STANY TYCH KSIĘSTW JEDNOMYŚLNIE UCHWALILI [...]

12. Wŷprawa desateho Czlowieka podle rovnostj ginŷch Knizetstw

Czo se pak Mustrunkuw a Wŷprawŷ desateho Czlowieka doteŷcŷe w tom se tolkeŷ podle Ulozene rovnostj wsŷ Zemie a Zawrŷzeni Kniŷetwŷch Sniemu Stawowe powolnie a Poslaussne Zachowatj chtiegj.

12. *Werbunek [do wojska] [co] dziesiątego człowieka podobnie jak w innych księstwach*

Co się tyczy werbunku i wyprawy [do wojska] co dziesiątego człowieka [poddanego], uchwalono na Sejmie Książęcym [śląskim we Wrocławiu] dla wszystkich ziem jednakowo, co panowie stanowi [księstw opolskiego i raciborskiego] zgodnie i posłusznie przyjęli.

13. Consignatie lidi wssedlich [ussedlich] k Aurzadu Zemskemu odesłane

A każdy Pan, Pralat, Rytirský Czlowiek, y Miasta, neb Kdrž koli gekoho Pozemskeho Statku wdrzeni gest, a Poddane ma, spoczēt wssech usedlých lidi swych, buď w Miestiech a Mesteczkach a Wesnicžých, okrom Zahradnikuw Komornikuw a Nagemnikuw myz (?) tým Czasem a Przysstj Weliku Nocžy sem kAurzadu Wrchnimu do Oppoli gistotnie odeslati ma.

13. *Wykazy ludzi zamieszkałych przekazane do Urzędu Ziemskiego*

Każdy pan, duchowny i szlachta oraz miasta, również każdy, który posiada jakkolwiek majątek ziemski i ma poddanych, ma sporządzić spis wszystkich zamieszkałych ludzi zarówno w miastach, miasteczkach i wsiach, oprócz zagrodników, komorników i najemników [zatrudnionych czasowo] i do przyszłej Wielkanocy przekazać do do Urzędu Zwierzchniego [Ziemskiego] do Opola.

SNIEM CZWORTÝ

LETHA PANIE 1567 W PATEK PO NAWSSTIWENJ PANNÝ MARÝA, PRŽÝ ZHROMAZDENI SNIEMIE OBECZNEHO PANNIE STAWUW KNIZETSTWJ OPPOL: A RATTIBORSKEHO NA PRŽEDLOZENE ARTIKULE, OD G: MI: PANA HEÝTMANA ZEMSKEHO, GSAU SE TEŽ PANI STAWOWE NA TOM SPOLECŽNE A GEDNOMÝSLNIE SNESLI A ZAWRŽELI.

SEJM [sesja] CZWARTY

ROKU PAŃSKIEGO 1567 W PIĄTEK PO NAWIEDZENIU PANNY MARIJ [4.07.1567 R.], NA POSIEDZENIU SEJMU [SEJMIKU] POWSZECHNEGO PA-NÓW STANÓW KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO NA WNIOSEK JEGO MIŁOŚCI PANA STAROSTY ZIEMSKIEGO, PANOWIE STANOWI WSPÓLNIE I JEDNOMYŚLNIE UCHWALILI I POSTANOWILI.

2. Wdowŷ a wienne Pani ŷako kczŷneni sprawedlnostj poddanŷm gegŷch przŷwyzowane bŷti magi. Stawunk

Druhe Czo se tiech Wdow a Wennŷch Pani, ktere dluŷnŷ budaucz neb tomu sprawedlnost Zaderzugicz sprawi bŷtj nechteg aneb sycze ŷake Zalobŷ na nie gsau, a oni na Porauczŷni Aurzadu Zemskeho od sebe dosti Uczŷnitj, a krokam stawatj by nechтели, dotŷczŷ, Tehda ma se od Aurzadu natakowe Neposlussne a Poddane gegŷch stawunk pustitj a kZaplatie dospomoczŷ, Pakliŷby wzdŷ ŷ tim spuosebom takowe Wdowŷ przy Prawie Poddane swe Kesskodie Platiti nechtielj Tehda magj takowych Wdow Lide skercz Urŷad Zemskŷ od gegŷch Poslussenstwŷ odWedeni bŷtj, a onŷ Wiennem Swŷm takowau Sskodu naprawitj, a dotad pokad Chudym Lidem gich sskodŷ nenaprawi, lide gim Sposlussenstwŷ Pusstenj bytj nemag.

2. *Wdowy i panie wienne⁶¹⁷ w jaki sposb maję dochodzić od swoich poddanych sprawiedliwości. Odmowa odrabiania pańszczyzny [strajk]*

Po drugie, co się tyczy tych wdów i panien wiennych⁶¹⁸, których [poddani] mając długi [pańszczyzny] i nie chcą obowiązków swoich wykonywać lub jakieś na nich inne są skargi, a oni pomimo poleceń Urzędu Ziemskiego nie chcą zadość uczynić i na sąd nie chcą się stawić, wtedy Urząd takich nieposłusznych poddanych ich, zabroni strajku i pomoże w [odzyskaniu] zapłaty [zaległej pańszczyzny].

SNIEM OSMŷ

LETHA PANIE 1570 W PATEK PRŹED SWATŷM JAKUBEM DERŷAN
GEST SNIEM ZEMSKI W OPPOLI A NA NIEM ZAWRŷENO [...]

SEJM [sesja] ÓSMY

ROKU PAŃSKIEGO W PIĄTEK PRZED ŚW. JAKUBEM [21.07.1570 R.] ROZ-
POCZAŁ SIĘ SEJM ZIEMSKI W OPOLU I NA NIM UCHWALONO [...]⁶¹⁹.

1. Scheffel⁶²⁰ geldt ulozenŷ

Stranŷ pak Wŷbirani berni teŷ zbirkj od obile, a ginŷch Wieczŷ ta ma tak Wŷbirana bŷti, ŷakŷ Mandat Go Mil. Pana Biskupa zsobau przŷnassŷ, a Wŷbirana bŷti ma, tŷm spuosebom, ŷakŷto wMestach narŷŷzen bŷti ma duolegi psanŷm spusobem totiž abŷ Purgmistr a Radda

617 Posiadające zapisane wiano.

618 Wydaje się, że brakuje tu kilku słów tekstu: [...] poddani którzy mają (wobec pani w czynszu i pańszczyźnie) [...].

619 Realizacja uchwał sejmu śląskiego we Wrocławiu.

620 Scheffel – miara zboża, korzec; Scheffgeld – tu: podatek od sprzedawanej na targu żywności.

dwie osoby hodne ktereby Czýtj ý Psatj Umelý naržydili age ktomu Pržýsahu dostatecznu opowazali, z kterých gedem Penize Scheffel geltowe pržýgimati awMista Slussna a Poržadnie Sprawena takoweho pržýgimani chowati, Akdžž odkoho neczo pržýgme, to do Regestru Zapsati ma, a tomu který Scheffel geld oddal, Czedulku, gesloby se zRegestrem gehu srownala, dati a nani napsati, ktereho dne, mnoho, odkoho, czo gest pržýgal, Potom z tuto Czedulku tim Prodawacz aczo Scheffel geld Sprawil, k druhemu Wybircžymu, aneb gegenhandlerowi powinnen giti, gemu gj oddati, a Protiwa tomu Czeých⁶²¹ ktomu Naržýžený wžýtj, který przy Wýgezdu swym z Mesta Wratremu na znameni ze ge scheffel gelt sprawil, oddati atak swobodnie getj bude moczj.

1. Zasady pobierania podatku od zbiorów

W sprawie zaś pobierania podatku cesarskiego od żywności i innych rzeczy, to ma być pobierany tak, jak brzmi polecenie biskupa⁶²², a mianowicie w ten sposób: w miastach burmistrz i rada miejska ma wyznaczyć dwie, godne zaufania osoby umiejące czytać i pisać⁶²³, które złożą odpowiednią przysięgę, jedna z nich będzie przyjmowała pieniądze z podatku, prowadząc rejestr [pobranych pieniędzy] i wpłacającemu dawała pokwitowanie⁶²⁴, gdzie powinno być napisane którego dnia, ile i od kogo przyjęła pieniądze tak, żeby wszystko zgadzało się z rejestrem. Potem z tym pokwitowaniem sprzedający, który opłacił podatek, pójdzie do drugiego poborcy, czyli kontrolera handlu⁶²⁵, jemu odda pokwitowanie i weźmie potwierdzenie [cechę], które przy wyjeździe z miasta, jako dowód opłaty podatku żywnościowego, odda strażnikowi bramy miejskiej⁶²⁶ i może wolno wyjechać [z miasta].

2. Idem

A wssakz gedem każdy, který nieczo k trhu na Prodeg do Mesta poweze, Czeých NebZnameni Papirowe ktomu naržýzene od Wratneho pržýgitj, astým k Wybircžým gitj, a scheffelgelt sprawiwsse od nich Czeých gimu nato Sprawenu pržýgitj, ageý Pospolu ý z onu Czeých, neb Znamenim odgati, Wratnemu oddati, atak propussten býtj powinien.

2. To samo

Każdy, który coś na targ do miasta wiezie do sprzedania, cechę lub pokwitowanie papierowe powinien przyjąć od strażnika bramy miejskiej, i z tą cechę powinien

621 Czeých – cecha, pokwitowanie.

622 Biskup wrocławski Kasper von Logau, w tym czasie był najwyższym starostą księstw śląskich.

623 Poborców podatku.

624 Czedulka – pisemko, zaświadczenie (tu: pokwitowanie).

625 Gegenhandler – kontroler handlu.

626 Wratny – strażnik, dozorca, stróż bramy miejskiej.

zgłosić się do poborcy podatku i [wyjeżdżając z miasta] oddać strażnikowi pokwitowanie i cechę, wtedy zostanie przepuszczony przez bramę.

3. Idem

Ten pak geden handler, abÿ wsseczki Czedule, ktere k nemu budau prÿnesenÿ dobrze chował, aneb opatrował, tak abÿ se gich Kazdeho czasu KcÿŹneni Pocÿtu dosahowatj, a se zwiedetj Mohlo, ačÿ budeli se z Regestrem druheho Towarÿsse gehu Srownawatj.

3. *To samo*

Taki handlarz [sprzedający] powinien wszystkie dokumenty, które posiada, dobrze przechowywać, aby w każdym okresie można było sprawdzić i porównać z rejestrem prowadzonym przez drugiego poborcę.

4. Idem

A pro Uwarowani neÿakich forteluw aZmatkuw, kďÿbÿ koli se Sseffelgeldt bude oddawati mitj, powinni budau oba, TotiŹ prodawacÿ Ź ten czo od neho koupil, pro Lepssÿ zuwiernost, k Wÿbierečÿmu gitj, gemu yak mnoho gest ktereho Obili bÿło Wirÿ hodnu sprawu datj asseffel gelt sprawitj pod straczenim toho wsseho, czo prÿŹnem przy stizeno bude.

4. *To samo*

Aby uniknąć jakichś oszustw i kręactw⁶²⁷ z płaceniem podatku, dla lepszej pewności, powinni obaj – sprzedający i kupujący, udać się do poborcy i sprawdzić ile przywiózł żywności i jaki zapłacił podatek, pod [karą] przepadkiem tego wszystkiego co przy nim było [kupił].

Idem⁶²⁸

A takowy Sseffelgeld, ma we wssech Mestiech Zgewne Ź hned publicowanÿ a Wÿhlassen wobecz bÿtj.

To samo

Taki podatek od [sprzedawanej] żywności ma [obowiązywać] we wszystkich miastach, oficjalnie opublikowany i ogłoszony wszystkim mieszkańcom⁶²⁹.

627 „[...] neÿakich forteluw a zmatkuw [...]”.

628 Bez numeracji.

629 „[...] Publicowanÿ a Wÿhlassen wobecz bÿtj”.

Idem

Ati Wýbircžý w Mestiech magj Kazdeho Sstwt Letha tiemdwiema Zemskim Wýbircžým Panu Janowi Rohowskemu, Panu Janowi Kochcickemu zRegestrý Poržadnýmj, totiž prwssý Termin, na den So Hawla, a druhý a S: Lucý, tržeti na Stržedopostj, stwtřý naden S. Medarda, neb prwssý den Mesýcze Juný przyssliho 71 Letha.

To samo

A ci poborcy miejscy mają co kwartał w roku, obydwaj, z rejestrami zgłosić się [w celu rozliczeń] do ziemskich wybierczych [poborców podatkowych księstw] panów Jana Rohowskiego⁶³⁰ i Jana Kochcickiego⁶³¹ w terminach: pierwszy na dzień św. Gawła [16.10.1570 r.], drugi na dzień św. Łucji [13.12.1570 r.], trzeci na środę Popielcową [28.02.1571 r.], czwarty na dzień św. Medarda [8.06.1571 r.] lub pierwszy dzień czerwca przysłego roku 1571.

Idem

Než czo se na Wssych aPržý domich Stawu Panskeho aRýtirskeho dotýče, tu ma Každý Pan, aneb Rýtirský Čłowiek, sam weWsý nastatku swým osobau Pržýseznu naržýditj, který takowy sseffel geld Wýbiratj, aPotomne Panu Swemu Každé Sstýřý Nediele, czož bý se to ýakeho Oboli neb Sýcze wewssý prodalo, oddattj, wssak czo se na trh do Mesta Wožý to od Miestskich Wýbircžých poržadnie Sprawowano bytj ma. A ten Každý Pan neb Rýtirský Čłowiek takowy Sseffel geld zPržýznawaczý Czeduli czo se ho dostalo Wýbircžýmu do Mesta Kde Kdo pržýsedi odsýlati ma Který Wýbircžý pržýgitj apotomne spolu z tiemi Pržýznawagiczemi Czedulemi Wýbircžým Zemským, ýakž na horže dotčeno oddawatj a magj se tiž lide Stawu Panskeho neb Rýtirskeho, na duolegj Psaný spusob pržýznawatj.

To samo

Zaś na wsiach, w majątkach stanu panów i szlachty, każdy pan i rycerski człowiek, w każdej wsi w majątku wyznaczy człowieka zaprzysiężonego, który będzie pobierał podatek od żywności, a następnie panu swemu co cztery tygodnie oddawał jakieś pieniądze⁶³² co [jeżeli] na wsi się coś sprzedawało. Ale co na targ do miasta [się] wozi, to [należy się rozliczać] z miejskimi poborcami. A każdy pan lub szlachcic powinien wszystkie dokumenty dotyczące podatku od żywności trzymać

630 Jan Rohowski (zm. przed 1594 r.) – właściciel Steblowa k. Krapkowic, w 1569 r. wybrany na ziemskiego poborcę podatków.

631 Jan II Kochcicki (zm. 1591 r.) – właściciel Lublińca, radca kamery cesarskiej Śląska we Wrocławiu, kilkakrotny poseł cesarski do Polski.

632 „[...] ýakeho oboli [...]” – obol był monetą grecką (tu ogólnie: pieniądz, grosz).

[gromadzić] i później przekazać je wybiernym ziemskim [ziemskim poborcom podatkowym]. Również ludzie stanu panów lub szlachta [ma złożyć] oświadczenie niżej napisane.

Idem⁶³³

Ja N. Znamo cžynim timto Listem ze gsem od N. Poddaneho sweho ktereho gstem Ktomu obwzlasstnie Pržysahu Zawazal, Scheffelgeldu czo se zde na Zbožy mým prodalo pržygal, gmenowitie N: A sam sem, take obile, Ryb Neb N:N: prodal zatolik atolik, Cžeho tolkež podle Ulozeni Sniemoweho sem sprawil, ato pržygimam ksmenu Swiedomj; Swiedomj Sekret swuž sem pržytiskl.

To samo

Ja, N. oświadczam tym dokumentem, że otrzymałem od poddanego N. zaprzysiężonego podatek żywnościowy co na moim majątku sprzedałem, mianowicie N. [pieniędzy] od sprzedanych przez siebie zboża, ryb i innej [żywności, zwierząt], N. [poddany] sprzedał tyle [żywności] za taką [sumę] co podaję zgodnie z uchwałą sejmową i to poświadczam odcisnięciem swojego sygnetu⁶³⁴.

10. Lancz Knechtj a biehaunj magj wýzdwirženi býti

Lanczknechtj a biehunj kterž se po Wssech Taulagi lidem sskodj cžynj Zge abygim dawali, ktomu mitj magj od gedneho kazdeho Stowu Wýzdwirženi, do Mest odesłani býti, a Urząd Miejskj magj to hned Panu Hejtmanu, gisto czož gest Učžynil, oznamitj, adalssyho Naniženi [?] oczekawatj.

10. Landknechty⁶³⁵ i włóczędzy mają być usuwani [wypędzani]

Landknechty i włóczędzy, którzy włóczą [tułają] się po wsiach, wyrządzając ludziom szkody, żądając od każdego kto ma, by im dawano, stąd powinni być wypędzani, odesłani do miast, a Urząd Miejski [powinien] natychmiast o tym meldować panu staroście i oczekiwać dalszej decyzji.

14. Pisarže kterzi sedlskim lidem Supplicatj pissau gmena swe przy nich podepsati powinni

Natom se take Stawowe Snesli, zekazdž, ten kterj Chudym lidem Sedlskim neb sycze Supplicatie pisse se gmenem Swym wKazdi Supplicatj podepsati ma, ato pod skutecznym trestanim, aPokutu desytj hržywen, ktoby se tak nezachowal, agmena Sweho nenapsal.

633 Wzór oświadczenia podatkowego.

634 „[...] ato pržgimam ksmenu Swiedomj; Swiedomj Sekret swuž pržytiskl”.

635 Dezerterzy i zwolnieni z wojska.

14. *Pisarze, którzy piszą podania [prośby] ludziom wiejskim powinni [je] podpisywać*

W tej sprawie stany uchwały, że każdy ten, który ubogim ludziom wiejskim lub innym, pisze podania, każde podanie powinien podpisać swoim nazwiskiem, a jeżeli by tego nie zrobił, powinien być ukarany karą 10 grzywien.

ZAWRŻENI SNIEMOWE DEWATE

LETHA PANIE 1571 DEN PATEK PRZED S. AGNESSKU NA PRZEDŁOZENI SEPSANE Ÿ A USTNI PANUW POSLUW ZEMSKÝCH, KTERŽI DEN SSTWRTEK PO BOŽÝE NAROZENI LETHA 1570 ODE WSSÝ ZEMIE DO WRATISLAWIE WYSLANI BYLI, KZAWIRANI SMIEHOWEMU, PANI PRALATI, RÝTIRSTWO Ÿ MIESTA TU ODPOWIED GEDNOSTEGNE DAWAGI.

UCHWAŁY SEJMOWE DZIEWIĄTE

ROKU PAŃSKIEGO 1571 W PIĄTEK PRZED ŚW. AGNIESZKĄ [20.01.1571 R.] PRZEDŁOŻONO WSPÓLNE SPRAWOZDANIE PISEMNE I USTNE PANÓW POSŁÓW, KTÓRZY WE CZWARTEK PO BOŻYM NARODZENIU ROKU 1570 [28.12.1570 R.] OD WSZYSTKICH ZIEM [KSIĘSTWA] WYŚLANI ZOSTALI DO WROCŁAWIA NA OBRADY SEJMU PANÓW PRAŁATÓW [DUCHOWIEŃSTWA], RYCERSTWA I MIAST.

3. Zbirka od poddanych

Też se natom Pani, Praelati a Rytirstwo, gednomýslnie Snesli, aby na Prwssý pondieli po swate dorocie, wssechni Ÿ Poddani gegých zbirku na Obeczne Potrzebý Zemske, po desiti grossých odesta podle ssaczunku tolkiż pod nadepsanu Pokutu Zemskau, naprzed psaným Wýbircžým, Konecznie odesłali asprawili, a Pani Saudczý Zemstj magj przy tomto ninegssym Saudu Zemskim den gmenowatj Kdý se Pocžtý Zemske pržýgimatj magj.

3. *Podatki [ściągane] od poddanych*⁶³⁶

Tak w tej sprawie panowie, duchowni i szlachta, jednomýslnie uchwalili, aby na pierwszy poniedziałek po św. Dorocie [12.02.1571 r.], wszyscy poddani ich zapłacili na bieżące potrzeby ziemskie pod karą ziemską wyżej ustaloną, po 10 groszy od 100 [10%] według szacunku i odesłali wybiarczým. Panowie sędziowie ziemscy ustalą dzień przyjmowania podatków.

⁶³⁶ Termin i wysokość podatku od poddanych (10 groszy).

6. Podruhowie bez wiadomosti panske přžygmani bŷtj nemagi

Lude obecni w Mestach, wewsach techto Knizetstwj nemagi zadnŷch Podruhuw neb Komornikuw chowatj ani Přžygmatj beŷ Wuole a Wiadomi Wrchnostj swe, to pod Propadkem desŷtj hrŷŷwen, a wssak Kaŷdŷ Kdo Komoru neb Pobŷdleni přŷŷtom mitj chce, ma do Roku wtom Nagmu zuostatj.

6. *Śłużba folwarczna bez zgody [swojego] pana nie może być zatrudniana [u innego pana]*⁶³⁷

Ludzie, mieszkańcy miast i wsi w tych księstwach nie mogą żadnej służby lub komorników trzymać ani przyjmować, bez wiedzy i zgody swojego zwierzchnika [pana], pod karą 10 grzywien, jednak każdy kto ma [wynajął] komorę [izbę] lub mieszkanie może do roku [czasu] tam pozostać.

8. Mlŷnarze pod Wahu obili ku Mleni přžygmatj a zase oddawatj magj

Teŷkau se natom wssechni Stawowie Snesli znagicz toho obezlastni Zemsku pilnu ad uleŷŷtu Potrzebu bŷtj, AZwlasstie prohlidagicz k welkim nerŷadom kterŷŷ se przy Mlŷnarŷŷch diegj, skerz czo Chudi lide Znamenitie obtieŷowani, a ksskodie přŷŷprawowani bŷwagj. A Proteŷ natom gsau se gednomŷslnie snesli, Abŷ gedem Kaŷdŷ Pan, Pralat, Rŷtirske Czlowiek, a Miasta, duchowni ŷ Swietsstj Kterŷi Koli Mlŷnŷ nagruntech aneb przy obczech swych magj Abŷ Wahu Porŷadnu gedem Kaŷdŷ weMlŷnie swem Miel, Naten Spuosob, Kdŷ se czo do Mlŷna Mleti přŷŷweze abŷ tozwazŷl, AKdŷŷ to zmele, abŷ zase odwazŷl, ŷak se pak przy Neŷprw přŷŷsstim Saudu Zemskim dalssy Narŷŷzeni od Panuw Saudczŷ wteŷ wieczŷ da. A tomu wssemu abŷ gedem Kaŷdŷ Mezŷ tŷm ŷasem aPřŷŷslim Swatŷm Girŷŷm dosti Uczŷnil, pod Pokutu a Propadkem Padesati hrŷŷwen odktereho bŷ se to nestalo.

8. *Młynarze mają obowiązek przyjmować zboŷe i wydawać [mąkę] odwaŷone*

Wszystkie stany mocno stwierdziły, za bardzo pilną potrzebę, widząc wielkie naduŷycia, które się dzieją w młynach, gdzie biedni ludzie w znacznej liczbie sę oszukiwani i naraŷeni na szkody. Dlatego jednomyślnie uchwalili, aby kaŷdŷ pan, duchowny, szlachcic i miasta, duchowni i ŷwieccy, którzy na swoich gruntach lub przy swoich miejscowoŷciach mają młyny, by kaŷdŷ w swoim młynie miał porŷadną wagę i wszystko zwaŷył, co się do młyna przywiezie, a gdy zmiele – równieŷ zwaŷył. Na najbliŷszym posiedzeniu sądu ziemskiego [zostanę uchwalone] przez panów sędziów dalsze zarŷadzenia w tej sprawie. A przede wszystkim, aby

⁶³⁷ Pojęcie „podruh” w uchwałach było bardzo szerokie: zarówno określano tym słowem służbę folwarczną, jak i komorników, chałupników, a nawet zagrodników bez ziemi.

každy [młynarz] do przyszęłego św. Jerzego [24.04.1571 r.] to uczynił [posiadał wagę] pod karą i przepadkiem 50 grzywien który by tego nie uczynił.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE DESATE

LETHA PANIE¹⁵⁷¹ W AUTERYŠ PO SWATEHO PETRA W OKOWACH, SNIESSENJ A ZAWRŽENJ, NA SMIENU OBECNÝM KNIZET. OPOL. A RATTIB. Ý GINÝCH KRAGUW PRŽÝSSLUSEGICZÝCH, OD PANUW, PRALATUW, RÝTIRSTWA Ý MESTA W DOTCŽENÝCH KNIZETSTWICH.

UCHWAŁY SEJMOWE DZIESIĄTE

ROKU PAŃSKIEGO 1571 WE WTOREK PO ŚWIĘTYM PIOTRZE W OKOWACH [7.08.1571 R.], WNIESIONO I UCHWALONO NA SEJMIE POWSZECHNYM KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO I ZIEM [OKRĘGÓW] DO NICH NALEŻĄCYCH PRZEZ PANÓW, DUCHOWNYCH, RYCERZY I MIAST WYMIENIONYCH KSIĘSTW.

5. Ssacunek a osedlo se lidi consignerowaný

Item Czo se Mustrunku Pržýznawaný Czedule straný ssaczunku tudy Usedlých lidi, czokdo pod sebau ma tudež ý czo Lanuw w Kazde wsý gest, Pakližby Lanuw nebyło, tehda abý doložene býlo, czo tiž lide wssczý wtey wsý naŽýmu segj, z Ktereho se poznati bude moczý czo Lanuw gest, takowe pržýznawacý Czedule Kterých Copiu doKazdeho Krage ý Miesta se da mezý tim časem a Swatým Michalem Neýprw pržýsslim, pod Pokutu desýti hržýwen do Oppoli kUržadu odeslatj, tak abý se Wiedetj mohlo wssechnegenie ssaczunk y osedlostj Lidi, apotomnie na sgezd do Wratislawe, Který na Sty Martin držen bude, ztakowým sepsaným ssaczunkem, gi lidi poznamenanim se nagitj dalj onu Sniem do Wratislawie senaržýzugj, Pan Mikulass Lesota Kanclerž a Pan Waczlaw Posadowský.

5. Szacunek [wysokości podatku] i majątku [gospodarstwa] powinien być opisany [sporządzony na piśmie]

Co dotyczy oświadczenia w sprawie wykazu osiadłych tam ludzi, których każdy ma pod sobą [poddanych] oraz ilości [właścicieli] łąnów w każdej wsi⁶³⁸. Gdyby [właścicieli] łąnów nie było, należy policzyć wszystkie pola we wsi obsiewane oziminą⁶³⁹, z których będzie można poznać ile jest łąnów, kopię takiego oświadczenia należy złożyć w każdym okręgu i mieście w terminie do św. Michała [29.09], pod karą 10 grzywien do Opola, do Urzędu [Ziemskiego] odesłać, tak aby można

⁶³⁸ Tzn. kmieci – chłopów posiadających po łanie ziemi.

⁶³⁹ „[...] lide wssczý wtey wsý naŽýmu segj [...]”.

było wiedzieć, według ogólnego szacunku, o liczbie ludności, razem z wykazem poddanych, które [oświadczenia] zawiozą na sejm [śląski] do Wrocławia, który odbędzie się na św. Marcina [11.11], panowie kanclerz Mikołaj Lasota i Wacław Posadowski⁶⁴⁰.

10. Cžesty opravowane býti magi

Take na tom zawržyno ze Panj, Prelati, Rytirstwo ý Miasta na Gruntech swych powinni gsau toho dohlinutj a opatržytj, aby Cžesty opraweny býlly, tak aby lidi Progezd Swobodny mitj mohlj.

10. Drogi [publiczne] powinny być utrzymane

Również uchwalono, że panowie, duchowieństwo, szlachta i miasta, na swoich gruntach powinni doglądać i naprawiać drogi publiczne tak, aby ludzie mieli wolny [nimi] przejazd.

11. Pisarze którzy chudym lidom Supplicatige pysy magi se zegmena podepsawati

Tolkež w Supplicatych wssech ktore se od lidi Chudych Pissy magi se ti kdo ge pisze podepsowatj pod Pokutu Pietj hržywen tiesskich, a skutecznym Wezenim trestanj.

11. Pisarze, którzy piszą biednym ludziom podania [prośby] mają podpisywać [je] swoim nazwiskiem

Także na wszystkich prośbach [podaniach], które [pisarze] piszą biednym ludziom, mają podpisywać pod karą 5 grzywien ciężkich lub więzieniem.

14. Zagem dobýtkuw mezý zdegssými obywatelmi

Než czo se Zagmuw dobýtkuw mezý obywatelmi samýmj dotycze, gestlize kdo Wýrucžycz dobytek, a tomu Rukogemstwj bezlussne Pržyciny dostj necžynj ma strane deset hržywen propadnutj, ato rozumino bytj ma na Staw Panský, a Rýtirskj, nez czo se Chudých Poddanych dotycze, ti pokutowani bytj magj, totiž Zaplaczycz sskodu przedkem pokuty gednau hržywnu.

640 Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koźła (zm. po 1580 r.) – właściciel Błazejowic i Rokicia (Raszowa) k. Koźła, oraz lenna lublinieckiego. Od 1557 r. kanclerz księstw opolskiego i raciborskiego. Wybitny dyplomata, razem z Janem Oppersdorffem twórca praw i autonomii tych księstw. Wacław Posadowski (zm. 1572 r.) – właściciel Dobrodzienia.

14. Zajęcie bydła między miejscowymi obywatelami [właścicielami majątków]

Co się tyczy zajęć bydła⁶⁴¹ między właścicielami majątków, jeśli by ktoś oddał [zajęte] bydło za poręczeniem⁶⁴², a on [właściciel bydła] nie wywiązuje się [z poręczenia], ma poszkodowanemu zapłacić 10 grzywien, ale dotyczy to stanu panów i szlachty, jeśli chodzi o biednych poddanych to oprócz wyrównania szkody mają zapłacić kary 1 grzywnę.

SNIEMOWE ZAWRŽENJ GEDENACZTE

LETHA PANIE 1573 W PONDIELI PO SWATEŤ TROGICŽŤ PANI PRALATJ, RYTIRSTWO Ť MIESTA KNIZETSTWI OPPOLSKOHO A RATTIBORSKEHO SŁŤSSELI GSAU PRŤEDLOZENI A SEPSANE SNESSENI SNIEMU WRATISŁAWSKEHO KTERŤ OD PANUW POSLUW TOTIŤ PANA PETRA ŽŤROWSKEHO NA WRONINIE, PANA JANA ROHOWSKOHO NA STEBLOWIE NA TOMŤ DRŤANŤM SNIEMU PRŤEDLOŽENE CZO GICH MIL[OSTI] PANI KNIZATA A STAWOWE KNIŤETSTWI SLEZSKŤCH SPOLU Z POSLŤ NASSŤMJ SWOLILI, TAK YAKŤ TŤŤ ZAWRŤENI SMIENOWNE W SOBIE OBSASUGE [...]

UCHWAŁY SEJMOWE JEDENASTE

ROKU PAŤSKIEGO 1573 W PONIEDZIAŁEK PO ŚW. TRŖJCY [18.05.1573 R.] PANOWIE DUCHOWIEŤSTWO, RYCERSTWO I MIASTA KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO WYSLUCHALI I [OTRZYMALI] SPISANE UCHWAŁY SEJMU WROCŁAWSKIEGO, PRŤEDŁOŤONE PRZEZ PANŖW PIOTRA ŤYROWSKIEGO NA WRONINIE⁶⁴³ I PANA JANA ROHOWSKIEGO NA STEBLOWIE⁶⁴⁴, POSŁŖW DO TEGO SEJMU, CO PANOWIE KSIĄŤĘTA I STANY KSIĘSTW ŚŁĄSKICH WSPŖLNIE Z NASZYMI POSŁAMI UCHWAŁILI, TAK JAK ZAWIERAJĄ TE UCHWAŁY [...]

11. Ozralstw j zbŤteczne wuobec z zakazano

TolkeŤ toho Stawowe techto Knizetstw powaŤyli Ťaka Znamenita Zahuba a schudobeni KrcŤmarŤuw Ť lidi na wsech, skerze neporŤadne, azbŤteczne Ozralstw se diege ze mnoŤy, SedlacŤ se w Mestie aKrcŤmach, tak za dluzugj, CŤastokrat za gedden den tak mnoho propigj zebŤ se tim CzeliŤ teŤden z Zenu Ť dietmi WŤchawatj, podle potreby mohl, A takŤe statkuw swych pro takowe ZbŤtkj odbŤwatj musegj, aMnoŤŤ zadlauze se

641 KtŖre „weszły w szkodę” sŤsiada.

642 Poręczenie – rękojemstwo (tu: zobowiązanie do wyrównania strat w określonym terminie).

643 Wronin k. Lewina Brzeskiego.

644 SteblŖw k. Krapkowic.

y Statkuw Swých Zien a detj odbihagj agruntj Panuw Swých wzmatku
zustawugj.

11. Nadmierne ucztowanie powszechnie zabronione

Także stany tych księstw stwierdziły jaką znaczną zgubę i biedę [powoduje] karczmarzom [?] i ludziom na wsiach częste wielkie i niepotrzebne ucztowanie. Wieśniacy w miastach i karczmach zadłużają się częstokroć, w jednym dniu tyle wypiją, że [za te pieniądze] mogliby utrzymać przez tydzień całą rodzinę [żonę z dziećmi]. A także gospodarstwa swoje zaniedbują i licznie zadłużają, odchodzą od swoich gospodarstw, żon i dzieci, ze szkodą dla swych panów.

[Bez numeru uchwały]

Piwo zadnemu na borg dawane bytj nema pod pokutu 10 hrżywen. Protoż aby takowa ZUmysłna asskodliwa swoboda przetrżena była, a lide obecni se takowych Zbytkuw zdrżeli, Na tom se społeczne Snegli aby zadnemu Krczmarż w Mestach ani od Panuw Piwo na borg dawano Nebýlo, Koneczne pod Pokutu desýtj hrżywen apropadanim toho Piwa, Kdoby se toho dopustil a Krczmarż tolkiż zadnym Sedlakum Poddanym y Sluzebnikum Panuw zadneho Piwa na borg dawatj nema, než kdo chce pitj, aby za hotowe Pil, a nicz ginacz, hry sedlske o Penize a noczne sedanj na Wsech se wsseliyak zapowidagj pod Pokutu yakž gedna Každa Wrchnost Ulozj.

[Bez numeru uchwały]

Nie wolno pod karą 10 grzywien sprzedawać piwa na kredyt. Dlatego, aby taka szkodliwa wolność ograniczona została, i ludzie miejscowi uchronili się przed takimi zbytkami, wspólnie [stany] uchwałyły, by karczmarze w miastach i na wsiach⁶⁴⁵ nie dawali piwa na kredyt⁶⁴⁶ pod karą 10 grzywien i przepadkiem tego piwa. Karczmarzowi nie wolno żadnemu wieśniakowi poddanemu ani służbie pana piwa sprzedawć na kredyt, a jeżeli ktoś chce pić, ma za gotowe [pieniądze] pić, lecz w żaden inny sposób. Zabrania się gier wieśniaków o pieniądze oraz wszelkich nocnych spotkań na wsiach, po karą według uznania przełożonych [panów].

12. Borgj bez obwzlastniho ugisszczeni nemagi dielane bytj

Tolkeż to ma odewssech obywateli prżj Poddaných yginých opatrżeno bytj, aby formanowe kterżj zýta, chmele, ygine Wieczj na burg [borg] beru, bez zwlastniho Ugisszczeni Swierżowano Nebýlo.

645 „[...] ani od Panuw [...]” – karczmarze, dzierżawcy karczem szlacheckich na wsiach.

646 Borg – określenie używane w niektórych regionach Polski jeszcze w XX w.

12. Kredytu [nowego] bez rozliczenia poprzedniego nie wolno dawać

*Także poddani wszystkich obywateli [ziemskich] i innych powinni wiedzieć, że furmani, którzy żyto, chmiel i inne rzeczy biorą na kredyt, bez rozliczenia poprzedniego nie mogą brać nowego*⁶⁴⁷.

13. Saudy a wssechne sprawy sedlske nemagi nez skrz lidi sedlských spravowane byti

Ittem saudy a sPrawy wssechny Sedlske, tež ssazowani Statkuw nemagi ginými osobami, než Sedlskýmj Sauzeny a Wazený za Wuli a Naržženim Panuw gegých bytj, Zwlasstie ponewadž Welke Utratý na Osobý postronne nato gdau, aKtiem Saudom Zemskim Sedlskim ýginým tak ýak starobila zwyklost aPorządek Zemský gest, ruczeno bytj ma.

13. Sądy i wszystkie sprawy ludności [pomiędzy ludnością wiejską] nie mogą być rozpatrywane [przez sąd ziemski]⁶⁴⁸

Także sądy i wszystkie sprawy wiejskie, również szacowanie majątków nie mogą być sporządzane przez inne osoby, tylko wiejskie sądy i wyceny za zgodą i poleceniem ich panów. Zwłaszcza szkody wyrządzone [przez poddanych] osobom postronnym [obcym] powinny być przekazywane sądom wiejskim i innym, zgodnie ze starym zwyczajem i Statutem ziemskim.

15. Ukezani nenaležyte a ne Kržestianske przy wssech obywateli zastawenu

Take Stawowe Knizetstw z litostj otom slýsýcz asprawu gistu toho magicz kterak nekterž zobýwateli, Kteržj Prawa swe magj, Kdýž nekterých osob bud pro neýake docžýneni, aneb pod domnenim ýakeho Zlocžýnstwi do Wiezeni dostanu, getiesskim nenaležýtým, aneKržestianskim Wiezenim tragi [?] a bez dostateczneho Uwazeni, tak ýak bý kPrawu zadostj, naneg ostrostj Prawa sahnutj dadi, geUkrutnnie ane Obýczegne nadPrawo Wiežýcz atrapiti dađaucz, niektere kWiezeni tak strapi, a ozdrowj gegých přžýprawi niektere pak yUtratiti dadi, snad ý bez Winy.

15. Sądy [wyroki] niewłaściwe i niechrześcijańskie wszystkich obywateli [szlachty]⁶⁴⁹

Stany księstw z niepokojem słyszą i otrzymują [informacje], że niektórzy z obywateli [ziemskich] mając prawa [sądowe] [nadużywają je], bez właściwego uzasadnienia lub tylko domniemaniami jak przestępcę dają do więzienia, traktując

647 „[...] Swierżowano Nebýlo” – odnawiane nie było.

648 Sprawy takie podlegały sądom patrymonialnym.

649 „Wytyczne” dotyczące surowości wyroków.

niechrześcijańsko, stosują wobec niego ostrość prawa [tortury], okrutnie i niesprawiedliwie, ponad prawem, dają więzić i tortuować, gdzie [więzieni] niewinni tracą zdrowie, a niekiedy i życie.

Idem

A Protož aby se takowemu nenaležytemu Předsebrani wCzas Zabiehnutj, Žywot azdrawj lidske wWetssy a bedliwegssy Waznost mino [miano], atakowe zUmýslne Ukutenstwj Zastawano býtj Mohlo, Natom gsau se Stawowe snesli, Aby Zadny zobýwateli ýakehož koli Stawu, Poddaných, aneb pod sPrawu Magicz ých lidi nenaležytem Wezenim nikoli netrestal, nez lidske aobýčžegne bez Ubliženi Zdрави geho.

To samo

Dlatego, aby zapobiec takim niewłaściwym postępowaniom, życie i zdrowie ludzkie w więzszym było szacunku i zabronione były takie okrucieństwa, w sprawie tej stany uchwały, żeby żaden z obywateli jakiegokolwiek stanu, poddanych lub mających nad nimi prawo, ludzi tych niesłusznym więzieniem nie karał, ale traktował po ludzku bez uszczerbku dla jego zdrowia.

16. Zlocžyncy kterym spuosebom na prawo poddawanj byti magi

Tolkež kdoby Kteremu Zlocžyncy Prawo geho Učžynitj datj chtiel, ma to tak ýak prwe[j] wždy[c]zki býwalo, na Urząd Wrchni wznestj, osobu y docžyneni geho oznamitj, tak aby se wždy takowe Wieczy, zWiedomim Uržadowým wždyzki dalo, anatakowe lidi se nasle bez dostatečžneho Uwazeni nesahalo.

A pakliby seKdo zobýwateli toho dopustil, lidi nenaležytie aUkrutnie trestal, netwiežyl [?], awina obnicžował, tolkež bez opowiedi Uržadu Wrchniho lidi Utraczeti dal, takoweho Kazdeho ma Pan Hejtmann Zemský Ex Officio obeslicz gemu porucžytj, aby przed Saud Zemskj stanul, atoho se Sprawil a czož mu tu Uznano, neb Wýdano bude, trpiel.

16. W jaki sposób mają być przesłuchiwanie i karanie zbrodniarzy

Jeżeli ktoś chce ukarać jakiegoś przestępcę, powinien, jak dawniej bywało, zgłosić do zwierzchniego urzędu, kogo i za co [chce] ukarać, tak aby zawsze takie rzeczy odbywały się za wiedzą urzędową, żeby ludzi nie oskarżać bez dostatecznego uzasadnienia. A jeśli ktoś z obywateli tego by się dopuścił, karał niesłuszenie i okrutnie ludzi, a także bez wiedzy Urzędu Zwierzchniego skazał ludzi na śmierć⁶⁵⁰, takiego każdego ma starosta ziemski z urzędu wzwać przed sąd ziemski i skazać zgodnie z wyrokiem.

650 „[...] lidi Utraczeti dal [...]”.

17. Mistržj poprawni

A Mista tŷ w kterŷch se Poprawni Mistrž chowaggj nemagj zadnemu takowych, bez obwzlastneho Poruczeni Pana Heŷtmana Zemskeho propustetj.

17. Kat

Miasta, które posiadają kata, nie mogą bez każdorazowego zezwolenia pana starosty ziemskiego zlecać [tortur i wykonywania wyroków].

18. Kramiki postranne kterži se ssoti [?] gmanugj zakazano

A Ponewadž se take welke ssŷbalstwj [?] a Podwod prŷŷ neakterŷch osobach tiech kterŷj z Kramŷ chodi neb gezdi ssotj se gmenugj nachazŷ, ze ti prŷŷgada do Miest, Neb sŷcze do Wsy do domuw Panskŷch neb Rŷtirsŷch Wieceŷ Kramske ŷakŷto drahe Kameni, Perlŷ ŷ Zlate tkanicze ssmeŷdy ŷgine odZlate Wieceŷ za dobre a hodne prodawagj, gesstomnoho krat Zadrahŷ Kamen ssklo barwene, za Zlato Mied pozlatitu ŷ sŷcze ginne Wieceŷ prodawagj atudŷ lidi takowŷmj falssmj ssali a o Penize prŷŷprawugj, nema tiemŷ ssotom neb Kramarzum se poZemi zKramŷ hulati nikoli dopussteno bŷtj, pod Propadkem tech Kramkuw czoŷ magj. Neŷ kdo chce ŷake Kupis [?] prodawat toma wMestech przy obecnyŷch Jarmarkach neb Trhach Wŷkladał, takobŷ kdobŷ cŷeho potrzebował, na obecnyŷch Jarmarkach neb Trzŷch hladał, bez falsse aPodezdrŷeni potrebu swau Sprawiti Mohl.

18. Zakaz obwoŷnych kramików⁶⁵¹

Poniewaŷ wielkie oszustwa i przestŷpstwa dokonujŷ osoby, które z kramami chodzŷ lub jeŷdŷ do miast albo czŷŷciej na wsi, do domów pańskich czy szlacheckich, towary „kramskie” jako drogie kamienie, perły i złote tkaniny i inne złote rzeczy sprzedajŷ jako i godne [zainteresowania], najczŷŷciej za drogi kamień [sprzedajŷ] barwione szkło, za złoto miedŷ pozłacanŷ i wszystkie inne rzeczy sprzedajŷ, a miejscowi ludzie te fałszywe rzeczy [kupujŷ] i tracŷ pieniądze. Dlatego teŷ nie można dopuŷcić tym „szotom”, czyli kramarzom, aby jeŷdzili [hulali] po ziemi [kraju] pod [karŷ] utraty kramu [konfiskatŷ]. Jeŷeli ktoŷ chce coŷ sprzedawać to moŷe na powszechnych jarmarkach lub targach wykladać [towar] tak, ŷe jeŷeli ktoŷ czegoeŷ potrzebuje, moŷe go obejrzeć.

⁶⁵¹ Dotyczy to domokrażców – wozów z towarami jeŷdŷących po miastach i dworach i nie płaćących podatków.

19. Czyġgani, złodege, ssyńdirže nemagj pod pokutu 50 hrzŷ:

Przechowawani bŷtj

Zadnŷ zObŷwateli wtomto Knizetstwj Czyġganuw ŷakŷto Zlodiegj a ssyńdirŷuw lidskŷch przechowawatj, agŷm yakeho Pomesskanj Nadomu tech swych dopausstetj nemagi, pod Pokutu Padesati hrŷŷwen kdobŷ se toho dopustil, agsauli Kde nini ŷaczŷ ti y hned Wŷpowiedzeni bŷtj magj.

19. Nie wolno „przechowywać” cyganów, złodziei i oszustów pod karą 50 grzywien⁶⁵²

Źaden z obywateli w tych księstwach cyganów oraz złodziei i oszustów ludzkich nie może przechowywać, dawać im mieszkania, po karą 50 grzywien, a jeżeli już obecnie są naleŷy im natychmiast wypowiedzieć.

20. Psa kdobŷ ukradnich 10 hrzŷwnu pokutŷ 3 dni wezeni

Magj take nekterŷ obŷczeg, ze sobie Psy Kradu, aneb Kratj dati, Proteŷ Kdoŷbŷ se toho dopustil, aPsa Komu wŷŷtj dal, takowy ma deset hrŷŷwen propadnutj, a trzy dny UWezeni sedietj.

20. Za kradzież psa kara 10 grzywien i 3 dni więzienia⁶⁵³

Niektórzy mają taki zwyczaj, że sobie psy kradną lub dają ukraść. Dlatego kto by się tego dopuścił i psa pozwolił zabrać [ukraść], ten ma 10 grzywien kary [zapłacić] i 3 dni więzienia.

ZAWRŹENJ SNIEMOWNE GEDENASTE

MIESTA KNIZETSTWI OPPOL:[SKEHO] NA TEN CZAS PRŷŷ SNIEMU OBECZNIM ZHROMAZDIENI PO WŷSLŷSSANI ZAWRŹENI SNIEMU KNIZETŷŷHO LETHA PANIE 1573, WE STRŷEDU PO SWATŷM MICHAŁE, PANI, PRALATI, RŷTIRSTWO A WRATISŁAWSKEHO, SAU SE NA TOM GEDNOMŷSLNE SNESLI A KTOMU SWOLILI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE JEDENASTE⁶⁵⁴

ROKU PAŃSKIEGO 1573 W ŚRODĘ PO ŚWIĘTYM MICHAŁE [30.09.1573 R.], PANOWIE, DUCHOWIEŃSTWO, RYCERSTWO I MIASTA KSIĘSTWA OPOLSKIEGO ZGROMADZENI W TYM CZASIE NA SEJMIE POWSZECHNYM, PO WYSLUCHANIU UCHWAŁ SEJMU KSIĄŻĘCEGO WROCŁAWSKIEGO, JEDNOMYŚLNIE UCHWALILI CO NASTĘPUJE [...]

652 Na dworach szlacheckich.

653 Chodzi tu prawdopodobnie o psy myśliwskie.

654 Sesja jedenasta odbyła się w dwóch terminach.

1. Rytirska služba proti nepržatelum wýprawowani 30. 20. 10. 5. Čzłowieka a na posledy jako kdo sedi

Tedy prwe zstrany hotowostj Rytirskych sluzeb tržydczateho, dwadzateho, desateho aPateho Człowieka, anaposlady jak Kdo sedj dotyče, Podle toho czo gsau Gich. Mil. Knizata a Stanowe Knizetstwj Slezskych, Swolilj postupowatj az Rytirskymj Službamj Tržydzatym Čzłowiekem na Koni zdluhu neb kratka Rucžniey, a ssturm haukem, ysycz ztauginu Pomoczj a Wýprawu, Tržydczateho, dwadzateho, desateho, Pateho Čzłowieka, ana Posladj, jak kdo sadi, Pohotowie bytj aKdyž se gim den oznamj se y hned wdobrym Rysstunku kMustrunku nagitj datj chtegj.

1. *Rycerska služba przeciwko nieprzyjacielowi po 30, 20, 10, 5 rekrutów według ludności*⁶⁵⁵

Najpierw w sprawie gotowości rycerskiej [wojennej] służby [co] trzydziestego, dwudziestego, dziesiątego i piątego człowieka na gospodarstwach jak kto mieszka, należy postępować zgodnie z tym, co Ich Miłości książęta i stany księstw śląskich uchwałyły, [zmobilizować] rycerską [wojenną] służbę [co] trzydziestego człowieka na koniu z długą lub krótką rusznicą i hakiem szturmowym [dzida] i wszystkimi innymi potrzebami do wyprawy. [Wyznaczeni co] trzydziesty, dwudziesty, dziesiąty, piąty człowiek na swoich gospodarstwach powinien być w pogotowiu i kiedy zostanie wyznaczony dzień [mobilizacji], aby natychmiast zjawił się z dobrym rynsztunkiem.

Idem

AZebj ta Wýprawa strany Lanne lidu Sedlskeho wPorządek Uwedena bytj mohla, magj se wssechni obywatela Kazdeho Krage w Kragich na den pržysstj S-te Hedwigj, rano niczym nezastirage podskutecznym Trestanim zgetj, atu Každj jak mnoho pohlawyč Poddaných ma, ačak mnoho ti Lanuow aneb Roli deržj, porządne oznamitj, tak zebj se im podle Zneni tyhož Zawrženi Sniemowniho ta Wýprawa Sedlska Konno y Pessu porządnie Naržyditj mohla.

AKdohlidnutj tech wssech Wiczj se wKaždym Kragj osoby woli, Neypwre woppolskim G-o Mil. Pan Jan zPruskowa, na Semiczjch G-o Mil. Czys: Radda, a Zemski Hejtmann Knizetstwj oppolskeho a Rattiboskeho, Pan Jan starssj Zyrowskj na Poluwssj, Saudi Zemski tiechto Knizetstwj, w Rattiborskem Pan Jan Beess Starssj Katowskj na Krawaržj, Pan Waczlaw Wraninskj na Lubowiczjch, Hejzman Knizetstwj Rattiborskeho, Pan Waczlaw Rejzwitz zKaderžyna Procurator Zwrchu gmenowanj Knizetstwi, Pan Pawel Charwat na Kržžzanowiczjch, Pan Hanuss Sseliha a Purgmister a Radda, whlohowskim Pan Jan zOppersdorffu, Swobodny Pan na Dubu, Pan Mikulass Lesota zStebłowa

⁶⁵⁵ Powszechna mobilizacja ludności wskutek zagrożenia tureckiego.

Kanczlerż na horże gmenowaných Knizetstwj, Pan Gindržych Stržela a Pan Jan Rohowskŷ, wStrželeczkim a Slawentizkim Pan Giržyk zRedderu na Welkich Strželczých, Pan Joachŷmb Buchta na Ottmutie, Pan Jan Dluhomil na Birawie, Pan Giržyk Stržela na Lhotie a Pan Bartholomeŷ Reŷzwitz, wKozelskim Pan Giržyk zOppersdorffu Swobodny Pan na Dubu, Pan Lukass Pelka naUrbanowiczých, Pan Sigmundt Jordan, Pan Giržyk Rohowskŷ a Pan Jan Twardawa, wTosseczkim Pan Jan Giržyk zRedderu Na Tossku, Pan Jan Kokorž na Kamenczŷ, Pan Jan Staržŷnski na Tiachowitých a Pan Waczlaw Prokop na Labutech, wNemodlinskim Pan Kasper Pückler na Kontorowie a Kuŷawach, Pan Balzar Stoss, Pan Jan Panga Baumgartskŷ aPan Gindržych Sseliha, w Hliwiczkim Pan Waczlaw Geraltownskŷ na Kudowie, Pan Wawržŷn Trach a Purgkmistr aRadda Miasta Hliwicz, wPrudniczkim Pan Giržyk Kotulinskŷ, Pan Dawid Sŷbottendorff a Purgkmistr aRadda Miasta Prudnika, wOlezkim Pan Waczlaw Czŷbulka na Ssŷnwaldie, Pan Walentin Dubrawka na Lasowiczých, Waczlaw Kossembor na Kozlowiczých aPurgkmistr aRadda, w Lublinskim Pan Jakub zSparweinu na Lublinczŷ, Pan Balczer Wrbskŷ, Pan Jan Kochtitzkj, Pan Balzer [Kochtitzkj – skr.] Zemeczkj, a Bilskim Pan Giržyk Pruskowskŷ Swobodny Pan z Prusskowa, na Starých Hradech a Biele, Ge-o Mil. Czŷs. Radda, aNeŷstarssŷ Kommornik Neb Urzędnik Panie, Pan Giržyk Sstolcz na Olssŷcze aPan Kasspar Tabor, Kteržŷ se toltiž na den Sw. Hedwigi Koneczne Každŷ do Miasta tŷhož Krage, Kde Kdo pržŷsedi nagitŷ datŷ, atu hotowost Sedlsku porządnie naržŷditŷ, awsse na Pappir odeslatŷ magŷ.

To samo

Aby zorganizować łanowy lud wiejski⁶⁵⁶, mają wszyscy obywatele każdego okręgu zjechać pod groźbą kary, do okręgu [miasta] rano na dzień św. Jadwigi [15.10] i tu przedstawić [wykaz] ile poddanych ma i ile [oni mają] łanów lub pola w ten sposób, żeby można było porządnie przygotować mobilizację [wyprawę] wieśniaków konnych i pieszych.

A do pilnowania tych wszystkich rzeczy wyznacza się w każdym okręgu [komisarzy wojennych]: najpierw w opolskim Jego Miłość pan Jan z Prószkowa na Zimnicach, członek rady Jego Miłości Cesarza i starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego⁶⁵⁷, pan Jan starszy Żyrowski na Półwsi, sędzia ziemski tych księstw⁶⁵⁸; w raciborskim: pan Jan Beess starszy Katowski na Krowiarkach⁶⁵⁹, pan

656 W Polsce tzw. piechota łanowa, powołana przez króla Stefana Batorego.

657 Jan VII Prószkowski z Prószkowa (zm. 17.10.1590 r.) – właściciel Zimnic k. Opola, w latach 1570–1590 starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego.

658 Jan sen. Żyrowski z Żyrowej (zm. przed 1583 r.) – właściciel Półwsi, Bierkowic i Sławic k. Opola, w latach 1573–1582 sędzia ziemski księstw opolskiego i raciborskiego.

659 Jan sen. Beess zwany Katowski (stąd Katowski) z Karłowic k. Opola (stara nazwa Katowice) (zm. przed 1585 r.) – właściciel Krowiarek i Tworkowa k. Raciborza.

Wacław Wraniński na Lubowicach, starosta księstwa raciborskiego⁶⁶⁰, pan Wacław Reiswicz z Kędzierzyna prokurator ziemski wymienionych księstw⁶⁶¹, pan Paweł Charwat na Krzyżanowicach⁶⁶², pan Janusz Szeliha⁶⁶³ [oraz] burmistrz i rada [miasta Raciborza]; w głogóweckim: pan Jan z Oppersdorffu, wolny pan [baron] na Dubie⁶⁶⁴, pan Mikołaj Lasota ze Steblowa kanclerz wymienionych księstw⁶⁶⁵, pan Henryk Strzela⁶⁶⁶ i pan Jan Rohowski⁶⁶⁷; w strzeleckim i sławieckim: pan Jerzy z Redernu na Strzelcach⁶⁶⁸, pan Joachim Buchta na Otmęcie⁶⁶⁹, pan Jan Dluhomil na Bierawie⁶⁷⁰, pan Jerzy Strzela na Ligocie⁶⁷¹, pan Bartłomiej Reiswicz⁶⁷²; w kozielskim: pan Jerzy z Oppersdorffu wolny pan [baron] na Dubie⁶⁷³, pan Łukasz Pelka na Urbanowicach⁶⁷⁴, Zygmunt Jordan⁶⁷⁵, Jerzy Rohowski⁶⁷⁶ i Jan Twardawa⁶⁷⁷; w toszeckim: pan Jan Jerzy z Redernu na Toszku⁶⁷⁸, pan Jan

660 Wacław Wraniński z Wronina k. Koźła (zm. 1574 r.) – właściciel Lubowic, starosta księstwa raciborskiego.

661 Wacław Reiswicz z Kędzierzyna (zm. pod koniec XVI w.) – właściciel Lubonii i Syryni k. Rybnika, od 1559 r. prokurator cesarski księstw opolskiego i raciborskiego.

662 Paweł Charwat Petrowicz z Wecze (?) (zm. po 1582 r.) – właściciel Krzyżanowic k. Raciborza.

663 Jan (Janusz) z linii z Rzechowa k. Rybnika.

664 Jan Oppersdorff wolny pan na Dubie i Frydštajnie (zm. 3.07.1584 r.) – właściciel Častalovic i Głogówka, w latach 1556–1568 starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego, w 1574 r. – starosta generalny Śląska.

665 Mikołaj Lasota ze Steblowa i Błażejowic k. Koźła – właściciel Rokicia (obecnie Raszowa) k. Koźła, w latach 1558–1580 kanclerz księstw opolskiego i raciborskiego.

666 Henryk Strzela z linii z Mionowa i Wierzchu k. Głogówka – właściciel Dzielaw i Wierzchu k. Głogówka.

667 Jan Rohowski (Rogowski) z Kornic k. Raciborza (zm. przed 1594 r.) – właściciel Steblowa, Rogowa i Dąbrówki Górnej k. Krapkowic. Od 1569 r. wybierczy ziemski (poborca podatkowy) księstw opolskiego i raciborskiego, od 1570 r. przedstawiciel okręgu głogóweckiego w auszusie.

668 Jerzy Redern (zm. 28.12.1598 r.) – właściciel Strzelec Opolskich, a od 1591 r. również Toszka.

669 Joachim Buchta z Buchcic, zwany Bilickim (zm. 1582 r.) – właściciel Otmętu, Góraždzy, Gogolina i Karłubca k. Krapkowic, Wysokiej, Kalinowic i Domecka k. Strzelec Opolskich.

670 Jan Dluhomil z Bierawy k. Koźła – w tym czasie żyło kilku Janów. Prawdopodobnie mowa tu o Janie jun. Dluhomilu – właścicielu Bierawy i Ujazdu k. Strzelec Opolskich.

671 Jerzy Strzela z linii z Obrowca, zwanej Obrowieckimi lub Chmielikami (zm. po 1573 r.) – właściciel Ligoty Samborowej i Otmic k. Strzelec Opolskich.

672 Bartłomiej Reiswicz z Kędzierzyna (zm. po 1599 r.) – asesor sądu ziemskiego księstw, posiadał majątki głównie w okolicy Raciborza oraz Gliwic, ale musiał mieć również jakiś majątek w okręgu Strzeleckim.

673 Jerzy I Oppersdorff (zm. 25.07.1577 r.) – właściciel Polskiej Cerekwi, pan lenny państwa raciborskiego (brat Jana).

674 Łukasz Pelka (Pelka) z Borzysławic k. Koźła – właściciel Urbanowic k. Koźła.

675 Zygmunt Jordan ze Starego Paczkowa – właściciel Grzędzina i Dzielaw k. Koźła.

676 Jan Rohowski z Kornic k. Raciborza – prawdopodobnie właściciel Bzinicy k. Dobrodzienia i (po żonie) części Januszkowic k. Koźła.

677 Jan Twardawa z Twardawy k. Koźła – właściciel Ligoty i Trawników k. Koźła.

678 Jan Jerzy Redern (zm. po 30.09.1573 r.) – właściciel Strzelec Opolskich, Toszka i Pyskowic.

*Kokors na Kamieńcu*⁶⁷⁹, *pan Jan Starzyński na Cieszowicach*⁶⁸⁰ i *pan Wacław Prokop na Łabędach*⁶⁸¹; w niemodlińskim: *pan Kasper Pückler na Kantorowie i Kujawach*⁶⁸², *pan Balcer Stosch*⁶⁸³, *pan Jan Panga Baumgarcki*⁶⁸⁴ i *pan Henryk Szeliha*⁶⁸⁵; w gliwickim: *pan Wacław Geraltowski na Chudowie*⁶⁸⁶, *pan Wawrzyniec Trach*⁶⁸⁷ oraz burmistrz z radą miasta Gliwic; w prudnickim: *pan Jerzy Kotuliński*⁶⁸⁸, *pan Dawid Sebottendorff*⁶⁸⁹ oraz burmistrz z radą miasta Prudnik; w oleskim: *pan Wacław Cybulka na Świerczach*⁶⁹⁰, *pan Walenty Dubrawka na Lasowicach*⁶⁹¹, *pan Wacław Koszembar na Kozłowicach*⁶⁹², oraz burmistrz z radą miasta Olesna; w lublinieckim: *pan Jakub ze Sporweinu na Lublińcu*⁶⁹³, *pan Balcer Wirbski*⁶⁹⁴, *pan Jan Kochcicki*⁶⁹⁵, *pan Balcer [skr. Kochcicki] Ziemięcki*⁶⁹⁶; z bialskiego: *pan Jerzy Prószkowski wolny pan [baron] z Prószkowa na Starych Hradach i Białej – członek rady cesarskiej i starszy komornik czyli urzędnik Pana [cesarza]*⁶⁹⁷,

679 Jan Kokors z Kamieńca k. Gliwic – właściciel Kamieńca.

680 Jan jun. Starzyński z Bytkowa k. Bytomia (zm. po 1575 r.) – właściciel Ciochowie k. Toszka, od 1562 r. starosta okręgu toszeckiego.

681 Wacław Prokop ze Świętoszowic k. Gliwic (Labutski, Łabęcki) – właściciel Łabęd k. Gliwic.

682 Kasper Pückler z Grodziska k. Niemodlina – właściciel Kantorowie k. Lewina Brzeskiego i Kujaw k. Prudnika, pan lenny później właściciel państwa niemodlińskiego.

683 Balcer Stosch z Kunic – właściciel Twaroszkowa (Ligota Tułowicka).

684 Jan jun. Panga Baumgarcki z Sad k. Niemodlina (zm. po 1595 r.) – właściciel Wydwowic i Jakubowic k. Niemodlina.

685 Henryk Scheliha (Szeliha) z Rzuchowa k. Rybnika – właściciel Rogów i Tarnicy k. Niemodlina.

686 Wacław sen. Geraltowski (Gierałtowski) z Gierałtowic k. Gliwic (zm. ok. 1596 r.) – właściciel Chudowa k. Gliwic.

687 Wawrzyniec Trach ze Starych Gliwic – właściciel Zawady k. Gliwic, od 1569 r. wybierny (poborca podatków) okręgu gliwickiego.

688 Jerzy Kotulinski z Kotulina k. Toszka – pochodził prawdopodobnie z rodu Wrochemów z Kotulina, którzy używali również nazwiska „Kotulinski”, był właścicielem Krzyżkowic k. Prudnika.

689 Dawid Sebottendorff z Konar k. Strzelina na Górnym Śląsku – właściciel części Czyżowic k. Prudnika.

690 Wacław Cybulka (Cebulka) z Litultovic k. Opawy – właściciel Świerczy k. Olesna, w latach 1555–1560 starosta okręgu oleskiego, w 1572 r. starosta okręgu lublinieckiego.

691 Walenty Dubrawka (Dąbrówka) z Jasienia k. Olesna (zm. 1596 r.) – właściciel Lasowic i Skorkowa k. Olesna oraz Bierzana k. Opola, w latach 1570–1580 starosta okręgu oleskiego i Dobrodzienia.

692 Wacław Koschembar (Koszembar) ze Skorkowa k. Olesna, zwany też Skorkowskim – właściciel Kozłowic k. Olesna.

693 Jakub Sporwein (zm. 1583 r.) – właściciel państwa Wodzisław i Lubliniec.

694 Balcer (Baltazar) Wirbski z Wierzbia k. Lublińca – właściciel Rusinowic k. Lublińca.

695 Jan II Kochcicki z Kochcic k. Lublińca (zm. 1591 r.) – właściciel państwa lublinieckiego, radca kamery śląskiej we Wrocławiu.

696 Balcer (Baltazar) Ziemięcki z Ziemięcic k. Gliwic (zm. 1619 r.) – właściciel Konar, Sadowa, Wierbia.

697 Jerzy IV Prószkowski (zm. 2.02.1584 r.) – właściciel państwa Prószków i Chrzelic i Starych Hradów na Morawach.

pan Jerzy Stosz na Olszynie⁶⁹⁸ i pan Kasper Tabor⁶⁹⁹. Którzy również na dzień św. Jadwigi powinni [zjechać] do miasta swojego okręgu i porządnie przygotować gotowość [pobór] wiejską i wszystko pisemnie [na papier] odesłać [do urzędu starosty ziemskiego].

ZAWRŻENI SNIEMOWNE SEDMNACZTE

LETHA PANIE 1576, WE SSTWRTEK POS-TYCH TRŽECH KRALICH,
NA SNIEMIE OBECNÝM W OPPOLI STALO SE SNESSENI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE SIEDEMNASTE

ROKU PAŃSKIEGO 1576, WE CZWARTEK PO ŚW. TRZECH KRÓLACH
[12.01.1576 R.] NA SEJMIE POWSZECHNYM W OPOLU UCHWALONO [...]

1. Rytýrdienst wyprawowaný wssakž cum protestatione

Nejprwe kMilostiwe zadostj Geho Mil. Czýs: Pana nas wssech Nejmilostiwegssýho Stawowe Knizetstwj Oppol: a Rattiborskeho ktomu swolugj zeten Poczet Koni, Sluzeb, Rýtirských, Kterež powinni gsau, podle Nejwýžssých Moznostj Swých wýprawitj awsseliýak pohotowie býjt chtegj Wssakž aby takowa Wýprawa na Ublžienu Privilegium a Zržženi Zemskemu nebýla, a G-o Mil. Czýs. We wssý ponizene tj Zato Stawowe prosý, Aby G-o Mil. Czýs. Znage gegých ponizenu powolnost ge Reversem pod Maýestatem Swým Milostiwie opatržyti Racžýl, aby nad Swobodý aZržženi Zemске od Go Mil. Czýs: stwrzeno w budaucých Čzasých wto čehož setu Zdobreý wule Uwolilo od Ge-o Mil. Czýs: wbudaucých Krali Českých potahowani nebýli.

1. Służba rycerska uchwalona ale z zastrzeżeniem [protestem]⁷⁰⁰

Najpierw czyniąc zadość Jego Miłości Cesarza, Najmiłościwszego Pana nas wszystkich, stany księstw opolskiego i raciborskiego w tym celu, aby przygotować [mobilizację], według możliwości swoich, koni, służby i rycerstwa i [żeby] wszyscy byli w pogotowiu. Ale, żeby taka wyprawa [mobilizacja] nie była sprzeczna z przywilejem⁷⁰¹ i Statutem ziemskim, stany uniżenie proszą, by Jego Cesarska Miłość, znając ich wierność, potwierdził [na piśmie] pod pieczęcią majestatyczną [tzw. wielką] [swoją decyzję], żeby w przyszłości nie byli prześladowani [pocią-

698 Jerzy Stosz z Kunic – właściciel Olszynki k. Prudnika (Białej).

699 Kasper Tabor z Bystrego (nie wiadomo którego) (zm. przed 1577 r.) – właściciel Prężynki k. Prudnika (Białej).

700 Wobec tego, że zarządzenia cesarskie naruszają przywileje i prawo zwyczajowe księstw (obowiązek tylko obrony księstw opolskiego i raciborskiego), sejmik żąda potwierdzenia tych przywilejów oraz nie karania tych, którzy odmówią udziału w wyprawie.

701 Z Wielkim przywilejem księcia Jana II Dobrego.

gnięci do odpowiedzialności] przez władców Czech, że [działali] dobrowolnie, wbrew [gwarancjom] wolności i Statutem ziemskim⁷⁰².

2. Mustrunk wssÿ zeme 1576 letha

Mustrunk wssÿ Zemie ma deržan bÿtj, wPatek po Na wiru obraczeni S-o Pawła, A ktomu Mustrunku do Oppole Magj se sgetj zKrage Oppolskeho, Hlohowskeho, Kozelskeho, Strželecckeho, Slawentizkeho, Tossezkeho, zOlezskeho, Lublinskeho, Nemodlinskeho, Prudnizkeho a Bilskeho.

2. Mobilizacja [werbunek] wszystkich ziem w 1576 roku

Mobilizacja wszystkich ziem ma nastąpić w piątek po [święcie] Nawrócenia św. Pawła [27.01.1576 r.]⁷⁰³. Na werbunek mają się stawić w Opolu z okręgów: opolskiego, głogóweckiego, kozielskiego, strzeleckiego, sławieckiego, toszeckiego, oleckiego, lublinieckiego, niemodlińskiego, prudnickiego i bialskiego.

3. Idem

A do Rattiborze ZKrage Rattiborskeho a Hliwickeho, tak ŷak Kdo Ge-o Mil. Czÿs: slauzÿtj powinnen, geden Každÿ podle Neŷwÿžssÿ Moznostj swe zdobřymi Konmj aRÿsstukem, ŷak na dobrze Strogneho Niemieczkeho Reŷtara Naležÿ, aKssetj Koniem Rÿtirska osoba ma Wÿprawana bÿtj.

3. To samo

A do Raciborza z okręgów raciborskiego i gliwickiego, tak jak powinien służyć Jego Miłości Cesarskiej [zgodnie z przydziałem], każdy według najwyższych swoich możliwości z dobrymi końmi i rynsztunkiem, jak na dobrze strojnego [wypożanego] rajtara niemieckiego. Osoba rycerska [szlachta] powinna posiadać 6 koni.

4. Idem o Mustrunku

Rÿtirsčÿ lide, kderžÿž na Wolnÿch Statkach sedi tudiž ŷ wssechni Wolni Magj se tolkež podle starobileŷ Powinnostj wudle Zemie zSlužbamj Swÿmi wÿprawitj, atak dobrze ŷak gini wdobřÿm Rÿsstunku magitj datj.

4. To samo o mobilizacji [werbunku]

Szlachta, która posiada wolne majątki⁷⁰⁴ i wszyscy inni wolni [chłopi], mają również zgodnie ze starym zwyczajem, służyć [w oddziałach] swojej ziemi [okręgu], posiadając dobry rynsztunek.

702 Chodzi tu o rozdz. 1. Statutu ziemskiego – „O wolnościach obywatelskich i obronie księstw”.

703 Święto Nawrócenia św. Pawła – 25 stycznia.

704 Prawdopodobnie chodzi tu o drobną szlachtę, posiadającą niewielkie majątki.

5. Idem

Tolkež wssechnŷ Wdowŷ, genž Statki pozemske, na Kterŷchz službŷ Rŷtirske gsau deržj, wedle Zemie podle powinnoŷtj postupowatj, Atakowe službŷ Rŷtirske wŷprawitj powinni.

5. *To samo*

Również wszystkie wdowy posiadające majątki ziemskie, na których obowiązek służby wojennej spoczywa, powinny takie służby [takich ludzi] wyprawić.

7. Zbirka proto Ulozena

Ku kterŷžto Wŷprawie Poddani Kteržj Lanŷ magj po 24 grossŷch ZKaždeho lanu a Kde lanuw neni, ŷak kdo sedi po 18 g. A Młŷnarže od Koła po gednŷm th.: Wolni aKrcžmarže po gednom Zlatŷm Panum swym na Pomocz datj magj.

7. *Uchwalona zbiórka [pieniędzy]*

Na tę wyprawę poddani posiadający łany [kmiacie] mają [zapłacić] po 24 grosze z każdego łana, a jeżeli łanów nie mają [mają mniej pola] to płacą po 18 groszy, a młynarze od koła po 1 talarze, wolni [chłopi dziedziczni] i karczmarze dać swojemu panu po 1 złotym [węgierskim].

9. Poddani na wsech take w hotowosti bŷtj magj

Ittem Každŷ Pan ma przy Poddanŷch Swŷch na gruntie swem dostatecznu hottowost ŷ hned naržŷditj, ge Mustrowat atoho skutecznie dohlidatj, abŷ zdobrymi Zbranieni Ruczniczemi, a Ostipŷ, pohotowie bŷtj.

9. *Poddani na wsiach także mają być w gotowości [do mobilizacji]*

Także każdy pan ma przygotować swoich poddanych, wymustrować i dopilnować [doglądać], aby posiadali dobrą broń: rusznice i oszczepy.

10. Zadost uczŷnenu abŷ od woyakuw Ge: Mi: Czŷ: w Zemi se nediala

Take Ge: Mil: Czŷs: Stawowe Zato Ze wssŷ Ponizenost, prosŷ, Abŷ Ge. Mil. Czŷs: toMilostiwie naržŷditj racžŷl, zebŷ se gim a Poddanŷm gegŷch od Reŷtaruw a lidu Wogenskeho, gestližeby pržes tato Knizetstw tahl i Žadna sskoda nedala.

10. *Zabezpieczenie, aby od [samowoli] żołnierzy cesarskich w ziemiach [księstw] nic się nie działo*

Także stany uniżenie proszą Jego Cesarską Miłość, aby Jego Cesarska Miłość raczył polecić [zarządzić], żeby im [stanom] i poddanym ich nie stała się żadna szkoda ze strony rajtarów i wojsk przechodzących przez te księstwa.

11. Modlitbŷ rano, w polednie, ŷ weczŷ narŷŷzene pro ktere zwoneno bŷti ma

A Ponewadŷ natŷto Zemie anawsseczko Krŷestianstwi pro hrŷŷchŷ Welke Nebezpeczenstwŷ od Neprŷatel Wirŷ a gednostŷ Krŷestianske sewali, Atoho Neŷwŷŷszy potrzeba Ukazuge, kWssenohaucŷmu Panu Bohu, Kterŷŷ tŷwsseczki Wieczŷ w swey Moczŷ mitj racŷŷ, oPomocz aWyswobozeni se Uteczŷ magj, Kniez ŷ afararzŷ naKazani lidi kPokani Swatemu k Nabozienstwŷ napominatj a Westj, aPrŷŷ Kazdŷm Kosteale bud w Miestach neb we Wsach przy Wŷchodu Sluncze, wPolednie, aprŷŷ Zapadu Sluncze, dobru chwili Zwoneno bŷtj aKdŷŷ Koli takowe Zwoneni bud naUlicŷ, na Polj, aneb wdomich Koho Zastihne age Uslŷssŷ, ma na Kolena kleknutj aPana boha Zato prosŷtj, abŷ geho Swata boska Milost, hniew swug aNeprŷatelŷ Wirŷ a gednotŷ Krŷestianske od nas oddalitj a Ge. Mil. Czŷ: sstiasne aPokogne wdluhem Zdrawj Panowanj Milostiwe datj racŷŷl, akdozby setak nezachowal, madoWezeni datj, a wto od Urzadu, aneb Pana sweho skuteczne Trestan, aPokutowan bŷtj.

11. Polecono [odmawianie] modlitw rano, w poŷudnie i wieczŷr na ktŷre bŷdzie siŷ dzwoniŷo

A poniewaŷ tym ziemiom i caŷemu chrzeŷcijaŷstwu, za grzechy [nasze] zagraŷa wielkie niebezpieczeŷstwo ze strony nieprzyjaciŷŷ wiary i jednoŷci chrzeŷcijaŷskiej. Dlatego jest najwŷŷszŷ potrzebŷ do Pana Boga, ktŷry w swojej mocy ma wszystkie rzeczy, o pomoc i ochronŷ przed nieszczŷŷciem, ksiŷŷŷa i proboszczowie na kazaniach nawŷtywaŷ ludzi do pokajania siŷ i prowadzenia ŷycia naboŷnego. A w kaŷdym koŷciele tak w miastach, jak i na wsiach, przy wschodzie sŷŷnca, w poŷudnie i przy zachodzie sŷŷnca, na dobrŷ chwilŷ naleŷŷ dzwoniŷ i ktokolwiek usŷŷszy [dzwony], bŷdŷ na ulicy, na polu, albo w domu zastanie, ma na kolana klŷknŷ i Pana Boga proŷiŷ, aby Jego ŷwiŷta boska miŷŷŷ, gniew ŷwŷj i nieprzyjaciŷŷ wiary od nas oddaliŷ, a Jego Cesarskŷ Miŷŷŷ w ŷzczŷŷciu i pokoju, w dŷugim zdrowiu panowania miŷŷŷciwego daŷ racŷŷl. A kto by siŷ tak nie zachowaŷ [modliŷ siŷ], ma iŷŷ do wiŷzienia, i od Urzŷdu lub pana swego, ma bŷŷ ŷcigany i karany.

12. Rozpustilostj, tancze a idgeny zakazane

Wssechnŷ Rozpustilostj Tancze agine Zbŷteczne Zchuzki azwlasstie tehanebne Ozralstwŷ wMestech aweWsech, ma gedna Kaŷda Wrchnost Zastaniti aWŷstupne Trestatj.

12. Rozpusty, taŷce i jedzenie [nadmierne] zabronione

Wszelkie rozpusty, taŷce i inne niepotrzebne schadzki [spotkania], a zwŷszcza haniebne uczty [obŷzarstwo] w miastach i na wsiach, majŷ wszyscy przeŷoŷeni [panowie] zabroniŷ i karaŷ [tych, ktŷrzy nie przestrzegajŷ zakazu].

DWADCZATE

ZAWRŽENI SNIEMU OBECZNEHO KNIZETSTWI OPPOLSKHEHO
A RATTIBORSKEHO KTERÝ ZA MILOSTIWÝM RAZKAZEM G: MI:
CZÝ: PANA NAS WSSECH NEÝMILOSTIWEGSSÝHO, W PATEK PO
SWATÝM MARTINIE LETHA 1577, STRANÝ HOLDUW A GINÝCH
ARTIKULI DRŽAN [...]

DWUDZIESTE

*UCHWAŁY SEJMU POWSZECHNEGO KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBOR-
SKIEGO, KTÓRY ZA MIŁOŚCIWYM ROZKAZEM JEGO MIŁOŚCI CESARZA
PANA NAS WSZYSTKICH NAJMIŁOŚCIWSZEGO, ODBYŁ SIĘ W PIĄTEK
PO ŚW. MARCINIE ROKU 1577 [15.11.1577 R.] W SPRAWIE HOŁDU I INNYCH
ARTYKUŁÓW [...]*

5. Przýznawaczý czedulý poddaných lidi k auržadu oddawano

Tolkež tý Przýznawacze Czedulý a Sepsani lidi Poddaných podle Notule
w Wratislawi na Sniemu Učžynene ktere Niemeczkim ý Czeskim Jazýkem
do Kazdeho Krage odeslaný gsau, Mezý tým Czasem, a Przýstimj
Wanoczý odgedneho Kazdeho poržadně Zhotowane a kUržadu
Zemskemu odesłane býťj magj. A magj se gzatj na Czelým Arku[ssu]
Papiru abýse do Knih wssýtj Mohlý.

A kdo čeho bud Zastaw, aneb gsýcz gineho wtežž Notuli poznamenaneho
wderženi nenj, toho gemu do Czedule swe proznatek stawietj potřebi
nenj, Ýakžto podle Rozumu gedneho Kazdeho dobrze sprawitj muze.

5. Oświadczenia [panów] o [liczbie] poddanych, do urzędu [powinny być] oddane

*Oświadczenia i spisy poddanych, zgodnie z wzorem [wytycznymi przekazanymi]
z Wrocławia, na sejmie zatwierdzonym, który w niemieckim i czeskim języku do
każdego okręgu został wysłany i do Bożego Narodzenia, porządnie napisane, do-
starczone do Urzędu Ziemskiego. A mają być [oświadczenia napisane] na całym
arkuszu papieru, aby mogły być wszyte do ksiąg [w księgi].*

*A kto posiada zastaw⁷⁰⁵ lub w inny sposób nie wymieniony we wzorze [wytycz-
nych], wtedy nie musi w oświadczeniu pisać, ale według własnego rozumu to
opisać⁷⁰⁶.*

705 Zastaw – rodzaj dzierżawy na z góry określony czas.

706 Formularz zawierający rubryki, które należało wypełnić. Zob. TŻ, US, sesja 23 z 1579 r.,
uchwała nr 15.

LETHA PANIE 1579 W PATEK PO SWATŸM JANIE KRŹTITELI
BOŹŸM PRŹŸ SNIEMU OBECZNŸM W OPPOLI GSAU SE
WSSECHNI STAWOWE TIECHTO KNIZETSTWJ NA TOM SNESLI
[...]

SEJM 23

ROKU PAŃSKIEGO 1579 W PIĄTEK PO ŚWIĘTYM JANIE CHRZCICIELU
BOŹŸM [26.06.1579 R.] NA SEJMIE POWSZECHNYM W OPOLU WSZYST-
KIE STANY TYCH KSIĘSTW UCHWALIŁY [...]

13. Ulozeni zbirku po 5 th a m[illesimo], wssechni totiž Ÿ Pani zastawni
a poddani Commorni sprawowati museli

Tu Zbirku poPietj Tall. OdtisŸcze przedesle naZemske PotrzebŸ Swolenu,
magj tolkeŸ Pani Zastawni od PoddanŸch Kommorych, duchowni
a Miasta Ÿgimi Komorni Poddanj, Ge-o Mil. CzŸs: Konecznie od dattum
dotrzech Nedel sprawitj, nestaneli se ma NadepsanŸm Spusobem protim
Executie przedsebrana bŸtj, tak aby se tŸ AulogŸ aZbirkj KtereŸ se ad
Smenu KniŸeteczŸho natato Knizetstwj Ukladagj Sprawitj mohlj.

13. *Uchwalony podatek po 5 talarów od 1000, dotyczy wszystkich, również panów
zastawnych, jak i poddanych komorników*

*Uchwalony podatek po pięć tal. od tysiąca na potrzeby ziemskie [podatek ziem-
ski], mają również płacić w ciągu najbliższych trzech tygodni panowie zastawni
[dzierżawa] od poddanych komorników, duchowni i miasta Jego Cesarskiej Miło-
ści, którym komornicy podlegają, jeżeli by nie zapłacili, będzie przeprowadzona
egzekucja, tak, aby polecenie zbiórki [podatku] w wysokości wyznaczonej przez
Sejm Książęcy zostało zrealizowane.*

15. Notule Ÿak Staw PanskŸ, PrelatskŸ, a RŸtirskŸ Ÿ ti kterŸŸ pozemske
Statki drŸŸ, prŸŸznawaczŸ Czedule dawati magi

Ja N: WŸznawam tauto PrŸŸznawaczŸ Czeduli, ze gsem podle Zneni
ZawrŸzeni Sniemu KnizeteczŸho, wssechnŸ folwarkj aPoddane sne ZPoczŸtj
a Poznamenatj dał, a mam tolik folwarkuw, osedlŸch Sedlakuw tolik,
MlŸnarŸŸ tolik, KterŸŸŸ tylko Kol magj, WolnŸch tolik, Zahradnikuw
kterŸŸ Kupne wlotne Zahrady derŸŸj tolik, Rzemeslnikuw tolik. A temu
gest wPrawdie tak aneinak, to WŸznawam pod MŸm Swedomim, ze

707 Numeracja sesji oddzielna, ale numeracja uchwał obu sesji wspólna. Prawdopodobnie win-
no być „sejm 22 cd.”

sam Zadneho nezamelizel, Tomu na Swiedomj sem Sekret swug Kterjto
pržyžnawaczŷ Czedule pržytiskl, datum.

15. *Wzór oświadczenia jakie mają składać stan panów, duchowieństwa i rycerski
oraz inni, którzy mają majątki ziemskie*

*Ja, N. oświadczam tym dokumentem, zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego [we
Wrocławiu], [że wymienilem tu] wszystkie folwarki i poddanych swoich, a po-
siadam... folwarków,... osiedlonych wieśniaków⁷⁰⁸,... młynarzy którzy mają...
kół⁷⁰⁹,... wolnych [chłopów]⁷¹⁰,... zagrodników [służbę], którzy posiadają własne
[kupne] zagrody,... rzemieślników. [Oświadczam], że niczego nie ukryłem. Na
świadomość tego, odciskam na tym oświadczeniu swój sygnet. Data.*

ZAWRŻENI SNIEMOWNE⁷¹¹

LETHA PANIE 1584 WE STRŽEDU PO NEDIELI CANTATE,
PRŽŸ SNIEMU OBECZNIM W OPPOLI, NA TOM GSAU SE PANI
STAWOWE KNIZETSTWI OPPOLSKHEO A RATTIBORSKEHO
SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE [ciąg dalszy]

ROKU PAŃSKIEGO 1584 W ŚRODĘ PO NIEDZIELI CANTATE⁷¹² [2.05.1584 R.],
NA SEJMIE POWSZECHNYM W OPOLU PANOWIE STANOWI KSIĘSTW
OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO UCHWALILI [...]

6. Interesse po 6 thal. odesta

Take se gedem kazdŷ podle przedesslŷch Mandatuw Ge-o Mil. Czŷs: teŷ
ŷ Ninegssŷch Ge-o Mil. Pana Biskupa aNeŷwŷŷssŷho Heŷtmana Horni
i dolni Slezŷe Stranŷ brani Urokuw possessj Zlatŷch odesta, A lid Sedlskj
potrŷŷ grosse od Hrziwnŷ, newŷmŷsslegicz wtom sobie zadnŷch Praktŷk
afortele, Zachowatj, aprzed Swau vlastni sskodu Uwarowatj bude zWestj.

6. *Opłaty od transakcji 6 talarów od 100 [6%]*

*Kaŷdy, zgodnie z pismem Jego Cesarskiej Miłosci i teŷ Jego Miłosci pana biskupa
najwyŷszego starosty Górnego i Dolnego Ślŷska⁷¹³, w sprawie brania odsetek po 6*

708 Tzn. osiedlonych na ziemi pana – chłopów pańszczyźnianych i czynszowych.

709 Młynarze płacili podatki od liczby kół wodnych (lub kieratów).

710 Tzn. poddanych dziedzicznych lub nieosiedlonych (na pańskiej ziemi), mających dziedzicz-
nie własną ziemię.

711 Ciąg dalszy sesji 26.

712 *Dominica cantate* – czwarta niedziela po Wielkanocy.

713 Biskup Marcin Gerstman.

złotych [węgierskich] od 100 [6%], a wieśniacy po 3 grosze od grzywny, nie stosując żadnych [dodatkowych] praktyk i sztuczek, które mogą przynieść szkodę.

7. Mýsliwost na czýžých Gruntech pod 100 zlatých uherských zakazana

Straný provozowani Mýsliwostj na Czýžých gruntech bez obwzlasstniho Powolenj se tež gedem každý podle Znenj Mandatu Ge-o Mil. Pana Biskupa Zachowatj, a nato Uložene Pokutý gednoho Sta Zlatých Uherskich Uwarowatj bude Wedetj.

7. Polowanie na cudzych gruntach zabronione pod karą 100 złotych węgierskich

Polujący na cudzych gruntach bez osobistej [konkretnej] zgody [właściciela], zgodnie z pismem Jego Miłości pana biskupa powinien wiedzieć [że może] być ukarany 100 złotymi węgierskimi.

8. Ubozy lide tam kde zustawaj obžywenim opatrowani býti magi abý ginam zebrat nechodili

Tež podle Naržýzeni Sniemu Knižeczýho a Mandatu Ge-o Mil. Pana Biskupa, gedna Kazda obec w Miestach a na Wsach swe Ubohe lidi, abý ginani Zebrati choditi nepotrzebowali a Hladem Nezamrželi opatrowatj iž se gedem každý straný skupowani obili nadrahotu, lancz Knechtuw, Grabaržý [?] a giných pobehlizuw (?) podle Zawrženi Sniemu Knižeczýho a Mandatu Ge-o Mil. Pana biskupa Zachowatj, aprřed Sskodu Uwarowatj ma.

8. Ubodzy ludzie tam, gdzie przebywają mają być żywieni, aby nie musieli żebrac

Zgodnie z zaleceniami Sejmu Książęcego [we Wrocławiu] i pismem Jego Miłości pana biskupa, wszyscy mieszkańcy [każda społeczność, wspólnota] miast i wsi powinni opiekować się swoimi ubogimi ludźmi, żeby nie musieli żebrac i z głodu umierać z powodu drogiej żywności, [dotyczy to] landsknechtów [byłych żołnierzy], grabarzy [?] i innych żebraków [wałęających się], zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego i pismem Jego Miłości pana biskupa, aby ochronić [mieszkańców] przed szkodami.

14. Czla pro nebýwale zakazano

Prohledagicz teke ze sobie nowžý Czla prwe Nebýwale, Nemagicz nato zadneho obdarowanj Usazugi, Tež gsau se Pani Stawowe natom Snesli, gestližebý Který ZObywatelý ngruntie swem Wýmýsslel, a Usazowal, skrz Kterežbý formane a lide Pržespolni obtiežowani býlj, Ti atakowi odpržedsewzetj sweho pustiti atoho nastranie Zanechatj magj. Pakližebý se na nektereho nasslo, zebý mimo Nadanj, atoto Swolani Zemske od Tohoto Čzasu Nowýmj Czly lidi obtiežowal, neb od Ge-o Mil. Pana

Hejtmana wtom skerz Psani abŷ toho přestal, napomenut Pakližbŷ toho zatakowym Napomnutim nepržestal, od Procuratora Ge-o Mil. Czŷs: kSaudu Zemskemu obwinen⁷¹⁴, apodle Uwaŷeni Pana Heytmana aPanuw Saudczŷ Zemskŷch oto na Penezŷch Pokutowan bŷtj Ktereŷŷto Pokutŷ Polowiczŷ do Komorŷ Ge-o Mil. Czŷs: aPolowiczŷ do Truhlu Zemske naleŷetj ma.

14. Samowolnie nakladane cla zabronione⁷¹⁵

Pojawiają się nowe cla [komory celne] dotychczas nieistniejące, niemające żadnego uzasadnienia [podstawy prawnej, dlatego panowie stanowi uchwalili, że jeŷeli ktoŷ z obywateli na swoim gruncie postanowi i wprowadzi [opłaty celne], ktorŷmi zostali ociŷeni furmani i ludzie przechodzący [piesi] musi je zlikwidowa. Jeŷeli mimo tej uchwały tego nie zrobi lub nowe cla naoŷy, wtedy [powinien dosta] na pismie upomnienie od Jego Miłości pana starosty, gdyby to nie pomogło, powinien zosta oskarŷzony [przed sądem] przez prokuratora Jego Miłości Cesarza i zgodnie z wyrokiem pana starosty i sędziów ziemskich [zosta] skazany na karę pienięŷn, ktoręj poow [powinien wpaci do kasy] kamery Jego Miłości Cesarza, a drugą poow do kasy ziemskiej.

ZAWRŹENJ SNIEMOWNE 28

LETHA PANIE 1587 WE SSTWRTEK PO SLAWNŸM GODU WSKRŹŸSSENI KRŸSTA PANA, PRŹŸ SNIEMU OBECZNIEM W OPPOLI NA TOM GSAU SE PANI STAWOWIE KNIZETSTWJ OPPOLSKHEO A RATTIBORSKEHO SNESLJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 28

ROKU PAŃSKIEGO 1587 W CZWARTEK PO ŚWIĘCIE ŚLAWNEGO ZMARTWYCHWSTANIA CHRYSZTUSA PANA [2.04.1587 R.], NA SEJMIE POWSZECHNYM W OPOLU PANOWIE STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO UCHWALILI [...]

7. Czŷŷe piwa zde w Knizetstwich newarŷene ssankowatj pod 10 hrŷŷwnŷ pokutŷ zakazano

Aŷakuoŷ toho gŷsta Sprawa gest, Zebŷ proti předesslŷm Zawrŷenim Smienownem, Czyze Piwa czo dal Wicze do tiechto Kniŷetstwy wozene awKrcŷmach nekterŷch Panuw Obŷwateli Ssenkowane bŷtj Melŷ, Přzedessle Zawrŷeni Sniemowni se wtom obnowuge, Naten Spuosob Kdoŷbŷ od Přŷŷstich Slawnŷch Hodino [?] Swatodussnich

⁷¹⁴ Dopisane – potomne.

⁷¹⁵ Wasciciele wsi bezprawnie ustalali opłaty za przejazd przez ich grunta.

Czyze Piwa Kterež wtom Knizetstwj Waržene negsau doZeme Wozyl assenkowal, aneb Wozytj, Anagruntie swem ssenkowatj dopustil, deset Hržywnu Pokuty propadnautj, Kterež połowicze tomu kdo otom oznamj a Połowiczj do Zemske Truhlicze naležetj ma.

7. *Zakaz sprzedaży [szynkowania] pod karą 10 grzywien obcego piwa nieproduktowanego [warzonego] w księstwach opolskim i raciborskim*

Pomimo poprzednich uchwał sejmowych, nadal problemem jest przywożenie do tych księstw obcego piwa i w karczmach niektórych obywateli sprzedawanie [szynkowanie], dlatego odnawia się poprzednią uchwałę w tej sprawie, aby od Zielonych Świątek [?]⁷¹⁶ nie wolno [było] przywozić i sprzedawać piwa niewarzonego w tych księstwach. Kto by tego nie przestrzegał, ma zapłacić kary 10 grzywien, z której połowę [ma dostać] ten, kto o tym doniósł, a druga połowa należy do kasy ziemskiej.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 29

LETHA PANIE 1587 W AUTERYŲ PO NEDIELI GENŽ SLOWIE CANTATE, NA SNIEMU OBECZNIM W OPPOLI, GSAU SE PANI STAWOWE KNIZETSTWJ OPPOLSKHEO A RATTIBORSKEHO, NA TOM SNESLJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 29

ROKU PAŃSKIEGO 1587 WE WTOREK PO NIEDZIELI ZWANEJ CANTATE⁷¹⁷ [28.04.1587 R.] NA SEJMIE POWSZECHNYM W OPOLU PANOWIE STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO UCHWALILI [...]

4. Strany żebrakuw a pobiehlegi wedle mandatuw se postupowati ma

Tež ěak kStrany Zebrakuw gartknechtuw [?], Rýbnikaržy [?], aginých Pfirhlczuw [?] postupowano býti ma, Swoleno Pani Stawowe se podle Zneni Mandatow od Ge-o Mil. Pana Biskupa Neýwýžssýho Heýtmana Horný y duolni Slezýe Zachowatj, aprřed sskodu Uwarowatj budau Wiedetj.

4. *W sprawie żebraków i włóczęgów należy postępować zgodnie z zarządzeniami⁷¹⁸*

Tež aby ochronić przed szkodami, w sprawie żebraków, „gartknechtuw” [?], „Rýbnikaržy” [?] i innych „Pfirhlczuw” [?] należy postępować zgodnie z pismem Jego Miłości pana biskupa najwyższego starosty Górnego i Dolnego Śląska.

716 „[...] Sławnych Hodinu Swatodussnich” – prawdopodobnie Zesłanie Ducha św., Zielone Świątki.

717 *Dominica Cantate* – czwarta niedziela po Wielkanocy.

718 Użyte w uchwale określenia ludzi „luźnych” są niestety niezrozumiałe.

7. Duchowným lidj od poslussenstwj odgimati až zasedelost sprawij

Czo se Duchownich Za Kterýmž ýake Ressty berni Ge-o Mil. Czýs. a Zbirek Zemských gsau, dotýcze tiem Pan Heýtman lidi aPoddane gegých od Poslussenstwj tak dluho Pokudž by takowých Zasedelostj neprawili podle Porřadku Zemskeho odwesti datj ma.

7. *Ludzi [poddanych] duchownych zwolnić od poslušestwa až [duchowni] zaległości uregulujā*

Co zaš dotyczy duchownych, którzy mają zaległości [długi] w płaceniu bernie [podatku] Jego Cesarskiej Miłości i podatku ziemskiego, tym [može], pan starosta ziemski ich ludzi i poddanych zmusić do posłuszeństwa.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 30

LETHA PANIE 1587 W PONDIELI PO SWATE ORSSULJ, NA SNIEMIE OBECZNÝM NA TOM GSAU SE PANI STAWOWIE KNIZETSTWI OPPOLSKHEO A RATTIBORSKEHO, SNESLJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 30

ROKU PAŃSKIEGO 1587 W PONIEDZIAŁEK PO ŚW. URSZULI [26.10.1587 R.], NA SEJMIE POWSZECHNYM PANOWIE STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO UCHWALILI [...]

1. Mustrunky wssej zemie r 1587 pro wpady z Polske.
Idem ZMiestamj

[...] sneslj, ze podle Zneni Zawrzeni Smienu Knižecyho, podle Neýwyžssj Moznostj, Pržemozeni sweho wdobrým Rysstunku pohotowie byti Anatržetj den Mesýcze Novembris totiz na Autery po wssech Swatých Mustrunky po wssj Zemi deržetj chtagj: A Obmeýsslegicz Pani Stawowe Techto Knizetstwj Lepssj aspessneyssj fedruncky, teý Wiczy gsau se natom Snegli, žeby wKazdem Kragj nazwrchu psaný den wpržytomnostj Panuw Commisaržj do Každeho Krage od Ge-o Mil. Pana Heýtmana Ktomu Naržžených Takowý deržan byl: Kteržj netoliko Paný, Prelatj, Rýtirstwo zSlaužbami gegých Rýtirskimj, Než ý Mesta Každeho Krage Mustrowatj, atoho dohlednutj anaržýditj magj, Zebý gedem každy Pacholkj, Konmj, Zbrogj, Ružniczemi adobrým Rysstunkem obstal, agedneho kazdeho Podznamenagicz, takowe Poznamenanj pod Sekretj swým kUrządu Wrchnimu ý hned dnem ý Nocj odeslatj magj.

1. *Mobilizacja całych księstw wskutek napadu z Polski.*
Również z miastami

[...] uchwaliłi, że zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego, według największych możliwości w dobrym rynsztunku, w pogotowiu mają być [szlachta] i na trzeci dzień miesiąca listopada, to jest we wtorek po Wszystkich Świętych, ogłoszona zostaje mobilizacja. Aby organizacja [mobilizacji] była lepsza i sprawniejsza panowie stanowi w tej sprawie uchwaliłi, żeby w każdym okręgu, w wyżej podanym dniu, w obecności panów komisarzy wyznaczonych przez Jego Miłość pana starostę [zjawili się] panowie, duchowieństwo i szlachta ze służbami swoimi wojennymi, również i miasta w tych okręgach, zostają zmobilizowane [objęte mobilizacją].

A tego dopilnować powinni wyznaczeni [komisarze], żeby każdy zjawił się ze służbą, końmi, zbroją, rusznicami i dobrym rynsztunkiem. Każdego spisać i taki spis pod pieczęciami [sygnetami] swoimi, do Urzędu Ziemskiego, natychmiast dostarczyć w dzień i w nocy⁷¹⁹.

Idem poddani wssechni skercz paný swe mustrowani.
Continuat

Tolkež gsau se natom Snesli, obmýsslegicz zebý se ubohým lidem Zwasltie wtakowe Nebespecžne Čzasý daleko tarmaczetj [?], a bezpotrzebne Utratý westj potřebý Nebýlo, Zebý gedem Každý Pan wssechný Poddane swe, tež ý hned mustrowal, ato přžýnich naržýdil, zebý se dobrýmj Rucžniczemj, Osstipý, Meczmi, opatřyli, awsseliýak wssechni pohotowie býlj, Aczokterý bud duchowni ySwietský wssechy Poddaných Swých mato ý hned dnem ý Nocžý skercze swau sPecžetenu Přžýznawaczý Čzedulj gedem každý tež ý Miesta wssechný osedle osoby wMestech ý napřžed Mestj tak dobrže poddane swe Zadneho newýnimagicz Panum Commisaržum kMustrunku naržžženým wZnamost Wwestj, atakowe Přžžznawaczý Čzedule oddatj magj, takžebý ý hned k Uržadu od nich odesłane, apodle Zneni Zawřženi Sniemu Knižetčýho, takowe Přžžznawaczý Čzedulý Ge-o Mil. Panu biskupowi Neýwýssýmu Heýtmanu Horni ý dulni Slezýe Wýprowane býtj mohlý. Aztoho se Zadný ýakž týž Zawřženi Sniemu Knizetčýho zsebau přžýnassý Podskutecžným Trestanim aPropadkem Statku Kterýžbý Wtip lidský Wýmyslitj Mohl, sobie na Pomocz Wýhledawatj nema.

To samo, wszyscy poddani powinni być przez swoich panów zmobilizowani.
Kontynuacja

Również w tej sprawie [stany] uchwały, aby w tych niebezpiecznych czasach, ubogiego ludu za bardzo nie obciążać i niepotrzebnie doprowadzać do większych strat, każdy pan przygotowuje swoich poddanych do mobilizacji, zaopatrzy

⁷¹⁹ „[...] hned dnem ý nocžý [...]”.

w dobre rusznice, oszczepy i miecze, aby wszyscy byli w pogotowiu. Wszyscy [panowie], zarówno duchowni, jak i świeccy, [wykazy] poddanych swoich [umieścili] w oświadczeniach pod pieczęcią [sygnetem] i natychmiast [w dzień i w nocy, również i miasta], [wykazy] mieszkańców miast i przedmieść⁷²⁰, porządnie zrobione, nikogo nie opuszczając, przedłożyli panom komisarzom wojennym, i natychmiast odesłane zostały do Urzędu [Ziemskiego] i zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego, wysłane zostały Jego Miłości panu biskupowi, najwyższemu staroście Górnego i Dolnego Śląska.

Zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego, kto tego nie zrobił lub podał nieprawdziwe dane⁷²¹ powinien zostać skutecznie ukarany pod groźbą konfiskaty majątku.

2. Wyprowadzenie siedmego Człowieka

Aprohlidagicz ktomu Ze se zKoruny Polske, gŷż wpadowie doZemie Slezske Zacŷŷnagj aPalenim Sskodŷ Cŷŷni gsau se Pani Stawowe natom Snesli ZePro Ochranu Wlasti swe ŷhned od Mustrunku ze wssech Miest, Miesteczek a Wesnicz Sedmŷ Człowiek wta Miasta Kdeŷ gŷm od Panuw Commisarŷj kMustrunku Narŷŷzenŷm Kterŷmŷ od Pana Heŷtmana otom prŷŷpsano bŷjt ma, oznameno bude, wŷprawen. A wKazdem Kragj gedem Neŷwŷŷssŷ kterŷbŷ ten lid wedl, asPrawowal, aWogenske sprawie dobrze rozumiel narŷŷzen bŷjt atŷŷ Panj Musterherowie to prŷŷ Miestech teŷ Pani, Prelatj a Rŷtirstwo prŷŷ Poddanŷch swŷch dohlednutj magj abŷ neŷuprawnegssŷ Sedmŷ Człowiek zProstrzedkuw gegŷch Wŷprawen bŷl, Anicz Meneŷ wssechni Stawowe wdobrem Rŷsstunku pohotowie byjt, Takzebŷ se gŷch wczasu potrzebŷ Kobranie teŷto Zemie Uŷŷjt Mohlo atomu Sedmemu Człowieku tiech ginŷch ssest, odkterŷch Wŷprawen bude platitj Magj. A w tiech Kragich Kde se ten lid Poloŷŷ, ma to tak opatrowano bŷjt zebŷ tomuŷ lidu Profiant zaslussne Penize Wezen bŷjt Mohl, a hladu trpietj a moczy bratj nepotrŷebowal, a w Prachy a olowe se Miasta opatrowatj magj, zebŷ se za Penize dostawatj Mohlo.

2. Powołanie [do wojska co] siódmego człowieka [poddanego]

A widząc, że z Korony Polskiej napastnicy na Ziemię Śląską palenie i inne szkody wyrządzają, panowie stanowi uchwalili, że dla ochrony ojczyzny swojej, zarządzają natychmiastową mobilizację ze wszystkich miast, miasteczek i wsi co siódmego człowieka, zgodnie z zarządzeniem komisarzy wojennych mianowanych przez pana starostę [ziemskiego]. W każdym okręgu należy wyznaczyć jednego dowódcę, który poprowadzi lud [wojsko, pospolite ruszenie] i [nim] będzie dowodził a dobrze zna się na sprawach wojennych, zaś werbunkowi⁷²² w miastach, oraz panowie duchowni i szlachta, pilnować mają swoich poddanych, aby rzeczy-

720 „[...] osedle osoby w Miestach ŷ naprzed Mestj [...]”.

721 „[...] Kterŷzbŷ Wymyslitj Wtip lidskŷ wŷmyslitj [...]”.

722 „[...] Panj Musterherowie to prŷŷ Miestach [...]”.

wiście, co siódmy człowiek z ich wykazu, a nie mniej, był w pogotowiu w dobrym rynsztunku tak, żeby w razie potrzeby obrony tej ziemi, mógł być użyty. A temu siódmemu człowiekowi, tych sześciu pozostałych ma płacić. A w tych okęgach, w których lud [zmobilizowany] będzie obozował, ma być zaopatrzony w żywność za dobre pieniądze i nie może cierpieć głodu i zajmować się rabunkiem⁷²³, proch i ołów mają posiadać miasta, żeby za pieniądze mogły je dostarczać.

4. Rozpustilostj zakazane modlitbÿ denne Naržÿzene

A Ponewadž takowemu Welkemu Nebezpeczenstwj Ktere wssemohacÿ Pan Buh, natÿto Zemie pro Nasse Welke hržychÿ hodnie dopaustetj raczy, zadna lidska Radda ani Mocz, bez obwzlasstni Pomoczÿ geho Swate boske Milosti bÿ odelatj a Pomoczÿ nemohlo, gsau se Pani Stawowe natom snesli, zadni Kermassowie, Tancze, anoczni Zchuzki w Mestech, Miesteczkach y poWsech odZadneho derzane, a lidu sedlskemu derzetj dopaussczene Nebÿlÿ, a gedem Každÿ Pan Poddanÿm Swÿm Wsseliÿake Lanj, opilstwj agine wssetecznostj Uložÿcz nato Pokutu zastawili aniÿak tohozadnÿ na gruntech Swÿch nedopausstel. Tež to gedem každÿ pržÿ Kosteie Swÿm naržÿditj ma, abÿ Kniežÿ to lidem wZnamost Wwedlj agich napominalj zebÿ se ku Panu Bohu wssemohaucÿmu skrussenÿm Serdczem nawratili, aKdÿž se w Kostelich Kazdeho dnie tržÿkrate, totiž Rano, wPolednie, a Wweczÿer Zazwoni, abÿ gedem Každÿ na Kolena swa Kleknucz ku Panu bohu zPonizenÿmj Modlitbamj swÿmj se Utikalj a geho Swate boske Milostj oMilostiwu ochranu Pomocz, adobrÿ Pokog abÿ nam Pan Buh zadniuw nassÿch datj racžÿl Pokornie prosÿlj.

4. Rozpusta [zabawy] zabroniona, modlitwy dzienne zalecane

A poniewaŹ takie wielkie niebezpieczeństwo, które Wszechmogący Pan Bóg, sprawiedliwie na tę ziemię, za nasze grzechy dopuszczać raczy, żadna ludzka rada ani moc, bez oczywistej pomocy Jego Świętej Boskiej Miłości nie może się obejść, dlatego panowie stanowi uchwalili, że żadnych zabaw [kiermaszy], tańców, nocnych schadzek w miastach, miasteczkach i po wsiach nie wolno robić, a ludowi wiejskiemu nie wolno na to zezwalać. Każdy pan nie może dopuścić pod karą [nas poddanych] na gruntach swoich do wszelkich „Lanj”⁷²⁴, pijaństwa i innych „wszeczności”. Też każdy [pan] poleci, aby w kościele swym⁷²⁵ księŹa lud pouczali i napominali, żeby skruszeni, sercem się nawrócili do Pana Boga Wszechmogącego, a kiedy w kościołach kaŹdego dnia trzykrotnie: rano, w połuŹdzie i wieczór zadzwonią, by kaŹdy na kolana klęknął i modlitwami do Pana Boga, oddał się pod Jego Święte Boskie Miłosierdzie⁷²⁶, prosząc o ochronę i pomoc i o sprawiedliwy pokój, aby Pan Bóg za dni naszych raczył dać.

723 „[...] a hladu trpetj a moczy bratj nepotržebowal [...]”.

724 Określenie niezrozumiałe, prawdopodobnie chodzi o jakiś rodzaj zabaw wiejskich.

725 Którego jest patronem – kolatorem.

726 „[...] zPonizenÿmi Modlitbamj swÿmj se Utikalj [...]”.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 31

LETHA PANIE 1588 W SOBOTU PO SWATÝCH TRŽECH KRALICH,
PRŽÝ SNIEMU OBECZNIM KTERÝ ZDE W OPPOLI, DRŽAN BÝL,
NA TOM SE PANI STAWOWE TECHTO KNIZETSTWI SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 31

ROKU PAŃSKIEGO 1588, W SOBOTĘ PO ŚWIĘTYCH TRZECH KRÓLACH
[9.01.1588 R.], NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY OBRADOWAŁ W OPO-
LU, PANOWIE STANOWI UCHWALILI [...]

5. Kteržj sedmeho Čłowieka na hranicý newýprawili dwognasobný
Verpflegung sprawowatj muselj

A Wyrozumegicz tomu zenewssechni Pani obywatel zstatkuw swych
sedmeho Čłowieka ku hranicým Wýprawi, aPani Stawowe Ge-o Mil.
Pani Heýtmanu Zemskemu tu Mocz dawagi na kterehož Kolibý se to
nasslo, Zetoho Kazdeho před sebe, abý se ZPoznamenanim wssech
Poddaných swých postavil obeslatj moczý Raczý, aýakibý Poczet
Sedmeho Čłowieka ktereho Newyprawil se nassel, ten a takowy
dwognasobnie 4 hrz: naMesýcz na gednau osobau počýtagicz, na
Pomoc Zaplatý nadepsaným Neýwýssým nadtýmž lidem Zržýzeným
Pokutowan býj ma.

5. *Którzy siódmego człowieka na granicę nie wysłali muszą [wnieść] podwójną
zapłatę*

*A stwierdzając, że nie wszyscy panowie obywatele z majątków swoich wysłali na
granicę co siódmego poddanego, panowie stanowi upoważniają Jego Miłość pana
starostę ziemskiego, aby każdego takiego wezwał przed siebie, żeby przedstawił
wykaz wszystkich swoich poddanych i jeżeli któregoś siódmego człowieka nie wy-
prawił⁷²⁷, ten powinien [zapłacić] podwójnie⁷²⁸ 4 grzywny na miesiąc za 1 osobę
do dyspozycji dowódcy tego oddziału.*

6. Pržýznawaczý Czedulý lidi poddaných dawano

Take Kteržýž zPanuw obywateli podle Zneni předesleho Zawrzeni
Snemowniho Pržýznawaczých Czeduli ýak mnoho Kdo osedlých
Poddaných ma kAuržadu neodeslatj, ti magj takowe ý hned kAuržadu
odeslatj, takzebý se podle Zneni Zawrzeni Smienu Knizetczyho do
Wratislawie odeslatj Mohlý.

727 Tzn. wysłał do wojska mniej ludzi niż powinien.

728 To jest 8 grzywien miesięcznie za każdego niewysłanego.

6. Oświadczenia o [posiadanych] poddanych

Także jeżeli któryś z panów obywateli nie wykonał uchwały sejmowej w sprawie złożenia oświadczeń o posiadanych poddanych, ten ma natychmiast przysłać do Urzędu [Ziemińskiego], tak aby można było wysłać je do Sejmu Książęcego do Wrocławia.

ZAWRŻENJ SNIEMOWNJ 38

LETA 94 W PATEK PO SWATEM BARTHOLOMEJ, W DULNIM KLASSTERZE W OPPOLI, PRŽŸ SNIEMU OBECZNIM, NATOM GSAU SE WSSECHNI PANI STAWOWE SNESLI ZE SE TAK PODLE ZNENI ZAWRŽENI SNIEMU KNIZECŽYHO ZACHOWATI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 38

ROKU [15]94 W PIĄTEK PO ŚWIĘTYM BARTŁOMIEJU [26.08.1594 R.] W DOLNYM KLASZTORZE W OPOLU, NA SEJMIE POWSZECHNYM WSZYSCY PANOWIE STANOWI UCHWALILI ZGODNIE ZE SWOJĄ WIEDZĄ [...]

1. Wýprawa 72 koni a Mustrunku desateho Człowieka naržżženŷ

[...] Uloženŷch 72 Koni, na patŷ den Mesŷcze Septembris do Oppawŷ kMustrunku postawitj, a podle naržżženeho hotowostj podle Neŷwŷžssŷch Moznostj swŷch sami osobami ŷsPoddanymi Swŷmi pohotowie bŷtj ana 12 den Mesŷcze Septembris tŷž Poddane swe totiŷ desateho Człowieka, aŷakŷ ta hotowost naržżżena przed osobŷ wKragich naržżżene Uprawnie postawitj.

A tiemŷ kMustrunku naržżženŷm dwagnasobni Prŷŷznawaczŷ Czedulŷ, ŷak mnoho Kterŷ Wolnŷch Sedlakuw, Mlŷnarŷŷ diedicŷnŷch Swobodnŷch Zahradnikuw, aPoddanŷch na gruntie swem ma oddatj, Kterŷŷ takowe kAurŷadu Zemskemu odeslatj magj. Tak zebŷ takowe Ge-o Mil. Pan Heŷtmann Zemskŷ podleZnani Zawrŷzeni Sniemu Knizetŷŷho Ge-o Mil. Panu Biskupu odeslatj moczy Racŷŷl, Ku Kteremuŷto Mustrunku gsau naržżżeni w Kragj Oppolskim Pan Melcher Žŷrowskŷ a Pan Jan Buchta, w Rattiborskim Pan Caspar Bees a Pan Saudi Zemskŷ, w Hlohowskim, Bilschem aPrudniczkiem Pan Caspar Tabor, a Pan Balczer Bees, w Strŷeleczkim aSlawetizkim Pan Girŷŷk Buchta, a Pan Petr Strŷela, w Kozelskim Pan Waczlaw Sseliha Kanczlerŷ a Pan Gindrŷŷch Ssweinoch, w Tosseczkim Pan Adam Kicŷka aPan Daniel Žŷrowskŷ, w Olezskim Pan Waczlaw Kossembor a Pan Melcher Skall, w Lublinskim Pan Hanuss Ruzŷcz a Pan Jan Wrbskŷ, w Hliwiczkim Pan Joachŷmb Hollŷ, w Nemodlinskim Pan Jan Bees na Rudcze a Pan Kaspar Mettych na Tlustorubich.

1. Wysłanie 72 koni i zarządzone mobilizację [co]dziesiątego człowieka

[...] [w ramach mobilizacji] wysłać 72 konie do Opawy na 5 dzień miesiąca września i zgodnie z zarządzoną gotowością [mobilizacyjną], sami ze swoimi poddanyymi w gotowości byli, i na 12 dzień miesiąca września co 10 człowieka swoich poddanych postawić do dyspozycji osób do tego wyznaczonych.

A do tej mobilizacji [powinni] wysłać do Urzędu Ziemskiego podwójne oświadczenie [w 2 egzemplarzach] z wymienieniem ilu na swoim gruncie posiada wolnych wieśniaków, młynarzy, dziedzicznych wolnych zagrodników i poddanych. Oświadczenia te Jego Miłość pan starosta ziemski zgodnie z uchwałą Sejmu Książęcego, odesłać Jego Miłości panu biskupowi.

Do tej mobilizacji wyznaczeni zostali [komisarze wojenni] w okręgu opolskim – pan Melchior Żyrowski i pan Jan Buchta, w raciborskim pan Kasper Beess i pan sędzia ziemski, w głogóweckim, bialskim i prudnickim pan Kasper Tabor i pan Balcer Beess, w strzeleckim i sławieckim pan Jerzy Buchta i pan Piotr Strzela, w kozielskim pan kanclerz Wacław Szeliha i pan Henryk Szejnoch, w toszeckim pan Adam Kiczka i pan Daniel Żyrowski, w oleskim pan Wacław Koszembar i pan Melchior Skall, w lublinieckim pan Janusz Rużycz i pan Jan Wirbski, w gliwickim pan Joachim Holly, w niemodlińskim pan Jan Beess na Rutkach i pan Kasper Mettych na Tłustorębach.

12. Tancze pod pokutu 10 hrzywen zakazane

ZStrany Tancze Kdoby nagruntie swem proti przedessle zapowiedi, okrom Swadebniho Weseli, tanczowatj dopustil, ten desyti Hrzýwnami Pokutowan býtj ma.

12. Zabronione tańce pod karą 10 grzywien

W sprawie tańców, kto by [z panów] wbrew wcześniejszym ustaleniom, oprócz wesel, pozwolił na tańce, ten płaci karę 10 grzywien.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 39

LETA PANE 1594 W AUTERYŔ PO SWATÝM FRANCISCU, PRŽÝ SNIEMU OBECNÝM W MIESTIE OPPOLI, NA TOM GSAU SE WSSECHNI PANI STAWOWIE TIECH TO KNIZETSTWI SNESLI ZE TO WSSE CZOŽ NA SNIEMU KNIZETCŽÝM SWOLENO [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 39

ROKU PAŃSKIEGO 1594 WE WTOREK PO ŚW. FRANCISZKU [11.10.1594 R.] NA SEJMIE POWSZECHNYM W MIEŚCIE OPOLU, NA KTÓRYM WSZYSCY PANOWIE STANOWI TYCH KSIĘSTW UCHWALILI, ŻE WSZYSTKO TO CO NA SEJMIE KSIĘSTW [WE WROCŁAWIU] USTALONO [...]

1. Wýprawa 73 konj. Zbirka Zemska 6 th. a. m.

[...] Swoleno, podniknutj Sedemdesate tržy Konie na 24. den Mesyčce Octobris geden každý Kraý Počet swug czož na který Uloženo, chczeli se Pokutý Sniemem Knizeczym, Potižto desýtj Tollaruw nageden každý Kuon předesslie Uložene Uwarowatj wýprawitj. Tolkež Zbirku Zemskau po 6 th. od Tisýce na Zaplatu tiech Pieti Sett Koni, assestj Sett Knechtuw Kteržj se ted Znowu do Uher Proti Nepržýteli Krwie Kržestianske wýprawugj na Sniemu Knizeczým Swolenu na den Pržýssliho Swateho Hawla Sprawitj chtegj a se Uwolilj.

1. Wysłanie 73 koni. Zbiórka ziemska po 6 talarów od 1000

[...] uchwalono zbiórkę 73 koni na 24 dzień miesiąca października. Każdy okręg zapłaci część nałożonej przez Sejm Książęcy kary, to jest 10 talarów na każdego konia, ustalonej przedtem. Także podatek ziemski na dzień św. Gawła⁷²⁹ uchwalony przez Sejm Książęcy, po 6 talarów od 1000 na [koszty utrzymania] tych 500 koni i 600 żołnierzy, których wysła się ponownie na Węgry przeciw nieprzyjacielom krwi chrześcijańskiej.

3. Precatio kPanu Bohu naržżzene

A Poniewadż se ten Uhlawni Nepržýtel Krwie Kržestianske Turek zdopussczeni boskeho pro hržýchý nasse czo dal to bliže, knam přžyžuge a gednu Pewnost po druhe moczy bere, Potržebi gest abyčhom Pokani Hržýchuw swých czynili, aPana Boha zkrusseným Serdczem prosýlj, zebý nas Podle Zasluhy Hržýchuw nassých Trestatj neracžýl, niberž nam Milostiw býtj a Ge-o Mil. Czýs: Panu nassemu Neýmilostiwegssýmu, nadtým Žýznitelem aUkrutným Prolewacžem Krwie Kržestianske stiaštne Wýtiezstwj datj Racžýl, Atak magj Kniežý Přžýkazani Slowa Božýho na Kažatedlnicžých tak ýakžto Ge-o Mil. Czýs: Přžýedessle skerze Mandatý swe Czýsarske Neýmilostudiegy naržýditj Racžýl, lid knabozným Modlitbam zPilnostj napominatj, a ktomu Kazdeho dnie w Polednie na Modlitby Zwonitj datj magj. AKdež Koli Koho Zwon Zastihne, ma na Kolena Swa ý hned Upastj, aPana boha zKrusseným Srdeczem prosýtj, aby Pan buoh Hniew swug swaty od nas oddalitj, za nas bogowatj, a Ge-o Mil. Czýs: Wýtiezstwj Milostiwie popržýtj Racžý, AKtožby se tak nezachowal, toho gedna Kazda Wrchnost, aneb Uržadowe w Miestach a Wsech Wiezenim Trestatj anato ssetrnost Mitj magj.

3. Nakazane prošby do Pana Boga

A ponieważ ten główny nieprzyjaciel krwi chrześcijańskiej – Turek, za zezwoleniem boskim za grzechy nasze, jest coraz bliżej, zbliża się do nas i nabiera sił [jest

⁷²⁹ Dzień św. Gawła (Gallus) – 16 października.

coraz silniejszy], potrzebne jest, abyśmy żalowali [pokajali się] grzechów naszych i Pana Boga ze skruszonym sercem prosili, żeby nas za grzechy nasze raczył nie karać, miłosierny był, i Jego Cesarskiej Miłości raczył dać szczęśliwe zwycięstwo nad tym zabójcą i okrutnym nieprzyjacielem krwi chrześcijańskiej.

Dlatego księża mają na ambonach głosić słowo boże tak, jak Jego Cesarska Miłość zalecił swoimi pismami, lud do pobożnych modlitw nawoływali, a kiedy każdego dnia w południe na modlitwy dzwonić będą i gdziekolwiek [dzwonienie] zastanie, ma na kolana upaść i Pana Boga ze skruszonym sercem prosić, aby gniew swój święty od nas oddalił, za nas walczył [?], raczył poprzeć zwycięstwo Jego Cesarskiej Miłości⁷³⁰. A kto by tego nie zrobił, każdy przełożony lub urząd w miastach i na wsiach powinien karać więzieniem.

4. Tancze zakazane

Tanczuw okrom Swadebniho Weseli Z Chužek Nocznich, tolkež ssenkowani Ssepozu [?] a wssech czŕžžych Piw Zadnŕ podle Zneni předesleho Zawrženi Sniemowaniho dopusstetj nema, chczeli se Pokutŕ nato Uložene Kteraž Zadnemu duchownimu y Swietskemu propusstiena bŕjtj nema, Uwarowatj.

4. Tańce zabronione

Tańców, oprócz wesel, spotkań [schadzek] nocnych, także szynkowania wszelkimi cudzymi piwami, zgodnie z poprzednimi uchwałami sejmiku, żaden [pan] nie może zezwolić pod karą, która spotka każdego, zarówno duchownego, jak i świeckiego [pana].

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 44

LETTA PANIE 1602 W PONDIELI PO SWATŔM MICHALU GENZ GESS 30 DEN SEPTEMBRIS, PRŽŔ SNIEMU OBECNŔM, KTERŔ W MIESTIE OPPOLI DERŽANŔ BŔL, NA TOM GSAU SE PANI STAWOWIE SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 44

ROKU PAŃSKIEGO 1602 W PONIEDZIAŁEK PO ŚWIĘTYM MICHAŁE [30.09.1602 R.] TO JEST 30 DNIA WRZEŚNIA, NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY W MIEŚCIE OPOLU SIĘ ODBYŁ, PANOWIE STANOWI UCHWALILI [...]

⁷³⁰ W poprzednich uchwałach w tej sprawie była mowa o modlitwach trzy razy dziennie – tu tylko raz. Prawdopodobnie zalecenia te nie były przestrzegane.

Podle Swoleni azawrzeni Gich Mil. Panum Stawum Knizetstw Slezských, gehoż dattum weWratislawi 28. dnie Augustj Zejtržegssyho dnie bohda održynagti hodinie Mustrunk przednie Konny aPotomnie dwadczateho Mustrunk zWesnicz pak tržydczasteho lidu Piessyho derzan byti ma, Tak Kdby Koli toho neyaka Potrzeba /:czego Pane boze Uchowatj racz:/ nastala wewsseliyake hotowostj geden každy gsam ze Sam sebe Manzelek, ditek, aStatkuw Otczyzny swe Mile czasu Potrzeby yak hagitj wiedel.

Mobilizacja

Zgodnie z uchwałami Ich Miłości panów stanowych księstw śląskich we Wrocławiu w dniu 28 sierpnia [1602 r.], następnego dnia o trzynastej godzinie [uchwalono] mobilizację, najpierw konną, a potem mobilizację ludu pieszego z wsi, co dwudziestego, a także trzydziestego. Ale jeżeli będzie potrzeba /od czego Panie Boże zachowaj/ całkowita mobilizacja [obejmuje wszystkich] każdego, żon, dzieci i gospodarstw, ojczyzny swojej kochanej bronić będzie.

1. Modlitby kPanu Bohu

A Ponewadž se ten Uhlawný Nepržytel Krwie Krześianske Turek Zdopausteni Bozskeho pro Hržyhý nasse czo dal to bliže knam pržybližuge, agednau Pewnost po druheý moczy bere, Kdy se koli Rano wPoludnie y ZWeczer, na Paterže zwoni, awewssech Miestech Miesteczkach yWesniczych zwonitj ma, Pana Boha prosytj Zebý nas podle Zaslauhy Hržychuw nassych Trestatj neraczyl, Niberž nam podle Welikeho Miloserdenstwj sweho, Panem Milostiwým beýtj, a Hniew swug od nas oddalitj, Zanas bogowatj, a Krześianstwu nadtym Žyznitelem aUkrutným Prolewaczem Krwie Krześianske, sstiasne Wytiezstwj popržytj adatj magj.

Zstraný Tanczuw przy Przedesslych Zawrzeni Sniemownich se pozustawuge zezadny na gruntach swych, zadnych Tanczuw, okrom Swadbnioho Weseli dopausstetj nema, Pod Pokutu Przedesslym Sniemem Zawrzenim.

1. Modlitwy do Pana Boga [i zakaz tańców]

A ponieważ ten główny nieprzyjaciel krwi chrześcijańskiej – Turek, za zgodą bożą, za nasze grzechy, podchodzi do nas coraz bliżej i jest coraz silniejszy [coraz większej nabiera mocy], gdy rano, w południe i wieczorem na pacierze dzwonią, a mają dzwonić we wszystkich miastach, miasteczkach i wsiach, Pana Boga [należy] prosić, żeby nas za nasze grzechy raczył nie karać, ale według wielkiego

⁷³¹ Bez numeru uchwały.

miłosierdzia swego, będąc panem miłosiernym, gniew swój oddalił, za nas walczył, i dał szczęśliwe zwycięstwo nad tym okrutnym wrogiem krwi chrześcijańskiej. W sprawie tańców, pozostają [ważne] poprzednie uchwały sejmikowe, że żaden [pan] na gruntach swoich nie zezwoli na żadne tańce, oprócz wesel, pod karą ustaloną w poprzednich uchwałach.

7. Lani nemagj do trzech Lett porząd zbiehłych biti, pokuta 100 zlatých Czerwoných

Tako se Pani Stawowie Snesli zebý Zadných Lani, tak aby se rozmnožýt mohlj, do trzech lett porząd Zbiehlých nestržýletj, a bitj nedalj, Pod Pokutu gednosetta Zlatých Czerwených, Zemi Klepssýmu, nakom bý se to nasslo, Wssak tomu Kdobý takoweho aZnamost Wwedl Zeby se podle toho artikulu nezachowal, ma gemu zstohosta dukatów 20 R Czerwených dano býtj.

7. W ciągu najbliższych trzech lat nie wolno polować na łanie pod karą 100 złotych czerwonych [węgierskich]⁷³²

Również panowie stanowi uchwalili, żeby do trzech następnych lat, nie wolno było, aby mogły się rozmnożyć, strzelać i zabijać łanie, pod karą 100 złotych czerwonych. Temu kto doniesie na kogoś kto nie stosuje się do tego przepisu należy wypłacić z tych 100 dukatów, 20 reńskich czerwonych⁷³³.

ZAWRŽENI SNIEMOWNJ 47

LETA PANIE 1605 WE SSTWRTEK PO SWATÝM URBANU GENŽ GEST 26. DEN MAGE, PRŽÝ SNIEMU OBECZNÝM, KTERŽÝ NA ZAMKU HORNO HLOHOWSKÝM DRŽAN BÝL, NA TOM GSAU SE WSSECHNI PANI STAWOWIE KNIZETSTWJ OPPOLSKHEO A RATIBORSKEHO SPOLECNIE A GEDNOMÝSLNIE SNEŠLJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 47

*ROKU PAŃSKIEGO 1605 WE CZWARTEK PO ŚWIĘTYM URBANIE TO JEST 26 DNIA [MIESIĄCA] MAJA, NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY OD-
BYŁ SIĘ NA ZAMKU GŁOGÓWECKIM, WSZYSCY PANOWIE STANOWI
KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO WSPÓLNIE I JEDNOMYŚLNIE
UCHWALILI [...]*

⁷³² Wskutek nadmiernych polowań wyginęły prawie zupełnie jelenie. Stąd ponownie wprowadzono okres ochronny.

⁷³³ Tzn. 20 dukatów (złotych czerwonych).

1. Mustrunk wssej zemie

[...] ze Každj z nich pohotowie bytj chtegj a Kdýkolne od G: Mil. Knieze biskupa Wratislawskeho ýakto Neýwýžšsýho Heýtmana Horni y duolni Slezj oznameno, aPatentum Pana Heýtmana Zemскеho publicowano bude, wssechni pod Prupadkem polowiczj Statku Zemie klepsšymu, osobamj swým Wdowy pak Mistu swym Ktere Ritterdienstem powinni gsau, osobau hodnu Stanu Rýtirskeho wýprawitj, tým Spuosobem take duchowni wewsseem podle Zemie ýzPoddaným swými statj, a se do Miasta Rattiborže, netolko ýak kdo Ritterdienstem powinnen než podle wssej aneýwýžšsý Moznostj swe, Mage Suknie Modre Zulto podssýte naoznamenj den nagitj, datj. Tolkež zPoddanych ZWesnicz dwaczateho zhodnu a Naležytu Branj wCzerwene a bilo podssyti barwie wyprawitj. Z Miest pak desatu osobu azPrzedmestj dwadzatu, tolkež nadepsaneho Čzasu adnie pod psanu w Miestie Rattiboržj postaupitj magj.

A Ýakuož se Pani Stawowe Krage Olezskeho a Lublinskeho ohlasýlj, Zebj prj Hraniczach Slezských w Korunie Polskj lid Walecznj Slauzebnj bytj Miel, obawagicz se odnich neýakeho Nebezpeczenstwj, Pane Kaspara Tabora, Pana Jana Beessa Wrchlenskeho, Pana Joachýma Buchtu a Mattiasse Bilczera Purgkmistrza Prudnickeho wtey prjčzynie ku Ge-o Mil. Knizeczy Biskupu do Nýssj Wýprawitj.

1. Pobór [do wojska] całej ziemi⁷³⁴

[...] že každý z nich [mieszkańców] musi być w pogotowiu, a kiedy Jego Miłość książdz biskup wrocławski, jako najwyższy starosta Górnego i Dolnego Śląska ogłosi i opublikuje zarządzenie pana starosty ziemskiego, wszyscy, pod [groźbą] przepadku połowy majątku, bronić ziemi swoimi osobami, [również] wdowy, [których majątki są objęte] służbą wojenną⁷³⁵ powinny wyprawić osobę godną stanu rycerskiego, także wszyscy duchowni według okręgów mają się zjawić z poddanymi swoimi, do miasta Raciborza. W miarę swoich możliwości wszyscy [objęci mobilizacją] na oznaczony dzień zgłosić się w ubraniach [mundurach] niebieskich, podszytych [wyłogi] żółto, zaś poddani ze wsi [z poboru] dwudziestego [człowieka] z jednakowo, z właściwą bronią [mundury] czerwone podszyte [wyłogi] biało.

Z miast zaś i z przedmieść [co] dwudziesty [człowiek] również w określonym terminie⁷³⁶ powinien zgłosić się do Raciborza.

A wobec tego, że okręgi oleski i lubliniecki ogłosiły, że muszą mieć wojsko na granicy Śląska i Korony Polskiej, obawiając się stamtąd niebezpieczeństwa [nie mogą brać udziału w mobilizacji], panowie stanowi w tej sprawie wysłali do Nysy do Jego Miłości księcia biskupa delegację [w składzie]: pana Kaspra Tabora, pana Jana Beessa Wrchlejskiego, pana Joachima Buchtę i Macieja Bilczera burmistrza prudnickiego.

734 Powszechna mobilizacja.

735 Ritterdienst.

736 „[...] czasu a dne [...]”.

ZAWRŽENJ SNIEMOWNE 50

JAKUOŽ GEST ZA MILOSTIWŸM, PRŽŸPSANIM A PORAUCŽENIM
G: MI: CZŸ: PANA NAS WSSECH NEŸMILOSTIWEGSSŸHO,
UROZENŸ PAN, PAN JAN KRŸSTOFF, PAN Z PRUSKOWA NA
PRUSKOWIE, BILE, CHRŽELICZŸCH, SEMICZŸCH, HRADCZŸ
A BZENCZŸ, G[EH]O MIL. CZŸS: RADDA, COMMORNIK,
A HEŸTMAN ZEMSKŸ KNIZETSTWI OPPEOLSKHEO
A RATTIBORSKEHO SNIEM OBECZNI SKERZ PATENTŸ
W TIECHTO KNIZETSTWI, DO MIESTA OPOLJ NA 18 DEN
MESŸCZE TOHOTO DECEMBRIS WZEPSATJ [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SE W MIESTIE OPPOLI PRZY SNIEMU
OBECZNŸM W AUTERŸ PO SWATE LUCZŸGI LETTA PANIE 1607.

UCHWAŁY SEJMOWE 50

*JAKO ZA PISEMNĄ ZGODĄ I POLECENIEM JEGO CESARSKIEJ MIŁOŚCI
PANA NAS WSZYSTKICH NAJMIŁOŚCIWSZEGO, URODZONY PAN, PAN
JAN KRZYSZTOF, PAN Z PRÓSZKOWA, NA BIAŁEJ, CHRZELICACH, ZIM-
NICACH, HRADCU I BZENCU, CZŁONEK RADY, KOMORNIK CESARSKI
I STAROSTA ZIEMSKI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, SEJM
POWSZECHNY W SPRAWIE ZARZĄDZEŃ W TYCH KSIĘSTWACH, ZWO-
ŁAŁ DO MIASTA OPOLA NA 18 DZIEŃ MIESIĄCA GRUDNIA [...]*

*[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE OPOLU NA SEJMIE POWSZECH-
NYM WE WTOREK PO ŚW. ŁUCJI ROKU PAŃSKIEGO 1607 [18.12.1607 R.].*

7. Lani nemagj do trzech lett pod pokutu 100 czerwených zlatých stržyletj

Za Zrżypsanim Ge-o M. Cz: Panuw Komornich Radd, Komory Slezske
zWratislawie, StranŸ Strželani, a Hubeni Welike ZwieržŸ Natom gsau
se Pani Stawowe nini, Ÿak Ÿ przedessle sneslj, zebŸ zadných Lanj, tak
abŸ se Welika Zwierž, Ktere se tiechto čzasuw Malo nachazŸ, Mohla
dotrzech Lett poržad zbiehlých strželatj, bitj, a Hubiti Nedalj, pod
Pokutu naktereho by seto nasslo, gednohosta Zlatých Czerwených,
Zemi KlepsšŸmu, Wssak KdobŸ takowego wznamost Uwedl, KterŸbŸ se
podle tyhoz artikule nezachowal, ma gemu Ztakowego Sta Czerwených
Zlatých Dwadczeti Dukatuw dano bŸtj.

7. *Zakaz polowania na łanie w przeciągu 3 lat pod karą 100 czerwonych [węgier-
skich] złotych*

*Zgodnie z pismem członków rady Kamery Śląskiej Jego Miłości Cesarskiej z Wro-
cławia w sprawie polowania i zabijania wielkiej zwierzyny, której obecnie jest
mało, panowie stanowi obecnie, jak i poprzednio uchwalili, aby do żadnych łani*

w ciągu najbliższych 3 lat nie wolno było strzelać i ich zabijać pod karą, kto do tego się nie dostosuje, 100 czerwonych złotych, a kto o tym doniesie, ma dostać z tych 100 złotych, 20 dukatów.

10. Wolne trhy ě wystaweni Klobukuw

Tolikez ěak sau se Pani Stawowe proti Miestum ě Rěemeslnikum wnich prěeběwagicěym Kterak bě przy Wolněych Trhach proti Swobodam aPrivilegium Zemskěym, Klobukě abě zadnemu Prěespolnimu od obili czobytek na Trh prěěwewzeno bělo Kupowatě nebělo wolno, chicz oni saměj prěed Czěězěymi Prěedku, afortele niegakeho Uzětěj Zawieessowatě dawatěj gmelěj, APrěětomy ze od

Pekarěě, Rěeznikuw, Ssewczuw aginěych Rěemeslnikuw, lid wsseliěaki domaczě, Prěespolni ěSluěebně, Weliku anesěěchanu drahotu, gakě gsau gěě tomu Zwěykli nadslussnost obtieěowani běwagi, stieěowali, Takowe neslaussne prěedse brani nema dopusstieno bětěj, Nibecě trhy Swobodne wnichě se ěadna Prěekazka zěniti Nema, abě gednomu Kaědemu, Domaczěmu, Czěězěymu, Chudemu ě Bohatemu, czeěo bě tak potrzebował, podlePrivilegium aSwobod Zemskěych bez wsseliěake Prěekazkěj Kaupiti wolno bělo zustatěj, a mezy wsseliěikimi Rěemeslniki, abě lepssě Rěad aKrěestianskěj Prostrěedek, czobyě Snessětedlneho bělo, wewsem Zachowan běl, od Purgkmistrěuw aRadděj wewssech Miestech tiechto Knizetstěj przy swych obczěych giste narěěězeni a opatrzeni abě zěalssěyěo Narěěykani Sgitěj mohlo se Wěěhladatě, statěi, anadtim Ruke derěana bětěj ma, a gestlibě oni wtom Nemagicz Ziadne ssetrnostěj, nedbauliwie postaupowalěj, Ge-o Mil. Pan Heětman Zemskěj to wswe Urěadowe moczy gmitěj Racěě, gednoěo kaědeěo cěassu to Zmenitěj awolnicěě, nebSwobodu, aby od ginud takowe wsseliěake Potrzeběj pro fedruně gednoěo kaědeěo dowozowane bělěj narěěěditi.

10. Wolne targi i „wywieszanie kapeluszy” [?]

Równieě panowie stanowi przeciwko miastom i rzemieślnikom w nich przebywajěcym, ktŃrzy wbrew wolnym targom, przeciwko swobodom i wolnościom [handlu] i przywilejom ziemskim, wywieszajě kapelusze, aby ěadnemu przychoězěcemu [na targ] nie wolno bělo kupowaě ěywności przywiezionej [od ludzi ze wsi], tylko oni sami przed innymi⁷³⁷. A przy tym piekarze, rzeěnicy, szewcy i inni rzemieślnicy [wprowadzili] wielkě i niesěěchaně droěyěně tak, ěe miejsco-wi, przybysze i sěuěba, niesěěchanie zostali obciěěeni. Nie mogě [takie rzeczy] běć dopuszczone, niezgodne z wolnymi targami, gdzie [nie powinno běć] ěadnych ograniczeě, aby miejscowi i cudzy, biedny i bogaty, zgodnie z przywilejami i wolnościami ziemskimi, wszystko co potrzebuje, mŃgě kupiě bez ěadnych przeszkŃd, a miědzy rzemieślnikami zaprowadziě lepsze prawo i porěědek chrześcijěski,

737 Monopol kupna.

a burmistrzowie i rady wszystkich miast tych księstw, żeby słuchając narzekań ich mieszkańców, tego pilnowali⁷³⁸. A jeśli zaniedbają tego, Jego Miłość pan starosta ziemski to z mocy swojego urzędu, w każdym czasie raczy to zmienić i uwolnić [targi], polecić aby każdy mógł swobodnie wozić.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 51

LETTA PANIE 1608 WE CZTWRTK PO SWATÝM WITIE, GENŽ BYŁ
19 DEN MIESÝCZE JUNÝ, PRŽÝ DRŽANÝM SNIEMU OBECNIM
W MIESTIE OPPOLI, NA TOM GSAU SE PANI STAWOWE
KNIZETSTWJ OPPOL: A RATTIBORSKEHO SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 51

ROKU PAŃSKIEGO 1608 WE CZWARTEK PO ŚWIĘTYM WICIE, TO JEST
19 DNIA MIESIĄCA CZERWCA, NA SEJMIE POWSZECHNYM W MIEŚCIE
OPOLU PANOWIE STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO
UCHWALILI [...]

1. Mustrunekh dczelý zemie naržýžen

[...] Ze se gedem Každý z Panuw Obýwateli Zemskych podle Zawrżeni Sniemowniho Milo. Knizat aPanuw Stawuw, Knižetstwj Horni ý duolni Slezý, gehož dattum weWratislawi 6. den Juný Letta 1608 KMustrunku na 7. den Miesýcze Julý tým Raniej aneb na Nocz, předitim do Miasta Oppoli, ne podle powinnostj Rýtterdinstu, než ýakbý kobhageni Otžýzný a vlastj swe, Manzelk, ditek a statkuw, Kdýbý neýaka potrzeba toho nastala, [Tekst nieczytelny] býtj mohlo, se wssemi ktomu naležýtymj aPotrzebami se datj nagitj, wssak předitim Poddane swe Wolne, Ssoltýsý, Krcžmarže, Mlýnarže, Kteržý Ukupne Statkj magj, Sedlakj Zahradnikj a Chalupnikj wolne na diedinach a gruntech swých wssechne Zadneho snich Newýnimagicz ZMustrowatj, Takowe wsseczkne Zegmena. Který z yakau brani, aýak gich mnoho nagruntie swym ma Poržadnie na Pappir Wnestj, pod Sekretem swým gisto Poznamenani Panu Heýtmanu Zemskemu přžý Mustrunku Konným oddatj, Tým Spuosobem Take Miesta Ge-o M: C: ýžPřednesstaný gegých 8. dnie toho Miesýcze Julý w Meestie Oppoli hned od Rana Mustrowani býtj magj.

Paklibý kdo wtom se poslaussnie Zachowatj a naWýss oznamený den osobu swau se kMustrunku nagiti datj, take Poznamenani ZMustrowaných Poddaných, ýak se Swrhu Pisse Panu Heýtmanu Zemskemu oddatj pominul, aneb nektereho zPoddaných Zamlžel, Kto se potomnie na nieho pokazatj mohlo, ten atakowý Každý podle Zawrżeni Knizetczyho Sniemu a Mandatu Neywýžssýho Heytmana Horni ý duolni Slezý netoliko naZdrawi neb Magetnostj Trestan býtj, Niberž ý to Zamelžene Poddane, propadnutj ma.

⁷³⁸ „Ruku deržana bytj ma”.

1. Nakazany pobór [do wojska] w całej ziemi

[...] że każdy z panów obywateli ziemskich, zgodnie z uchwałami sejmu książąt i panów stanowych księstw Górnego i Dolnego Śląska we Wrocławiu 6 dnia czerwca roku 1608 o poborze na dzień 7 miesiąca lipca rano lub poprzedniej nocy zgłosić się do miasta Opolą na służbę wojenną, dla ocalenia ojczyzny, żon, dzieci i majątków, ze wszystkim [sprzętem] do tego potrzebnym. Ale przedtem poddanych swoich: wolnych, sołtysów, karczmarzy, młynarzy, tych którzy mają kupione [własne] majątki, wieśniaków zagrodników i chałupników wolnych na gospodarstwach i gruntach swoich, wszystkich, nikogo nie pomijając, kto i z jaką bronią spisać [wnieść na papier], przystawić swój sygnet i wykaz ten w czasie poboru [mobilizacji] konnego oddać panu staroście ziemskiemu. Takim sposobem również miasta z przedmieściami [będące własnością] Jego Cesarskiej Miłości, mają się stawić do poboru 8 dnia miesiąca lipca rano w mieście Opolu.

Jeżeli ktoś w oznaczonym dniu przybył do poboru, ale takiego wykazu opisanego wyżej nie oddał panu staroście ziemskiemu lub przemilczał [w wykazie] niektórych poddanych, co się później okazało, ten, według uchwały Sejmu Książęcego i zarządzenia najwyższego starosty Górnego i Dolnego Śląska, nie tylko karany będzie na zdrowiu i majątku, ale też straci pominiętych poddanych.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 59

LETA PANIE 1615 W PONDIELI PO SWATYŃ FRANTISSKU, GENŻ
BYŁ 5 DEN MESYČZE OCTOBTIS, W MESTIE RATTIBORŽY, PRŽY
SNIEMU OBECZNEM PANI STAWOWE [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 59

ROKU PAŃSKIEGO 1615 W PONIEDZIAŁEK PO ŚW. FRANCISZKU, TO JEST
5 DNIA MIESIĄCA PAŹDZIERNIKA, W MIEŚCIE RACIBORZU, NA SEJMIE
POWSZECHNYM PANOWIE STANOWI [UCHWALILI] [...]

16. [Bez tytułu]

Czo se Zadostj Pana Petra Pržyssowskeho Pisarže Zemskeho naPanj
Stawj Stranj zly Czesť weWsř Pržyssowiczjch, ze lide Pržespolni
j domaczj progřzdietj nemohau, aWelike naržjykani od nich se diege,
Učjynene Stawowe Zanim, kGich Mstem [?] Knizatum a Panum Stawum
Pržjmluwu skerze psani, abj

Czlo Neb Mejto Zaoprawowani takowe zle Czesť, naržjzeno bjlo
Učjynili, Pani Stawowe Nežlibj se takowe Psani Učjynilo, pržadnie ku
ohledani takowe zle Czesť, Pany Commisarže jakžto Pana Giržjka
Larjsse, Pana Waczlawu Tracha, Pana Ondržege Gieraltowskeho
naržjzugj Kterj to zhlidnutj, apržj Nejprwnegssjym Snemu obecznim
Panum Stawum Sprawu Učjynitj magj.

16. [Bez tytułu: skarga Piotra Przyszowskiego z Przyszowic k. Gliwic na złe drogi, które uniemożliwiają podróżowanie]⁷³⁹

W odpowiedzi panu Piotrowi Przyszowskiemu pisarzowi ziemskiemu [złożonej interpelacji] do panów stanowych, w sprawie złej drogi we wsi Przyszowice, tak że ludzie podróżujący, jak i miejscowi nie mogą przejeżdżać, i wielce narzekają, [z wnioskiem] wysłania pisma do Sejmu Książęcego, aby z [pieniędzy] cła lub myta drogę poprawić. Panowie stanowi [uchwalili], że zanim napiszą pismo, porządnie obejrzą tę złą drogę i wyznaczili komisarzy, którzy ją oglądną [wizja lokalna]: pana Jerzego Larysza, pana Wacława Tracha, pana Andrzeja Gierałtowskiego, którzy złożą sprawozdanie na najbliższym sejmie [sejmiku] powszechnym.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 60

LETA PANIE 1617, W AUTERYŲ PO STE AGNESSCZE, GENŹ BŲŁ
24 DEN MIESŲCZE JANUARYŲ, PRŹŲ SNIEMU OBECZNEM NA
ZAMKU OPPOLSKEM [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 60

ROKU PAŃSKIEGO 1617, WE WTOREK PO ŚW. AGNIESZCZE, TO JEST 24
DNIA MIESIĄCA STYCZNIA, ZACZAŁ SIĘ SEJM POWSZECHNY NA ZAM-
KU OPOLSKIM [...]

19. Wrtele a miera dla starodileho spusobu pozustawena

JakuoŹ gsau se mnoŹy zPanuw ObŲwateli ZemskŲch, KterakbŲ
wnekerŲch Miestech Wrtele nad starodawny wŲmerŹenŲ aUŲŲwany gim
aPoddanŲm gegŲch Kprodawani obili, adawani Messneho neb desatkuw
nasskodu powyssene bŲtj MelŲ, wznesimo to naSniem stieŹowali, Pani
Stawowe nechcicz abŲ czo Nowotiweho Uwozowano bŲtj Mielo, natom
se sneslj, abŲ we wssech Miestech tiechto Knizetstwj takowa podwŲyska
slozena, a Wrtele Prawe a Sprawedliwe, Ųak se toho prwe UŲŲwalo,
narŲŲzene, aprŲŲ starobilŲm Spuosobu Zustawene bŲlŲ.

19. Starodawne sposoby [mierzenia] wierteli i miary pozostają [są ważne]

Coraz więcej panów obywateli ziemskich, w niektórych miastach wiertele w nowy, podwyższony, sposób wymierzają i poddanych ich [zmuszają do tego] przy sprzedawaniu żywności, płacenia mesznego lub dziesięciny. [Sprawę tę] wniesiono na sejm, panowie stanowi nie chcąc, żeby co nowego miało być wprowadzone, uchwalili, aby we wszystkich miastach tych księstw takie wyższe [miary] zostały wycofane, a wiertele prawdziwe i sprawiedliwe jak ich dotąd używano obowiązywały, i przy starym sposobie [miary] powinny zostać.

739 W ramach interpelacji poselskich.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 61

LETA PANIE 1618 W PONDIELI PRŽED NA NEBEWZETI PANNŸ
MARŸE, GENŽ BŸL 13. DEN MESŸCZE AUGUSTJ, PRŽŸ SNIEMU
OBEČNZEM KTERŸ W MESTIE OPPOLI NA ZAMKU Go: MI: C:
DRŽAN BŸL GSAU SE WSSŸCZKNI SSTŸRŸ PANI STAWOWE
KNIZETSTWI OPPOLSKHEO A RATTIBORSKEHO O DULEPSANE
ARTIKULŸ SPOLU GEDNOMŸSLNE SNESLI A POROWNALJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 61

ROKU PAŃSKIEGO 1618 W PONIEDZIAŁEK PRZED WNIEBOWZIĘCIEM
PANNY MARI, TO JEST 13 DNIA MIESIĄCA SIERPNI, NA SEJMIE PO-
WSZECHNYM, KTÓRY W MIEŚCIE OPOLU NA ZAMKU JEGO MIŁOŚCI
CESARZA OBRADOWAŁ Z PANAMI WSZYSTKICH CZTERECH STANÓW
KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, WSPÓLNIE JEDNOMYŚLNIE
UZGODNILI I UCHWALILI ARTYKUŁY NIŻEJ ZAPISANE [...]

11. Z stranŸ desate: a pateho Čłloweka

Take se Pani Stawowe, natom gednomŸslne sneslj, ze podle zawrŸeni Gich
Mil. Knizat, a stawum, desateho Ÿ Pateho Čłloweka, podle NeywŸžssŸ
Moznostj gednoho Kazdeho pohotowie gmitj, Ÿ sami whotowostj statj
chtiegj.

11. *W sprawie [poboru do wojska] dziesiątego i piątego człowieka*

*TakŸe panowie stanowi jednomyślnie uchwalili, Ÿe według poleceŸ Jego Mił-
ości ksiąŸat i stanów [śląskich] dziesiątego i piątego człowieka mieć w pogotowiu
i sami [panowie] równieŸ powinni być w gotowości.*

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 63

LETA PANIE 1619 WE SSTWRTEK PRŽED STŸM LUKASSEM,
GENŽ BŸL DEN 17. MESŸCZE OCTOBRIS, PRŽŸ SNIEMU
OBEČNZIM KTERŸ OD GE: MI: PANA HEŸTMANA ZEMSKEHO
ROZEPSAN, A W MESTIE OPPOLI NA ZAMKU DERŽAN BŸL,
WSSŸCZKIE SSTŸRŸ STAWOWE KNIZETSTWI OPPOLSKHEO
A RATTIBORSKEHO GSAU SE W DUOLE PSANE ARTIKULŸ
SPOLU SNESLI A POROWNALJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 63

ROKU PAŃSKIEGO 1619 W CZWARTEK PRZED ŚW. ŁUKASZEM, TO JEST
DNIA 17 MIESIĄCA PAŹDZIERNIKA, NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY
ZOSTAŁ ZWOŁANY PRZEZ JEGO MIŁOŚĆ PANA STAROSTĘ ZIEMSKIEGO

W MIEŚCIE OPOLU I ODBYŁ SIĘ NA ZAMKU, WSZYSTKIE CZTERY STANY KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO WSPÓLNIE USTALILI I UCHWALILI NASTĘPUJĄCE ARTYKUŁY [...]

12. O hotowosti dwaczateho Człoweka

Stranŷ pak Defensŷ lidu Pessŷho dwaczateho Człoweka, podle wŷmerŷeni Gich Mstj Knizat a Stawum tak se snasseŷj amezŷ sebau takowau Hotowost narŷŷditj chtegj. Tak abŷj pohotowie bŷlj Kdy Kolwiek potrzeba toho ukaŷe, za oznamenim wMista Nalcŷŷta se postawitj, A Ponewadŷ gedna Kaŷda Wrchnost swŷm branie a ginu Potrzebu datj ma, magj sobie Penize zetakowe brane na berni Capitalne za Termin Trzech Krali poraŷŷtj.

12. O gotowości wojennej [co] dwudziestego człowieka

W sprawie zaś obrony, zgodnie z zaleceniami Ich Miłości książąt i stanów [śląskich], co dwudziesty człowiek ludu pieszego powinien być w pogotowiu tak, aby kiedykolwiek zaszła potrzeba, za ogłoszeniem obowiązkowo stawił się w miejscu wskazanym. A ponieważ każdy przełożony [poddanego – pan] musi dać [zwerbowanemu] broń i wyposażenie, ma pieniądze za tę broń odliczyć z bernie płaconego na dzień [w terminie] Trzech Króli.

ZAWRŹENI SNIEMOWNI 65

JAKUOŹ PRŹŷMINULŷM SNIEMU W AUTERŷ PO S[WA]TŷM WAWRŷŷNCŷ, GENŷ BŷL 11 DEN MESŷCZE AUGUSTI, W MESTIE OPPOLI DRŷANEM GICH MIL: PANI STAWOWE WSSECZKICH WIECŷŷ KTERE GESSTIE PRŷEDSWZATE BŷTI MELŷ PRO MNOHE SLAUSSNE PRŷŷCINŷ, WAZŷTJ, A DOKONCŷŷTJ, MOCZY NERACŷŷLI, RACZYLI GSAU NEKTERE K ZAWRŷZENI TOHO GMENOWANE OSOBY K TOMU NARŷŷDITI, ABŷ SE DO MIESTA WELKICH STRŷELECZ NA GISTŷ DEN TOTIŷ 5 DNE MIESŷCZE OCTOBRIS SPOŁECZNIE SGEDAUCZ, WSSECHNE Tŷŷ POZUSTALE PUNCTŷŷ SUPPLICACŷŷ A CZO Bŷ TAK ZEMI POTRŷEBNEHO A UŷŷTECŷNEHO BŷŁO BEDLIWIE WAZYLI, NA PAPPIR WWEDLIA PRŷYNINEGSSŷM SNIEMU GICH MIL. PANUM STAWUM PRŷEDNESLI, PODLE KTEREHOŹ TO NARŷŷZENI GSAU SE DOTCŷENE OSOBY YAK WŷSSGMENOWANŷ DEN A OZNAMENE MISTO SPOŁECZNIE KROMIE PANA PETRA SEDLNICZKEHO A PANA GIRŷŷHO REŷZWICZE, KTERŷŷŷ WSSAK PRO SLAUSSNE PRŷŷCINY PRŷŷGITI NEMOHLI, SGELI, TAKO WE WIECŷŷ HNED OD RANA PRŷED SEBE WZALI [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SE PRZY SNIEMU ZEMSKIM W MESTIE RATTIBORŷŷ DRŷANEM, W PONDELI PO SW. LUKASSY EWANGELISTU PANIE GENZ BŷŁ 19 DNE MESŷCZE OCTOBRIS LETHA PANIE 1620.

JAKO ŻE NA POPRZEDNIM SEJMIE ODBYTYM WE WTOREK PO ŚWIĘTYM WAWRZYŃCU, TO JEST 11 DNIA MIESIĄCA SIERPNI W MIEŚCIE OPOŁU, ICH MIŁOŚCI PANOWIE STANOWI DUŻO RZECZY, KTÓRE JESZCZE MIELI OMAWIAĆ Z POWODU LICZNYCH SŁUSZNYCH PRZYCZYN NIE RACZYLI ROZWAŻYĆ I DOKOŃCZYĆ, A RACZYLI NIEKTÓRE PRZEKAZAĆ [DO ROZPATRZENIA] WYZNACZONYM DO TEGO OSOBOM, KTÓRE MIAŁY ZJECHAĆ DO STRZELEC W DNIU 5 PAŹDZIERNIKA I WSZYSTKIE POZOSTAŁE PUNKTY [Z PORZĄDKU OBRAD] POTRZEBNE I UŻYTECZNE DLA TEJ ZIEMI STARANNIE ROZWAŻYLI I NA PAPIER WWIEDLI [ZAPISALI] I NA NINIEJSZYM SEJMIE ICH MIŁOŚCIOM PANOM STANOWYM PRZEDSTAWILI, WEDŁUG KTÓREGO TO ZARZĄDZENIA WYMIENIONE WYŻEJ OSOBY WSPÓLNIE OPRÓCZ PANA PIOTRA SEDLNICKIEGO I PANA JERZEGO REISWITZA, KTÓRZY ZE SŁUSZNYCH PRZYCZYN NIE MOGLI PRZYJECHAĆ, RZECZY TE OD RANA ROZPATRYWALI [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE RACIBORZU NA ODBYWAJĄCYM SIĘ SEJMIE ZIEMSKIM, W PONIEDZIAŁEK PO PANU ŚW. ŁUKASZU EWANGELIŚCIE, TO JEST 19 DNIA MIESIĄCA PAŹDZIERNIKA ROKU PAŃSKIEGO 1620.

11. Tancze a gine rozpustilosti zakazane

Abŷ ta wiecz tŷmto Sniemem opiet opakowana aPrŷytomŷ zawrŷzeni wsseliŷak zanechano bŷlo, abŷ wtiech Knizetstwich, wsseczke a wsseliyake Tancze ŷ gine rozpustilostj, doKoncze zastawene a zapowiedene bŷlŷ a lide ku Prawe Pobožnostj aPokanj ŷak skrze Wrchnost gsauč wtom napomnutj, od Služebnikuw Czerkewnich wedenj bŷlj. Protoŷ se ŷ to tŷmto Sniemem obnowuge, a Koneczne se prŷy wssech narŷŷzuge abŷ pod gistau Pokutu wewssech Kostelich takowe Motlitbŷ Zegmene za Go Kral. Mil. Pana nasseho Neŷmilostiewegssŷho gsauče ŷako Poddani Wierni powinni Wŷkonane bŷlŷ.

11. Tańce i inne rozpustne rzeczy zabronione

Rzeczą tą na nowo zajął się sejm, gdyż poprzednie wszelkie uchwały [w tej sprawie] nie były przestrzegane [zostały zaniechane], aby w tych księstwach wszelkie tańce i inne [rzeczy] rozpustne ostatecznie zakazane były, a ludzie prowadzeni byli do pobożności i pokory tak przez przełożonych [panów], jak i służbę kościelną. Dlatego na tym sejmie ponawiamy i koniecznie zalecamy, żeby na znak

740 Właściwie jest to kontynuacja przerwanej wskutek wydarzeń politycznych (bitwa pod Białą Górą) 64 sesji sejmowej.

pokuty we wszystkich kościołach, będąc jego wiernymi poddanymi, odprawiano takie modlitwy za Jego Królewską Miłość, pana naszego najmiłościwszego.

12. Stranŷ defensŷ

ZStranŷ Rŷttirdinstu Poniewadŷ Rŷttirdinst a Defensŷ Zemska wssechnim quartiru na Wetssŷm dile, w nassŷch Knizetstwich zastawaj a rozlozeni gsau, adawa se sprawa zebŷ od Neŷwŷzssŷch Poddani nassŷ, skladanim adowazenim gim Profantuw nemale, neŷ Welicze stauzeni bŷtj, gsau wtom Panu Neŷwŷzssŷmu Psani Uczŷnilj, abŷ to prŷŷ Heŷtmanich a Oficirzŷch swŷch zarŷdil, zebŷ wsselkj Człowiek bud duchowni neb Swietskŷ wtom Ussanowan byl, oni abŷ sobie Profantŷ natru Kupowali a Ubohŷch Poddanŷch, Kterŷŷ prwe dostj s bernenj a ginemi Wŷdatkj dostj czŷnitj magj obtieŷzowani nebŷlj.

12. W sprawie obrony

W sprawie słuŷby wojskowej, poniewaŷ słuŷba wojskowa i obrona ziemska [polega] w znacznym stopniu na kwaterunkach [wojska], które w naszych księstwach zostaję i sę zakwaterowywane [rozłożone] i w zwięzku z tym, od ich dowódców, poddani nasi [sę zmuszani] do zbierania i dowoŷenia im ŷywnoŷci, niemale ale wielkie obcięŷzenia maję, w sprawie tej wysłaliŷmy do najwyŷszego dowódcy, aby polecił [rozkaŷał] komendantom i oficerom swym, ŷeby kaŷdy człowiek duchowny lub ŷwiecki byl [przez nich] uszanowany i by ŷywnoŷć dla siebie kupowali na targach, a nie obcięŷzali tym biednych poddanych, którzy juŷ doŷć byli obcięŷzani podatkami [bernie] i innymi wydatkami.

ZAWRŷZENI SNIEMOWNE 67

LETA PANIE 1621, DNIE 8 MIESŷCZE DECEMBRIS, PRŷŷ OBECZNIMU W MIESTIE OPPOLI NA ZAMKU OPPOLSKIM DERŷANŷM, KTERŷ OD PANA HEŷTMANA ZEMSKEHO ROZEPSAN BŷŁ, GSAU SE WSSECHNI PANI STAWOWIE KNIZETSTWI OPPOLSKIEHO A RATTIBORSKEHO, O NIZE PSANE ARTŷKULŷ GEDNOMŷSLNE SNESLI [...]

[Na koŷcu tekstu]: NB TENTO SNIEM, PRO PRZŷCŷYNU ZE NA TEN CZAS ZADNEHO HEŷTMANA ZEMSKEHO NEBŷŁO POSAWAD PUBLICOWAN, A DO KRAGUW ZEPSAN BŷTI NEMOHL.

UCHWAŁY SEJMOWE 67

ROKU PAŃSKIEGO 1621, DNIA 8 MIESIĄCA GRUDNIA, NA POWSZECHNYM [SEJMIE] W MIEŷCIE OPOLU NA ZAMKU OPOLSKIM, KTÓRY PRZEZ PANA STAROSTĘ ZIEMSKIEGO ZOSTAŁ ZWOŁANY, WSZYSCY PANOWIE

STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, NIŻEJ ZAPISANE
ARTYKUŁY JEDNOMYŚLNIE UCHWALILI [...]

[Na końcu tekstu]: NOTA BENE [POST SCRIPTUM, UWAGA] SEJM TEN
Z PRZYCZYNY, ŻE ŻADNEGO STAROSTY ZIEMSKIEGO NIE BYŁO,
[UCHWAŁY] NIE MÓGŁ BYĆ OGŁOSZONY I WYŚŁANY DO OKRĘGÓW⁷⁴¹.

4. Poddani a Czeledka od Befehluss habrow brati zabraneno

Pržyťom gsau se tako niekteržj z Panuw Stawuw stiržowalj ze gim Pani
besohliche Habrowie Poddani od Statkuw ý Czelatku zslužbŷ, w službu
gegŷch beru, aPržŷgimagj, gest take wte Pržŷcinie Go M. Kr. Aby to
Zastaweno Atŷ Setam nachazegj, Wŷdani aPropussteni byli, Psani
Uczŷneno.

4. Zabrania się werbować [do wojska] poddanych i służbę [folwarczną]

Niektórzy panowie stanowi zgłaszali, że im panowie werbownicy, poddanych
z gospodarstw i służbę, w służbę swą biorą [werbują], pismo w tej sprawie wysła-
no do Jego Królewskiej Miłości, aby tego zabronił, a tych, którzy się tam znajdują
wydano i puszczono [do domu].

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 68

LETHA PANIE¹⁶²², DNIE¹¹ MIESŷCZE APRILIS W MIESTIE OPPOLI
NA ZAMKU OPPOLSKIM PRŽŷ SNIEMU OBECZNIM KTERŷ
OD PANA SAUDIHO ZEMSKEHO NA TEN CZAS OD G: M: KR:
NEŷWŷŽSSŷHO HEŷTMANA HORNIHO Ý DULNIHO SLŷZSKA
NARŽŷZENEHO MISTODRŽŷTELE AURŽADU HEŷTMANSKEHO
KNIZETSTWI OPPOLSKIEHO A RATTIBORSKEHO PODLE
UWAZENI A UZNANI PANUW SAUDCZUW A AUSSUSU
ZEMSKŷCH W TE PRŽŷCŽŷNIE DO MIESTA OPPOLI OD TOHOŽ
PANA SAUDIHO¹⁰ DNIE POMINULEHO MESŷCZE MARTŷ
ZEPSANŷCH DO KRAGUW ROZEPSAU GEST, WSSECHNY SSTŷRŷ
STANOWE NADEPSANŷCH KNIZETSTWI SE O DUOLE PSANE
ARTICULŷ, GEDNOMŷSLNE SNESLI A ZAWRŽELI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 68

ROKU PAŃSKIEGO¹⁶²², DNIA¹¹ MIESIĄCA KWIETNIA W MIEŚCIE OPO-
LU NA ZAMKU OPOLSKIM, NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY ZOSTAŁ
ZWOŁANY I WYŚLANO ZAWIADOMIENIA W DNIU¹⁰ POPRZEDNIEGO
MIESIĄCA MARCA, PRZEZ PANA SĘDZIEGO ZIEMSKIEGO, W TYM CZA-
SIE MIANOWANEGO PRZEZ JEGO KRÓLEWSKĄ MIŁOŚĆ NAJWYŻSZYM

⁷⁴¹ Uchwały nie mogły być ogłoszone (nie były zatwierdzone).

STAROSTĄ GÓRNEGO I DOLNEGO ŚLĄSKA, ZARZĄDZAJĄCYM [PEŁNIĄCYM OBOWIĄZKI] URZĘDEM STAROSTY KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, ZA ZGODĄ PANÓW SĘDZIÓW I PRZEDSTAWICIELI ZIEMSKICH, WSZYSTKIE CZTERY STANY WSPOMNIANYCH KSIĘSTW NIŻEJ WYMIENIONE ARTYKUŁY [UCHWAŁY] JEDNOMYŚLNIE USTALILI I UCHWALILI [...]

2. Mahlgrossen powolan

Wyrozumiećcie take Stawowe ze gesstie mnozý prwotnie wolane Mlýnskeho grosse podle Zawrżeni Sniemowniho Gich Msti Knizat aStawuw ý Sniemu Zemskeho nesprawili. A Ponewadž to przedessle powoleno gest, przýtom se take ýnini pozustawuge, Stým dolozeným aby geden Kazdý který takowego Mlýnskeho grosse nedal, to Konecznie Mezý tým časem aPržýsstim Swatým duchem wMisto nalezite sPrawil, aPokudbý se to nestalo, magj takowi Restantowie Panu Mistoderžiteli Aurządu Zemskeho wznamost Uwedeni, aodniho kodpraweni tež Powinnostj skuteczne przýderżeni apržýwedeni býtj.

2. Ustalono opłaty młyńskie [podatek]

Stwierdziły również stany, że jeszcze liczni [młynarze] nie zapłacili ustalonego młyńskiego podatku⁷⁴² zgodnie z uchwałami sejmowymi Ich Miłości książąt i stanów [śląskich] oraz sejmu ziemskiego [opolskiego]. A ponieważ obowiązuje poprzednie [zarządzenie], które nadal pozostaje [ważne] z tym uzupełnieniem, aby każdy, który takowego podatku nie zapłacił, obowiązkowo musi to zrobić do najbliższych Zielonych Świątek, a gdyby tego nie zrobił, o takich dłużnikach⁷⁴³ powinien być zawiadomiony [wykaz] zarządzający⁷⁴⁴ Urzędem Ziemskim i on powinien skutecznie działać.

3. Pro Defensý lid werbowano

Gest take Pan Saudi Psani od G. Mil. Arczý Knizete Stawum przedlozýl wkterem Go M: na wznesseni Pana Hendrýcha Hertla to naržýzowatj raczý aby lid kDefensý Werbowaný, apod Commandu dotzeneho Pana Hertle Vendený, a odStawuw tiechto Knizetstwj tak dlaugo, ýako slauzýtj, aneb slauzýtj budau Splaczený acontentirowaný býl, Ý ažkolwiek prwotnie przý Sniemu Letta ponumileho 1621. 8. Decembris držaným, Stawowe Ktomu powolilj, ze takowý lid na Tržý Mesýcze Contirowatj chtegj, stau Jadrneu Wýminku, aby wiczegj tako potahowani nebylj, Niberž gestlibý gesstie na potomnie zderžowani býtj gmel, aby z Generalne Cassy Placzeni býlj, wssak minj ktomu powolugj aby

742 Mlýnski Gross, Mahlgross – podatek od młynów.

743 Restant – dłużnik podatkowy, zalegający z podatkiem.

744 Mistoderžitel – zarządzający w zastępstwie kanclerza, pełniący obowiązki.

týmůž lidu Za Tržy Mesyčze předesslým Spuosobem dano, a slozeno bylo, aPržyťom Go M: Arc: aStanuw wtý přžččynie Psani Užyneno byťj ma aby dalej toto, prohladagicze kgegých Znamenite nemoznostj agžž do Koncze Poddaných shubených, a od tohož lidu temerž wnicz obraczených Potahowani Nebýlj, Niberž aby takowý lid czoNeždržýwegj obdankowan býl, toho doložýcze, Ponewadž tenze lid dostj dlauchý čas na Musterplacžu na Mustrunky oczekowagj ležel, a nemalu než Weliku Sskodu čžýnil, Ktera se na mnohe 1000 hr. Zbiehla, Zebý Stawowe radi wedielj aby ý sginých Kraguw, Ktery wtom Kragj Lerzy, odtud Wýweden býti Mohl.

3. Lud werbowany do obrony [do wojska]

*Pan sędzia przedstawił stanom [sejmikowi] list Jego Miłości Arcyksięcia⁷⁴⁵, w którym Jego Miłość [arcyksiążę] na prośbę pana Henryka Hertla⁷⁴⁶, raczył polecić, aby lud werbowany do obrony, a będący pod dowództwem [prowadzony przez] wspomnianego pana Hertla i pochodzących z tych księstw [będący poddany-
mi tych stanów], tak długo jak służy lub służyć będzie, ma być płacony [żołd przez stany tych księstw]. I jakkolwiek pierwotnie, na sejmie poprzedniego 1621 roku, odbytym 8 grudnia, stany chciały, żeby lud ten, tylko przez trzy miesiące był płacony, z tą zasadniczą uwagą, aby więcej nie mieli takich obciążeń. Jeżeli jednak, jeszcze w przyszłości mieli być powołani [lud], to powinni być płaćeni z kasy generalnej [cesarskiej]. Pomimo tego zgadzają się [pozwalają], poprzednim sposobem, wypłacić temu ludowi [żołd] za dalsze trzy miesiące. Jednocześnie stany przygotowują w tej sprawie pismo do Jego Miłości Arcyksięcia, dokładnie wyjaśniając przyczyny, dlaczego nie mogą [zgodzić się] na dalszą [służbę wojskową] swoich poddanych, [która doprowadzi] do ich [stanów] całkowitego zniszczenia, należy też przypomnieć, [że] ponieważ najwcześniej zwerbowany lud, długi czas przebywał na placu werbunkowym⁷⁴⁷, czekając na werbunek [załatwienie spraw] i niemałe, a wielkie szkody robił, liczące ponad 1000 grzywien. Również stany chciałyby wiedzieć, kiedy z innych ziem [okręgów] z tych księstw, wyprowadzone zostanie [wojsko], które tam stacjonuje [leży].*

4. Profiant obilný

Czo se Psani Stawum od Pana Ernesta Karnizkeho naržžzeneho Proffiantmistrže w Hornim Kragj Užyneneho dotýčze, aby Stawowe tiechto Knizetstwj tau quotu Obilj, Ržy a owsa natý Knizetstwj ulozena, dozržžzeneho Profianthausu, oddalj a odwedlj, Nato Stawowie swolugj, aby tomuž Panu Profiantmistržž Psana odpowied dana býla, ze Pani

745 Arcyksiążę Karol Habsburg – biskup wrocławski.

746 Henryk Hertel (Härtel) z Dolnego Śląska – pułkownik wojsk cesarskich. Posiadał również majątki w księstwach opolskim i raciborskim – Mechnice i Komorno k. Koźla.

747 Musterplacž – plac werbunkowy.

Stawowe doKoncze niewiedi Kdebŷ takowe Obilj na ten czas, Kdež skrze lid Waleczni Poddani naneŷwŷss Zhubeni a Obilj gim od nich Soldatuw kterzj obwzlasstnie Neŷwŷssŷ befelhlichs Habrowie a Officiržj kteržj obilj Welikemŷ Summami do domu swŷch wozŷtj a wMestech skladatj dalj, pobrano gest, Takze mnohŷ Czo wsŷti nema, wzŷtj. Atakowau quotu odwestj melj, aProtož neni omlauwena bŷtj Zadagj, Mezŷ tiem gestli Pan Profiantmitrž czozdobreŷ wuli odkoho Zgednatj Muoze, to prŷŷtom Zustawa, a obwzlasstnie ponewadž gesstie gini Stawowe [ŷakse Sprawa dawa] nicz takoweho nenarŷŷdili, aneoddawalj.

4. Zaopatrzenie w żywność

Co się tyczy pisma do stanów pana Ernesta Karnickiego⁷⁴⁸ prowiantmistrza na Górny Śląsk, aby panowie stanowi oddali wyznaczoną na te księstwa ilość żywności, żyta i owsa, na to stany uchwalają, żeby dać odpowiedź pisemną panu prowiantmistrzowi, że panowie stanowi do końca nie wiedzą, gdzie obecnie mają znaleźć takową żywność, gdyż dzięki wojsku, poddanych doprowadzono do zguby, a żywność żołnierze, głównie najwyżsi werbownicy i oficerowie, olbrzymimi ilościami pobrali, do domów swoich wozili i w miastach magazynowali, także wszystko co można było wziąć – wzięto. I [wyznaczoną] ilość z tego mieli odliczyć. Dlatego [prowiantmistrz] nie może jej żądać. Może pan prowiantmistrz [indywidualnie] od kogoś otrzymać, bo niektórzy z panów stanowych [jak posiadamy informacje] nie oddawali [żywności wojsku].

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 70

LETA PANIE 1623, DNIE 12 JUNŷ GENŷ BŷL W PONDIELI PO S-TE TROGICŷ, PRŷŷ OBECZNEM SNIEMU OD PANA HEŷTMANA ZEMSKEHO ZA RADDU PANNUW SAUDCZUW ZEMSKŷCH ZNAGICZ TOHO PILNU POTRŷEBU BŷTI W ROZEPSANŷM A NA ZAMKU OPPOLSKEM DERŷANŷM PANI STAWOWE KNIZETSTWI OPPOL: A RATTIB: GSAU SE GEDNOMŷSLNE O Tŷ NIZE PSANE ARTIKULŷ KTERE TAK OD PANA HEŷTMANA ZEMSKEHO, PANUW SAUDCZUW PROPONIROWANO, A OD SNIEMU KNIZETCZYHO Z WRATISLAWIE ODESLANE I SŷCZE O GINE WIECZY ZEMSKE NA SNIEM PODDANE BYLŷ SNESLJ A ZAWRZELJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 70

ROKU PAŃSKIEGO 1623, DNIA 12 CZERWCA, TO JEST W PONIEDZIAŁEK PO ŚW. TRÓJCY NA SEJMIE POWSZECHNYM ZWOŁANYM ZA RADĄ

⁷⁴⁸ Ernest Karnicki z Pawłoszewa w księstwie oleśnickim – posiadał również majątki w okolicy Kluczborka i Olesna.

PANÓW SĘDZIÓW PRZEZ STAROSTĘ ZIEMSKIEGO NA ZAMKU OPOLSKIM. PANOWIE STANOWI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO JEDNOMYŚLNIE USTALILI I UCHWALILI TE NIŻEJ PISANE ARTYKUŁY ZAPROPONOWANE PRZEZ PANA STAROSTĘ I PANÓW SĘDZIÓW I UZGODNIONE Z SĄDEM KSIĘSTW WE WROCŁAWIU I WSZYSTKIE INNE RZECZY ZIEMSKIE [KSIĘSTW] NA SEJM ZGŁOSZONE [...]

10. [Bez tytułu: sprawa wolnych chłopów]

Zstrany Wolnych sKeržj tak w tiechto Knizetstwich Statežki swe Magj, Ponewadž slussne Každý pržy Nadanich swých Zanechatj ma, ŷ oni take pržy privilegých swých pozustawatj se magj.

10. [Bez tytułu:] *Sprawa wolnych chłopów*

W sprawie wolnych [chłopów], którzy w tych księstwach posiadają swoje mająteczki, ponieważ każdy ma swoje nadania [przywileje] i przy tych przywilejach powinni pozostać.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 71

LETA PANIE 1625⁷⁴⁹, DNIE 11 AUGUSTJ, PRŽŸ SNIEMU OBECZNIM, KTERŸ NA ZAMKU OPPOLSKIM, KTERŸ NA PORAUZENI G: ARCZŸ KNI: MSTI: PANA NASSEHO MILOSTIWEHO OD GE: MIL: PANA HEŸTMANA ROZEPSAN BŸL, GSAU SE WSSECHNI SSTŸRŽJ STAWOWE KNIZETSTWJ OPPOL: A RATTIB: V NIZE PSANE ARTIKULŸ SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 71

ROKU PAŃSKIEGO 1625, DNIA 11 SIERPNIA NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY NA ZAMKU OPOLSKIM, NA POLECENIE JEGO ARCYKSIĄŻĘCEJ MIŁOŚCI PANA NASZEGO MIŁOŚCIWEGO, ZOSTAŁ ZWOŁANY PRZEZ JEGO MIŁOŚĆ PANA STAROSTĘ, GDZIE WSZYSTKIE CZTERY STANY KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO UCHWALILI NIŻEJ WYMIE-NIONE ARTYKUŁY [...]

5. W Supplicatých ma se Pisarz podpissatj

Jakouž se ŷ to nachazŷ ze nekteržj Poddaným Supplicatie, kteržj mnoho Krate i Proti Wrchnostj swe takowým Spuosobem pobuženi bŷwagj Spisugj geden každŷ Pisarz Ktery se w takowych sPisowani potrebowatj da, gmeno swe podepsal.

749 Prawdopodobnie pomyłka – winno być 1624 r., gdyż następne 72 uchwały pochodzą z lutego 1625 r.

5. Na podaniach ma się podpisywać pisarz [sporządzający je]

Jako się zdarza, że niektórzy [pisarze] piszą poddanym prośby [podania], którzy częstokroć i przeciw przełożonym [swoim panom] są podburzani, [dlatego] każdy pisarz, który takie pisma sporządza, imieniem swoim ma [je] podpisać.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 75

LETA PANIE 1627, DNIE 18 OCTOBRIS, W MIESTIE OPPOLI, PRŽŸ SNIEMU OBECZNEM KTERŸ ZA MILOSTIWŸM PORAUCŽENIM G: KR: MIL: PANA PANA NAS WSSECH NEŸMILOSTIWEGSSŸHO NEŸMILOSTIWEGSSŸHO KNIZETSTWI OPPOL: A RATTIBORSKEHO ROZEPSAN BŸŁ, WSSECHNI PANI STAWOWE NA TOM GSAU SE SPOLECŽNIE SNESLI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 75

ROKU PAŃSKIEGO 1627, DNIA 18 PAŹDZIERNIKA, W MIEŚCIE OPOLU, NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY NA MIŁOŚCIWE POLECENIA JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI PANA, PANA NAS WSZYSTKICH NAJMIŁOŚCIWSZEGO, ZWOŁANY PRZEZ JEGO MIŁOŚĆ PANA STAROSTĘ ZIEMSKIEGO KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, OBECNI WSZYSCY PANOWIE STANOWI WSPÓLNIE UCHWALILI [...]

27. O Swobodnych trhach

Tým spusobem take se Sprawa cžŸni, zebŸ wnekterŸch Miestech naswobodnych Trhach se Pržekazku cžŸnitj, KdyŸ Kdo na trh zo prodajt pržŸwoze, a by cžŸzŸm neprodawal, gemu Zapowitatj a chtii ze sami wtom przed cžŸzŸmi Pržedku UzŸtj protu Zapowed Klobaukj Zawiešsowatj dawatj mielj, Ponewadž pak se to proti Swobodam a Privilegium, teŸ zneni ZržŸsseni Zemskeho Zgewnie wstahnie wktŸm gadrnie dolozeno gest, Zewtechto Knizetstwich wolno a Swobodne TrhŸ bŸtj magj.

Pani Stawowe takowu PržekaŸku aZapowied tiech Swobodnych Trhuw wŸzdwihnugj a pržŸtom Sniemownim ZawrŸzeni, Ktere se wtey PržŸŸynie Roku 1607 w AuterŸ po S-te LuzŸgj wMestie Oppoli stalo pozustawugj – Stym gadrnim dolozenim zebŸ wgednom Kazdym Mestie podle swobod ZemskŸch WolnŸ aSwobodnŸ Trh drŸan aPussten bŸł.

PokudžbŸ sepak tak nezachowalj, a dalssŸ PržekaŸku, Kterezkolwiek Miesto wtem cžŸnitj mielo, aproto pržŸ AurŸadu Zemskim obzalowane bŸło, Go M. Pan HeŸtman ZemskŸ, ma gim to Zastawitj, aZalobnikowj czobŸ sskodowel Knahradie pržŸwestj.

27. O wolnych targach

Także zarządza się, żeby w niektórych miastach nie stwarzano ograniczeń wolnym targom. Gdy ktoś na targ na sprzedaż przywozi, by innym [cudzym] nie sprzedawał, narzucają jemu⁷⁵⁰ pierwszeństwo kupna przed innymi, zawieszając kapelusze⁷⁵¹. Ponieważ jest to sprzeczne z wolnościami i przywilejami jak również ze Statutem ziemskim, w których wyraźnie jest powiedziane, że w tych księstwach wolne targi być mają.

Panowie stanowi uważają, [że] takie przeszkody i ograniczenia wolnych targów [są sprzeczne] z uchwałami sejmowymi w tej sprawie podjętymi w 1607 roku, w mieście Opolu, we wtorek po św. Łucji⁷⁵² [i uchwały te] pozostają ważne, z tym zasadniczym oświadczeniem, żeby w każdym mieście, zgodnie z wolnościami ziemskimi, odbywał się wolny targ.

Jeżeli by się tak nie zachowali i którekolwiek miasto dalsze przeszkody czyniło, powinno być przez Urząd Ziemski zaskarżone, Jego Miłość pan starosta ziemski ma tego dopilnować, a skarżącemu, który by [oskarżył] o straty [spowodowane przeszkodami w wolnej sprzedaży] należy się nagroda.

28. Z stranŷ branj z moczŷ dobŷtkuw

Tež se množŷ Poddani ŷ gine lidi nachazetj magj Kteržj dobŷtkj zCzyžŷch gruntuw ŷ na Czestach bez opowiedi Zmoczy berau, asami sobie nahradu a Sprawedlnost žŷnj. Ponewadž se pak to proti Poržadku Zemskemu wstahuge, asobie Zadnŷ sam Sprawedlnostj čžŷniti nema, Pani Stawowe takowe neslussne azaumyslne moczne přeđsebranj Zastawugj aKoneczne Naržžzugj. Kdežbŷ se Koli takowy sskudcze [?] Zemskŷ přžŷstihnul, zebŷ naležŷtie Zaopatřen, a Panu Hejťmanu Zemskemu wznamost Uweden bŷl.

28. W sprawie zabierania przemocą bydła

Zdarza się coraz częściej, że poddani i inni ludzie, którzy znajdują bydło na cudzych gruntach i drogach, bez zgłoszenia siłą zabierają [zajmują] i sami sobie sprawiedliwość i nagrodę wyznaczają. Ponieważ jest to sprzeczne z porządkiem ziemskim, nikt sam sprawiedliwości nie może czynić, panowie stanowi zabraniają takich niesłusznych i umyślnych działań i zarządzają, żeby kto stwierdził szkody ziemskie [na polach] ten [właściciel majątku], należycie udokumentowane, zawiadomił pana starostę ziemskiego.

750 Przepisy miejskie?

751 Monopol kupna.

752 TŻ, US, sesja 50 z 18.12.1607 r., uchwała nr 10.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 76

LETHA PANIE 1629, GENŽ BÝL 19 DEN MESŸCZE NOVEMBRIS, W MIESTIE OPPOLI, PRŽŸ SNIEMU OBECNÝM, KTERÝ ZA MILOSTIWYM G: KRAL: MIL: PANA PANA NASSEHO NEŸMILOSTIWEGSSÝHO PRŽŸPSANIM OD G: MI: PANA HEŸTMANA ZEMSKEHO KNIZETSTWI OPPOL: A RATTIB: ROZEPSAN DERŽAN A 24 DNIE TOHOŽ MESŸCZE ZAWRŽEN BÝL, WSSEHN STŸRŽJ PANI STAWOWE NA TOM SE SPOLECŽNIE SNESLJ [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 76

ROKU PAŃSKIEGO 1629, W DNIU 19 DNIA MIESIĄCA LISTOPADA, W MIEŚCIE OPOLU NA SEJMIE POWSZECHNYM, KTÓRY NA POLECENIE JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO, ZWOŁANY ZOSTAŁ PRZEZ JEGO MIŁOŚĆ PANA STAROSTĘ ZIEMSKIEGO KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO I 24 DNIA TEGOŽ MIESIĄCA ZOSTAŁ ZAMKNIĘTY [ZAKOŃCZONY], PANOWIE WSZYSTKICH CZTERECH STANÓW WSPÓLNIE UCHWALILI [...]

14. O Profiantu Ržj

Jakurž take gesstie mnoży sPanuw obywateli quotŸ swe zstranŸ Profiantu RžŸ pro lid WogenskŸ Go M.C. swolene oddatj zastawagj Pani Stawowe Panum HeŸtmanum KraŸskim tu winz dawagj, aby takowego Každeho kdo czo powinien, skutecznie prŸŸdržel, ze by to mezy tym časem aPrŸŸsstim Wanocze w Miasta nalcžŸta proUwarowani dalssŸ ExecutŸ oddalj, aŸakimbŸ spuسوبem do bŸthomie za Welikj Hlohow odeslatj mela, Spolecžnie domluwili a narŸŸŸeni UcŸŸnili.

14. O dostawach žyta

Jako že jeszcze wielu panów obywateli przydziałów žyta dla wojska na polecenie Jego Cesarskiej Miłości, nie oddało, panowie stanowi wspólnie ustalili i polecili panom starostom okręgów, aby skutecznie przypomnieli każdemu ile jest winien, i do świąt Bożego Narodzenia w wyznaczonych miejscach oddali pod karą dalszej egzekucji, i [zebrane žyto] jakimkolwiek sposobem odesłali do Bytomia [Odrzańskiego] za Głogowem.

15. O utikani poddanŸch

DoteŸkagicze se PoddanŸch, Kteržj zGruntuw Panum swŸm do Margkrabstwj Morawskeho Ÿ sŸcze ginam Utikagj, Ponewadž se wtŸ wieczŸ przy Knizetzym Snemu Memoriale UcŸŸnilo, Yaki od Gich Mil. KniŸat a Stanuw narŸŸŸeni UzŸneno bude, na to se ocŸekawa.

15. O uciekaniu poddanych

W sprawie poddanych, którzy z gruntów swoich panów uciekają do Margrabstwa Morawskiego i gdzie indziej, ponieważ w tej rzeczy Sejm Książęcy [śląski] uchwali memoriał, który od Ich Miłości książąt i stanów, zostanie uchwalony, na to czekamy.

25. Omýl na Pocztu postawených poddaných knieze Probossta olezskeho

Na Znesseni Knieze Probossta olezskeho který sobie podle Pržýznawczy Czedule swe dotýkagicze se Defensý aWyprawý Zemske straný dwatczateho Czlowieka zebý sobie omýl Uczýnitj, awicze než poddanych ma, na Pocztu posteritj dal, Ponewadž giz to wPoczet Zemský poržadnie Vwodene gest, abý gemu to sraženo býtj melo, zadostj gehu se Wýkonatj nemuže. Nicz Menegj ten omýl gemu na Potomni czassý naPocztu Poddaných gehu nicz sskoditj nema.

25. Pomyłka w wykazie poddanych księdza proboszcza oleskiego

Na prośbę księdza proboszcza oleskiego, który w oświadczeniu dotyczącym obrony i mobilizacji ziemskiej przy co dwudziestym człowieku zrobił pomyłkę, i podał więcej niż ma poddanych, do werbunku dał więcej [ludzi]. Ponieważ wszystko już zostało ujęte w wykazie ziemskim, dlatego jego prośby nie można uwzględnić, pomyłka ta w przyszłości nie przyniesie mu żadnej szkody.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 1637 [SESJA] 77

JAKUOZ GEST G: MI: PAN MELCHIOR FERDINAND
S[WA]TE RŽÝ: RŽÝ: HRABIE Z GASSINA [TITUL] TISDAŽ
MISTODERŽÝTEL AURŽADU HEÝTMANSKEHO A CANTZLIRŽ
ZEMSKÝ KNIZETSTWI OPPOLSKHEHO A RATIBORSKEHO, ZA
MILOSTIWÝM PRŽÝPSANIM G: MI: KRALOWSKE, PANA PANA
NASSEHO NEÝMILOSTIWEGSSÝHO POMINULEHO ROKU 1636:
20 DNIE NOVEMBRIS, SNIEM DO MESTA OPPOLE ROZEPSSATI
RACŽÝL, PRŽÝ KTERÝMŽTO OBECZNIM SNIEMU DOTŽENA
G: MI: KRAL SKERŽE NARŽÝŽENE PANY COMMISSARŽE
ÝAKŽ TO PANA JANA ARBOGASTA Z ANNENBERGKU [TITUL]
A PANA WILHELMA TRACHA Z BRŽEZÝHO PISARŽE ZEMSKHEHO
KNIZETSTWI TECHTO NADEPSSANÝCH, PANA MELCHIORA
FERDINANDA
S[WA]TE RŽÝM: RŽÝSSE Z GASSÝNA ZA HEÝTMANA ZEMSKHEHO
DO TECHTO KNIZETSTWI NARŽÝDITI A DOSADITI RACŽÝLA
[...]

JEGO MIŁOŚĆ PAN MELCHIOR FERDYNAND ŚWIĘTEJ RZYMSKIEJ RZESZY HRABIA Z GASZYNA [ETC.]⁷⁵³ JAKO OBECNIE KIERUJĄCY URZĘDEM STAROSTY I KANCLERZ ZIEMSKI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, NA POLECENIE JEGO MIŁOŚCI KRÓLA PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO POPRZEDNIEGO ROKU 1636, DNIA 20 LISTOPADA SEJM DO MIASTA OPOLA RACZYŁ ZWOŁAĆ, NA KTÓRYM TO POWSZECHNYM SEJMIE JEGO MIŁOŚĆ KRÓLEWSKA POPRZEC WYZNACZONYCH PANÓW KOMISARZY, MIANOWICIE PANA JANA ARBOGASTA Z ANNENBERGU [ETC.] I PANA WILHELMA TRACHA Z BRZEZIA PISARZA ZIEMSKIEGO⁷⁵⁴ WYMIENIONYCH KSIĘSTW, PANA MELCHIORA FERDYNANDA ŚWIĘTEJ RZYMSKIEJ RZESZY Z GASZYNA WSKAZAŁ I ZAPROPONOWAĆ RACZYŁ NA STAROSTĘ ZIEMSKIEGO TYCH KSIĘSTW [...]

3. Consignatie pustek magi oddawane byti

Pržytom gak gest Go M. Knize oberAmbt Panu Hejtmantu Zemskemu pržyřpsali a otom oznamitj raczył, Kterak se Gich Mil. Knizata a Pani Stawowe Slesstj natom snesti raczyłj, aby geden Každy czo by Koli na swem gruntie Pustek miel, skrze hodnowiernu consignatj swau, pržyřmucz to k dobremu Swiedomj swemu oznamil, Kdež nemohau ze Pani Stawowe proti tomu bejtj, takowe Consignatie bez wsseho prodleni z oNejšpiss Panu Hejtmantu Zemskemu od gendnoho každyho neydalegj do Pržyssti Nedeli Judicj⁷⁵⁵ a odeslatj se magj, Tak aby podle pržyřpsani Go Mil. Knižete Ober Ambtu, Pan Hejtmant Zemskj w Wymerženem Czassu, gich zase wNależyta mista odeslatj mohl, askrze neodeslani toho tyto Knizetstwj kyaķeř Wetssj Obtižnostj nepržyřsslj.

3. Wykazy pustek muszą być oddane

Zgodnie z pismem Wyższego Urzędu Księżęcego [we Wrocławiu] do pana starosty ziemskiego, w którym [zawiadomił], że śląscy książęta i panowie stanowi uchwalili⁷⁵⁶, aby każdy [właściciel majątku] złożył prawdziwe [godne wiary] oświadczenie z wykazem pustek [opuszczonych gopsodarstw] na swoich gruntach. Panowie stanowi [tutejszych księstw] nie będąc temu przeciwni, takie wykazy uznali za słuszne i takowe spisy bez ociągania, każdy powinien dostarczyć panu satroście

753 Melchior Ferdynand Reichsgraf von Gaschin (Gaszyn) (zm. przed 16.07.1665 r.) – właściciel Kietrza k. Głubczyc, Żyrowej k. Strzelec Opolskich i Polskiej Cerekwi k. Koźla. Starosta księstw opolskiego i raciborskiego.

754 Przedstawiciele cesarza: Jan Arbogast z Annenbergu z Czech i Wilhelm Trach z Brzezia k. Raciborza.

755 *Dominica Judica* – piąta niedziela Wielkiego Postu – 29 marca 1637 r.

756 Tzn. Sejm Śląski.

ziemskiemu do przyszłej niedzieli Judici [29.03.1637 roku], a [starosta] odeśle w określonym czasie do Wyższego Urzędu, aby w tych księstwach większych kłopotów nie było.

5. 50 Rajtaruw pro rabowniki magi se werbowati

Podle toho ěak gsau mnozĚ Pani ObĚwatele setoho stiĹzowali ze od Rabownikuw a ginĚch LehkomyslnĚch sskudczew ZemskĚch, nastatczĚch y wdomich swĚch Pokoge gmitj ne mohau, niberĹĹ Źetakowi /Wogakami se czĚnycz/ do WsĚ gegich se Kwartirugj, teĹ po czestach gezdi, Konie brau a lidi obiragi, protoĹ abĚ takowĚ sskodie wssech Panuw ObĚwateli pŹed gitj atakowĚm LehkomĚslnĚm LupŹŹnikum se to naleĹĹtie zastawiti mohlo. Pani Stawowe se Pana HeĹtmana Zemskeho dozadalj, aktomu powolilj, aby gednoho Commendanta s Padesati ReĹtaruw nageden MisĚcz neb dokudzbĚ toho potřeba byla, Werbowal, Kterym se obĚĹegna MesĚzna SluĹba z Cassy Zemske datj ma, KterĹĹĹto ReĹtarĹj podle Instructie od Pana HeĹtmana Zemskeho gim dane se Zachowatj, do Miest Kde gim NeĹpotŹebneg od Pana HeĹtmana Zemskeho Ukazano bude, polozĹtj magj. Kterym se Serditie, ĹakĹ to drĹiwj, swicze, asolj, sPotŹeb ktomu Sena, Slamy datj ma, Amimo toho onj samj zteĹĹ ZaplatĹ swe Ĺak gidlem, tak konie obrokem WĚchowatj, aZadneĹ sskodĹ wZemi ĹĹnitj nemagi.

5. [NaleĹĹ] zwerbowaĹ 50 rajtarów przeciw rabusiom

Wielu panów skarĹyło siĹ, Źe od rabusiów i innych band w majątkach i domach swoich nie mają spokoju, bandy te /udając Źołnierzy/ do ich wsi na kwatery i po drogach jeĹdĹĹ, konie biorą i ludzi okradają, dlatego aby temu zapobiec i przeciwwstawiĹ siĹ tym łupieżcom, panowie stanowi upowaĹnili pana starostę ziemskiego, Źeby zwerbował na 1 mieřac lub, jeĹeli bĹdzie potřeba, na dłuĹej, kometanta z 50 rajtarami, któрым za mieřac sluĹby wypłaci siĹ Źołd z kasy ziemskiej, rajtarzy ci, mają działaĹ według instrukcji danej im przez pana starostę ziemskiego, kwaterowaĹ mają w miastach wyznaczonych przez pana starostę, w któрых zapewni im siĹ [i opłaci] mieszkania i wyĹywienie⁷⁵⁷, a takĹe siano i słomę [dla koni]. OpróĹz tego oni sami ze swojego wynagrodzenia takĹe jedzenie i obrok [dla koni] mają płaciĹ, nie czyniāĹ Źadnej szkody [mieszkańcom] tej ziemi⁷⁵⁸.

SNIEM OBECNĹ 80

LETA PANE 1646, DNIE 5 MARTĹ, W MIESTIE OPPOLI, PRĹĹ
SNIEMIE OBECNĹM, KTERĹ ZA ROZEPSSANIM G: M:
PANA HEĹTMANA ZEMSKEHO KNIZETSTWI OPPOLSKIEHO

⁷⁵⁷ Dosłownie: „drzwi, świece i sól”.

⁷⁵⁸ Tzn. dodatkowo mają kupować za swoje pieniądze jedzenie i obrok dla koni, a nie konfiskować i kraść.

SEJM POWSZECHNY 80

ROKU PAŃSKIEGO 1646, DNIA 5 MARCA, W MIEŚCIE OPOLU, NA SEJ-
MIE POWSZECHNYM, KTÓRY ZWOŁANY PRZEZ JEGO MIŁOŚĆ PANA
STAROSTĘ ZIEMSKIEGO KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO I 19
DNIA TEGOŽ MIESIĄCA ZAKOŃCZYŁ SIĘ [...]

7. Z stranŷ wŷtahowani peniez za profiantŷ podle wuole Soldatuw.
Anwaisungi nemagi bŷti Soldatum dano pokudŷ prwe skrze patentu
ozna-meno nebude

Nachazegicze seŷto, Ze skrz Soldatum tiemi [c]ŷasy dawane Anweisungj
na Contributige aProviantŷ Obŷwatele techto Knizetstwj Welike
obtiŷnostj od Soldatuw snosetj, wnŷm Proviantŷ nepodle Orderu Go. Cz.
Mil. ani podle Zawrŷzeni Panuw Aussusuw, ani podle slussnostj neŷ podle
Wuole gegŷch platitj Muselj, skrzŷ czo Welikim Sskodam prŷŷchazelj,
gsau se gednosteŷne Pani Stawowe natom Sneslj, zebŷ Proviantŷ za
oznamenim Comisarskim do Provianthausuw, Kdŷy toho potrzebi bude,
in natura /Kromie Kdobŷy dobrowolne Penizmi oddawatj chtiel/ [c]ŷastne
oddawali, a Anwaisungj na Nowo Ulozene contributige, wicze Soldatum
ŷ hned po gednau cz pokudŷ prwotnie prŷes patentu Urŷadowe oznamene
nebude, dawane bŷtj nemagj. Kdobŷy pak Za narzŷzenim Commisarskim
takowych Proviantuw bez wssech odkladŷw prŷŷwozŷtj Zanedbawal,
natakoweho Executŷy zKrayskeho Miasta Commisarŷ Zemskŷy posŷlatj
ma.

7. W sprawie ustalania [urzędowych] cen za prowiant [a nie] według uznania
żołnierzy. Żywność nie może być żołnierzom sprzedawana, dopóki nie zostaną
ogłoszone urzędowo [ceny]

Zdarza się w tym czasie, że wskutek wyznaczonych [obowiązkowych] przez żoł-
nierzy kontrybucji i żywności, mieszkańcy tych księstw doświadczają wielkich ob-
ciążeń, w tym [za] żywność, nie według zarządzenia Jego Cesarskiej Miłości, ani
według uchwał panów auszusów, ani według wartości, ale według uznania [woj-
ska] otrzymywali zapłatę, w czym ponosili wielkie szkody. Dlatego panowie sta-
nowi jednomyślnie uchwalili, żeby żywność [przeznaczoną dla wojska] na pole-
cenie [wyznaczonych] komisarzy dostarczać, gdy będzie potrzeba, do magazynów
żywnościowych⁷⁵⁹ /oprócz tych [którzy wolą] dobrowolnie dostarczyć pieniądze/
a żołnierzom [samowolnie] nie wolno wyznaczać nowych dostaw i kontrybucji,
jeżeli najpierw urzędowo nie zostaną ogłoszone. Kto by, po zarządzeniu komi-

759 Prowianthausuw.

sarzy, żywności takiej zaniedbał przywieźć [do magazynu], komisarz ziemski miasta okręgowego ma do niego wysłać egzekutorów.

12. Z stranŷ prosteho řádu osob abŷ žaden wicz nekupowal Statkuw pozemskŷch

W prŷŷčinyne prosteho Řádu osob, Kterŷj pozemske Statki magj prŷŷ předesslym Sniemowym Zawrŷeni se pozostawuge, abŷ na potomne zaden takowy Pozemstwj Kupowatj Prawa ne mel, Kterŷeby pak gŷŷ potwrzeni a obdarowanj meli Kdŷkoliw prodawatj budau chtielj, gen z Panuw Stanuw prodawatj magj, alias Kup nema prŷŷŷgatŷ bŷtj, Czo pak gesstie do Canczlarze Uwedene melj aneb Uwedeno gsau cz confirmatio Newŷssla, Ti Koneczne wetrŷzech lettich aosmnatcz Nedel se Wŷprodatj powinni.

12. W sprawie osób prostego stanu, aby żaden więcej nie kupował majątków ziemskich

W sprawie osób prostego stanu⁷⁶⁰, którzy posiadali majątki ziemskie [szlachectwie] przed tą uchwałą sejmową, mogą je zatrzymać, ale w przyszłości żaden taki [chłop] majątku ziemskiego nie ma prawa kupować. Jeżeli zaś gdziekolwiek potwierdzenie lub chęć przekazania była [w trakcie załatwiania formalności] nie mogła być dokonana sprzedaż. Jeśli zaś dokumenty zgłoszone były do kancelarii [Urzędu Ziemskiego] lub potwierdzenie [kupna] nie zostało wysłane [z kancelarii] ci, obowiązkowo winni sprzedać [ten majątek] w przeciągu 3 lat i 18 tygodni.

17. Stranŷ powŷssowanj Wrteli wahŷ a umenssowani qvarth

WPrŷŷčinyne PoWŷssowani Wrteli Wahŷ, tolkeŷ Umensseni qvarth, ŷak teŷ Prŷekaŷkj [c]ŷŷnjeni wSwobodnŷch Trhach drŷeni, a brani neslussneho trhoweho wMestach toPani Stawowe prŷŷ předesslych Snemowŷch Zawrŷeni pozustawugj, naktere Miesto by se nasslo, zebŷ Prawe aSPrawdliwe Nemelj, ma se to Komornemu Procuratorowi oznamitj, tak aby podle Porŷadku Zemskeho předse wzate a knalezŷtemu trestani prŷŷwadeno bylo.

17. W sprawie używania [miary] wagi wierteli zamiast kwart

Wobec częstego używania [miary] wierteli a nie kwart⁷⁶¹, jak też wprowadzania przeszkód w wolnych targach, pobierania w miastach niesłusznych opłat targo-

760 Prawdopodobnie mowa tu o wolnych chłopach, rzemieślnikach wiejskich, karczmarzach, młynarzach itp.

761 Wiertel (ćwierćnia) – ¼ korca, tj. ok. 35–40 litrów. Wprowadzenie przez miasta wierteli zamiast kwart (1 litr) jako podstawowej miary, uniemożliwiło ludności wiejskiej możliwość drobnej sprzedaży swojej żywności, zmuszając ją do sprzedaży pośrednikom („wywieszającym kapelusze”), którzy narzucali im swoje ceny.

wych, panowie stanowi przy poprzednich uchwałach pozostają, a które miasta, nie mając [do tego] prawa by tak postępowały, powinno się to zgłosić prokuratorowi kamery, tak aby zostały pociągnięte do odpowiedzialności i ukarane.

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 81

JAKUOŽ ZA MILOSTIWÝM PRŽYPSANIM SUB DATTO SMOLENCITO 11 OCTOBRIS BIEŽÝCÝHO LETTA, G: KRAL: M: PANA PANA NASSEHO NEYMILOSTIWEGSSÝHO, UROZENÝ A STATECŽNÝ PAN WILHELMB TRACH Z BRŽEŽÝHO NA SSOBIESSOWICZÝCH KANCZLERŽ ZEMSKÝ TOCHTO KNIŽETSTWI OPOŁ: A RATTIBORSKEHO SNIEM OBECNÝ NA 12 DEN NOVEMBRIS, DO MIESTA RATTIBORŽE ROŽEPSAL, GSAU SE PANI STAWOWE DOTCŽENÝCH KNIŽETSTWI NA MNOHA WETSSÝM DILEM POSLAUSSNE ZACHOWAGICZ SGELI A NIŽE PSANÝM SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALI [...]

[Na końcu tekstu:] STALO SE W RATTIBORŽI PRZY SNIEMIE OBECZNIM DNIE 16. NOVEMBR: LETTA 1646.

UCHWAŁY SEJMOWE 81

JAKO ZA ZEZWOLENIEM [WYDANYM] W SMOLEŃSKU 11 PAŹDZIERNIKA BIEŻĄCEGO ROKU JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO⁷⁶², URODZONY PAN WILHELM TRACH Z BRZEZIA NA SOBIESZOWICACH, KANCLERZ ZIEMSKI TYCHŽE KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO ZWOŁAŁ SEJM POWSZECHNY DO MIASTA RACIBORZA NA DZIEŃ 12 LISTOPADA, NA KTÓRY PANO- WIE STANOWI WYMIENIONYCH KSIĘSTW POSŁUSZNIE W WIĘKSZO- ŚCI ZJECHALI I PONIŹSZE PODJĘLI UCHWAŁY [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W RACIBORZU NA SEJMIE POWSZECHNYM DNIA 16 LISTOPADA 1646 ROKU.

3. Spustossele Statkj abý býlŷ Taxirowane ý prodane a z kupných penez resta zaplaczene

Zhlidnucz take temi [c]žasý Pani Stawowe obwzlasstie zU[c]žýnne Sprawý Pana Wybircžýho, a Pana Commisarže Zemskeho, ze se mnoho drahníe Non entý [?] asPustosselých Statkuw od kterých segý[c]ž nemalý [c]žas nicz neodbýwa, ý Zaczasem na same zasedelostj Setwa bý wystarczýlŷ nachazý, na tom se Spolecžne snesli, zebý takowe sPustossele Statkj Zanaržyzenim Uržadu Zemskeho skerz Commisarže Taxirowane

762 Króla polskiego Władysława IV Wazy.

Kdȳkolne bȳ se Kupecz ȳaki ohlasȳl, diedi[c]Źnie odprodane, z Kupnich pak Penez dluhȳ Zemske, a zasedelostj wprȳed Zaplaczene bȳlȳ.

3. *Zniszczone i opuszczone majȳtki majȳ byȳ wycenione i sprzedane, a z tych pieniȳdzy naleȳŹy opłaciȳ zaleȳle podatki*

W zwiȳzku z informacjami pana wybiernego⁷⁶³ i komisarza ziemskiego, Źe duȳo gospodarstw nie posiada wȳlasciciela i jest spustoszonych, w ktȳrych dlȳŹszy czas siȳ nie uprawia [zasiewa], a chȳtnych do zasiedlenia moȳna znaleȳȳ, panowie stanowi, wspȳlnie uchwalili, Źeby takie opuszczone gospodarstwa, na polecenie Urȳędu Ziemskiego zostaȳ przez komisarzy wycenione i gdyby znalazȳ siȳ jakiȳ kupiec, dziedzicznie zostaȳ sprzedane, a z uzyskanych pieniȳdzy opȳacone zostaȳ dlȳgi podatkowe⁷⁶⁴.

4. O pomocyȳ proviantu z ginȳch Knizetstw do tiechto

WPrȳȳ[c]Źyne ruoznȳch Prȳedesslȳch Lett tiemto Knizetstwim Zginȳch Knizetstw nazna[c]zenȳch a[c]zinto Proviantnȳch ȳginȳch temu Podobnȳch gakichKoliw, Pani Stawowe se dozadalj Pana Waczlawa Kaldenborna, Zetau Pradcȳ Zemi klepssȳmu ȳako Wernȳ Patriota na sebe prȳȳgal, to w Mistach Naleȳȳtych na Naklad Zemskȳ wȳhladawatj, Kteremu Ktȳm Sprawam naleȳȳte Documenta apotrȳebȳ oddane bȳtj magj, tak aby ȳake Pomoczȳ Zemie odtȳd dogitj mohla.

4. *O pomocyȳ Źywnoȳciowej z innȳch ksiȳstw do tych [naszych]*

Wskutek rȳznych [wydarzeȳ] poprzednich lat, tym ksiȳstwom, z innȳch ksiȳstw wyznaczono dostawy Źywnoȳci i innȳch [rzeczy] podobnych. Panowie stanowi wyznaczylȳ [komisarza Źywnoȳciowego] pana Waczlawa Kaldenborna⁷⁶⁵, aby przez swoȳ prȳcȳ dla poprawy tej ziemi, jako wiernȳ patriota na siebie przyȳȳl, w miejscach wyznaczonych, wynajȳtych przez [Urȳȳd] Ziemski, ktȳremu majȳ byȳ dostarczone niezbȳdne do tych spraw dokumenty, tak by ziemia [ta] mogȳ otrzymać pomoc.

14. Aulog profiantnȳ a m 65 portȳeli

Aczkoli nemoznost Lidska wssechnȳm Wiedoma, nemohaucȳ toho Ziadnȳm sPusobem Zmienitj radi neradi Proviantnȳ Aulag, totizto a M. 65 portȳ Chleba, Mase aPiwa, owsa, 4 ssefl. 1 wrł. 2 mk., sena 24 stegj, Slamȳ 8 stegj Kterȳȳ geden Kazdȳ, Kde odPana Commisarȳ Skazau bude, ȳ hned oddatj pod Uwarowanim skuteczne Executie powinien.

763 Ziemskego poborcy podatkȳw.

764 Chodzi tu o opuszczone majȳtki szlacheckie.

765 Kaltenborn – dolnoȳlȳska szlachta z okolicy Strzelina. Wacław Kaltenborn (zm. ok. 1650 r.) – wȳlasciciel Rozkochowa i Rozwadzy k. Krapkowic.

14. Obowiązkowe dostawy na miesiąc 65 porcji

Wprawdzie sytuacja ludzka [mieszkańców] wszystkim [jest] wiadoma, nie mogąc tego w żaden sposób zmienić, radzi – nieradzi [wprowadzamy] obowiązkowe dostawy, mianowicie na miesiąc 65 porcji chleba, mięsa i piwa, owsa 4 sześle 1 wiertel, 2 [wiertele?] mąki, siana 4 stogi, słomy 8 stogów, które każdy wskazany przez pana komisarza natychmiast powinien dostarczyć pod groźbą skutecznej egzekucji.

ZAWRŻENI SNIEMOWNE 82

JAKUOŹ ZA MILOSTIWYŲM PRŽYPSANIM A PORAUČZENIM G: KR: MI: PANA, PANA NASSEHO NEŲMILOSTWEGSSYHO, UROZENŲ A STATECŽNŲ PAN JAN WLCZEK Z WELKEHO DUBENSKA NA TOMŹ DUBENSKU, ORNUNTOWICŲH A NEPASYČZYCH ŲAKŹ TO NAMESTNIK URŹADU HEŲTMANSKEHO KNIZETSTWI OPPOLSK: A RATTIBORSKEHO SNIEM OBACZNŲ NA 25 DEN JUNŲ TOHOTO BIEŹŲZYHO 1647 LETTA, DO MIESTA RATTIBORŹE ROZEPSAL, GSAU SE PANI STAWOWE DOTCŽENŲCH KNIŹETSTWI NA MNOHA WETSSŲM DILE POSLAUSSNIE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANŲM SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALI [...]

UCHWAŁY SEJMOWE 82

ZGODNIE Z PISEMNYM POLECENIEM JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI PANA⁷⁶⁶, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO, URODZONY PAN JAN WELCZEK Z WIELKIEGO DĘBIEŃSKA, NA TYMŹE DĘBIEŃSKU, ORNON-TOWICACH I NIEPASZYCACH⁷⁶⁷, JAKO NAMIESTNIK URZĘDU STAROSTY KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO SEJM POWSZECHNY NA DZIEŃ 25 CZERWCA BIEŹĄCEGO 1647 ROKU ZWOŁAŁ DO MIASTA RACIBORZA, NA KTÓRY PANOWIE STANOWI TYCHŹE KSIĘSTW W WIĘKSZOŚCI LICZNIE SIĘ ZJECHALI I ZAKOŃCZYLI TEN SEJM NIŹEJ WYMIENIONYMI [UCHWAŁAMI] [...]

3. StranŲ vagirugiczŲh Trouppuw Pani obŲywatele pohotowi gsau

JakuoŹ Ų natom Pani Stawowe wssechni se sneslj, aUwolilj, ze podle NeŲŲysse Moznostj swe, ŲPoddanŲm geden Wedle druheho Ųak WernŲm spolu Audum NaleŲj, pohotowie gsau cz, KdŲbŲ Koliw toho potrzeba Ukazala, aneb Kteremu znich yaki wpad aUblŲizeni odtieh vagirugiczŲh Trouppuw aginŲh sskodczŲ se statj melo podle dawniho

⁷⁶⁶ Króla polskiego Władysława IV Wazy.

⁷⁶⁷ Jan Welczek z Wielkiego Dębieńska k. Rybnika (zm. 1670 r.) – właściciel Niepaszyc, Ornon-towic i Sobiszowic, kanclerz księstw opolskiego i raciborskiego.

Sniemowniho zawrżeni w Roku 1599 we Strzedu den Octawý Swatych Trzech Kralj naZamku Horno Hlohowskim U[c]žýnenedo gedem přžý drauhým wzhanau býťj ageden druhemu napomocz přžýbýtj, amocz mocz odpiragicz, wlastj swe hagitj magj apowinni.

3. *W sprawie wałęsających się band, obywatele winni być w pogotowiu*

W tej sprawie wszyscy panowie stanowi uchwalili, aby według największych swoich możliwości, poddani razem [jeden obok drugiego] wspólnie, wiernie i odważnie byli w pogotowiu i gdyby zachodziła taka potrzeba lub któregoś z nich napadnięto czy w inny sposób sposób szkodzono przez wałęsające się bandy, powinno się działać zgodnie z uchwałą sejmową zatwierdzoną na zamku głogóweckim w 1599 roku, w środę w dzień oktawy święta Trzech Króli⁷⁶⁸, wszyscy mają się bronić, a jeden drugiemu iść z pomocą, i siłą odpierać, swojej własności bronić.

SNIEM OBECZNY 83

LETA PANIE 1648. JAKUOZ ZA MILOSTIWÝM PRŽÝPSANIM G: KRAL: MI: PANA, PANA NASSEHO NEÝMILOSTIWEGSSÝHO, G: MI: PAN HEÝTMAN ZEMSKÝ TECHTO KNIŽETSTWI OPOL: A RATTIB: SNIEM OBECNÝ NA 8 DEN JANUARÝ DO MIESTA OPPOLE ROZEPSAL, GSAU SE PANI STAWOWE DOTČENÝCH KNIŽETSTWI NA WETSSÝM DILE POSLAUSSNE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANÝM SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALI [...]

SEJM POWSZECHNY 83

ROKU PAŃSKIEGO 1648. ZGODNIE Z POLECENIEM JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO, JEGO MIŁOŚĆ PAN STAROSTA ZIEMSKI TYCH KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, ZWOŁAŁ SEJM POWSZECHNY NA DZIEŃ 8 STYCZNIA DO MIASTA OPOLA, NA KTÓRY PANOWIE STANOWI W WIĘKSZOŚCI POSŁUSZNIE ZJECHALI I NIŻEJ WYMIENIONE PODJĘLI UCHWAŁY [...]

4 Stegi Sena, 2 Stegi slamý po 8 th:

Tolkež ý 4 Stegi Sena a 2 stegi slamý po 8 th. do Oppole odwestj, a oddatj ma. A Kteržiby ý nato nicz dbatj nechteli, dozawali se Pani Stawowe Urządu Zemskeho, zebý takowych /Executigj bez sskodý/ przedsebe citował, agich skuteczne k odwozowani Powinnostj přžyderzel.

⁷⁶⁸ TŻ, US, sesja 43 z 13.01.1599 r., uchwała nr 1: „Proti wpadeni z Polske kterak odparowano” – dotyczyła napadów „bandy” Stanisława Stadnickiego z Łańcuta zwanego „Diabłem Łańcuckim”. O działalności Stanisława Stadnickiego i jego synów na terenie księstw opolskiego i raciborskiego zob. R. Sękowski, *Nielatwe sąsiedztwo...* s. 64–83 (rozdz. „Górnośląskie konseksje »Diabła Łańcuckiego« i jego diabląt”).

4 stogi siana, 2 stogi słomy po 8 talarów

Także 4 stogi siana i 2 stogi słomy po 8 talarów do Opola odwieźć i oddać. A kto nie zadba o to, panowie stanowi upoważnili Urząd Ziemski, aby takich /egzekucja bez szkody/ wezwał i zmusił do wykonania swojej powinności.

SNIEM OBECNÝ 85

LETA PANE 1649, DNIE 11 AUGUSTI, ZA ROZEPSANIM NA MILOSTIWE PORAUČZENI G: ČŽÝ: MI: PANA NASSEHO NEÝMILOSTWEGSSÝHO, OD UROZENEHO A STATECŽNEHO RÝTIRŽE PANA JANA WLCŽKA Z WELKEHO DUBENSKA NA TOMŽ DUBENSKU, ORMUNTOWICÝH A NEPOSÝCŽÝCH KANCZLERŽE A MISTODERŽÝTELE AURŽADU HEÝTMANSKEHO KNIZETSTWI OPPOLSKÉHO A RATTIBORSKEHO SNIEMU OBECNEHO DO MIASTA OPOLI, GSAU SE PANI STAWOWE SPOLECŽNE SGELI [...]

SEJM POWSZECHNY 85

ROKU PAŃSKIEGO 1649, DNIA 11 SIERPNIA, NA POLECENIE JEGO CE-SARSKIEJ MIŁOŚCI, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO, URODZONY RYCERZ, PAN JAN WELCZEK Z WIELKIEGO DĘBIENSKA, NA TYMŽE DĘ-BIEŃSKU, ORNONTOWICACH I NIEPASZYCACH, KANCLERZ I ZARŽA-DZAJĄCY URŽEDEM STAROSTY KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIE-GO, ZWOŁAŁ SEJM POWSZECHNY DO MIASTA OPOLA, NA KTÓRYM PA-NOWIE STANOWI WSPÓLNIE ZJECHALI [...]

4. O zbiehlých a utikagicžých poddaných

SPatržugicz agistau Wedomost toho Zdrahnie Ohlasseni Pani Stawowe Magi[c]z Kterak lide Sedlsstj aPoddanj Zapominawsse se nadPržýsahu swau aWrnostj powinnu proti Panum Swogim, Lehkomýslne husto, a husto Utikagj a ginam se osazugj, skerz czo netoliko grunty Panuw gich, než Consequenter teto Knizetstwj wruinu aPustkj na mnohým dile pržýchazetj by neistelý. Chtegicz tomu zlemu pržedsewžýtj gich Zabiehnutj, gsau se natom Spolecžnie sneslj Ze Pan Wacław Kaldenborn, Ktereho se wtom dozadalj Knadchazegizemu Knizet[c]žým Sniemu do Wratislawie getj, apržý Gich M-stj Knizatach a Panich Stawach naležítie gednatj ma, abý podle dawniho Zawrženi Sniemowniho Knizetžýho wNowie skerz Sniemowe Knižetcze Zawrženi to opatrženo opublicirowano bylo, zebý takowi Zbiehowie, aZdradcžý, Panuw swých Netoliko pržýgimani Nebýlj, Niberž Kdekoliw bý Pan Který Takoweho Zdradcze sedopstal, wssudý bez wsseho odporu podgistau Pokutu Koneczné Wýdan býl.

Jakoz tato zebÿ G: Mil Knizata aPani Stawowe przy Go Czÿs. Mil. Spoleczne oto prosÿtj chtetj raczyli, Zebÿ to Go. Czÿs: Mil. take wginÿch Kralowstich aZemich Swÿch Milostiwie narÿÿditj racÿÿla, Zeby takowj Zdradcÿ aZbiehowie, wssudÿ bez wsseho odporu Wÿdawani bÿwalj.

Zbiehowie nemagi od nikoho na grunth bez wÿhostniho listu prÿÿgimani bÿtj. Pokuta na pomo[c]znikj a przewoznikj tÿch poddanÿch a zbehuw zo dukatuw ulozena.

Zde pak wtech Knizetstwich, gednostejne sewte mirÿe Pani Stawowe domlauwilj aZneslj, zebÿ podle Zneni Zrÿÿzeni Zemskeho zaden, bud Kdo bud takowych Czÿÿzych Poddanÿch bez wyhostniho listu na Grunth swug netoliko neprÿÿgimal, niberÿ przez [c]ÿÿgÿ grunth by Koliw setakowi Zbiehowie stiehowali, aKlidilj, Takoweho dowiedaucz segeden kaÿdÿ Zaderÿetj adoWezeni datj powinien; Przewozmcÿÿ aPomocnicÿÿ pak Kterÿÿ ÿakuKoliw SPuosobem takowÿm Zdradzum aZbiehum napomoczni gsau, abudau Pokutu dwadzeti dukatow Trestani bÿtj magj, Akdÿ takoweho Zbieha aZdrad[c]ze gehu Wrchnost dostane, gemu Prawo Nepodezdrÿele osaditj, a podle prawneho Uznanej gehu trestatj datj muze.

4. O zbiegÿlych i uciekajÿcych poddanych

Bez dokumentu zwolnienia [z poddañstwa] zbiegowie nie mogà być przez nikogo przyjmowani [osadzani]. Kara 20 dukatów [ma być] nałożona na pomocników i przewoźników zbiegÿlych poddanych.

Oceniając powszechnie znanà wiedzê panów stanowych, że ludzie wiejscy i poddani, zapomniawszy swojej przysięgi i obowiązku wierności panom swoim, bardzo często [często a często] lekkomyślnie uciekają i gdzie indziej osiedlają się, w konsekwencji czego niejednokrotnie grunty panów ich w tych księstwach stoją puste i w ruinę popadają. Chcąc temu złemu zaradzić, [panowie stanowi] wspólnie uchwalili, że pan Waclaw Kaldenborn, którego w tej sprawie wyznaczili, pojedzie na zbliÿający się [termin] Sejmu Ksiàÿcego do Wrocławia, i będzie rozmawiał z Ich Miłości ksiàÿżetami i panami stanowymi, aby ponownie uchwalono i opublikowano zarzàdzenie, by takich zbiegów i zdrajców panów swych, nie tylko nie przyjmować u siebie, ale [również] gdziekolwiek by któryś z panów przyjął pod [groÿbà] kary powinien go wydać.

Takÿe [ma ÿàdać], aby Jego Miłości ksiàÿÿeta i panowie stanowi, zwrócili się do Jego Cesarskiej Miłości z prosbà, ÿeby Jego Cesarska Miłość zarzàdził w innych królestwach i ziemiach swoich, by tacy zdrajcy i zbiegowie wszędzie bez ÿadnych przeszkód byli wydawani.

Zbiegowie nie mogà, bez dokumentu zwalnającego [z poddañstwa], przyjmowani być na innym gruncie [przez innego pana]. Kara dla pomocników i przewoźników tych poddanych i zbiegów 20 dukatów.

Jednomyślnie w tej sprawie panowie stanowi uzgodnili, zgodnie z zapisami Statutu ziemskiego, aby nikt takich cudzych poddanych nie tylko nie przyjmował, ale [również] jeżeli przez czyjś grunt lub obok tacy zbiegowie przechodzili czy obozowali, każdy powinien ich zatrzymać i dać do więzienia. Na przewoźników i pomocników ich, którzy w jakikolwiek sposób pomagają tym zdrajcom i zbiegom, powinna być [nałożona] kara 20 dukatów. A gdy takiego zbiega i zdrajcę, jego pan dostanie, ma prawo osadzić [w innym miejscu] i zgodnie z uznaniem ukarać.

5. Zloczŷn[c]zŷ magj na gross Zemskj tra[c]zeni bŷti a to Snesseni gen do 3 Lett trwati ma

Aze take Zlost lidska serozmnożyła Zenetoliko Rabirstwj niberž ŷ Kradeže agine Lehkomyślnostj czo den to wicze se sPatrżugj skerz tak dluhu nesstiasnu Wognu pak Pani Obŷwatele naWetssŷm dile Kdoskonalimu Znissteni ysPoddanŷmj Swŷmj prŷŷsslj, takzegich mnohŷch zto neni, Zebŷ naprawo naložŷtj mohlj, Abŷ přecze Zlost ta naležŷtie trestana bŷtj mohla, gsau Pani Stawowe postanowilj, ze takowi Zloczŷnczŷ na Zemsky gross Utraczeni dle [dla?] starobileho Spuosobu aZawrŷzeni Sniemoweho pak prwu Placzeno, atakowe Prawo bez wsseho prodleni Konane bŷtj. Wssakž takowe Snesseni stranŷ Utraczeni Zlo[c]žŷnczuw nagross Zemskŷ, gen do Trzech Lett trwatj ma, Pani Obŷwatele pak take bez waŷne aslussne Prŷŷczŷnŷ KuPrawu podawatj ne magj.

5. Zbrodniarze traceni mają być na koszt ziemski [Urzędu Ziemskiego], uchwała ta obowiązuje do 3 lat

A że złość ludzka się rozmnożyła przez tak długą, nieszczęsną wojnę, że nie tylko rabunków, ale i kradzieży, a także innych przestępstw z dnia na dzień jest coraz więcej, które doprowadzają do większego [jeszcze] zniszczenia tak panów obywateli, jak i ich poddanych, żeby prawo było przestrzegane, a złość ludzka należycie karana, panowie stanowi postanowili, że tacy przestępcy powinni być traceni, według starego obyczaju i poprzednich uchwał sejmowych, za pieniądze ziemskie [z kasy ziemskiej]. Jednak ta uchwała w sprawie tracenia przestępców za pieniądze ziemskie [ważna jest] jedynie do 3 lat. Panowie obywatele nie mogą zgłaszać [takich przestępców] bez słusznego i ważnego uzasadnienia.

SNIEM OBECZNŸ 86

LETA PANIE 1650. JAKUOŽ ZA MILOSTIWŷM POWOLENIM G: KN: MI: PANA PANA NASSEHO NEŷMILOSTIWEGSSŷHO, DLE SKONCŽENI PRŽEDESSLEHO SNIEMU KTERŷ DRŽAN BŷL W MESTIE OPPOLI MINULEHO 1649 LETTA 11. DNIE AUGUSTI G: MI: PAN HEŷTMAN ZEMSKŷ TECH TO KNIŽETSTWI OPPOLSKÉHO A RATTIBORSKEHO SNIEM OBECZNŸ NA 24 DEN JANUARŷ DO MIÉSTA OPPOLE ROZEPSAL, GSAU SE

PANI STAWOWE DOT[C]ŽENÝCH KNIŽETSTWJ NA WETSSÝM
DILE, POSLAUSSNE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANÝM
SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALJ [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SE PRZY SNEMIE OBECZNIM W MIEŚCIE
OPPOLI DNE 5 FEBRUARÝ AO 1650.

SEJM POWSZECHNY 86

ROKU PAŃSKIEGO 1650, ZA MIŁOŚCIWYM ZEZWOLENIEM JEGO KSIĄ-
ŻĘCEJ MIŁOŚCI, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO DLA ZAKOŃ-
CZENIA POPRZEDNIEGO SEJMU, KTÓRY ZACZAŁ SIĘ W MIEŚCIE OPO-
LU POPRZEDNIEGO 1649 ROKU 11. SIERPNIA, JEGO MIŁOŚĆ PAN STARO-
STA ZIEMSKI TYCH KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO ZWOŁAŁ
SEJM POWSZECHNY NA 24 DNIA [MIESIĄCA] STYCZNIA DO MIASTA
OPOLA, NA KTÓRY PANOWIE STANOWI WSPOMNIANYCH KSIĘSTW
W WIĘKSZOŚCI POSŁUSZNIE ZJECHALI I PODJĘLI PONIŻSZE UCHWAŁY
[...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ NA SEJMIE POWSZECHNYM W MIEŚCIE
OPOLU [ZAKOŃCZONYM] DNIA 5 LUTEGO ROKU 1650.

7. P. Commisarže neb osoby w Kragich naržizene ku wykonani iustificatie.

[...]

Kdo nema cžym ginými gen Statkem platitj ma na to pržysahu wýkonatj.
Ten pak který Statek Swug dle dluhuw doliquidatý a Instificatý podawa,
ma prw naležytau Pržysahu przed naržizenými Paný Commisarzj
Ucžynitj, dle Notule od zeme daný ze nemagi czym ginym wicze genž
tem Statkem platitj, který Liquidatý a Justificatý w Kreýských aginých
Mestach Konane býtj magj, Atiem Panum Commisarzum, Zebý Pani
Creditorowe naležýtý listergeld ZaWýchowani Totižto potrzech Tholl:
Slezských na gedden den gednemu Každemu, po[c]žýtagicz od Wýgezdu
zdomu, azdo pržýgezdu dawalj.

7. *Panowie komisarze lub osoby w okręgach wyznaczone do egzekucji [zaległego podatku]*

[...]

*Kto nie ma czym innym płacić jedynie majątkiem, ma złożyć przysięgę [że zapła-
ci po zbiorach].*

*Ten zaś, który swój majątek z powodu długów podał do likwidacji i „pod prawo”,
ma najpierw złożyć odpowiednią przysięgę przed wyznaczonymi komisarzami,
której tekst jest oddany od ziemi [Urzędu Ziemskiego – zob. dalej], że nie ma*

nic innego oprócz tego majątku, którego likwidacja i przejęcie zostanie dokonane w okręgowych lub innych miastach. A panom komisarzom, koszty podróży [diety] zapłacą wierzyciele każdemu za dzień po 3 talary, licząc od wyjazdu z domu do przyjazdu.

12. Z straně Mýtta, Czla, wolných Trhuw a Čzapak wywiessowani.

Abŷ swobodne trhŷ byľy a tiem překaŷka čŷŷnena býti nema

Porozumegicz Tolkeŷ Pani Stawowe, ze wPrŷŷčŷŷne Mýtta, Czell, Wolnych Trhuw, Čzapak wTrhowŷ den Wŷwessowani, Wrteli powŷssowani, Překaŷkj čŷŷneni swobodnych Trhach derŷeni, brani Trhoweho neslussneho, ŷak ŷ Kdy Koli Pani obywatele Rŷbŷ Ku Prodagj poŷŷlagj, welki nerŷad wMestech se dege, Takowŷ neslussnŷ předeŷbrani nema dopusteno býti, niberŷ dle předeŷslŷch Kolko Sniemowŷch Zawrzeni aZwlasstie Kterŷ se stal wMestie Oppoli wAuterŷ po S-te Lucŷ Letta 1607, aby Trhŷ Swobodne byľy, wnimŷ se ŷadna Překaŷka [c]ŷŷnitj nema, gednemu Kazdemu domaczŷmu, Czŷŷŷmu, Chudemu y bohatemu, zdľy [?] tak potŷřebowal, podle Privilegium aSwobod Zemskŷch, bez wsseliŷake Překaŷkj, Kupitj wolno býlo, ŷak ŷ Zŷŷŷzeni Zemskim na Listu 58 Articuli 1 ŷ 2 Wsseliŷak pozustawugj, Nakteru Wrchnost a Miesto by se to nasslo, Zebŷ Czla, Mýtta, neslussne, Wŷbiralj, Rŷb Ktereho Koli dne prodawatj nedopusstelj, ma se Komornemu Procuratorowi otom oznamitj, Tak abŷ podle Poŷadku Zemského předeŷe wZatŷ a k naleŷytemu Trestani přŷŷwedeno býlo.

12. *W sprawie [pobierania] myta, cła, wolnego targu i „czapek wywieszania”. Targi mają być wolne i nie można stosować tego rodzaju przeszkód*

Porozumieli się również panowie stanowi w sprawie myta, ceł, wolnych targów i „wywieszania czapek” w dni targowe, przyjęcia [jako podstawę kupna] wierteli, robienia przeszkód w swobodnym handlu, brania niesłuszných opłat targowych, również za posyłane na targ ryby przez właścicieli majątków, z tego powodu w miastach dzieje się wielkie bezprawie. Nie może być zgody na takie bezprawne działania, niezgodne z uchwałami sejmowymi, a zwłaszcza z uchwałą sejmu, który odbył się w Opolu we wtorek po św. Łucji w 1607 roku⁷⁶⁹, aby targi były wolne, bez jakichkolwiek przeszkód dla wszystkich, tak miejscowych, jak obcych [przyjezdnych], biednych i bogatych, według ich potrzeb, zgodnie z przywilejami i swobodami ziemskimi, aby kupować [handlować] wolno było bez wszelkich przeszkód, zgodnie z obowiązującym Statutem ziemskim karta 58, artykuł 1 i 2⁷⁷⁰; O każdej władzy i miastach, które by pobierały nienależące się im cła i myta,

769 TŻ, US, sesja 50 z 18.12.1607 r., uchwała nr 10: „Wolne trhŷ ŷ wystaweni Klobukuw”.

770 Rozdziały: „O mycie, cle i sprzedaŷy ryb”, art. 1: „O wolnym sprzedawaniu ryb przez właścicieli majątków w miastach”; art. 2: „O cle [pobieranym] od właścicieli majątków i ich poddanych”.

zabraniały sprzedawania w każdy dzień ryb, należy zawiadomić prokuratora kameralnego tak, żeby zgodnie z prawem ziemskim [winnych] pociągnął do odpowiedzialności.

13. O Rżemeslniczych aby se w prodawani dila sweho kržestianski obchodili

Tým Spuosobem stranŷ Rżemeslnikuw wsseligakich, Zwlasste Ssewcuw, Kussniržj, Masaržj, Pekaržj, aSukenikuw Kteržj nad obŷczeg aslussnost Ubohŷ lide wŷtahugj, Abŷ lepssŷ ržad aKržestianskŷ Prostržedek, czo bŷ snesŷtedlno bŷlo wewsssem Zachowan bŷl, od Purgkmistruw a Raddŷ wewssech Miestech Techto Knizetstwj przy swych obczŷch, giste naržŷzeni a opatrzeni, aby zdalssyho naržŷkani Zgitj mohlo se wyhladatj, statj, a nad tŷm ruka držana bŷtj ma, dle tohož wŷss opsaneho Sniemoweho Zawrženŷ Roku Wŷss gmenowaneho, agestližbŷ oni wtŷm Nemagicz Zadne ssetrnostj nedbauliwe postupowatj, Go. Mil. Pan Heŷtman Zemskŷ podle starobilŷ Zwŷklostj to wswe Aurzadowe moczy gmitj racžŷ, gednoho kaŷdeho czasu to Zmenitj, aWolniczy neb Swobodu aby od ginud Takowe wsseliŷake Potrřebŷ pro fedrung gedneho kazdeho dowozowani bŷlŷ, naržŷditj.

13. O rzemieślnikach, aby sprzedając swoje wyroby zachowywali się po chrześcijańsku

Również w sprawie wszelkich rzemieślników, zwłaszcza szewców, kuśnierzy, masarzy, piekarzy i sukienników, którzy ponad zwyczaj wykorzystują ubogich ludzi, aby przestrzegali lepszego i chrześcijańskiego porządku, który we wszystkim powinien być zachowany, a burmistrzowie i radni [rada miejska] we wszystkich miastach tych księstw, swoich mieszkańców pilnowali⁷⁷¹, żeby dalszych skarg nie słyszano, zgodnie z wyżej opisanymi uchwałami sejmowymi. A jeśli oni nie będą tego przestrzegać, Jego Miłość pan starosta ziemski, według starego zwyczaju, raczy użyć swojej urzędowej mocy i w każdym czasie zmieni, i uwolni [niezgodne z prawem przepisy] tak, by każdy swobodnie mógł działać.

21. Aulog obilnŷ na terminŷ masopustni od Rži Gežmenez a Owssa

Pržŷtom take, ŷakuož gest od Go. Kn: Mil. oberAmbtu wSlezŷgj Go. Mil. Panu Heŷtmanu Zemskemu pržŷpsano a oznameno Kterak naZadost Go. Czŷs. Mil. przy drženŷm Snieme weWratislawj od Gich Mil. Knižat a Panuw Stawuw gista Summa obili swolena, Totižto od Ržŷ, Gecžmane, aowsa, Kdŷž podle propositŷ naKnizetstwj Tŷto gista quota takoweho obilj pržŷssla, nemohaucz toho prazdna bŷtj, gsau Pani Stawowe Panum Obŷwatelum techto Knizetstwj takowu Ulozeniu Obilnj Zbirku wZnamost Vnestj Zapotrřebnŷ Uznalj, stim dolozenim aby gedn

⁷⁷¹ „[...] a nad tŷm ruka držana bŷtj ma [...]”.

Každŷ czotak nakoho prŷŷgde, na Termin Masopustu, totižto Rŷŷ 3 Wrl: 2 Merkŷ, Geczmene 1 Wrl: 1 $\frac{3}{4}$ Merkŷ, owssa 2 Wrtl: $\frac{1}{2}$ Mr od tisŷŷcze wsse Rattiborske Mirŷ, narŷŷŷzenemu Wŷbierczŷmu do Mesta Oppole, w gistotie ProUwarowani Executŷ, odsebe odwedl, a oddal.

21. *Kontyngenty [obowiŷzkowe dostawy] ŷywnoŷci: ŷyta, jeczmenia i owsa w terminie miŷsopustu*⁷⁷²

Zgodnie z pismem od Jego Ksiŷŷŷcej Miłooŷci i Wyŷŷszego Urzŷdu Œlŷskiego, wysłanym do Jego Miłooŷci pana starosty ziemskiego, w ktŷrym oznajmiono, ŷe zgodnie z poleceniem Jego Cesarskiej Miłooŷci na sejmie we Wrocławiu uchwalono wysokoŷ [kontyngentu] ŷywnoŷci to jest ŷyta, jeczmenia i owsa, nie mogŷc temu zapobiec, panowie stanowi ogłooŷili zbiŷrkŷ na termin miŷsopustny [Œrody Popielcowej] od włŷcicieli majŷtkŷw tych ksiŷstw, od kaŷdego tysiŷca⁷⁷³ w wysokoŷci ŷyta – 3 wiertele 2 miarki, jeczmenia – 1 wiertele 1 $\frac{3}{4}$ miarki, owsa – 2 wiertele $\frac{1}{2}$ miarki, wszystkie miary raciborskiej⁷⁷⁴. Dostawy naleŷy przekazaŷ, pod rygorem egzekucji sŷdowej, wyznaczonemu wybierczemu do miasta Opola.

Notula Prŷŷsahŷ⁷⁷⁵

Ja N. Prŷŷsaham Panu bohu wssemohauczemu wTrogiczŷ Swateŷ gedinemu, Nemohaucz Statku sweho N. dalej dle oppressŷ a dluhuw Mŷch, /aneb Radiczuw Mŷch/ Welikich retowatŷ, niewiadaucz ineho Prostrŷedku, nemagicz niŷŷm ginŷm wicze ani Klenotuw, Zapistuw, ani ginŷch Zadnŷch tomu podobnŷch Weczŷ, aniz gineho wPrŷemozeni swŷm, Kterebŷch po Rodiczŷch swŷch dostał, cŷm bŷch Creditoruw swŷch /aneb dluhŷ Rodiczuw mŷch/ Contentowatŷ agim Zaplatitŷ mohl, gen tŷm Statkem a wssehnemi weczmi Pozustalostŷ Kterŷ nini gim od stupugŷ akZaplatie Podawam. A Ze tomu Tak gest aneginacŷ, to berou Ksweŷ Wirŷe adussŷ, cŷeho mi dopomaheŷ buh otecz, buh Sŷn ŷ buh duch Swatŷ, buh wTrogiczŷ gedinŷ ŷ na Wekŷ pozechnanŷ Amen.

Tekst przysięgi

Ja, N. przysięgam Panu Bogu Wszechmogŷcemu w Trŷjcy Œwiŷtej Jedynemu, nie mogŷc majŷtku swego N., dalej uratowaŷ z powodu kłopotŷw i dłuŷŷw moich /lub moich rodzicŷw/, nie widŷc innego wyjŷcia, nie majŷc nic innego, ani klejnotŷw, zapisŷw, ani innych ŷadnych temu podobnych rzeczy i nie spodziejajŷc siŷ jakiegoŷ innego majŷtku, ktŷrego bym po rodzicach swoich dostał, czym mŷgł-bym spłaciŷ moich wierzycieli /lub dłuŷi moich rodzicŷw/ jedynie tym majŷtkiem

772 Œrody Popielcowej.

773 Tysiŷca talarŷw ŷzacunku wartoŷci majŷtku.

774 Zob. rozdz. „Systemy miar i wag”.

775 Tekst przysięgi ŷkładanej przez osoby nie mogŷce spłacaŷ dłuŷŷw.

i wszystkimi rzeczami [które się tu znajdują], które obecnie im [wierzycielom] odpuszczam i daję [jako] zapłatę. A że tak jest a nie inaczej [mówię prawdę] to biorę na swoją duszę i wiarę, czego mi dopomoże Bóg Ojciec, Bóg Syn i Bóg Duch Święty, Bóg w Trójcy jedyny i na wieki wieków Amen.

SNIEM OBECNÝ 87

JAKUOŽ ZA DULEŽÝTAU POTRŽEBU ZEMIE, WÝSOCZE UROZENÝ PAN, PAN MELCHIOR FERDINANDT S-TE RŽ: RŽÝ: HRABIE Z GASSÝNA A HEÝTMAN ZEMSKÝ TIECH TO KNIZETSTWI OPPOL: A RATTIB: [TITUL] SNIEM OBECNÝ NA 28 DEN MESÝCZE NOVEMBRIS, DO MESTA RATTIBORŽE ROZEPSAL, GSAU SE PANI STAWOWE DOTCŽENÝCH KNIZETSTWI POSLAUSSNIE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANÝM SPUOSOBEM TÝN SNIEM KONALI [...]

SEJM POWSZECHNY 87

Z POWODU WAŽNEJ POTRZEBY ZIEMI [KSIĘSTW], WYSOKO URODZONY PAN, PAN MELCHIOR FERDYNAND ŚWIĘTEJ RZESZY RZYMSKIEJ HRABIA Z GASZYNA I STAROSTA ZIEMSKI TYCH KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO [ETC.] SEJM POWSZECHNY ZWOŁAŁ NA 28 DZIEŃ MIESIĄCA LISTOPADA [1650 R.] DO MIASTA RACIBORZA, GDZIE PANO- WIE STANOWI WYMIENIONYCH KSIĘSTW POSŁUSZNIE SIĘ ZJĘCHALI I [UCHWALILI] PONIŻSZE [SPRAWY] [...]

3. K pokazowani Privilegý na warženi Píwne a na Krcžmý wystawowani prząd naržýženými PP: Commissarzmi, Commissaže naržýženo

Privilegium Knizete Hanusse a confirmatý Ferdinanda Prwniho Czýsarže Ržýmskeho

A Ponewadž Take Go. Mil. Panu Heýtmanu Zemskemu /tit:/ odKnizete oberAmbtu přžýpsano, zebý geden Kazdý Prawa aPrivilegia swe naPiwa Warženi aKrcžmý Wystawowanj, producirowal, Nechtagicz se Wuoli Go. Czýs. Mil. Pani Stawowe wtom protiwitj gsau zPostržedku sweho Urozených astatecznych Panuw /titl./ Pana Frýdrýcha Slewicze zSlewicz, anafoytowstj Lezniczkem, aPana Waczlawa Kaldenborna zStachowa naRozkochowie aRozwadžý Wýbirczyho Zemského Knizetstwj tiechto, dozadalj zebý prw stým od S-teý Pametj Neboss: Knizete Hanusse Nadanim, aPrivilegium techto Knizetstwj Který od S-tey Pametj Go. R. C. Mil. Ferdinanda Prwniho, řad [pomyłka – winno być řak] giných nasladugiczých Czýsarzuw, Knizat confirmirowaný doWratislawie getj, atakowe tiem naržýženým Panum Commissarzum prokazali Zebý přžýtom Nadanj aPrivilegium Pani Stawowe Zustaweni býtj mohlj, Pokadbý mimo Nadege toho obgednatj nemohlj, Kdžž naWetssým dile

sePanskeho a Rýtirskeho Stanu⁷⁷⁶ pro držane Saudy Zemske a Obeczneho Sniemu před tu Go. Rz. C: Mil. naržyzenu Commissy sswyma Prawy a Privilegiami postawitj senemohlj zebý odelssý Dilatý aprolongationem Termini Kdžž Knizetstwj Týto Welmi obssýrne, Wzacztné Urocžýte Swatky týž na stupňgi Udeleno býti mohlo, tak zebý gedén každý swe Prawo a Privilegium pokazatj, aswau Wicz ýak neýlipegi fedrowatj mohl, wssakž zebý po Kragich porzadkem takowe Prawa a Privilegia se pokazowat mohlj, Ze wsseý Ponizenostj apilnostj prosýlj.

3. *Wyznaczono komisarzy do kontroli przywilejów na warzenie piwa i sprzedaży w karczmach. Przywilej księcia Janusza⁷⁷⁷ zatwierdzony [przez] cesarza rzymskiego Ferdynanda I*

A ponieważ Jego Miłość pan starosta ziemski /pełny tytuł/ otrzymał od książęcego Wyższego Urzędu [Śląskiego] pismo, żeby każdy [właściciel majątku] przedstawił swoje prawa i przywileje na warzenie piwa i posiadanie karczmy.

Nie chcąc się sprzeciwić woli Jego Cesarskiej Miłości, panowie stanowi wybrali spomiedzy siebie [jako komisarzy] urodzonych i statecznych panów /pełny tytuł/ pana Fryderyka Slewitz z Slewic na wójtostwie leśnickim⁷⁷⁸ i pana Wacława Kaldenborna ze Stachowa na Rozkochowie i Rozwaczy wybierczego ziemskiego tych księstw polecając, aby pojechali do Wrocławia i przede wszystkim, przedstawili nadania i przywileje świętej pamięci księcia Janusza, które zostały zatwierdzone przez cesarza Ferdynanda I i jego następców, przy których panowie stanowi chcą pozostać. Jeżeli by to nie wystarczyło, powinni prosić o przedłużenie terminu [przedstawienia indywidualnych przywilejów], gdyż w większości zarówno panowie stanu panów, jak i rycerskiego z powodu trwania sądów⁷⁷⁹ i wielkości księstwa⁷⁸⁰ nie mogą w terminie pokazać swoje prawa i przywileje, a jak najlepiej chcą to zrobić.

7. Wywýssowani Klobukuw

Trhý swobodné magi propussteni býti bez překažki čžýneni
Tolkež ýak gsau se Pani Stawowe proti Mestum Kterakbý přžý Wolných
Trhach proti Swobodam a Privilegium Zemskim Klobukj abý Zadnemu
od obilj [c]zoby tak na Trh přžýwezeno býlo, Kupowatj nebýlo wolno,
chticz oni Samj Předku a fortele neýakeho Užýtj Zawiešsowatj dawagi
stižowali, takowý neslussné předsedbrani nema dopusstenó býti,

⁷⁷⁶ Napisane po polsku – stanu, zamiast – stawu.

⁷⁷⁷ Księcia Jana II Dobrego, zatwierdzony przez cesarza w 1558 r.

⁷⁷⁸ Fryderyk Schlewitz – właściciel wójtostwa w Leśnicy k. Strzelec Opolskich oraz Rokicia (Raszowej) i Borzysławic k. Koźla.

⁷⁷⁹ Prawdopodobnie chodzi tu o konieczność sądowego udawadniania swoich przywilejów i nadań.

⁷⁸⁰ „[...] Kdžž Knizectwj tyto Welmi obssýrne [...]”.

niberž Trhŷ swobodne wnichž se Zadna Překažka [c]žŷnitj nema, aby gednomu Každemu zPanuw Obŷwatelj ŷPoddanŷ gich, czeho bŷ tak potrebowal, Podle Privilegium aSwobod Zemskich, bez wsseliŷaki Překažki Kupowatj wolno bŷlo Zustatj ma ato wsse přŷŷ předeslŷch mnoha Sniemowŷch Zawrŷeni wsseliŷak pozustawugj a geželibŷ Ktere Miesto proti tak mnoha Sniemowŷm Zawrŷeni Wŷkrocŷŷlo, Pan Procurator Go.M:O:K:Mil. gŷch ztoho Winitj a předseswŷŷtj ma.

7. „O wywieszaniu kapeluszy”

Targi [w miastach] māj być wolne bez żadnych przeszkód

Takŷe panowie stanowi [występujā] przeciwko miastom, które wbrew swobodom i przywilejom ziemskim, na wolnych targach wywieszajā kapelusze, aby nikomu od nikogo, kto na targ przywiezie ŷywność, nie wolno bŷlo kupować, dopóki oni sami, przez różne podstępŷ [jej nie kupili]. Takie nieprawne działania nie powinny być dopuszczane, by targi odbywały się swobodnie, bez żadnej przeszkody, aby kaŷdy z właścicieli ziemskich i ich poddanych, czego by potrebowal, zgodnie ze swobodami i przywilejami ziemskimi, kupić mógł bez żadnych przeszkód, o czym mówi wiele uchwał sejmowych. Jeŷeli zaś jakieś miasto wykroczyło przeciwko tym liczny m uchwałom sejmowym, pan prokurator Jego Miłości Ksiāŷŷęcej, powinien je oskarŷŷć.

SNIEMOWE ZAWRŷENI 88

JAKUOŷ ZA SPOLECŷNU DOMLAUWU WSSECH PANUW STAWUW TIECHTO KNIZETSTWI NA PŘEDESSLŷM SNEMIE W MESTIE RATTIBORŷI DRŷENŷM NEKTERE PUNCTA NA DNES DATH. POODLOZONE GSAU ZA ROZEPSANIM WŷSOCZE UROZONEHO PANA, PANA MELCHIORA FERDINANDA S-TE Rŷ. RŷŷSSE. HRABIE Z GASSŷNA, A PANA HEŷTMANA ZEMSKEHO KNIŷETSTWI TECHTO [TITUL], PANI STAWOWE K TOMU DEPUTIROWANI SE POSLAUSSNE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANŷM SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALI [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SE PRŷY SNEME DRŷANYM W MESTIE OPPOLI 16 JANUARŷ AN. 1651.

UCHWAŁY SEJMOWE 88

JAKO ŷE PANOWIE STANOWI TYCH KSIĘSTW NA POPRZEDNIM SEJMIE W MIEŚCIE RACIBORZU WSPÓLNIE USTALILI, ŷE NIEKTÓRE SPRAWY PORZĄDKU DZIENNEGO ZOSTANĄ ODŁOŷONE [NA PÓŷNIEJ], NA ZWOŁANY PRZEZ WYSOKO URODZONEGO PANA, PANA MELCHIORA FERDYNANDA ŚWIĘTEJ RZYMSKIEJ RZESZY HRABIEGO Z GASZYNA A PANA STAROSTY ZIEMSKIEGO TYCH KSIĘSTW [ETC.], PANOWIE

STANOWI DO TEGO DELEGOWANI POSŁUSZNIE SIĘ ZJECHALI I NIŻEJ
ZAPISANE PODJĘLI UCHWAŁY [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ NA SEJMIE W MIEŚCIE OPOLU 16 STYCZNIA
ROKU 1651.

4. Za dni Swateżne Robota zakazana, pokuty deset hržywen in fiscum
propada ten který przekazan bude

Jakuož take Pan Komorný Procurator zebý se nekterž zPanuw Obýwateli
mimo rzad Nedeli y dni Swateczných wZadnem Vssetrženi Nemelj,
Niberž wtakowe delatj dagj, se stiržował, Kdýž to proti Panu bohu Y
wssemu Rządu Zadneho oblíbani Pani Stawowe na nemagj y owsem
se natom zneslj, zeby takoweho Kazdeho Pan Komorný Procurator
Porządkiem Prawa Przedsewzał, anaKoho bý to provedl, takowy deset
Hržywen infiscum propadnutj ma.

4. W dni świąteczne praca zabroniona pod karą dziesięciu grzywien przekaza-
nych fiskusowi

*Jako pan prokurator kameralny [stwierdził], że niektórzy z panów obywateli
w żadnym poważaniu nie mają niedziel i dni świątecznych, wymagając pracy,
przeciwko Panu Bogu i wszelkiemu porządkowi, panowie stanowi uchwalili, żeby
każdego takiego pan prokurator kameralny ukarał zgodnie z prawem, a komu by
to dowiódł, ma dziesięć grzywien do kasy zapłacić.*

SNIEMOWE ZAWRŻENI 89

JAKUOŽ WÝSOCZE UROZENÝ PAN, PAN MELCHIOR
FERDINANDT'S-TERŽÝ: RŽÝSSE HRABIE Z GASSÝNA A HEÝTMAN
ZEMSKÝ TIECH TO KNIZETSTWI OPPOL: A RATTIB:, [TITUL]
STRANÝ NEKTERÝCH PUNCTUW PRŽÝ PRŽEDESSLÝM SNIEME
W MESTIE OPPOLI DERŽANÝM PRŽEDLOZENÝCH SNEM NA 24
DEN MESÝCZE APRILIS GEST ROZEPSAL, GSAU PANI STAWOWE
K TOMU DEPUTIROWANI SE POSLAUSSNIE ZACHOWAGICZ
SGELI, A NIZE PSANÝM SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALI [...]

[Na końcu tekstu:] STALO SE W MIESTIE OPPOLI PRZY SNEMIE
DRŽENÝM 29 APRILIS AO 1651.

UCHWAŁY SEJMOWE 89

WYSOKO URODZONY PAN, PAN MELCHIOR FERDYNAND ŚWIĘ-
TEJ RZYMSKIEJ RZESZY HRABIA Z GASZYNA A STAROSTA ZIEMSKI
TYCH KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO [ETC.] W SPRAWIE

NIEKTÓRYCH PUNKTÓW ODŁOŻONYCH NA POPRZEDNIM SEJMIE ODBYTYM W MIEŚCIE OPOLU, ZWOŁAŁ SEJM NA DZIEŃ 24. MIESIĄCA KWIETNIA, PANOWIE STANOWI NA NIEGO WYDELEGOWANI POSŁUSZNIE SIĘ ZJECHALI PONIŻSZE SPRAWY UCHWALILI [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE OPOLU NA SEJMIE ZAMKNIĘTYM 29 KWIETNIA ROKU 1651.

3. Aulag obilnŷ Rŷi, Yacŷmene a Owssa

Tim Spuosobem, gest od Go. Kniz. M-sti. Ober Ambtu, Go. Mil. Panu Heŷtmanu Zemskemu prŷŷpsano, zebŷ Tau druhu Polowiczŷ obili Go. C. Mil. Minuleho 1649 Letta prŷŷ derŷanŷm Sniemie weWratislawi od Yich Msti Knizat, a Panuw Stawuw, od Rŷŷ, Yacŷmene, a owsta zwoleneho ŷak Lonskeho Letta totiŷ Rŷŷ: 3 wrł. 2 Mierki, Yecŷmene 1wrł. 1 $\frac{3}{4}$ Merkŷ, owsta 2 wrł. $\frac{1}{2}$ Merkŷ od tisŷcze wsse Rattiborske Mirŷ narŷŷŷenemu Wŷbircŷŷmu wMestie Oppoli bez prodleni odwedeno bŷlo, atak gedem Kaŷdŷ, czo tak na koho prŷŷŷgde, proUwarowani Executŷ od sebe odnestŷ aoddatŷ Wedetŷ bude.

3. [Obowiŷzkowe dostawy] ŷywnoŷci: ŷyta, jęcŷmienia i owsa

Zgodnie z zarzŷdzeniem otrzymanym od Jego Ksiŷŷŷcej Miłoŷci i Wyŷszego Urŷędu [ŷlŷskiego] przez pana staroŷtę ziemskiego, aby drugŷ połowę ŷywnoŷci w wielkoŷci ustalonej na sejmie we Wrocławiu w 1649 roku i podobnie jak w ubiegłym roku, od tysiŷca: ŷyta 3 wiertele 2 miarki, jęcŷmienia 1 wiertel 1 $\frac{3}{4}$ miarki, owsa 2 wiertele $\frac{1}{2}$ miarki, wszystkie miary raciborskiej, majŷ dostarcŷcz do Opola wyznaczonemu do tego wybierzemu pod groŷbŷ egzekucji.

7. Stranŷ zdrazegiczŷch Poddanŷch nad swau Wrchnostŷ

Spatrŷugicz agistau wiadomosti toho zdrahnie ohlasseni Pani Stawowe Magicz Kterak lide Sedlsstŷ aPoddani Zapominawsse se nad Prŷŷsahu swou, aWernostŷ panum, proti Panum swogim, Lehkomyŷlne husto a husto utikagŷ aginamse osazugŷ skerz czo netoliko grunty Panuw gich, neŷ Consequenter toho Knizetstwj wruinu aPustkŷ na mnohŷm dile prŷŷchazatŷ bŷ muselj.

Chcticze tomu Zlemu prŷedsewŷŷtŷ gich Zabiehniŷtŷ, gsau se gednosteŷŷne Pani Stawowe wtom domluwilŷ, asneslj, Kterŷbŷ zPanuw Obywatelŷ takowŷch biehunuw aZdradczuw prŷes grunth swug prŷepusstel, nezaderŷŷcz a do Wezeni gehu, aneb gich nedaducz, aneb takowŷch na grunty swŷm Umŷŷlne prŷechowiwal, takowy ma tomu cŷey Poddanŷ gest, ZaKazdeho Pokutu [we]dle Zrŷŷŷzeni Zemskoho propadnutŷ, aKdŷ takowego zbieha azdradczu gehu Wrchnost dostane, gemu Prawo nepodezdrŷele osaditŷ Podle prawa Saudzeni a na Hrdle Trestan beŷtŷ ma.

7. W sprawie poddanych zdradzających swoich panów

Wobec wiadomości, że ludzie wiejscy i poddani, zapominając o swojej przysiędze i wierności panom swoim, lekkomyślnie bardzo często⁷⁸¹ uciekają i gdzie indziej osiedlają się, przez co nie tylko grunty panów ich, ale w konsekwencji księstwa te w znacznym stopniu doprowadzają do ruiny i pustki.

Chcąc temu złemu zapobiec, jednomyślnie panowie stanowi umówili się i uchwalili, że który pan takich uciekinierów i zdrajców przepuści przez swój grunt, zamiast zamknąć ich do więzienia albo na gruncie swoim umyślnie będzie przechowywał, taki ma, czyjego byli poddani, za każdego zapłacić karę według Statutu ziemskiego, a takowego zbiega i zdrajcę, jego zwierzchność [pan] ma sądzić według prawa i skazać na gardło [śmierć].

ZAWRŽENI SNIEMOWNE 91

JAKUOŽ ZA MILOSTIWŸM PRŽŸPSANIM PORUCŽENIM G: W: O: K: MI: PANA, PANA NASSEHO NEŸMILOSTIWGSSŸHO NA PONIZENU WZNESSENU PROZBU [TITUL], PANA HEŸTTMANA ZEMSKHEO KNIZETSTWI TIECHTO A PANUW SAUDCZUW ZEMSKICH, WŸSOCZE UROZENŸ PAN PAN GIRŽŸ MAXIMILIAN HRABIE Z HODITZ, PAN NA HENERSSDORFU, JOHANNSTHALLU, ROSSWALDU, HERTWIGSWALDU, BILEWODIE A JAKUBSSDORFFU G: RŽ: CŽŸ: TEŽ G: W: O: AR: KNIŽ: MI: KARLA FERDINANDA ARCŽŸ KNIZETERAKAUSKEHO YAKŽ TO TAKE G: W: O: K: MI: KARLA FERDINANDA POLSKEHO A SSWEDSKEHO KRALEWICZE RADDA A HEŸTTMAN ZEMSKŸ KNIZETSTWI OPPOL: A RATIB:, SNIEM OBE: NA 24 DEN MESŸCZE SEPTEMBRIS 1653 LETTA DO MESTA OPPOLE ROZEPSAL, GSAU SE PANI STAWOWE DOTCŽENŸCH KNIŽETSTWI NE MNOHA WETSSŸM DILE POSLAUSSNE ZACHOWAGICZ SGELI, A NIZE PSANŸM SPUOSOBEM TEN SNIEM ZE SLUSSNŸCH A WAZNŸCH PRŽŸCŽŸN ODLOŽŸWSSE SKERZ OBZWLASSTNE DEPUTIROWANE ZDE W MESTI PRUDNIKU DULE PSSANEHO DATTUM DOKONCŽŸLI [...]

[Na końcu tekstu:] STALO SE W MESTIE PRUDNIKU PRZY SGEZDIE PANUW STAWUW DIE 13. JANUARŸ AO 1654.

UCHWAŁY SEJMOWE 91

ZGODNIE Z PISEMNYM POLECENIAM JEGO WYSOKOŚCI OŚWIECONEGO KSIĘCIA MIŁOŚCIWEGO PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁOŚCIWSZEGO NA UNIŽONĄ PROŚBĘ PANA STAROSTY ZIEMSKIEGO I PANÓW

⁷⁸¹ „[...] husto a husto [...]”

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE PRUDNIKU NA ZJEŹDZIE PANÓW STANOWYCH DNIA 13 STYCZNIA ROKU 1654.

Strany Zbiehlých Poddaných Pani Stawowe se natom gednomýslné
Sneslj apržj předešslým Sniemowým Zawrženj, gehož dattum wMestie
Oppoli dne 11 Augustj A-o 1649. Kdý koli Wrchnost Zdradczé aZbiehuna
sweho dostane, Ze gemu Prawo nepodezdržele osaditj, apodle Prawneho
Uznani, geho trestatj datj muze, pozostawugi.

W sprawie zbiegłych poddanych panowie stanowią jednomyślnie uchwalili i zgodnie z uchwałą poprzedniego sejmku w Opolu pod datą 11 sierpnia 1649 roku⁷⁸, gdy zwierzchnik [pan] swojego zdrajcę i uciekiniera dostanie, ma prawo go osadzić i według prawnego uznania ukarać.

WPržćinje pak tiech Zbiehlých Poddaných do Margkrabstwj
Morawského Porozumegicz Pani Stawowe ze Gich Mil. Pani Pani
Knizata aStawowe do Go. Rzym. Czys. Mil. se Uteklj awtj mirze
Milostiwj Resolutj oczekowagj pržtom se pozustawuge, Interim pak

783 TŽ, US, sesja 85 z 11.08.1649 r., uchwała nr 4: „O zbiehlých a utikagiczých poddanych”.

take do Go.W:O:K:Mil. niży Nasledugicze Psani Žeby takowi Zdradczy
a Zbiehunj ZMarkrabstw Morawského dotechto Knizetstw Wýdawani
bylj, o Intercessy prosyčz, [c]žýnegj.

W sprawie poddanych którzy przenieśli się na Morawy

W sprawie tych zbiegłych poddanych do Margrabstwa Morawskiego, panowie stanowi porozumieją się ze stanami księstw [śląskimi], aby wystąpić w tej sprawie do Jego Rzymskiej Cesarskiej Miłości i oczekiwać na decyzję. Tymczasem także niżej wymienione pismo⁷⁸⁴ skierują do Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłościwego⁷⁸⁵, prosząc o interwencję, by takowi zdrajcy, i zbiedzy byli wydawani z Margrabstwa Morawskiego.

22. Neslusne Mejšta a Czla nemagi býti brane

23. Trhý swobodne bez przekazki

Porozumegicz take Pani Stawowe ze sobie nekterý Miesta nowotiwý Czla aMejšta, czoto na Weliku sskodu Zemi dczeleý se diege [c]žýnegj, totižto ze od Wrtele Kupneho Zbožý od Panuw Obywateli ýPoddaných poPataku [?], od Czla [towaru] bud prodaneho neb neprodaneho take popataku, ýak ý Kdý obywatel neb Poddani obili swe do Mlýna přes Miesto Westi da, neb weze, tehda po Czeskim grossu odWoza Wystahugj adatj musegj, Kdýž seto proti Nadani aPrivilegium slawne Pametj Knizete Hanusse, Swobodam a Privilegium Zemským dage, přžýředesslých Sniemových Zawrzeni aZwasste který se stalo wMestie Oppoli w Auterý po S-te Lu[c]žý Letta Pane 1607. Tolkez przy Sniemowym Zawrzeni Který se take stalo přžý Snieme Obecny m wMestie Oppoli dne 5 Febr: Letta 1650. aby trhý swobodný býly wnicz seZadna Překazka [c]žýnitj nema, gednemu Kazdemu, Czýzemu, Chudemu ý bohatemu [c]zo bý tak potřebowal podle Privilegium a Swobod Zemských bez wsseliýakeý překazkj Kupitj wolno býlo, ýak ý Zržýzeni Zemskim na listu 58. Articulu 1 ý 2. wsseliýak pozuswtawugj Nekteru Wrchnost aMesta by se to nasslo, zebý Czla Mejšta neslussne Wýbiralj, Ryb Ktereho Koli dne prodawatj Nedopusstelj, ma se Komornemu Procuratorowj otom oznamitj, tak aby podle Porřadku Zemského předseswatý aknaležýtemu Trestani přžýwedeno býlo.

22. Zakaz nieprawnie pobieranych cel i myt

23. Targi (mają być) wolne bez żadnych ograniczeń

Uzgodnili także panowie stanowi, że niektóre miasta ustalają nowe cła i myta, co szkodzi całej ziemi [księstwom] tak, że od kupionego wiertela zboża od panów

784 Brak tekstu pisma.

785 Karola Ferdynanda Wazy – biskupa wrocławskiego i pana zastawnego księstw opolskiego i raciborskiego.

obywateli i poddanych po piątce⁷⁸⁶, od towaru [wożonego] sprzedanego lub nie-sprzedanego także po piątce. Również jeżeli obywatel lub poddany zboże swoje do młyna przez miasto wiezie, musi zapłacić po czeskim groszu od wozu.

Wszystko to jest niezgodne z przywilejem świętej pamięci księcia Janusza, nadanymi swobodami i przywilejami ziemskimi oraz poprzednimi uchwałami sejmku a zwłaszcza [uchwałami], które w mieście Opolu [uchwalono] we wtorek po św. Łucji roku Pańskiego 1607, także uchwałami sejmku powszechnego w Opolu, który odbył się w dniu 5 lutego 1650 roku, aby targi były wolne, bez żadnych ograniczeń dla każdego, obcego, biednego i bogatego, którzy co potrzebują, mogą kupić bez ograniczeń, jak i zgodne ze Statutem ziemskim kartą 58 artykułem 1 i 2. Jeżeli niektóre władze i miasta tak postępują, pobierają nielegalne cła i myta, zabraniają sprzedaży codziennie ryb, należy o tym zawiadomić prokuratora kameralnego, aby pociągnął ich do odpowiedzialności.

24. Straně Ržemeslnikuw wyędnani nowotiwých praw, straně soli prodawani

Tým Spuosobem straně ruzných Ržemeslnikuw, Zwlasstie Ssewwczuw aKrag[c]žých Kteržj sobie netolko Prawa nowotiwých ý natakowě Confirmatě Wyędnugj Tolkež ý Mesto Rattiborž zstraně prodawani Solj, Zeby wKragj Rattiborskim nikam ginam gen wRattiboržj prodawana byla yakysě Prawo Wyędnalo. Když se to wsse ýak wyss dot[c]ženo protiwa Swobodam aPrivilegium Zemským diege.

24. W sprawie nadawania rzemieślnikom nowych praw i w sprawie sprzedawania soli

W sprawie różnych rzemieślników, zwłaszcza szewców i krawców, którzy załatwili sobie nowe, zatwierdzone prawa, ale także i miasto Racibórz załatwiło nowe prawo w sprawie sprzedaży soli, żeby w okręgu raciborskim nigdzie indziej jak tylko w Raciborzu była sprzedawana. Wszystko to dzieje się przeciw swobodom i przywilejom ziemskim.

Prozba k G: W: O: K: Mi: straně ne dawani Ržemeslnikum Praw gestto na sskodu privilegium Zemským gsau

Sou se Pani Stawowie /Wýnimage Mestskeho/ natom społeczne sneslj, aýak wgnych punctach tak ýwteý sprawie do Go.W:O:K:Mil. giste osoby Wýprawilj Prosýcze abýchom přžj Prawich aprivilegých nassých Zanechani býlj, a nicz takoweho nowotineho, czo bý protiwa Prawum aPrivilegium nassým býlo, bud komužkoli bud nadawatj neracžýla. Aczokoliw by segýž stało, Když by seto naWeliku sskodu dczele Zeme wstahowalo Zeby to Zase Go.W:O:K:Mil. wýzdwiwnuti chtiti racžýla.

⁷⁸⁶ Nie wiadomo czy chodzi o 5 halerzy czy groszy?

Prośba do Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłościwego w sprawie nie nadawania rzemieślnikom nowych praw ze szkodą [niezgodnych] z przywilejem ziemskim

Panowie stanowi wspólnie uchwalili/oprócz [stanu] miejskiego/i podobnie jak dotyczyło innych punktów pewne osoby do Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłościwego, wysłali, prosząc, abyśmy zostali przy swoich prawach i przywilejach i nie raczyła [osoba księcia] zatwierdzać nic nowego, co było by sprzeczne z naszymi prawami i przywilejami, gdyż było to z wielką szkodą dla całej naszej ziemi.

28. P: Heýtman zebÿ newiržył planÿm udanim Poddanÿch yak bÿ gim od Wrchnosti prawa gegÿh lamate bÿwałÿ

Jakbÿ Auržad Zemskj proti nekterÿm zPanuw Obÿwateli sobie postupowatj miel, kteržj tak Ostrže proti Poddanÿm postupugj. Privilegia gich od Pržadkuw wčerstwíe nadane lamatj, Wolnÿch knepowinnÿm Robotam potahowatj, gich Wezenim a bitim ktomu pržywozowatj smegj. Pani Stawowe pržÿ Zržÿzeni Zemskim na listu 58 Rozdile Prwnim, druhÿm Ÿ Tržetím wsseliÿak pozustawugj azadagj Pana Heýtmana Zemského, Zebÿ Planemu Udani Chlapuw newiržył, niberž Pany Obÿwatele pržÿ Zržÿzeni Zemskim Prawich priwilegiach gegÿh starobilÿm UŽÿwani Zanechall.

28. Pan starosta nie powinien wierzyć skargom poddanych jakoby ich prawa były łamane

Jako Urząd Ziemski przeciwko niektórym panom obywatelom wszczął postępowanie, którzy ostro z poddanymi [swoimi] postępują, przywileje ich od przodków dawniej nadane łamią, wolnych, którzy nie powinni odrabiać pańszczyzny, zmuszają do niej więzieniem i biciem⁷⁸⁷.

Panowie stanowi, zgodnie ze Statutem ziemskim, karta 58, rozdział pierwszy, drugi i trzeci, żądają od pana starosty ziemskiego, żeby fałszywym skargom chłopów nie wierzył i przestał [działać] przeciwko panom obywatelom postępującym zgodnie z prawami Statutu ziemskiego.

SNIEM OBECNÝ 93

JAKUOZ ZA MILOSTIWAU WULJ A PORUCŽENIM NEŸYASNEGSSŸHO A WELKOMOCZNEHO KNIZETE A PANA PANA JANA CASSIMIRŽE Z BOŽJ MILOSTJ KRALE POLSKEHO, WELIKO KNIZETE LITEWSKEHO, RUZSKEHO, PRUŽSKEHO, MAZOWETSKEHO, SAMOITSKEHO, SSWEDSKEHO, GOTTSKEHO A WENDSKEHO, DIEDICŽNEHO KRALE, KNIZETE W SLESSŸ OPPOL: A RATTIB:

⁷⁸⁷ Prawdopodobnie dotyczy to chłopów dziedzicznych, posiadających własną ziemię.

PANA, PANA NASSEHO NEŸMILOSTIWGSSŸHO SKERZ PATENTA
SNIEM OBECNŸ OD [TITUL], PANA PANA JANA WELCŹKA
KANCZLERŹE ZEMSKEHO A MISTO DERŹŸTELE AURŹADU
HEŸTMANSKEHO KNIZET: TIECHTO NA 19 DEN TOHOŹ
MESŸCZE FEBRUARŸ ROZEPSANŸ GSAU SE PANI STAWOWE
DOTCŹENŸCH KNIŹETSTWI NA MNOHA WETSSŸM DZILE
POSCLAUSSNE ZACHOWAGICZ ZGELI, A NIZE PSANŸM
SPUOSOBEM TEN SNIEM KONALJ [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SE W MESTIE OPPOLI PRZY SNIEMIE
OBECNŸM 27 DNE MESŸCZE FEBRUARŸ AO 1657.

SEJM POWSZECHNY 93

*JAKO ZA MIŁOŚCIWĄ WOLĄ I PISEMNYM POLECENIEM NAJJAŚNIEJ-
SZEGO I WIELKOMOCNEGO KSIĘCIA I PANA, PANA JANA KAZIMIERZA
Z BOŹEJ ŁASKI KRÓLA POLSKIEGO, WIELKIEGO KSIĘCIA LITEWSKIE-
GO, RUSKIEGO, PRUSKIEGO, MAZOWIECKIEGO, ŹMUDZKIEGO, DZIE-
DZICZNEGO KRÓLA SZWEDZKIEGO, GOTÓW I WENDÓW, KSIĘCIA NA
ŚŁĄSKU OPOLSKIM I RACIBORSKIM PANA, PANA NASZEGO NAJMIŁO-
ŚCIWSZEGO PRZEZ PANA JANA WELCZKA KANCLERZA ZIEMSKIEGO,
NAMIESTNIKA URZĘDU STAROSTWA TYCH KSIĘSTW, NA DZIEŃ 19
TEGO MIESIĄCA LUTEGO ZOSTAŁ ZWOŁANY [SEJM POWSZECHNY],
NA KTÓRY PANOWIE STANOWI WYMIENIONYCH KSIĘSTW W WIĘK-
SZOŚCI ZJECHALI I NIŻEJ WYMIENIONE PODJĘLI UCHWAŁY [...]*

*[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE OPOLU NA SEJMIE POWSZECH-
NYM 27 DNIA MIESIĄCA LUTEGO ROKU 1657.*

10. Młynarże penezŸ teho Uplatku brati nemagi

ZosłŸchnucze sePani Stawowe, ze se Weliki NerŹad od MłynarŹj
dzege, ZeNetoliko Neprawe Mierki Miewagj, niberŹ nadto gesste
PenerŹŸtŸ Uplatek od Lidi WŸtahugj, Przedbihagicz Pani Stawowe tomu
NerŹadu PrŹŸ ZrŹŸzeni Zemskim na Listu 59. Rozdilie 1 Ÿ 2. WsseliŸak
Pozustawugj, azadagj ZebŸ natom Ruka drŹana bŸła.

10. Młynarzom nie wolno brać dodatkowych pieniędzy

*Usłyszeli panowie stanowi, Ÿe wielkie bezprawie dzieje się ze strony młynarzy, iŸ
nie tylko mają nielegalne miary, ale oprócz tego jeszcze Ÿądają [wyciągają] od ludzi
opłaty pienięŹne. Zapobiegając temu bezprawiu panowie stanowi [przypominają]
i Ÿądają, Ÿeby pilnować [przepisów] Statutu ziemskiego, karta 59, rozdział 1 i 2⁷⁸⁸.*

⁷⁸⁸ O Młynarzich: rozdil 1: „O narzizeni przy Młynarzich” [O odpowiedzialności młynarzy]; rozdil
2: „Onesslusnym branim młynarzy” [O niesłusznym pobieraniu opłat przez młynarzy].

CONTINUATIO SNIEMU OBECZNEHO, KTERÝ BÝL DERŽANÝ
W MIESTIE OPPOLI DNIE 29. MARTÝ Ao 1664

SNIEM OBECNÝ 94

JAKUŽ Z SLUSSNÝCH A WAŽNÝCH PRŽÝCŽÝN, MNOHA
ZEMI CZELEŹ TIECH TO KNIZET: SE DOTÝKAGICZE
PUNCTA, PRŽÝ DERŽANÝM SNIEMU LETHA 1658 KU GINEMU
CZASU, ADOKONANI SNIEMOWEMU SUSPENDIROWANI,
A POODLOZONE ZUSTATI MUSELI. GEST OPIET ZA
MILOSTIWÝM PRŽÝPSANIM A PORAUČZENIM G: KR: MI:
JAKŽTO NEŹÝASSNEGSSÝ A WELKOMOZNEŹ KNIŽECZÝ
A PANI PANI LUDOWIKI MARÝ A Z BOŽI MILOSTI KRALOWNÝ
POLSKÉŹ A SSWEDSKEŹ, WELIKO KNEŽNÝ LITTEWSKEŹ,
RUZSKEŹ, PRUZSKEŹ, MAZOWETSKEŹ, SAMOGITSKEŹ,
SMOLENSKEŹ, CZERNIHOWSKEŹ, ROŽENEŹ KNIEZETÝ
W MANTUA, MONTESERAT A NIVERNIA, KNEŽNÝ W SLEŽÝGI
OPPOL: A RATTIB:, PANI NASSEŹ MILOSTIWÝ NA PONIZENU
WZNESSANI PROZBU [TITUL] OD PANA HEYTMANA ZEMSKÉHO
A PANUW SAUDCZUW ZEMSKÝCH WYSOCZE UROZENÝ PAN,
PAN FRANTZ S-T: RZ: RŽÝSSE HRABIE Z OPPERSSDORFFU,
SWOBODNY PAN Z DUBU A FRYDSTEINA, DIEDICZNY PAN
HORNHLOHOWIE A KUŹAWACH GO: RZ: CZÝS: MIL: A G: KRAL:
MIL: RADDA A KOMORNIK, A HEÝTMAN ZEMSKÝ KNIZETS.
OPPOL. A RAT. SNIEM OBECNÝ ZASE NA 9 DEN MESÝCZE JULY
BIEŽÝCZYHO 1663 LETTA DO MIESTA OPPOLE ROZEPSAL KDEŽ
SE PANI STAWOWE KNIZETS. TIECHTO NA MNOHA WETSSÝM
DILE POSLAUSSNE ZACHOWUGICZ OPIET ZGELI [...]

[Na koncu tekstu:] STAŁO SE W MIESTIE OPPOLI PRZY SNIEMACH
OBECZNYCH Y ZGEZDU POSLEDNIM GICH. MIL. PANUW
DEPUTIROWANYCH STANUW 29 MARTÝ RO DOMINI 1664.

KONTYNUACJA SEJMU POWSZECHNEGO, KTÓRY BYŁ ZAKOŃCZONY
W MIEŚCIE OPOLU DNIA 29 MARCA ROKU 1664

SEJM POWSZECHNY 94

JAKO Z LICZNYCH SŁUSZNYCH I WAŽNYCH PRZYCZYN WSZYSTKICH
ZIEM TYCH KSIĘSTW, LICZNE SPRAWY NA SEJMIE POWSZECHNYM
W 1658 ROKU MUSIAŁY BYĆ ODŁOŻONE NA INNY CZAS, OBECNIE ZA
ZEZWOLENIEM PISEMNYM JEJ KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI NAJJAŚNIEJSZEJ
WIELKOMOŻNEJ KSIĘŻNEJ PANI, PANI LUDWIKI MARII Z BOŻEJ MIŁO-
ŚCI KRÓLEWNY POLSKIEJ I SZWEDZKIEJ, WIELKIEJ KSIĘŻNEJ LITEW-
SKIEJ, RUSKIEJ, PRUSKIEJ, MAZOWIECKIEJ, ŻMUDZKIEJ, SMOLEŃSKIEJ,
CZERNICHOWSKIEJ, RODZONEJ KSIĘŻNEJ MANTUI, MONTESSERAT

I NIWERNI, KSIĘŻNEJ W ŚLĄSKU OPOLSKIM I RACIBORSKIM, PANI NASZEJ MIŁOŚCIWEJ, NA UNIŻONĄ PROŚBĘ PANA STAROSTY ZIEMSKIEGO I PANÓW SĘDZIÓW ZIEMSKICH, WYSOKO URODZONY PAN, PAN FRANCISZEK ŚWIĘTEJ RZESZY RZYMSKIEJ HRABIA Z OPPERSDORFFU⁷⁸⁹, WOLNY PAN Z DUBU I FRYDSTEINU, DZIEDZICZNY PAN GŁOGÓWKA I KUJAW, CZŁONEK RADY I KOMORNIK JEGO RZYMSKIEJ CESARSKIEJ MIŁOŚCI ORAZ JEGO KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI, STAROSTA ZIEMSKI KSIĘSTW OPOLSKIEGO I RACIBORSKIEGO, ZWOŁAŁ SEJM POWSZECHNY DO OPOLA NA DZIEŃ 9 LIPCA BIEŻĄCEGO ROKU 1663, NA KTÓRY PANOWIE STANOWI TYCH KSIĘSTW W WIĘKSZOŚCI POSŁUSZNIE SIĘ ZJECHALI [...]

[Na końcu tekstu:] STAŁO SIĘ W MIEŚCIE OPOLU NA SEJMACH POWSZECHNYCH I OSTATNIM ZJEŹDZIE ICH MIŁOŚCI PANÓW DEPUTOWANYCH STANÓW 29 MARCA ROKU PAŃSKIEGO 1664.

[17.] N.B. Straně zbíhliých poddaných takě zbehowe y přewozniczě trestani býti magi pokuta 20 dukatuw azebě bez wýhostneho listu zaden na gině grundt přžgmaně neběl

Chtegicz Pani Stawowe take neřaki Porřadek wtom Wýnagitj Yake trestanj ti Poddani Podgatj neb Karani bŷtj magj Kterzj nepochadnauč nez Podruhe ř Potrřeti Utikagj anad Prřřsahu Swau se Zapomenuj Natomse Wssřchni Spolecřne Znesti apowolitj Racřřli aby Protiwa takowym Zbehlym Zdradczum dle Sniemoweho Zawřřeni, Ktere se stalo wMestie Oppoli dne 11. Augustj 1649 totiřto sPatrřugicz, agistau Wiedomost toho zdrahnie Pani Stawowe Magicz, kterak lide Sedlsstj aPoddani Zapominawsse se nad Prřřsahu Swau, aPowinnostj Powinnu, Protiw Panum Swřm Lehkomyslne husto a husto Utikagj, aginam se osazugj skerz czo Netoliko grunty Panuw gich, Neř Consequenter by to Knizets. wruinu aPustkř na Wewsřm řřile Prřřchazetj bř Muselř, chtege temu zlenu Prřřdsewzetj gich zabiehnutj gsau senatom SPolecřnie Zneslj ZePan Waczlaw Kaldenborn Ktereho se wtom dozadalj Knadchazegjzemu Knizetzřmu Sniemu doWratislawie getj, aPrřř Tich Mil. Knizatach aPanich Stawich naleřřtie gednatj ma, abř podle dawneho Zawřřeni Sniemowneho Knizetzřho wNowie skerz Sniemowe Knizete Zawřřeni publicirowano břlo, Zebř Takowj Zbiehowie aZdradczř Panuw Swřch, netoliko prřřgimowani Nebřlj Niberř Kdekoliw bř Pan Kterř takoweho Zdradczse se dobřtal Wssudř bez wsseho odporu pod gistau Pokutu Koneczřne Wřdaně břl, řakoř take Zebř Gich Mil. Knizata a Pani Stawowe Prřř Go. Mil. Czřs: Spole[c]řne oto Prosrřtj chtiti racřyli, Zeby to Go. Cz. Mil. take wginřch Kralowstwich aZemich Swřch

⁷⁸⁹ Franciszek Euzebiusz I Oppersdorff (zm. 17.03.1691 r.) – II ordynat majoratu głogóweckiego, w 1683 r. uzyskał indygenat polski. W latach 1656–1691 starosta księstw opolskiego i raciborskiego.

Milostiwie Naržyditj Racžylj, Zebŷ takowj Zdradzŷ aZbiehowie Wssudŷ bez wsseho odporu Wŷdawani bŷwalj, Zde pak wtech Knizetstwich gednostejne se wteŷ Mirže Pani Stawowe domluwilj aZneslj, Zebŷ podle Zneni Zrŷŷzeni Zemskeho Zaden bud kdo bud, takowych Czŷŷych Poddanŷch bez Wŷhostneho Listu na Grunt Swuy netolko neprŷŷgimal niberz Prŷes Czŷŷj Grunth by se takowi Zbiehowie Stiesowalj, aKlidilj, takowego dowiedzic se gedon Kazdŷ Zaderŷetj, adoWezeni datj powinien, Prŷewoznicy a Pomocnicŷ pak, kterŷj Jakim Spuosobem takim Zdraŷczum aZbiehaum napomoczni gsau aBudau, Pokutŷ 20. Dukatŷw Trestani bŷtj magj, aKdŷ Takowego Zbieha a Zdradcze geho Wrchnost dostane, gemu Prawo Nepoderzdrŷely 5. Osadzitj aPodle Prawneho Uznani, geho Trestatj datj Muze.

Tolkeŷ prŷŷ druhem Sniemowŷm Zawrŷzeni, ktere se stalo wMestie Prudniku dne 13. Januarŷ 1654. Letta postupowano bŷło, Jak to Stranŷ Zbiehlych Poddanŷch Pani Stawowe senatom gednomŷslne Zneslj, aprŷŷ prŷedesslem Smienowŷm Zawrŷzeni gehoŷ dattum wMestie Oppoli dne 11. Augustj A. 1649 Kdŷ Koliw Wrchnost Zdradcze aZbiehona Sweho dostanie Ze gemu Prawo Nepodrzdczele osaditj, a Podle Prawneho Uznani, geho Trestatj datj Muŷe Pozustawugj.

[17.] *Nota Bene [uwaga] w sprawie zbiegłych poddanych tak zbiegowie, jak i [ich] przewoźnicy mają być karani [w wysokości] 20 dukatów i aby bez dokumentów zwalniających [z poddaństwa] nie byli przyjmowani na inny grunt [w inne miejsce]*

Chcąc panowie stanowi wprowadzić jakiś porządek w sprawie karania poddanych, którzy niepoprawni, dwu- lub trzykrotnie uciekają, zapominając o swojej przysiędze, w sprawie tej wszyscy [panowie] wspólnie uchwalili, aby przeciw takim zbiegłym zdrajcom [stosować] uchwałę sejmową, która stała się w mieście Opolu, dnia 11 sierpnia 1649 roku⁷⁹⁰, dlatego panowie stanowi widzą potrzebę przypomnienia tym, którzy ludzie wiejscy a poddani, zapomniawszy o swojej przysiędze i obowiązku, przeciw panom swym lekkomyślnie bardzo często⁷⁹¹ uciekają, i gdzie indziej osiedlają się, przez co nie tylko grunty ich panów, ale w konsekwencji całe księstwa do ruiny i pustki doprowadzają. Chcąc temu złemu działaniu [przedsięwzięciu] zapobiec, wspólnie uchwalili, że pan Wacław Kal-denborn, którego do tego upoważnili, pojedzie na nadchodzący Sejm Książęcy [śląski] do Wrocławia i tam książętom i panom stanowym należycie wyjaśni, że według dawnej uchwały Sejmu Książęcego [śląskiego], ponownie trzeba [uchwałę tę] opublikować, żeby takowi zbiegowie i zdrajcy swoich panów, nie tylko nie byli przyjmowani [przez innych], ale którykolwiek pan takowego zdrajcę znalazł zawsze, bez zastanowienia, został wydany do ukarania. Także chcemy, żeby Ich

790 TŻ, US, sesja 85 z 1649 r., uchwała nr 4.

791 „[...] husto a husto [...]”.

Miłości książęta i panowie stanowi, zwrócili się do Jego Miłości Cesarza prosząc, aby Jego Cesarska Miłość także w innych królestwach i ziemiach swoich, raczył zarządzić, żeby takowi zdrajcy i zbiegowie zawsze bez jakiegokolwiek oporu byli wydawani. Także w tych księstwach [śląskich] w tej sprawie panowie stanowi wspólnie uzgodnili i uchwalili, żeby zgodnie z ustaleniami Statutu ziemskiego, żaden, ktokolwiek to będzie⁷⁹², takich cudzych poddanych bez dokumentu uwalniającego [z poddaństwa], na grunt swój nie tylko nie będzie przyjmował, ale przez czyj grunt zbiegowie będą przechodzili i obozowali, każdy dowiedziawszy się o tym, [powinien] ich zatrzymać i dać do więzienia, zaś przewoźnicy i pomocnicy, którzy w jakiś sposób pomagają lub chcą pomagać takim zdrajcom i zbiegom, powinni być ukarani 20 dukatami. A kiedy takiego zbiega i zdrajcę jego przełożony [pan] dostanie, tego [zgodnie] z prawem 5 [?]⁷⁹³ ma osadzić i według uznania ukarać.

[18.] Stranŷ zbiehauw do Margkrabstwj Morawskheho

WPrŷćinie pak tiech Zbiehlŷch Poddanŷch do Margkrabstwj Morawskheho Porozumegicz Pani Stawowe ze Gich Mil. Pani Pani Knizata aStawowe do Go. Rŷ. Czŷ. Mil. seUteklj, awteŷ Mirŷe Miłostiwy resolutŷ oczekawagj, prŷŷtom sepozustawuge, Interim pak tako do Go. W: Osw: Kni: Mil. Psani se Uczŷynilo zebŷ takowe Zdradcze, a Zbiehauni zMargkrabstwj Morawskheho, dotiechto Knizetstwj Wŷdawani bŷlj o Intercessŷy prosŷycz. ZWadaucze otom ze Ich Mil. Knizata aPani Stawowe napodobnŷm SPusobem take gsau snemowe Zawrŷzenia Concludirowati, tak se Go. Hrab. Mil. Pana Colonna gsau dozadalj, zebŷ se otakowe Sniemowe Zawrŷzenia Gich Mil. Kniŷat a Panuw Panuw Stawuw WŷZwiedowatj chtitj Racŷŷlj, ŷeby se Weŷpisŷ takowych dostatj mohlo.

[18.] W sprawie zbiegów do margrabstwa Morawskiego

W sprawie tych zbiegłych poddanych do margrabstwa morawskiego, porozumieili się panowie stanowi, że Ich Miłości książęta i panowie, panowie stanowi [Sejm Śląski], zwrócą się do Jego Rzymskiej Cesarskiej Miłości, oczekując [w tej sprawie] miłościwej decyzji. Tymczasem również wysłano pismo do Jego Wysokości Oświeconego Księcia Miłościwego z prośbą o interwencję, żeby tacy zdrajcy i zbiegdy z margrabstwa morawskiego byli wydawani do tych księstw [opolskiego i raciborskiego]. Mając nadzieję, że Ich Miłości książęta i panowie stanowi również w tej sprawie podejmą uchwałę, delegowano [upoważniono] Jego Hrabiowską Miłość pana Colonna⁷⁹⁴, żeby namówił Ich Miłości książąt i panów stanowych [Sejm Śląski, o podjęcie] uchwały sejmowej i żeby mógł dostać [jej] odpis.

792 „[...] bud kto bud [...]”.

793 Nie wiadomo co ma oznaczać cyfra „5.”

794 Kasper Colonna (zm. 31.03.1666 r.) – właściciel Strzelec Opolskich, Toszka, Pyskowic i Łabęd.

[20.] Stranj wyberanj nowotineho Czla a swobodnyh Trhuw

Goslachmuze [?] se Gich Mil. Pani Pani Stawowe, ze wNekterych Miestach y Mistach setoho opowazytj Smegj a Czla od Panuw Obywatelj yPoddanych gegych Wybiragj, natom se Spoleczne Znestj Raczyli Ze Przedani Przy Zrzyzeni Zemskym na listu 58. Rozd: 1 y 2. tolkez Przy Kolka wtj Mirze Wysslych Sniemowych Zawrzenich Ktery sestaly wMestie Oppoli wprwssy Autery po S-ty Luzygj Letta 1607. Druhemu ktery se swtalo wMestie Oppoli dne 5. Febru: 1650 Letta, Trzetimu Ktere se stalo wMestie Prudniku dne 13. Januarj 1654. Totizto Porozumegicz take Pani Stanowe zesobie Nektere Miasta Nowotnie Czla a Meytta, czoto na Weliku Sskodu Zemi Czele sedege, Czynegj Wtizto ze od Wertle Kupneho zBozj od Panuw Obywateli yPoddanych po Pataku, Jak y Kdy Obywatel neb Poddany Obili Swe doMlyna Przes Mesto Westj da neb Weze, tehda po Czeskym grossy od Woza Wytahugj adatj Musegj, Kdyz seto Proti Nadani a Privilegium Slawne Pametj Knizete Hanusse Swobodam dzege, Przy przedesslych Sniemowych Zawrzeni Wsseliyak Pozustawugj, aby Trhy Swobodny byly, wnichz se zadna Przekazka Czynitj nema, gednomu Kazdemu Czyzemu Chudemu y bohatemu Czo by Tak potrzebował apodle Privilegium aSwobod Zemskych bez Wsseliyako przekazkj, Kaupitj Wolno bylo jak y Zrzyzeni Zemskim na listu 58. Articulu 1. y 2. ANekteru Wrchnost neb Mesto by se to nasslo zebj Czla Myta Neslaussne Wybiralj Ryb Kterych kolin dne Prodawatj nedopusstely, Ma se Komornimu Procuratorowj otom oznamitj Tak aby podle Porzadku Zemskiego przedsewzatj, ak nalezytemu Trestanj Przywedenj bylo.

[20.] *W sprawie wybierania [ustanawiania] nowych cel i swobodnych targów*

Dowiaduję się Ich Miłościwi panowie stanowi, że w niektórych miastach i miejscach ośmielają się pobierać cła od panów obywateli i ich poddanych, dlatego [stany] wspólnie uchwalili, że zgodnie ze Statutem ziemskim, karta 58, rozdział 1 i 2, oraz kilku w tej sprawie wydanych uchwał sejmowych, które [uchwalono] w mieście Opolu w 1607 roku, w pierwszy wtorek po św. Łucji, druga [uchwała] w mieście Opolu 5 lutego 1650 roku, trzecia w mieście Prudniku dnia 13 stycznia 1654 [roku]. Dlatego porozumieli się panowie stanowi, że [wobec tego] niektóre miasta, nowe cła i myta, z wielką szkodą [dla] całej ziemi [księstw], są ustanawiane, w tym [między innymi] od wiertela zboża na sprzedaż panowie obywatele i poddani ich [mają płacić] po piątku, a kiedy obywatel lub poddany swoje zboże wiezie do młyna przez miasto, musi zapłacić od woza po groszu czeskim. Wszystko to jest sprzeczne z nadaniami i przywilejem świętej pamięci księcia Janusza, oraz wszystkich poprzednich uchwał sejmowych, aby targi były wolne, bez jakichkolwiek ograniczeń dla obcego, biednego i bogatego, który by coś potrzebował, mógł wolno kupić zgodnie ze Statutem ziemskim. A te władze i miasta, które nakładają niesłusznie [nowe] cła i myta, zabraniają codziennej sprzedaży ryb, powinny być zgłoszone do ukarania kameralnemu prokuratorowi.

[25.] Stranŷ mlŷnarŷuw abyŷ prawe Merki meli a Peneŷŷtŷ uplatek nebrali

Widaucz Pani Stawowe Weliku Zemskau pilnau a duleŷŷtau Potrzebau bŷtj aŷwlasstie prohlidagicz kWelkim nerŷadkum, kterŷ se prŷŷ Mlŷnarŷŷch diegj, skerz czo Chudi lide Znamenite obtieŷowani ake sskodie Prŷŷwedeni bywagj, Protoŷ se gednosteŷnie wssŷŷchni Znestj Racŷŷli aprŷŷ prwssŷŷ Sniemowych Zawrŷzenich, Ktere se wte mirŷe Stalo Jakŷto Prwni wMestie Oppoli ten Patek przed S-tu Agnessku 1571. Jako take druhym ktere se Stalo wMestie Oppoli 27. dne Mesŷcze Februarŷ 1657 Letta totiŷ to doslachnucze se Pani Stawowe, ze se Weliki Nerŷad od Mlŷnarŷj dege Ze netolko neprawe Mirkj Miwagj, niberŷ nadto gesstie Peneŷŷty Uplatek od lidi Wŷtahugj, Prŷadbiehnicz Pani Stawowe tomu Nerŷadu, prŷŷ Zrŷŷzeni Zemskŷm na listu 59. Rozdilie 1. ŷ 2. Wsseliŷak pozustawugj a Zadagj Zebŷ nadtŷm Ruka derŷana bŷla.

[25.] *W sprawie młynarzy, aby prawidłowe [legalne] mieli miary i innych opłat pieniężnych nie brali*

Widząc panowie stanowi ziemską wielką, pilną potrzebę, zwłaszcza że wielkie nadużycia się dzieją w młynach, gdzie biedni ludzie są wykorzystywani ze szkodą dla nich. Dlatego jednomyślnie uchwalili, że obowiązują wcześniejsze uchwały sejmowe: pierwsza w mieście Opolu w piątek przed św. Agnieszką 1571 [roku], druga w mieście Opolu 27 dnia miesiąca lutego 1657 roku i teraz potwierdzają panowie stanowi, że młynarze oszukują, nie tylko posiadają nieprawdziwe miarki, ale oprócz tego, wyciągają od ludzi pieniężne opłaty. [Chcąc] zapobiec takiemu oszustwu, panowie stanowi [przypominają], że obowiązują przepisy Statutu ziemskiego, karta 59, rozdział 1 i 2 i należy tego pilnować.

[31.] Aby se proti Čzarodenizum Executio prosequirowana

Nachazegicz se wKnizetstwich tiechto Jak mnoho Czarodenicz, Jak delegj wtom Postupowatj Pani Stawowe sen atom Znesti raczyli, aby Executio Prosequirowana byla.

[31.] *Aby czarownictwo było ścigane*

W księstwach tych znajduje się dużo czarownic, jak dalej z nimi postępować, panowie stanowi uchwalili, aby były ścigane.

[33.] Strani poddanŷch kdo komu gich wŷdatj nechcze, abyŷ Pan Heŷtman takowe prŷe do saudu nepokazowal

Kdŷŷ setake Čzasto Nachazŷ ze se dawagj Panowie oPoddaneho sweho do Saudu ageden druhemu geho dobrowolne Wŷdatj nechcze, anikda takowa Actio od Roku do Saudu Zemskeho pokazana bywa CzotoWelmi NebesPecŷno, Kdŷŷ aneb Ktery Pan znich, aneb ŷPoddanŷ wtom

czasu Zemrže askrzewa to Zalobnik Kržywdu Ponassetj mussÿ Abÿ sewtom niÿaki Prostrzedek Wÿnassel, Czobÿ gedon každy doSneho Prodzegj. Pani Stawowie se wtom gednostejnie Znestj Raczyłj, a Go Hrab: Mil. Panu Heÿtmanu Zemskemu to w Mocz dalj ase dozadalj abÿ wPodobnych Actiach prÿÿ Roku deferirowal, adoSlawneho Saudu Zemskoho nepokazowal.

[33.] *W sprawie poddanych, jeżeli ktoś komu nie chce wydać jego poddanych, starosta ziemski takiej sprawy nie powinien oddawać do sądu*

Zdarza się często, że panowie sprawę o poddanego oddają do sądu, gdyż jeden drugiemu nie chce go wydać. Sprawy trwają ponad rok i jest to bardzo niebezpieczne, gdyż [w międzyczasie] któryś z nich lub poddany umrze i z tego powodu skarżący ponosi stratę. Aby znaleźć na to sposób odpowiadający każdemu [ze stron], panowie stanowi jednomyślnie uchwalili i upoważnili Jego Hrabiowską Miłość pana starostę ziemskiego, żeby w podobnych przypadkach po roku [czasu] sam decydował, a nie przekazywał do sądu.

[34.] Aurząd Zemskÿ ma w moczÿ mitj Weznia newinneho zMoczy datj wÿzdwihnutj

Uskarzugicz se Pan Frÿdrÿch Kossÿżkÿ, ze od Slaw: Urządu Zemskoho Pani Commisarze narÿÿni byłj, zebÿ Mladssÿch prÿÿbralj, aWieznia ktereho wWezeni gmel moczy Wÿpustitj Zadagicz abÿ seto wiczegj nestawalo. Pani Stawowe se natom Znestj Raczyłj Ponewadÿ to Starodawno bywalo ze Wiezÿcz Nekterÿj SPanuw Obÿwateli Poddanych Swÿch, neslaussne a nekrzestianskÿ, zeNekterÿj zWezniuw ÿ UWezeni Umrÿtj muselj, Uteczyiz do Slaw. Aurządu Zemskoho Takowych ZaKolka Wÿsslani Aurządowemi Poraużeniami z Wezeni Wÿpaustitj Nechtelj, Ze Urząd Authoritate Pana Sweho Takowÿch Wezniuw Moczÿ zwezeni Wypustelj ZWezeni Moczÿ dawal, Prÿÿtom se take Zwaslasie wPatrwe [?] neslussnostj AUkrutenstwj neprawen pozustawuge.

[34.] *Urząd Ziemski ma prawo wypuścić niewinnie uwięzionego*

Skarży się pan Fryderyk Kosicki⁷⁹⁵, że komisarze wyznaczeni przez Urząd Ziemski z pomocnikami, wypuścili więźnia, którego on uwięził, żądając by więcej tego nie czynił. Panowie stanowi w tej sprawie uchwalili, że ponieważ od dawna tak było, iż niektórzy z panów obywateli niesłusznie i niechrześcijańsko więzili swoich poddanych tak, że w więzieniu musieli umrzeć. Kilkakrotnie, pomimo polecenia Urzędu Ziemskiego, nie chcieli wypuścić więźniów, Urząd, z upoważnienia pana swojego [cesarza] ma prawo takich więźniów z więzienia wypuszczać, a takie niesłuszne okrucieństwa są bezprawne.

795 Fryderyk Kosicki zwany Zament – właściciel Miedar i Kępczowic k. Tarnowskich Gór.

[39.] Zbehlých poddaných zaden nema czvzim gruntu mocžy brati nema in bež poržadek prawa w tom zachowati a přžy Panu Gruntu se ohlasŷti

Nemohaucz se Pani Stawowe wtom Zrownatj, gest Stan Probesta tŷ U[c] žŷnil, adruzy Pani Stawowie Proti tomu Reprotestirowalj Naržŷkagicz take stan duchowni, Ze Nekteržj Pani Obŷwatele Zbiehlých Poddaných Swŷch w dobrach duchownich vi ex violenter berau, Wizŷmby [?] Sobe Melj Poržadkem Prawa postaupitj y wPrzed Pana Gruntu, na kterem gest zbehlŷ Poddanŷ Pozdrawitj, Widaucz Pani Stawowe wssechni Ze se Protiw Prawu a Poržadku Zemskemu wstahuge natom se unanimiter Znestj racžŷli Abŷ nikd bud Spanuw Obŷwateli Poddaneho Sweho zCžžyžo Gruntu mocžy Nebral, niberž Zebŷ prw přžy Gruntu Ohlasŷl, a dozweni Zadal, wodpornŷm Spuosobu Kdobŷ se ginacz postupowal, aneb oznamit, kterŷ bude wediel, jak sobie wtom dalegj postupowatj.

[39.] *Nikt nie może zbiegłych poddanych zabrać z cudzego majątku bezprawnie i powinien zgłosić to właścicielowi majątku*

Nie mogąc się panowie stanowi porozumieć w tej sprawie, [zgłoszonej] przez stan duchowny [proboszczów], a inni panowie stanowi przeciw temu protestowali, że niektórzy panowie obywatele swoich zbiegłych poddanych z dóbr duchownych siłą zabierali, bez [wiedzy] właścicieli majątków, chcemy, żeby zgodnie z prawem, najpierw zgłosili się do pana gruntu, u którego znalazł się poddany. Widząc wszyscy panowie stanowi, że jest to przeciwko prawu i porządkowi ziemskiemu, jednogłośnie uchwalili, aby nikt z panów obywateli poddanego swojego z cudzego gruntu nie brał, dopóki nie zgłosi to właścicielowi i nie zażąda wydania.

[52.] Stranŷ Ssenkowani Piw kolo mest ŷak ŷ stranŷ stuliržuw zawrženi

Uzkarzugicz setake ZeWeliki Ussčžŷrbek trpietj wPiw Warzenim a ssenkowani, pod: gna Milj aZwasstie odtych, kteržj Prawa nemagj na Piwa Warženi, Gich Mil. Pani Stawowe senatom Znestj Racžŷli, Ponewadž ta sPrawa přžy Brey Urber Comissy We Wratislawi, gesste až Posawadz versiruge, tak přžitom wsseliŷak pozustawugj. Micz Mnie Magj sobie Miesta za Ubliznost ze wblizssych Wesniczach okolo Miest skercz Stularže welika Přzekazka Rzemeslnikum w Miestach se dŷiege.

[52.] *W sprawie sprzedaży piwa koło miast i w sprawie straganiarzy [sprzedających piwo]⁷⁹⁶*

Uskarżają się [miasta] także, że ponoszą wielki uszczerbek [w dochodach] w warzeniu i sprzedaży [szynkowaniu] piwa w prawie 1 mili przez tych, którzy nie

796 Skargi miast do wyższej komisji we Wrocławiu na nieprzestrzeganie prawa mili i handel piwem.

mają prawa warzenia piwa. Ich Miłości panowie stanowi postanowili, [że] ponieważ sprawa ta w komisji piwnej we Wrocławiu jest omawiana, [należy] pozostawić [do czasu decyzji]. Także miasta [twierdzą], że dzieje się im krzywda w sąsiadujących [z miastami] wioskach przez stularzy⁷⁹⁷, którzy szkodzą [przeszkadzają] miejskim rzemieślnikom.

[54.] Abŷ Ssenkowani Wina Rubani a prodawani soli od tulagiczŷch Zŷduw na wesniczŷch prokazka nebyła

Zadagicz take Miesta, abŷ ssenkowani Wina Rubani ŷ prodawani Soli, teŷ Sskodliwŷch Tulagiczŷch Zŷduw na Wesniczach Zastaweno było, Pani Stawowe senatom Spolecznie Znestj Racŷŷli, Kterŷby se sPanuw Obŷwatelj naczo Takowego Prawa Nemiel, aneb Protiw Zrzetelnemu Prawu, aStarobilemu Zwŷczegj naUbliŷeni Privilegŷ Miestskeho, [c]zo Prŷed Sebe bral, abŷ Sobie Podle Prawa, aPorŷadku Zemskeho, Miesta Postupowalŷ wczŷm segŷm Nalezŷta SPrawedlnost Statj ma.

[54.] *Abby sprzedaŷ wina, rąbanie i sprzedaŷ soli przez wędrownych ŷydów na wsiach nie było dozwolone*

ŷądają teŷ miasta, aby była zabroniona na wsiach sprzedaŷ [szynkowanie] wina, rąbanie i sprzedaŷ soli przez wędrownych szkodliwych ŷydów. Panowie stanowi wspólnie uchwalili [uchwalić raczyli], który by z panów obywateli, nie miał takiego prawa [zezwolenia] lub działał przeciwko prawu i starych zwyczajów, na niekorzyść przywilejów miejskich i porządku ziemskiego, miasta mają prawo domagać się sprawiedliwości.

[64.] Constitutio proti formanum kterŷj poddanŷch wŷwozuj takowego Furmana z Czelatku ŷ konmj y zewsssem towarem wŷŷti [Brak dokończenia, obcięte]

Ponewadŷ seto czasto a husto prŷŷtreffuge aNachazŷ Ze formani Czŷŷŷ gedaucz sTowarem neb potowar, Poddanŷch Panuw Obŷwatelj ŷ Czeladku do ginŷch Knizet: Wŷwozuj, ŷak bŷ gim to Zastawitj, a jak teŷ ŷti Poddanj Kde segeden Znich dostane Karani bŷtj magj Gich Mil. Pani Stawowie senatom Znestj aPowolitj Racŷŷli Zetakowego furmana, neb koho gineho bŷ se to nasslo, Zebŷ Poddanŷch, neb Czeladŷ zKniets. Tiechto, do ginŷch odwezowal, toho Formana z Czeladku y Konmi, ŷze wssem Towarem Wŷŷti wolno bŷtj ma Weŷnym Poddanŷm Pak, ŷ Czeladi, Kdy se gich dostane, Prawo osadzitj datj sema, atakowa Constitutio, abŷ skerz Patenta Podhagich [?] była.

797 Rzemieślników wiejskich niezrzeszonych w cechach – partaczy.

[64.] Zarządzenie przeciwko furmanom, którzy poddanych [uciekających] wywożą, takiego furmana ze służbą i końmi oraz wszystkim towarem [sprzętem] należy ująć [...]

Ponieważ często i gęsto zdarza się, że obcy furmani jadący z towarem lub po towar, wywożą do innych księstw poddanych panów obywateli i ich czeladź. Aby im w tym przeszkodzić i karać poddanych, Ich Miłości panowie stanowi uchwalili, że takiego furmana lub kogo innego złapanego, co poddanych lub czeladź, z tych księstw do innych wywoził, zabrać [wóz] z końmi i towarem, poddanych jak i czeladź uwięzić, mając prawo osadzenia [ponownego na ziemi]. A takie przepisy w formie zarządzenia obowiązują.

[65.] Wssudŷ w Mestech a na Wssech Mistach Oppolski Wrtel a Waha
Oppolska bŷti ma

Widaucz Gich Mil.: Pani Stawowe Welki Neporządek w Knizetstwj tiechto bŷtj, Ze ŷak rŷka [?] wKaŷdŷm Miestie ginŷ Wrtel ŷ gina Waha senachazŷ, skierzewa [c]zo Kdŷ Koliw Panowie Obŷwatele, budŷ do ktereŷo Miasta obŷli Swe Poŷŷlagj, Welki Zmatek ŷ Sskodu podegmugj. Jakse natom Znestj apowolitj Racŷŷli, Abŷ gedem Wrtel, ŷ gedna Waha skierz Czele Knizetstwj Tiechto se Uzŷwala, ato Oppolskŷ Wertelj ŷ Oppolska Waha, naktereŷo bŷ se to sPanuw Obŷwatelj, Jak y duchownych jak ŷSwiedskŷch, Miest ŷ Wssŷ nasslo Cŷo bŷ Sobie ginacŷŷ postupowal wtym, ma gehu Pan Commornŷ Procurator ZaOhlassenim Stranŷ dle Porŷadku Zemskeho przed sewzatj.

[65.] Wszędzie w miastach i we wszystkich miejscach obowiązują opolskie miary i wagi

Ich Miłości panowie stanowi widząc wielki nieporządek w tych księstwach, że [z powodu] jak mówią⁷⁹⁸ w każdym mieście obowiązuje inna miara [wiertel] i inna waga, przez co panowie obywatele obojętnie do jakiego miasta zboże swoje posyłają, wielkie zamieszanie i szkody otrzymują. Dlatego [panowie stanowi] uchwalili, aby w całych księstwach obowiązywała jedna miara [wiertel] i jedna waga, mianowicie opolska i jeżeli by panowie obywatele tak duchowni, jak i świeccy, miasta i wsie, używali innej [inaczej postępowali], pan prokurator kameralny powinien przywołać ich do porządku.

798 Rŷka – mówią?

SNIEM OBECNÝ DERŽANY 4 JUNÝ LETHA 1674
W MIESTIE RATTIBORŽY 96

ZA NEÝMILOS: G: RŽÝM: CZÝS:, TEZ UHER: A ČŽESKE KRAL:
MI: PANA PANA NAS WSSECH NEÝMILOSTIWEGSSÝ, ZEBÝ
SNIEM OBEZNÝ KTERÝ W MESTIE OPPOLI DNE 6 MARTÝ
POMINULEHO 1673 LETTA BÝL ZACŽATÝ REASSUMIROWANÝ
A KONCZENÝ BÝL POWOLANIM A W TOM GEHO MI: WÝSOCZE
UROZENEMU PANU PANU FRANTZOWI S[WA]TE RŽ: RŽÝSSE
HRABETI Z OPPERSSDORFFU, SWOBODNEMU PANU Z DUBU
A FRÝDSTEINA DIEDICŽNEMU PANU NA HORNIM HLOHOWIE,
FRÝDKU A RATTIBORSKIM ZAMKU [...]

[Na koncu tekstu:] ACTUM ET CONCLUSUM W MIESTIE
RATTIBORŽY PRZY SNIEMIE OBECNÝM 4 DNE JUNÝ AO 1674.

96 SEJM POWSZECHNY ZAKOŇCZONY 4 CZERWCA 1674 ROKU
W MIEŚCIE RACIBORZU.

ZGODNIE Z ŽYCZENIEM JEGO RZYMSKIEJ CESARSKIEJ ORAZ WĘGIER-
SKIEJ I CZESKIEJ KRÓLEWSKIEJ MIŁOŚCI (PRZESŁANYM) JEGO MIŁO-
ŚCI WYSOKO URODZONEMU PANU, PANU FRANCISZKOWI ŚWIĘTEJ
RZYMSKIEJ RZESZY HRABIEMU Z OPPERSDORFFU, WOLNEMU PANU
NA DUBIE I FRYDSTEINIE, DZIEDZICZNEMU PANU NA GŁOGÓWKU,
FRYDKU I ZAMKU RACIBORSKIM, SEJM POWSZECHNY KTÓRY W MIE-
ŚCIE OPOLU DNIA 6 MARCA POPRZEDNIEGO 1673 ROKU ZOSTAŁ ZA-
CZĘTY [OBECNIE] KONTYNUOWANY I ZAKOŇCZONY ZOSTAŁ [...]

[Na koncu tekstu:] UCHWALONO I ZAKOŇCZONO W MIEŚCIE RACIBO-
RZU NA SEJMIE POWSZECHNYM DNIA 4 CZERWCA 1674 ROKU.

17. Straný zbraniowanj ukupowani obilj w Mestiech

Stiežugicz setake mnoży Pani Obýwatele, ZewMiestach natrhach lidem
ku ukupeni obilj přžýgýždegčým kupowatj zbranegj, Poddaných, Ze
czžýž kaupitj nesmj, Zaderžngj, sami pak přředkupowaním, abý to Zase
drazegj prodattj mohlj, Prodawateli Utiskagj [c]zo to wsse proti slussnostj
sediege, nato se Zneslj, Ze Miesta Privilegia swe nato předstiragicze
přžýsly Auržadu Zemským mezy tým časem a 12 Nedelmi pokazali,
aýak gednoho ý druheho Privilegium a Nadani Znj, skerc Patenta
oznameno býlo, Ktera Miesta bý pak Nemagicz Zržetedlne swe Nadanj,
toho přředkupowatj defacto Uzýwalo, netolkoto gemu Za staweno,
Niberž ý fiscaliter Convenirowane býtj ma.

17. *W sprawie zakazu handlu żywnością w miastach*

Skarżą się liczni panowie obywatele, że w miastach ludziom poddanym przyjeżdżającym na targ zabraniają kupować żywności – obcy nie śmie kupić, sami przedkupują [monopol kupna], aby później drożej sprzedać, sprzedających zmuszają i to wszystko bezprawnie się dzieje. W tej sprawie uchwalili [panowie stanowi], że miasta mają swoje przywileje, według których wprowadzili te zarządzenia w ciągu 12 tygodni przedstawić Urzędowi Ziemskiemu. Które zaś miasto, nie mając wyraźnych tych nadań, a w praktyce wprowadziło zasadę przedkupywania [monopol kupna], nie tylko zabroni się jemu [takich praktyk], ale obciążone będzie finansowo.

24. Straný zbehlych poddaných aby w giných Knizetstwich přžgmovani nebýli

Ze nekterým Panum Obýwatelum z pohrane[c]žných Knizetstwj Sbiehlj Poddanj gich Zaderžowani býwagj, aWýdatj gých nechtegj, Zadagj Pani Stawowie Go. Mil. Pana Heýtmana Zemskeho, aby do býskupstwj Nýskeho, Knizetstwj Oppawskeho, aKrnowskeho psatj aZadatj raczýl, aby takowych Zbiehlych Poddaných bez Kundtshasstu Nepržgmowalj, akde bý nachazelj, Takowi Panum gegých diedi[c]žným Wýdani býlj.

24. *W sprawie zbiegłych poddanych, aby w innych księstwach nie byli przyjmowani*

Że niektórym panom obywatelom ich zbiegli poddani zatrzymywani są w pogranicznych księstwach i nie są wydawani. Panowie stanowi żądają od Jego Miłości pana starosty ziemskiego, aby wysłał pisma do biskupstwa [księstwa] nyskiego, księstw opawskiego i karniowskiego, by takich zbiegłych poddanych bez dokumentu uwalniającego z poddaństwa nie przyjmowali, a gdyby się znaleźli, powinni być wydani ich panom dziedzicznym.

SNIEM OBECNÝ W MIESTIE RATTIBORZE 25 DNIE MIESICZE
APRILIS 1678 LETHA DRŽANÝ [97]

TAK ÝAKOŽ GEST GEHO RŽÝM: CZÝS:, TEŽ UHER: A ČŽESK:
KRAL: MIL: PAN PAN NASS WSSECH NEÝMILOSTIWEGSSÝ, ZA
NEÝPODDANEGSSÝM SAUDU ZEMSKEHO WÝHLEDOWANEM
TEN TO SNIEM OBECNÝ KONATI NEÝMILOSTIWEG POWOLITI
[...]

[Na końcu tekstu:] ACTUM EX CONCLUSUM W MIESTIE
RATTIBORŽI PRZY SNIEMIE OBECNÝM DNE 30 MESÝCZE
APRILIE AO 1678

SEJM POWSZECHNY [97] W MIEŚCIE RACIBORZU ZWOŁANY
NA DZIEŃ 25 KWIETNIA 1678 ROKU

NA UNIŻONĄ PROŚBĘ SĄDU ZIEMSKIEGO, JEGO RZYMSKA CESARSKA,
RÓWNIEŻ WĘGERSKA I CZESKA KRÓLEWSKA MIŁOŚĆ PAN, PAN NASZ
WSZYSTKICH NAJMIŁOŚCIWSZY, SEJM TEN POWSZECHNY POZWOLIĘ
ZWOŁAĆ [...]

[Na końcu tekstu:] SPORZĄDZONO UCHWAŁY W MIEŚCIE RACIBORZU
NA SEJMIE POWSZECHNYM DNIA 30 MIESIĄCA KWIETNIA ROKU 1678.

13. Wrtele a wahy magi se z oppolsku mensuru Confirmirowati

Pržypominagicz sobie tež Pani Stawowe ħak [Tekst uszkodzony]
Sniemach rownost Wrteli, Wahy, tiech obuch Knizetstwi [Tekst
uszkodzony] a Postawena była, podle cžeho abŷ Posawadŷ wMiestach
[Tekst uszkodzony] Nebŷlo, anetoliko Kaŷde Miesto ŷ Mieste[c]ŷko dle
proliti [Tekst uszkodzony] ŷWahŷ Podwŷssowalo niberŷ Take ŷginse
trhowŷ Swobodŷ [Tekst uszkodzony] tirugj, Pani Stawowe Czose Wrtelj
aWahŷ dotŷcŷe, ktere oboge [Tekst uszkodzony] powssech Miestach
aMeste[c]ŷkach z Oppolskau menzuru aWahu se conformirowati magj
przy przedesslŷm Sniemowŷm Zawrŷzeni czele awsseliŷak pozustawugj
apodle toho gsau[c]z od Go. Czys. Mil. Confirmowane wsseliŷak
Sezachowati Miesta Powinne gsau.

13. Miary [wiertele] i wagi mają być opolskiej miary

Panowie stanowi przypominają [Tekst uszkodzony] ujednolicenie miar [wierteli]
i wagi w obu księstwach [Tekst uszkodzony] i ustalona była, czego dotąd w mia-
stach [Tekst uszkodzony] nie było, a kaŷde miasto i miasteczko [Tekst uszkodzo-
ny] i wagi podwŷŷszało, równieŷ i inne wolnoŷci targowe [Tekst uszkodzony], pa-
nowie stanowi, co się miar [wierteli] i wagi dotyczy, kŷtŷre oba [Tekst uszkodzony]
we wszystkich miastach i miasteczkach mają być przyjęte opolskie miary i wagi,
zgodnie z poprzednimi uchwałami sejmowymi, kŷtŷre pozostają nadal waŷne,
a miasta powinny zachować się zgodnie z tymi [uchwałami] zatwierdzonymi
przez Jego Cesarską Miłość.

22. Steŷnost Mest w prŷŷczynie spulirŷj krcŷm, jarmarkuw ŷginŷch handlŷ
gim ku sskodie

Wicze se Stieŷowaly Mesta Ze mnohe Spulirŷj Krcŷm Jarmarkuw ŷginŷch
handlŷ naWelike Straczeni Swobod gegŷch Pani Stawowe Samŷ tam
trpegi, Stawagi adopausstegi neŷ Ponewadŷ to adfustiam distributoram
Naleŷ budau wiedetj ħak Proti takowym w naleŷŷtych Mistach agirowati.

22. *Przeszkody miast w wolnym handlu w karczmach, na jarmarkach i innych handlów*⁷⁹⁹

Wielce skarżą się miasta, że liczni przekupnie w karczmach, na jarmarkach i inne handle naruszają ich przywileje [doprowadzają do wielkich szkód], panowie stanowią sami na tym cierpią dopuszczając do tego, ale wydający wyroki [sądy] będą wiedzieli jak postępować w tych miejscach.

799 W sprawie wprowadzanych przez miasta ograniczeń wolnego handlu.

Księgi sądowe

KSIĘGI ZIEMSKIE (ZEŃSKE KNIHY, LANDBUCH)

KSIĘGA ZIEMSKA

Lata 1557–1604

Zemsky Archiv Opava, sygn. 376

[Zbiór fotokopii zaginionej księgi ziemskiej]

1.

Kupp niektórych lidy Wneznassynie⁸⁰⁰. Jan Dluhomil

My Ferdinandie Czysarze Kral etc.⁸⁰¹ Wyznawame Zie Przed Urozeneho Jana Zoppersstorffu⁸⁰² wystupil slawutny wierny nassmily Sygmundt Jordan⁸⁰³ zstareho Paczkowa gsaucz Zdraw na Tiele y rozumie sPrzedesslu raddu Przatel⁸⁰⁴ swych dobrowolnie Wyznal Zie prawym kaupem wprawie a sprawedliwe diedicztwi za Summu Penicz giz gemu Zuplna a doczela Zaplaczonych rzadnie diedicznie a Prawie Prodal Atu y hned stegicz do Kancelarzy⁸⁰⁵ nassy Oppolske podle obycziege dotczyenych knizieczstwi wrucze gehu odewzdał a postupil lidy Poddane swe wneznassynie ktery gsau po Przedkach gehu naniey Przypadli a on ge Posawał prawie diedicznie drziel a uzywał sPrawem wrchnim diedicztwim grundy tiemż lidem Sprawedliwie naleziegiczymi rolemi oranymi y neoranymi Lankami Pastwami hristinami Platy ospy robotami Pocztaami winami i wssemi a wsseliakymi Powinostemi y stim obdarowanim knizieczym ktery tiż lidem magi wssym tim sPusobem yak ge sam diedicznie po Przedkach swych drziel a Uzywał nicz tam sobie Erbom a Potomkom swym nepozustawugicz ani Wyminagicz slawutnemu wiernemu nassemu milemu Janowi Dluhomilowi z Býrawy a na Býrawie⁸⁰⁶ Erbom a Potomkom gehu Także y giż gmenowany Jan Dluhomil z Erby a Potomky swymi Tyż lidy a Statky se wssym gehu Przyslussenstwim bude moczy rzadnie swobodnie kwieczystemu diedicztwi miti drzieti obsedieti Uzywati dati prodati Zastawiti Zamieniti na swe swych Erbuw Potomkuw a blizszych lepsse Uzytecznieysse obratiti stim wssym jako swym własnim

800 Nieznaszyn k. Koźla.

801 Ferdynad I – cesarz niemiecki, król czeski.

802 Jan von Oppersdorff – starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego.

803 Zygmunt Jordan ze Starego Paczkowa – właściciel majątków w okolicy Koźla.

804 „[...] ZPrzedesslu raddu Przatel [...]” – za zgodą rodziny.

805 „[...] A tu y hned stegicz do Kancelarzy [...]” – zgłosił się do kancelarii ziemskiej.

806 Jan jun. Dluhomil z Bierawy na Bierawie – właściciel Bierawy k. Koźla.

diedicztwim Uczyniti y nechati yakoby se gemu neylepe zdalo libilo a Porazeno bylo Przitom nahorze gmenowaneho heytmana naseho dotczenych Kniziestwi se wssy Staranosti Proszycz aby takowy diediczny kup a odewzdawek na mistie nassym Przejal dopustil a Potwrdil.

Y Poniewadz giz gmenowany Haytman nass spola sginyymi ktomu Narzyzenymi Raddami a Wiernymi Poddanymi Nassymi Uwazyli i Uznali zie diediczny kup slussnie Przyjat a Potwrczen byti ma Perz Hledaucz na gegich Prozbu tudiz Poslussne wierni a Ponizene sluzby ktore miniy Przedkowe gich nam Przedkom nassym a Przedsslym kralom Czeskym Knizat oppolskym czynili agesscze nim Erbom nassym a Potomnim kralom Czeskym Neywyssym knizatow WSlezy tim wicz a Powolniegi czyniti magia mohli My gsau tak yakzto Kral a Pan gegich diediczny milostiwie ktomu Powoliti a takowy diediczny kup Potwrditi raczyli Stwruzgem Potwruzgem ynyne moczy listu tohoto nasse[ho] Czsarskeho yakzto kralugicz Kral Czesky a neywysse Knizie wSlezy Oppolske a Ratiborske Zmilosti Nassy Prawem a moczy Wrchnosti nassy Pakzodane neystalegę agemu NeyPotrzeniegi byti muž ama Chceme a racyme aby Nahorze ponemowany Jan dluchomil zErby a Potomky swymi wyse gmenowany statek mohl diedicznie miti drziety uzywaty dati prodati Zastawiti Zamieniti stim Uczyniti y Nechati yako zswym Wlastnim diedicztwim yakz nahorze obssyrniegi zlorzeno a Wysadrzeno gest Przed name Erbŷ Nassymi abuduczymi Krali Czeskymi aNeywyssymi Knizaty wSlezy oppolskymi a Ratiborskymi y sycze Przed ginyymi wsseliakymi osobami wolno swobodno a bez Przekazky⁸⁰⁷ Wssakz nam Erbom Nassym a Potomnim Kralom Czeskym regalium mocznosti a sluzbam bez sskody Temu Na Swiedomi gest nasse kral. A Zemska Peczet ktomuto listu Zewiessona Genz dan a psan w Oppoli w Autery po sw. Wŷtu Letha 1562 Poczytagicz.

Przyto gsau byli Stateczny a slawutny wierny Nassy mili Girzyk Zyrowsky sudy⁸⁰⁸, Mates Loga⁸⁰⁹ a Waczlaw Czybulka⁸¹⁰, Jan Zyrowsky⁸¹¹ Krysstoff Warkocz⁸¹² a Mikulass Lesotha z Steblowa na Blaziegowicz⁸¹³ kanczlerz Nass w Nadepsanych Kniz. Kteremu tento list Poruczen⁸¹⁴.

807 „[...] Przed ginyymi wsseliakymi osobami wolno swobodno a bez Przekazky [...]” – może posiadać majątek dowolnie i swobodnie bez przeszkód ze strony innych wszelakich osób.

808 Jerzy sen. Żyrowski z Żyrowej k. Strzelec Opolskich (zm. 1567 r.) – sędzia ziemski księstw opolskiego i raciborskiego, właściciel Żyrowej, Poręby, Suchodańca i Kotulina k. Strzelec Opolskich.

809 Maciej sen. von Logau (zm. 1567 r.) – właściciel Śmicza k. Prudnika. W 1551 r. był członkiem komisji rozgraniczającej Śląsk od Polski w okręgu oleskim.

810 Wacław Czybulka z Litultowic k. Opawy – właściciel Świerczy k. Olesna, ławnik sądu ziemskiego.

811 Jan sen. Żyrowski z Żyrowej – właściciel i założyciel linii z Półwi k. Opola (obecnie dzielnica Opola), posiadał również Bierkowice i Sławice k. Opola.

812 Krzysztof Warkocz (Warkotsch) z Nieszkowic k. Strzelina – ławnik sądu ziemskiego księstw opolskiego i raciborskiego, właściciel Zwiastowic i Naczęslawic k. Głogówka.

813 Mikołaj jun. Lasota ze Steblowa k. Koźła – właściciel Błaziejowic k. Koźła, kanclerz księstw w latach 1558–1580.

814 „[...] list Poruczen” – sporządził dokument.

k. 129–129v

Kupno niektórych ludzi w Nieznaszynie. Jan Dluhomil

Opole, wtorek po św. Wicie 1562 roku [1.12.1562].

Sprzedający: Zygmunt Jordan ze Starego Paczkowa.

Kupujący: Jan Dluhomil z Bierawy na Bierawie.

Przedmiot: Poddani ludzie w Nieznaszynie, których odziedziczył po przodkach, z wyższym prawem z ziemiami sprawiedliwie należącymi do tych ludzi, polami oranymi i nieoranymi, łakami, pastwiskami, zaroślami, opłatami, zbiorami, pańszczyzną i innymi obowiązkami i wszelakimi powinnościami oraz przywilejami książęcymi posiadanymi przez tych ludzi, nic sobie i spadkobiercom swoim nie pozostawiając.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy Żyrowski – sędzia ziemski, Maciej von Logau, Wacław Czibulka, Jan Żyrowski, Krzysztof Warkocz, Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błazejowicach, kanclerz księstw, któremu polecono sporządzić ten dokument.

Kup Nekolka sedlakuw w studene⁸¹⁵. Girzik Wrannsky

Wystaupil slawutny wierny nass mily Hynek Tamffald z Tamffaldu⁸¹⁶ gsaucz zdraw na tiele y rozumie sprzedesslu Raddu przatel swych dobrowolnie wyznal ze prawym kupem wPrawe a sprawedliwe diedicztwi za summu Penicz giz ge zuplne do dczela zaplaczenu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal a tu y hned stogicz w Canczelarzy nassy Oppolskey podle obýczęze tiechże Knizeczstwi wmoz a rucze geho odewzdał aPostupil diedicztwe swe we wsy studeney wKnizeczstwi Ratiborskym wleżycze totiz trzi czlowieky osedle⁸¹⁷ a Pustu zahradu z ffolwerkem lankami olssinkau y wssim tim czo tamż gemu na tiech ledech a gruntie w studenney sprawedliwie Należy Nicz tam sobie Erbom a Potomkom swym newyminagicz ani Pozostawugicz we wssech tiech mezech a hranicznych yak od ginych zstaradawna oddielen a wyhraniczen gest⁸¹⁸ sewssem prawem tak yakz on to sam po przedczych swych miel drżel używał a obsediel podle zmiený listow starych Prawie

815 Studzienna (obecnie dzielnica Raciborza).

816 Henryk Jost Tamfeld (Tanfeld) – właściciel zamku i wsi Bluszczowa, Rogowa, Rogowca, opuszczonej Syrynki oraz trzech chłopów w Studziennej, których dotyczy ta transakcja (wszystkie miejscowości k. Raciborza).

817 „[...] trzi czlowieky osedle [...]” – trzech chłopów [ludzi] osiadłych [na gruntach pana – pańszczyźnianych].

818 „[...] we wssech tiech mezech a hranicznych yak od ginych zstaradawna oddielen a wyhraniczen gest [...]” – we wszystkich miedzach [w obrębie miedz] i granicach, które od dawna od innych zostały wydzielone.

na tyz statek wyslych⁸¹⁹ slawutnemu wiernemu Nassemu milemu Girzikowi wraninskemu z wranina a na wraninie⁸²⁰ Erbom a Potomkom gehu Tak ze nynŷ dotczeny Girzik wraninsky s Erby a Potomky swymi, wyss psany statek bude moczy diedicznie miti drzeti uzywati Pozywati dati prodati zastawiti zamieniti stim ucziniti y nechati jako z swym vlastnim diedicztwim. Se wssy pilnosti takoweho kupu ze potwrzenŷ prosycz. Y Poniewadz dotczeny Haytman nass spolu sginymi ktomu Narzyzenymi Raddami a wiernymi Poddanymi Nassymi uwazyli a uznali ze takowy diediczny kup slussnie Przijat a stwrzen byti ma, My gsme take Prohledagicz ksluŷbam gegich ktore gsau onŷ nam a Przedkem Nassim przedesslym kralom Czeskym cziniwali a gesste tim wicz a Powolnietgi cziniti magi a mohau yakzto Kralugiczny Kral Czesky a neywysse Knize w Slezcy Oppolske a Ratiborske milostiwie ktomu Powoliti a timto listem Nassim Czysarskym Potwrditi raczili Stwrzugem a Potwruzugem sgewnie Prawem a moczy Wrchnosti nassy yak odnas neystalegŷ a tymuŷ girzikowi wraninskemu Erbom a Potomkom gehu Neywzyteczmigi a Potrzebniemi byti muoz a ma. Chcticze tomu aby czasto Psany⁸²¹ Girzik wraninsky s Erby a Potomky swymi takoweho diedicznego kupu wsseliak Podle Nadepsanego spusobu uzyti dati Prodati Zastawiti stim uczyniti y nechati jako zswym vlastnim diedicztwim bez Przekazky wsseliakych osob mocz miel a mohl. A Wssak mocznosti a sluzbam nassim bez sskody. Tomu dla swiedomi Datt[um] w Rattiborzy w Patek po Pamatcze stieti swateho Jana⁸²² Letta 1565 Poczitagicz. Przitom gsau byli Urozeny stateczni a Slawutnŷ wierni Nassy mili Waczlaw Sedlniczky z Choltic⁸²³ Waczlaw Czybulka, Jan Kokorz⁸²⁴, Jan Starzynsky⁸²⁵ a Mikulass Lesotha Kanczlerz nass nadepsanych Knieczcztwi kteremu tento List Poruczen.

2.

k. 164–164v

Kupno niektórych wieśniaków w Studziennej. Jerzy Wraninski

W Raciborzu, w piątek po pamiętce Ścięcia św. Jana 1565 roku [31.08.1565].

Sprzedający: Henryk Tamfeld z Tamfeldu.

Kupujący: Jerzy Wraninski z Wranina na Wraninie.

Przedmiot: Trzech chłopów „osiadłych” [pańszczyźnianych] we wsi Studzienna koło Raciborza oraz opuszczoną zagrodę, zabudowania folwarczne, z łakami,

819 „[...] podle zmienŷ listow starych Prawie na tyz statek wyslych [...]” – wg treści starych dokumentów prawnie wydanych na ten majątek.

820 Jerzy Wraninski z Wranina (Wronin k. Koźła).

821 „[...] czasto Psany [...]” – wyżej często wymieniony.

822 „[...] w Patek po Pamatcze stieti swateho Jana [...]” – w piątek po pamiętce ścięcia św. Jana.

823 Wacław Sedlnicki (Sedlnitzky) z Choltic (zm. 1572 r.) – właściciel Rybnika i Pszowa.

824 Jan Kokorz (Kokors) z Kamieńca k. Gliwic – właściciel Kamieńca, Dąbrowki k. Gliwic, Rzędowic, Wierchlesia i Grodziska k. Strzelec Opolskich.

825 Jan jun. Starzynski (zm. po 1575 r.) – właściciel Ciochowic k. Toszka.

olszynami i wszystkim co w tej wsi należy do niego, w granicach „od starodawna” wyznaczonych, ze wszystkimi prawami, tak jak to otrzymał od swoich poprzedników⁸²⁶.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Waclaw Sedlnicki z Choltic, Waclaw Czibulka, Jan Kokorz, Jan Starzynsk i Mikołaj Lasota – kanclerz, który ten dokument sporządził.

3.

Kup wkadlubie⁸²⁷ Melchara dobszycze Petr Miauzga

Maximilian druhy etc.⁸²⁸ Wystaupil Slawutny wierny nass mily Melchar dobszycz z Plawu⁸²⁹ gsaucz zdraw na Tiele y rozumie z Przedesslu Raddu przatel swych dobrowolnie wyznal ze Prawym kupem wprawe a sprawedliwe diediczstwi za Summu Penicz giz gemu swplna a do dczela zaplaczenu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal A tu y hned stogicz Kanczlarzy Nassy Oppolske wmoz a rucze gehu odewzdał a Postupil Statczek swuy wseczek kteryz w Kadlubie miel wKraginie Nassy Olezske Zalezyczy⁸³⁰ sewssem tyhoz stateczku Przislussenstwim z sydlem dwory ffolwarkem Planym neb zarostlym Rolemi oranymi i neoranymi, Lankami Bory lezsy Bartiemi Pustymi y osedlymi⁸³¹ y ginyimi wsseliakymi Uzytky a Pozytky malymi y welikymi yakymi se koli gmeny gmenugi neb gmenowany byti mohu Tak ssyroko a dluho we wssech tiech mezech a hranicznych yakz od staradawna tyz statczek wymierzen a Wyhraniczen gest A on gey sam Po Przedeczych swych drzel a uzywal Podle listuw starych Prawie Na tyz statek Wysslych Nicz sobie Erbom a Potomkom swym na tomz Stateczku nePozustawugicz Robotnemu wiernemu milemu Petrowi miauzgowi diediczom a Potomkom gehu⁸³² Tak zie nyny gmenowany Petr miauzga zdiediczy a Potomky swymi na horze dotczyeny statczek bude moczy rzadnie a swobodnie kwieczistemu diediczstwi miti drzeti obsedieti uzywati dati Prodati zastawiti Zamieniti Na swe swych diediczuw Potomkuw a blizssych lepsse a uzytecznieysse obratiti stim yako z swym vlastnim diedicztwim ucziniti y nechati yakby se gemu Neylipe zdalo libilo a Porazeno bylo.

826 Z innych źródeł wynika, że kupił ich w 1539 r. od Waclawa Charwata Petrowicza.

827 Kadłub Wolny k. Olesna

828 Maksymilian II, cesarz.

829 Melchior Dobszyc (Dobschütz) z Pławu k. Krosna Odrzańskiego. Jako drugą swoją siedzibę ród podawał Chorulę k. Opola. W 2. połowie XVI w. oprócz Choruli posiadali liczne, drobne majątki w okolicy Koźła i Gliwic.

830 Majątek leżący w Kadłubie (Kadłub Wolny) w okręgu oleskim.

831 Sydło – siedlisko, dom mieszkalny; plany – błonia, pastwiska; zarostly – zarośla, ugory; bory – najczęściej lasy szpilkowe, lesy – lasy mieszane; bartie puste y osedlene – barcie puste i zasiedlone.

832 „[...] Robotnemu wiernemu milemu Petrowi miauzgowi diediczom a Potomkom gehu [...]” – pracowitemu [tytuł przysługujący chłopu] wiernemu kochanemu Piotrowi Miazdze spadkobiercom i potomkom jego [...].

Przitom na horze gmenowaneho haytmana Nasseho dotczyenych Knizeczstwi sewssy Pilnosti Proszycz Aby takowy diediczny kup a odevzdawek na mistie Nassym Przijal a dopustil. Y Poniewadz gizgmenowany Haytman nass spolu sginymi ktomu Narzizenymi Raddami a wiernymi Poddanymi Nassymi Uwazyli a uznali ze takowy diediczny kup a odevzdawek slussnie Przijat a Potwrzen byti ma. My gsau take milostiwie ktomu Powoliti a takowy kup Potwrzyci raczyli Stwruzgem a Potwruzgem sgewnie moczy listu tohto Nasseho Czysarskeho ykzto kralugiczny Kral Czesky Aneywyzsse knize w Slezy Oppolske a Ratiborske Prawem A moczy mocznosti Nassy ykz odnas Neystalegi a tymurz Petrowi Miazgowi diediczom a Potomkom gego neystalegi a neyPotrzebniegi byti muze a ma Tycziene Aracziene Aby gmenowany Petr Miazga zdiediczy a Potomky swymi takoweho diedicznego Kupu ykz na horze dotczono bez przekazky wsseliakych osob Uzyti mohl. Wssak mocznosti a sluzbam Nassym bez sskody. Tomu Na swedomie Genz dan w Oppoli w Pondieli Po nedeli genz slowe Cantate⁸³³ Letha MDLxvi Poczitagicz. Przitom gsau byli Urozeny Stateczny aSlowutni Wierni Nassy mili Waczlaw Sedlniczky a Girzik Zyrowsky sudi Zemsky⁸³⁴ Jan Zyrowsky na Sstiepanowiczach⁸³⁵ Waczlaw Czybulka a giny saudczy Zemssczy etc. A Mikulass Lesotha etc. Kanczlerz Nass Nadepsanych Knizeczstwi Kteremu tento list Poruczen.

3.

k. 169

Sprzedaż w Kadłubie Mielchiora Dobszycza. Piotr Miazga

W Opolu, w poniedziałek po niedzieli zwanej Cantate roku 1566 [13.05.1566].

Sprzedający: szlachcic Melchior Dobszyc z Plawu.

Kupujący: wolny chłop Piotr Miazga.

Przedmiot: „Mająteczek” w Kadłubie, w okręgu oleskim z budynkiem mieszkalnym, dworem, folwarkiem, błoniem lub zaroślami, polami oranymi i nieoranymi, łąkami, borami, lasami, barciami pustymi i zasiedlonymi i wszystkimi prawami, jakie sprzedający na tym mająteczku posiadał w granicach, które od dawna a on po poprzednikach swoich posiadał prawnie, nic sobie nie zostawiając.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Wacław Sedlnicki, Jerzy Żyrowski – sędzia ziemski, Jan Żyrowski na Szczepanowicach, Wacław Czybulka i inni ławnicy sądu ziemskiego oraz Mikołaj Lasota – kanclerz ziemski, który dokument ten sporządził.

⁸³³ Nedela Cantate – czwarta niedziela po Wielkanocy

⁸³⁴ Jerzy Żyrowski z Żyrowej na Żyrowej – w latach 1538–1561 starosta księstwa strzeleckiego, od 1562 r. sędzia ziemski księstw opolskiego i raciborskiego.

⁸³⁵ Jan Żyrowski z Żyrowej z linii ze Szczepanowic k. Opola (obecnie dzielnica Opola) – właściciel Szczepanowic.

Kup mezy Janem poliezkym a Petrem Miazgu

Maximilian druhy etc. Wystaupil slawutny wierny mily Jan Poliezký⁸³⁶ gsaucz zdraw na Tiele y rozumie zPrzedesslu Raddu Przatel swych dobrowolnie Wyznal ze Prawym Kupem w Prawe a Sprawiedliwe diedicztwi za Summu Penicz giz gemu zuplna a do dczela zaplaczenu rzadnie diedicnie a Prawie Prodal a tu y hnede stogicz w Kancelarze Nassy Oppolske wmoz a rucze gehu odewzda a Postupil Statek swuy Wsseczek kteryz w Kadlubie ma wKraginie Nassy Olezskie zalezyczy z sydlem dworem ffolwerkem wyprawenym i zarostlym z laukami Bormi liessy Chrastinami⁸³⁷ y sewssemi a wsseliakymi Uzytki a Pozitky malymi y wielikymi yakymi se koli gmenygmenugi neb gmenowany byti mohu Nicz newynimagicz ani Pozustawugicz Tak ssyroko a dluho Wewssechtiech mezech a hranicznych yak tyz statek od Starodawna wymienen a od ginych oddielen gest A on geg sam Po Przedcznych swych slussnie obsiedel miel drzel a uzywal Podle Znieni listuw starych Prawie na tyz statek wyslych Nicz tam sobie Erbom a Potomkom swym Newynimagicz ani Pozustawugicz Robotnemu Wiernemu milemu Petrowi Miazdze⁸³⁸ diediczom a Potomkom gehu tak zie nyny gmenowany Petr miazga zdiediczy a Potomky swymi Na horze dotczny statek bude moczy rzadnie a swobodnie kwieczistemu dieicztwi miti drzeti obsiediti uzywati dati Prodati zastawiti zameniti na swe swych diediczuw a Potomkuw a blizszych lepsse a uzytecznieysse obratiti stemi wssemi yako zswym Wlastnim diedicztwim ucziniti y nechati yak by se gemu Neylipe zdalo libilo a Porazeno bylo.

Przitom na horze gmenowaneho Haytmana Nasseho dotcznych Kniezczstwi se wssy pilnosti Proszycz aby takowy diediczny kup a odwzdauek Na mistie Nassem Przigal a dopustil y Poniewadz giz gmenowany Haytman Nass spolu sginyymi to Narzizenymi Raddami a wiernymi poddanymi Nassymi uwazyti a Uznali ze takowy diediczny Kup a odwzdauek slussnie Przijat a Potwrzen byti ma take milostiwie Ktomu Powoliti a takowy kup Potwrziti raczili Stwrzugem a Potwrzugeme Zgewnie moczy listu tohotu Nasseho Czysarskeho yakzto kralugeczy Kral Czesky aNeywysse knize wSlezy Oppolske a Rattiborske Prawem a moczy wrchnosti Nassy yak od nas Neystalegi A tymuz Petrowi Miazgowi diediczom a Potomkom gehu neystalegi a neyPotrzebeniegi byti muoze a ma Zyczime a Raczime aby gmenowany Petr Miazga z diediczy a Potomky swymi takoweho diedicznego Kupu yakz na horze dotczeno bez Przekazky wsseliakych osob Uziti mohl Wssakz mocznosti a sluzbam Nassym bez sskody.

836 Polescy – mało znana drobna szlachta górnośląska herbu Brochwicz spokrewniona z Wrąniskimi i Dobieszowskimi.

837 Z siedliskiem (domem mieszkalnym), dworem, opuszczonym i zarosłym folwarkiem, łąkami, borami, lasami i zaroślami.

838 Piotr Miazga – wolny chłop skupujący podupadłe niewielkie majątki szlacheckie.

Tomu na swiedomu Genz dan w Oppoli w Strzedu po s. Agnesscze Letha M.D.Lxvi Poczitagicz⁸³⁹. Przitom gsau byli Urozeny Stateczni a Slawutni Wierny Nassy mili Girzik z Opperstorffu swobodny Pan etc. a Haytman nass Ratiborsky⁸⁴⁰ Girzik Zyrowsky etc. Jan Zyrowsky Na sstiepanowiczach Jan Kokorz Krystoff wachtel⁸⁴¹ a Mikulass lesotha etc. Kanczlerz Nass Nadepsanych knize. kteremu tento list poruczeno.

4.

k. 169v

Kupno między Janem Poleskim a Piotrem Miazgą

W Opolu, w środę po św. Agnieszce 1566 roku [23.01.1566].

Sprzedający: szlachcic Jan Poleski.

Kupujący: wolny chłop Piotr Miazga.

Przedmiot: cały swój majątek w Kadłubie, w okręgu oleskim z siedzibą, dworem, zarosłym i opuszczonym folwarkiem, łąkami, borami, lasami, zaroślami i wszystkim, co do nich należało.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy z Oppersdorffu – wolny pan [baron] etc., starosta raciborski, Jerzy Żyrowski etc., Jan Żyrowski na Szczepanowicach, Jan Kokorz, Krzysztof Wachtel oraz Mikołaj Lasota – kanclerz, który dokument ten sporządził.

5.

Kup mezy petrem Miazgu a Ondrzegem Kosku

Maximilian druhy etc. Wystupil robotny Petr miazga z Kadluba gsauce zdrow na tiele y rozumie z Przedeslu Raddu Przatel swych dobrowolnie wyznal ze Prawym kupem w Prawe a sprawedliwi diedicztwi ze Summu Penicz giz gemu zsplna a do dczela Zaplaczenu rzadnie diedicztwie a Prawie Prodal a tu y hned stogicz w Kanczelarzi Nassy Oppolske w mocz a rucze gehu odewzdał a Postupil statek ten wsseczek w kadlubie wkragim Nassy Olezszske zaleziczu ktery byl od Slowutneho wierneho Nasseho mileho Jarosse Gassynskeho kupil z dworem a sydlem ffolwerkem Planym y zarostlym Rolemi oranymi y neoranymi s lankami Planymi y Zarostlemi y Zarostlymi s Bory liezsy Bartiemi Chrastinami y wssym a wsseliakym tyhoz stateczka Przislussenstwim Uzytky a Pozitky malymi y Welikymi yakymi se koli gmeny gmenugi neb gmenowany byti mohu nicz Newynimagicz ani Pozustawugicz Tak ssyroko a dluho we wssech tiech mezech a Hraniczach yakz tyz stat[e]czek od starodawna Wymierzen Awyhraniczen gest a on gdy sam po Przedczych swych drzel a Uzywial

839 Dano w Opolu, w środę po św. Agnieszce roku 1566 licząc.

840 Jerzy z Oppersdorffu – wolny pan (baron) etc. (pełny tytuł), starosta raciborski, Jerzy I von Oppersdorff (zm. 1577 r.) – właściciel Raciborza i Polskiej Cerekwi.

841 Krzysztof Wachtel von Panthenau (Ratajno k. Dzierżoniowa) – właściciel Trzebiny i Miłowic k. Prudnika. Od jego nazwiska Trzebinę zaczęto nazywać *Wachtel-Kunzendorf*.

podle Znienj listuw starych Prawie dla tyz statek wyslych Ondrzegowi Kozkowi diediczom a Potomkom gehu. Takzie nyny gmenowany Ondrzeg Kozka zdiedziczy a Potomky swymi Na horze gmenowany statczek bude moczy rzadnie swobodnie kwieczystemu diediczstwi miti drzeti obsedieti Uziwati Pozywati dati Prodati zastawiti Zamieniti dla swe swych diediczuw Potomkuw Abliżssych lepsse a uzytecznieysse obratiti stim wssym jako z swym vlastnim diediczstwim ucziniti y nechati Yakby se gemu Neylepe zdalo libilo a Porazeno bylo.

Przitom nahorze gmenowaneho Haytmana Nasseho dotczonych knieczstwi se wssy Pilnosti Proszycz Aby takowy diediczny kup a odewzdawek na mistie Nassym Przijal a dopustil Y Poniewadz giz gmenowany Haytman nass spolu s ginymi ktomu Narzizenymi Raddami a wiernymi Poddanymi Nassymi uwazili a Uznali ze takowy diediczny kup slussnie Przijat dopussten a Potwrzen byti ma. My gsme take milostiwie ktomu Powoliti a takowy kup Potwrđiti raczili Stwruzgem a Potwruzgem zgewnie moczy listu tohotu Nasseho Czysarskeho yakzto kralugiczy Kral Czesky a Neywyzsse knize wSlezy Oppolske a Rattiborske Prawem a Moczy Wrchnosti Nassy yakz odnas neystalegi a tymuz Ondrzegowi Kozkowi neystalegi A neyPotrzebniegi byti mucz Ama.

Chczime a raczime aby nyny gmenowany Ondrzey Kozka zdiedziczy a Potomky swymi takowego stateczku yakz nahorze dotczeno a wyjadrzeno gest bez Przekazky wsseliakych osob uzyti mohl Wssakz mocznosti a sluzbam Nassim bez sskody. Tomu na Swiedomi Genz dan w Oppoli wstrzedu przed Pamatku Na wyru obraczeny s. Pawla Letha MDLxvi Pocztagicz.

Przitom gsau byli Urozeny Stateczni a slawutni wierni Nassy mili Girzik zOpperstorffu etc. Girzik Zyrowsky Jan Zyrowsky Na sstiepanowiczach Jan Kokorz Krystoff Wachtel a Mikulass lesotha etc. Kanczlerz Nass Nadepsanych knieczstwi kteremu tento list Poruczen⁸⁴².

5.

k. 170

Kupno między Piotrem Miazgą a Andrzejem Kózka

W Opolu, w środę przed pamiątką Nawrócenia św. Pawła 1566 roku [23.01.1566].

Sprzedający: wolny chłop Piotr Miazga.

Kupujący: wolny chłop Andrzej Kózka.

Przedmiot: majątek w Kadłubie, w okręgu oleskim, poprzednio kupiony od Jarosza [Jarosława] Gaszynskiego – dwór, siedlisko, folwark, błonie i zarośla, polami oranymi i nieoranymi, łąkami, borami, lasami, barciami, zaroślami i wszystkim co do niego należy.

842 Świadczenie jak w poprzednim dokumencie.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy z Oppersdorffu, Jerzy Żyrowski, Jan Żyrowski na Szczepanowicach, Jan Kokorz, Krzysztof Wachtel oraz Mikołaj Lasota – kanclerz.

Uwaga: Sprzedaż majątku przez Piotra Miazgę Andrzejowi Kózce nastąpiła w tym samym dniu, w którym Miazga kupił go od Jarosza Gaszyńskiego. W księdze ziemskiej pisarz przedstawił obie transakcje [Zob. dokument następny].

6.

Kup mezy Jarossem Gassynskym a Petrem Mizgu

Maximilian druhy etc. Wystupil Slawutny wierny nass mily Jaross Gassynski z Gassyny w Kadlubie⁸⁴³ gsaucz zdrowy na Tiele y rozumie Przedesslu Raddu Przatel swych dobrowolnie wyznal ze Prawym kupem wPrawe a sprawedliwe diedicztwi Za Summu Penicz giz gemu zuplna a dodczela Zaplaczenu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal A tu hned stegicz w Kancelarzi Nassy Oppolske w mocz a rucze gehu odevwdzal a Postupil Statczek swuy wsseczek ktery w kadlubie wKraginie Nassy Olezke zalezycze ma totiz z sydlem dworem ffolwerkem Planym y zarostlym srolemi oranymi y neoranymi slankami Planymi i zarostlymi zBory liezsy Chrastinami y sewssemi⁸⁴⁴ A wsseliakymi Uzitky a Pozytky malymi y welikymi yakymi se koli gmeny gmenugi neb gmenowany byti mohu nicz newyminagicz ani Pozustawugicz Tak ssyroko a dluho we wssech tiech mezech a Hranicznych yakz tyz statek k staradawna od ginych wymierzen a wyhraniczen gest a on ge sam Po Przedczych swych slussnie obsediel miel drzel a uzywal podle listuw starych Prawie na tyz statek wyslych Nicz tam sobie Erbom a Potomkom swym nepozostawugicz ani wynimagicz Robotnemu Wiernemu mile Petrowi Miazgowi diediczm a Potomkom gehu Tak zie nyini gmenowany Petr Miazga zdiediczy a Potomky swymi takowy statczek a zbozy bude moczy rzadnie a swobodnie kwiecziste diedicztwi Potomkum ablizssych lepsse a uzytecznieysse obratiti stim wssim yako zswym vlastnim diedicztwim uzyniti y nechati yakby se gemu neylepe zdalo libilo a Porazeno bylo. Przitom na horze gmenowaneho Haytmana Nasseho dotczyenych Knizeczstwi sewssy Pilnosti Prosycz aby takowy diediczny kup a odevwdzawek Na mistu Nassym Przijal a doPustil Y Poniewadz giz gmenowany Haytman nass spolu sginymi ktomu Narzizenymi Raddami A wiernymi Poddanymi Nassymi uwazyli a Uznali ze takowy kup slussnie do Pusschen Przijat a Potwrzen byti ma. My gsau take milostiwie ktomu Powoliti a takowy kup potwrziti raczili. Stwruzgem a Potwruzgem sgewnie moczy listu tohotu Nasseho Czysarskeho yakzto kralugiczny kral Czesky A neywysse Knize w Slezy Oppolske

843 Gaszynski – w wiekach późniejszych znany górnośląski magnacki hrabiowski ród von Gaschin. Początki rodu (i Jarosz Gaszynski) są zupełnie nieznane, przypisuje się im jako siedzibę rodową Gaszyn pod Wieluniem, co nie jest pewne.

844 Z siedliskiem, dworem, folwarkiem, błoniem, zaroślami, polami oranymi i nieoranymi, z łąkami, błoniami i zaroślami, z borami i lasami, krzakami i wszystkim [...].

A Ratiborske Prawem A moczy wrchnosti Nassy yakz od nas neystalegi a tymuz Petrowi Miazdze diediczom a Potomkom gehu Neypotrzebniegi byti murz a ma Chczime A raczime aby nyini gmenowany Petr miazga zdiedzicz a Potomky swymi takowego ukupeneho stateczku a zbozy wsseliak podle na dePsaneho spusobu bez Przekazky wsseliakych osob uzyti mohl Wssakz mocznosti A sluzbam Nassym bez sskody Tomu dla swiedomi Genž dan Apsan Woppoli w strzedu po s. Agnesscze lethu MDLxvi⁸⁴⁵ Pocztagicz. Przitom gsau byli Urozeny stateczni A Slawwutny wierni Nassy mili Girzik zopperstorffu etc. Girzik Zyrowsky Sudy, Jan Zyrowsky Jan Kokorz krystoff wachtel A Mikulass lesotha kanczlerz Nass Nadepsanych Knize. Kteremu tento list Poruczen⁸⁴⁶.

6.

k. 170v

Kupno między Jaroszem [Jarosławem] Gaszyńskim a Piotrem Miazgą

W Opolu, w środę po św. Agnieszce 1566 roku [23.01.1566].

Sprzedający: szlachcic Jarosz [Jarosław] Gaszyński z Gaszyna w Kadłubie.

Kupujący: wolny chłop Piotr Miazga.

Przedmiot: „Mająteczek” w Kadłubie, w okręgu oleskim ze wszystkim do niego należącym: siedliskiem, dworem, folwarkiem, błoniem, i nieużytkami, polami oranymi i nieoranymi, łąkami, błoniami, zaroślami, borami, lasami.

Świadcowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy z Oppersdorffu, Jerzy Żyrowski – sędzia, Jan Żyrowski, Jan Kokorz, Krzysztof Wachtel oraz Mikołaj Lasota – kanclerz.

7.

*Kup trzech sedlakuow w Sarnowie*⁸⁴⁷

Wystupil Slawutny Wierny nass mily, Pawel Mokrskj z Kotulina na malej Paczynie⁸⁴⁸ saucz zdraw na tiele y rozumie sPrzedesslu raddu Przatel swych dobrowolnie wyznal zie Prawym Kupem wPrawe a sPrawedliwe diedicztwi za Summu Penirz giż gemu zuPlna A doczela za Placzenu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal A tu y hned stogicz w Kancelarzy nassy Opolske w mocz a rucze gehu odewzdał a Postupil, Trzy diediczne sedlaky⁸⁴⁹ swe we wsy Sarnowie w Kragi nassem Tosseczkiem zalezyczy gmenowitie Jana Matyska Melchera aHawla Gugla se wssym tim Prawem ktore gest Posawad nanich miel yakzto zahradami rolami

⁸⁴⁵ W Opolu, w środę po św. Agnieszce roku 1566.

⁸⁴⁶ Świadcowie jak w poprzednich dokumentach.

⁸⁴⁷ Sarnów k. Toszka.

⁸⁴⁸ Paweł Mokrski z Kotulina na Paczyncie k. Toszka. W tym czasie Paweł ze swoim bratem Janem, sprzedają wszystkie majątki w okolicy Toszka i przenoszą się do Skorkowa w okręgu oleskim.

⁸⁴⁹ Dziedziczni wieśniacy (chłopi) – posiadający własną ziemię.

oranyimi y neoranyimi tomž Sarnowskim gruntie Lezsŷ Lukami borky Chrastianami Platŷ ospy Pocztami [...] robotami⁸⁵⁰ y ginyim wssŷm Prawem a Przyslussenstwim nicz sobie ani Erbom A Potomkom swym Newynimagicz ani Pozustawugicz Y stau roli grzŷbilczowsku na gruntie Miestyskim Tosseczkym zaleŷczyz rocznie kneŷym do Hliwicz dewiet grossy Platu dawati Powinni⁸⁵¹. Tolkez haltryzem Pod Rybnikiem⁸⁵² Kotlissowskŷm zaleŷczym zktereho Rybniku podle Przedessle uczynieno Smluwy⁸⁵³ do tyhoŷ halterze woda Pusstena byti ma Teŷ se dwiema Lauczkami gednu mezy wyss Psanu Grzybilczowsku roli druhu pod wyss Psanym Rybnikiem Kotlissowskim zaleŷczyz y take stim swobodnym domem⁸⁵⁴ Miestie Tossku Ktery gest podle Nowy branŷ Tolkez Zahradu Przed Miestem Tosskem pod sladowym Mlynem⁸⁵⁵ Sewssym tŷhoz zboŷy a Kusuow⁸⁵⁶ Przyslussenstnim podle Zneni Listuow Starych⁸⁵⁷ Prawie na tŷz Statek wysslych. Nicz tam sobie Erbom a Potomkom swym newynimagicz Ani Pozustawugicz Kterezto statky tolkez przed Wiennymi Prawy oswozone byti magi, Urozenemu Wiernemu nassemu milemu Jan[u] Girzykowi z Rederu Swobodnemu Panu na fridlantie a Seŷdenburku Zastawnemu drzyteli Panstwi Tosseczkeho a Pŷkowskeho⁸⁵⁸ gemu Erbom potomkom gehu a blizssŷm Takzie nyny gmenowany Jan Gŷrzyk zRederu takowy Statek ŷakz na horze po Knihych oznameno bud moczy rzadnie kwieczystemu diedicztwi gmiti dezieti uziwati pozywati dati prodati zastawiti zamieniti na swe swych Erbuow Potomkow A blizssych lepsse Urŷteczniegsse obratiti yakby se gemu neŷlype zdalo libilo a Porazeno byŷo bez przekaŷkŷ wssech osob. Sewssŷ Pilnosti namistu nassem dotczeneho Heŷtmana nasseho Swrchu Psanych Knyzetstwi takoweho Kupu za Potwrzeni Proszcz. Y Ponewadz dotczenŷ heytman nass spolu sginŷymi ktomu narzizenymi raddami Awiernŷymi Poddanymi nassymi uwazyli a Uznali zie takowy diedicznŷ Kup A odewzdawek slussnie Przyjat a Potwrzen byti ma. Wzhlednucz na gich Ponizieniu Prozbu widy[c]ŷ Poslussne a Wierne Sluŷbŷ ktore oni nam A Przedkom nassim Przedesslym kralom Czeskym czynili Agesstie nam Potomkom Nassym a buduczym kralom Czeskym neŷwyssŷm Kniziatom wSlezŷ tim wicz A Powolniegi czŷniti magi A mohu My sme take yakzto Kral a Pan gegich diedicznŷ milostiwie Ktomu Powoliti

850 Ospy – ziarna zbŷŷ (tu: opłaty – daniny zboŷowe), pocztu – obowiŷzki sŷlŷebne, roboty – paŷszczyzna.

851 Ksiŷŷm gliwickim opłaty roczne 9 groszy.

852 Halterz – zbiornik na odŷwione ryby (okreŷlenie uŷywane i obecnie w gospodarce rybnej), rybnik – staw.

853 Przedtem sporzŷdzonej umowy.

854 Swobodny dom – dom nie podlegajŷcy jurysdykcji miejskiej i nieplacŷcy podatkŷw miejskich.

855 Sŷadowy mŷyn – sŷlŷŷcy do przygotowywania waru piwnego.

856 Kus – kŷs, kawalek (tu: kawalek ziemi).

857 Przywileje (na te majŷtki) wg starych dokumentŷw.

858 Jan Jerzy von Redern (zm. po 1573 r.) – wolny pan (baron) z Frydlandu i Seidenburgu w Czechach, zastawny pan paŷstwa Toszka i Pyskowic.

Atakowy diediczny kup Potwrditi raczyli. Strwerzugem A Potwruzugem zgewnie moczy Listu tohos nasseho Cysarzkeho Prawem A moczy Wrchnosti nassy jakz od nas neystalegi A dotczenemu Jan Girzykowi z Rederu Erbom a Potomkom gehu neyPotrzebniegi byti mucz Ama. Chczme Araczyme aby dotczeny Jan Grzyk zRederu s Erbŷ A Potomkŷ swymi takowy na horze dotczenŷ kup a Statek mohl diediczeni gmiti drzieti uŷiwati dati Prodati Zastawiti Zamieniti stem jak z swym vlastnim diedicztwim uczŷniti ynehati yakz na horze obssŷrniegi sPaczeno gest Przednami Erbŷ nassymi buduczymi Krali Cieskymi a Neŷwŷzssymi Kniziaty wSlezy Oppolskymi A Rattiborskŷmi ŷ ginyimi wssemi osobami wolno swobodno A [bez] Przekazky Wssakz nam Erbom Nassym A buduczym Kralom Cieskym mocznosti A Sluŷbam bez sskody. Tomu Na Swiedomi Genŷ dan A Psan w Oppoli wstrzedu den Nawsstieneni Panny Marye Letha 1567⁸⁵⁹. Presentes Waczlaw Wranitsky Jan dluhomil, Lukass Pelka Jakub Źygotta Jan Gieraltowskŷ a Mikulass Lesotha⁸⁶⁰.

7.

k. 185–185v

Kupno trzech wieśniaków w Sarnowie

W Opolu, w ŷrodę w dniu Nawiedzenia NMP 1567 roku [2.07.1567].

Sprzedajacy: szlachcic Paweł Mokrski z Kotulina na Paczyncie k. Toszka.

Kupujacy: Jan Jerzy von Redern wolny pan [baron] von Friedland und Seidenburg, zastawny pan paŷstwa toszeckiego i pyskowickiego.

Przedmiot: sprzedaŷ dziedzicznie trzech wieśniaków we wsi Sarnów k. Toszka: Jana Matyski oraz Melchiora i Gawła Guglów, ze wszystkim do nich prawem, zagrodami, polami oranymi i nieoranymi leŷącymi w Sarnowie, z lasami, łakami i borami, zarosłami, opłatami, zboŷem, obowiŷzkami, paŷszczyznŷ i wszelkimi innymi prawami, nic sobie nie pozostawiajŷc.

A takŷe pole zwane Grzybilczowskim leŷŷce na gruncie miejskim toszeckim, z którego księŷom z Gliwic powinien plŷcić rocznie 9 groszy.

Halterz⁸⁶¹ leŷŷcy przy stawie Kotliszowskim, z którego stawu, według wcześniejszych umów, woda powinna być puszczana do halterza.

Dwie łŷki: jedna na polu Grzybilczowskim a druga koło stawu Kotliszowskiego.

Wolny dom w Toszku stojŷcy koło Nowej Bramy.

859 Dano i pisano w Opolu w ŷrodę w dniu Nawiedzenia Panny Marii roku 1567.

860 ŷwiadkowie: Waczlaw Wraninski z Wronina k. Koŷla (zm. 1574 r.) – wlaŷciciel Łubowic k. Raciborza, ławnik sŷdu ziemskiego; Jan jun. Dluhomil z Bierawy k. Koŷla – wlaŷciciel Pniowa i Pławniowic k. Gliwic; Łukasz Pelka z Borzysławic k. Koŷla – wlaŷciciel Urbanowic k. Koŷla, Małego Rudna i Rudziŷca k. Gliwic; Jakub Źegota ze Słupska k. Gliwic – wlaŷciciel Rzędowic k. Lubliŷca; Jan Gieraltowski z Gieraltowic k. Gliwic – wlaŷciciel Chudowa k. Gliwic; Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koŷla – kanclerz.

861 Halterz – zbiornik do przetrzymania odłowionych ryb.

Zagroda na przedmieściu toszeckim leżąca obok młyna słodowego wraz z kawałkiem ziemi i wszystkim do niej należącym.

Świadcowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Wacław Wraninski, Jan Dluhomil, Łukasz Pelka, Jakub Żegota, Jan Geraltowski i Mikołaj Lasota.

8.

Kupp długossiove

Maximilian etc. Wystaupili Robotni Wierni milly, Jan, Girzik, Urban, Jakub a Petr Bratrzy długorže gsaucz zdрави Na tiele y rozumie sPrzedesslu Raddu Przatel swych dobrowolnie Wyznali zie sau Statky A oddily swe⁸⁶² ktere se gim Po rodziczych gegich Wewsy Wojskeŷ Wkragi Nassem Tosieczkem⁸⁶³ Zaleziczŷ dostaly rzadnie diedicznie a Prawie Za Summu Penicz giŷ gim do czela ZaPlaczenu Prodati Atu y hned stogicz wKancelлярzŷ Nassŷ Oppolske podle Zwŷklosti tiechŷ Knizietstwŷ wmoz a Rucze gehu odewzdali Sewssŷm tŷhoŷ Statku a oddiluow gegich Przyslussenstwim asprawedliwosti Nicz tam sobie a diediczom swym na tiechŷ Statkach a oddilach newynimagicz Anŷ Pozuostawugicz Tak ŷak sau to Samŷ mieli drŷeli A Uŷiwali, Robotnemu teŷ Wiernemu millemu Waczlawowi długossowi bratru swemu diediczom A Potomkom gehu, Tak zie nŷnŷ gmenowanŷ Waczlaw długossa sdiediczy a Potomkŷ swymi takowy Statkŷ a oddilŷ bude moczy diediczuw mity drzieti Uŷiwati Poŷiwati dati Prodati Zastawiti Zamenitŷ stem Uczŷniti ŷ nechatŷ yakoz swym Wlastnim diedicztwim. Se wssŷ Ponizenosti takoweŷo Kupu swrchu Psaneŷo Heŷttmana Nasseŷo wŷss Psanŷch Kniziet. na mistu Nassem Za Potwrzeni Proŷŷcz.

Y Poniewadŷ tyŷ Heŷttman Nass spolu sginymi ktomu Narzŷŷenymi raddami a Wiernymi Poddanŷmi Nassŷmi uwaŷili a Uznali Zie takowy diedicznŷ kup a odewzdaŷek slussnie Przyjat a stwrzen byti ma, Mŷ gsme take ŷakŷto Kral a Pan gegich diedicznŷ milostiwie ktomu Powoliti Atyŷ Kup stwrditi raczyli Stwruzgem A Potwruzgem Zgewnie moczy Listu toŷoto ŷakŷto kralugiczŷ Kral Czieŷkŷ A Neŷwŷŷsse Knizie wSlezy Oppolske a Rattiborske Prawem a moczy Wrchnosti Nassŷ Chticze tomu aby tyŷ Waczlaw długossa sdiediczmi A Potomkŷ swymi takowy ukupeny Statek a dily mohl diedicztwim ŷak na horze obssŷrniegi dotczeno A Wyjedrzeno gest Przed nami Erby Nassymi budauczymi Krali Czeskymi ŷ gsyce ginŷmi wsselŷakymi osobami wolno swobodno a bez Przekaŷkŷ Wssakz mocznosti a Sluŷbam Nassym bez sskody.

Tomu na Swiedomi Genŷ dan A Psan w Oppoli w Pondeli Po Swatem Urbanu [15]67⁸⁶⁴. Presentes Stateczni a Slawutni Girzik Zopperstorffu, Gindrŷŷch Zoppersdorffu Walentin daubrawka, Pawel Petrowicz, Jakub Zigotta, Waczlaw Budisewskŷ, Walentin Otik A Mikulass Lesotha⁸⁶⁵.

862 Majatki i działy swoje.

863 We wsi Wojska w okręgu toszeckim.

864 W poniedziałek po św. Urbanie (15)67.

865 Świadcowie: Jerzy I z Oppersdorffu (zm. 1577 r.) – pan lenny Raciborza i właściciel Polskiej Cerekwi; Henryk z Oppersdorffu (zm. 1572 r.) z linii dolnośląskiej – właściciel Gaci k. Oła-

Kupno Długoszone

W Opolu, w poniedziałek po św. Urbanie 1567 roku [26.05.1567].

Sprzedający: wolni chłopci bracia Jan, Jerzy, Urban, Jakub i Piotr Długosz.

Kupujący: brat ich wolny chłop Waclaw Długosz.

Przedmiot: odstąpienie swoich działów spadku po rodzicach we wsi Wojska k. Tarnowskich Gór.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy z Oppersdorffu, Henryk z Oppersdorffu, Walentyn Dubrawka, Paweł Petrowicz [Charwat], Jakub Żegota, Waclaw Budziszowski, Walentyn Otik i Mikołaj Lasota.

9.

Kupp mezÿ Bratrzymi wolnymj wKrzýdlowiczÿch⁸⁶⁷

Maximilian etc. Wÿstapil Girzÿk Kot, wolny diedicznÿ⁸⁶⁸ poddany Nass wKrzýdlowiczÿch gsaucz zdrow na tiele y rozumie sPrzedesslou Raddau Prżatel swych dobrowolnie Wÿznal Zie Prawym Kupem w Prawe asPrawedliwe diedicztwÿ Za Summu Penicz giż gemu Zuplna A doczela Za Placzeniu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal se tu y hned stogicz w Kanczellarzÿ Nassÿ Oppolske podle Zwyklosti tiechÿ Kniziet. w mocz k rucze gehu odewzdał a Postupil, dil swuoy kterÿ je gemu Po Otczy gehu wKrzýdlowiczÿch dostal, Sewssÿm tÿhoż dilu Przÿslussenstwim Nicz tam sobie diediczom a Potomkom swym newynimagicz ani PoZuostawugicz ÿak sam tÿż dil drziel a gehu uŹiwal Podle Zmieni Listow gegich nato Wolenstwÿ Wyssslÿch⁸⁶⁹, Sstiestnemu Kottowi bratru swemu diediczom a Potomkom gehu Tak Zie nÿni dotczenÿ Sstiestny sdiediczÿ a Potomkÿ swymi takowy ukupeny oddil Bratra sweho bude moczy diedicznie gmiti gehu UŹiwati a Poziwati stim uczyniti ÿ nechati ÿako zswÿm Wlastnim diedicztwym. Sewssÿ Pokorau WysPsaneho heÿttmana Nasseho swrchu Psanÿch Kniziet. na mistu Nassÿm toho za Potwrzeni Prosÿcz.

ÿ PoniewadŹ dotczenÿ Heÿttman Nass sPolu sginymi Narzyzenymi Raddami A Wiernymi Poddanymi Nassÿmi uwaŹili a Uznalÿ Zie takowy diediczny Kupp slussne Przyjat a stwrzen byti muoŹ, Zwasstie PoniewadŹ Stateczny Wierny Nass milÿ Mikulass Lesotha zSteblowa Na

wy, starosta Oleśnicy; Walentyn Dubrawka (Dambrowka) (zm. 1596 r.) z Jasieni k. Olesna – właściciel Lasowic i Skorkowa k. Olesna oraz Bierdzan k. Opola, starosta okręgu oleskiego; Paweł Petrowicz Charwat z Weczy – właściciel licznych majątków w księstwach raciborskim i cieszyńskim; Jakub Żegota; Waclaw Budziszowski (zm. po 1579 r.) – burgrabia zamku opolskiego; Walentyn Otik z Penčic k. Ołomuńca – właściciel sołectw w Rzendowicach i Zwozie k. Lublińca; Mikołaj Lasota.

866 Zob. też: TŻ, KZ, dok. nr 22 i 28.

867 Skrzydłowice k. Lublińca.

868 Wolny chłop.

869 Wg dokumentów wydanych na ten wolny majątek.

Lublinczÿ a Blaziejowiczych Kanczlerz ĵakzto Zastawni drzÿtel Krage Nasseho Lublinskeho⁸⁷⁰ ktomu Powolil, Mÿ gsme take milostiwie ktomu Powoliti A takowy Kup stwrditi raczyli Stwruzgem A Potwruzgem Zgownie moczy Listu tohto Nasseho Czysarzkeho Jakzto Kralugiczÿ Kral Czesky A Neywyzsse Knizie wSlezy Oppolske a Rattiborske Tak zie tyż Stiassny Kott sdiedziczy A Potomky swymi takowy ukupeny dil Bratra sweho bude moczy Sgeho Przÿslussenstwim miti drzieti gehu Źiwiati Snim uczÿniti ynehati ĵak nadePsano stogi Prawu a Slużbam Nassÿm ĵ gednoho kaźdeho Prw magiczy sprawedlnisti bez sskodÿ.
Tomu Na Swiedomi Genż dan wOppoli w Auterÿ po Wssech Swiatÿch Anno [15]67⁸⁷¹. Presentes Jan Zirowsky na Sstiepanowiczÿch, Waczlaw Czybulka, Jan Kokorz a Mikulass Lesotha Canczlerz⁸⁷².

9.

k. 186v–187

Kupno między braćmi wolnymi w Skrzydlowicach

W Opolu, we wtorek po Wszystkich Świętych [15]67 roku [4.11.1567].

Sprzedający: wolny dziedziczny chłop Jerzy Kot.

Kupujący: Szczęsny [Felix] Kot – brat sprzedającego.

Przedmiot: wolny spadek [dział] otrzymany po ojcu w Skrzydlowicach w okręgu lublinieckim.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Wobec tego, że na sprzedaż tę wyraził zgodę kanclerz księstwa Mikołaj Lasota ze Steblowa – pan zastawny okręgu lublinieckiego, została ona zatwierdzona. Jan Żyrowski z Żyrowej na Szczepanowicach, Wacław Czibulka, Jan Kokorz i Mikołaj Lasota – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: Mikołaj Lasota – właściciel zastawny okręgu lublinieckiego.

10.

Kupp mezÿ waczlawem Petrowiczem A Walkem Ssamborem

Maximilian etc. Zie Przed Urozenego Wierneho Nasseho milleho Jana Berharda Malczana Swobodneho Pana na Sÿczowie aPenczelinu⁸⁷³ Wÿstaupil Robotnÿ Walek Ssambor Mlÿnarz lhotskÿ gsaucz Zdraw na tiele y rozumie SPzedesslau Raddau Przatel swych dobrowolnie wÿznał Zie gest Prawÿm Kupem wPrawe asPrawedliwe diedicztwi Za Summu Peniez giz gemu Zuplna a doczela Za Placzenu prodal A tu y hned stoicz wKanczellarzy Nassÿ Oppolske w mocz A rucze gehu odewzdał

⁸⁷⁰ Właściciel zastawny okręgu lublinieckiego.

⁸⁷¹ Dano w Opolu, we wtorek po Wszystkich Świętych roku [15]67 – 4 listopada 1567 r.

⁸⁷² Świadkowie: Jan Żyrowski na Szczepanowicach k. Opola, Wacław Czibulka, Jan Kokorz i Mikołaj Lasota – kanclerz.

⁸⁷³ Jan Bernard von Maltzan (zm. 1569 r.) – wolny pan (baron) na Sycowie, starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego.

aPostupil Mlŷn swooŷ lhotskŷ⁸⁷⁴ tak ŷak od starodawna na Luhanŷ⁸⁷⁵
A Wudie ktera secze teŷ z starodawna z Rybnikuow Lubowskŷch
a Sŷrŷnskŷch Tudiŷ ŷ Zoleczkŷch Przŷ wsŷ Lhotie w knizietstwŷ Nassem
Rattiborskem Zaleziczŷmi secze, sZahradami rolami Jazŷ natom
czelŷm Luhynie kmlŷnu Zaleziczŷm spausstienŷ⁸⁷⁶ Lauhanu Przŷ hrazŷ
aZastawanŷ⁸⁷⁷ hornj ŷ duolnim Prawem A wssŷm A wsselŷkŷm tyhoŷ
mlŷnu Przŷslussenstwim Nicz sobie tam diediczom aPotomkom swym
Newŷnimagicz Any PoZuostawugicz tak ŷak geŷ Sam ŷ Przedkowe
geho mieli drzieli A Uŷiwali Slawutnemu Wiernemu Nassemu millemu
Waczlawowi Petrowiczowŷ Charwatowŷ⁸⁷⁸ ZWetcze Erbom a Potomkom
geho Tak zie nŷni gmenowanŷ Waczlaw Petrowicz s Erby a Potomkŷ
swymi takowŷ ukuPenŷ⁸⁷⁹ Mlŷn sgeho Przŷslussenstwim ŷakŷ na
horze dotczeno bude moczy miti drzeti gehu uŷiwatŷ a Poziwati snim
uczŷniti y nechaty ŷako Zswŷm wlastnim diedicztwim. Zewssŷ Pilnosti
dotczenego Heŷttmana Nasseho swrhu Psanŷch Knizietstwŷ na mistu
Nassem takoweho Kupu a odwzdawku za Potwrzeni Proszŷcz.
ŷPoniewadŷ tyŷ Heyttman Nass spolu Sginymi ktomu Narzyzenymi
Raddami Awiernŷmi poddanymi Nassymi uwazŷli Auznali Zie
takowy Kup Slussnie PrzyJal astwrzen byti muzie Mŷ gsme tak ŷakzto
Kral a Pan gegich diedicznŷ milostiwie ktemu Powoliti a takowy
Kup stwrditi raczyli. Stwruzegem a Potwruzegem Sgewnie moczy listu
tohoto Nasseho Czŷsarzkeho Prawem Amoczy Wrchnosti Nassŷ.
Chticze tomu abŷ tyŷ Waczlaw Petrowicz s Erbŷ aPotomkŷ swymi
takoweho ukupeneho Statku A Mlŷnu swssim gehu Przyslussenstwim
mohl diedicznie uziti Snim ucziniti ŷ nehati yabŷ se gemu Erbom
a Potomkom gehu neŷlipe zdalo libilo a Porazeno bŷlo. Przed namy
Erbŷ a Potomkŷ Nassŷmi budauczŷmi krali Czieszkŷmy Neywŷzssymi
Kniziaty w Sleŷŷ Oppolskŷmi aRattiborskŷmi Alidem Lhotskŷm ktere
drzŷ Pawel a Waczlaw Petrowiczowe Lawenim Rŷb wtom Luhanŷ⁸⁸⁰
ŷak toho zstarodawna uŷiwalŷ y gednoho kaŷdeho Prw magiczŷ
sPrawdlnosti bez sskodŷ. Tomu na Swiedomi datt. w Oppoli w sobotu
po Swatem Hrzechorzŷ Aspresentes Statecznŷ A Slawutnŷ Jan Rohowskŷ
Adam a Pawel Kŷczkowe Jan Hossek A Mikulass Lesotha Kanczlerz Nass
Kteremu tento List Poruczen⁸⁸¹.

874 Mlŷn ligocki.

875 Łęgi.

876 Spusty.

877 Grodzie i zastawy do regulacji przepływu wody.

878 Waław Petrowicz Charwat z Wetczy – właściciel Ligoty Książęcej i innych majątków w okolicy Raciborza.

879 Kupiony.

880 Łowienie ryb na tym Łęgu.

881 Świadkowie: Jan Rohowski z Kornic k. Raciborza – właściciel Steblowa k. Krapkowic; Adam i Paweł Kiczka z Paczyny k. Strzelec Opolskich – prawdopodobnie ojciec i syn, właściciele Płużnicy Małej k. Toszka; Jan Hosze (Hoschek) z Bełku k. Rybnika – właściciel majątków w okolicy Koźła; Mikołaj Lasota – kanclerz.

k. 191–191v

*Kupno między Wacławem Petrowiczem [Charwatem]
a Walkiem [Walentym] Szamborem*

W Opolu, w sobotę po św. Grzegorzu [1568 roku] [13.03.1568].

Sprzedający: [wolny] chłop Walek [Walenty] Szambor – młynarz.

Kupujący: Wacław Petrowicz Charwat z Wetcze.

Przedmiot: Młyn w Ligocie Książęcej k. Raciborza leżący na Łęgu i potoku, który płynie ze stawów łubowickich i syryńskich przy wsi Ligocie w księstwie raciborskim, z zagrodami, polami, jazami na całym Łęgu do młyna należącym, spusty na Łęgu przy grodziach i zastawach z niższym i wyższym prawem i wszystkim do tego młyna należącym.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: zatwierdzono z zastrzeżeniem zachowania wolnego rybołówstwa na Łęgu przez mieszkańców Ligoty. Jan Rohowski, Adam i Paweł Kiczka, Jan Hoszek i Mikołaj Lasota – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego Jan Bernard von Maltzan wolny pan [baron] na Sycowie.

*Kupp mezŕ Ssimonem awaczlawem Niedwiadkŕ a Tomassem
Menczŕtussŕ z Pŕzkowicz*

Maximilian etc. Wŕstapili Robotnŕ Wierni milli Ssimon a Waczlaw bratrŕ Niedwiadkowe⁸⁸² a Tomass Menczŕdussa zPyskowicz gsauzc Zdрави Na tiele y rozumie dobrowolnie Przedlozŕli Smluwu neb Kupp kterŕ gsau oniektere Sedlakŕ Tudiŕ role a Statek mezŕ sobau uczynili Ktereyŕto Kupp neb Smluwa takto wsobie slovo od slova Zni⁸⁸³:

Letha Panie 1566 den Swattych Apostoluow Ssimona Yudŕ Pamatkŕ,⁸⁸⁴ w Swientossowiczŕch⁸⁸⁵ Nami Ŕakubem Krzŕskŕm zKozlowicz a w Pyskowiczŕch Ŕanem Worffem zKopenicze awPŕskowiczŕch Markem Widowskŕm z Widowa w Ŕasskowiczŕch, Waczlawem Perzŕnu z Wranina a w Cziechowiczŕch Girzŕkem Perzŕnu Zwrana a wCziechowiczŕch⁸⁸⁶. Stala gse gest Prziatelska dczela a dokonala Smluwa a trh nezrussŕtedlnŕ Mezŕ Ssimonem a Waczlawem Niedwiadkŕ bratrŕ Wlastnŕmi z Swientossowicz Erbŕ a blizssymi gegich zgedne a Tomassem

882 Po kilku latach występują już jako mieszczanie pyskowiccy.

883 Dosłownie tak brzmi.

884 Roku Pańskiego 1566 w dzień pamiątki św. Apostołów Szymona i Judy.

885 Świętoszowice k. Gliwic.

886 Świadkowie umowy: Jakub Krzysztof Kozłowski z Kozłowic k. Gliwic – mieszkaniec Pyskowic; Jan Worff z Kopienic k. Gliwic – mieszkaniec Pyskowic; Marek Widowski z Widowa k. Gliwic – mieszkaniec Jaśkowic k. Gliwic; Wacław i Jerzy Perzina z Wronina k. Koźła – mieszkańcy Czechowic k. Gliwic.

Menczydussy obywatel a tenczas ffojtem Pyskowskym⁸⁸⁷ z strany druhe. Ato takowa Ziegest swrchu Psany Ssimon Niedwiadek z dobrym rozmyslem sraddu A Wuoli Prziatel swych dil swuoŷ Swobodny Czysty aziadnemu Nezawedeny odProdal⁸⁸⁸, amoczŷ teto Smluwŷ odProdawa swrchu Psanemu Tomassowy Menczydussy Erbuom a Potomkuom gehu jakŷto Prziatelom swym Krwy Przyrozenymi⁸⁸⁹ w Prawe a rzadne diedicztwy za Summu Trzy Sta zlattyŷ na Tolarzych⁸⁹⁰ gemu zuplna a do czela Zaplaczenu Totiz sstarych Sedlakuow w Swientossowiczach Zegmena Wojtka Krcznika, hrzehorze Spjessonka, Wojtka Krczmarze a Jakuba Pigule⁸⁹¹ z sydly a Rolemŷ gegich ktereŷ od sydel gich aŷ do Wiessowske hranicze biezycz y sewssem tiech Sedlakuow ksydlom gegich a zstarodawna uzywanim Przyslussenstwim ktomu role na Milirzyskach przy Wiessowske czestie⁸⁹² ktereŷ Role kgeho oddilu Nalezŷch sPolecznie⁸⁹³ z Waczlawem bratrem swym drzal a uzywal Tollikeŷ swu wlastny Roli z Chrastinami Na tiechz Rolech zDubrawu⁸⁹⁴ Przy Hrzŷbowski Czestie aŷ do Cziekanowske hranicze zlauczkaami Pastwami Pastwiskimi a dwiema Rybniczkaami geden rzeczienny Brikowy adrugŷ rzeczenŷ drwalow⁸⁹⁵ Przy ktorymŷ Mlynek gest⁸⁹⁶ Na ktorymzto Mlejŷnku dotczyennŷ Ssimon Niedwiadek sobie Erbom a Potomkom swym tyhoŷ Mlejŷneczka Mlenim uzywati a Rybniczka spolectnie lowenim aŷ do smrti cziastopsanego samego Niedwiedka na Przedpsanŷ Tomass Menczydussa z Erbŷ a Potomkŷ swymi stimŷ Rybniczkaem bude moczy uczyniti y Nechaty jako zswym Wlastnym diedicztwym.

Wssakz kdyŷ toho Potrzeba gse uzna aukazie aPo kazde wPieti lettech tyŷ Rybniczek nagedno teplo Przes toho Pusto Polozŷti Erbowe a Potomczy gehu na Wuoli magi aspessenicz a wosogicz brzehoch na PrzePsanych dwu Rybnikuow Zemŷ brati, a Podwyssku uczyniti Cziasto Psanŷ Tomass Menczydusse Erbowe a Potomczy gehu bez Przekazkŷ wsselyake meczy bude⁸⁹⁷.

Przytom tyŷ Nadepsanŷ Waczlaw Niedwiadek wlastny bratr Ssimona na PrzedPsanego Prohlidagicz k Przyslusnosti y kPrziatelstwŷ Kus role oddil swuoŷ ktoryŷ mezy rolemi sPolecznymi y Ssimonem bratrem swym nahorze Psanym na Miliczyskach drziel a gich w spolectnym uzywanŷouch w Prawe rzadnie astale diedicztwy za Summu do

887 Wójtem pyskowickim. Wójt – sędzia miejski.

888 Swój wolny dział, czysty [nieobciążony zobowiązaniami] i nikomu nieobiecany odsprzedał.

889 Krewnym.

890 Złoty i talar to dwie różne miary. Prawdopodobnie liczone w złotych (1 zł = 38 groszy), a płatne w talarach (1 talar = 36 groszy).

891 Czterech wieśniaków świętoszowskich: Wojtek Karcznik, Grzegorz Spieszonka, Wojtek Karczmarz i Jakub Piguła.

892 Przy wieszowskiej drodze.

893 Wspólnie.

894 Dąbrowa, las dębowy.

895 Dwa stawki: jeden zwany „Brykowy” a drugi „Drwałów”.

896 Prawdopodobnie przy spuszczeniu ze stawu niewielki „młynek”, tylko do użytku właściciela.

897 Również i obecnie, co kilka lat, należy staw czyścić i umacniać brzegi.

czela zaplaczenu czastopsanemu Tomassowi Menczydussy Erbuom a Potomkuom gehu, sobie Erbuom a Potomkuom swym tu nicz nepozuostawugicz ani newynimagicz, odprodal⁸⁹⁸.

Tak zie Cziasto Psany Tomass Menczydussa Erbowe a Potomczy gehu ten wsseczek Statek nahorze Porzad Psany budumczy drzeti uziwati Zastawiti Zamieniti odprodati Precz darowati kuzytku swemu obratiti yakozby gim NeyliPe Porazeno bylo stim uczyniti y Nechati jako z swym Wlastnym diediczstwim. Ktomu gsau sobie WeysPsany drzytele gruntta Swientossowskeho spolecznie a dobrowolnie z Erbys Potomky A Poddanymi swymi swobodny bezPeczny Wyhon a Pastwy z dobytky swymi az dobytky poddanych gegich⁸⁹⁹ drzeti uzywati geden druhemu Przekazky neczynicz slibili aswolili.

Tolkez Peniczmy za Nagemne Passe Ssimon a Waczlaw Niedwiadkowe bratrzy Wlastny a Tomass Menczydussa nahorze Psany y z Erbys aPotomky swymi na trzy dily gse dielicz toho uzywati magi⁹⁰⁰.

Czo gse Pak Berny⁹⁰¹ a sluzieb kralowskich dotteyczcie tiech Toman Menczydussa z Erbys a Potomky swymi Polowiczys toho czo gest cziasto Psany Ssimon Niedwiadek rocznie dawal, Postupowati adawati Powinen. Wesstwrti lethie Pak Porzad⁹⁰² Zbiehlým Ssimon aWaczlaw Niedzwiadkowe budu Powinny Przed Wrchnost Wystaupili, acziasto gmenowanemu Tomassowi Menczydussy Erbuom a Potom. gehu na horze Psany oddil astatek odewzdati oswoboditi a odewssech duochwnych y swiatskich osob y Wiennych Praw⁹⁰³ do roku a osmnaczi Niedielys tak yakz Zrzyzenys Zemske zsebu Przynassy oczystiti.

Prolepssy toho Pamiet gistotu a zdrzenys My swrchu Psany Smluwczy naziadost Ssimona a Waczlaw Niedzwiadka Tomasse Menczydusse Na horze Psanych osob kteyto Smluwie Sekretys swe sobie Erbuom a Potomkom swym bez sskody gsme Przytisknuli. Actum ut Supra⁹⁰⁴.

Sewssy Pilnosti aPokorau WeysPsaneho heyttmana Nasseho swrchu Psanych Knizietstwys takoweho diedicznego Kuppu a Smluwys Za Potwrzeny Proszycz.

Y Poniewadz dotczeny heyttman Nass sPolu sginymi ktomu Narzyzenymi Raddami a Wiernymi Poddanymi Nassymi uwazyli aUznali zie takowy diediczny Kupp ktery y hned tu w Kancellarzy Nassy Oppolske podle

898 Kawałek (kęs, kus) pola Wacława znajdował się w środku pól sprzedanych przez Szymona, dlatego „patrząc na konieczność i przyjaźń” zgodził się na sprzedaż.

899 Zapewnia wolny i bezpieczny wygon (droga do pastwiska) i wypas bydła poddanych razem ze swoim.

900 Tekst niejasny: nie wiadomo czy chodzi tu o zakup, czy sprzedaż siana dla bydła.

901 Podstawowy podatek na rzecz cesarza.

902 W ciągu czterech następnych lat – zgodnie z tym zobowiązaniem już po dwóch latach przedłożono do zatwierdzenia umowę.

903 Majątek ten uwolnić od wszelkich zaległych obciążeń (spłacić zobowiązania) kościelnych, świeckich i zapisów wiennych (na rzecz ewentualnych pozostałych wdów).

904 Sporządzono (data) jak wyżej.

Zwýklosti tiechz Knizets. y za dostatecný Zaplatau odewzdaný slussnie Pržýjat a Potwrzen byti mucz ama.

Mý gsme take yakžto Kral aPan gegich diediczny milostiwie ktomu Powoliti atimto listem Nassim Cysarzským stwrditi racyli. Stwzugem a Potwzugem Zgewnie moczy listu tohoto ýakžto kralugicžý Kral Czeský a Neýwýzsse Knizie wSlezy Oppolske a Rattib. Prawem A moczy Wrchnosti Nassý Chticze tomu aby tyž Tomass Mencžýdussa z diedicžý aPotomký swými takoweho ukupeneho dilu Statkuow Neb zbožý w Smluwie spacziených a Wýjadrzených⁹⁰⁵ mohl diedicznie užýti ge gmiti drzeti užýwati dati Prodati Zastawiti Zaminiti stim uczyniti ý nechati ýako z swým vlastnim diediczstwým Przed Nami Erbý Nassými budauczými Krali Cziekymi ý ginymi wssemý osobami wolno swobodno a bez Przekazký Wssakz mocznosti a Službam Nassim ý gednoho každyho Prwmagicžý Sprawedlnosti bez sskodý.

Tomu Na Swiedomi Datt. w Oppoli w Uterý po Nedieli Cantate Anno 1568⁹⁰⁶, Presentes Statecný Slawutný P. Ýan Zirowský sudi Yan Kokorz, Yan Zierowský na Poluwsy, lukass Pelka, Yan Rohowsky, Waczlaw Wranitský, Filip Holý, Giržýk Zemietzký, [H]yniek Petrowicz, Pawel Skronsky, a Mikulass Lesotha Kanczlerz⁹⁰⁷.

11.

k. 192v–193v

*Kupno między Szymonem i Wacławem Niedźwiadkami
a Tomaszem Męczyduszą z Pyskowic*

W Opolu, we wtorek po niedzieli Cantate roku 1568 [16.05.1568].

Transumpt umowy zawartej w Świętoszowicach w dniu św. Apostołów Szymona i Judy w 1566 roku [28.10.1566].

Sprzedający: wolni chłopci Szymon i Wacław bracia Niedźwiadkowie ze Świętoszowic.

Kupujący: mieszczanin Tomasz Męczydusza wójt Pyskowic.

Przedmiot: zatwierdzenie dokumentu umowy sprzedaży zawartej w Świętoszowicach k. Gliwic w dniu św. Apostołów Szymona i Judy w 1566 roku [28.10.1566]: Szymon Niedźwiadek sprzedaje swój dział w Świętoszowicach wolny i niczym nieobciążony, za sumę 300 talarów oraz 4 chłopów imienia Wojtka Karcznika, Grzegorza Spieszonki, Wojtka Karczmarza i Jakuba Piguły z ich domami

905 Majątek jak w umowie wymieniono i wyszczególniono.

906 W Opolu, we wtorek po niedzieli Cantate roku 1568. Niedziela Cantate – czwarta niedziela po Wielkanocy.

907 Świadkowie: Jan Żyrowski z Żyrowej – sędzia ziemski, Jan Kokorz z Kamieńca k. Gliwic, Jan Żyrowski [inny] z Żyrowej na Półwsi, Łukasz Pelka z Borzysławic k. Koźla, Jan Rohowski z Kornic k. Raciborza na Steblowie k. Krapkowic, Wacław Wraninski z Wronina k. Koźla, Filip Holly z Ponięcic k. Raciborza, Jerzy Ziemięcki z Ziemięcic k. Gliwic, Henryk Petrowicz Charwat z Wecze, Paweł Skronski ze Skrońska k. Olesna orz Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koźla – kanclerz.

i polami, które leżą od ich domów aż do granicy z Wieszową, ze wszystkim co do tych wieśniaków należy, oraz pole na Milirzyskach przy drodze Wieszowskiej, które wspólnie z bratem swoim Wacławem posiadał i używał, a także swoje własne pole z zaroślami na tych polach, z dąbrową przy Grzybowskiej drodze aż do Czekanowskiej granicy z łączkami, pastwiskami i dwoma stawkami, jeden zwany Brykowy a drugi Drwałów przy którym jest młynek. Sprzedający zastrzega sobie, aż do swojej śmierci, używanie tegoż młynka oraz wspólne łowienie ryb z tego stawku. Po jego śmierci młynek i stawek przejmie bez ograniczeń kupujący. Jednak po 5 latach, kiedy będzie potrzeba, osuszony zostanie przez lato, ziemia wybrana i podwyższane wały, co ma zrobić kupujący i jego następcy.

Wspomniany Wacław, brat Szymona Niedźwiadka, kęs pola swojego działu, które leży na Miliczysku pomiędzy polami wspólnymi braci a polem Szymona również sprzedał za określoną sumę Tomaszowi Męczyduszy.

Kupujący Tomasz Męczydusza gwarantował [ślubował], poddanym swoim swobodny, bezpieczny wygon i wypas razem ze swoim bydłem bez żadnych przeszkód. Również pieniądze za kupione pasze Szymon i Wacław Niedźwiadkowie oraz Tomasz Męczydusza wspólnie podzielą między siebie.

Co się zaś tyczy bernie i innych obciążeń królewskich, to wymieniony Tomasz Męczydusza i jego następcy powinni płacić połowę tego, co rocznie płacił Szymon Niedźwiadek.

W ciągu czterech najbliższych lat Szymon i Wacław Niedźwiadkowie powinni umowę tę zgłosić władzom zwierzchnim [do Urzędu Ziemskiego] i działa te przekazać Tomaszowi Męczyduszy. A potem majątek ten uwolnić od wszelkich duchownych, świeckich i wiannyh zobowiązań.

Świadkowie umowy sprzedaży: Jakub Krzysztof Kozłowski w Pyskowicach, Jan Worff z Kopienic w Pyskowicach, Marek Widowski z Widowa na Jaśkowicach, Wacław Perzina z Wronina w Czechowicach, Jerzy Perzina z Wronina w Czechowicach.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jan Żyrowski – sędzia ziemski, Jan Kokorz, Jan Żyrowski na Półwsi, Łukasz Pelka, Jan Rohowski, Wacław Wrąninski, Filip Holly, Jerzy Ziemięcki, Henryk Petrowicz Charwat, Paweł Skronski i Mikołaj Lasota – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: chłopci poddani Wojtek Karcznik, Grzegorz Spieszonka, Wojtek Karczmarz i Jakub Piguła.

12.

Kup trzech Sedlakuow aPuol Krczmarze w Sukowiczých⁹⁰⁸

Maxymilian etc. Wýznawame Zie Przed Urozeneho Wrchni Heýttmana
Knizietstwý Nassých Oppolskeho a Ratt. Wierne[h]o milleho Jana

⁹⁰⁸ Sukowice k. Koźla.

Pruskowske[h]o Pana z Pruskowa na Semiczych etc.⁹⁰⁹ Wýstaupil Slawutný Wierný Nass millý Martin Sukowský w Sukowiczých⁹¹⁰ gsaucz zdraw Na tiele ý rozumie sprzedesslu raddu Przatel swých dobrowolnie wýznal Zie Prawým Kupem WPrawe AsPrawedliwe diedicztwý za Summu Penicz giż gemu zauPlna adoczela ZaPlaczenu rzadnie diedicznie a Prawie Prodal a tu ý hned stogicz w Kanczellarzý Nassý Oppolskeý Podle obýcziege dotczyenných knizietstwý w rucze ge[g] o odewzdal, aPostupil Trzech Sedlakuow wewsy Sukowiczých Poddaných swých Jgmena Stanisława Strzezycha Jana Ffortucha, Petra Reglowa a Puol Krczmý Swobodný⁹¹¹, stau Polowiczý Roli Ktera Kteý Krczmie Na oddil gegi, Naležý, Wkraginie Nassy Koselske zaleziczý Sewssim tychž Poddanych⁹¹² a Krczmý Przýslussenstwim z Platý Robotami a ginymi wsselýakými uzytký aPozytký ýakž ge sam miel drziel aobsiediel Nicz tam sobie Erbom Potomkom ablizssým swym Newýnimagicz ani Puostawugicz wssakzie Wrchnimu Prawu Ktere Ku Zamku Nassemu Kozelskemu Przýnalezj bezsskodý. Tež tiz lide budu Porewni Podle giných Saused Sukowských Rzeku Ktera gde⁹¹³ Na mlýn Sukowský tak ýak to od staradawna czýniwali geden den wrocze Pomoczý sslamowati Slawutnemu Wierne[mu] Nassemu millemu Ýanowi Dluhomilowi zbirawy Na Bierawie⁹¹⁴ Erbom aPotomkom gehu. Tak zie dotczyenný Jan dluhomil s Erbý a Potomký swými Wýsspsaných ukupených sedlakuow bude moczy rzadnie diedicznie a Prawie gmiti drzieti gehu užýwati, aPozywati, dati, Prodati zastawiti stim uczyniti ý nechati, ýako z swým Wlastnim diedicztwim bez Przekazký Wsselýakých osob. Sewssý Pilnosti dotczyenneho heýttmana Nasse[h]o Wýsspsaných Knizietstwí takoweho diedicznego Kuppu Na mistu Nassim za Potwrzení Prosicz. Y Poniewadž Wýss Psaný heýttman Nass spolu sginymi Ktomu Naržýzenými Raddami a Wiernými Poddanými Nassými uwazyli a Uznali zie takowy diediczný Kup slussnie Przyjat a stwrzen býti ma, Mý gsme take yakžto Krall a Pan gegich diediczný milostiwie ktomu Powoliti atakowý Kup Potwrđiti raczyli. Stwrzugem a Potwrzugem sgewnie moczy listu tohoto Nasse[h] o Czýsarzke[h]o Chticze temu abý WýssPsany Jan Dluhomil sErbý a Potomký swými Týž Tržý Sedlaký a Krczmarze mohl diedicznie aPrawie gmiti Na swe swých Erbuw a Potomkuow Lepsse auzyteczneg obratiti yakž nahorze obsirniegi dotczyenno aWyjadrzeno gest, Przed Nami Erby Nassými abudauczými Krali Cziekými Neýwýžssými Kniziaty w Slezý Oppolskými aRattiborskými Wolno Swobodno abez

909 Jan Prószkowski z Prószkowa i Zimnic k. Opola – starosta ziemski księstw.

910 Marcin Sukowski z Sukowic (zm. po 1572 r.) – drobna szlachta mająca niewielkie majątki w okolicy Koźla.

911 Trzech wieśniaków poddanych Sukowskiego we wsi Sukowicze: Stanisława Strzeżycha, Jana Fartucha, Piotra Regla i połowę (dochodów) wolnej karczmy.

912 Ze wszystkimi tymi poddanymi – tekst niezbyt jasny: czy dotyczy to wymienionych wyżej poddanych, czy też jeszcze innych poddanych karczmy.

913 Gde – jde, idzie.

914 Jan jun. Dluhomil z Bierawy – właściciel Bierawy k. Koźla.

Przekazky Wssakz mocznosti a Sluzbam Nassim bez sskodj. Tomu Na Swiedomi Genż dan APsan Woppoli WPatek po Swate Petra Wokowach Letha Paniey 1570⁹¹⁵.

Przjytom gsau byli Urozeni Stateczni a Slawutni Wierni Nassy milli Girzyk z Redderu Swobodny Pan etc. Adam Kyczka Pluznicze adam Czambor forstmistr Nass Nadeppsanjch Knizietstwy a Mikuolass Lesota Kanczlerz Nass Tiechzie Knizietstwj Kteresmi ten to list Poruczen⁹¹⁶.

12.

k. 211–211v

Kupno trzech wieśniaków i pół karczmy w Sukowicach

W Opolu, w piątek po dniu św. Piotra w Okowach 1570 roku [4.08.1570].

Sprzedający: Marcin Sukowski z Sukowic.

Kupujący: Jan Dluhomil z Bierawy.

Przedmiot: Sprzedaż trzech poddanych Stanisława Strzeżycha, Jana Fartucha i Piotra Regela oraz pół wolnej karczmy w Sukowicach k. Koźła, z połową ziemi należącej do karczmy i poddanyimi należącymi do karczmy z czynszmi, pańszczyzną i innymi dochodami, ale wyższe prawo należy do zamku kozielskiego. Także wymienieni ludzie [poddani] podobnie jak ich sukowiccy sąsiedzi, będą zobowiązani raz w roku czyścić [szlamować] rzekę [kanał] prowadzącą do młyna tak, jak od dawna robili.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: wolny pan [baron] Jerzy z Redernu, Adam Kiczka na Płużnicy, Adam Czambor – nadzorca lasów księstw opolskiego i raciborskiego, oraz Mikołaj Lasota – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: starosta ziemski księstw opolskiego i raciborskiego Jan Prószkowski z Prószkowa; chłopci poddani z Sukowic: Stanisław Strzeżych, Jan Fartuch i Piotr Regel.

13.

*Kup ssoltistwa w geziowie*⁹¹⁷

Maximilian. Wystaupili Robotni lide Jurek a Matys bratrzy Labutowe ssoltysj zewsy geziowe⁹¹⁸, gsau cz zdrowi na tiele y Rozumie sPrzedesslu Raddu Prziatel swjch dobrowolnie wyznali, zie Prawem kupem wPrawe sprawiedliwe didicztw i za Summu Penicz giz gim zuplna a doczela zaplaczeniu, Rzadnie diedicznie aPrawie Prodali, a tu y hned stogicz w kancelarzi nasse Oppolske Podle obyczegi dotczenjch Knizietstw i

915 Dano [spisano] w Opolu, w piątek po św. Piotrze w okowach roku 1570.

916 Jerzy von Redern (zm. 1598 r.) – wolny pan (baron) ze Strzelec Opolskich, Adam Kiczka – właściciel Płużnicy k. Strzelec Opolskich, Adam Czambor – nadzorca lasów księstw opolskiego i raciborskiego, Mikołaj Lasota – kanclerz.

917 Jeżowa k. Lublińca.

918 Sołtysi ze wsi Jeżowa.

w mocz a Rucze geho odewzdali a Postupili, Statek a Ssoltistwo swe vlastne wewsy gezioweŷ w Kraginie Nassy Lublynske zaleziczŷ gehoz se Po Przedczŷch swŷch dostali, a Podle Znieni listuow na tyz Ssoltistwo wŷsslŷch mieli drzieli a obsedieli sewssym tŷhoz Ssoltistwa Przŷslussenstwŷm uzytky a Pozytki malymi y welkymi niczehoz tam sobie ani Potomkom swŷm Newinimagicz ani Pozuostawugicz, Slawutnemu wiernemu Nassemu millemu Hanussowi Ruŷiczowi na Chelmie [a] na Sirakowie⁹¹⁹ Erbuom a Potomkuom gehu. Tak gse dotczeny Hanuss Erby a Potomky swŷmi wysspsane ukaupene ssotystwo z gehu Przŷslussenstwŷm gmiti drziati uŷywati dati prodati Zastawiti Zameniti, snŷm uczŷyniti y Nechati, yako swŷm vlastnim diediczstwŷm Yakby se gemu Neylepe zdalo libilo a porazene byŷo, bez Przekazkŷ wsseliakych Osob. Ze wssy Pilnosti dotczenneho Heyttmana Nassego swrchu Psanŷch Knizietstwŷ na mistu nassem takowego Kupu za potwrzeni Prosyncz.

Y Poniewadz tŷz Heyttman Nass spolu zginŷmi Ktomu Narzyzenimi Raddami a Wiernŷmi Poddanŷmi Nassŷmi uwazyli a uznali zie takowy Kup slussnie Przyŷatt a stwrzen byti muoz ama. My gsme take yakzto Kral a Pan gegich diedicznŷ milostiwie Ktomu Powoliti a Takowŷ kup potwrziti Raczŷli, Stwrzugem a Potwrzugem zgewnne moczy listu tohoto Nasseho Czysarskeho. Chticze tomu abŷ Wyss Psani Hanuss Ruzycz z Erby a Potomky swŷmi takowe ukupene SSoltŷstwo se wssŷm gehu Przŷslussenstwŷm mohl diedicznie a Prawie gmiti, na swe swŷch Erbuow a Potomkuow Lipsse auŷŷteczniegsse obratiti yakz na horzie dotczenno a Obssyrniegi wyjadrne gest Przed nami Erbŷ nassymi a Budauczŷmi Krali Czieszkyi Neywyzssymi Kniziaty WSlezŷ Oppolskŷmi a Rattiborskymi wolno swobodno bez Przekazky, Wssakz mocznosti a sluzbam Nassŷm bez sskodŷ.

Tomu na swiedomi Dati w opoli we strzedu po Swatim Janie Krztitieli Boŷŷm Letta 1576⁹²⁰. Przŷtom gsau byli Stateczni a Slawutnŷ Wiernŷ Nassy millŷ Jan Zyrowski na Poluwsŷ Sudy Zemsky Gmenowanich Knizietstwŷ, Lukass Pelka z Borŷŷslawicz na Urbanowiczŷch, Walentin Daubrawka z Jastenne na Skorkowie, Frydrych Ssamberk na Wisniczŷ, Mikulass Lesotta z Steblowa Na Blazieowiczŷch Kanczlerz nass swrchu Psanŷch Knizietstwŷ, kteremu tento list Porauczeni⁹²¹.

919 Janusz (Jan) Rouŷicz z Cheŷmu k. Strzelec Opolskich (Góra ŷw. Anny) – wŷaŷciel Sierakowa i Jeŷowej k. Lubliŷca.

920 W Opolu, w ŷrodę po ŷw. Janie Chrzczicielu Boŷym roku 1576.

921 ŷwiadkowie: Jan Zyrowski z ŷyrowej na Póŷwi k. Opola (objaŷ to stanowisko po swoim imienniku Janie Zyrowskim z ŷyrowej na ŷyrowej), Łukasz Pelka z Borŷysławicz na Urbanowicach k. Koŷła, Walentyŷ Dubrawka (Dąbrówka) z Jasieni na Skorkowie k. Olesna, Fryderyk Szamberg na Wiŷniczy k. Gliwic oraz Mikoŷaj Lasota ze Steblowa na Bŷajeowicach k. Koŷła – kanclerz księstw.

k. 255v–256

*Kupno sołectwa w Jeżowej**W Opolu, w środę po św. Janie Chrzcicielu Bożym 1576 roku [27.06.1576].**Sprzedający: bracia Jerzy i Mateusz Labutowie [Łabędziowie?] – wolni sołtysi w Jeżowej.**Kupujący: szlachcic Janusz Roużicz z Chełmu na Sierakowie.**Przedmiot: Sołectwo w Jeżowej w okręgu lublinieckim ze wszystkim, co do niego należy⁹²².**Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jan Żyrowski na Półwsi – sędzia ziemski, Łukasz Pelka z Borzysławic na Urbanowicach, Walentyn Dubrawka [Dąbrówka] z Jasieni na Skorkowie, Fryderyk Szamberg na Wiśniczy, Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błażejowicach – kanclerz księstw.**Smluwa Kniezie Kristoffa Hertle a Ondrzege Braucha*

Maximilian. Wystaupili Cztihodny⁹²³ Kniez Krystoff Herttell Altarysta Tosseczky⁹²⁴ zgodne, a Robotny Ondrzieg Brauch z strany druho, gsau cz obapolnie zdrowi na tiele y Rozumie zPrzedesslu Raddu Przyatel swych, dobrowolnie Wyznali a Przedlozyli Smluwu Ktera gsau mezy sebau uczynili, genz slowo od slowa Takto Znÿ:

1576 w sobotu Przed Swatu a Nerozdyłmi Trogiczÿ, stala se gest Smluwa dczela adokonała wniczem Neporussytedlna, mezy Cztihodnym kniezem Krÿstoffem Hertlem Altarnikiem Tosseczkym zgodne, A Robotnym Ondrzegem Brauchem zstranÿ druhe. A to takowa zie gest weyss gmenowani kniez Krysstoff Prodal diediczstwi swe pozuostale wPrawem diediczstwi Po Nebosstiku Otczÿ swem w Bohussiczÿch wolni, Zewssem gehu Przislussenstwim budz male neb wielike wewssech Mezech aHraniczach yakz od staradawna wswem użÿwani mezech a hraniczech od ginych diedin Wÿmierzeno a wÿhraniczeno gest za summie 316 t. dobrych Strzybnych [...] cztaucz⁹²⁵ za geden Zlaty Po 36 gros. A w gross 12 hal. na kterÿzto kup asmluwu ma Ondrzeg Kniezi Krÿstoffowi zaudati⁹²⁶ 200 t. Przÿ odewzdani w Kancelarÿ Oppolske potom na Nowe Leto Przyssti 16 t. a od Smluwi w rocze Porząd zbiehlÿm totezto na Swati Jan Krztitele Pani 25 t. a tak Potom na Kazdy Rok na Swati Jan po 25 t. az do wÿpłaczeni te sumi a Pro Lepssÿ duowiernost a zdrzeni te Smluwy Przy

922 Brak szczegółowych informacji.

923 Czcigodny – tytuł przysługujący duchownemu.

924 Altarysta – ksiądz mający pod opieką określony ołtarz w kościele parafialnym [i dochody z niego]. Tu nie podano, którego ołtarza jest altarystą.

925 Licząc.

926 Zadatek.

tom gsau byli Cztihodni Kniez Girzik Muratoris fararz wielowiejský⁹²⁷ i Oppatrni⁹²⁸ Pan Augustin Burgmistr Tosseczki, Pawel Akadlarz, Matuss Proslidaura, Girzyk Nawara, Simon Brauch a Petr Koza. Actum Anno et die ut Supra⁹²⁹. Sewssy Pilnosti WeyßPsaneho heýttmana Nasseho swrhu Psaných knizietstwi na Mistu nassym takowe Smluwy za Potwzreni Prosýcz.

Y Poniewadz tyz heýttman Nass SPolu Sginymi ktomu Narzyzenymi Raddami a wiernymi Poddanými Nassými uwazili a uznali zie takowa dobrowolna Smluwa Slussnie Prziyata a stwrzena býi muocz a ma, Mý ssme take yakzto Kral a Pan gegich diediczný milostiwie ktomu Powoliti, a te stwrditi raczyli, Stwzrugem a Potwzrugem Zgewnie moczy listu tohotu Nasseho Czýsarskeho Prawem moczy Wrchnosti nassý, Chticze tomu aby wyssPsana Smluwa wewssech swých Punktich Klauzulech a Artikulech wsseliyak od obu stran wczelosti a bez Porussien Zdrziana a Zachowana býla wssakz mocznosti a Sluzbam Nassym bez Sskody.

Tomu na Swiedomu Dattum w opoli w Patek den Swatich Petra a Pawla Letta 1576⁹³⁰. Przytom gsau byli Urozeny Stateczni a Slawutni wierni Nassý milly Jan Kattowsky z Kolna a Kattowiczých, Jan Zirowsky na Poluwsý Sudi Zemsky tiechzie Knizietstwi, Jan Kokorz zKamencze na Kamenczý, Lukass Pelka z Borzýslawicz na Urbanowiczých a Mikulass Lesotta z Steblowa na Blazieowiczých Kanczlerž Nass swrchu Psanich knizietstwi kteremu tento list poruczeno⁹³¹.

14.

k. 256–256v

Umowa księdza Krzysztofa Hertla z Andrzejem Brauchem

W Opolu, w piątek w dzień św. Piotra i Pawła 1576 roku [29.06.1576].

Transumpt umowy [bm] z dnia: sobota przed św. Trójcą [16.06.1576].

Sprzedający: ks. Krzysztof Hertel – altarysta toszecki.

Kupujący: chłop [wolny?] Andrzej Brauch.

Przedmiot: gospodarstwo – spadek po ojcu w Boguszycach k. Toszka, ze wszystkimi rzeczami należącymi do gospodarstwa za 316 talarów płatnych w ratach: zadatek 200 talarów przy zgłoszeniu do kancelarii ziemskiej, 16 talarów w nowym roku, w ciągu roku od podpisania umowy na św. Jana Chrzciciela – 25 talarów i w każdym nowym roku po 25 talarów aż do zakończenia spłaty.

927 Wielowieś k. Gliwic.

928 Rozsądny – tytuł przysługujący mieszczanom.

929 Z języka łacińskiego – Roku i dnia jak wyżej.

930 W Opolu, w piątek, w dzień św. Piotra i Pawła roku 1576.

931 Świadkowie: Jan Katowski-Beess z Kolni i Katowic (stara nazwa Karłowic) k. Brzegu (zm. przed 1585 r.) – właściciel Krowiarek, później także Tworkowa k. Raciborza, Jan Żyrowski z Żyrowej na Półwsi k. Opola – sędzia ziemski, Jan Kokorz z Kamieńca na Kamieńcu k. Gliwic, Łukasz Pelka z Borzysławic na Urbanowicach k. Koźła oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błaziejowicach – kanclerz księstw.

Świadkowie umowy: ks. Jerzy Murator – proboszcz z Wielowsi, oraz mieszczanie toszcecy Augustyn – burmistrz, Paweł Akadlarz, Mateusz Proslidaura [Prośli-dziura?], Jerzy Nowara, Szymon Brauch i Piotr Koza.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jan Katowski z Kolni na Katowicach, Jan Żyrowski na Półwi – sędzia ziemski, Jan Kokorz z Kamieńca na Kamieńcu, Łukasz Pelka z Borzysławic na Urbanowicach oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błazejowicach – kanclerz.

15.

Smluwa Malchera Hanuzle a Ssymka Klempy

Maximilian. Wystaupili Robotni Malcher Hanuzel zgedne a Ssymek Klempa zstranŷ druhe, gsau cz Oba Polnie zdрави na tiele y Rozumie, dobrowolnie wyznali a Przedlozŷli Smluwu kteru gsau mezy sebau uczŷnili, genz Slowo od Slowa Takto znŷ:

Letta Panie 1576 w Patek den Swatŷch Petra a Pawla, Stala se Smluwa dczela dokonala a dobrowolna z Czierstwu Pamietu a wdabrŷm zdрави⁹³², Malcherem Hanusem z Budzowa z stranŷ gedne, a Ssymkem Klempu Sswagrem gehu zstrani Druhe, A to Takowa zie swrchu gmenowanŷ Malcher Hanusel, Ssymkowi Klempie Sswagrowi swemu daruge a oddawa Role ktere Nedilnie ma Pul z sestru swu Dorotu w Budzowie ma⁹³³, Yakzto Otcyznu a Materyznu swu vlastni, wssakz na ten sPusob kdybŷ se dotczenneho Malchera Hanizle vlastni sestra, coktory giz drahny Cziass niewiedil⁹³⁴ Gmenem Ewa ktomu se nassla a sweho se doptawala⁹³⁵ ma a Powinen gi bude Ssymek Klempa z Otcyzny a Materyzny Wyprawu uczyniti⁹³⁶, APakliby se Nenassla⁹³⁷, Tczela to wsse czozby na oddil gegi Przŷsslo Przy Ssymkowi Klempie ŷuostati ma, Proti temu⁹³⁸ se gest Ssymek Klempa Podzwolil Malchara Sswagra sweho Przy sobie Chowati⁹³⁹, y do smrti gidlem Pitim a Ssatstwim wsseliyakym, podle moznosti swe Oppatrowati, a Malcher Hanusel ma Ssymkowi Sswagru swemu Pomahatt Roboti Robotu wsseligaku Podle moznosti swe⁹⁴⁰. A gestliziebŷ se z Ssymkem Klempu Sswagrem swŷm Meskagicz zgediti Spolu se srowmati nemohli⁹⁴¹, Tgeda gehu ma Ssymek Klempa

932 Ze ŷwieŷz pamięcią i w dobrym zdrowiu.

933 Szwagrowi swojemu daruje i oddaje pole w Budzowie (Budzów k. Olesna), które niedzielnie (niepodzielnie) po połowie, posiada do spółki ze swoją siostrą Dorotą (żoną Szymka Klempy).

934 Gdyby wspomnianego Melchiora Hanusla własna siostra, o której długi czas nic nie wie.

935 ŷądała swojego (działu).

936 Szymek Klempa powinien ją spłacić ze spadku po rodzicach.

937 A gdyby się nie odnalazła.

938 Oprócz tego.

939 Pozwoli (przyjmie) Melchiora szwagra swojego przy sobie chować (mieszkać).

940 Ma pomagać w wszelkich pracach na miarę swoich możliwości.

941 Mieszkając razem, nie mogli się porozumieć.

Trzydziętych Talary Po 36 grs. odprawiti⁹⁴², a Malcher Hanusel Powinen ho bude Przygmucz to od niego kwitowati⁹⁴³, a gestlizieby Zemrzel to Zase wsse na Ssymka Klempu a Potomky geho Przypasti ma, Zktereczto swrchu dotczenu Roli Ssymek Klempa uczyniti bude moczy y Nechaty yako zswym własnym diediczstwim Prodati Zastawiti, zameniti darmo dati, Yakzbymu Neylepe zdalo libylo a Poradzeno bylo.

Przy takoweg Smluwie gsau byli Robotni Lide⁹⁴⁴ Martin Wawra, Hrzehorz Dusa, Tomek Ssmiecz a Jendrek. A Takomu Smluwu z Obustran do Kancelarze wnesti magi. Tomu na Swiedomi sau mezy sebau, dwie Rzezane Czedule, w gednoslowa uczynili. zKterych gedna Kazda strana gednie ma⁹⁴⁵. Stalo se wOlessnie Letta a dne swrchu Psaneho⁹⁴⁶. Swsyy Pilnosti Weys Psaneho heyttmana nasseho swrchu Psanych Knizietstwi Takowe Smluwy, Na narzyzenymi Raddami a Wiernymi Poddanymi Nassymi uwazyli a uznali, ze Takowa dobrowolna Smluwa slussnie Przycja a stwrzena byti muoz a ma.

My gsme take Yakzto Kral a Pan gegich diediczny milostiwie ktomu Powoliti a to stwrditi Raczili Stwrzugen a Potwruzugen Zgownie moczy⁹⁴⁷ Atu tohoto Nasseho Czysarskeho Prawam a moczy wrchnosti Nassy Chiticze tomu aby weys Psana Smluwa wewssech Punktach Klauzulech a Artikulach wsseliak od obustran wczelosti a bez Porusseni zdrziana a Zachowana byla Wssakz mocznosti a sluzbam Nassym bez Sskody.

Tomu na Swiedomi Datum wopoli w Patek den Swatych Petra a Pawla Letta 1576. Przytom gsau byli Stateczni a Slawutny wierny Nassy milli, Jan Zyrowsky na Poluwsy, Sudy Zemsky tiechzie Kniziatstwi, Walentin Daubrawka Zyasenne na Skorkowie Mikulass Noss z Hrabowa Pisarz Zemsky gmenowanych Knizietstwi, AMikulass Lesotta z Steblowa Na Blazieowiczch Kancelerz nass swrchu Psanych Knizietstwi Kteremu tento list Poruczen⁹⁴⁸.

942 Wyplacic odprowe 30 talarow po 36 groszy.

943 Musi przyjac i skwitowac (tu: zakonczyc wspolne mieszkanie).

944 Swiadkowie pracowici ludzie (chlapi).

945 Tu wymieniono ze soba dwie jednakowe kopie spisanej umowy (czeduli – dokumentu). Uzyto bardzo starego, slowianskiego okreslenia rozliczania sie: „rzesat” – polskie „karbowac” (zakarbowac – zapamietac, karbowy – urzednik szlachecki rozliczajacy chlopow z obowiazkow panstwowymi). Kij lub laska z nacięciami (karbami, rzezana), wymieniane lub rozcinane wzdluz w celu rozliczania sie.

946 Roku i dnia wyzej wymienionego.

947 Z cala moca.

948 Swiadkowie: Jan Zyrowski z Zrowej na Polwsi k. Opola – sędzia ziemski, Walentyń Do-ubrawka (Dąbrówka) z Jasieni na Skorkowie k. Olesna, Mikołaj Nos (Nass) z Garbowa k. Toszka (zm. po 1598 r.) – pisarz ziemski, oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błaziejowicach k. Koźla – kanclerz.

k. 256v–257

*Umowa Melchiora Hanuzla i Szymka Klempy**W Opolu, w piątek w dzień św. Piotra i Pawła 1576 roku [29.06.1576].**Zatwierdzenie umowy sporządzonej w Oleśnie z tego samego dnia.**Przekazujący⁹⁴⁹: wolny chłop Melchior Hanuzel.**Otrzymujący: wolny chłop Szymek Klempa.**Przedmiot: Melchior Hanuzel przekazuje swojemu szwagrowi Szymkowi Klempie swoją część pola niedzielnego⁹⁵⁰ w Budzowie, które posiadał, w spadku po rodzicach, ze swoją siostrą Dorotą – żoną Szymka Klempy. Jednak gdyby odnalazła się druga jego siostra – Ewa, o której od dłuższego czasu nic nie wiadomo, to Szymek Klempa będzie musiał ją spłacić.**Oprócz tego, Szymek Klempa ma w swoim domu utrzymywać do śmierci Melchiora Hanusla, dając jemu w miarę swoich możliwości jedzenie, picie i ubranie, a Hanusla ma Klempie pomagać we wszystkich pracach.**A jeśli by mieszkając razem nie mogli się pogodzić, to Klempa ma wypłacić Hanuslowi 30 talarów odprawy, a jeżeli by Hanusel zmarł, to wszystkie jego rzeczy przechodzą na własność Klempy.**Świadkowie umowy: chłopci Marcin Wawra, Grzegorz Dusza, Tomek Szmiecz [Śmieć?] i Jędrzek.**Świadkowie zatwierdzenia dokumentu przekazania: Jan Żyrowski na Półwsi – sędzia ziemski, Walentyn Doubrawka z Jasieni na Skorkowie, Mikołaj Nos z Grabowa – pisarz ziemski, oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błażejowicach – kanclerz.**Smluwa Trhowa mezy Bratržimj Borynskŷmj⁹⁵¹ Okrasniczku Kuźniczy⁹⁵²**My Rudolff etc.⁹⁵³ Wystaupili Slawutnj wierni nassi milj Gindržich, Mikulass A Filip bratrži Borŷnssti z Roztropicz, gsaucz Zdрави na Tiele ŷ Rozumie sPrzedesslu Raddu Pržatel swych dobrowolnie Wŷznalj, A przedložilj Smluwu Trhowu kteru gsau mezy sebau o Kuźniczy Krasniczku, gegich własnŷ Otcžiznu⁹⁵⁴ w Kragi Nassim Strželeczkŷm Zaležiczy, Uczinilj, genž Slovo od Slova takto Znŷ:*

949 Nie jest to sprzedaż, a przekazanie majątku.

950 Niepodzielonego, wspólnego.

951 Drobna szlachta wywodząca się z rodu Raszyców. Nazwisko pochodzi od miejscowości Borynia k. Rybnika, później podawali jako siedzibę rodową Roztropice w księstwie cieszyńskim. W XVI w. była to rodzina kuźników (zob. sprawy sądowe).

952 Krośnica k. Strzelec Opolskich – w XVI w. znajdowały się tu trzy huty żelaza.

953 Rudolf II, cesarz.

954 Ojcowizna.

Letta Panie Tesjczjho Pietisteho Osmdesateho ssesteho, wPatek po Swattým Martinie Na Zamku Kromieržiczi⁹⁵⁵. Stala se Smluwa czela A dokonala, mežj Namj Gindrzychem, Mikulassem Starssim, Filipem Mladssim Borjnskýmj z Roztropicz a na Krasnizkŷ Kužniczŷ Bratrŷi gj vlastnimj, Ato takowa, Jakož se gest Nebosstik pan Mikulass Borjnskŷ Pan Otciz Nass Nejmileyssj, na Statek swooŷ Krasniczkau Kužniczŷ, nieczo Zadlužil, ŷ Nemohuž Mŷ giným Spusobem takowych dluhow Zaplatit, takto gsme se Zneslj, Zdobrym Rozmyslem A Raddu niekderŷch Panu a Przatel Nassŷch, Źe gsme Ja Gindrzych A Mikulass starssi Borjnssti sRostropicz Prodaj, Tuž Krasniczkau Kuzniczŷ, Otciznu Nassŷ, odsebe Erbow aPotomku swŷch, Filipowj Mladssimu Borjnskemu Bratru Swemu Erbom A Potomkom gehu, za Summu Osmnaczte Sett Zlattyŷch, za geden Zlatty Trzedczetj Ssest grossj⁹⁵⁶, a za geden gross ssest Penicz bilŷch⁹⁵⁷ pocžitagicž, Wtich Mezech a Hraniczŷch, ŷak ta Kuznicze sama wsobie odmezena a odhraniczina gest ŷstim czož Pan Jan, A Pan Zdieslaw Talkenberkowe z Tietierzina bratczj Wlastnj a na Grodisku⁹⁵⁸, na Statku swem Krasniczkem a Grodiskem Nebosstiku Panu Mikulassowi Borjnskemu, Panu Otczŷ Nassemu Nejmileyssemu, Nadalj, a Pustilj, Atak ŷakž Nadanj Na Tuž Krasniczkau Kužniczŷ, ŷnato wsseczko czož knŷ Naleži, z Kancellarye Knižetstwj OPollskeho, a Rattiboržskeho, gehu magj Slawne A Swate Pamietj Czŷsarŷe Ferdŷnanda⁹⁵⁹ stwrzeno, a Wŷpsano gest sewssmej tiemj Swobodamj ŷakz se to ssirŷeŷ wtom listie zawira a obsahuge, A to naten gistŷ Spusob, Przednie⁹⁶⁰ abŷ tŷ wsseczkŷ dluhŷ, po Nebosstiku Panu Otczŷ Zaplatil, druhe Pani Materž Nassi, prze sobie chowal, A pocziwe Wŷchowanj, ŷ Prŷe Odiwanŷ podle moŷnistj a tak ŷak na Wierneho Sŷna naleži, Aczo bŷ mimo Zaplaczeni tiech dluhow Zteŷ Summŷ podle moŷnostj Prodajt pozustawalo, aneb Źebŷ Nam Pani Rukogmowe⁹⁶¹, Kderŷi bŷlj, Za Nebosstika Pana Otcze Nasseho Zlaskŷ AZdobrego Prŷatelstwŷ Widicz Nass Chudie Osŷrŷale⁹⁶², odpustilj, tim se wssetczŷ trze SPolem se Pani Materŷi Nassi Nejmilessŷ, Rowŷm Zdilem Rozdzieliti mame, A tolkež Sestrŷ Nassi Pani Margitŷ podle moŷnosti stoho odbŷtj, A Filip bratr Nass wyssgmenowany to czožbŷ mimo Zaplaczeni dluhu, steŷ Summŷ Zuostalo, takto Nam to Powinen Wŷplnit bude, Kdŷžbŷ tu wsseczku Summu ktoreŷ se nŷnj U Strŷcze Nasseho, Pana Filipa Starssiho Borjnskeho z Roztropiz, a na Nechwatinu⁹⁶³, [?] heŷttmana na Kromieržizi, na Zaplaczeni tiech

955 Roku Pańskiego 1586, w piątek po św. Marcinie na zamku w Kromierzyżu.

956 Były to talary, a nie złote węgierskie, które liczyły 38 groszy.

957 Tzn. halerze. 1 grosz = 12 halerzy, nie wiadomo dlaczego tu policzono tylko 6 halerzy.

958 Jan i Zdzisław Talkenbergowie z Ciecierzyna k. Kluczborka – właściciele Krośnicy i sąsiedniego Grodziska k. Strzelec Opolskich.

959 Nadanie zatwierdzone przez cesarza Ferdynanda I.

960 Najpierw.

961 Panowie poręczyciele.

962 Z łaski i dobrej woli, widząc nasze biedne opuszczenie.

963 Miejsowość na terenie Czech (Nechvalice?).

dluhow, Wýdlužiti musel, gemu Zaplatil, neb Erbom a Potomkom gehu, aneb tomu komubý on to oddal, Aporuczil Tehdý po Zaplacení takowych dluhow, bude apowinen Nam wrocze Porząd zbiehlem⁹⁶⁴, gedno Sto Zaplatit, a Potom wdýczký wrocze Porząd po gednom Sta Zlattých klasti ma, Aždo Wýplnienj toho než bý mimo tý dluhý Zuostalo, AWýbýlo, Aný tim Spusobem ýak Wýssdotczenno takowymi Peniczmj, se dielitj mame.

AMý Gindržich a Mikulass Wýssgmenowanj slibugem Wýssgmenowanemu Filipowi bratru swemu, mimo tuto Smluwu wnež se newkladat, ani gehu ničim neobtiežowat, Než tu Smlawu Zdržet wewssech Punktich, ýak cztným Rýtiržským Lidem Nalezi. A gestližbý Pani Materž Nassi Neýmilegssý, Pan Buoh Smrtj Uchowatj neraczil, tehdý tim czo na gegi dil býtj mielo, wssetczý Tržý se Rozdielilj mame.

A pro Lepssi toho wiedzomost Wýssgmenowani bratrzi sekrettý swe Pržitiskli gsme ktiem Smluwam, A Podle tohogssme se dožadali Urozených Wladýk Pana Filipa Starssiho Borýnskeho z Rostropicz Ana Nechwalinie [?], Heýtmana na Kromieržizi, Jana Kasspara Sstysle z Jakssiž [nieczytelne]⁹⁶⁵ Templj. Ze gsau Sekrettý swe podle Sekretow Nassich ktiemto Smluwu Pržitisknutj dalj. Se wssi Pilnosti dotczeneho Heýtmana Nasseho, swrchu psaných Knizetstw Na mistu Nassim, Kupne Smluwý Za Potwrzenj Prosycz.

Y Poniewadž tyž Heýtman Nass Spolu sginými ktomu Naržizenými Raddamj, Saudczý Zemskýmj A wiernymi Poddanými Nassimi milýmj Uwažilj a Uznalj, Ze takowa Kupna Smluwa, slussnie Pržigata A Stwržena býtj muož Ama, Mý gsme tolkež ktomu milostiwie Powolitj a takowy Kup timto Listem Nassim Czýsaržským Potwrditj raczilj. Stwrzugem A Potwruzgem Zgownie moczy Listu tohoto Nasseho Czýsarskeho, Prawem A moczy Wrchnostj Nassi, Kralowsku w Czechach, Aýakžto Neýwýžssi Knize Slezska Oppolske. A Ratiborske Chticze tomu, aby wýspsana Smluwa Trhowa, wewssech Punktich, Klauzulech a Artýkulich ýakž nahorze dotczenno od Obu Stran wdczelostj Zdržana a Zachowana byla, A Filip Mladssi Borýnský ZErby A Potomký swymi takowe od Gindržýcha A Mikulasse Borýnských bratrzi gehu Starssich ukupene Kuznicze Krasniczke Zgegi wssim Przislussenstwim, mohl diedicžný gmitj, držetj, gi Užiwatj, datj, prodaj, Zastawitj Zamienitj na swe swých Erbuw a Ptomkuw Lepsse Obratiti sau Ucžinitj ý nechatj ýakbý se gemu Neýlipe Zdalo Libilo a Porazeno bylo, Przed Nami Erby Nassimi a budauczýmj Kralj Czeskýmj, Neýwýžsssemj Knižatý wSlezý Oppolským a Ratiborským ý ginými wssemj Osobamj, wolno, swobodno, a bez překažký Wssakž Službam Nassim bez Sskodý. Tomu na Swiedomj etc. Genž dan aPsan WOppolj wCswrtek poSwattým Ondržegj Letta 1586⁹⁶⁶ Poczítagicž, Pržitom gsau býlj Slawutnj wierni Nassi milj Joachým Skall ZLhottý na Piskupiczch, Kasspar Tabor Zbystreho na

964 W ciągu roku.

965 Papier załamany.

966 W Opolu, we czwartek po św. Andrzeju.

Male Prużicze, Wacław Kossembor zSkorkowa na Kozłowiczach, Jan Woiska z Bogdanczowicz w Welewsy, A Wacław Sseliha Rzuchowa na Wittosławiczach Kanczerz Nass Nadepsaných Knižetstwj kteremu tento List Poruczen⁹⁶⁷.

16.

k. 336v–337v

Umowa sprzedaży między braćmi Boryńskimi Kraśnickiej Kuźnicy

W Opolu, w czwartek po św. Andrzeju 1586 roku [4.12.1586].

Zatwierdzenie umowy sprzedaży z Kromieryża, piątek po św. Marcinie 1586 roku [14.11.1586].

Sprzedający: bracia Henryk i Mikołaj starszy Boryńscy.

Kupujący: brat sprzedających Filip młodszy Boryński.

Przedmiot: Sprzedaż [odstąpienie] bratu swoich części spadku po ojcu Mikołaju, zadłużonej kuźnicy w Krośnicy k. Strzelec Opolskich. Dokument umowy spisano na zamku w Kromieryżu w Czechach u ich stryja, Filipa starszego Boryńskiego – starosty Kromieryża.

Ponieważ ojciec ich Mikołaj Boryński zadłużył kuźnicę, a Henryk i Mikołaj starszy nie byli w stanie spłacić długów, sprzedali za sumę 1800 talarów bratu Filipowi młodszemu⁹⁶⁸ kuźnicę i wszystko co do niej należy w Krośnicy k. Strzelec Opolskich, którą ich ojciec otrzymał od właścicieli Grodziska i Krośnicy, braci Jana i Zdzisława Talkenbergów⁹⁶⁹, zgodnie z przywilejem cesarza Ferdynanda I. Z pieniędzy tych Filip młodszy miał spłacić wszystkie długi i gdyby coś jeszcze został, wyrównać straty poniesione przez poręczycieli ojca [wierzycieli?], którzy widząc będąc zlitowali się nad nimi [i nie żądali odsetek?], a przede wszystkim stryjowi – Filipowi starszemu, który musiał zaciągnąć dług [żeby spłacić część długów Mikołaja]. Jeżeli by jeszcze coś zostało to powinien Filip podzielić tę sumę sprawiedliwie między braci i ich matkę.

Również matką ich ma się [Filip] opiekować i zapewnić jej odpowiednie utrzymanie, a po jej śmierci wszyscy trzej podzielą się jej majątkiem.

A oprócz tego w ciągu roku i w następnych latach powinien sprzedającym zapłacić rocznie 100 złotych [talarów], aż do wypełnienia umówionej sumy.

Sprzedający ślubują słowem rycerskim nic więcej od Filipa nie żądać, ani go obciążać.

967 Świadkowie: Joachim Skal z Wielkiej Ligoty k. Oleśnicy – właściciel Biskupic i Wojciechowa k. Olesna, Kasper Tabor z Bystrego (nie wiadomo którego) – właściciel Prężynki k. Prudnika, Wacław Koszenbar (Koschenbar) ze Skorkowa na Kozłowicach k. Olesna, Jan Wojski (Woyski) z Bogdańczowic k. Kluczborka w Wielowsi k. Gliwic.

968 Z tekstu wynika, że był on wychowywany przez swojego stryja Filipa starszego – starostę Kromieryża w Czechach i miał odziedziczyć po nim majątki.

969 Prawdopodobnie jako posag swojej żony – siostry braci Talkenbergów.

Świadcowie umowy: szlachta czeska, Filip starszy Boryński – starosta Kromieryża. Świadcowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Joachim Skal z Ligoty na Biskupicach, Kasper Tabor z Bystrego na Prężynce, Waclaw Koszembar ze Skorkowa na Kozłowicach, Jan Wojski z Bogdańczowic w Wielowci oraz Waclaw Szeliha z Rzychowa na Witosławicach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: Jan i Zdzisław Talkenberg z Ciecierzyna na Grodzisku i Krośnicy.

17.

Smluwa a Trhowa Aczedule mezy Adamem Budzowskym a Klempy
O Stateček w Budzowie⁹⁷⁰

Mý Rudolf etc. Wystaupili Slawutný wierny Nass milý, Adam Budzowský z Budzowa zgedne, A Robotni Lidde Ssymek a Blažeg bratrži Klempowe, zstraný druhe, gsauč Z obu Stran Zdrawj na Tiele ý Rozumie, Sprzedesslu Raddu Pržatel swých dobrowolnie wýznal, A Předložyl, Smluwi Trhowu zcedulj, Kteru ssau spolu O Statček wBudzowie Učinilj Kteražto Smluwa Slovo od Slova takto Zný:

Letta 1589. wPrwni Stržedu po Swatych Trzech Kralich⁹⁷¹ Stala se Smluwa Czela dokonala, AKup dobrowolný mezy Urozeným Panem Adamem Budzowsky[m] z Budzowa A w Budzowie Zgedneý, Ssymkem a Blasskem bratrži vlastnimi Klempamj zstraný druhe, A to takowa, Ze gsau ti Wýssgmenowani bratrzy Prodalj, A moczy Listu tohotu Prodawagi Prawým A diedicžným Kupem to wsseczko czo gsau w Budzowie mielj, po niekdy Sstiepanowj Hanuzlowi po Otcžy Manželki Ssimka Klempý ý Malchera bratra gegj⁹⁷², na nieho přžisso totiž Sydlisko Role Zahradnikj, z Lukami, Rybnikamj, dubrawamj, ý se wssim Tým Přžislussenstwim, tak yak se wydrželj, ý po předkach swych Užíwalj, nicz sobie ani Potomkom swým newýnimagicz ani Pozustawugicz, a podle teý Smluwý, A wýpowedj Komisarskeý⁹⁷³ ktera se stala w Budzowie w Pondielj po Swatým Frantissku Roku 1588⁹⁷⁴ totiž Za Summu Penicz Puol Trzetiho Sta Tallare⁹⁷⁵ Po 36 gr. w Talar, A wgross po 12 halerži malých, počžitagiž, Kteru Summu penicz ý hned prze Odewzdawku⁹⁷⁶ od sebe Pan Adam Budzowský odwestj ma. A bratrži Klempowie takowý Statek Panu Adamowi Budzowskemu wrucže odwestj, A od wsseligakich Naržkuow, aneb wkladaný⁹⁷⁷ w rocze a wssesti Nedielich Oswoboditi powinni budau,

970 Budzów k. Olesna.

971 Roku 1589, w pierwszą środę po świętych Trzech Królach – 12 stycznia 1589 r.

972 Po niegdyś (zmarłym) Szczepanie (Stefanie) Hanuzli, ojcu żony Szymka (teściu) i Melchiorze bracie jej.

973 A wyceny komisarskiej. Komisja wyceniająca powołana przez Urząd Ziemski.

974 W poniedziałek, po św. Franciszku roku 1588 – 10 października 1588 r.

975 Dwieście pięćdziesiąt talarów.

976 Natychmiast przy przekazaniu.

977 A od wszelkich zobowiązań lub obciążeń.

Ato sobie Zobu Stran Ztržetj Slibilj⁹⁷⁸, Jak dobrým Kržestianským liddem naleži. A pro Lepssi toho gistotu Przeprosylj ksobie Urozených Panuow, Pana Prokopa Wendrynskeho zWendrynie Ana Wendrynj, Pana Petra Budzowskeho z Budzowa w Lowassowie, Pana Lukasse Wachowskeho z Wachowa na Lesney a Pana Zigmunta Wachowskeho z Wachowa na Wachowie⁹⁷⁹, Ze Przi nas Sekretty swe przitisklj⁹⁸⁰, sobie a Erbom swým bez sskodj, a nemagicze bratrži Klempowie Sekretu sweho Prziprosylj gsau, Urozenego pana Jana Kosyczkeho z Zakrzowa na Wachowcu, Ze na mistu gich Sekret swuoŷ przitiskl⁹⁸¹, sobie a Erbom swým bez sskodj, Datt ut Supra.

Sewssi Pilnosti dotčzenneho Hejttmana Nasseho swrchu psaných Knižetstwi namistie Nassim takowe Smluwj Akupu Za potvrzeni Prosycz.

Y Poniewadz Tyž Hejttman Nass w spolu sginým ktomu naržizenými Raddamj Saudczy Zemským, Z wiernymi Poddaným Nassimi milým Uważilj, a Uznalj, Że takowa kupna Smluwa slussnie Pržigata, a Stwrżona bytj muož Ama. Mj gsme tolkež ktomu milostiwie powolilj, Atakowj kup tinto Listem Nassim Czysaržským Potwrditj racilj, Stwruzem A potwruzem, Zgownie moczy Listu tohoto Nasseho Czysaržskeho, Prawem A moczy Nasse Kralowsku w Czechach, A jakžto Nejwyższe Kniže Slezske Opolske ARatiboržske, Chticze tomu Abj wysspsana Smluwa, wewssech Punktach, Klauzulach a Artýkulich, jakž nahorže dotčzenno, Awyzadrženo gest, od Obu Stran neporussitedlnie wdczelostj Zdržana, AZachowana bylo A Adam Budzowský tenž od gmenowaných bratrži Klempuw odkupenj Statček, sewssim geho Pržislussenstwim wssimtim Prawem, ASprawedlnostj, jak gsau toho předkowie gegich, Užiwalj, Anane Pržisslo diedicžnie gmitj, gej držetj, Užiwatj, datj, prodajt, na swe swých Erbom A Potomkom na Lepsse, a požiteczniegsse, Obratitj mohl, bez wssech a wsselgakich osob překažkj, Wssakž Službam Nassim bez Sskodj.

Tomu na Swiedomy etc. Datt wOppolj wčtwtetek po Swatých Trzech Kralich Letta 1589⁹⁸². Pržitom gsau byli, Statecznj wierni Nassi milj, Giržik z Redderu na Welkich Strzelczých Radda Nasse Komorj Slezske AWaczlaw Sseliha z Ržuchowa na Wittoslawiczych Kanclerž Nass Swrchu psaných Knižetstw, Kderemu tento List Porucžien⁹⁸³.

978 I to z obu stron w trójkę ślubowali.

979 Świadkowie umowy: Prokop Wendryński z Wędryni na Wędryni k. Olesna (zm. po 1589 r.), Piotr Budzowski z Budzowa w Łowoszowie k. Olesna, Łukasz Wachowski z Wachowa na Leśnej, Zygmunt Wachowski z Wachowa na Wachowie.

980 Że przy nas sygnety swoje odcisnęli.

981 A nie mając swojego sygnetu, poprosili pana Jana Kosickiego z Zakrzowa na Wachowcu, żeby na ich miejscu odcisnął swój sygnet.

982 W Opolu, w czwartek po świętych Trzech Królach roku 1589 – 12 stycznia 1589 r.

983 Świadkowie: Jerzy z Redernu na Strzelcach Opolskich – radca kamery śląskiej we Wrocławiu, Wacław Szeliha (Scheliha) z Rzuchowa k. Rybnika na Witosławicach k. Koźła – kanclerz.

k. 340–340v

*Umowa kupna i dokument między Adamem Budzowskim a Klempami
o mająteczek w Budzowie*

W Opolu, w czwartek po świętych Trzech Królach 1589 roku [12.01.1589].
zatwierdzenie umowy sprzedaży zawartej w pierwszą środę po świętych Trzech
Królach [11.01.1589].

Sprzedający: wolni chłopci bracia Szymek i Błażek [Błażej] Klempowie.

Kupujący: szlachcic Adam Budzowski z Budzowa na Budzowie.

Przedmiot: Cały majątek po zmarłym teściu Szymka, Szczepanie [Stefanie] Hanuzlu i szwagrze Melchiorze⁹⁸⁴; siedlisko, pola, zagrody z łakami i stawami, dąbrowami i ze wszystkim do tego należącym, zgodnie z wyceną komisarską, która została sporządzona w Budzowie, w poniedziałek po św. Franciszku w 1588 roku [10.10.1588 roku] za 250 talarów, którą to sumę natychmiast po przekazaniu majątku Adam Budzowski zapłaci. Bracia Klempowie mają w ciągu roku i sześciu tygodni uwolnić majątek od wszelkich zobowiązań i obciążeń.

Świadkowie umowy: Prokop Wendrynski z Wędryni na Wędryni, Piotr Budzowski z Budzowa w Łowoszowie, Łukasz Wachowski z Wachowa na Leśnej, Zygmunt Wachowski z Wachowa na Wachowie. Z upoważnienia braci Klempów, którzy nie mają własnych sygnetów – Jan Kosicki z Zakrzowa na Wachowcu.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Jerzy z Redernu na Strzelcach Opolskich – radca kamery śląskiej oraz Wacław Szełiha z Rzuchowa na Witosławicach – kanclerz.

*Smlauwa Trhowa o Statczek w gruntu Bsurowskÿm⁹⁸⁵
meżÿ Matiegem Kussiem a Janem Skalem*

My Rudolff etc. Wystaupili Robotnÿ Matieg Kuss ze Lhotÿ⁹⁸⁶ Prodawatel z gedne, a Slawutny wierny Nass millÿ Jan Skal z Welke Lhotÿ na Strnadliczÿch⁹⁸⁷ Kupitel z stranÿ druhe, gsau cz zdrowi na Tiele ÿ rozumie sPrzedesslau Raddu Prżatel swÿch, dobrowolnie wÿznal[i], a Przedložili Smluwu Trhowu wPrzetienau⁹⁸⁸ ktera u gsau meżÿ sebau o statczek w Gruntu Psurowskÿm w Kragi Nassim Olezskÿm zależiczÿ uczinili, genż Slowo od słowa takto Znÿ:

⁹⁸⁴ Zob. dokument nr 15.

⁹⁸⁵ Psurów k. Olesna.

⁹⁸⁶ Ligota Oleska.

⁹⁸⁷ Jan Skal z Wielkiej Ligoty k. Oleśnicy – właściciel Sternalic k. Olesna.

⁹⁸⁸ Umowa sprzedaży dotycząca w przyczynie [...].

Letta Panie Tisyczeho Pietsteho Osmdesateho dewateho wPatek po Swattým[i] Petru [i] Pawlu w Oppoli⁹⁸⁹. Stala se Smluwa dczelý a dokonalý Kup, mezý Robotným Matiegem Kussem z Elhotý Poddaným Kniezy Probosstie Olezskeho⁹⁹⁰, ýakžto Prodaýnikem z straný gedne, a Urozeným Panem Janem Skalem z Welke Lhotý a na Stýrнадliczých⁹⁹¹, Kupitelem z straný druhe, A takowy, Ýakož swrchu gmenowaný Matieg Kuss Podle wýpowidi⁹⁹² Pannuow Kommisaržý zAuplneho Saudu zemskeho Knižettstwi Oppolskeho a Rattiborzskeho, w Gruntu Psurowskym Statczek Ksobie Przewedl⁹⁹³, Kteražto wýpowied od Slowa do Slowa takto zný:

Ýakuož gsau Gichmi-o Pan Heýttman a Pani Saudcze Zemssti Knižttstwi Oppolskeho a Rattiborzkeho Nass, Walentina Dubrawku z Jassenne na Skorkowie, Joachima Skala ze Lhotý na Biskupiczých, a Mikulasse Nossa z Hrabowa na Stiepanowiczých⁹⁹⁴ Zemskeho Pisarže Nadepsaných Knižettstwi, do Psurowa za Kommisarže naržiditi racžýlj⁹⁹⁵, Abychem Kateržinie ze Lhotý w tom Stu Zlattyh, ktere gý Nalezem saudu Zemskeho Pržisauzene, a wpodýatých sskodach⁹⁹⁶, Kus Statku Wienczka Psurowskeho Bratra gegi⁹⁹⁷. Poniewadž týmůž Nalezu Saudu Zemskeho dosti czyniti, a teýž Kateržiny Sestry sweý w Pokogiti Zanedbal⁹⁹⁸, oddilili. Kdež podle tyhož Poručeni Gichnig gsme se tamž do Psurowa dnessniho dne sgelj⁹⁹⁹, a neohledagicze se¹⁰⁰⁰, zie se týž Wienczek Psurowský tomu wsseligak Protiwil,¹⁰⁰¹ Teýž Kateržinie gsme dwaczeti dewiet zahonuow¹⁰⁰² mezý dilý Lukasse a Macžkussowských ležiczých, Pocžinaicž od hranicze Lhotske, až do hranicze Stýrнадliczke, ý s laukami, daubrawu, achrostinami, Ktere natiech dwaczýti dewiti Zahonach sau, w tom Nadepsaným stu zlattyh, aPodýatých sskodach oddilili, a timto listem

-
- 989 Roku Pańskiego 1589, w piątek po św. Piotrze i Pawle w Opolu – 3 lipca 1589 r.
 990 Pracowitym Maciejem Kuszem z Ligoty (Oleskiej), poddanym księdza proboszcza oleskiego.
 991 Sternalice k. Olesna.
 992 Zgodnie z decyzją.
 993 Właściciel majątku.
 994 Komisarze ziemscy: Walentyn Dubrawka (Dąbrówka) z Jasienia k. Olesna – właściciel Skorkowa k. Olesna, Joachim Skal z Wielkiej Ligoty k. Oleśnicy – właściciel Biskupic k. Olesna i Mikołaj Nos z Grabowa k. Toszka – właściciel Szczepanowic (dzielnica Opola), pisarz ziemski.
 995 Komisarze raczyli postanowić.
 996 Aby Katarzynie z Ligoty w ramach przyznanych przez sąd ziemski 100 zł za wyrządzone szkody.
 997 Część majątku Więcka Psurowskiego jej brata.
 998 Ponieważ nie podporządkował się wyrokowi sądu i nie chciał zaspokoić (żądań) siostry swojej.
 999 Do Psurowa dzisiejszego dnia zjechali.
 1000 Nie bacząc (nie oglądając się).
 1001 Przeciwny.
 1002 Dwadzieścia dziewięć zagonów. Zagon – pas pola szerokości ok. 6 skib tj. ok. 2–2,5 m i ciągnący się przez całe pole, tj. ok. 1 stajania (ok. 130 m). W tym wypadku pas ziemi szerokości ok. 40–50 m, ciągnący się przez całe grunta psurowskie od granicy z Ligotą aż po granicę ze Sternalicami.

oddzielugem¹⁰⁰³, Na takowy sPuosob. Gestliže Wienczek Psurowsky od dattum Tohoto listu, w dwanaczi Nedieli Porząd zbiehlých¹⁰⁰⁴, Nalezu Saudu Zemskeho Za dosti neučžini,¹⁰⁰⁵ Ze tejš Kateržinie Sestrže swe Puol druheho sta zlattých, giž za Gistinu a Podniate sskodj nePoležy¹⁰⁰⁶ zie taž Kateržina zdiediczj a Potomkj swymi, stiemi dwadczeiti dewiti gj oddielenjmi Zahonj, s laukami, daubrawami, Chrastinami, Kterež na tiech dwadczyti dewiti Zahonach gsau¹⁰⁰⁷, bude mocz gmiti učžiniti j nechatti jk z swjm vlastnim diediczstwim, a wtom se gj od Wienczka Psurowskeho od Sjnuow gehu, ani gsynczo od ziadneho gineho žiadna Pržekažka¹⁰⁰⁸ dati nema. A kdžkoli na tiech dwadczyti dewiti Zahonach dwuor wjstawen bude¹⁰⁰⁹, Tehda z tyhož dworu taž Kateržina z diediczj aPotomkj swjmi, dobytkj swjmi, wedle gnych držiteli Psurowa na tejš wssy diedinie, Tak jk gini držiteli, bezewssy Pržekazky, Swobodnu Pastwu gmiti ma, nini j na czasy budauczy¹⁰¹⁰. Než Pokudž dwuor wjstawen nebude, Tehda tolka na tiech dwadczyti dewiti Zahonach Pastwu Swobodnu gmiti ma¹⁰¹¹. Tomu na Swiedomi a lepssy toho gistotu a zdrženi, gsme swe vlastni Pržirozene Sekretty Ktomu Listu Pržitisklj¹⁰¹². Stalo se w Psurowie w strzedu po Narozeni Pannj Marje Letta Tisjczeho Pietisteho Osmdesateho Ssesteho¹⁰¹³.

Tento Statček stem wssem Pržislussenstwim, niczeho sobie w tom ne Pozuostawugicz, Czasto gmenowany Matieg Kuss gmenowanemu Panu Janowi Skalowi diedicznie odprodawa, za Summu Paddesati Tollarow, gedem Každy Toller po Tržidczeti ssesti grossych a w gross po dwanasti hallerži Pocžytagicz, kterež mu j hned Položj, a ten Statček zauplna a do dczela zaplatil, ku kderemuž to Kupu zobau stran Pržižiadalj Nas. Jana Zierowskeho z Žirowe na Wronowie, A Krystoffa Engemana Obywatela Miasta Oppoli¹⁰¹⁴, žie gsme pecžieti Nasse Pržirozene a Zwjkle¹⁰¹⁵, Podle Pecžieti Pana Jana Skalowej kteryto Kupne Czedule Pržidawili, a rukama vlastnimi se Podopsalj. Wssakz sobie a Erbom swym bez sskodj. Stalo se ut Supra.

1003 Tym dokumentem wydzielamy.

1004 W ciągu dwunastu tygodni.

1005 Nie wykona wyroku sądu ziemskiego.

1006 Nie wypłaci (położy) drugiej, należnej połowy stu złotych za poniesione szkody.

1007 Które znajdują się na tych dwudziestu dziewięciu zagonach.

1008 Żadnej przeszkody.

1009 A jeżeli na tych 29 zagonach wybuduje dwór (gospodarstwo).

1010 Powinna posiadać takie same prawa, jak inni mieszkańcy Psurowa, bez żadnych przeszkód i mieć swobodę korzystania z pastwiska obecnie i na przyszłe czasy.

1011 Dopóki dwór nie będzie zbudowany, może paść (bydło) tylko na tych 29 zagonach.

1012 Na tym dokumencie przystawiliśmy (komisarze) swoje rodowe sygnety.

1013 Stało się w Psurowie, w śróde po Narodzeniu Panny Marii 1586 – 9 września 1586 r.

1014 Przedstawiciele obu stron: Jan Żyrowski z Żyrowej – właściciel Wronowa k. Lewina Brzeskiego i Krzysztof Engemann – mieszczanin opolski (właściciel domu w Rynku nr 12).

1015 Pieczęcie nasze rodowe (Żyrowski) i zwykle (Engemann).

Se wssy pilnosti wyssPsaneho Heyttmana Nasseho dotčených Knižietstwi takowe Smlauwy neboli Kupu na mistu Nassim Za Potwrzeni Prosyncz.

My Poniewadz tyz heyttman Nass sPolu sginymi Ktomu narzizenymi Raddami Saudczy Zemskymi, a wiernymi Poddanymi Nassymi millymi uwaszili a uznali Ze takowa Smluwa a Kup slussnie Przigmat a stwrzen byti muoz a ma. My gsme take jakzto Krall Czesky a Nejwyzsse Kniizie w Slezý Oppolske a Rattiiborzske, a Pan gegich diediczný milostiwie Ktomu Powoliti, atenz Kup timto listem Czysarzskym Potwrditi raczili. Chticze tomu Aby takowy Kup wewssech Punctich, Clausulich aArticulich, od obau stran w dczelosti Zdrzan a Zachowan byl, a na horze gmenowaný Jan Skal z Erby a Potomky swými, Takowy ukupeny oddil a statczek w gruntu Psurowskym Zgeho nalezitosti aPrzislussenstwim, mohl diedicznie gmiti, drzeti, dati, Prodati, Zastawiti, Zamieniti, na swe, swych Erbow a Potomkow lepsse a uzyteczniegsse obratiti, Przed Nami Erby Nassymi a budauczymi Krali Czeskymi, Nejwyzsšymi Kniiziaťy w Slezý Oppolskymi a Rattiboržskymi y ginymi wssemi osobami wolno, swobodno, a bez Przekažky. Wssakz službam Nassim bez sskody. Tomu na Swiedomi etc.

Datt. w Oppoli w Patek Po Swattych Petru a Pawlu, Letha Panie 1589¹⁰¹⁶. Przitom gsau byli, Slawutny wierni Nassy milli Mikulass Nos z Hrabowa na Stiepanowiczých Zemsky Pisarz tiechž Knižietstwj, a Waczlaw Sseliha z Rzuchowa na Wittoslawiczých Kaczlerž Nass Nadepsanych Knižietstwj, Kteremu tento list Poruczien.

18.

k. 341v–342

*Umowa kupna mająteczku na gruncie Psurowskim
[zawarta] między Maciejem Kuszem a Janem Skalą*

W Opolu, w piątek po św. Piotrze i Pawle 1589 roku [3.07.1589].

Na podstawie wyroku sądu ziemskiego wydzielenia mająteczku ze środy po Narodzeniu Panny Marii 1586 roku [9.09.1586].

Sprzedający: Maciej Kusz z Ligoty Oleskiej – poddany proboszcza oleskiego.

Kupujący: Jan Skal z Wielkiej Ligoty – właściciel Sternalic k. Olesna.

Przedmiot: za cenę 50 talarów „mająteczek” leżący w Psurowie k. Olesna, który na podstawie wyroku sądu i decyzji komisarzy ziemskich został wydzielony w środę, po Narodzeniu Panny Marii 1586 roku [9.09.1586] z majątku Wienczka Psurowskiego dla jego siostry – Katarzyny z Ligoty: w dniu tym do Psurowa przyjechali komisarze ziemscy: Walentyn Dubrawka z Jasienia na Skorkowie, Joachim Skal z Wielkiej Ligoty na Biskupicach i Mikołaj Nos z Grabowa na Szczepanowicach – pisarz ziemski, aby wyegzekwować wyrok sądu ziemskiego przyznający

¹⁰¹⁶ Wystawiono w Opolu, w piątek po św. Piotrze i Pawle 1589 – 3 lipca 1589 r.

Katarzynie z Ligoty oleskiej – siostrze Wienczka Psurowskiego, od brata w wysokości 100 złotych odszkodowania [za co? spłata spadku po rodzicach?].

Wobec tego, że Wienczek Psurowski odmówił wykonania wyroku sądowego, i pomimo jego sprzeciwu, postanowili wydzielić z majątku Wienczka 29 zagonów leżących między działami Łukasza i Maczka [Mateusza] począwszy od granicy z Ligotą, aż do granicy ze Sternalicami, z łakami, dąbrową i zaroślami, które na tych 29 zagonach znajdują się, na następujących zasadach: jeżeli Więcek Psurowski w ciągu kolejnych 12 tygodni od daty tego dokumentu, nie wypłaci siostrze pozostałych 50 złotych, wówczas Katarzyna, bez żadnych przeszkód, stanie się właścicielką tych 29 zagonów. A jeżeli na tych zagonach postawi ona zabudowania, podobnie jak inni mieszkańcy Psurowa, będzie miała prawo wypasania bydła na wspólnym pastwisku i posiadać wszystkie prawa podobnie jak inni mieszkańcy. Do czasu wybudowania „dworu” może paść bydło na swoich 29 zagonach.

[Jak świadczy akt sprzedaży, „dwór” został wybudowany, jednak nie wiadomo co łączyło sprzedającego Macieja Kusza, w 1589 roku legalnego właściciela „mająteczku”, z Katarzyną siostrą Wienczka Psurowskiego – syn?]

Świadkowie sprzedaży przez Macieja Kusza: Jan Żyrowski z Żyrowej na Wronowie, Krzysztof Engeman – mieszczanin opolski.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Mikołaj Nos z Grabowa na Szczepanowicach – pisarz ziemski oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa na Witosławicach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: komisarze ziemscy wydzielający w 1586 roku majątek: Walentyń Dubrawka [Dąbrówka] z Jasienia na Skorkowie, Joachim Skal z Wielkiej Ligoty na Biskupicach i Mikołaj Nos z Grabowa na Szczepanowicach – pisarz ziemski. Wolny chłop Wienczek Psurowski, jego siostra – Katarzyna.

19.

Smluwa Trhowa o Krcźmu we wsy Ussycznych

My Rudolf etc. Wystaupil Slowutny Wierny Nass milly, Girzik Chotimirzsky z Roszkowicz¹⁰¹⁷, gsauzcz zdraw na Tiele y rozumie, s przedesslau raddu prżatel swych, dobrowolnie wyznał, że prawym kupem w prawe a sprawedliwe diedicztwi, za Summu penicz, Trżista Trżiczeti Tallaruow¹⁰¹⁸, geden każdy Tallar po 36 gr. Agross po 12 hall. poczitagicz giż gemu Zauplna a do czela Zapłaczenych, rzadnie, prawie, a diedicznie, sam od sebe Erbow a Potomkow swych, prodał, A tedy hned stogicz w Kanczellarżi Nassy Oppolske podle obyczęge a zwyklosti dotczenych Kniżettstwi, w rucze gehu oddał, odewzdał,

1017 Jerzy Chocimirski z Roszkowicz k. Kluczborka – drobna szlachta opolska. Nazwisko pochodzi od miejscowości Chocimierz (obecnie część Bierdzan k. Opola).

1018 Trzysta trzydzieści talarów.

a postupil, Krcźmu swou we wsy Ussycznych, w Kragi Nassym Olezskym Zaleziczy, s Rolemi, Naplotkami¹⁰¹⁹, Laukami, Zahradami, Ssynkowaniem piwa wystawowanim wsseligakych potrzeb¹⁰²⁰ Krcźmarži dodawanim, splaty, robotami, Aginym wssem a wsseligakym od staradawna ktomu nalezitym przislussenstwim, malymi y welkymi aużytky a pożytky, yakymiž se koli gmeny gmenugi, neb gmenowane byti mohu, Tak yak gest sam tauž Krcźmu poprzedczych swych drźiel, obsediel a Užiwal, Nicz tu sobie, Erbom a potomkom swym, ani żadnemu ginemu newynimagicz ani pozuostawugicz, slawutnemu Wiernemu Nassemu millemu Mikulassowi Rokowskemu z Rokowa¹⁰²¹, Erbom a potomkom gehu, Takže nyny gmenowany Mikulass Rokowsky, z Erby a potomky swymi, takowu ukaupenu Krcźmu, se wssem gegi przislussenstwim, bude moczy diedicźnie, rżadnie aprawie gmiti, gmiti, drzeti, uziwati, dati, prodati, zastawiti, Zamieniti, na swe swych Erbow a Potomkow lepsse a drżiteczniesse obratiti, stim wssem jako zswym vlastnim diedicztwim Ucziniti y nechati, yakby se gemu neylipe Zdalo, libilo a poradzeno było, bez przekažky wssech osob. Se wssy pilnosti dotčzeneho Hejttmana Nasseho, swrchu psanych Knižietstwi na mistu Nassym takoweho kupu za potvrzení prosycz.

Y ponewadž tyž Hejttman Nass, spolu sginyymi ktomu narzizenymi Raddami, Soudczy zemskymi A z wiernymi poddanymi Nassymi millymi uwazili a uznali, že takowy diediczny kup, zwlasstie poniewadž Slawutna pocztivosti Dorota Wiplarowna Manželka wyss gmenowanego Girzika Chotimirskeho, Wiena a prawa sweho, ktere na teyž Krcźmie gmiela, skrż swe ktomu wolene Poruczniky, Slawutne Wierne Nasse mille Zigmunda Wiplara z Ussycz Otcze sweho a Jana Starssyho Skuru z Mierzecz [?], gi ohž [?], My gi take prziti raczime, podle porzadku Zemskoho wstaupila, a ztoho porzadnie Wyrčzeni uczinila¹⁰²². slussnie przigiat, a stwrzen byti muož a ma. My ssme tolkež jakžto Krall česky Neywyžšy Kniže w Slezy Oppolske a Rattiborske A Pan gegich diediczny, milostiwie ktomu powoliti Atakowy kup potwrditi raczili. Stwruzgem a potwruzgem Zgewnie moczy listu tohoto Nasseho Czysaržskeho prameni a moczy wrchnosti Nassy, jakž od Nas nejštalegi, a gmenowanemu Mikulassowi Rokowskemu, Erbom a Potomkom gehu, neyůžiteczniegi a neypotrřebniegi byti muož a ma.

Chticze tomu, Aby tyž Mikulass Rokowsky, s Erby a potomky swymi, takowau we wsy Ussycznych ukaupenu Krcźmu, sewssem gegi przislussenstwim, mohl diedicźnie gmiti, drżieti, Užiwati, dati, prodati, Zastawiti, Zamieniti, stim wssem yako z swym vlastnim diedicztwim Uczyniti y nechati jakž nahorže odssyrniegi opacženo a wyjadřeno gest,

1019 Zagony, grządki.

1020 Sprzedają wszelkich potrzeb (towarów dla mieszkańców).

1021 Mikołaj Rokowski z Rokowa – drobna szlachta opolska, siedziba rodowa (Roków) nieznana.

1022 Zwłaszcza, że Dorota Wiplar, żona Jerzego Chocimirskego, poprzez swoich pełnomocników: ojca Zygmunta Wiplara z Uszyc i Jana sen. Skurę z Mierzyc (w Wielkopolsce?) zrzekła się wiana zapisanego na tej karczmie.

Przed Nami, Erby Nassymi, abudauczymi Krali Czeskymi, Neywyżssymi Kniziety w Slezcy Oppolskymi a Rattiboskymi, y ginyimi wssemi osobami, wolno, swobodno a bez przekazky. Wssakz Slużbam Nassym bezsskody. Tomu na swiedomie Datt. w Oppoli w strzedu po Rozeslam Appostoluow Panie L. 1601¹⁰²³.

Przitom gsau byli Stateczny aslowutny Wierny Nassy milly Hanuss Czornberk z Galowicz na Komornie, Petr Przissowsky z Przissowicz Zemsky Pisarz, a Waczlaw Ssel[i]ha z Rzuchowa na Grzezeni Kanczlerz Nass nadepsanych Knizietstwi kteremu tento list poruczen¹⁰²⁴.

19.

k. 453-454v

Umowa kupna karczmy w Uszycach

W Opolu, w srode po [święcie] Rozesłania Apostołów 1601 roku [18.07.1601].

Sprzedający: szlachcic Jerzy Chocimirski z Roszkowic.

Kupujący: szlachcic Mikołaj Rokowski z Rokowa.

Przedmiot: Karczma w Uszycach k. Olesna z polami, grządkami, łakami, zagrodami, sprzedażą [szynkowaniem] piwa i innych towarów na potrzeby [mieszkańców], opłatami, pańszczyzną i innymi rzeczami należącymi do karczmy za 330 talarów.

Żona sprzedającego Jerzego Chocimirskiego – szlachcianka Dorota Wiplar, posiadająca zapisane wiano na karczmie, poprzez swoich pełnomocników: ojca – Zygmunta Wiplara z Uszyc oraz [wolnego chłopca?] Jana starszego Skurę z Mierzyc, rzekła się jego i Jerzy Chocimirski mógł karczmę sprzedać.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: Janusz Czornberg z Gałowic na Komornie, Piotr Przyszowski z Przyszowic – pisarz ziemski i Wacław Szeleha na Grzędzinie – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: Zygmunt Wiplar z Uszyc – ojciec i pełnomocnik Doroty, żony Jerzego Chocimirskiego; Jan starszy Skura z Mierzyc – pełnomocnik Doroty.

1023 W Opolu, w srode po Rozesłaniu Apostołów roku Pańskiego 1601 – 18 lipca 1601 r.

1024 Świadkowie: Janusz Czornberg z Gałowic k. Oleśnicy na Komornie k. Koźla, Piotr Przyszowski z Przyszowic k. Gliwic – pisarz ziemski oraz Wacław Szeleha na Grzędzinie k. Koźla – kanclerz.

KSIĘGA ZIEMSKA

Lata 1565–1579

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 38

20.

Smluwa Walka ssoltýsa SgumPrachticz¹⁰²⁵ a Urozeneho girzýka
zPruskowa¹⁰²⁶

Maximilian etc. Wystaupil Robotny Walek, soltýs zgumPrachticz
Prodawarz¹⁰²⁷ Zgedne, a Urozený Girzyk Pruskowský Swobodny Pan na
Pruskwie bieie astarých hradech Radda Nasse aNeýstarssý Komornik¹⁰²⁸
Wierný millý, Kupugiczý zstraný druhe, gsaucz oba Plnie Zdрави na tiele
ýrozumie aPrzedložýli sepsanu Czeduli neb Smluwu Kteru sau mezý
sebau o Puol trzetiho lanu Role¹⁰²⁹ uczýnilli genz slowo od słowa takto zni:
Letha Panie 1571, 4 dne Miesicze Januarý Stala se gest Smluwa dczela
dostateczna o kup dokonalý dobrowolný anePrzymussený mezý
Robotným Walkem ssoltýsem zgumPrachticz, geho Syný a ditkami,
Zgedne, a Urozenym Panem Panem girzýkem Pruskowský[m] zPruskowa
Nabieleý a Starých hradech zstraný Druhe ato takowa, zie podle ichni
/tit./¹⁰³⁰. Kniziat Oppolských Slawne Pamieti listowneho Nadarzeni
aPotwrzeni Prýwilegiuw¹⁰³¹, tenz swrchu gmenowaný Walek, ssoltýs Erbý
aneb ditkami swými Prodal Puol trzetiho lanu Role stim Wssim Prawem
yak sam po Przedczych toho Zdrzeni a Uzywani býł czoz list gehu /tit./
Kniziete bolka, dosti wsebie Wýjadrzuce obsahuge¹⁰³² Weýss Napsanemu
Panu Panu girzýkowi Pruskowsemu gehu /tit./ Erbom a Potomkom
Ato za Summu gmenowitie Sstyrzý dczeti Zlattých¹⁰³³, cztiech po 36 gr.
a wgeden gr. 12 hal.

Na takowý Kup gehu Pan Girzýk Przý Kuppu tomuz Walkowi Ssoltysowi
20 tal. dati A ostatni Penize 20 tal. Kdý list zKancellarze Wýdan nato
bude, Przý tom Poloziene azaplaczenebudu Atak se Summa swrhu
gmenowana totiz 40 tal. wýplne Na Kterýchto Puol trzetiho lanu Role
lide sedi zegmena Stanek Porreba, na Puol wolnym agedným lanie
Platným AMikuolaj mania Na gedným lanie Platným¹⁰³⁴. A ten swrchu

1025 Komprachcice k. Opola.

1026 Prószków k. Opola. Zob. TŻ, KKP, dok. nr 24, 25 i 26.

1027 Sprzedający.

1028 Jerzy Prószkowski – wolny pan (baron), właściciel państw na Prószkowie k. Opola, Białej k. Prudnika i Stary Hrad w Czechach.

1029 Umowa o sprzedaży 2 ½ łana pola.

1030 Zamiast pełnej tytułatury.

1031 Wg nadań i przywilejów świętej pamięci książąt opolskich.

1032 Co dokument (przywilej) księcia Bolka (którego?) dokładnie opisuje.

1033 40 talarów. Podobnie jak w innych dokumentach talary nazywane są złotymi, podczas gdy złoty (zwany węgierskim lub czerwonym) liczył 38 groszy.

1034 Na których to 2 ½ łanach osadzeni są (chłopi) mianowicie Stanek (Stanisław) Poręba – na połowie łana wolnego i jednym łanie czynszowym, oraz Mikołaj Mania na jednym łanie czynszowym.

gmenowanŷ Walek ssoltŷs ŷ sPotomkŷ swŷmi bude Platu Powinen rocznie dawati gehu /tit./ Panu Panu girzykowi Pruskowskemu a gehu /tit./ Erbom APotomkom totiž od dwu wolnych lanow Role ktere gemu gessie Zuostawagi podle listuow Knizieczŷch gmenowitie [...] ¹⁰³⁵ tal. p[er] ¹⁰³⁶ 36 gr. a holomczŷho ¹⁰³⁷ 12 gr.

Prŷŷtom gsaucŷ byli duostognŷ Kniez Martin SSpilman Diekan Oppolskj a kniez adam ffararz Ssonowskŷ a Urozeny Pan gindrzŷch byschofsheŷnb Urzednik Na Pruskowie a Pan lasel Mettych Urzednik Na Hrobniczych A Robotni lide, Sebastŷan Mandrŷs ssoltŷs druhŷ, gendra Motŷka aMrozlenczki wssechni z gumprachticŷ ¹⁰³⁸. Tomu na Swiedomi a Pro lepssŷ toho gistotu zdrzeni gsau rzezane Czedule wgedna sŷowa Uczŷniena aby Kazda strana gednu gmiela Actum ut Supra. Sewssŷ Pilnosti takowe Smluwŷ Weŷss Psaneho heŷttmana Nasseho dotczienŷch Knizietstwŷ Na mistie Nassim Potwrzeni Prosŷcz.

ŷ Poniewadŷ tyŷ heyttman Nass spolu sginŷmi Ktomu Narzyzenymi Raddami a Wiernŷmi Poddanŷmi Nassymi Uwazŷli a Uznali, zie takowa Smluwa Slussnie Przyjata asstwrzena bŷti muozie, Mŷ gsme tolkez Ktomu milostiwie Powoliti a takowu Smluwu timto listem Nassym Czŷsarskŷm Potwrziti raczyl. Stwrzugem A Potrwzugem Zgewnne moczy listu tohoto Nasse[h]o Czŷsars. Chiczie tomu aby tyŷ Smluwa Wewssech Punktich A Artikulich ŷak na horze dotczienno od obu stran Wczelosti zdrzana azachowana bŷla Wssakŷ mocznosti a sluzbam Nassim bez sskodŷ.

Tomu na Swiedomi etc. Genz dan a Psan Woppoli westwrtek po Swatŷch trzech Kralich Letha 1571 ¹⁰³⁹. Presentes Sta: a Slo: W. N. m. ¹⁰⁴⁰ Jan dluhomil zbirawŷ Na Bierawie Waczlaw Reŷŷwicz zKaderzŷna Na Rassŷczŷch Prokurator Nass Komorni Wgmenowanŷch Knizietstwŷch Girzŷk Strzela zobrowcze, Ssteffen Zierowskŷ Na daubrawie Jan Strzela zobrowcze AMikuolass Lesotha zStebłowa Kanczlerz Nass Nadepsanŷch knizietstwŷ kteremu tento list Poruczien.

1035 Liczba nieczytelna.

1036 W jŷzyku łaciŷskim – po.

1037 Poglŷwne?

1038 ŷwiadkowie umowy: ks. Marcin Szpilman – dziekan opolski, ksiadŷ Adam proboszcz z Szonowa k. Głogŷwka, Henryk von Bischofsheim – urzŷdnik (zarzadca) majatkŷw w Prŷszkowie, Lassel (Władysław) von Mettich urzŷdnik majatkŷw w Grobnikach k. Głubczyc oraz chłopi: Sebastian Mądry – drugi sołtys, Jędra (Andrzej) Motyka i Mrozlencki – wszyscy z Komprachcic.

1039 Stało siŷ w Opolu, we czwartek po ŷwiŷtych Trzech Krŷlach roku 1571 – 11 stycznia 1571 r.

1040 ŷwiadkowie: dzielni i znakomici wierni nasi mili Jan Dluhomil z Bierawy na Bierawie k. Koŷła, Waclaw Reischwitz z Kędzierzyna na Raszczycach k. Rybnika – prokurator kamery cesarskiej, Jerzy Strzela z Obrowca k. Krapkowic zwany Chmielikiem, Stefan ŷyrowski z ŷyrowej na Dąbrowie k. Opola oraz Mikołaj Lasota ze Stebłowa k. Koŷła – kanclerz.

k. 243–243v
[s. 484–485]

*Umowa Walka [Walentego] sołtysa z Komprachcic
i urodzonego Jerzego z Prószkowa*

W Opolu, w czwartek po świętych Trzech Królach roku 1571 [11.01.1571].

Zatwierdzenie umowy z 4 stycznia 1571 roku.

Sprzedający: *Walek [Walenty] – wolny sołtys z Komprachcic.*

Kupujący: *wolny pan [baron] na Prószkowie, Jerzy Prószkowski z Prószkowa, Białej i Starych Hradach, członek rady cesarskiej, najwyższy komornik cesarski.*

Przedmiot: *Dwa i pół łana pola, które przodkowie Walka otrzymali z nadania książąt opolskich, i które Walek sołtys posiadał po swoich przodkach i teraz sprzedał ze wszystkimi prawami, jakie przodkowie otrzymali, dokładnie wymienionymi w dokumencie księcia Bolka, za sumę 40 złotych [talarów], z których Prószkowski 20 talarów zapłaci przy zawarciu umowy, a drugie 20 talarów po wydaniu przez kancelarię Urzędu Ziemskiego dokumentu zatwierdzającego umowę.*

Z tych dwóch i pół łanów Stanek [Stanisław] Poręba osadzony jest na pół łana wolnym i 1 łanie płatnym [czynszowym], a Mikołaj Mania na 1 łanie płatnym [czynszowym]. Od pozostałych sołtysowi Walkowi dwóch łanów ma płacić Prószkowskiemu [nieczytelne] talarów i pogłównego [?] 12 groszy.

Świadkowie umowy: *ks. Marcin Spilman – dziekan opolski, ks. Adam – proboszcz szonowski [Szonów], [szlachcic] Henryk Bischofsheim – urzędnik prószkowski, [szlachcic] Lassel [Władysław] Mettich – urzędnik w Grobnikach oraz pracownicy ludzie [chłopi] Sebastian Mądry [Mudry] – drugi sołtys, Jędra [Andrzej] Motyka i Mrozlenczki – wszyscy z Komprachcic.*

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: *Jan Dluhomil z Bierawy na Bierawie, Wacław Reiswitz z Kędzierzyna na Raszczycach – prokurator kamery cesarskiej, Jerzy Strzela z Obrowca, Stefan Żyrowski na Dąbrowie, Jan Strzela z Obrowca i Mikołaj Lasota – kanclerz.*

Inne osoby występujące w dokumencie: *wystawca przywileju Bolko – książę opolski, chłopci: Stanek Poręba – osiadły na ½ łana wolnego i 1 łanie czynszowym oraz Mikołaj Mania – osiadły na 1 łanie czynszowym.*

Smluwa o krczmu Nakelsku¹⁰⁴¹

Maximilian etc. Wystupili Robotni lide Woytek Wilhos Mlynarz Nakelskÿ a [z]gim Przatele geho¹⁰⁴² z gedne A Hedwiga Krczmarzka Nakelska z stranÿ druhe ssaucz zdрави na tiele y Rozumie y Przedlozÿli

¹⁰⁴¹ Nakło k. Opola.

¹⁰⁴² Z nim rodzeństwo jego.

Smluwu kteruz się mezy nimi Komisarze od Nadepsanego heytmana nasseho narzizeni uczynili kteraz slowo od slowa takto zni:

Leta Panie 1571 w Pondieli po Nedieli genz slowe Krzżyziowa¹⁰⁴³ wod gehu /tit./ Pana heýtmana wrchniho narzyzeni Komisarze Jan Zyrowski z Zyrowe na Poluwsy Joachim Bilczer z Buchticz a na Otmucie Girzyk Strzela zobrowcze a na lhotie Stiastry Zakrzowski z Nowewszy a Na Zakrzowie¹⁰⁴⁴ sgeducz¹⁰⁴⁵ do Nakla Jakuz gest byla Rozeprze¹⁰⁴⁶ mezy Wojtkem Widhosem Mlynarzem Nakelskem SMachnu Koptiowu z odmicz Zioffigi Gromatkowu stornowa, Hanku SSoltysowu z Krossczyny Reginu Kozlowu z Poluwsy Hedwigu Matiegem Orssuli a Zuzannu Bratry a Sestrami vlastnimi¹⁰⁴⁷ zialobniki z gedne a Hedwigu krczmarzku Nakelsku obzialowanu strany druhe wonapad¹⁰⁴⁸ po nebosscziku Walerzkowi synu bratru gegich vlastnim¹⁰⁴⁹ na krczmu Nakelsku Walerzkowski Przeslysserz zialobni y odporni¹⁰⁵⁰ stranu Takto gsme ge zobu stran dobru wuli narownali¹⁰⁵¹ toticz zie stati weyßs menowana Hedwiga Krczmarka Nakelska Przy teyz krczmie Zustati ma¹⁰⁵² A Przytom czoz ktey krczmie z Starodawna nalezy a yak gi nebossczyk muz gegi drziel a uzywal A Weyßs gmenowana hedwiga Krczmarzka za tu gegich Sprawidliwost a za napad¹⁰⁵³ kteryz nanie po nepossczyku Walerzkowym synu Bratru gegich vlastnim Przypadl nateyz krczmie Nakelsky dati ma a Powinna bude wyss gmenowanym osobam Trzysta ssedesati Tollaruw a dwaczeti sstyry grosse¹⁰⁵⁴ geden kazdy Tollar poczytagicz po trzyczeti ssesti grossy a w gross dwanaczte halerzy Totiz na den Swatoho Barthomiege Neyprw Przyssciho¹⁰⁵⁵ gedno Sto Tollaruw Pocztu nahorze Psaneho Na Swate Trzy krale Neyprw Prissti tyz gedno

-
- 1043 W poniedziałek po niedzieli zwanej *Krzyżową* roku 1571 – 25 maja 1571 r. Niedziela Krzyżowa – piąta niedziela po Wielkanocy.
- 1044 Komisarze ziemscy wyznaczeni do polubownego zakończenia sporu: Jan Żyrowski z Żyrowej na Półwsi (dzielnica Opola), Joachim Bilczer (Buchta zwany Bilicki) z Buchtiz (miejscowość nieznana) (zm. 1582 r.) – właściciel Otmętu (dzielnica Krapkowic), Góraźdzy, Gogolina i Karłubca k. Krapkowic, Wysokiej i Kalinowic k. Strzelec Opolskich, Jerzy Strzela z Obrowca k. Krapkowic – właściciel Ligoty Górnej k. Strzelec Opolskich oraz Szczęśny (Felix) Zakrzowski z Nowej Wsi k. Strzelec Opolskich – właściciel Zakrzowa k. Krapkowic.
- 1045 Zjechali, przyjechali.
- 1046 Nierporozumienie, kłótnia.
- 1047 Braćmi i siostrami własnymi (rodzeństwem): Wojtek Widhosz (Wilgosz) – młynarz z Nakła k. Opola, Machna Kopciowa z Otrmic k. Strzelec Opolskich, Zofia Gromatkowa z Tarnowa Opolskiego k. Opola, Anna (Hanka) sołtysowa z Chróściny k. Opola, Regina Kozłowa (Kozioł) z Półwsi (obecnie dzielnica Opola), Jadwiga, Maciej, Urszula i Zuzanna.
- 1048 Spadek.
- 1049 Po bratanku.
- 1050 Po wysłuchaniu oskarżycieli i strony oskarżonej.
- 1051 Obie strony wykazując dobrą wolę porozumiały się (uzgodniły).
- 1052 Jadwiga [...] ma pozostać właścicielką karczmy.
- 1053 Spłaci spadek.
- 1054 Trzysta sześćdziesiąt talarów i 24 grosze.
- 1055 Najbliższego.

Sto Tollaruw tohoz Pocztu. Potom na druhý rok kdy se bude Psati 1572 na den Swateho Barthomiege gedno Sto Tollaruw tohoz Pocztu A na den Swatych Trzy krale ssedesate Tollaruw A dwaczeti Sstyržý grosse tyz toho Pocztu A tak se ta Summa Trzysta ssedesate Tollaruw dwaczeti sstýržý grosse Tollary rzutuce po Trzyczeti ssesti grossy vyplniti a Zaplatiti ma Weysse Psanym osobam a woni se spolecnie¹⁰⁵⁶ rovnym dilem tiemi Peniczý dieliti magi.

A to gsau sobie ýak se swrchu Pisse slibili zdrzeti¹⁰⁵⁷ Pod Przypadkem do Komorý gehu /tit./ Czys. Dwu set Tolaruw kteraby Strana tu Smluwu zrussýla azadosti neczýnila¹⁰⁵⁸. Temu na Swiedomi Mý wýss Psani Komisarze kteyto Smluwie gsme Sekrety swe Przýdawili sobie a Erbom swým bez sskodý. Stalo se w Nakle dne a lethu yak se swrchu Pýsse. Ze wssy Pilnosti wýss psaneho heýtmána Nasseho Na mistu Nassým takowe Smluwy za Potwrzeni Prosicz.

Y Poniewadż tyz heýtmán Nass spolu sginymi ktomu narzyzenými Raddami a wiernymi Poddanymi nassymi uwazýli a uznali zie takowa dobrowolna Smluwa slussnie Przýjata a stwrzena byti ma, My gsme take yakssto Kral a Pan gegich diediczný milostiwie ktomu Powoliti a takowu Smluwu stwrditi racyli Stwrzugem zgewnie moczy listu tohoto nasseho Czsarskeho Prawem a moczy wrchnosti nassy Chcticze tomu a by wýss Psana Smluwa Wewssech Punktich Clauzulich a Artikulich wsseliak wczelosti A bez Porussení zdrziana a Zachowana byla wssakz Poddatku a Powinnostom Nassým bez sskody.

Tomu na swiedomi Datum w Oppoli we strzedu po Slawnosti Seslani ducha Swateho Leta 1571¹⁰⁵⁹. Przytom gsu byli Stateczni a Slawutni wierni nassy Mili Jan Starzynski z Bytkowa na Tiachowiczich Jan Rohowski z Kornicz na Steblowie, Pawel Mokrský z Kotulina Frydrych Nawoy z duolneho A Mikuolass Lesotha z Steblowa na Blaziewowiczich Kanczlerz nass swrchu Psanych Knizietstwi kteremu tento list Poruczen¹⁰⁶⁰.

21.

k. 249v–250

[s. 507–508]

Umowa [ugoda] w sprawie karczmy nakielskiej

W Opolu, w środę po Zesłaniu Ducha Świętego 1571 roku [6.06.1571] zatwierdzenie ugody zawartej w Nakle, w poniedziałek po niedzieli Krzyżowej [21.05.1571]. Skarżący: Wojtek Wilgosz – młynarz nakielski z rodzeństwem: Machną Kopcio-

¹⁰⁵⁶ A oni wspólnie.

¹⁰⁵⁷ Przyrzekli (ślubowali) i postanowili.

¹⁰⁵⁸ Która ze stron nie dotrzyma umowy, zapłaci (karę) do kasy kamery cesarskiej – 200 talarów.

¹⁰⁵⁹ W Opolu, w środę po Zielonych Świątkach roku 1571 – 6 czerwca 1571 r.

¹⁰⁶⁰ Świadkowie: Jan Starzyński z Bytkowa (dzielnica Siemianowic Śląskich) na Ciochowicach k. Toszka, Jan Rohowski z Kornic k. Raciborza na Steblowie k. Krapkowic, Paweł Mokrski z Kotulina k. Toszka, Fryderyk Nawoy z Dolnej k. Strzelec Opolskich oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koźła, na Błaziejowicach k. Koźła – kanclerz.

wą z Otmic, Zofią Gramatkową z Tarnowa Opolskiego, Hanką sołtysową z Chróściny, Reginą Kozłową z Półwi, Jadwigą, Maciejem, Urszulą i Zuzanną.

Oskarżona: Jadwiga – karczmarka nakielska, wdowa po Walerzku [Walentyn] [?] bratanku skarżących.

Przedmiot: Spadek po zmarłym bratanku. Wyznaczeni przez starostę ziemskiego komisarze: Jan Żyrowski z Żyrowej na Półwi, Joachim Bilczer [Buchta] z Buchcic na Otmęcie, Jerzy Strzela z Obrowca na Ligocie i Szczęśny [Feliks] Zakrzowski z Nowej Wsi na Zakrzowie, zjechali do Nakła, aby rozsądzić spór o spadek w drodze ugody.

Strony doszły do porozumienia i ustalono, że Jadwiga karczmarka, wdowa po Walerzku pozostaje przy karczmie i wszystkim co do niej należy, ale wszystkim wymienionym wyżej osobom wypłaci 360 talarów i 24 grosze w następujący sposób: najpierw na najbliższego św. Bartłomieja [24.08.1571], na święto Trzech Króli [6.01.1572] – drugie 100 talarów, na następnego św. Bartłomieja w roku przyszłym [24.08.1572] – następne 100 talarów i wreszcie na Święto Trzech Króli [6.01.1573] resztę – 60 talarów i 24 grosze. Skarżący tymi pieniędzmi podzielą się równo. Obie strony przyrzekły [ślubowały] przestrzegać tej ugody pod karą 200 talarów płaconych do kasy ziemskiej.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu ugody: Jan Starzyński z Bytkowa na Ciochowicach, Jan Rohowski z Kornic na Steblowie, Paweł Mokrski z Kotulina, Fryderyk Nawoy z Dolnej, oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błażejowicach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie ugody: komisarze ziemscy: Jan Żyrowski z Żyrowej na Półwi, Joachim Bilczer [Buchta] z Buchcic na Otmęcie, Jerzy Strzela z Obrowca na Ligocie i Szczęśny [Feliks] Zakrzowski z Nowej Wsi na Zakrzowie.

22.

Wrczieni¹⁰⁶¹ Sestr długossanek¹⁰⁶²

Maximilian etc. Wýstaupily Robotne Zioffie a Anna Sestry vlastne długossankÿ gsaucz zdрави na tiele ỹ rozumie sPrzedesslu Raddu Prziatel swych sweselau twarzy¹⁰⁶³ Neÿgsaucz ktomu Przÿnuczenÿ ani Podwedenÿ¹⁰⁶⁴ skrze swe ktomu wolene Porucznikÿ Slawutne Wierne Nasse mille Petra Zagiczka zhosszczalkowicz a Girzÿka olssowcze z lauky¹⁰⁶⁵ dobrowolnie Wÿznalÿ zie se gim od teŹ Robotneho Waczlawu

1061 Oświadczenie.

1062 Zob. TŻ, KKP, dok. nr 8, 28.

1063 Z wesołą twarzą – zwrot prawniczy mający świadczyć, że robią to dobrowolnie, bez przymusu.

1064 Nie namawiane ani zmuszane.

1065 Przez pełnomocników swoich: (szlachtę) Piotra Zajiczka z Hošťalkovic k. Opawy – właściciela m.in. Niepaszyc, Grzybowic i Łabęd k. Gliwic oraz Jerzego Olszowca z Łąki k. Pszczyny.

dlugosse bratra gich vlastniho zotczyznŷ a Materžyžnŷ¹⁰⁶⁶ za dosti stało dczela a dokonala wyprawa uczŷniena Przŷrzikagicz a Wŷrzykagicz samŷ za sebe dedicze a Potomki swe se na Wŷss gmenowaneho bratra sweho dedicze aPotomki gehu, zstranŷ takowe gim do czela sPrawene Otcžŷznŷ a Materžŷznŷ wicze Nenarzykati ani Nawraczowati ani ziadnŷ ginŷ gmenem a Na mistie gegich¹⁰⁶⁷. Se wssy Pilnosti takoweho Wrczieni Wyss Psaneho heŷttmana Nasseho dotczyennŷch Knizietstwŷ Na mistie Nassŷm Za Potwrzeni Proszycz.

ŷ Poniewadŷ tŷŷ heŷttman Nass spolu sginymi Ktomu Naržŷzenŷmi Raddami a Wiernŷmi Poddanŷmi Nassymi uradzyli a uznali zie takowe Wrczieni Slussnie Przyjato a stwrzeno byti muocz a ma Mŷ gsme take ŷakŷto Kral a Pan gegich dedicznŷ milostiwie Ktomu Powoliti a timto listem Nassŷm Czŷsarzkŷm stwrditi racyli, Stwruzegem aPotwruzegem Zgewnie moczy listu tohto Prawem a moczy Wrchnosti Nassŷ ŷakŷto Kralugiczny Kral Czieski a Neywŷzsse Knizie w Slezŷ Oppolske a Rattiborske Chticze tomu aby tŷŷ waczlaw Dlugosse z dedicžŷ a Potomkŷ swŷmi z strany takowe Sestram swym doczela sPrawene Otcžŷznŷ a Materžŷznŷ wsselyak wsPokogi Zachowan bŷl¹⁰⁶⁸, mocznosti a Sluŷbam Nassŷm bez sskodŷ. Tomu na Swiedomi etc. Genŷ dan a Psan wOppoli w Autery Po Niedieli ktera Slove Reminiscere lethu od Narozeni Pana Krŷsta 1571¹⁰⁶⁹. Przŷtom gsau bŷli Statecznŷ a Slawutni w. N. m. wssechne Saudczŷ Zemssti a Mikulass Lesotha z Steblowa Kanczlerz Nass swrchu Psanŷch Knizietstwŷ kteremu tento list Poruczien¹⁰⁷⁰.

22.

k. 257v–258

[s. 511–512]

Oŷwiadczenie sióstr Długoszanek

W Opolu, we wtorek po niedzieli zwanej Reminiscere 1571 roku [13.03.1571].

Składający oŷwiadczenie: pracowite siostry Zofia i Anna Długosz.

Treść: Oŷwiadczaŷ, ŷe ich brat – wolny chłop Waclaw Długosz całkowicie spłacił je ze spadku po rodzicach i nie maŷ do niego ŷadnych pretensji.

ŷwiadkowie zatwierdzenia oŷwiadczenia: nie wymienieni z nazwiska wszyscy sędziowie ziemscy oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa – kanclerz.

Inne osoby występuŷce w dokumencie: wolny chłop Waclaw Długosz – brat oŷwiadczaŷcych, pełnomocnicy sióstr – Piotr Zajiczek [Zajączek] z Hoŷtalkovic i Jerzy Olszowiec z Łąki.

¹⁰⁶⁶ Ze spadku po rodzicach.

¹⁰⁶⁷ W pełni zostały spłacone ze spadku i ani one, ani nikt w ich imieniu nie będzie skarżył ani wracał (do tej sprawy).

¹⁰⁶⁸ Aby (Waclaw Długosz) w tej sprawie był zostawiony w całkowitym spokoju.

¹⁰⁶⁹ W Opolu, we wtorek po niedzieli *Reminiscere* roku 1571 – 13 marca 1571 r. Niedziela *Reminiscere* – druga niedziela Wielkiego Postu.

¹⁰⁷⁰ Wszyscy sędziowie ziemscy oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koźla – kanclerz.

Maximilian etc. Wystaupili Robottni poddani nassy milli Jakub a Woytiech Synowe nebosstyka Woytiecha ssoltysa tarnowskeho, y zMaterzy swe Margitni¹⁰⁷² A przedlożyli kupnu Czeduli¹⁰⁷³, kterucz gest nadepsaný oteczech gegich z Janem korczuli niekdy ssoltysem tarnowskim¹⁰⁷⁴ o nadepsane ssoltystwo Tarnowsky ktore zadwie sta apiet adwaczeti hrzywen¹⁰⁷⁵ kupil a gemu gmenowanemu korczulowi nagicž odnieho dostatecznie kwitowan zuplna Zaplatil, Se wssy pilnosti Nadepsaneho Heyttmana nasseho poniewadž weyss menowany Oteczech gegich pro Smrt takoweho kupu podle zwyklosti do kanczellarze nassy Oppolske k potwżrzeni wwesti nemohl¹⁰⁷⁶, aby gim nyini natýž ukupene wsselýak porządnie auplnie zaplaczene ssoltystwo potwżrzeni wysšlo prosycz. Ýponiewadž tyž Heyttman nass spolu Zginymi ktomu narzyzenymi Raddami wiernymi poddanymi Nassymi, uważyli a Uznali zie to slussnie przýjato agimi ten kup stwrzen býti muož ama, Mysme tako yakžto Kral a pan gegich diedicžny milostiwie ktomu powoliti, a gim tyž ssoltystwo Potwrditi raczyli Stwrzugem a potwżrugem Zgewnie moczy Listu tohto Nasseho Czysarskeho prawem a moczy Wrchnosti Nassy yakž od nas Naystalegi a gim Margitie ssoltistwo Jakubowi a Woytiechowi synom gegi ditkam a potomkom gegich neypotrzebniegi byti muož ama. Chticze tomu abytyž Margita z Syny swymi y ditky a potomczy gich takoweho ukaupeneho awsselýak Uplnie Zaplaczeneho Ssolistwa swssym gehu przýslussenstwim mohli diedicžnie gmiti drzeti, gehu podle znieni starych Listuow Prawie natýž ssoltistwo wyssslych, gichž dattum gedneho Lattinskeho Slawne a Spasytedlne panich boleslawa¹⁰⁷⁷ knizette Oppolskeho den Swateho dionizya Roku tisyczeho dwusteho dewateho / desa/ trzetiho¹⁰⁷⁸ a druheho Czeskeho dobre Pamieti Mandaleny Kniežny Lehniczke a pani Oppolske dattum w Oppoli wocstawu trzech Kralow Lettha tisiczeho cztrsteho Osmdesateho dewatteho¹⁰⁷⁹ tak yak gest toho sam sPrzedky swymi aoni poniem až Posawad wspokognem Używani adrzeni byli astu, Używatj, Pozywatj, Zastawitj, datj, prodatj, Zameniti nw swe swych ditek apotomkuow Lepsse Užýteczniegsse obratiti, snim jako zswym wlastnim diedistwim Uczynitj ynechati, yakby se gim

1071 Tarnów Opolski.

1072 Ze swoją matką Małgorzatą.

1073 Przedstawili dokument kupna.

1074 Janem Korczulą, niegdyś sołtysem tarnowskim.

1075 Za dwieście dwadzieścia pięć grzywn. 1 grzywna = 42 grosze.

1076 Ojciec ich z powodu śmierci nie mógł (nie zdążył) przedstawić umowy w kancelarii ziemskiej.

1077 Bolesław I opolski (zm. 1313 r.).

1078 Dokument w języku łacińskim wystawiony w dniu św. Dionizego w 1293 r. – 9 lutego 1293 r.

1079 Dokument w języku czeskim wystawiony przez księżną Magdalenę legnicką i opolską w oktawę Trzech Króli w 1489 r. – 13 stycznia 1489 r. Księżna Magdalena – wdowa po księciu Mikołaju I opolskim, opiekunka nieletnich synów: Mikołaja II i Jana II.

Neylipse zdalo libilo aporazeno bylo, bez Wsselyake przekazky wssakż mocznosti Slużbam ygynym Powinnostem Nassy bez sskody. Tomu na Swiedomi etc. Datt w Oppoli w pondielj po Nedieli ktera Slove Invocavit Lettha 1573¹⁰⁸⁰. Przýtom gsau byli Stateczni a Slawutni Wierni nassy mili Jan Żyrowsky napoluwsy Sudj Zemsky, Jan kokorz z Kamencze na Kamenczy, Jan dluhomil na Bierawie, Lukass Pelka Na Urbanowiczach, y gini Saudczy Zemssty, a Mikulass Lessota se Steblowa Radda nasse, akanczlerz swrchu psanych knizietstwi kteremu tento List poruczen¹⁰⁸¹.

23.

k. 299–299v

[s. 594–595]

Potwierdzenie sołectwa tarnowskiego

W Opolu, w poniedziałek po niedzieli zwanej Invocavit 1573 roku [9.02.1573].

Wnioskodawcy: Jakub i Wojciech – bracia sołtysi tarnowscy oraz ich matka Małgorzata [Margareta].

Przedmiot: Zatwierdzenie umowy kupna od Jana Korczuli sołectwa w Tarnowie Opolskim przez zmarłego ich ojca – Wojciecha. Ojciec ich nie zdążył przed swoją śmiercią złożyć umowy w kancelarii ziemskiej. Umowa opiewa na 225 grzywien całkowicie zapłaconych.

Kupno zostało potwierdzone przez starostę ziemskiego na podstawie dwóch starych przywilejów na to sołectwo: jednym pisanym w języku łacińskim, wydanym przez księcia Bolesława I w dniu św. Dionizego [9.10].1293 roku, drugim, pisanym w języku czeskim, wydanym przez księżnę legnicką Magdalenę w oktawę Trzech Króli [13.01].1489 roku.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu: Jan Żyrowski na Półwsi – sędzia ziemski, Jan Kokorz z Kamieńca na Kamieńcu, Jan Dluhomil na Bierawie, Łukasz Pelka na Urbanowicach, i inni ławnicy sądu ziemskiego oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa – członek rady cesarskiej i kanclerz księstw.

Inne osoby występujące w dokumencie: ks. Bolesław I, ks. Magdalena legnicka, Jan Korczula – poprzedni sołtys tarnowski [sprzedawca].

1080 W Opolu, w poniedziałek po niedzieli *Invocavit* roku 1573 r. – 9 lutego 1573 r. Niedziela *Invocavit* – pierwsza niedziela Wielkiego Postu.

1081 Świadkowie: Jan Żyrowski z Żyrowej k. Strzelec Opolskich na Półwsi (dzielnica Opola) – sędzia ziemski, Jan Kokorz z Kamieńca na Kamieńcu k. Gliwic, Jan Dluhomil z Bierawy na Bierawie k. Koźła, Łukasz Pelka z Borzysławic k. Koźła na Urbanowicach k. Koźła i inni ławnicy, oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa k. Koźła – członek rady cesarskiej i kanclerz księstw.

Kup pieti Lanow role a sstyr¹⁰⁸² Sedlakuow wewsy Gumprachticzych¹⁰⁸³

Maximilian etc. Wyznawame zie Przed Urozeneho Raddu a Wrchniho Heyththmana knizietstwi nassych oppols. A Ratt. Wierneho mileho Jana Pruskowskeho etc. Wŷstupili Robotni Lide diediczni Poddani Nassŷ sebestŷan ssoltys a ssŷmek syn niekdy Walka ssoltysa zgumprachticz¹⁰⁸⁴ dobrowolnie przedloŷyli List spasitedlnu Pamietj bolka¹⁰⁸⁵ kniziette w Slezŷ Oppolskeho gehoz dattum W Oppoli w strzedu po Swattym Ambroŷym Letta Tisyczeho Tziystoho atrzydczateho sstwrtoho¹⁰⁸⁶ kterŷŷto List gim dotczyennym Ssoltysom od gmenowaneho Kniziete na diewiett Lanow Role wolne tamŷe W Gumprachticzych nadany¹⁰⁸⁷ Swiedczy gichŷ gsautake aŷ Posawad wspokoynym drŷeni a ŷŷywani bylŷ, Aprzytom wyznali zie Znagicz wtom potrzebuswu byti, ŷe sau dobrowolnie za Raddu przatel Piett Lanow Role zesstŷtymi Sedlaky od tiech diewiti Lanow, sstyrŷŷ Lany sebie Zuostawugicz¹⁰⁸⁸ ystiem i Sedlakŷ, kterŷŷ tiech Piett Lanow Role drŷŷ, Totiŷ Tomka Ssykulu, Walka Trossku, Stanisława Porubu, a Mikulasse Waŷnu za Sumu giŷ gim Zupelna adoczela Zaplaczenu, Urozenemu Wiernemu Nassemu millemu Girzykowi zPruskowa Swobodnemu panu Na Pruskowie starych Hradech a bieleg Raddu nassy a Neystararssymu komornikowi¹⁰⁸⁹ panu swemu Zastawnimu Erbom apotomkom gehu, diedicznie a prawie kdiedicznemu gmieni adrzeni tak yakŷ gsau toho oni sami ŷŷywali a drŷeli, Prodali, Takŷe nyini gmenowany Girzyk zPruskowa takowych ukaupenych Pieti Lanuow Role stiemiŷ Sedlaky stim wssym sPuosobem yakz sau oni ssoltysy gich odstaradawna aŷ posawad¹⁰⁹⁰ Wspokognem ŷŷiwani adrzeni byli ŷŷŷty stim wssym uczyniti y Nechatŷ ŷakstobŷ gemu neylipe zdalo Libilo aporazeno bylo, bude moczy. Sewssy pilnosti swrchu psaneho Heyththmana nasseho Namistu nassym toho Za Potwrzeni prosycz.

APoniewadŷ tyŷ Heyththman nass sPolu Zginymi ktomu Narŷzyenymi Raddami Saudczy Zemskymi, a wiernymi poddanymi Nassymi Uwaŷyli a Uznalŷ, zieto slussnie Przŷjato astwrzeno byti muoŷ, My gsme tako yakŷto krall a pan gegich diedicŷny milostowie ktomu powoliti, a timto Listem nassym Czysarskym stwrditi racŷŷli Stwruzgem apotwruzgem Zgewn i moczy Listu tohoto Nasseho Czysarskeho Prawem a Moczy Wrchnosti nassy. Chcticze tomu aby tyŷ Girzyk z Pruskowa z Erby apotomky swymi

1082 Czterech.

1083 Zob. Tŷ, KKP, dok. nr 20, 25 i 26.

1084 Szymek – syn zmarłego Walka, sołtysa z Komprachcic.

1085 Świętej pamięci Bolka (II).

1086 W Opolu, w środę po św. Ambroŷym roku 1334 – 6 kwietnia 1334 r.

1087 Nadanych 9 wolnych łanów w Komprachcicach.

1088 Cztery łany sobie zostawiając.

1089 Jerzemu z Prószkowa – wolnemu Panu (baronowi) na Prószkowie, Starych Hradach i Bia-
łej, członkowi rady cesarskiej i najwyższemu komornikowi cesarskiemu.

1090 Kupujący będzie mógł z nich korzystać (używać) tak, jak od dawna, aż do dnia dzisiejszego
korzystali sprzedający.

takowych styr ukupenych sedlakuw, a pieti Lanow role¹⁰⁹¹ mohl tim wssym sPuosobem yakż stary List¹⁰⁹² wsobie omluwa użiwatj datj prodati yakbyste gemu neylipe zdalo Libilo aporazeno bylo, bez przekassky wssech osob, Wssakż wypłatje wprawu nassemu bez sskody.

Tomu na Swiedomi etc. Datt wOppoli WPondielj Po Nedielj Reminiscere Lettha 1573¹⁰⁹³. Przytom gsau byli Wssechni pani Saudczy Zemssty A Mikulass Lesotta z Steblowa Na Błażewowiczach, kanczlerz nass Nadepsanych Knizietstwi kteremu tento List Poruczen.

24.

k.308v–309

[s. 613–614]

Kupno pięciu łąnów pola i czterech wieśniaków we wsi Komprachcice

W Opolu, w poniedziałek po niedzieli Reminiscere 1573 roku [16.02.1573].

Sprzedający: Sebastian – sołtys z Komprachcic i Szymek syn Walka sołtysa z Komprachcic.

Kupujący: Jerzy Prószkowski z Prószkowa wolny pan [baron] na Prószkowie, Starych Hradach i Białej, członek rady cesarskiej i najwyższy komornik cesarski.

Przedmiot: Pięć łąnów pola w Komprachcicach wraz z osadzonymi na nich czterema chłopami: Tomka Szykuły, Walka Troszka, Stanisława Poręby i Mikołaja Wajny. Sprzedający przedstawili przywilej wydany w środę po św. Ambrożym 1334 roku [6.04.1334] przez księcia Bolka na 9 wolnych łąnów dla sołtysów komprachcickich.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu sprzedaży: nie wymienieni z nazwiska wszyscy sędziowie ziemscy oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa na Błażewowiczach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: ks. opolski Bolko II, Jan Prószkowski z Prószkowa – starosta ziemski, chłopci osadzeni na ziemi sołtysów komprachcickich: Tomasz Szykuła, Walek Troszka, Stanisław Poręba i Mikołaj Wajna.

25.

Potwżeni na dwa Lany role ssoltysu we wsy Gumprachticzych¹⁰⁹⁴

Maximilian. Wystaupil Robotny diediczny poddany nass Sebestyan Ssoltyss Zgumprachticz Neysaucz ktomu przynuczen¹⁰⁹⁵ dobrowolnie Wyznał, jakoż gest miel stary List Slawne pamietj Kniziette

1091 Czterech kupionych wieśniaków i pięć łąnów ziemi.

1092 Jak stary dokument (Bolka II).

1093 Dano w Opolu w poniedziałek po niedzieli *Reminiscere* roku 1573 – 16 lutego 1573 r. Niedziela *Reminiscere* – druga niedziela Wielkiego Postu.

1094 TŻ, KKP, dok. nr 20, 24 (kontynuacja) i 26.

1095 Nie będąc do tego namawiany (zmuszany).

Oppolskeho¹⁰⁹⁶, gehoz dattum WOppoli we strzedu po Swattym Ambrozŷ Letha panie Tisiczeho Cztrsteho atrzydczatego stwrtego, kteryż na dewiett Lanuow Role omluwa¹⁰⁹⁷, zie gest zdilu sweho totiż puol trzetiho Lanu Role wolno¹⁰⁹⁸ Zedwiema Sedlaky Zegmena Tomka Ssykulu, aWalka Trossku, za Summu peniz giż gemu zUplna adoczela Zaplaczena, Urozenemu Girzykowi Pruskowskemu, Swobodnemu panu Na Pruskowie, starych Hradech a biele, Raddie Nassy a Neystarssymu Komorniku, wiernemu nassemu millemu kdiedicznemu gmieni adrzeni odprodal¹⁰⁹⁹, sewssy ponizienostti Wyss psaneho Heytthmana Nasseho swrchu psanych knizietstwy na mistu nassym, aby gemu na dwa Lany Role wolne a ssoltystwo ktomu Należyte, cżoż sobie gesstie pozuostawil, zwlasstieponiewadż gest tyż List stary knizieczy, zdruhytm towarzyssem swym gmenowanemu Girzykowi zPruskowa wmoz a rucze geho oddali¹¹⁰⁰ Potwrzeni zkanczellarze nasse Oppolske wysso.

Y Poniewadż tyż Heytthman Nass sPolu Zginymi ktomu Narzyzenymi Raddami Uważyli a Uznali zie to slussnie przŷjato, agemu tyż dwa Lany Role wolne stwrzene byti mohu, My gsme take ktomu Powoliti astwrđiti raczyli. Stwrzugem a potwrzugem Zgewnie moczy Listu tohoto Prawem a moczy Wrchnosti Nassy. Chticzetomuaby tyż Ssebestŷan tiech dwu Wolnych Lanuow Role podle Znieni a Nadani stareho Listu mohlbezewssech uplatkuow Powozuow aginych Powinnosti¹¹⁰¹ wolnie a Swobodnie Użytu snimi Uczyniti y Nechati, Naswe ditek apotomkuow swych Lepsse a Uziteczniegsse, obratiti yakbyse gemu neylipe zdalo libilo aporazenobylo, bez wssech osob przekazky, Wssakż Sluzbam aginytm Powinnostem Nassym bez sskody.

Tomu na Swiedomi. Datt. W Pondieli po Nedieli Reminiscere Lettha 1573. Przytom gsau byli wssechni pani Saudczy Zemssty, A Mikulass Lesotta Z Steblowa kanczlerz Nass Nadepsanych knizietstwi kteremu tento List Poruczen.

25.

k. 309–309v

[s. 614–615]

*Potwierdzenie na dwa łany soleckie w Komprachcicach
[Kontynuacja poprzedniego dokumentu]*

W Opolu, w poniedziałek po niedzieli Reminiscere 1573 roku [16.02.1573].

Wnioskodawca: Sebastian – sołtys z Komprachcic.

1096 Stary dokument (przywilej) świętej pamięci księcia opolskiego (Bolka II).

1097 Który dotyczy 9 łanów pola.

1098 2 ½ łana pola wolnego.

1099 Sprzedał w dziedziczne posiadanie i używanie.

1100 Zwłaszcza, ponieważ ten stary dokument książęcy (Bolka II) przekazany został nabywcy – Jerzemu z Prószkowa.

1101 Wg starego przywileju łany te zwolnione były od wszelkich posług: opłat, powozu i innych powinności.

Przedmiot: Wobec sprzedaży części wolnych pól i przekazania starego dokumentu [przywileju] na sołectwo w Komprachcicach, wydanego przez ks. Bolka II, przekazanego nabywcy, potwierdzenie własności dwóch pozostałych wolnych łąnów. Świadkowie zatwierdzenia dokumentu: nie wymienieni z nazwiska wszyscy sędziowie ziemscy oraz Mikołaj Lasota ze Steblowa – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: książę opolski Bolko II, Jerzy Prószkowski wolny pan [baron] na Prószkowie, Starych Hradach i Białej, chłopci osadzeni na gruntach sołtysa: Tomek Szykula i Walek Troszka.

26.

Potwżeni Na dwa Lany role Ssymkowi Sołtysu wewsy
Gumprachticzych¹¹⁰²

Maximilian etc. Wystaupil Robotny diediczny poddany nass Sšymek Syn Niekdy Walka sołtysa z Gumprachticz¹¹⁰³, Neysaucz ktomu Przynuczen dobrowolnie wyznał, yakoż gest miel stary List Slawne Pamieti kniziette Oppolskeho gehoż datt w Oppoli we strzedu po Swattym Ambrozŷ Letta Panie 1434 kteryż nadiewiet Lanuow Role omluwa Zie gest zdilu sweho totiż Puoltrzetiho Lanu role wolne Zedwiema Sedlaky zegmena Stanisława Porembu, a Mikulasse Wlainu¹¹⁰⁴ Za Summu Penicz giż gemu Zupelneadoczela zaplaczene Urozenemu Girzykowi zPruskowa, Swobodnemu Panu Na Pruskowie, starych Hradach abiele, Raddie Nassy a Neystarssymu komorniku Wiernemu Nassemu millemu kdiedicznemu gmieni adrżieni odprodal, Sewssy ponizienosti Wysspsaneho Heyttthmana Nasseho swrchu psanych knizietstwy namistu nassym aby gsme na dwa Lany role wolne sołtystwo ktomu Należyte giż sobie gesstie Pozustawil, Zwasstie Poniewadż gest tyż List stary knizieczy z druhym towarzyssem swym gmenowanemu girzykowi zPruskowa wmoz a nicze geho oddal, Potwżeni zKancellarze nasse Oppolske Wysslo.

Ÿ Poniewadż tyż Heŷttman nass sPolu Zginymi ktomu narzyzanymi Raddami uważyli aUznali, zie to slussnie Przyjato, a gemu tyż dwa Lany Role wolne stwrzene byti mohu, My gsme tako ktomu Powoliti, a stwrditi raczyli, Stwruzgem apotwruzgem zgewnje moczy Listu tohoto Prawem a moczy Wrchnosti nassy, Chticze tomu aby tyż Ssymek tiechż dwu wolnych Lanuow Role, podle zneni anadani staeho Listu mohl bez wssech uplatkuow Powozuow aginych powinnosti wolnie aSwobodnie užyti snimi Učzynitj y Nechaty Naswe ditek apotomkuow swych Lepsse a Užyteczniegsse obratiti, yakbyse gemu Neylipe zdalo libilo aporazeno bylo, bez wssech osob Przekażky.

Tomu Na swiedomi. Datt W Opoli w Pondieli Po Nedieli Reminiscere Lettha 73. Przŷtom gsau byli Wssechni pani Saudczy Zemssti A Mikulass

1102 TŻ, KKP, dok. nr 20, 24 i 25 (dokument identyczny z dok. nr 25).

1103 Szymek – syn zmarłego Walka, sołtysa z Komprachcic.

1104 Sprzedał 2 ½ wolnych łąnów z dwoma osadzonymi chłopcami: Stanisławem Porębą i Mikołajem Wlajną.

Lesotta z Steblowa Na Błażeowiczach kanczlerz nass nadepsanych
knizietstwi Kteremu tento List Poruczeń.

26.

k. 309v–310

[s. 615–616]

*Potwierdzenie na dwa [wolne] łany pola Szymkowi sołtysowi
we wsi Komprachcice*

[Kontynuacja dokumentu nr 24, dokument identyczny z nr 25]

W Opolu, w poniedziałek po niedzieli Reminiscere 1573 roku [16.02.1573].

Wnioskodawca: Szymek – syn zmarłego Walka, sołtysa z Komprachcic.

Przedmiot: Dokument identyczny z poprzednim.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu: jak w poprzednim dokumencie.

Inne osoby występujące w dokumencie: książę Bolko II, Jerzy Prószkowski z Prószkowa na Prószkowie, Starych Hradach i Białej, chłopci osadzeni na gruntach sołtysich Szymka: Stanisław Poręba i Mikołaj Wlajna.

KSIEGA ZIEMSKA

Lata 1578–1609

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 39

27.

Frymark¹¹⁰⁵ na Statkŷ Martina Jastrzumba Ssoltysa Goslawskiego¹¹⁰⁶
z Woitkem Fiatem

My Rudolf etc. Wystaupilj Robotni lidde poddany Nassy Zewsy Goslawicz kzamku Nassemu oppolskemu przislussegiczŷ¹¹⁰⁷, Zegmena Martin Jastrzumb ssołtys Zgedne, a Woitek fiat zstrany druhe, gsaucz oba zdrowi na Tiele ŷ Rozumie, sprzedesslu Raddu przatel swŷch dobrowolnie wyznalj, a Przedložilj Smluwou A frymark který gsau mezy sebau, przed Slowutnŷm wiernŷm Nassym milŷm Janem Oderwolffem Purkrabim Zamku nasseho Oppolskeho na Statky a Role uczinilj¹¹⁰⁸. Kterażto Smluwa A frymark Slowo od Slowa takto Znŷ:

Ja Jan Oderwolff namale Stradunj¹¹⁰⁹ Geho Mo Czŷsarżke Burkrabie Zamku Oppolskeho, Znamoczinim Timto Listem obecnie przedewssemi Zie gest

1105 Zamiana.

1106 Gosławice (obecnie dzielnica Opola).

1107 Ze wsi Gosławice należącej do zamku opolskiego.

1108 Przedstawili umowę o frymark na majątek i pola, jaką między sobą zawarli przed Janem Oderwolffem – burgrabią zamku opolskiego.

1109 Jan Oderwolff z Dolnej Stradomi k. Sycowa (zm. po 1601 r.).

kemnie pržissel gehu mil. Czȳsaržski Pana meho Neȳmilostiwiegssyho diedicznȳ Poddany Martin Jastrzumb Ssoltȳs Goslawskȳ, Oznamugiz Poniewadȳ on toho Ssoltȳstwi pro welikost dluhow swych, dale wob drȳziet nemuȳzie¹¹¹⁰. Zie Zdobrȳm Rozmyslem A ZaRadu Przatel swȳch Tieȳ Za Powolenim Gehu mil. pana Heȳtmana¹¹¹¹ wrchniho ućinił dostatećnu dczelu aneporussytedlnu Smluwu odotczenne Ssoltystwj ktere w Goslawicȳch ma, z Woitkem Fiatem Sausedem swym¹¹¹², a to takowu Zie Nadepsany Jastržumb gemu Fiatowi Freȳmarkem Paussty a odstupuge¹¹¹³, podle Znieni Listu Kniziete Hanusse Slawne Pamietj gehoȳ datum w Opolj den swateho Tomasse Aposstola Boȳiho, Letha 1507¹¹¹⁴, geden Lan Role wolne, aPuol Quarty Platzu Tecȳ ȳ Krcȳmu Kssynkowanj, sewssym Tyhoȳ Ssoltȳstwa prȳslussenstwim¹¹¹⁵ Nicz tam swogim Erbom aPotomkom swym newȳnimagicz Ani Pozustawugicz. Kromie Sydlo aneb domowstwi z Zahradu na ktere Sȳdlo stogi¹¹¹⁶, Jak od Starodawna bȳło to sobie on Jastrzumb kwiecznemu obsezeni pozustawuge, Protj Tomu Wolenstwu¹¹¹⁷ Nadepsanȳ Woitek Fiat, gemu Martinowi Jastržumbowj ȳ z Erby aPotomkȳ gehu Trzȳ Kwarty Role Platnȳ ktere on po prȳzedkach swych, tamȳie w Goslawicȳch diedicȳnie gmiel¹¹¹⁸, a Uȳiwal oddawa, wssak Pozustawugicz sobie tim sPusobem, Jako ȳ Jastržumb Sȳdlo aneb domowstwo ȳ Z Zahradu Takie gedenkaȳȳ prȳȳ swym Starȳm Sȳdle Zuostatj ma¹¹¹⁹. Ktomu poswolil se on Fiat gemu Jastržumbowj podle toho Freymarku gesstie dwie Stie Tollaruow Trzȳ Wierdunkowych¹¹²⁰ prȳidatj A to na takowy spusb: Neȳprwe Zie gemu ȳ hned prȳȳ ućiniene Smluwie 50 Tollar. a Potom na prȳisstȳ Swattȳ duch nyniesyho 82 Roku, druhe Padesate Tollaruow Tak aby se gedno sto wȳkonalo¹¹²¹, poloȳitj ma a Poniewadȳ on Jastrzumb przedessleho cziasu od nadepsaneho Ssoltȳstwj gednu Quartu Roli Kalikowi Krcȳmarȳ przy welkȳm Rȳbniku wSedmidesatj Tollarȳch Zastawił¹¹²², Ma sobie on Fiat

1110 Dla wielkich dȳgȳw utrȳmać sołectwa dalej nie moȳe.

1111 Po dobrym zastanowieniu siȳ, radȳ rodziny i zgodȳ starosty ziemskiego.

1112 Sȳsiadem moim.

1113 Puszczam i odstȳpuȳ.

1114 Wg dokumentu (przywileju) ųwiȳtej pamieci ksiȳcia Janusza (Jana II Dobrego) wydanego w Opolu, w dniu ųw. Tomasza Apostoła roku 1507 – 21 grudnia 1507 r.

1115 1 łan wolnego pola, pȳł kwarty placu i karczmȳ z wyszynkiem i wszystkim co do sołectwa naleȳ.

1116 Oprȳcz siedliska (domu) i zagrody na ktȳrym dom ten stoi.

1117 W zamian tej wolnizny.

1118 Trzy kwarty ($\frac{2}{3}$ łana) pola pȳatnego (czynszowego), ktȳre posiadał dziedzicȳnie w Gosławicach.

1119 Jednak pozostawiajȳc sobie, tak jak i Jastrȳb, swoȳ siedzibȳ, czyli domostwo z zagrodȳ, tak ȳe kaȳdy zostaje w swojej starej siedzibie.

1120 Zapȳci jeszcze 200 talarȳw trzywiardunkowych (1 wiardunek = 12 groszy).

1121 Najpierw przy zawarciu umowy 50 talarȳw, a potem na ųw. Ducha w tym 1582 r. drugie 50 talarȳw tak, ȳeby wypȳcił 100 talarȳw.

1122 A poniewȳȳ Jastrȳb w poprzednim czasie 1 kwartȳ ($\frac{1}{4}$ łana) pola sołtysiego przy wielkim stawie zastawił za 70 talarȳw Kalikowi karczmarzowi.

takowu Quartu Rolj stoho druheho Sta Tollaruow wyplatitj¹¹²³, Aczo nad wýplatu, Totiž 30 Tollar. zuostawa, Požna odwelkonoczy Roku 84 na každy welku Noc¹¹²⁴ po desýtj Tollaržich az do wýplaczeni takowých Tržiczetj Tollaruow splaczowatj powinen bude.

A Kdý on Fiat podle Teý Smluwý gemu Jastržumbowj, prwssych padesate Tollar. položj¹¹²⁵, ma gemu Jastržumb list Knižieczý na takowe Ssoltystwo a Krcžmu Zniegiczý wRucze gehu oddatj¹¹²⁶. A wssak Rozkaz Przý lidech a wolenstwj sobie Jastržumb gesstie až do pržisstiho Swateho Martina anicz dale pozustawuge¹¹²⁷, Poniewadž take gedem každy Rolj swe na Jarž Zasel¹¹²⁸, ma gedem každy sweho užitj¹¹²⁹, Aodnieho ýak ý prwe postempký Panske czinitj Než Jak skorost Zita spole Sprawj, Ma Fiat Ssoltýsych a Jastržumb fiatowych Rolj¹¹³⁰ Podle frýmarku užiwatj, aPostempý od toho czinitj¹¹³¹. Prosýcz mne Nadepsaneho Purkrabie obaPolnie zpilnostj, abyých takowemu Frýmarku z Auržadu powolil.

Ý wezmucz ýa Raddu od Gehu mil. Pana Heýtmana wrchniho w tom wZlasstie Poniewadž se nachazý¹¹³², zie za Sýdlem Ssoltýsým ty Fiatowe Rolj, aza Sýdlem Fiatowým zase Ssoltýsý Rolj gsau, Takžie se tudý Gehu mil. Czýsarzske ziadneho straczeni nestane¹¹³³, abez sskody se to dopustitj muzie, Za wulj Gehu mil. gsem ktakowemu frýmarku a Ucžinieneg Smluwie gegich powolil. A pro Zdrženi toho wsseho gsem Pecžiet swu vlastnj kteýto Smluwie přžidawil.

Stalo se na Zamku Oppolským w Strzedu po Nedelj Jubilate, Letha panie 1582¹¹³⁴.

Sewssy pilnosti wysspsaneho Heýtmana Nasseho dotčenných Knizietstw takowe Smluwý A Frýmarku namistie Nassým za potvrzeni Prosýcz.

Ý Poniewadž Tyž Heitman Nass spolu Zginými ktomu naržizenými Raddami Saudczý Zemskýmj a wiernými Poddanými Nassými millymj Uwažilj a Uznalj, zie takowa Smluwa slussnie přžygata A Stwrzena bytj muož ama, My gsme take ýakž to Krall Čžieský aNeýwyżšy Knizie w Slezý Oppolske a Ratiborske a pan gegich diedicžný milostiwie Tomu powolitj a takowy frymark timto Listem Nassým Czýsaržským potwrditj racžilj. Stwrzugem A Potwruzgem Zgewnie moczy Listu tohoto Nasseho

1123 Ma to Fiat sobie odliczyć od drugiej setki talarów.

1124 Na każdą Wielkanoc.

1125 Piewsze 50 talarów wypłaci.

1126 W ręce jego odda. Przekáže Fiatowi przywilej księcia Jana II na sołectwo i karczmę.

1127 Jednak władzę nad ludźmi (osiadłymi na gruntach sołeckich) i wolnizny zatrzymuje sobie Jastrżub do św. Marcina, ale nie dłużej.

1128 Zasiał jare zboża (siewy wiosenne).

1129 Ma każdy swoje zasiewy zebrać.

1130 I po zebraniu żyta powinni zamienić się rolami.

1131 I dochody z tych pól pozyskiwać.

1132 I ponieważ tak się znajduje.

1133 Żadnej szkody (na tej zamianie) cesarz nie poniesie.

1134 Stało się na zamku w Opolu, w środę po niedzieli *Jubilate* roku 1582 – 9 maja 1582 r. Niedziela *Jubilate* – trzecia niedziela po Wielkanocy.

Czyśarškeho. Chćicze tomu Aby Tacž Smluwa afrýmark wewssech Punktich Klauzulech a Artýkulich od Obu Stran wcelostj abez porussenj zdržana A Zachowana byla. Wssakž službam a podatkom nassym bez Sskodý.

Tomu na Swiedomi etc. Dattum w Oppolj w Autery po Swattým Janie Krztitelj božim Letha 1584¹¹³⁵. Presentes Slowutnj wierni Nassý milj Viktoryn Ruožicz z Cholmu na Chotkowicznych, Jakub Zigota z Słupska na Rzendowicznych, Girzik Buchta Z Buchtitz na Otmucie a Wacław Sseliha zRzuchowa na Wittosławicznych mistodržitel Urzadu Kanczlerzškeho Nadepsaných Knizietstwi Kteremu tento List poruczeń¹¹³⁶.

27.

k. 121–122v

[s. 239–242]

Frymark [zamiana] gospodarstw Marcina Jastrzębia sołtysa Gośławskiego z Wojtkiem Fiatem

W Opolu, we wtorek po św. Janie Chrzcicielu Bożym 1584 roku [26.06.1584].
Zatwierdzenie umowy zawartej na zamku w Opolu, w środę po niedzieli Jubilate 1582 roku [9.05.1582].

Zamieniający się: Marcin Jastrzęb – sołtys gośławicki, Wojtek Fiat – sąsiad.

Przedmiot: Ponieważ Marcin Jastrzęb miał tyle długów, że spłacić ich nie może, postanowił dokonać frymarku ze swoim sąsiadem – Wojtkiem Fiatem w następujący sposób: w oparciu o dokument [przywilej] świętej pamięci księcia Janusza [Jana II] wydany w Opolu w dzień św. Tomasza Apostoła w 1507 roku [21.12.1507], przekazuje Fiatowi 1 łan wolnego pola, pół kwarty placu, karczmę z wyszynkiem i wszystkim co do sołectwa należy, nic sobie nie zostawiając, oprócz siedliska – domu mieszkalnego oraz zagrody, na której dom ten stoi. Wojciech Fiat w zamian przekazuje Marcinowi Jastrzębiowi 3 kwarty roli czynszowej, którą dziedzicznie posiadał w Gośławicach, zatrzymując sobie, podobnie jak i Jastrzęb, swoją siedzibę i zagrodę, na której ona stoi, tak, że obaj pozostają w swoich domach. Do tego Fiat zapłaci Jastrzębiowi w ramach frymarku, 200 talarów w sposób następujący: 50 talarów w chwili zawarcia umowy, drugie pięćdziesiąt na dzień św. Ducha 1582 roku [3.06.1582]. Ponieważ Jastrzęb w poprzednich latach zastawił za 70 talarów, Kalikowi karczmarzowi kwartę pola [$\frac{1}{4}$ łana] sołtysiego przy wielkim stawie, ma to Fiat odliczyć od swojej spłaty, a pozostałe 30 talarów ma spłacać po 10 talarów rocznie na każdą Wielkanoc, począwszy od 1584 roku. A kiedy Fiat

1135 Dano w Opolu, we wtorek po św. Janie Chrzcicielu Bożym roku 1584 – 26 czerwca 1584 r.

1136 Świadkowie: Wiktoryn Roužic z Chelmu (Góra św. Anny) – właściciel Chotkowic (?), Juan Żegota ze Słupska k. Gliwic – właściciel Rzędowic k. Lublińca, Jerzy Buchta z Buchcic (?) – właściciel Otmętu k. Krapkowic oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa k. Rybnika – właściciel Witosławic k. Koźła, zarządzający Urzędem Kanclerskim.

wypłaci Jastrzębiowi pierwsze 50 talarów, to Jastrzęb powinien przekazać Fiatowi przywilej księcia Jana II. Jednak Jastrzęb zatrzymuje sobie do św. Marcina, ale nie dłużej, władzę nad osiadłymi na gruncie soleckim ludźmi oraz wolnizny. A że posiane zostało zboże jare, każdy ma swoje zasiewy zebrać, a [dopiero] po zbiorach żyta wymienić się polami. A ponieważ za domem Jastrzębia znajduje się pole Fiata, a za domem Fiata – pole Jastrzębia, cesarz na tej wymianie żadnej szkody nie poniesie.

Świadek zawarcia umowy: Jan Oderwolff z Małej [Dolnej] Stradomi – burgrabia zamku opolskiego.

Świadcowie zatwierdzenia frymarku: Wiktoryn Roużic z Chełmu na Chotkowicach, Jan Żegota ze Słupska na Rzędowicach, Jerzy Buchta z Buchcic na Otmęcie, oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa na Witosławicach – zarządzający Urzędem Kanclerskim.

Inne osoby występujące w dokumencie: książę Jan II Dobry – wystawca przywileju na sołectwo w 1507 roku, Kalik – karczmarz gosławicki.

KSIEGA ZIEMSKA

Lata 1581–1604

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 40

28.

Smluwa mezÿ Janem a Ssÿmkem bratrÿ Dlugossy
a Sestrami gegich¹¹³⁷

Rudolff etc. Wÿstaupilj Robotni Jan a Ssÿmon bratrzi dlugossowe, gsau cz zdrawi na Tiele ÿ Rozumie, sprzedesslu Raddu przatel swych Dobrowolnie wÿznalj, a Przedložilj Smluwu, kteru gsau z Katerżinu, Annu, Elżbitu, Hedwiku, Reginu, Giertrudu, sestrami swymi z strany gim Wÿdani dilu a naležitosti¹¹³⁸ Z Otcziznÿ a Materżizny uczinilj, Kderażto Smluwa slowo od słowa takto Znÿ:

Leta Panie 1584. W patek den Swatte Markety¹¹³⁹ Ja Ssambergk z Ssamberku ana Wissniczÿ¹¹⁴⁰ Saucz od Urzadu Wrchniho ku przatelskemu gednani Za Prostrzednika Narżizen¹¹⁴¹, Wteÿ Ruozepřÿ¹¹⁴² mezÿ Katerżinu,

1137 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 8 i 22.

1138 Umowa w sprawie wydania im działu i należności (pieniężnych) po rodzicach.

1139 Roku Pańskiego 1584, w piątek w dzień św. Małgorzaty – 13 lipca 1584 r.

1140 Fryderyk Szamberg (Schamberg) z Szambergu (?) – właściciel Wiśnicy k. Toszka, w latach 1577–1581 prokurator kamery cesarskiej, w latach 1584–1586 administrator państwa toszckiego, w 1574 r. odbudował w Wiśnicy spalony kościół.

1141 Wyznaczone przez Urząd Ziemski na pośrednika w sporze.

1142 Nieporozumienie, kłótnia.

Annu, Elzbitu, Hedwiku, Reginu, Giertrudu długossowny Sestrzy vlastne Zialobnigemi¹¹⁴³ Zgedne, A Janem, Ssýmonem bratry gegich długossy obzialowanymi¹¹⁴⁴ z Strany druge, Jakuož byla Ruozeprie przed Urzadem Wrchnim¹¹⁴⁵ mezy Nadepsanymi Sestrami a Bratry, Takze se Sestrzy nemale Sumy od Bratrzy¹¹⁴⁶ gim Toho Testamentem Nebosstika Otcze sweho, odpiralj¹¹⁴⁷, Prawicz Zie gim Negsau nicz wicze steho Powinnj, Tolko Každey deset hržiwen¹¹⁴⁸, Ktery Testament Przedložilj, Atak se wtomž Testamentu nachazj, Zie po Smrtj Materže gegich Sestram po desjti Hržiwnach Powinieni Wydatj¹¹⁴⁹, Kdereho Testamentu Nadepsani bratrzy, wnicžim ustupitj, AZnieho se wydatj nechtielj¹¹⁵⁰.

Atak za dluhym A pilnym mezy Stranami gednanim¹¹⁵¹ ktomu gsau Prziwedeni, Zie Nadepsani obawagiže se Saudow a Utrat, Kdereby skrze to ZObau Stran podstupitj muselj¹¹⁵², nesPowinnosti Nez zswe dobre Wule, magiz lasku bratrsku Ksestram¹¹⁵³ swym na Žiwnost Obratj, Gsau se Nadepsanym sestram swym Kazdey po Tržidczetj Tollary¹¹⁵⁴, Tollar Po 36 sgr. Slezskych Pocžitagicž oddatj Na Neýprwpržissly den kurozeni Panny Marje¹¹⁵⁵ bezewssech dalssych odtahow awssech Wymýsslenych fortelj¹¹⁵⁶, koniecznie datj, aZaplatitj Uwolilj, Tudiž Tež y Na Tej Umrlej Sestrzy ditkj skopenicze, tolkež Tržidczetj Tollary yak y tiem Žiwym Sestram¹¹⁵⁷, A Ony Nadepsane Sestrzy wsseczke Przitomne gsauč¹¹⁵⁸, to od Bratrzy swych wdiecznie, A Zadosti Pržigaly¹¹⁵⁹, A Natom giž Konecznie przestawagi¹¹⁶⁰, czož gsau sobie stale neporussytedlnie, zdrzelj, yakdobrzy Kržestianssky Lidde przypowiedielj. A Wssak gestližebj Nadepsani Bratrzy na Przed gmenowanej Summy, na Čas gmenowanj nezaplatilj, a Sestrzy swe skrze to kniejake Utratje Prziwedlj¹¹⁶¹, czož nikolj bytj nema, budu powinni, a se uwolilj, Sestram swym takowu utratu Zuplnie

1143 Skarżącymi.

1144 Oskarżonymi.

1145 Spór był rozpatrywany przez Urząd Ziemski.

1146 Tak, że siostry żądały od braci dużych sum.

1147 A oni, na podstawie testamentu odpowiadali (odpierali).

1148 Że im się nic więcej nie należy oprócz 10 grzywien każdej.

1149 W testamencie tym znajduje się (pisze), że po śmierci matki (bracia) powinni wypłacić po 10 grzywien.

1150 Od którego testamentu bracia nie chcieli odstąpić.

1151 Po długich i żmudnych między stronami rozmowach (jednaniu).

1152 Wymienione strony, obawiając się sądów i kosztów, które by musieli ponieść.

1153 Częściowo z obowiązku, a częściowo z dobrej woli, mając na uwadze miłość braterską do sióstr.

1154 Każdej po 30 talarów.

1155 Na najbliższy dzień urodzenia Panny Marii – 8 września 1584 r.

1156 Bez wszelkich oporów i podstępów.

1157 Także dzieciom zmarłej siostry z Kopienic k. Gliwic również 30 talarów, jak i tym żywym.

1158 Wszystkie wymienione siostry były obecne.

1159 To od braci swoich wdzięcznie przyjęły.

1160 Na tym poprzestały.

1161 Gdyby jednak bracia w terminie nie wypłacili i (z tego powodu) siostry poniosły straty.

bezewsseho ussanowanj naprawitj¹¹⁶², A Nadepsane Sestrj přžigmucz takowe gmenowane Penize od bratři swjch budau powinne přzed Urząd Wrchni Wjstupitj, A Objčžegne Wrcženi ućžinitj, Zie se gim z otciznj a Materžiznj Zadosti stało, adostateczna Wjprawa ućžiniena¹¹⁶³.

Przitom gsau byli Urozenj Pan Jan Zagicžek zhosstialkowicz a wWoyskeg, a Cztihodnj Kniez Waczlaw fararž Wissniczkj, a Jakub dlugossa Strjcz gegich, j ginjch mnoho Pocztiwjch dobrych Lidi¹¹⁶⁴, A Pro Lepssy toho Pamiet, Agisto stalo, a nezrussjtedlne Zdrženi, gsem ja Nadepsanj mezj Stranj Narzizenj Prostržednik¹¹⁶⁵, teto gegich z Obu Stran dobrowolne Pržatelske Srownani Ruku swu sepsal asekrettem swym na zadost Obu Stran Speczetil¹¹⁶⁶, sobie a Erbom swjm bez sskodj. Datt Woyskj Anno et die utsupra¹¹⁶⁷.

Sewssj Pilnostj dotčženeho Hejtmana Nasseho swrchu psanjch knižetstw na mistie Nassem takowo Smluwj Zobu Stran Za Potwrzeni Prosjcz. Y Poniewadž Tjž Hejtman Nass spolu sginjmi ktomu Naržizenjmi Raddami Saudcžj Zemskjmj A wiernymi Poddanjmi Nassjmi milljmi uwažilj a Uznalj, Zie takowa Smluwa slussnie Pržigata, a stwrzena bjti muož Ama.

Mj gsme take ktomu milostiwe Powolitj raczilj, Chticze tomu abj wjsspsana Smluwa, wewssech Punktich, Klauzulech, A Artjkulich jkž nahorže dotčženo, A Wjzadrženo gest, od obu Stran Njni j naPotomni czasy wdczelosti zdržana, aZachowana bjla.

Tomu na Swiedomi etc. Datum W Oppolj wesstwrtk po Nedelj Postni ktera Slowe Reminiscere Letta 1585¹¹⁶⁸. Przitom gsau bjlj, Urozeni wierni Nassj milj Jan Starssy Sedlnitzkj z Choltic na Gdiemirži, a Powelicžjch, Jan Bes zKolna aKatowicz na Pstružne, A Slawutni take wierni Nassj milj, Jan Reyzwicz z Kaderžina na Stržibrniku Sudj Zemsky dotčžennjch Knižetstw, Pawel Petrowiž Charwat Zwetče na Kržizanowiczjch, Walentin Daubrawka z Gasenne na Skorkowie, Lukass Pelka z Boržislawicz na Urbanowiczjch, Jan Rohowskj z Kornicz na Steblowie, Waczlaw Worff z Kopenicže a w Weliwsy agini Saudcže Zemsstj a Waczlaw Sseliha z Ržuchowa na Swittoslawiczjch mistodržitel urzadu Kanczleržskeho Nadepsanjch Knižetstw, Kteremu tento List Porucžen¹¹⁶⁹.

1162 Muszą te straty naprawić (wynagrodzić).

1163 A siostry przyjmując te pieniądze, winny złożyć w Urzędzie Ziemskim oświadczenie (wrczeni) o rozliczeniu się z braćmi ze spadku.

1164 Świadkowie: Jan Zajiczek z Hoštalkovic k. Opawy – właściciel majątku w Wojskiej k. Tarnowskich Gór, ksiądz Waclaw – proboszcz w Wiśniczy, Jakub Długosz – stryj i liczni po-
cziwi i uczciwi ludzie.

1165 Pośrednik.

1166 Spisał umowę podpisem i swoim sygnetem opieczętował.

1167 Dano w Wojskiej, roku i dnia jak wyżej.

1168 W Opolu, we czwartek po niedzieli postnej *Reminiscere* roku 1586 – 6 marca 1586 r. Nie-
dziela *Reminiscere* – druga niedziela Wielkiego Postu.

1169 Świadkowie: Jan starszy Sedlnicki z Choltic w Czechach – właściciel Dzimierza k. Rybnika
i Pawłowic k. Toszka (?), Jan Beess ze Starych Kolni i Karłowic k. Brzegu (dawniej Katowi-

k. 2v-3

[s. 4-7]

*Umowa [ugoda] między Janem i Szymkiem, braćmi Długoszami
a ich siostrami*

W Opolu, w czwartek po niedzieli postnej zwanej Reminiscere 1586 roku [6.03.1586]: zatwierdzenie ugody zawartej w Wojskiej, w piątek w dzień św. Małgorzaty 1584 roku [13.07.1584].

Skarżący: Katarzyna, Anna, Elżbieta, Jadwiga, Regina, Gertruda – siostry Długoszówny.

Oskarżeni: Bracia Jan i Szymek bracia Długosze.

Przedmiot: Ugoda w sprawie spadku po rodzicach. Siostry oskarżyły braci przed Urzędem Ziemskim, że nie chcą rozliczyć się ze spadku po rodzicach. Bracia twierdzili, że siostronom należy się tylko po matce po 10 grzywien każdej. Urząd Ziemski wyznaczył na rozjemcę w sporze Fryderyka Szamberg – właściciela Wiśnicz k. Toszka i w tym czasie zarządcę państwa toszeckiego. Po długich i żmudnych pertraktacjach, obie strony obawiając się sądów i z tym związanych kosztów, podpisały ugodę w Wojskiej k. Tarnowskich Gór 13.07.1584 roku. Bracia „częściowo z obowiązku a częściowo z dobrej woli i miłości do siostr” zgodzili się wypłacić po 30 talarów każdej¹¹⁷⁰, na dzień Narodzenia Matki Boskiej [8.09.1584]. Również dzieciom zmarłej siostry z Kopienic 30 talarów, tak jak żywym.

Siostry z wdzięcznością to przyjęły. Jednak, gdyby bracia nie wypłacili w terminie [tych sum], a siostry przez to poniosły straty, muszą te straty siostronom wynagrodzić. Po zapłaceniu przez braci żądanych sum, siostry powinny złożyć w Urzędzie Ziemskim oświadczenie o rozliczeniu się z braćmi ze spadku [wrczeni].

Świadkowie ugody: [Fryderyk] Szamberg [Schamberg] z Szambergu [?] – wyznaczony przez Urząd Ziemski pośrednik w sporze, Jan Zajiczek z Hoštalkovic – właściciel majątku w Wojskiej, ksiądz Wacław – proboszcz wiśnicki, Jakub Długosz – stryj ich [Długoszów] i liczni poczciwi i uczciwi ludzie.

ce) – właściciel Pstrążnej k. Rybnika, Tan Reiswitz z Kędzierzyna – właściciel Strzybnika k. Raciborza, sędzia ziemski, Paweł Petrowicz Charwat z Wetcze (?) – właściciel Krzyżanowic k. Raciborza, Walentyn Daubrowka (Dąbrówka) z Jasieni k. Olesna – właściciel Skorkowa k. Olesna, Jan Rohowski z Kornic k. Raciborza – właściciel Steblowa k. Krapkowic, Wacław Worff z Kopienic k. Gliwic właściciel majątku w Wielowsi k. Gliwic i inni sędziowie ziemscy oraz Wacław Szełiha z Rzuchowa k. Rybnika – właściciel Świętoszowic k. Gliwic, zarządzający Urzędem Kancelarskim.

1170 Po matce należało się im po 10 grzywien, tj. 420 groszy (1 grzywna = 42 grosze), bracia zgodzili się wypłacić po 30 talarów, tj. 1080 groszy (1 talar = 36 groszy) – prawdopodobnie również spadek po ojcu.

Świadcowie dokumentu zatwierdzenia: Jan starszy Sedlnicki z Choltic na Dzimierzu i Pawłowicach, Jan Beess ze Starych Kolni i Karłowic na Pstrążnej, Jan Reischwitz z Kędzierzyna na Strzybniku – sędzia ziemski, Paweł Petrowicz Charwat z Wetcze na Krzyżanowicach, Walentyn Daubrowka [Dąbrowka] z Jesieni na Skorkowie, Łukasz Pelka z Borzysławic na Urbanowicach, Jan Rohowski z Kornic na Steblowie, Wacław Worff z Kopienic w Wielowsi i inni sędziowie ziemscy oraz Wacław Szeleha z Rzechowa na Świętoszowicach – zarządzający Urzędem Kanclerskim.

29.

Smluwa A frymark na Statkŷ Girŷika Pŷrŷinŷ
A Matusse Steble wolneho

My Rudolf etc. Wŷstaupilŷ Slawutnŷ wiernŷ Nass milŷ Girŷik Pŷrŷina z Wranina¹¹⁷¹ Zgedne, a oppatrnŷ Matuss Stebel wolnŷ z Stranŷ druhe, gsau cz z Obu Stran Zdawi na Tiele ŷ Rozumie sprzedesslu Raddu prŷatel swŷch, dobrowolnie wŷznali, a prŷedloŷilŷ Smluwu nekoliŷito frŷmark, Ktery gsau mezŷ sobau na Statki uczinilŷ, genŷ Slowo od Słowa takto Znŷ: Letta Panie 1583 w Strzedu po Swattŷm Lukassŷ, w Pysskowiczŷch¹¹⁷² Stala se Smluwa A frymark, dczelŷ adokonalŷ, nikda neporussŷtedlny, mezŷ Urozenŷm Panem Girŷikiem Pŷrŷinu z Wranina, ana Cŷechowiczŷch¹¹⁷³ z stranŷ gedne, a Matussem Steblem Wolnŷm w Cŷechowiczŷch¹¹⁷⁴ z Stranŷ druhe. Ato takowa, Zie Nadepsanŷ Pan Girŷik gest Pustil ten oddil w Zawadie¹¹⁷⁵, Tomuŷ Mattussowi Steblowi, Erbom ŷ Potomkom geho, ktery ukupil u Pana Stiastneho Zawadskeho¹¹⁷⁶ Zewssem Tŷhoŷ Stateczku Przislussenstwim, zlessŷ, z Chrastinami, z Rolmi Oranŷmi ŷ neoranŷmi, zlukami, z Rybniczki, z Rzekami awssŷm Prawem¹¹⁷⁷, awsssemi Tŷhoŷ Stateczku Uŷitki, Poŷitki, ŷakimiŷ se gmenŷ gmenuge agmenowano bŷti mohu. Tak ŷaktoho Pan Sstiastnŷ Zawadskŷ, sam po Przedkach swŷch dostal drzel, ŷ toho Uŷiwal, Podle diltczŷch diedicŷnŷch Czedul, ktereŷ na ten Stateczek a oddil ma, ktere panu Girŷikowi tenŷ Pan Sstiastnŷ pod sekretŷ swŷmi zepsane oddal¹¹⁷⁸, Zewssemi wnich obsaŷenŷmi Artŷkulŷ, ŷ stim ospem kderŷ gest Na Mlŷnu Pana Petra Zagicŷka, nicz sobie wtom Pan Girŷik newŷnimagicz ani Pozustawugicz, Kdeŷ swrchu psanŷ Mattuss Stebel z Erby a Potomki swŷmi, takoweho Stateczku bude moczŷ gmitŷ drŷeti, uŷiwati, dati, prodatŷ, Zamenitŷ ŷakz swŷm vlastnim diedicŷstwim Na wieczne cŷasy stolka Sluŷbie geho mi. Czŷsarŷske bez

1171 Jerzy Pyrżina (Perżina) z Wronina k. Koŷła.

1172 W Pysskowicach, w ŷrode po ŷw. Łukaszu w 1583 r. – 19 paŷdziernika 1583 r.

1173 Cŷechowice (częŷć Gliwic).

1174 Wolnym (chłopem) z Cŷechowic.

1175 Pan Jerzy odstąpił (puŷcił) dział w Zawadzie k. Gliwic.

1176 Który kupił od pana ŷzczęsnego (Feliŷsa) Zawadzkiego.

1177 Z wszytkim co naleŷy do tego majateczku: lasami, zaroŷłami, polami oranymi i nieoranymi, łakami, stawkami, rzekami i wszytkim prawem.

1178 Zgodnie z dokumentem podziału majatku, który Zawadzki przy sprzedaŷy przekazał Pyrżinie.

Sskodŷ. Ktomu take tenŷ Matuss Stebel gest sobie wŷmluwił¹¹⁷⁹ na Panu Girŷikowi Pŷrŷinowi místo Prŷidawku¹¹⁸⁰, aby gemu w Zawadie dwuor, Stodola a duom Postawił nakladem swŷm, a to Prŷikrył a Zawrŷel¹¹⁸¹.

A protiwa Tomu Matuss Stebel gest take Pustil Panu Girŷikowj Pŷrŷinowi, to Wolenstwi w Cŷechowiczŷch ktore unieho był ukupil A takowu Smluwu A frŷmark sobie gsau slibilj Zobudwu Stran oswobodit, A do Kanczellarŷgi, gehu mil. Czŷsarŷske wwestj.

Take gsau slobilj Zobudwu Stran wdczelostj Zdrŷet, aZachowat, ŷak dobrŷm a Krŷeŷtianskŷm Lidem Naleŷŷ¹¹⁸², a gestlibŷ kdera Strana gedna druhu kJakim sskodam, A kyakemu Zmatku prŷiwedla, propadnutj ma Strana Stranie Sto Czerwenŷch Zlatty¹¹⁸³, ŷsskodŷ kderebŷ skrz to podniała narownat, Toho pro Lepssŷ gistoty ktiem Smluwan a Frŷmarku listu tohoto Ja Girŷyk Pŷrŷina swuoŷ Prŷirozenŷ Sekret gsem Prŷidawil, a Ruku wlastni gsem se podepsal¹¹⁸⁴, Aŷa Matŷs Stebel, nemagicz sweho Sekretu, Prŷidprosŷl gsem Urozeneho Pana Jana Kiczkŷ z Pluznicze a WPŷskowiczŷch, Zie na mistu mŷm swuoŷ sekret Wlastnj podle Pana Girŷika Pŷrŷinŷ, sobie ŷ Erbom swŷm bez Sskody Prŷedawł, aRuku wlastni Podepsal¹¹⁸⁵, A toho Pro Wiedomost PrŷidProsŷlichmŷ Urozeneho Pana Stanisława Mennigera z Meneygoru a wKopeniczy, Pana Girŷika Worffa z Kopenicze ana Czarnncze¹¹⁸⁶ zie teŷ Sekrety swe Prŷi Nassŷch ktiemto Smluwan Prŷidawilj, Sobie ŷ Erbom swŷm bez sskodŷ a Rukami wlastne se Podepsalj. Actum ut Supra.

Sewssy Pilnosti dotcŷenneho Heŷtmana swrchu psanŷch kniŷetstwj, takowe Smluwŷ a frŷmarku namistie Nassem Za Potwzreni Prosŷcz. ŷponiewadŷ Tŷŷ haŷtman Nass Spolu Sginŷmi ktomu Narŷizenŷmi Raddamj Saudczŷj Zemskŷmi a wiernŷmi Poddanŷmi Nassŷmi millŷmi uwaŷl auznalj, Zie takowa Smluwa aFrŷmark slussnie Przigata a Stwzrena bŷtj muoŷ ama. Mŷ gsme take ŷakŷto Krall Cŷeskŷ a Neŷwŷŷssŷ Kniŷe w Slezŷ Oppolske a Ratiborske a Pan gegich diedicŷnŷ milostiwie ktomu powolitj a takowŷ frŷmark timto listem Nassŷm Czŷsarskŷm potwrditj racŷŷlj.

1179 Zaŷadał, wymusił.

1180 Dodatkowo.

1181 Całkowicie wybudował (z dachem i zamknięciem).

1182 Wzajemnie sobie przyrzekli, jak dobrzy chrzeŷcijanie, wykonać (w całoŷci) tę umowę.

1183 Jeŷeli ktoraŷ ze stron nie wywiąŷe się z umowy, ma drugiej zapłacić 100 czerwonych złotych i wyrównać straty. 1 złoty czerwony (węgierski) = 38 groszy.

1184 Ja, Jerzy Pyrzina swój dziedziczny sygnet przystawiłem i ręką własną podpisałem (własnoręcznie).

1185 A ja, Matusz Stebel, nie mając swego sygnetu, poprosiłem urodzonego pana (szlachcica) Jana Kiczkę z Płuŷnicy mieszkającego w Pyskowicach, ŷeby w moim imieniu, swój własny sygnet przystawił obok sygnetu Pyrziny i podpisał się bez szkody dla swoich potomków (bez ŷadnych zobowiąŷaŷ).

1186 Świadkowie umowy: Stanisław Menniger (Meminger) z Menigory (?) – małoznana górnoŷląska drobna szlachta, mająca dział w Kopienicach (i Zacharzewicach) k. Gliwic, Jerzy Worff z Kopienic – właściciel Czernicy k. Rybnika (?).

Stwruzgem A Potwruzgem Zgewnie moczŷ listu tohotu Nasseho Czŷsarŷskeho, Chticze tomu Abŷ wŷsspsna Smluwa afrŷmark wewssech Punktich, Clausulich a Artŷkulich, ŷakŷ nahorŷe dotcŷzenno gest, od Obu Stran kodczelostj Zdrŷan a Zachwan bŷl, A geden Kaŷdŷ Znich toho nacŷ frŷmark kucŷinil, ZErby A Potomki swŷmi spokojnie uŷiti, Ato wsse ŷakbŷ se gemu Neylipe Zdalo, libilo, a Porazeno bŷlo, Kuŷitku swemu obratilj, a stim ucŷinitj ŷ nechatj mohl bez Przekazki wsseligakich Osob. Wssakz mocznostj a Sluŷbam Nassŷm bez sskodŷ. Tomu na Swiedomi etc.

Datt w Opolj we Strzedu po Slawnosti wkrzeszeni Pana Krŷsta Letta 1587¹¹⁸⁷.

Przitom gsau bŷlj, Stateczni a Slawutnj wierni Nassŷ milj, Jan Reŷzwicz z Kaderŷina na Rassŷczŷch, sudi Zemsky gmenowanŷch Kniŷetstwi, Frydrych Ssamberkh z Ssamberku na Wissniczŷ, Waczlaw Kossembor ZSkorkowa na Kozlowiczŷch, a Waczlaw Sseliha ZRŷuchowa na Witoslawiczich Kanczerŷ Nass Nadepsanŷch Kniŷet. kteremu tento list Porucŷen¹¹⁸⁸.

29.

k. 10v–12

[s. 20–23]

Umowa i frymark [zamiana] na majatki Jerzego Pyrzyny i wolnego [chłopa] Matusza [Mateusza] Stebla

W Opolu, w srode po Wielkanocy 1587 roku [1.04.1587]: zatwierdzenie umowy zawartej w Pyskowicach, w srode po św. Łukaszu w 1583 roku [19.10.1583].

Osoby zamieniające się: 1. Szlachcic Jerzy Pyrzina [Perzina] z Wronowa na Czechowicach, 2. Matusz [Mateusz] Stebel, wolny chłop z Czechowic [obecnie część Gliwic].

Przedmiot: Jerzy Pyrzina przekazuje Matuszowi Steblowi swój dział ziemi znajdujący się w Zawadzie, który kupił od Szczęsnego [Feliksa] Zawadzkiego, ze wszystkim do tego działu należącym: lasami, zaroślami, polami oranymi i nie-oranymi, stawkami, rzekami i całym prawem, tak jak go kupił od Zawadzkiego, zgodnie dokumentem sprzedaży, oraz ze zbożem które znajduje się w młynie pana Piotra Zajiczka. Dodatkowo Matusz Stebel zażądał, aby na tym działale w Zawadzie Jerzy Pyrzina wybudował mu całkowicie [przykryte dachem] dwór, dom mieszkalny i stodołę.

1187 Dan w Opolu, w srode po Wskrzeszeniu Pana Chrystusa (Wielkanocy) roku 1587 – 1 kwietnia 1587 r.

1188 Świadkowie: Jan Reiszwitz z Kędzierzyna – właściciel Raszczyk k. Rybnika, sędzia ziemski, Fryderyk Szamberg (Schamberg) z Szambergu – właściciel Wiśniczy k. Gliwic, Wacław Koszembar (Koschembar) ze Skorkowa – właściciel Kozłowic k. Olesna, oraz Wacław Sseliha (Scheliha) z Rzuchowa k. Rybnika – właściciel Witosławic k. Koźla – kanclerz.

Natomiast Matusz [Mateusz] Stebel przekaże Pyrzynie wolniznę [wolne gospodarstwo] w Czechowicach, które przedtem kupił od niego [?].

Obydwaj zobowiązali się dotrzymać umowy pod karą 100 złotych czerwonych [węgierskich] i wyrównaniem powstałych w wyniku tego szkód. Wobec tego, że Matusz [Mateusz] Stebel nie posiadał sygnetu, poprosił.

Świadkowie zamiany: Stanisław Menniger [Maeminger] z Menigory [?] i Jerzy Worff z Kopienic.

Świadkowie zatwierdzenia dokumentu: Jan Reiswitz z Kędzierzyna na Raszczycach – sędzia ziemski, Fryderyk Szamberg z Szambergu na Wiśniczy, Wacław Koszembar [Koschembar] ze Skorkowa na Kozłowicach oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa na Witosławicach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: Szczęśny Zawadzki – poprzedni właściciel działu w Zawadzie, Jan Kiczka z Płużnicy mieszkający w Pyskowicach – pełnomocnik Stebla.

30.

Smluwa Commisarzka mezy Panem Girzykem Kiczku,
A Martinem Niwku Kuznikiem etc.

My Rudolff etc. Wystaupili, Sławutny a Oppatry wierni nassy milli, Girzyk Kiczka Z Płużnicze a na Polomi zgodne¹¹⁸⁹, a Martin Niwka Kuznik na Kuzniczy rzeszeney Klembark Poddany gehu¹¹⁹⁰ zstrany druhe, gsauz Zdрави na Tiele y rozumie, sprzedesslau raddau Przatel swych dobrowolnie wyznali a przedlozyli smluwu Kommissarzsku sPieczetenu¹¹⁹¹ mezy nimi o niektere Artykuly nerzesti a nedorozumeni uhynieniu¹¹⁹², genz slowo od slowa takto Znÿ:

Letta Panie 1597 w Auttery po Swattych Trzech Kralich¹¹⁹³ Nami Janem Werbskym z werbi a na Kochanowiczych, Girzykem Kozlowskim z Kozłowa na Blazegiowiczych, Steffanem Zyrowskim z Zyrowe na Hrzymbowiczych¹¹⁹⁴, Kterzy gsme se Za Poruczenem Geho Mil. Pana Hejttmana Zemskeho Knizetstwi Oppolskeho a Ratiborzakeho jakzto narzyzenymi Commisarze tu na Kuzniczy slowe Klembark sgeli¹¹⁹⁵ Stalo se dostateczne Porownani¹¹⁹⁶, a oniektere Articuly, zobu stran dobrowolnym na nas mocznie Przestanim¹¹⁹⁷, o wsseczky nerzeti

1189 Jerzy Kiczka z Płużnicy k. Toszka – właściciel Połomi k. Tarnowskich Gór.

1190 Marcin Niwka – kuźnik na kuźnicy zwanej Klembark (Kleinberg?), poddany Kiczki.

1191 Zawarli pisemną (opieczętowaną) umowę komisarską.

1192 Z powodu błędów i niejasnych artykułów (poprzedniej umowy z 1586 r.).

1193 We wtorek, po świętych Trzech Królach roku 1597 – 7 stycznia 1597 r.

1194 Komisarze wyznaczeni przez starostę ziemskiego: Jan Wirbski z Wierzb k. Lublińca – właściciel Kochanowic k. Lublińca, Jerzy Kozłowski z Kozłowa k. Gliwic – właściciel Błazejowic k. Gliwic i Stefan Żyrowski z Żyrowej k. Strzelec Opolskich – właściciel Grzybowic k. Gliwic.

1195 Zjechali, przyjechali.

1196 Ugoda.

1197 Na nasze mocne naciski.

a nedorozumeni¹¹⁹⁸, które były vznikly, mezy Martinem Njiwku Kuznikiem na Kuzniczy rzeczeney Klembark Poddanym Pana Girzyka Kiczky Zialobnikiem Zgedne, a Panem Girzykem Kiczku z Pluznicze a na Polomi obzialowanym Zstrany druhe duole Psanm sPuosobem, Przednie jakoz gest swrchu Psany Pan Girzyk Kiczka gmenowanemu Martinowi Niwkwowi Piet Lauk w gruntie Polomskym nadal, a to listem na Pergamenu sPodepsanim ruki vlastni stwrdil, gemuz dattum na Polomi den swatteho Wita Letta 1586¹¹⁹⁹. A Ze toho listu az Posawad nePeczetowal, ma takowy list y hned Peczetowati, tak aby swrchu Psany Niwka y Erbowe gehu tiech Lauk Podle Znieni tohos listu¹²⁰⁰, Pod wtomz listu gmenowanym Platem, swobodnie a diedicznie uzywati mohl. Druhe, strany rol kuznicznich Za Rzeku slowe Rybna¹²⁰¹ tam Niwkwowi Pan Pan Girzyk Kiczka za Przylaskem¹²⁰² aby na te roli swe tim lepssy wyhon gmiti mohl od rol swych¹²⁰³, Poczna¹²⁰⁴ od hranicze Pniowskey aze do wyhraniczeni, ktore Panowi Kiczkwowi Mikulass a Girzyk Bratrzy vlastni mezy sebau wyhraniczyli a wyczeychowali 32 Lokty wssyrz Pustiti ma¹²⁰⁵, ktoreho wyhonu stymz Przylaskem y z rolemi tiemi Czastopsany Kuznik y Potomczy gehu bez wssey Przekazky¹²⁰⁶ Panuow diedicznich yak tiech rol wuzywani byl y z laukami Pod gmenowanu Rzeku¹²⁰⁷ podle wuole swe yak se mu bude zdati uziwati ma. Czo se pak¹²⁰⁸ role Kaczerzowskey teyczy ta take Czastopsanemu Niwcze y Potomkom gehu ku kuzniczy y z laukami kni nalezegieczymi tak ssyroho a dlauho yak nyni wykopana gest, a yak gi tenz Niwka az Posawad uziwal a drzel¹²⁰⁹, Pod gmenowanu Rzeku Rybnu diedicznie zuostati ma, A Niwka sobie tey Role dale Przykopawati, nez yak nyni wykopana gest, nema, okrom toho czoby mezy tau Roli a neb laukami gesstie wykopano a wyplaniti dati muoz¹²¹⁰, ta Rzeku Rybna kloweni Ryb

1198 Niejasności (nierzetelności) i (artykuły) niezrozumiałe.

1199 Pan Jerzy Kiczka przekazał (nadał) Marcinowi Niwce 5 łąk na gruncie połomskim, co stwierdził własnoręcznym podpisem na pergaminowym dokumencie datowanym w Połomi w dzień św. Wita roku 1586 –28 kwietnia 1586 r.

1200 Ale dotychczas dokumentu tego nie pieczętował (nie zgłosił do kancelarii ziemskiej), dlatego natychmiast musi to zrobić.

1201 W sprawie pól kuźniczych za rzeką zwaną Rybna.

1202 Pod lasem.

1203 Wyhon – wspólne pastwisko, tu pas rozgraniczający pola, będący jednocześnie pastwiskiem.

1204 Począwszy.

1205 Wyzaczył (oznaczył) pas graniczny szerokości 32 łokci (1 łokieć śląski = ok. 60 cm) tj. ok. 19 m, ciągnący się od granicy pniowskiej aż do miejsca, gdzie Mikołaj i Jerzy bracia Kiczkwowie rozgraniczyli swoje majątki.

1206 Bez jakichkolwiek przeszkód ze strony panów.

1207 Razem z łąkami leżącymi nad rzeką.

1208 Zaś.

1209 Jak obecnie jest uprawiana, i jak Niwka do tej pory używał i posiadał.

1210 A Niwka pola tego powiększać (rozszerzać) nie może, oprócz tego, co jeszcze można uprawiać między tym polem a łąkami.

Niwcze zobiema Brzehy zuostawa, wssakz nicz dale gen tak dlaugo yak te gmenowane obie Role gehu gdu¹²¹¹.

Tez swrchu Psany Niwka neb Erbowe gehu, muoz a ma sobie ku Pozytku swemu Mlynek pod Rybnikiem Kuznicznym Przy Kuzniczy ustawiti dati, a gehu ku Potrzebie swe wolnie bez Przekazky Panuow dieicznych uziwati¹²¹², Loweni Ryb na Pelnym Rybnicze kuznicznym Niwka y Robotniczy gehu zanechati magi, okrom Poweysse tohoz Rybnika Kuznicznego az Pod Rybnik swuoy, tam Niwka yak staradawna Przedkowe gehu lowiwali, y on sam lowiti dati miez, wssakz aby wrchowiny Rybnika nezaymowal¹²¹³.

Drzywi brani ku Paliwu swrchu Psany Niwka y Robotniczy gehu, sPotomky swymi wgruntie Polomskym Panu Girzykowi Kiczkowski nalezytym wolno gmiti ma. Wssak tu kdeby nie ukazano bylo¹²¹⁴, Tolkez Passy swobodau na gmenowanym gruntie Polomskym Czasto Psany Niwka Potomczy y Robotniczy gehu, Pro Wsseliyake dobytki swe gmiti magi wssak bez szkody obili a laukam¹²¹⁵, za takowymi dobytki Niwka y Robotniczy gehu Psuw, kterzyby Zwierz neb Zagicze uhanieli, a neb rozhanieli, gmiti nema, nez chtielliby pro ochrani dobytki Psy chowati aby ge woditi dal¹²¹⁶.

A pro lepszy sprawowani Platu od kuznicze Panu dieicznemu¹²¹⁷ Pan Girzyk Kiczka, tomuz Niwkowi y Potomkom gehu, na tomz gruntie Polomskym, na trzy Milirze lessu po 12 latroch rocznie dati ma¹²¹⁸, a tenz Niwka y Potomni Kuzniczy Panu swemu take gedem Milirz Rocznie tez we 12 latruow na Kuzniczy swe na naklad Pansky zrobiti dopustiti dati ma¹²¹⁹, Wssakz Pan toho ssetrzyti ma, aby swuoy Milicz robiti dal

-
- 1211 Na rzece Rybnej może łowić ryby na obu brzegach (tzw. prawo brzegu), ale nie dalej jak ciągną się jego pola.
- 1212 Niwka i jego następcy mogą postawić pod stawem kuźniczym dla swoich potrzeb młynek i używać go bez przeszkód ze strony panów. Prawdopodobnie był to młynek do rozdrabniania rudy żelaza.
- 1213 Niwka i jego robotnicy powinni zaprzestać łowienia ryb na pełnym stawie kuźniczym, oprócz (wolno im) powyżej tego stawu kuźniczego, aż do swojego stawu, tam Niwka, tak jak jego przodkowie od starych czasów, może łowić, wszakże, aby góry stawu nie zajmował (nie zastawiał?).
- 1214 Niwka i jego robotnicy drzewo na opał mogą brać z gruntu pana Kiczki tylko tam, gdzie zostanie wskazane.
- 1215 Również mogą paść swoje bydło na gruntach pańskich, ale bez szkody dla zasiewów i łąk.
- 1216 Niwka i robotnicy jego nie mogą chować psów, które by goniły i rozganiały zwierzęta i zając, jeżeli chcą mieć psy do ochrony swojego majątku, mają je trzymać na uwięzi.
- 1217 A dla zwiększenia dochodów z kuźnicy pana dziedzicznego.
- 1218 Pan Jerzy Kiczka ma rocznie dać na trzy mielerze po 12 łatrów drzewa. Mielerz – właściwie kopiec do wypalania węgla drzewnego (tu: piec hutniczy). 1 łatr (sążeń) – miara długości (ok. 2 m)
- 1219 Zaś Niwka i jego następcy panu swojemu corocznie udostępnią 1 mielerz na 12 łatrów na swojej kuźnicy.

Przy Czasu slussnym kdyby kuznik nerobil, Jak aby se wtom Kuznikowi skraczeni nedalo¹²²⁰.

Mysliwosti zadney Czasto Psany Niwka y Potomczy gehu na gruntie Polomskym Prowozowati ani na gmenowanych Rolech swych nema, oprócz na Krotoffili tam ani obranieno byti nema, Ktereho krotoffile, tak yak staradawna Przedkowe gehu to ukaupili toho uziwali, y on sam Niwka uzywal, yak Listy wsobie obsahugi, bez Przekazky Panuow Polomskych uzywati muoz¹²²¹.

Platt roczni¹²²² Czasto Psany Niwka y Potomczy gehu Panom Polomskym tak yak staradawna od toho wsseho sprawowan byl, Sprawowati a oddawati ma, Totiz od kuznicze a Role Kuzniczney dwadzeti wozuow Zeleza Po Uherskym Zlatym¹²²³ a z Role Kaczyszowskej sstyry hrzywny¹²²⁴, ktomu wsseliyakau nalezytao Poddanost Panuom diedicznym Zahowati ma¹²²⁵, Kdez swrchu Psany Niwka y Potomczy gehu, budu moczy swrchu Psanu Kuzniczy, Rolemi, gmenowanymi laukami i stim wssem Czo gich kteyz Kuzniczy nalezy, Prodati, dati, zastawiti, zameniti, a yako swym vlastnim uczyniti y nechati¹²²⁶.

Kterezto Porownani a WyPowied¹²²⁷ gsau sobie yak Rytzyrskemu Czlowieku a Pocztiwemu Muozy nalezy zdrzeti PrzyPowiedieli¹²²⁸, a gi Spolecznie Pro Pewni stalost a¹²²⁹ zdrzeni Przy neyprw drzanych Roczych kteru nyny w Hlohowie drzane budu¹²³⁰ do Gehondi [?]¹²³¹ Czyszarske Cancelariae ku Potwrzeni Podati a Za Potwrzeni Prosyti magi, A kdy do kancellarze Przygata bude¹²³², Martin Niwka Panu swemu Panu Girzykowi Kiczkiowi Po uwedeni do Kancellarze w tyhodne gedno sto Toll. Po 36 gr. odwesti ma, Potomnie zas wrocze druhe sto Tall.¹²³³.

Pro gistotu takowe Porownani a wypowied, gsme Sekrety vlastnimi ZaPeczetili, a Rukama swyma se Podepsali, wssakz sobie, Erbom swym

1220 Wszak pan powinien pilnować (przestrzegać), aby swój mielerz robiąc (wypalając), robił to w odpowiednim czasie, kiedy kuźnik nie pracował, tak żeby kuźnikowi nie przeszkadzał.

1221 Niwka i jego następcy nie mają prawa polować zarówno na gruncie połomskim, jak i na swoich polach, z wyjątkiem pola zwanego „Krotoffile” (prawdopodobnie nazwa lokalna jakiegoś pola), gdzie przodkowie jego już takie prawa mieli.

1222 Roczne opłaty.

1223 Od kuźnicy i pół kuźniczych 20 wozów żelaza po 1 złotym węgierskim (1 złoty = 38 groszy).

1224 Od pola Kaczyszowskiej 4 grzywny (1 grzywna = 42 grosze).

1225 Do tego ma wykonywać wszelkie obowiązki wynikające z poddaństwa.

1226 A Niwka kuźnicą i całym swoim majątkiem może dysponować bez ograniczeń.

1227 Która to ugoda i oświadczenie.

1228 Rycerskiego człowieka (Kiczka) i uczciwego męża (Niwka).

1229 Dla lepszej pamięci.

1230 [Złożone] do kancelarii cesarskiej na rokach (sejmiku?, sądach?) które będą w Głogówku.

1231 Skróć – prawdopodobnie „Jego Miłości”.

1232 A gdy [umowa] zostanie złożona w kancelarii [ziemskiej].

1233 W ciągu tygodnia (od złożenia w kancelarii) Niwka ma zapłacić Kiczce 100 talarów i w ciągu roku – drugie 100 talarów.

bez szkody a kazdey Stranie gsme gednu oddali. Genz dattum Letta a dne ut. Sup[ra]. Se wssy Pilnosti dotczeneho Heÿttmana Nasseho weyss gmenowanych Knizettstwi takowe Smluwy a dobrowolneho Porownani, na mistu Nassym Za Potwrczeni Prosycz.

Y Poniewadz tyz Heyttman Nass sPolu sginÿmi ktomu narzizenÿmi Raddami Saudczÿ Zemskymi a wiernymi Poddanymi Nassymi millymi uwazÿli a uznali Ze takowa Smluwa Commisarzska slussnie Przÿgiata a stwrzena byti muoz a ma. My sme tolkez yakzto krall Czesky, Neywyzssy knizie w Slezy oppolske a Ratiborzske, A Pan gegich diediczny milostiwie ktomu Powoliti a takowu Smluwu Potwrditi Raczyli. Stwrzugem a Potwruzgem Sgewnie moczy Listu toho Nasseho Czynarszkeho prawem a moczy wrchnosti Nassy. Chcticze tomu, Aby takowa Smluwa wewssech Punktich, Clausulich a Artykulich od obu Stran w Czelosti stale a neporusztyedlnie Zdrzana byla, A wys gmenowany Martin Niwka kuznik Z Erby a Potomky swymi, toho wsseho, Czoz wteeto Smluwie obsazeno a wyjadrzeno gest, Sewssem Prawem Sprawedlnosti a Przyslussenstwim wssakz Platt roczni yak od staradawna Panuom swym diedicznym od toho sprawugicz nyini ÿ na budaucze Czaasy, Spokognie uziti mohl, Przed nami, Erby nassymi, a budauczymi Krali Czeskymi, Neywyzssymi Knizaty w Slezy

Oppolskymi a Ratiborskymi, y ginymi wssemi Osobami, wolno, swobodno, a bez Przekazky. Wssakz Sluzbam Nassym bez szkody. Tomu na Swiedomi etc.

Genz dan a Psan w Oppoli w Sobbotu Po Nedieli Reminiscere Letta Panie 1597¹²³⁴.

Przitom gsau byli Statecznÿ a slowutnÿ wiernÿ Nassÿ milÿ Jan Reyzwicz z Kaderzyna na Rassyczich Sudi Zemsky, Melchar Zyrowsky z Zyrowe a na Poluwsy, Hanuss Czornberk z Galowicz na Komornie, Girzyk Rassycz z Sstierbicz a na Gassowiczich, Hanuss Ruozycz z Chelmu a na Welkym Syrakowie, A Waczlaw Sseliha z Rzuchowa na Tiesskawiczich Kanczlerz Nass nadepsanych Knizettstwi Kteremu tonto list Poruczen¹²³⁵.

1234 Dano i spisano w Opolu, w sobotę po niedzieli *Reminiscere* roku Pańskiego 1597 – 8 marca 1597 r.

1235 Świadkowie: Jan Reischwitz z Kędzierzyna – właściciel Raszczyk k. Rybnika, sędzia ziemski, Melchior Żyrowski z Żyrowej k. Strzelec Opolskich – właściciel Półwsi (dzielnica Opola), Jan (Janusz) Czornberg z Gałowic k. Oleśnicy – właściciel Komorna k. Koźla, Jerzy Raszczyk ze Szczerbic k. Rybnika – właściciel Gaszowic k. Rybnika, Jan (Janusz) Roużicz z Chelmu k. Strzelec Opolskich – właściciel Sierakowa k. Lublińca oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa k. Rybnika – właściciel Ciężkowic k. Koźla, kanclerz.

k. 69v-72

[s. 137-142]

*Umowa komisarska między panem Jerzym Kiczką
A Marcinem Niwką – kuźnikiem etc.*

W Opolu, w sobotę po niedzieli Reminiscere 1597 roku [8.03.1597]: zatwierdzenie umowy komisarskiej zawartej na kuźnicy Klembark, we wtorek po święcie Trzech Króli 1597 roku [7.01.1597].

Skarżący: Marcin Niwka – kuźnik, poddany Kiczki.

Oskarżony: Jerzy Kiczka z Płużnicy na Połomi.

Przedmiot: Wobec tego, że umowa zawarta między nimi w dzień św. Wita 1586 roku [28.04] w sprawie kuźnicy zwanej Klembark [w Połomii?] zawierała dużo niejasności i spowodowała liczne nieporozumienia, wydelegowani przez starostę ziemskiego komisarzy w osobach: Jana Wirbskiego z Wierzbi na Kochanowicach, Jerzego Kozłowskiego z Kozłowa na Błażejowicach oraz Stefana Żyrowskiego z Żyrowej na Grzybowicach, przyjechali do Połomi, aby rozstrzygnąć spór. We wtorek po Trzech Królach 1597 roku została podpisana umowa na następujących warunkach:

- 1. Kiczka nadał Niwkowi pięć łąk na gruncie połomskim, co poświadczył na pergaminowym dokumencie, ale go nie „opieczętował” [zgłosił do kancelarii ziemskiej], musi to zrobić natychmiast.*
- 2. Co się tyczy pól luźniczych za rzeką Rybną, za „Przyłaskiem”, Jerzy Kiczka musi wytyczyć pas graniczny [wyhon, wygon] między jego polami a kuźniczymi, szerokości 32 łokci [około 19 m], ciągnący się od granicy z gruntami Pniowa aż do granicy rozgraniczającej pola braci Jerzego i Mikołaja Kiczków. Z „wyhonu” tego oraz łąk nad rzeką Niwka i jego następcy mają prawo korzystać bez ograniczeń.*
- 3. Co się tyczy pola „Kaczerzowskiego” to należy ono do kuźnicy w oznaczonych granicach i Niwka tak jak dotąd może go używać aż do rzeki Rybna, ale tylko w jego granicach, z wyjątkiem [pasa] między tymi polami a łąkami, które jeszcze może uprawiać.*
- 4. W rzece Rybna ma prawo łowienia ryb na obu brzegach, ale nie dalej jak w granicach jego pól.*
- 5. Również Niwka i jego potomkowie mogą zbudować młynek przy kuźnicy pod stawem kuźniczym i używać go bez przeszkód ze strony panów.*
- 6. Niwka i [jego] robotnicy powinni przestać łowić ryby na stawie kuźniczym, może łowić jedynie powyżej tego stawu aż do stawu własnego, ale nie zajmować górę stawu kuźniczego.*
- 7. Drzewo brane do palenia Niwce i jego robotnikom wolno brać z gruntu Kiczki, również mają prawo wypasać bydło na pastwisku Kiczki, jednak bez szkody w uprawach i łąkach.*

8. Również Niwka i jego robotnicy nie mogą hodować psów, które by gonily i rozganiały zwierzynę i zające. Dla ochrony swojego majątku mogą trzymać psy, ale na uwięzi.

9. Dla zwiększenia dochodów pana dziedzicznego z kuźnicy, pan Jerzy Kiczka z gruntu połomskiego ma dawać Niwce i przyszłym właścicielom kuźnicy drzewa po 12 łatrów [1 łatr około 2 m] na 3 mielerze, a Niwka panu swojemu 1 mielerz rocznie na 12 łatrów z kuźnicy swojej ma dać do jego dyspozycji.

Ale Pan powinien uważać [przestrzegać], aby swój mielerz dał robić w odpowiednim czasie, kiedy kuźnik nie pracuje, by nie było to ze szkodą dla kuźnika [nie ograniczało jego].

10. Niwka i jego następcy nie mają prawa polować na gruncie połomskim, nawet na własnych polach oprócz „krotoffili” [?], tam zakazu nie ma jak od dawna przodkowie jego to kupili i używali, bez przeszkód ze strony panów.

11. Opłaty roczne Niwka i następcy jego mają płacić panom połomskim tak jak od dawna od tego wszystkiego: od kuźnicy, jej pól, dwadzieścia wozów żelaza po złoty węgierskim, a z pola „Kaczyrzowskiego” 4 grzywny, przy tym wszystkie obowiązki wynikające z poddaństwa panom dziedzicznym. A Niwka może dowolnie tym majątkiem dysponować jako własnym.

Obydwaj podpisali umowę i zgodę, która zostanie dostarczona do kancelarii cesarskiej [?] na najbliższych rokach w Głogówku. W ciągu tygodnia od jej złożenia w kancelarii, Niwka ma zapłacić Kicdze 100 talarów, a drugie 100 talarów – w ciągu roku.

Świadkowie zatwierdzenia umowy: Jan Reiswitz z Kędzierzyna na Raszczykach – sędzia ziemski, Melchior Żyrowski z Żyrowej na Półwsi, Jan [Janusz] Czornberg z Gałowic na Komorznie, Jerzy Raszyca ze Szczerbic na Gaszowicach, Jan [Janusz] Roużic z Chełmu na Sierakowie oraz Wacław Szeliha z Rzuchowa na Ciężkowicach – kanclerz.

Inne osoby występujące w dokumencie: komisarze ziemscy: Jan Wirbski z Wierzbi na Kochanowicach, Jerzy Kozłowski z Kozłowa na Błażejowicach i Stefan Żyrowski z Żyrowej na Grzybowicach, Mikołaj Kiczka, brat Jerzego – właściciel sąsiedniego gruntu.

KSIEGA OSKARŻEŃ (POZWÓW)

[DRUHA KNIHA OBWINIEN]

Lata 1581–1604

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, Księstwo opolsko-raciborskie, sygn. 129

Jedyna księga oskarżeń – pozwów, obejmująca lata 1570–1575, zachowała się w bardzo złym stanie. Wiele zapisów nie da się odczytać lub można odczytać tylko fragmentarycznie.

1.

Obwinieni Konstatntyna Huffa proti Sebestyanowi Laryssowi

Ja Konstantytn Huff z Kantorowa a na Widowie, na mistu małżelki swey ztiechto Artikuli gmenowanych was Pane Sebestyane Larissy z Naczesławicz a na Widowie winim zie ste na gruncie wýdowskym wdýle małżelkÿ mey brzezynu, Lozyczy, powykopali, Rzy zaseti dali, ku kterezto Brzezýnie aroly Lepssy Prawa y z manzelku swu mam nezely wy. Ato sobie zatakowu sskodu ktereste mi skrze wasse Przedsewzeti Uczynili pokladam Pul trzetiho sta hrzýwen naprawy.

Po druhe was winim pane Larysse zieste wewsý wýdowie na wsý mimo nalezytost a staro býle wydzielonÿ a Uziwani Ploty stare na niekterych mistech Rozebrati dali Age dale wnawsý hraditi adwa domkÿ tam postawiti dali czoz gest dýlu manzelkÿ mey ý lidem poddanym na sskodu, anategý dwa dily nalezy czoz sobie toho za takowu sskodu odwas a neporzadne wlozeni naprawy Sto Hrzýwen Pokladam a stakowych Artykulich gmenowanych Aby mi a manzelcze meg Przy Prwssym Saudu Zemským odpowidall. Tomu Na Swiedomi datt w Widowie we strzedu Przed Swatu Marygi Magdalenu Lettha 1570.

[s. 4]

1.

Skarga Konstantyna Huffa na Sebastiana Larischa

[Widów, 19.07.1570 roku]

Ja, Konstanty Huff z Kantorowa¹²³⁶ na Widowie¹²³⁷, w imieniu swojej małżonki, oskarżam was panie Sebastianie Lariszu z Naczęsławic¹²³⁸ na Widowie, że na

1236 Konstanty Huff z Kantorowa – przedstawiciel linii opawskiej Hofów z Kantorowic w księstwie brzeskim.

1237 Widów k. Gliwic (Rudziniec).

1238 Larysz, Larisch – jeden z najstarszych rodów górnośląskich pochodzący z Klisina k. Głogówka, znany w całym państwie Habsburgów. Licznie rozrodzony na Górnym Śląsku dzielił się na dwie podstawowe linie: z Naczęsławic k. Koźła i z Ligoty Bialskiej k. Prudnika.

gruncie widowskim w dziale mojej małżonki brzezinę i zarośla wykopaliście, żyto kazali zasiać, do tej brzeziny i pola mieliśmy z małżonką większe prawa niż wy.

Po drugie, oskarżamy was panie Larisch, że we wsi Widowie, pomimo starego podziału [wsi], stare płoty w niektórych miejscach kazaliście rozebrać i w innych miejscach postawić oraz postawić dwa domki ze szkodą dla działu i poddanych mojej żony.

Za te dwie rzeczy i wyrządzone szkody, żądam odszkodowania 100 grzywien i aby z oskarżeń tych wytłumaczył się [odpowiedział] na najbliższym [najbliższej sesji] sądzie ziemskim. Dan w Widowie, w środę przed św. Marią Magdaleną 1570 roku.

[s. 4]

2.

Obwinieni Pawła Klempy proti Witkowi Hanuslowi

Ja Pawel Klempa z Budzowa winięm was Witku Hanslu z handliwych słow twogich dobrowolnych zes smiel omnie mluwiti zemnie rozkazowati po Susedu ze sem Ukradl Sto Zlattyh czerwonych y duom zetsem wychalupowal, Protoż ztakoweho narzku pocztivosti mei zese dopustil, pokladam Pokuty Piet Sett zlattyh do rozeznany Abym y ztoho Praw był, A odpowidal Przý neyprwssym Sudu Zemským.

[s. 5]

2.

Skarga Pawła Klempy na Witka Hanusla¹²³⁹

[brak daty dziennej, 07.1570 roku]

Ja, Paweł Klempa z Budzowa, oskarżam was Witku Hanslu, że świadomie śmiał użyć obraźliwych słów, obwiniając mnie po sąsiadach, że ukradłem 100 złotych czerwonych i [za te pieniądze] dom wybudowałem.

Dlatego z powodu takiego ubliżenia mojej uczciwości żądam kary 500 złotych, żebyś odpowiadał na najbliższym sądzie ziemskim.

[s. 5]

3.

Obwinieni Jan Planknara proti Girzikowi Gusnarowi

Ja Jan Planknar zKinsperku ana Wladislawi stoho winim Przed Sudem Zemským Urozeneho Pana Girzika Gusnara zKomorna a na duolnich Swrklanech, zie Nahraniczy Swrklanske odPolomske krze kterež byli przy czestie podle role Walka Spigla Poddaneho tehoz Pana Girzika Gusnara mezy timz Gruntem swrklanskim a polomskim mimo Smluwu

1239 Paweł Klempa i Witek Hanusla – dwaj wolni chłopci z okolic Olesna.

teraz Lettha [15]38 mezy Nebosstikem Panem Janem Planknarem Sudim knizietstwi Oppawského Panem otczem mym A Panem Walentinem Ffolwerskim z Komorna a na duolnich Swrklanach uczyniona gest Rozkopany aRozorany sou mne na znamenitu sskodu kderež sskody od tohoz Pana Girzika Gusnara pokładam Sstýry Sta Zlattyh czerwonych. Datt Na Wladislawi Pod Sekrettem mym w Utery den Swateho Jakuba Lettha 1570.

[s. 12]

3.

Skarga Jana Planknara na Jerzego Gusnara
[Wodzisław, 25.07.1570 roku]

Ja, Jan Planknar z Kinsbergu na Wodzisławiu¹²⁴⁰, oskarżam przed sądem ziemskim urodzonego pana Jerzego Gusnara z Komorna na Dolnych Świerklanach¹²⁴¹, że na granicy Świerklan i Połomii, która biegła przy drodze koło pola Walka Spigła poddanego Jerzego Gusnara, pomiędzy gruntami połomskimi i świerklańskimi, pomimo umowy zawartej w 1538 roku między zmarłymi panem Janem Planknarem, sędzią księstwa opawskiego, ojcem moim a panem Walentynem Folwarckim [Gusnarem] z Komorna na Dolnych Świerklanach, [pas graniczny] został rozkopany i rozorany, ze znaczną szkodą moją, którą to oceniam i żądam od Jerzego Gusnara 400 złotych czerwonych. Dan na Wodzisławiu, pod sygnetem moim we wtorek w dzień św. Jakuba 1570 roku.

[s. 12]

4.

Obwinieni konwentu klasztera panenskeho w Czarnowousech
A Kapituly kostela Swateho Krzize w Oppoli proti wolnym a sooltysuom
Sewsy Brynicze

Ja Matieg Bembnowský Administrator: stem od sebe tudiz ynamistu wsseho domu Boziho a klasztera Panenskeho wczarnowausech, A My N Capitulum Kostela Swateho Krzize u Fary woppoli gmenem ana mistu Knieze ondrzege Tarnowity wicedekana nassyho, was wolni sooltysy a Poddani klaszterni we wsy Bryniczy stoho winime ziegste desatek Snopowy dottczienemu Kniezy Ondrzegowi wicedekanowi spole Bryniczkeho trzetieho slowe Garczol sprawedliwie nalezyty aKlassterowi Czernowauskemu Zaprodany wey słownie Psseniczny aRež tohoto 1570 roku swewolnie awssetecznie nad Zapowied Pobraly

1240 Planknarowie z Kinsbergu – ród miśnieński przybyły w XVI w. poprzez Czechy na Górny Śląsk. Jan jun. był właścicielem państwa Wodzisławia, które w tym czasie należało do księstwa opawskiego.

1241 Gusnarowie z Komorna k. Koźła – szlachta górnośląska znana od XV w. Walentyn Gusnar był właścicielem Folwarku (obecnie część Żor), dlatego w dokumentach występuje często jako Folwercki. Jego syn – Jerzy, był właścicielem Dolnych Świerklan k. Rybnika.

spole swetzlŷ a ku poŻyŷtku swemu obratili. W czym ne tolko gste Pych nemaly a azamyslnost Prowadli ale gste take ʔ Privilegŷem anaddanym Biskupskŷm a knizieczym swietlym ktore Przi Kapitole Oppolske gsau slozene a w nich Jadrnie azdostatkiem wysloweno a obsazeno gest zie gste wicedekanowi oppolskeho kostela kteryz koli gest aneb bude desatek Snopowy wsselikewskeho zrna zwietssyho trzetiho pole dawati powinni yakuoz ʔ Przedessle od was Pominulym wicedekanuom dawano Snopem sprawowano gest ubliŻyli, A ProtoŻ Aby gste nam podle tohto nassyho obwinieni Przedneŷ Prw Przŷsstŷm Soudem wrchnim odpowiadali odevsseho Prawi byli, Tomu na Swiedomi etc. Stalo se adan w Oppoli w pondieli Przed slawnosti Swateho Bartholomegi Letha [15]70.
[s. 13–14]

4.

Skarga konwentu klasztoru w Czarnowŷsach¹²⁴² i kapituły kościoła Świętego KrzyŻa w Opolu na wolnych [chłopów] i sołtysów ze wsi Brynica [Opole, 21.08.1570 roku]

Ja, Maciej Bembnowski, administrator od siebie i z upowaŻnienia całego Domu BoŻego klasztoru zakonnic w Czarnowŷsach, oraz my, kapituła kościoła parafialnego Świętego KrzyŻa w Opolu, w imieniu i na miejscu księdza wicedziekana Andrzeja Tarnowity¹²⁴³, [skarŻę] was wolni, sołtysi i poddani klasztorowi we wsi Brynicy¹²⁴⁴, Że nie daliŷcie naleŻnŷ wspomnianemu wicedziekanowi Andrzejowi Tarnowity dziesięcinę snopowŷ z trzeciego pola zwanego „Garczoł”, a klasztorowi czarnowŷskiemu naleŻnŷ pszenicę i Żyto z 1570 roku, bezprawnie pobraliŷcie z pola i zwieŻliŷcie do siebie, w czym nie tylko kradzieŻ niemają i przestępstwa się dopuŷciŷcie, ale równieŻ pogwałciliŷcie przywileje biskupie i ksiŷżęce znajdujące się w kapitule, w których jasno i szczegółowo opisano i wymieniono, Że wicedziekanowi opolskiego kościoła, obojętnie kto nim jest, czy będzie, naleŻy się z trzeciego pola dziesięcina snopowa wszelkiego ziarna, przez to jemu ubliŻyliŷcie. Dlatego Żądamy, abyŷcie za to odpowiedzieli na najbliŻszym posiedzeniu sądu zwierzchniego. Stało się i dano w Opolu, w poniedziałek przed świętem św. Barłomieja 1570 roku.

[s. 13–14]

5.

Obwinieni Wacław Kossembora
Proti Adamowi Frankenberkowi

Ja Wacław Kossembor z Skorkowa ana Kozłowiczych stoho winu
davam Urozenemu Panu Adamowi Frankenberkowi z Proslicz ana

1242 Klasztor norbertanek w Czarnowŷsach k. Opola.

1243 Andrzej Tarnowita (tnz. pochodzący z Tarnowskich Gór) – wicedziekan opolski.

1244 Brynica k. Opola.

Gorzowie ze won spominucz rzad a Prawo gest mne wpađ na grunt mug Uczynil Zbrannu wruku zeslal Poddane swe sam Atu mne su Poddane me ktore sem byl pro wirchowiska dubowe na koly Poslal na własnim gruntu mym Pobraly z konmy y zwozy woźnicze zaleb skon y zmettal y za mocz agwaltt sobie znieho naprawy pokladam Podle Zrzizen y Zemskeho Tomu na Swiedomi etc. Dattum w Kozłowiczch westrzedu po swatym Egidy Lettha 1570.
[s. 15]

5.

*Skarga Waclawa Koszembora [Koschembor] na Adama Frankenberg
[Kozłowice, 6.09.1570 roku]*

Ja, Waclaw Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach¹²⁴⁵, oskarżam urodzonego pana Adama Frankenberg z Proślic na Gorzowie¹²⁴⁶, że nie zwracając na porządek i prawo, napadł z bronią w ręku z poddanymi swoimi na mój grunt, moich poddanych, których wysłałem na „wirchowisko” do dąbrowy po kołki, wypędził, pobrał konie i wozy, woźniców wyrzucił z koni. Żądam naprawienia szkód zgodnie ze Statutem ziemskim. Dan w Kozłowicach, w środę po św. Idzim 1570 roku.
[s. 15]

6.

*Obwinieni Balczera Zawisse a ginych gwarkuow
proti Pawlowi Nawogowi*

Ja Balthasar Zawissa spolu swymi Gwarky, was Urozen y Pane Pawle Nawogi z Duolneho ana malym Lozmirze winime podle Abssydu Urzadoweho, geho Milosti Pana heythmana Zemskeho Knizietstw y Oppolskeho a Ratiborskeho wydaneho, Jakożste snamy dobrowolnie Smluwu Uczynili, Tolkiez Nalez od gich milosty Urzadu Zemskeho wydaneho sprawiedliwy wyszedl podle ktorey Smluwy a Wypowiedi Urzadu Zemskeho mieliste nam List diediczny wydati, Tolkez zeste nam Wahu przy huttie sprawiti mieli, A toho wsseho ste Uczyniti spominul y, Y pro nedosti neczynieni Nalezu Urzadu Zemskeho a Smlaw Dobrowolnych uczynienych, na was sobie wtom Pokuty podle Zrzyzeni Zemskeho, ssestsett Talleruow Pokladamy.

Pa druhe was winime, zeste nam po pocztu Uczynienym na gruntech waszych nad Smlauwu Robothy branili, Robotnik y horn y od Rudy [tekst

1245 Koszembar, Koszenbar (Koschembar) – stary górnośląski ród znany od początków XIV w., drobnej szlachty herbu Doliwa ze Skorkowa k. Olesna, używający również nazwiska Skorowski. Waclaw Koszembor był właścicielem Kozłowic k. Gorzowa Śląskiego.

1246 Frankenbergowie – ród dolnośląski, znany od XIV w., dzielili się na dwie główne linie: Frankenberg-Ludwigsdorf z Bystrego w księstwie oleśnickim oraz Frankenberg-Prosclitz z Proślic k. Kluczborka. Adam Frankenberg z linii z Proślic był właścicielem miasteczka Gorzów Śląski k. Olesna.

uszkodzony] Wrchniho Listem swym, grunth a Robbotu Zapowiedieli y krobotie, kssmelczowanÿ, zhotowawssy gine Potrzeby, skrz zapowiad wassy a Robotnikÿ od Rudy kopany zehnanÿ, przigiti ziesmy y ssmelczowat letos nemohlÿ, wtom smy nemalu sskodu podnikli, Y pro nenalezite Przedsebranÿ wasse a Zumyslnie wytrznostÿ wassy, wtom sobie sskod trzy sta Talarow Pokladamy.

Trzetÿ, budaucz wy Panem Grundtu toho, zieste nam sPoddaneho sweho Martina Masla Mlynarze a sHanusse Broka, kdereho syn wass Pan Zygmund wdrzenÿ gest sprawedliwostÿ naczaste nasse staranÿ podle Zrzyzenÿ Zemskeho do pomoczy nechtieli kderziÿ na tiech mistech dobytek Pasirz, odczeho wam Platt sprawugeme ne malu sskodu Uczÿnili, Czoÿ gÿm y Podnes zastawit nechczete, Pokladamy sobie sskod Padesate Tollaruow Abysste nam Při neÿPrwssym Saudu Zemskÿm Stiech dotczenych Artykuluow sprawy byli, Tomu na Swiedomi etc. dattum w Welkÿch Strzelczych w Pondieli po Swatem Mikulassÿ Lettha 1570.

[s. 33–34]

6.

Skarga Balcera Zawiszy i innych gwarków na Pawła Nawoja [Strzelce, 11.12.1570 roku]

Ja, Baltazar Zawisza¹²⁴⁷, wspólnie ze swoimi gwarkami, oskarżam was urodzony panie Pawle Nawoju z Dolnej na Rozmierce¹²⁴⁸, że zgodnie z zarządzeniem urzędowym wydanym przez Jego Miłość pana starostę ziemskiego księstw opolskiego i raciborskiego, dobrowolną uczynioną przez was z nami umowę, a także sprawiedliwym wyrokiem wydanym przez Urząd Ziemski, mieliście wydać nam list dziedziczny oraz sprawić wagę przy hucie i tego wszystkiego nie uczyniliście [i to pominęliście]. I z tego powodu żądam nałożenia na was kary zgodnie ze Statutem ziemskim [w wysokości] 600 talarów.

Po drugie: oskarżamy was, że niezgodnie z umową zabranialiście pracy robotnikom na waszych gruntach, robotników górników od rudy [Tekst uszkodzony] Zwierzchniego dokumentem swym, zabroniliście pracować, i przez to przygotowane materiały do wytapiania [rudy] i inne, wskutek waszego zakazu i zegnania robotników kopiących rudę, w tym roku nie mogliśmy wytapiać z czego ponieśliśmy duże straty spowodowane waszym celowym, złośliwym działaniem, obliczamy szkody na 300 talarów.

Po trzecie: będąc właścicielem tego gruntu, swojego poddanego Marcina Masłę – młynarza i Janusza Broka poddanego waszego syna Zygmunta nie chcieliście

1247 Zawisza – ród gwarków-kuźników

1248 Nawoj (Nawoy) – szlachta górnośląska herbu Kopacz znana od XV w. Za swoją siedzibę podawali Dolną k. Strzelec Opolskich. Paweł Nawoj był właścicielem Rozmierki k. Strzelec Opolskich.

ukarać [wymierzyć sprawiedliwość] na częste nasze skargi, którzy na tych miejscach, za które niemało wam płacimy, pasą bydło, a wy nie chcecie tego im za-
bronić. Liczymy sobie szkody na 50 talarów, abyście stanęli na najbliższym posied-
zeniu sądu ziemskiego. Dan w Strzelcach, w poniedziałek po św. Mikołaju 1570
roku.

[s. 33–34]

7.

[Tytuł i początek tekstu uszkodzony]¹²⁴⁹

Urozeny Pane Pane Heÿthmane Zemskÿ z toho Lidi ssoltysa starsse ÿ
wssechne obec zKrosticz winim zie Uczynili wpad a Pÿch na gruntt
Sÿrotczy, ktereho Ja nynie wiennym obyczegem wuzywani sem A Pobrali
mi zumÿslnie a swawolnie o Powrhssy Urzad rzad a Prawo seno zgrunthu
meho, ktomu wuoz, konie, woly ÿ Lodi mimo Absydy a narzizeni Urzadu
wrchniho.

Druhe, zie se gezero hraniczne po Ukazani ksudu nagali Rÿbarzi
Lonaswi bez wuole a wiadomi meho, A kdyż gest tyż Rÿbÿtw yak sprawu
mane Toho gezero bez wuole me Lowiti nechtiel, obawaicze se aby osyti
neprÿssel tu krossetzenie sslÿ wssechni zaruzÿni stali a strzehlÿ ho tak
dluho aż wylowil, z toho wsseho y sÿrze czo kteÿ Przinalezy nadepsane
Krostitzany winim, Atu Zamÿslnost Pieti Stÿ Hrÿÿweni knaprawie
zadam, Tomu na swiedomi etc. Dattum w Oppoli w patek po Swateÿ
Agnesscze Lettha 1571.

[s. 55]

7.

[Tytuł nieczytelny – Helena Żyrowska, wdowa po Erazmie Czibulce]
[Opole, 27.01.1571 roku]

Urodzony panie, panie starosto ziemski, oskarżam ludzi: sołtysa, starszych
i wszystkich mieszkańców Chróścic¹²⁵⁰ o to, że napadli na grunt sierocy, który ja
obecnie prawem wiennym używam, i celowo bezprawnie, wbrew decyzji Urzędu
Zwierzchniego, zabrali z mojego gruntu siano, do tego wóz, konie i łodzie.

Po drugie: że na jeziorze granicznym, wbrew decyzji sądu, bez mojej wiedzy, wy-
najęli rybaka do łowienia ryb. A kiedy ten rybak [zorientował się] jak się sprawy
mają, nie chciał bez mojej zgody łowić, obawiając się ukarania, to Chrościanie
wyszli wszyscy z bronią [na brzeg] i pilnowali go tak długo, aż wylowił wszystko
i więcej niż się należało. Dlatego oskarżam Chrościanin o te bezprawie i żądam
500 grzywien naprawienia szkody. Dan w Opolu, w piątek po św. Agnieszce 1571
roku.

[s. 55]

1249 Helena Żyrowska, wdowa po Aswercie (Sewerynie) Czibulce. Zob. TŻ, KW, dok. nr 5.

1250 Chróścice k. Opola.

8.

Obwinieni Waczlawa Kossembora proti Rychardowi Ssterczowi

Ja Waczlaw Kossemborg Skorkowa ana Kozłowiczých winim was Urozeny Pane Rychard Stercz Zbenku ana benku žeste mne todt oPiett wnedawnym času Podruhe syna sweho sPoddanymi swymi na gruntt mug kozłowski zbraný zruczniczomi zeslali awelke Stado swini ste mne moczy na grunt mug hnati dali, které kdý sem Przistihl sem gediny buducz Ptal sem se Syna wasseho, Procz mne tu mocz czyni, Awon mne tu odpowied dal že nato ty Swinie Przihnal Abych mu ge Zagal, A ze mne ge na zlost na gruntt mug žene astuli dobry abých mu ge zagal, za takowu mocz awpad zumýslnost sobie Powas naprawu Pokladam Styrzi Stta hržýwen. Tomu na Swiedomie etc. Datt w Kozłowiczych we strzedu den sw. Walentina Letha 1571.

[s. 67]

8.

Skarga Wacława Koszembora na Ryszarda Stercza

[Kozłowice, 14.02.1571 roku]

Ja, Wacław Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach¹²⁵¹, oskarżam was urodzony panie Ryszardzie Stercz z Bąku na Bąku¹²⁵² o to, że w niedawno znowu służba syna twojego z poddanymi jego na grunt mój kozłowski z bronią, rusznicami wielkie stado świń pędzili, będąc sam na polu, zapytałem syna waszego, po co to robi, a on mi na to odpowiedział, że świnię te przygnał mnie na złość, żebym mu je zajął. Za takowy świadomy napad żądam naprawienia szkody 400 grzywien. Dan w Kozłowicach, w środę w dzień św. Walentyna 1571 roku.

[s. 67]

9.

Obwinieni Jana Dluhomila proti Janowi Kraliczkemu

Ja Jan Dluhomil zbierawý ana bierawie, a was Pane Jane kraliczký zstoho winim zieste Po gruntu mym Plawniowským z schrty gezdierz myśliwost Prowozowali aby stemu Podle Znieni Zawrzeni Sniemowniho Pokutu Polozyli a Przý neýprwneýssym Saudu Zemským mi stoho Prawi byli. Datt. w Oppoli w Nedieli genž slowe Reminiscere Lettha 1571.

[s. 74]

1251 Zob. TŻ, KW, dok. nr 5.

1252 Stercz (Sterz) – szlachta dolnośląska, od XVI w. znana również w księstwach opolskim i raciborskim, ich siedzibą był Bąków k. Olesna. Ryszard jun. Stercz był właścicielem Bąkowa.

Skarga Jana Dluhomila na Jana Kralickiego
[Opole, 11.03.1571 roku]

Ja, Jan Dluhomil z Bierawy i na Bierawie¹²⁵³, oskarżam was panie Janie Kralicki¹²⁵⁴, że po polach mych pławniowickich, z chartami jeździliście, urządzaliście polowanie, aby z tego powodu, zgodnie z uchwałami sejmowymi, stawili się na najbliższe posiedzenie sądu i zapłacili karę. Dan w Opolu, w niedzielę zwaną Reminiscere 1571 roku.
[s. 74]

Obwinieni Bernartta Prazmy proti Stiborowi Besowi

Ja Bernartt Prażma Zbýtkowa ana Býlowczy winim Stibora Besa zie gest mi Przed Letty desyti bey magicz na onen czas na Slattynie a Vehrastinie slowe Pasekach Slatynských Wolffa kmicze Poddaneho meho z Billowcze zamordował, zkterehożto Mordu awsseteczne dotczynieni abými Przý neýprwszym Sudu zemským w knizietstwi Oppolskem a Ratiborskem ktery w Ratiborży drzan bude, Praw byl odpowiedil. Tomu na Swiedomi etc. w Oppoli w Pondieli Po Swatym Janie Krztiteli Bożym Letha [15]71.
[s. 81]

Skarga Bernarda Praschmy na Ścibora Beessa
[Opole, 25.06.1571 roku]

Ja, Bernard Praschma [Prażma] z Bilkova na Bilovcu¹²⁵⁵, oskarżam Ścibora Beessa¹²⁵⁶, że przed 10 laty, posiadając w tym czasie na Slatinie i Vehrastinie zwanych Pasiekami Slatinskimi¹²⁵⁷, zamordował mojego poddanego kmiecia Wolfa z Bilo-

1253 Dluhomil – szlachta górnośląska herbu Trzy radła, znana od początku XIV w. Siedzibą rodową była Bierawa k. Koźła, od której używali też nazwiska Bierawski. Posiadali jakiś czas Ujazd k. Strzelec Opolskich, od którego nazywani byli Ujezdzkimi, a od Korfantowa k. Niemodlina – Frydlanckimi (niem. Friedland). Jan Dluhomil był właścicielem Pniowa i Pławniowic k. Gliwic.

1254 Kralicki – szlachta morawska przybyła na Górny Śląsk na przełomie XV/XVI w. Jan Kralicki był właścicielem Zbrosławic k. Gliwic.

1255 Praschma (Prażma) – stary ród morawski pochodzący z Bilkova w południowych Morawach, na Górnym Śląsku znany od XVI w. Bernard Praschma był właścicielem Bilovca i Studenki w księstwie opawskim.

1256 Beess – stary ród śląski pochodzący z pogranicza księstwa opolskiego i brzeskiego. Siedzibami rodowymi były Stare Kolnie i Karłowice k. Brzegu (dawniej Katowice). Znany później również w okolicach Koźła i Raciborza. Ścibor Beess był właścicielem Krowiarek i Tworkowa k. Raciborza.

1257 Slatina i Paseki k. Bilovca.

vca. Z którego to mordu i przestępstwa odpowiedział na najbliższym posiedzeniu sądu, który ma się odbyć w Raciborzu. W Opolu, w poniedziałek po św. Janie Chrzcicielu Bożym [15]71 roku.

[s. 81]

11.

Obwinieni Martina Poledne proti Andrysowi Przechalowi

Ja Martin Polednie wini tebe Andra Prchala ziesty mne gednoho czasu buducz w domu u Michala Spoytta na Pocztiwosti adobre Pamiesti me, Lehkomyslnie a nestydnitie chlapytie przedewssemi Przysadirzymi, kdj gest gedem nadostatny Ubohj czlowiek Pobożnu Pisen spiewati Poczał gsty se tymto slowy rzyczy opowazyl, rzkucz gemu netak spiwej ale spiwej o tom Arczy zdradczy Poledniowi kdeż takowy Zdradcze mezy dobrymi Lidmi mista nema. Protoż chce Potobie aby na mne to Przj nejprwniegssym Saudu wrchnim dostatecznie dowedl aPokazal, A skrz tve na me Pocztiwosti dotknieni Pohanin awinim tie Podle Zrzyzeni zemskeho ze dwu sett Hrzjwen Tiesskjch y zewssech skod a Utratt knaprawie, ktomu Powinnieni Geho Milosti Panu Hejttmhanu Panu Sudimu a Panom Saudczom kmilostiwemu poważeni Ponizienie Przypausjtm. Datt w Oppoli wautery po Nedieli Cantate Lettha 1571.

[s. 83]

11.

Skarga Marcina Polednia na Andrzeja Prchalę¹²⁵⁸

[Opole, 15.05.1571 roku]

Ja, Martin Polednia¹²⁵⁹, oskarżam ciebie Andrzeju Prchala [Pierzchała]¹²⁶⁰, że pewnego czasu będąc w domu Michała Spoytta, przeciw uczciwości i dobrej opinii mojej bezwstydnie i lekkomyślnie przed wszystkimi gośćmi mówił; gdy jeden kaleki, biedny, pobożny człowiek pieśni zaczął śpiewać, ty ośmieliłeś się jemu przerwać, mówiąc jemu – nie tak śpiewaj, a śpiewaj o tym arcyzdrajcy Poledni, który, taki zdrajca, nie ma miejsca między uczciwymi ludźmi. Z tego powodu chcę, abyś na najbliższym sądzie zwierzchnim [tego] dowiódł i przedstawił. A przez to, że ubliżyłeś mi żądam, zgodnie ze Statutem ziemskim 200 grzywien ciężkich [dobrych] i naprawienia wszystkich szkód dla pana starosty, pana sędziego zwierzchniego i panów sędziów [tzn. do kasy ziemskiej]. Dan w Opolu, we wtorek po niedzieli Cantate, 1571 roku.

[s. 83]

1258 Sprawa między dwoma wolnymi chłopami, interesująca ze względów obyczajowych.

1259 Polednia – ród wolnych chłopów, szkutników z Dobrzemia Wielkiego k. Opola.

1260 Prchala (Pierzchała?) – drobna szlachta z okolic Opola nieznanego herbu. Andrzej Prchala był już uważany za wolnego chłopą, bo Polednia zwraca się do niego „oskarżam ciebie”, a nie jak do szlachcica „oskarżam was”.

12.

Obwinieni Jana Kosse proti Janowi Strakwiczowi

Ja Jan Koss zKozłowicz winim was Urožený władyko Pane Jane Strakwicz na ten czias wolessnie, zie Žena ma giž buducz milostniczy wassy mne gest wýržegež Trzi Sta Zlattyh ukradla kterešem ubohý človiek byl przed wamý obiena skryl chticze czo ditka mym dochowat na domu mem, awam yakste se samý tým chlupili takowe Penize wydała, Takowež Zhuby mež ktera mne se skrz was stała sobie na was naPrawy Pokładam Ssest Sett Hrzýwen aze byste mne stoho Prawi byli Při NežPrwniegssym Sudu. Datt wKozłowiczych we sstwrtek po Nedieli Cantate Letha 1571.
[s. 86]

12.

Skarga Jana Kosza na Jana Strachwita¹²⁶¹

[Kozłowice, 17.05.1571 roku]

Ja, Jan Koss z Kozłowicz¹²⁶², oskarżam was urodzony włodyko panie Janie Strachwitz¹²⁶³, w tym czasie [mieszkający] w Oleśnie, że żona moja będąc już waszą kochanką [miłośnicą], ukradła mi 300 złotych, które [ja] ubogi człowiek ukryłem przed wami obojga, chcąc zostawić to dzieciom, i wam te pieniądze dała, jak się sami tym chwaliliście [chęćpili]. Za takową stratę moją żądam stawienia się na najbliższym sądzie i odszkodowania 600 grzywien. Dan w Kozłowicach, w czwartek po niedzieli Cantate, 1571 roku.
[s. 86]

13.

Obwinieni Jana Kosse proti Janowi Strakwiczowi

Ja Jan Koss zKozłowicz winim was Urožený władyko Pane Jane Strakwicz z Kozłowicz naten czias wolessnie Zeste wy Po smrti materze mež kterakomoru uPoddaneho wasseho byla uwnuka sweho negsucž Poddanu wassy w nebytnosti wegwssem ku magetnost gegi od Sstatstwý Platwa Peniezy Pobralý a mne yakssto włastnemu a diedicznemu Synu gegi nicz ste stoho nadali za takowe neslussne Pobraný Materzizny mež, sobie naPrawy Powas Pokładam TrzySta Hrzýwen aZebýsto mne stoho Prawi byli Při nežPrwniegssym sudu. Datt ut supra.
[s. 87]

1261 Sprawa między wolnym chłopem a szlachcicem, ciekawa ze względów obyczajowych.

1262 Jan Koss (Kos?) – wolny chłop z Kozłowic k. Olesna.

1263 Strachwitz – szlachta dolnośląska znana od XIV w., na Górnym Śląsku pojawili się w XVI w. Linia z Kozłowic k. Olesna, z której pochodził Jan Strachwitz miała zupełnie inny herb niż pozostałe linie.

13.

*Skarga Jan Kosza na Jana Strachwita*¹²⁶⁴
[Kozłowice, 17.05.1571 roku]

Ja, Jan Kosz z Kozłowic, oskarżam was urodzony włodyko panie Janie Strachwitz z Kozłowic w tym czasie [mieszkający] w Oleśnie, że wy, po śmierci mojej matki, która mieszkała u poddanego waszego a wnuka swojego, nie będąc poddaną waszą, w czasie nieobecności [mieszkańców] zabraliście z domu jej ubrania, sprzęt i pieniądze a mnie, prawowitemu spadkobiercy jako synowi [zmarłej] nic nie zostało. Za takie nieprawne zabranie macierzyństwa mojego żądam, abyście stawili się na najbliższym sądzie i zapłacili 300 grzywien odszkodowania. Dan jak wyżej.
[s. 87]

14.

Obwinieni pawła Wiadrka proti Stiaśnemu Przissowskemu
Probosstu Oleskemu

Ja Paweł Wiadrka zkostelisk winim was Urozeny aduostogny Kniezie Sstiaśny Przysowsky Probosste Olesky Zieste mi z Urbana a Jana bratrzy Ziorawinskych, kterzi se mne bezewssy gim Przyczyny dane Ubili a Uwarili, ginacze newim nez zie mnoha mordowati chtieli, Name czieste Zaloby Znich sprawedliwie Ucziniti nechcieli, Protoz abystemi steho Przey neyPrwneyssym Sudu Zemskym ktery w Ratiborzey drzan bude Prawi byli. Tomu na Swiedomi Datt. ut Supra [w piatek po Niedzieli Cantate 1571]
[s. 88]

14.

Skarga Pawła Wiadrka
*na Szczęsnego [Feliksa] Przyszowskiego proboszcza oleskiego*¹²⁶⁵
[18.05.1571 roku]

*Ja, Paweł Wiadrka z Kościelisk*¹²⁶⁶, *oskarżam was urodzony i dostojny książę Szczęsny [Feliks] Przyszowski, proboszczu oleski*¹²⁶⁷, *że kiedy przez braci Urbana i Jana Żórawińskich bez żadnej przyczyny zostałem pobity i chcieli mnie zabić, pomimo moich częstych skarg, nie chcieliście żądać od nich sprawiedliwości*¹²⁶⁸.

1264 Zob. wyżej.

1265 Sprawa pomiędzy wolnym chłopem (lub poddanym proboszcza) a proboszczem oleskim.

1266 Paweł Wiadrka z Kościelisk k. Olesna – wolny chłop lub poddany proboszcza oleskiego.

1267 Przyszowski – szlachta górnośląska herbu Łabędź pochodząca z Przyszowic k. Gliwic. Feliks (Szczęsny) Przyszowski był proboszczem oleskim.

1268 Żórawińscy (jak z tekstu wynika) – byli chłopami, poddanymi proboszcza i zgodnie z prawem do jego obowiązków należało ich ukaranie.

Dlatego żądam, abyście stanęli i wytłumaczyli się z tego przed najbliższym sądem ziemskim, który odbędzie się w Raciborzu. Dan jak wyżej [w piątek po niedzieli Cantate 1571].

[s. 88]

15.

Obwinieni Petra Budzowskeho
proti Stanisławowi a Lukassowi Wachowským

Ja Petr Budzowský z budzowa a w Lowassowie winugi was Urozený Panowie Pane Stanisławie a Pane Lukassy bratrzy wachowsstý Zwachowa a wWachowie zeste Przýgeli zumyslnie Pychem Na gruntt muog ý wzałiste mi Poddaneho meho Namym vlastnim grunttu, awzawssy nadnim ste swu wuoli Sprowozowali, tak yako se wam Neýlipe Libilo aProtoż aby stemi Przý neýPrwniegssym Saudu Zemským stali mne otakowy Zumyslny nagezd a Pych Przed gehu Mil. Panem Heýtthmanem y gich milosti Pany Saudczy Prawi byli aProlepssy duowiernost etc. Datt Lowassowie w Pondieli Po Swatym Janie Krztiteli bożym Letha 1571.

[s. 95]

15.

Skarga Piotra Budzowskiego
Na Stanisława i Łukasza Wachowskich
[Łowoszów, 25.06.1571 roku]

Ja, Piotr Budzowski z Budzowa a [mieszkający] w Łowoszowie¹²⁶⁹, oskarżam was urodzeni panowie, panie Stanisławie i panie Łukaszu bracia Wachowscy z Wachowa i w Wachowie¹²⁷⁰, żeście celowo napadli na mój grunt i wzięliście mojego poddanego [osiadłego] na moim gruncie, a siłą wymusiliście na nim, tak jak się wam podobało. Żądam, abyście stanęli na najbliższym sądzie ziemskim i przed panem starostą i panami sędziami wytłumaczyli się z tego napadu i porwania. Dan w Łowoszowie, w poniedziałek po św. Janie Chrzcicielu Bożym 1571 roku.

[s. 95]

1269 Budzowski – drobna szlachta (włódcy) oleska herbu Taczała, używająca również nazwiska Skroński pochodząca z Budzowa i Skrońska k. Olesna. Piotr Budzowski był właścicielem (części) Łowoszowa k. Olesna.

1270 Wachowscy – drobna szlachta oleska herbu Szeliga pochodząca z Wachowa k. Olesna. Stanisław i Łukasz Wachowscy byli właścicielami rodzowego Wachowa, Łukasz posiadał także Leśną k. Olesna.

Obwinieni Jana Dluhomila proti Danielowi Zyrowskemu

Ja Jan Dluhomil Zberawy naBierawie winim was Pane danieli Zyrowski stoho Zeste Po gruntu mym niewieskem Scharty gezdili myśliwost Prowozowali abysste mi Podle Znieni Zawrzeni Snemowniho Pokutu Polozyli aPrzÿ neÿPrwssym Sudu Zemskÿm mi ztoho Prawi byli. Datt wOppoli w Pondieli den Nawsstÿweni Panny Marÿe Letha 1571.
[s. 102]

Skarga Jana Dluhomila na Daniela Żyrowskiego
[Opole, 2.07.1571 roku]

Ja, Jan Dluhomil z Bierawy na Bierawie¹²⁷¹, oskarżam was panie Danielu Żyrowski¹²⁷², że po gruntach moich niewieskich¹²⁷³ urządzali polowania z chartami. Żądam, abyście z tego, zgodnie z uchwałami sejmowymi, ukarani zostali na najbliższym sądzie ziemskim. Dan w Opolu, w poniedziałek po Nawiedzeniu Panny Marii 1571 roku.
[s. 102]

Obwinieni Jakuba Kreÿdeweisa
proti Janowi Laryssowi

Ja Jakub Kreÿdeweis ze wsÿ Kazimierza w knizietstwi Horniho Hlohowa Lezyczÿ, winugi Urozeneho Pana Jana Laryssa kozeczkeho że mne na dobrowolnie czestie, kdysem ssel z Jarmarku zhorniho Hlohowa, w Pondieli Po Nedieli genÿ słowe Iudica Letha tohoto [15]71 na gruntu gehu Mil. Czys. Pana nasseho negmilostiwegssyho bez wsselÿake odemne gemu Przÿczyny dane, mne 22 Ran Uczyniwssy wiecznie ochranil, takÿe ja Welihÿ dielati nemohu, wÿzebraczi se dati, a tudy zmanÿelku mu, ÿ Zubohymi ditkami mymi, muzy trPieti musym yak to na członkach mych od nieho Zranienyh Kaÿdy obaczyti muoÿe. A Protoÿ aby knegPrwniegssymu Sudu Zemskemu ktery w Ratiborzy drzan bude stal, mne odPowidał a Zewsseho Praw byl. Tomu na Swiedomi etc. Datt. w Kazimirzy w Nedieli Po Swattem Petrze a Pawle Lettha 1571.
[s. 116]

¹²⁷¹ Dluhomil – zob. wyżej dok. nr 9.

¹²⁷² Żyrowski – jeden z najstarszych rodów górnośląskich herbu Łzawa (Czewoja), wspólnego pnia z rodem Prószkowskich. Nazwisko wzięli od Żyrowej k. Strzelec Opolskich. Daniel Żyrowski był właścicielem Kotulina, Proboszczowic k. Toszka i Słupska k. Gliwic.

¹²⁷³ Grunta niewieskie – Niewiesz k. Gliwic.

Skarga Jakuba Kreideweisa na Jana Larischa¹²⁷⁴

[Kazimierz, 1.07.1571 roku]

Ja, Jakub Kreideweis ze wsi Kazimierz¹²⁷⁵ w księstwie głogóweckim leżącej, oskarżam urodzonego pana Jana Larischa z Kózek¹²⁷⁶, że mnie na publicznej [wolnej] drodze, gdy w poniedziałek po niedzieli zwanej Iudica tego 1571 roku szedłem z jarmarku w Głogówku, na gruncie Jego Miłości Cesarskiej pana naszego najmiłoścowszego bez żadnej ode mnie danej przyczyny napadł, zadając mi 22 rany, na zawsze okaleczył tak, że nic ciężkiego pracować nie mogę, poszedłem żebrac, a żona moja i dzieci cierpią [biedę]. Każdy rany moje może zobaczyć. Dlatego chcę, abys na najbliższym sądzie, który odbędzie się w Raciborzu, został ukarany. Dan w Kazimierzu, w niedzielę po św. Piotrze i Pawle 1571 roku.
[s. 116]

Obwinieni Przatel nebosstýka Tomka Loyka
proti Panu Hinkowi Charwattowi

Milostiwy Pane Heýtthmane Zemský Před wassy Mil. agegich Mil. Pany Saudczy Zemskými Přýtomto Slavným Sudu Urozenemu Panu Hýnkowi Petrowiczowi Zwetche na Witoslawiczych, My Žena vlastní, Syn Sestrý Ugczowe a Sswagrowe y gmý wssyczkni Przatele nebosstýka Tomka Loyka tuto winu dawame, Zie nam chudým Lidem a ditkam nassym ku hanbie wiecznej aZalosti gest nam tehož nebosstýka Tomka Loyka ostrosti prawa neKrzestiansky, Utrapiti a Potom bez slussne winy Prawa neosazugicze Podle Porzadku Zemskeho steho Swietta swesti a Utratit dal, znas ziadneho ktomu nePřýPausstiegiecze Ziebychom my byli otom wiediati mohli yaka hodna a slussna Přýczyna smrti nebosstýkowe byla, A zanaPrawu waszych milosti od Pana Hýnka Petrowicze piett Sett Hrzýwen ponizienie Prosyme, A dale yako takowe Tyranske Předsebraný tohoz Pana Hýnka Petrowicze gemu wazyti raczytte, ku milostiwe wuoli wassim milostom to Přý Pansstyme. Datt. w Brzezenj wauterj po Narodzeni Panny Marýe Lettha 1571.
[s. 122]

1274 Sprawa między wolnym chłopem a szlachcicem.

1275 Kazimierz k. Głogówka – dwukrotnie lokowany na prawie miejskim, zamieniony w wieś. Potomkowie dawnych mieszczan zostali wolnymi chłopami. Kazimierz w tym czasie był własnością klasztoru w Lubiążu.

1276 Kózki k. Koźła; Jan Larisch prawdopodobnie pochodził z linii z Ligoty (Bialskiej) k. Prudnika i posiadał oprócz Kózek, również Grudynię Małą k. Koźła.

18.

*Skarga rodziny zmarłego Tomka Łojka
na pana Hynka [Henryka] Charwata¹²⁷⁷
[Brzeziny, 11.09.1571 roku]*

Miłościwy panie starosto ziemski, przed Waszą Miłością i Ich Miłości sędziów ziemskich tego sławnego sądu, oskarżamy urodzonego pana Hynka [Henryka] Petrowicza z Wecze na Witosławicach¹²⁷⁸, my, własna żona, syn, siostry, wujowie i szwagry oraz wszyscy krewni zmarłego Tomka Łojka, że nam biednym ludziom i dzieciom naszym, ku wiecznej hańbie i żałobie naszej, tegoż Tomka Łojka według niechrześcijańskiej ostrości prawa torturowanego, a potem bez udowodnienia winy, niezgodnie ze Statutem ziemskim, kazał stracić, nie dopuszczając nas do tego, abyśmy mogli wiedzieć, z jakiej słusznej przyczyny [skazano na] śmierć. Jako naprawy krzywd prosimy Waszych Miłości o zapłatę przez pana Hynka Petrowicza 500 grzywien, a także żeby za te tyrasińskie działanie został ukarany według waszego uznania. Dan w Brzezynie¹²⁷⁹, we wtorek po Narodzeniu Panny Marii 1571 roku.

[s. 122]

19.

Obwinieni Lukasse Pelkÿ proti Mikulassowi Twardawowi

Ja Lukass Pelka z Borzysławicz ana Urbanowiczych stoho was Urozeny Pane Mikulassy Twardawo z Twardawy ana Lhotie winim Žeste Jakuba Nosale Poddaneho meho z Borzysławicz Zaumyslnie Podle wuole swe bezewssy Przyczyny wam od nieho dane toho namne newznassege y spomocznikÿ swymi Ubili, aswu wuoli nad nim Prowedli także skrze to sotwa Żyw zuostal Anemalo w Hospodarstwi swym chudym Sskody Padgal za kterożto wasse Przedse nenależyte wzeti sobie a tomu Poddanemu chudemu swemu Pokladam Proti wam naPrawy gedno sto Hrżywen Protoż Aby mi Przÿ negPrwniegssym Saudu Zemskim Prawi byli aodpowidali. Tomu na Swiedomi etc. Datt. na Urbanowiczych w Nedieli ktera slowe Cantate Lettha [15]72.

[s. 162]

1277 Rodzina wolnych chłopów przeciwko szlachcicowi.

1278 Charwat Petrowicz z Wecze – szlachta górnośląska prawdopodobnie herbu Reszyca (Więże). Większość majątków posiadała w okolicy Raciborza, gdzie główną jej siedzibą były Pietrowice Wielkie. Hynek Charwat Petrowicz był właścicielem Witosławic i Ciężkowic k. Koźła, oraz Brzeźnicy, Łęgu, Turza i kilku innych miejscowości k. Raciborza.

1279 Brzeźnica k. Raciborza.

*Skarga Łukasza Pelki na Mikołaja Twardawę
[Urbanowice, 4.05.1572 roku]*

*Ja, Łukasz Pelka z Borzysławic na Urbanowicach¹²⁸⁰, oskarżam was urodzony panie Mikołaju Twardawo z Twardawy na Ligocie¹²⁸¹, że mojego poddanego z Borzysławic Jakuba Nosala celowo, bez przyczyny od niego danej, nie zwracając na mnie uwagi, z pomocnikami swoimi pobili tak, że ledwie żywy został, a w gospodarstwie jego biednym szkody uczynili. Żądam za te bezprawne działania, dla tego biednego poddanego 100 grzywnien oraz stawienia się na pierwszym Sądzie Ziemijskim. Dan w Urbanowicach, w niedzielę zwaną Cantate [15]72 roku.
[s. 162]*

Obwinieni Petra Budzowskeho proti Stanisławowi Wachowskemu

*Ja Petr Budzowski zBudzowa ana Lowassowie winugis was Urodzeny Pane Stanisławie Wachowskŷ zWachowa ana Wachowie Zestemi Uczynili Pych Zumyslnost anagezd, ato takowy zeste Przŷgeli na grunt muog własnŷ na Luku Poddanego meho ywzaliste tomuŷ Poddanemu memu Wuoz z Senem y ze dwiema konmi.
Podruhe Przŷgeliste na tenŷ grunt muog y wtyŷ mista kczeledi Poddanych mych kde Źalud zbŷrali atamŷsto ge honili a niektere rzeczy ste gim Pobrali A Protoŷ Abystie mi stoho obwinieni Przed gehu miłości Panem Heŷtthmanem agich miłości Pany Saudczy Zemskŷmi Prawi byli. A Pro Lepssy toho duowiernosti etc. Datt. w Oppoli w Autery po Nedieli Cantate Letha 1572.
[s. 164]*

*Skarga Piotra Budzowskiego na Stanisława Wachowskiego
[Opole, 6.05.1572 roku]*

Ja, Piotr Budzowski z Budzowa na Łowoszowie¹²⁸², oskarżam was urodzony panie Stanisławie Wachowski z Wachowa na Wachowie¹²⁸³, że uczyniliście umyślny napad na mój grunt własny, na łąki, poddanemu mojemu wzięliście wóz z sianem i dwoma końmi.

1280 Pelka (Pelka) z Borzysławic – stary górnośląski ród herbu Jastrzębiec, znany od XIV w., pochodzący z Borzysławic k. Koźła. Łukasz Pelka był właścicielem Urbanowic k. Koźła oraz Małego Rudna i Rudzińca k. Gliwic.

1281 Twardawa – górnośląski ród szlachecki herbu Wieniawa, pochodzący z Moraw. Siedzibą rodową, od której wzięli nazwisko była Twardawa k. Koźła. Mikołaj Twardawa był właścicielem Ligoty (prawdopodobnie Ligoty Wielkiej) k. Koźła.

1282 Zob. dok. nr 15.

1283 Ibidem.

Po drugie: napadliście na mój grunt w tym miejscu, gdzie moi poddani zbierali żołądzie, wygonili ich i pobrali im niektóre rzeczy. Dlatego żądam, abyście z tych oskarżeń wytłumaczyli się przed panem starostą i panami sędziami. Dan w Opolu, we wtorek po niedzieli Cantate 1572 roku.

[s. 164]

21.

Obwinieni Gindrzýcha Sselihy proti Wiktorynowi Sselihowi

Ja Gindrzých Sseliha zrzuchowa Na Roýowie winim tebe Urozeny Wladyko Wiktoryne Sseliho zrzuchowa na Rostkowiczach, a stohot winu dawać tak jak przeZalował na Waczława wolneho na twego Poddanego odluh Sprawedliwy czo mi gest Powinen Ze sme Znieho Sprawedlnosti Podle Zrzizeni Zemskeho do Pomocy nechtel, Protożtie winim Ze dwaczeti Hrzýwen aby mista miel Przý NeýPrwniegssym Sudu astoho Praw był. Datt. ut Supra [wRoýowie tu Nedele przed swatym Janem Krztitelem bożym Lettha 1572].

[s. 168]

21.

*Skarga Henryka Szeliha na Wiktoryna Szelihe*¹²⁸⁴

[Rój, 22.06.1572 roku]

*Ja, Henryk Szeliha z Rzuchowa na Roju*¹²⁸⁵, *oskarżam ciebie urodzony włodyko Wiktorynie Szeliho z Rzuchowa na Rostkowiczach*¹²⁸⁶, *że jak skarżyłem na Wacława wolnego, twojego poddanego o sprawiedliwy dług, co mi był winien, nie chciałeś mi udzielić pomocy, dlatego [ciebie] oskarżam o 20 grzywien, abys stawił się na najbliższym sądzie. Dan jak wyżej [w Roju, w niedzielę przed św. Janem Chrzcicielem Bożym roku 1572].*

[s. 168]

22.

Obwinieni Matka Piskorza proti Wiktorynowi Sselihowi.

Ja Matiej Piskorz zroýowa winim was Urozeny Pane Wiktoryne Sseliho asteho wam winu dawać, tak jak sem wam Znebosstikem Janom Towarzýsem swem Prząd niekolka Letty Penicz Kostelnich Pogiczyl y Uroký se zbiglý ý sskody, atak Posawad odwas zadne Zaplatie Przýgiti

1284 Szeliha herbu Szeliga – ród górnośląski pochodzący z Rzuchowa k. Rybnika. W XVI w. podzielony na kilka linii, z których najbardziej były znane: z Rzuchowa, z Czernicy k. Rybnika i z Zubrzyc k. Głubczyc. Obu Szelihów, oprócz wspólnego pochodzenia nic już z sobą nie łączyło. Henryk prawdopodobnie był z linii z Rzuchowa, zaś Wiktoryn – z linii z Zubrzyc.

1285 Rój (obecnie część Żor).

1286 Rostkowice k. Prudnika.

nemohu, Protoż was winim Padesati Hrzýwen žeby ste mi Przý
NeýPrwniegssym Sudu stali a stoho Prawi byli. Datt. w Roýowie ut.
Supra.
[s. 168]

22.

Skarga Macieja Piskorza na Wiktoryna Szelihe
[Rój, 22.06.1572 roku]

*Ja, Maciej Piskorz z Roju¹²⁸⁷, oskarżam was urodzony panie Wiktorynie Szeli-
ho, że wam, ze zmarłym Janem, moim towarzyszem, przed kilku laty pieniądze
kościelne pożyczylem i odsetki doszły i szkody [?], i tak dotąd od was żadnych
pieniędzy nie mogę dostać. Żądam 50 grzywien, żebyście stanęli na najbliższym
sądzie. Dan w Roju jak wyżej.*
[s. 168]

23.

Obwinieni Waczława Kossembora proti Jarossowi Skronskemu
Ja Waczław Kossembor zskorkowa ana Kozłowiczych winim was
Jarossy Zbudzowa na Skronsku Ze stem wam Zalował na Poddaneho
wasseho kolodiega z Skronska ktery gest Poddanemu memu mrozkowi
srocze wkozłowiczach konie Ukradł y dwa Wrtle Pssenicze. A Błażkowi
kozłowi len take pokradł ato do Skronska nagruntt wass Zanesl. Tu
kdy Poddani mogi Zatim Złodiegem na gruntt wass Przýsslý a towsse
czo gim Pokradano nasslý aten Złodieg wedworze neb wchmelniku
wassym był, was wodemne Sausedský Prosyli wodospomożeni Prawa
asprawiedliwosti wo wiezeni aUgisstieni toho Złodiego, toho niczego
ste wy Uczyniti nechtieli, Poddanym mym ste na Lali, [?] gesste
niezyli, toho Złodiego steredem swuoy Za Sluzebnika Przyjali, ty wsse
wieczy ktere Poddanym mym Pokradł to ste Pobralý obratili kam se
wam Libilo, ý gesstie Podnes toho Złodiego mate Przechowugete czo
gednem Złodiegstwem sycz.
Za takowe nerzadcze wasse Postupowani Poddanym swym Za ty wieczy
Pokradene, a Za Platu gegich gim naPrawý Po was mitj Ziadam trzy
Sta Hrzywen, asobie Powas na Prawy Pokladam Podle Uwazeni gegich
Mil. Panuow Saudczy. Tomu Naswiedomi etc. Datt. w Oppoli ut Supra
[w Autery den Noweho Lettha Roku 1573].
[s. 175]

¹²⁸⁷ Maciej Piskorz z Roju – prawdopodobnie wolny chłop, członek rady parafialnej (ewange-
lickiej).

23.

Skarga Wacława Koszembora na Jarosza Skronskiego
[Opole, 1.01.1573 roku]

Ja, Wacław Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach¹²⁸⁸, oskarżam was Jaroszu z Budzowa na Skronsku, że skarżyłem się wam na waszego poddanego kołodzieja ze Skrońska, który mojemu poddanemu Mrozkowi Sroce w Kozłowicach ukradł dwa konie i dwa wiertele pszenicy, a Blażkowi Kozłowi także ukradł len i wszystko to przeniósł na wasz grunt. Kiedy moi poddani za tym złodziejem na grunt wasz przyszedli i znaleźli wszystko co im ukradziono, a złodziej w waszym dworze w chmielniku się schował, was ode mnie po sąsiedzku prosili o pomoc w sprawiedliwości i uwięzienie tego złodzieja, to wyście nic takiego uczynić nie chcieli, poddanym moim odmówili, tego złodzieja jeszcze przyjęliście za swojego pracownika, zaś te wszystkie rzeczy, które moim poddanym ukradł, to pobraliście i zrobiliście z nimi co się wam podobało. I jeszcze tego złodzieja przechowujecie, co o jedno złodziejstwo więcej.

Za takie postępowanie żądam dla poddanych moich za rzeczy pokradzione odszkodowania 300 grzywien, a dla siebie – według uznania panów sędziów ziemskich. Dan w Opolu jak wyżej [we wtorek w dzień Nowego Roku 1573].

[s. 175]

24.

Obwinieni Wacława Koszembora proti Jarossowi Skronskemu

Ja Wacław Koszembor z Skorkowa ana Kozłowiczych winim was Jarossy Zbudzowa ana Skronsku Ze sem wam Zalował na Służebniczy wassy ktera mne Poddanym mym obili na Poli kradla awyzynała, ktera y Przy Statku Przysłizena Sama w dom wass Utekła, stolka Czapku Zuostawiła kteru mam, awyste gi Przechowawali, a mne sprawiedliwosti Uczyniti nechcieli. Za to sobie Po was naprawy Pokładam Padesate Hrzywen. Datt. ut Supra.

[s. 176]

24.

Skarga Wacława Koszembora na Jarosza Skrońskiego
[Opole, 1.01.1573 roku]

Ja, Wacław Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach, oskarżam was Jaroszu z Budzowa na Skrońsku¹²⁸⁹, że skarżyłem się wam na waszą służebnicę, która mnie i poddanym moim zasiewy na polu kradła i wyrzynała, na tym złapana do domu waszego uciekła, tylko zostawiła czapkę, którą mam, a wyście ją ukryli

1288 Zob. TŻ, KO, dok. nr. 5, 8, 15.

1289 Zob. TŻ, KO, dok. nr. 23, 24, 25, 26, 36.

[przechowali] i mnie nie chcieliście dać sprawiedliwości. Za to żądam od was odszkodowania 50 grzywien. Dan jak wyżej.
[s. 176]

25.

Obwinieni Wacława Kossembora proti Jarossowi Skronskemu

Ja Wacław Kossembor z Skorkowa ana Kozłowiczych, winim was Jarossy zbudzowa ana Skronsku, ze ste mne aPoddanemu memu Symkowi z Kozłowicz nechcieli sprawedliwe Uczynitj ktery do was Chodil wicz než dwaczeti kratt Zalugicz na Młynarze Poddanego wasseho ktery gemu Pssaniczy Zgedlownes Prodal. Ktorugemu był ku Mlu zanesl, wotakowe neUczynieni sPrawadliwosti a za tu Psseniczny Poddanemu memu na Prawy na was Pokładam deset Hrzýwen. Datt. ut Supra.
[s. 176]

25.

Skarga Wacława Koszembora na Jarosza Skronskiego
[Opole, 1.01.1573 roku]

Ja, Wacław Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach¹²⁹⁰, oskarżam was Jaroszu z Budzowa na Skrońsku¹²⁹¹, że mnie i poddanemu mojemu Szymkowi z Kozłowic nie chcieliście uczynić sprawiedliwości, który do was chodził więcej niż 20 razy ze skargą na młynarza poddanego waszego, który jemu sprzedał robaczywą pszenicę, jaką był mu do zmielenia zaniósł. Wobec nie uczynienia przez was sprawiedliwości mojemu poddanemu żądam 10 grzywien. Dan jak wyżej.
[s. 176]

26.

Obwinieni Wacława Kossembora proti Jarossowi Skronskemu

Ja Wacław Koszembor zskorkowa ana Kozłowiczych winim was Jarossy zbudzowa ana Skronsku Zeste mne nechcieli sprawedliwosti Uczyniti Zewssy obcze Poddanych wassych z Skronska kterzj Umnie swinie wyruczili, ktere sem gim byl na grunttu mym Zagal z żaluda a Rukogemstwi swemu dosti NeUczynili.
AProtoż sobie Powas zato naPrawy kladu Podle Zneni Zrzýzeni Zemskeho wodosti neUczynieni Rukogemstwi. Datt. ut Supra.
[s. 177]

1290 Zob. TŻ, KO, dok. nr 23, 24, 25, 26, 36.

1291 Zob. TŻ, KO, dok. nr 23, 24, 25, 26, 36.

26.

Skarga Wacława Koszembora na Jarosza Skrońskiego
[Opole, 1.01.1573 roku]

Ja, Wacław Koszembor ze Skorkowa na Kozłowicach¹²⁹², oskarżam was Jaroszu z Budzowa na Skrońsku¹²⁹³, żeście nie chcieli uczynić sprawiedliwości wobec waszych poddanych ze Skrońska, którzy u mnie świnie odebrali, które ja im na moim gruncie z dąbrowy zajął, a wy nie daliście na nie rękojemstwa. Dlatego oskarżam was o nieudzielenie rękojemstwa na karę według prawa Statutu ziemskiego. Dan jak wyżej.
[s. 177]

27.

Obwinieni Konstantina Huoffa proti Danielowi Zyrowskemu

Ja Konstantyn Huoff zKantorowa Na Wydowie, stoho was winim Urozeny Panie danieli Zyrowskŷ z Żyrowe na Kotulinach zestie wy mne Z Jana Czaglika Poddaneho wasseho ktery mne gest z Ugezda geducz Pohonil, atu nademnu wolal dobuducz korda tlekl mne, ayak sem Proczytil bezewsseme Przŷczyny gemu odemne dane budiczne mne Pral, aya neŷ sem sam ksobie Przŷssul mne w ruku miel adrŷŷne Źeby mne byŷ ŷ Zabil Kdybych Potomnie kniemu Zwoza neskoczyl atakŷ sem aŷ domuow Piesskŷ giti musel, awon mne diwnym [?] mne Ublizowanim aŷ do chechla na koni Zamnu gel, ocz sem wam niekolko kratt Zalowal Ziadagicz aby ste set im Poddanym swym Uzistili, amne wodnieho rok Polozyt takowu Zumyslnost ku Prawie Przŷwedli Czehoŷ sem se dozadatj nemohl na ktereŷ Psani me odPowied ste mi dali, dotykagiczne mne wysocze name dobre Powiesti Psanim swym, kterak bych Ja gehu wssterzetnie Podle wuole swe Zapamatliwie Ubiti miel, ŷ Ponewadŷ stemne stimŷ Janem Czaglikem roku Polozyti nechtieli neŷ mi gesstie stewysocze name dobre Pamieti Ublizyli skrze czoŷ sam knemalym neŷ kWelky sskodam Przŷssel, Zaktere sskody sobie naPrawy Pokladam piet Sett Hrzŷwen, Protoŷ abyste mi stoho Przŷ NeŷPrwniegssym Sudi Zemskŷm Prawi byli a odpowiadali. Tomu na Swiedomi etc.
[wtrek przed Slawnym Naden Zeslanym ducha Swateho Lettha 73]
[s. 189]

27.

Skarga Konstantyna Hufa na Daniela Źyrowskiego
[5.05.1573 roku]

Ja, Konstanty Huf z Kantorowa na Widowie¹²⁹⁴, oskarżam was urodzony panie Danielu Źyrowski z Źyrowej na Kotulinach¹²⁹⁵, że jak jechałem z Ujazdu¹²⁹⁶ wasz

1292 Zob. TŻ, KO, dok. nr 23, 24, 25, 26, 36.

1293 Zob. TŻ, KO, dok. nr 23, 24, 25, 26, 36.

1294 Zob. TŻ, KO, dok. nr 1.

1295 Kotulin k. Toszka.

1296 Ujazd k. Strzelec.

poddany Jan Czajlik napadł na mnie z kordem, bił mnie bez żadnej przyczyny, i byłby mnie zabił, gdybym z wozu nie zeskoczył, i tak do domu musiałem iść piechotą, a on jechał na koniu za mną aż do Chechła¹²⁹⁷ ubliżając, o czym ja wam skarżyłem się kilkakrotnie, żądając abyście poddanych swoich ukrocili [przywołali do porządku], a jego osądzili za ten napad. Na moje pismo otrzymałem od was odpowiedź bardzo ubliżającą mnie, jakoby ja jego sam napadł i pobił i ponieważ nie chcieliście osądzić tego Jana Czajlika, a w dodatku ubliżyliście mnie przez co nie małą a wielką szkodę uczyniliście, za którą to szkodę żądam 500 grzywien i odpowiedzieli na najbliższym sądzie [wtorek przed świętem Zesłania Ducha Świętego roku [15]73].

[s. 189]

28.

Obwinieni Girzyka Gusnara proti Jakubowi Widoniowi

Ja Girzyk Gusnar skomorna awduolnich Swrklanach winim Urozenego Pana Jakuba widonie Zwidoniowicz ana Widoniowiczych atu winu gemu dawam zie Letta 1573 w Utery den Swateho Hawla Za Poruczeni gehu Milosti Pana Heýtthmana Zemskeho, Uwazani na onen czas Pana Jakuba widonie na Lhotie na oddile gehu skrz Pisarze Zemskeho a Slużebnika Zemskeho Porzadnie dalj Podle Swoleni a Zrzyzeni Zemskeho atu neZaplaticz mi ane Upokogicz mne dotczyeny Pan Jakub widon kdy gedem Sedlak menowitie bartek Kaspruow weLhotie Zemrzel zadrzeni meho gest sstyrzy woly, stegż role wzał ado widowicz ge Zahnati dal sktere role mi czym robiti arobott mych odbywati niemieli, ani mimo rzad aPrawo aZrzyzeni Zemskeho gest mi odkaz Uczynil, amne kznamenitym sskodam PrzyPrawil, kterych sskod mi dotczyeny Pan Jakub widon Stem czerwonych Zlatych NaPrawiti nechcze. Tomu Na Swiedomi. Dat tut Supra [w Utery po swatey trogicz Letta 1573].

[s. 197]

28.

Skarga Jerzego Gusnara na Jakuba Widonia

[17.05.1573 roku]

Ja, Jerzy Gusnar z Komorna w Dolnych Świerklanach¹²⁹⁸, oskarżam urodzonego pana Jakuba Widonia z Widoniowic na Widoniowicach¹²⁹⁹, że w 1573 roku, we wtorek w dzień św. Gawła, na polecenie Jego Miłości pana starosty ziemskiego, przybyłem w tym czasie na dział pana Jakuba Widonia w Ligocie jako pisarz ziemski i urzędnik ziemski, działałem zgodnie z przepisami Statutu ziemskiego,

1297 Chechło k. Toszka.

1298 Zob. TŻ, KO, dok. nr 3.

1299 Wg herbarzy Jakub Widomy z Widomowic (?) w księstwie raciborskim, właściciel Górnej i Dolnej Boryni, Ligoty i Zawady.

a on nie zapłacił mi ani nie zaspokoił moich potrzeb. Wymieniony Jakub Widoń, kiedy jeden wieśniak, mianowicie Bartek Kasprów w Ligocie zmarł, zajął z jego roli moje cztery woły i do Widowic je pognał, i zabronił, niezgodnie z prawem i Statutem ziemskim, z tej roli odrabiać dla mnie pańszczyznę, i przyczynił się do mojej szkody w wysokości 100 złotych, których pan Jakub Widoń nie chce zapłacić. Dan jak wyżej [we wtorek po św. Trójcy 1573 r.].
[s. 197]

29.

Obwinieni Waczlawa Reyzwicze proti Mikulassowi Wraninskemu

Waczlaw Reyzwicz zKaderzina na Rassiczych, geho Rzims. Czys. Mil. komorni Prokurator w knizietstwy Oppolskem aRatiborskem Zaurzadu Prokuratorskeho Namiste geho Czes. Mil. winim Na Poruczeni Pana Hejttm. Zemskeho dotczyenych knizietstwi, Pana Mikulasse Wraninskeho na Welkem Slawikowie nie gest wzemi Pokoyne Jana Swientka Rybnikarze Nożem Pobadl, az Namistie Zuostal. Y Poniewadz to proti Regaliam awrchnosti geho Czys. Mil. taz Rządu Prawu Landfrydu se wstahuge aotakowe dotczyenieni geho Czes. Mil. Neywyzssy wrchnosti trestani Należyto gest. Stoho aby Przad Saudem Zemskym NeyPrwPrzyssly stal aPraw był. Tomu na Swiedomi etc. Datt. ut Supra [Raszczycze w Utery po sw. Petr a Pawel 73 r.].
[s. 203]

29.

Skarga Wacława Reiszwita na Mikołaja Wranińskiego
[Raszczycze, 30.06.1573 roku]

Wacław Reiszwitz z Kędzierzyna na Raszczycach¹³⁰⁰, Jego Rzymskiej Cesarskiej Miłości prokurator kameralny w księstwach opolskim i raciborskim, z urzędu prokuratorskiego, w imieniu Jego Cesarskiej Miłości, oskarżam na polecenie pana starosty ziemskiego wymienionych księstw, pana Mikołaja Wranińskiego na Wielkim Sławikowie¹³⁰¹, że w ziemi spokojnej [w czasie pokoju] Jana Świętka – rybaka nożem ugodził tak, że zmarł na miejscu. A ponieważ to, przeciwko „regaliom” [własności cesarskiej] dotyczy, a także prawu Landfrydu [pokojowi ziemskiemu] Jego Cesarskiej Miłości, należy go ukarać. Powinien stanąć na najbliższym sądzie ziemskim. Dan jak wyżej [Raszczycze we wtorek po św. Piotra i Pawła [15]73 r.]
[s. 203]

1300 Reiszwitz – ród górnośląski pochodzący z Kędzierzyna. Wacław Reiszwitz – właściciel Raszczyc k. Rybnika występuje tu jako prokurator kamery cesarskiej.

1301 Wraniński – ród górnośląski herbu Brochwicz, znany od XIV w. Siedzibą rodową, od której wzięli nazwisko był Wronin k. Koźła. Mikołaj Wraniński był właścicielem Łubowic i Sławikowa k. Raciborza.

Obwinieni Waczlawa Reyzwicze proti Janowi Holemu Neborowskemu

Wacław Rejzowicz zkadierzyna na Rassycznych geho Rzy. Czes. Mil. komorni Prokurator Wknizietstwi Oppolsk. aRatt. Zaurzadu Prokuratorkeho, Namistie geho Czes. Mil. winim Na Poruczeni Heytt. Zemskeho dotczynych knizett. P. Jana Holeho zPonieticz na Neborowiczynch zie gest w Zemi Pokoynne gedneho Mladencze Zabil, Y Ponewadz to Proti Regaliam awrchnosti geho Mil. Cze. Tez Rzadu Prawu Landfrydu se wstahuge, aotakowe dotczynieni geho Mil. Czes. Neywyzszy wrchnosti trestani nalezyte gest, stoho aby Przad Saudem Zemskym neyPrwPrzysstym stal aPraw byl. Datt. ut Supra.
[s. 204]

Skarga Wacława Rejswita na Jana Hollego Nieborowskiego
[Raszczyce, 30.06.1573 roku]

Wacław Rejswitz z Kędzierzyna na Raszczycach¹³⁰² Jego Rzymskiej Cesarskiej Miłości prokurator kameralny w księstwach opolskim i raciborskim, z urzędu prokuratorkego, w imieniu Jego Cesarskiej Miłości, na polecenie starosty ziemskiego wymienionych księstw, oskarżam pana Jana Hollego z Ponięcic na Nieborowicach¹³⁰³, że w ziemi spokojnej jednego młodzieńca zabił, a ponieważ to przeciwko „regaliom” i władzy cesarskiej, a także prawu Landfrydu nastąpiło, za taki czyn [przeciwko] Jego Cesarskiej Miłości odpowiednio powinien być ukarany. Ma stać się na najbliższy sąd ziemski. Dan jak wyżej.
[s. 204]

Obwinieni Błażka aMikolage gburzikow
proti Katarzyne Mlynarzche Na Rudie

Ja Błazek a Mikolay bratrzy gburzikowe winu tobie dawame katarzyno Mlynarzko na Rudie Zie yak yest bratr nass włastni Mruczek od Synuow swych zamordowan, Aty Ponim Uzywass Mlyna toho Zginym nePilym, amych my ten Mlyn wygadnali od wrchnosti na on czas Ratiborskeg, agi społecznie nas trze bratrzy gednosteynym grossym zbudowali a wystawili ktereho ty Mlyna Uzywass, akniemu zadneho Prawa nemass. Druhe tobie winu dawamy ze na Swaty Michal budu trzy Letta Zahnalisme Piett wePrzy na Zalud, atysge Po Nebosstykoweg Smrti kam se ge Podziela ty wisz Lepey, Protoż teho Zewsseho aby nam Przed

¹³⁰² Zob. wyżej.

¹³⁰³ Holly – ród wielkopolski herbu Leszczyc przybyły na Górny Śląsk w XV w. Siedzibą rodową na Górnym Śląsku były Ponięcice k. Raciborza. Jan Holly był właścicielem Nieborowic k. Gliwic.

Saudem Zemskym odpowidała a Prawa byla. Datt. wOppoli 4 dne
Miesycze July Letha 1573.
[s. 211]

31.

*Skarga Błażka i Mikołaja Gburzyków na Katarzynę młynarkę na Rudzie
[Opole, 4.07.1573 roku]*

Ja, Błażek i Mikołaj bracia Gburzykowie¹³⁰⁴, oskarżamy ciebie Katarzyno młynarko na Rudzie¹³⁰⁵, że kiedy nasz brat własny Mruczek przez synów został zamordowany, a ty po nim używasz młyna z innym „nepilnym” [kochankiem?], a myśmy wynajęli ten młyn od ówczesnych władz raciborskich i wspólnie we trzech, równymi kosztami zbudowali, którego to młyna ty używasz, choć nie masz do tego prawa.

Po drugie: oskarżamy was, że na św. Michała będzie trzy lata [temu] przygoniliśmy do dąbrowy pięć wieprzy, a ty, po śmierci nieboszczyka, gdzie się podziały, wiesz najlepiej. Dlatego [żądamy], abyś z tego wytłumaczyła się przed sądem ziemskim. Dan w Opolu, 4 dnia miesiąca lipca roku 1573.

[s. 211]

32.

Obwinieni Janusse Czornberka proti Walkowi Kusowi

Ja Hanuss Czornberk Zgalowic na komarnie tebe Walku Kusu winim Zies mi Poddaneho meho gmenem Gallusa zkomorna zamordował w krczmie wiekszyckey, Proteż aby mi Praw był Przed tim Sławnym Saudem. Datt. wkomarnie tu Nedielj po Swatem Jakubie Lettha 1573.

[s. 226]

32.

*Skarga Janusza Czornberga na Janka Kusa
[Komorno, 26.07.1573 roku]*

Ja, Janusz Czornberg z Gałowic na Komornie¹³⁰⁶, ciebie Walku Kusie¹³⁰⁷ oskarżam, że mojego poddanego imieniem Gallus z Komorna, zamordowałeś w karczmie większyckiej. Dlatego [żądam], abyś stawiał się przed tym sławnym sądem. Dan w Komornie, w niedzielę po św. Jakubie roku 1573.

[s. 226]

1304 Bracia Gburzykowie – wolni chłopci (młynarze).

1305 Ruda k. Raciborza.

1306 Janusz Czornberg z Gałowic w księstwie oleśnickim – właściciel Komorna k. Koźła.

1307 Prawdopodobnie wolny chłop.

Obwinieni Matysa Machury a Woytiecha Berdy
Proti Jarossowi Kamenczowi

Ja Matys Machura a Woytiech Berda, winime was Urozeny Pan[e] Jarossy kamencze zkamena Na Lupssy otoi steho zieste nam Napad abliskost Nassy Po Nebosstyku bratru nassym Smolku za zadosti nassy wydati, do tohoż Czasie Nechtieli, totiž doynnych kraw Sedm adwa woły adwogetellatt trzy...¹³⁰⁸ dwa kotły gedem Nowy a druhy stary, Rucznicyz ktera stała trzy wozy Zeleza, wicz [micz?] Nowy kowany, Sukne Nowu Lnidyssewu [?], dwa Poltty Slanin, y gedno Sadlo, dwie Beczki ssePrzewe Żytta, Postel czo Ponim Zuostalo, dwie Panwi Rybne, A Patew Swini, agine domowe naczyni, Zczehoż aby ste nam Przy NeŷPrwmegssym Sauddu Zemskem ktery W Rattiborzy drzan bude Prawi byli, A skrze Zadrzeni takowey Bliskosti ana Padu Po wLastnim bratru nassym czoste nam wydati nechtieli, sobie sskod Pokladame dwie Stie czerwonych Zlattyh. A Prolepssy gistotu etc. Datt. Na kuźniczy gendrysowske Nedieli Po Swattem Petru Wokowach Lettha 1573.

[s. 227]

Skarga Macieja Machury i Wojciecha Berdy na Jarosza Kamieńca
[Kuźnica Jędrzysowska, 2.08.1573 roku]

Ja, Maciej Machura i Wojciech Berda¹³⁰⁹, oskarżamy was urodzony panie Jaroszu Kamieńcu z Kamienia na Lubszy¹³¹⁰ o to, żeście nam spadek po bracie naszym Smolce do tej pory nie wydali, to jest siedem dojnych krów, dwa woły i dwoje cieląt, trzy [...], dwa kotły – jeden nowy a drugi stary, rusznicę, która stała, trzy wozy żelaza, miecz [?] nowy kowany, płaszcz nowy lniany, dwie połcie słoniny, i jedno sadło, dwie beczki żyta, pościel, co po nim została, dwie panwie rybne i „patew” świni [koryto do parzenia świni?] i inne domowe naczynia. Z tego po winien nam na najbliższym sądzie ziemskim, który odbędzie się w Raciborzu, wytłumaczyć się, dlaczego zatrzymał i nie chciał wydać spadku po własnym naszym bracie. Szkody liczymy na 200 czerwonych złotych. Na kuźnicy Jędrzysowskiej¹³¹¹, w niedzielę po św. Piotrze w okowach roku 1573.

[s. 227]

1308 Pozostawiono wolne miejsce (nie wstawiono czego).

1309 Rodzina wolnych gwarków – kuźników, właścicieli Kuźnicy Jędrzysowskiej k. Lublińca.

1310 Kamieńcowie z Kamienia – stary ród górnośląski pochodzący z Pawonkowa k. Lublińca, jako swoją siedzibę rodową podawali Kamień (Kamieniec?) k. Gliwic. Jarosz Kamieniec był właścicielem Woźnik i Lubszy k. Lublińca.

1311 Kuźnica Jędrzysowska, prawdopodobnie w okolicy Woźnik, być może Jędrysek – Kalety.

Obwinieni Ssoltysow Radunskych proti Bratrzym Gossyczkym

Ja Jan Jarek Mika, Ssoltysy Radunssy winime was Pani Mikulassy Jane Valentine adame Gossyczssty ana Walczerowiczych, ato stoho zie ste na nassy Przatelsku Ziadost, blizkosti nassy Po Pani Margetie Strezorowe Uetcze nassy vlastni y tudiż Po Nebosstyku kniezy Jakubie Ugczy nassym vlastnim gste toho wsseho i czo gsau ty osoby swrchu Psane odemrzely anam sprawedliwie Należelo newydali, a Pro wasse newydani, giste nas ksskodie PrzyPrawili, yakzto odwiesta Tollarow Poczytagicze kazdy tollar Za sstyry a trzydczeti grossy a Protoż abystie nam stoho Prawi byli Przadtem Sławnym Saudem neyprw Przysstym ktery w Rattiborzy neyprw drzan bude, Datt. Ut Supra [w Nedeli Po sw. Petru Lettha Panie 1573].

[s. 228]

*Skarga sołtysów raduńskich na braci Goszyckich*¹³¹²

[2.08.1573 roku]

*Ja, Jan, Jarek, Mika sołtysi raduńscy*¹³¹³, *oskarżamy was panowie Mikołaju, Janie, Walentynie i Adamie Goszyccy na Balcarzowicach, o to, że [z uwagi] na nasze bliskie pokrewieństwo nie wydaliście nam spadku po zmarłej pani Małgorzacie Strezorowej ciotce [wujence] naszej i także po zmarłym księdzu Jakubie, wujku naszym własnym, wszystkiego tego, co te zmarłe osoby wyżej wymienione posiadały i nam sprawiedliwie należały. Przez to naraziliście nas na szkody 200 talarów, każdy talar liczony po 34[?]*¹³¹⁴ *groszy i dlatego abyście stanęli na najbliższym sławnym sądzie, który odbędzie się w Raciborzu. Dan jak wyżej [w niedzielę po św. Piotrze roku Pańskiego 1573].*

[s. 228]

Obwinieni Hanusse Tracha proti Annie Blassancze

Ja Hanuss trach Zbrzeziho na Sossnissowiczych winim Pani Anne Blassanku Zlub Pozuostalu wdowu na Pilchowiczych ze gest mi Jestrzaba meho kteryż mi zhinul na mu zadost Przatelsku wydati nechtiela, czechoż sobie Podle swoleni Sniemowniho deset Hrzywen Pokutty Pokładam, AProtoż aby mistoho Przy neyPrwniegssym Saudu Zemskem kteryż w Ratiborzy drzan bude odPowidala a Prawa była. Datt. WOppoli Ut Supra [w ponedz. w den sw. Wawrzynca 1573].

[s. 234]

¹³¹² Zob. TŻ, KW, dok. nr 7 – wyrok w tej sprawie.

¹³¹³ Raduń k. Gliwic.

¹³¹⁴ Talar liczył 36 groszy.

*Skarga Janusza Tracha na Annę Blachównę
[Opole, 10.08.1573 roku]*

Ja, Janusz Trach z Brzezia na Sośnicowicach¹³¹⁵, oskarżam panią Annę Blachównę z Łubia¹³¹⁶, wdowę na Pilchowicach, że mojego jastrzębia¹³¹⁷, który mi zginął, dobrowolnie [po przyjacielsku] mi nie chciała wydać, dlatego żądam, zgodnie z uchwałami sejmowymi 10 grzywien kary i żeby odpowiedziała za to na najbliższym sądzie ziemskim w Raciborzu. Dan w Opolu jak wyżej [w poniedziałek w dzień św. Wawrzyńca 1573].

[s. 234]

Obwinieni Bartosse Bienieczkeho proti Jarossowi Skronschemu

Bartoss Bienieczky zbienieticz ana Laczinwie winim Urozenoho Jarosse Skronskeho zbudzowa ana skronsku, zie gest kuźniczy bodzanowsku Umne kupil, y puol Mlyna Krupinskeho Smluwu Dostatecznu Pod Sekretymi dobrych Rytirskich Lidi Uczynil, na czo y WyPowied Urządowa wysła, aon temu wssemu neuczynil y czyniti nechtiel, a Podle Smluwy y wypowiedj gehu Mil. Pana Hejttthmanowey dosti neczynil, amne kuZnamenitým sskodam aUtratam Przywedl, a Protoż Pro nedrzeni Smluwy awyPowiedj gehu Mil. Pana Heyttthmannowey ne PostyPowal Podle Zrzyzeni Zemskeho sobie Pokładam Pokutty tisticz Toll. Po trzy wierdunky, Polowiczy do komory gehu Czys. Mil. a Polowiczy mne tey Smluwy ywyPowiedj drziety aby mi stoho wsseho Przy negPrwssym Saudu Zemskem Praw byl. Datt. Wopoli na autery Po Swatem Wawrzynczy Lettha 1573.

[s. 236]

*Skarga Bartosza Bienieckiego na Jarosza Skrońskiego
[Opole, 11.08.1573 roku]*

Bartosz Bieniecki z Bieniędzic na „Laczinwie”¹³¹⁸ oskarżam urodzonego Jarosza Skrońskiego z Budzowa na Skrońsku¹³¹⁹, że kuźnicę bodzanowską i pół młyina Kru-

¹³¹⁵ Trach – stary ród śląski herbu Trach (Smok), znany i w Polsce, dzielący się na liczne linie. Na Górnym Śląsku znany od połowy XV w., siedzibą rodową było Brzezie lub Brzeźnica k. Raciborza, oraz Stare Gliwice (dlatego występują również pod nazwiskiem Starogliwiczki). Jan (Janusz) Trach był właścicielem Sośnicowic k. Gliwic.

¹³¹⁶ Blacha – stary ród górnośląski herbu Budwicz, dzielący się na dwie linie: z Łubia k. Gliwic i z Rybnej k. Tarnowskich Gór. Anna Trach posiadała Pilchowice k. Gliwic.

¹³¹⁷ Nie należy chyba uznać jako gatunek ptaka. Prawdopodobnie wszystkie ptaki drapieżne, ułożone do polowań, nazywano jastrzębiami.

¹³¹⁸ Bartosz Bieniecki – szlachcic polski z okolic Wielunia.

¹³¹⁹ Zob. wyżej.

pinskiego¹³²⁰ u mnie kupił, odpowiednią umowę spisał pod sygnetami uczciwych rycerskich ludzi, potwierdzoną przez urzędowy dokument, a on [z tej umowy] nic nie uczynił [zapłacił?] i mnie szkody i straty przyniósł. Liczę kary 1000 talarów, 1 talar po trzy wiardunki [groszy], połowę do kamery Jego Cesarskiej Miłości a połowę dla mnie, aby przed najbliższym sądem się rozliczył. Dan w Opolu, we wtorek po św. Wawrzyńcu roku 1573.
[s. 236]

37.

Obwinieni Mikulasse Borynskeho proti Hanussowi Czornberkowi

Ja Mikulass Borynsky Zostropicz ana krasniczke kuźniczy was Urozeny Pane Hanussy Czornberk z Gałowicz awkomornie winim, budaucz Ja u Pana Girzika Ptakowskeho w Suche na Posedzeni, nemagicz odemne ziadne Przyczyny wam dane mne ste hanebne słowa, zie nerhl [?] to Chui kilkonaste kratt w Przitomnosti dobrych Lidi Rytirskych Zadawali, ýktomuste kordu namne dobyli, ana mieste, budaucz wmuče a Pokogne Zemi Uderzyli, Nebudaucz wam nicz winen, Protoż Pro wasse Przedsebrani Zumyslne, oPomenuicz wy rzad aPrawo Pokładam sobie Pokuty gedno Sto Hrzýwen Abysste mi Przy neyPrwniegssym Saudu Zemskem toho wsseho Prawi byli. Datt. Woppoli ut. Supra [we sstwrtek po Swatym Michale Letha 1573].
[s. 257]

37.

Skarga Mikołaja Boryńskiego na Janusza Czornberga
[Opole, 1.10.1573 roku]

Ja, Mikołaj Boryński z Ostropic na Kraśnickiej Kuźnicy¹³²¹, oskarżam was urodzony panie Januszu Czornberg z Gałowic w Komornie¹³²², że będąc ja u pana Jerzego Ptakowskiego w Suche¹³²³ na posiedzeniu, nie mając z mojej strony żadnego powodu, mnie tymi haniebnymi słowami mówił że „Nehrl” [?], to chuj, kilkanaście razy w obecności uczciwych ludzi szlacheckich, dobył na mnie kord i uderzył, nie będąc jemu nic winien. Dlatego żądam kary 100 grzywien na najbliższym posiedzeniu sądu ziemskiego. Dan w Opolu jak wyżej [w czwartek po św. Michale roku 1573].

1320 Krupski Młyn?

1321 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16; TŻ, KW, dok. nr 15, 16, 17, 40; Kraśnicka Kuźnica – Krośnica k. Strzelec Opolskich.

1322 Komorno k. Koźła.

1323 Sucha k. Strzelec Opolskich.

Obwinieni Bernarta Makoweczkeho
proti Stankowi Kaczowi a Blasskowi Nestroyowi

Ja Bernartt Makowieczky a WMakowczycznych winim tie Staniku Kaczu
atebe Blassku nestrogi, a to stoho zieste nam wpađ Uczynili nagruntt nass
wlastni asyrotkom tych dobytek senam Zayimowali, aPotom Zeymucz ten
dobytek, Nadalstem howa Zayimowati, awysto se mezy Nagmuta nassym
obchazelj mno ste aPoddanego meho bilj, aMordowalj Hanebnych slow
ste mi nadalj, Kczemu ste Zadneho Prawa niemielj oPowrhnuć rząd
a Prawo, A Pro takowy Pych a Zaumyslność, kteryste mi Uczynilj, sobie
na was trzi Sta Hrzywen Pokutty Pokladam, aby ste mi Przy neyprwssym
Saudu stali odPowiadali, a stoho Prawi byli, A Pro Lepssy duowiernost
ktomu Obwinien Sekretť sem swuy Przidawil,. Datt. W Makowczicznych
wutery den Offierowani Pana Krysta do chramu Lettha 1574.
[s. 280]

Skarga Bernarda Makowieckiego na Stanka Kacza i Błażka Niestroja
[Makowczyce, 2.02.1574 roku]

*Ja, Bernard Makowiecki w Makowczycach¹³²⁴, oskarżam ciebie Stanku Kaczu
i ciebie Błażku Niestroju¹³²⁵, że napadliście na mój własny grunt, sierotom siano
zajęliście, a potem bydło zajęliście, z dzierżawcami naszymi [źle] obchodziliście
i poddanego mojego biliście i mordowali, haniebných słów nadali, do czego nie
mieliście prawa. Za ten napad i straty, które uczyniliście, żądam od was 300 grzy-
wien, abyście stanęli na najbliższym sądzie. Dla lepszej wiarygodności na skardze
przystawiam swój sygnet. Dan w Makowczycach, we wtorek dzień Ofiarowania
Pana Chrystusa w świętyni roku 1574.
[s. 280]*

Obwinieni Ssymka klempka y na mistie Otcze gehu,
proti Witkowi Hanuzłowi

Ja Ssymek klempka zbudzowa Zotczem swym winim was Witku Hanuzli,
yakoż sy nam Zastupil nadobrowolney dracze wden Swatey Barbory,
Gwaltu wdał abiti gsty nas chtiel, A Mychmy tobie z drugi ustupili,
a Polem sme ssli do Gorzowa na Jarmark, chticz stobau Pokoy mitj wedle
slibu Zawazani ktorechmy mielj Zaurzade, abych my wmcuze a wPokogj
stali, Aż do rozeznanj, atys nam Zaste Padneho Zastupil sPomoczniki

1324 Makowiecki – szlachta herbu Pomian, prawdopodobnie przybyła na początku XVI w.
z Polski, nazwisko pochodzi od miejscowości Makowczyce k. Lublińca. Bernard Mako-
wiecki (zm. ok. 1580 r.) był właścicielem Makowczyc.

1325 Wolni chłopci.

swymi na Pana Gorzowskeho Gruntie, y zbiles nas aPomordował, aczo meho otcze za mrtwe wzato, atys kazal awolal bigte azabigte zdradcze azlodiege, ya wtom utiekati sem Jal, rozPamatawssy se na ten slib, y otcze sweho odstaupil, atys Potomnie kazal witku hanuzli, Aby mne Honilj, abilj y Zamordował, azato sobie Pokladam sskod a Utrat y czos otczy meho PrzyPrawil wchromotu y wglicisotu czo ne bude sobie na tebie narzykal, y do smrti imito sskoditi bude, yako Piett Sett Hrzywen abys mi steho był Praw Przed Przysslym Saudem.

[s. 282]

39.

Skarga Szymka Klempka w imieniu ojca, na Witka Hanuzla
[brak daty]

Ja, Szymek Klempka z Budzowa¹³²⁶ z ojcem swoim, oskarżamy was Witku Hanuslu¹³²⁷, że na publicznej drodze, w dzień św. Barbary, zastąpiliście nam drogę i chcieliście nas bić. A myśmy wam z drogi ustąpili i polem poszliśmy na jarmark do Gorzowa¹³²⁸, chcąc mieć z tobą spokój, zgodnie ze ślubowaniem, które w urzędzie złożyliśmy, że będzie aż do wyroku między nami spokój. A tyś nam znów z pomocnikami swoimi zastąpił drogę na gruncie pana gorzowskiego¹³²⁹, zbiles nas i poturbowałeś tak, że mego ojca wzięto za martwego, a tyś kazał i wołał „bijcie i zabijcie zdrajców i złodziei”, ja z uwagi na te ślubowanie uciekłem. Ojca swojego zostawiłem. A potem ty Witku Hanuslu kazałeś mnie gonić, bić i zamordować. Za te szkody i straty, żeś ojca mego przyprawił o kalectwo, aby na ciebie nie narzekał [nie przeklinał ciebie], i do śmierci będzie ci szkodził, żądam 500 grzywien [odszkodowania] i stawienia się na najbliższy sąd.

[s. 282]

40.

Obwinieni Kuzników Domeczke Kuznicze
proti Mataussowi Sstolczowi

My N.N. dymarze akowarze domeczke Kuznicze, winime Urozeneho Pana Matausse Sstolcze Z Gostomky ana Wernerssdorffu zie gest nam Naczaste Prožby anaPominani Nasse Pokud gesstie statek domeczky wnagmu drziel, Podle Prawa aobyczege kuzniczkeho, Zawiernu dczeleho roku Robotu nassj gemu uczynieniu, Cziasu adni nam sPrawedliwie Powinnych, kukterym sme sobie dawno, Riadi kameni y uhli z Welkym Nakladem byli Przyhotowalj a swesti dali, Nikoli wyrobiti dopustiti nechtiel, Nybrz kdykoli wada była, tehda sme gemu robiti, anasse

1326 Wolny chłop z Budzowa k. Olesna. Zob. TŻ, KZ, dok. nr 15, 17.

1327 Wolny chłop, prawdopodobnie również z Budzowa.

1328 Gorzów Śląski – miasteczko k. Olesna.

1329 Adama Frankenberga z Proślic k. Kluczborka.

zhotowane weyss dotczene Uhli Rudu y gine Potrzeby zanechati, A tak daremnie Lezycz se Pokażyti musyly, tudy sme my chudy Robotniczy kwelkym sskodam autratam dluhom Przygiti, Ktomu ste nau Ze Psoty [?] y hladu z Žienami y sditkami nassymi Namrzyti smeskli, Protoż aby nam dotczeny Pan sstolcz Przy neyPrwniegssym Saudu Zemskem, Pod Pokutu dwu Sett Hrziwen, stoho odPowidał aPraw był, Stalo se wdomeczku w Pondieli den Swateho Pawła Nawieru obraczeni. Lettha 1574.
[s. 298]

40.

*Skarga kuźników Domeckiej Kuźnicy na Mateusza Stolza
[Domecko, 25.01.1574 roku]*

*My, NN dymarze i kowale Domeckiej Kuźnicy¹³³⁰, oskarżamy urodzonego pana Mateusza Stolza z Gostomki na Bernacicach¹³³¹, że w czasie gdy posiadaliście w dzierżawie majątek domecki, pomimo naszych częstych próśb i przypomnień, zgodnie z prawem i zwyczajem kuźnickim [gwarkowskim], podpisano umowę [regulującą pracę w całym roku], czas i dni nam sprawiedliwie należących, na które już wcześniej z wielkim nakładem przygotowaliśmy i zwieźliśmy kamienie [rudę] i węgiel, nie pozwoliliście nam pracować, ale kiedykolwiek woda była, musieliśmy robić dla was, a nasze wcześniej przygotowane rudy, węgle i inne potrzebne rzeczy pozostawić i tak leżące uległy niszczeniu. Dlatego my, biedni robotnicy, zostaliśmy narażeni na wielkie szkody, straty i długi, doprowadzając nas z żonami i dziećmi naszymi do głodu i śmierci. Dlatego żądamy kary 200 grzywien i żebyście stanęli przed najbliższym sądem ziemskim. Stało się w Domecku, w poniedziałek w dzień Nawrócenia św. Pawła 1574 roku.
[s. 298]*

41.

*Obwinieni Knieze Jana Opatte Libissowskeho
proti Lidem a wssemu gmenu wsy Kerpnie*

My Johannes zbożeho Przezrzeni Oppatta Pan Knizieżyho Nadani klastera Libissowskeho winime was Robotni lide zKerpnie sPrzyczyny teŹ sie sto nam wod mnoha Lett zupełnych Robott czyniti zanedbawate, Anas proto knemalym sskodam przywozugete, Protoż sobie Zaty sskody Pokladame piet Sett złattych czerwonych. Azieby to nam stoho prawi byli PrzŹ neyprwniegssym Saudi který drżan bude zde Woppoli aneb WRatiboržŹ pro Lepsy toho duowiernost swe Sekret nasseho

1330 Domecko k. Opola.

1331 Stoltz – stary górnośląski ród pochodzący z księstwa niemodlińskiego, siedzibą rodową była Gostomia k. Prudnika. Mateusz Stoltz był dzierżawcą Domecka, a później właścicielem Bernacic k. Głubczyc w księstwie opawskim.

Oppatstwi ktomu Obwinieni Przýdawilj. Datt. woppoli 3 dne Miesycze
Julý Lettha panie 1574.
[s. 325]

41.

*Skarga księda Jana opata lubiąskiego na ludzi
i cały gmin [wszystkich mieszkańców] wsi Kierpień
[Opole, 3.07.1574 roku]*

*My, Jan z bożego przeznaczenia opat pan [z] książęcego nadania klasztoru lubiąskiego¹³³², oskarżam was pracowici ludzie z Kierpnia¹³³³, z tej przyczyny, żeście nam od wielu lat nie odrabiali pańszczyzny i przez to naraziliście nas na niemałe szkody, które obliczamy na 500 złotych czerwonych. Żądam, abyście wytłumaczyli się z tego na najbliższym sądzie, który odbędzie się w Opolu lub Raciborzu. Dla lepszej prawdziwości, sygnet naszego opactwa odcisnęliśmy na tym oskarżeniu. Dan w Opolu, 3 dnia miesiąca lipca roku Pańskiego 1574.
[s. 325]*

42.

Obwinieni Waczlawa Worffa proti Jan Girzykowi z Redderu

Ja Wacław Worff zkopenicz awWielowsy winim Urozeneho Pana Jan Girzyka z Redderu Swobodneho Pana NaFrydlantie Seydenbergu tossku apyskowiczch, zie gest Lonskeho roku bez wssy slussney Przyczyny Janka diediczo meho wiezyl wneslussnym anenalezýtim wiezeniu, až gemu nohy uhnegil, až odotho hned umrzel. A Protoż Pro takowe gehu neslussne anenalezýte Przeczýnieni nanim sobie naprawy Ziadam trzysta Hrzywen grossy Czeskich Pocztu Slezskeho. Też zieby to bratrom gehu vlastnim Maczkowi Petrowi Grzegorzowi naprawil Pieti Sty Hrzywnami grossj Czeskich Pocztu Slezskeho stoho Ziebymi Prawo byl, aodprodal [odpordal ?] Przed gegich Mil. Panem Heýtthmanem aPany Saudczy Przyneyprwssym Saudu Zemskym. Datt. ut Supra [den Swatte Jadwiky Lettha Panie 1574.]
[s. 366]

42.

*Skarga Wacława Worffa na Jana Jerzego z Reddernu
[15.10.1574 roku]*

Ja, Wacław Worff z Kopienic a w Wielowsi¹³³⁴, oskarżam urodzonego pana Jana Jerzego z Reddernu, wolnego pana na Frydlandzie, Seidenbergu, Toszku i Pysko-

1332 Jan, opat klasztoru w Lubiążu na Dolnym Śląsku. Zob. TŻ, KW, dok. nr 26.

1333 Kierpień k. Prudnika był własnością klasztoru w Lubiążu.

1334 Worff – stary ród górnośląski nieznanego herbu, znany od XV w. Siedzibą rodową były Kopienice k. Gliwic. Wacław Worff był właścicielem Wielowsi, połowy Jaśkowic i Rzeczyc k. Gliwic.

wicach¹³³⁵, że tego roku bez jakiegokolwiek przyczyny, Janka mojego dziedzicznego [poddanego] uwięził w niesłusznym więzieniu, aż jemu nogi zgniły i od tego szybko umarł. Dlatego, z powodu tych niesłuszných i bezprawnych poczynañ żądam odszkodowania 300 grzywien groszy czeskich liczby śląskiej, a także braciom jego własnym: Maczkowi, Piotrowi i Grzegorzowi odszkodowania 500 grzywien groszy czeskich liczby śląskiej i żebyś odpowiedział przed Jego Miłością starostą i panami sędziami na najbliższym sądzie ziemskim. Dan jak wyżej [w dzień św. Jadwigi roku Pańskiego 1574].

43.

Obwinieni Gierky Turskey a Synow gegi
proti frydrychowi, Janowi Sspiglom a Waczlawowi Wysoczchemu

Ja Gierka Turska y z Syny swymi z Turzÿ a w Turzÿ Winime was Urozeni Pani Frydrychu a Jane Sspiglowe a Pane Waczlawe Wysoczky ato stoho Zie ste Przyssly namuy Ubohy Duom Poczeme wony hledagicz Synow mych chticz mi ge Pobiti aPomordowatj awoni na ten czas doma nebyli. Atu ste se Potom do domu dobywalj oknaste Zwybigelj, Psaste mi Zabili. APotom Zwybigegicz okna Zdobytymi kordy w oknich ste sedieli Prawicz tak bronte se kurwy y Ze Zlodiegmi y Newieducz Ja kdesem se Podieti miela y utekla sem do Makowicz dogmowssy Przed wami Awyste tam Potom czynili aswu wuoli Prowozowalj taczto se wam Libilo a Podobalo. Magicz nanas Urzad aPrawo gestli Snowam byli czowinni Pro takowy Pych a Zaumyslnost kteryste nam Uczynilj sobie nawas Padesate Hrzywen Pokuty Pokladame, Abyste nam Przÿ neÿprwssym Saudie Zemskem stali odpowidalj astoho Prawi byli Tomuz Naswidomi. Datt. w Turzy wesstwertek Powssech Swatych Letha 1574.
[s. 382]

43.

Skarga Gierki Turskiej i jej synów
na Fryderyka i Jana Spigłów oraz Waclawa Wysockiego
[Turza, 4.11.1574 roku]

Ja, Gierka Turska ze swoimi synami z Turzy i w Turzy¹³³⁶, oskarżamy was, urodzeni panowie Fryderyku i Janie Spigłowie¹³³⁷ i panie Waclawie Wysocki¹³³⁸ o to, żeście

1335 Redern – ród przybyły w XIII w. z Łużyc na Dolny Śląsk. Na Górnym Śląsku dzielili się na dwie linie: strzelecką i krapkowicką. Jan Jerzy von Redern otrzymał tytuł wolnego pana (barona) na Frydlandzie i Seldenbergu w Czechach. Na Górnym Śląsku posiadał Strzelce Opolskie, Toszek i Pyskowice.

1336 Turscy z Turzy k. Dobrodzienia – początkowo wolni chłopci, później nobilitowani.

1337 Spigel – ród pochodzący z Miśni osiadły na Dolnym Śląsku w XIII w. Siedzibą rodową były Baldwinowice k. Namysłowa. Jan Spigel w 1563 r. kupił od Walentyna i Waclawa Wysoczych Zębowice k. Olesna.

1338 Wysocki – ród nieznanego herbu pochodzący z Wysokiej k. Strzelec Opolskich. W 1. połowie XVI w. sprzedali Wysoką i kupili Zębowice k. Olesna, które sprzedali Spigłom.

naszli na mój ubogi dom, szukając moich synów, chcąc ich pobić i zamordować, a w tym czasie ich nie było w domu. A potem do domu wtargnęliście, okna powybijali, psa zabili, a potem usiedli z kordami w wybitych oknach mówiąc: „brońcie się kurwy i złodzieje”.

Ja nie wiedząc co miałam począć, uciekłam przed wami do wsi Makowczyce¹³³⁹, a wy tam [w domu] „czynili swoją wolę”, zabrali co się wam podobało. Jeżeli byliśmy wam coś winni, to macie [do tego] urząd i prawo. Za ten napad, którego nam uczyniliście, żądamy 50 grzywien kary, abyście na najbliższym sądzie ziemskim za to odpowiedzieli. Dan w Turzy, w czwartek po Wszystkich Świętych roku 1574. [s. 382]

44.

Obwinieni Lidi zWalecz proti Franczowi Ssweinochowi

My wssechen Gmen wsy Walecz stoho was Urozeny Pane francz Ssweinoch zkolbnicz Zastawni drzyteli naWalczych Winime, zie ste nam Pastwisko Rzeczene trztianu ktereho sme ZaPrzadesslych Panuow bezewssy Przekazky sPokognie y Lesem ZaPamietjt Lidske używajł aPlatt stoho klasteru Czarnowunskemu ażdo tiech czasuow sprawowajł odniali. Druhe zieste Olssynku ktera mezy Polem nassym Leży ktere sme tez wsseljyak w uPokogj za Przedkuw nassych aPamieti Lidske w używani byli, wyrubati dali. A Protoż Abynam Przjy nejprwniegssym Saudu Zemskemu stali odpowidał aPrawi byli. Datt. to Obwinieni Woppoli den Swatteho Sstiepana Lettha Pane 1574.

[s. 402]

44.

Skarga ludzi z Walców na Franciszka Szwejnocha

[Opole, 26.12.1574 roku]

My, cały gmin wsi Walce¹³⁴⁰, oskarżamy was urodzonego pana Franciszka Szwejnocha z Kolbnic¹³⁴¹, zastawnego właściciela [dzierżawcę] Walców, że nam zabraliście pastwisko zwane „Trzciana” z lasem, które używaliśmy za poprzednich panów, jak pamięć ludzka sięga i za które płacimy klasztorowi czarnowąskiemu.

Po drugie: kazaliście wyrąbać olszynkę, która między polami naszymi leży, którą za przodków naszych, jak pamięć ludzka sięga, w pokoju używaliśmy. Dlatego żądamy, abyście odpowiedzieli nam na najbliższym sądzie ziemskim. Dano tę skargę w Opolu, w dzień św. Szczepana roku Pańskiego 1574.

[s. 402]

1339 Makowczyce k. Dobrodzienia.

1340 Walce k. Krapkowic.

1341 Szwejnoch – właściwie Schweinoch, była to górnośląska linia z Chełmca (Kolbnic) koło Jawora znanego dolnośląskiego rodu Schweinichenów ze Świdnicy i Świn. Franciszek Szwejnoch z Chełmca dzierżawił Walce od klasztoru czarnowąskiego.

Obwinieni Blažka Sstiepana proti Michalowi Wolnemu sPruskowa

Ja Blazek sstiepan z Pruskowa winim Namistu Manželky swe, Michala wolneho zPruskowa zstrany dwu diluw Roli, gedneho ktery uwsy Podle folwarku gehu leży adruheho od Rzeky rzeczeny Libawy. Ktereste dily Manželcze me Po Nebosstyku Mikolassowi Czewlowi Otczy gegi Zawlastni otczyznu Podle dılczyho Listu gehu Slawno asPasytedlno Pamieti knizietta Hanusse dostali Aprotož aby mi Przy Neyprwniegssym Sauddu Zemskym stal aodpowıdald aPrawo byl. Tomu na swıedomı nemagicze Sekretu sweho Przyprosyl sem Urozeneho Pana Gındrzychu Warlowskeho zWarłowa na Warłowie zie ktomu obwinieni Sekrett swuy, sobie a Erbom swy bez sskody Przýdawıl. Datt. wopoli wesstwertek po S. Frantıssku Lettha 1575.

[s. 444]

Skarga Blažka Szczepana na Michała wolnego z Pruskowa¹³⁴²

[Opole, 6.10.1575 roku]

Ja, Blažek Szczepan z Pruskowa¹³⁴³ w imieniu swojej żony, oskarżam Michała wolnego z Pruskowa w sprawie dwóch działów pola, jednego leżącego koło wsi obok jego folwarku, a drugiego nad rzeką zwaną Libawa. Działy te przysługują mojej żonie po zmarłym jej ojcu Mikołaju Czewlu¹³⁴⁴, jako własną ojcowiznę, według dokumentu podziału spadku wystawionego przez świętej pamięci księcia Janusza¹³⁴⁵. Dlatego żądam, aby na najbliższym sądzie ziemskim odpowiedział. Nie mając własnego sygnetu, poprosiłem urodzonego pana Henryka Warłowskiego z Warłowa¹³⁴⁶, aby na skardze odcisnął swój sygnet, sobie i potomkom swoim bez szkody. Dan w Opolu, w czwartek po św. Franciszku roku 1575.

[s. 444]

Obwinieni Mikulasse Borynskeho proti Kassparowi Czornberkowi

Ja Mikulass Borynski zostopicz ana krasniczkey kuźniczy Winugi Urozeneho pana kasspara Czornberka z Galowicz awgrodisku, zie Synu a Sluziebniku memu dwie Kuzniczy gedne dlıhu druhu kratku nagruntu krasniczkem wzal. Kterych gruntow przedkowe mogi, y Ja

¹³⁴² Sprawa między dwoma wolnymi chłopami.

¹³⁴³ Prusków k. Olesna.

¹³⁴⁴ Czewlej – nazwisko to heraldycy wymieniają jako szlacheckie, jednak prawdopodobnie był to wolny chłop.

¹³⁴⁵ Jana II Dobrego, księcia opolskiego.

¹³⁴⁶ Warłowski – drobna szlachta górnośląska (prawdopodobnie wywodząca się z wolnych chłopów) herbu Kownia (?) z Warłowa k. Lublińca. Henryk Warłowski posiadał część Warłowa.

ponich wzdycky sme až do toho času bez wssech przekażek panow grodiczkych Swobadnie używali.

Druhe žemi Luku namym gruntu poseczy, Seno poddanemu swemu pobrati ado krasnicze zawesti rozkazal, tolkež poddany gehu nagruntu mym naktery sprawedlnost mam na Role wykopali, Aprotož aby mi Przý neyprwniegssym Saudu Zemskem, ktery w Ratiborzy držan bude, stal, odpowidal a zewsseho praw byl. Tomu Naswiedomi Sekret swuy vlastni ktomu Listu semprzitislal. Dan W Opoli w utery po Swattem Frantissku Lettha 1575.

[s. 448]

46.

Skarga Mikołaja Boryńskiego na Kaspra Czornberga
[Opole, 11.10.1575 roku]

Ja, Mikołaj Boryński z Ostropic na Krośnickiej Kuźnicy¹³⁴⁷, oskarżam urodzonego pana Kaspra Czornberga z Gałowic w Grodzisku¹³⁴⁸, że synowi i pracownikowi mojemu zabraliście dwie kuźnice: jedną „Długą” a drugą „Krótką”, leżące na gruncie krośnickim. Gruntów tych, przodkowie moi i ja po nich, zawsze aż do tego czasu, używaliśmy swobodnie, bez przeszkód ze strony panów grodzickich.

Po drugie: żeście łakę na mym grucie skosili, siano kazaliście swojemu poddanemu zawieźć do Krośnicy¹³⁴⁹, także poddanemu jego kazaliście mój grunt, do którego mam prawo, zamienić na pole. Dlatego żądam, aby na najbliższym sądzie ziemskim, który odbędzie się w Raciborzu odpowiedział. Do tego dokumentu przycisnąłem swój własny sygnet. Dan w Opolu, we wtorek po św. Franciszku roku 1575.

[s. 448]

47.

Obwinieni Kniezie Petra ffararza lezniczkeho
proti Janowi Strzelowi a Poddane gehu

Ja Kniez Petr Cervus ffararz Lezniczky Winugi Urozeneho pana Jana Strzelu zdiessowicz a Na welmirzowiczych y Poddane gehu ze wsy Rokicz zdesatku snepowehe ktery mi pobrali, we rokiczach kterycho desatek ty letta bral snopem bez Przekazky, A tento rok nedbagicze na mnohe Poruczowani gehu Mil. Pana Heytthmana Wrchniho Mloczy pobralj a Zumyslnie ke sskodam a Utratam Przywedli

Neyprwey Winugi o Trzy Maldry rzý,

Druhe Winugi o dwa Maldry owsa,

Trzeti Winugi o trzy stwrtne Pssenicze,

1347 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16; TŻ, KO, dok. nr 37; TŻ, KW, dok. nr 15, 16, 17, 40.

1348 Grodzisko k. Strzelec Opolskich. Zob. TŻ, KO, dok. nr 46; TŻ, KW, dok. nr 40).

1349 Krośnica k. Strzelec Opolskich.

Sstwrte Winugi o ssest stwtrnie Geczmienia.

Take Utraty a sskody ktore sem Postupil stawagicze do Oppoli aPosly posylagicze, dwanaste zlattyh Uczyñiti, A protoz abymi stoho Przy neyprwniegssym Saudu Zemskim odpowidalj aprawi byli. Datt. to obwinieni w Lezniczy 9 Die Octobris Lettha 1575.

[s. 470]

47.

*Skarga księdza Piotra proboszcza leśnickiego
na Jana Strzelę i jego poddanych
[Leśnica, 9.10.1575 roku]*

Ja, ksiądz Piotr Cervus proboszcz leśnicki¹³⁵⁰, oskarżam urodzonego pana Jana Strzelę ze Zdieszowic na Wielmierzowicach¹³⁵¹ i poddanych jego ze wsi Rokicie, o zabraną mi dziesięcinę snopową w Rokiciach¹³⁵², które do tej pory brałem bez przeszkód, a w tym roku, nie bacząc na zgodę pana starosty zwierzchniego, wymłócono, z moją szkodą i stratą:

Najpierw winię o trzy małdry żyta,

Drugie, winię o dwa małdry owsa,

Trzecie, winię o trzy sztwiertnie pszenicy,

Czwarte, winię o sześć sztwiertni jęczmienia¹³⁵³.

Te straty i szkody, które doznałem, a także [koszty] przyjazdu do Opola [do urzędu] i wysyłając upomnienia, czynią 12 złotych. I dlatego żądam, aby na najbliższym sądzie ziemskim odpowiedzieliście. Dano tę skargę w Leśnicy, 9 dnia października roku 1575.

[s. 470]

48.

*Obwinieni Hrzehorze Ssoltysa z Lubrze
Proti Panu Puttowi Purkrabi zDonina*

Ja Hrzehorz Seligman Ssoltis Lubersky AWynim Urozeneho Pana Pana Putu Purkrabiho Zdonina Zie my gest Mymo Rząd a Prawo wPad Uczynil Lydmy A Poddanmy swymi Przygada na grundt A les muoy ktery Przy horach Geho Mil. Czysarske lezy Geho Porubati wysekati A Precz wywesti Dal, Kdez abymy Pan Podle absydu gehu Mil. Pana Heyttmana Zemskeho Przed Neyprw Przyssti Saud Zemsky Tohoto beziestwty Stal A mne ztakowego wPadu a Proczynieny chiehoss sobie

1350 Leśnica k. Strzelec Opolskich.

1351 Strzela herbu Kotwicz – stary górnośląski ród, znany od XIII w., dzielący się na bardzo liczne linie. Jan Strzela pochodził z linii leśnicko-zdieszowickiej wójtów leśnickich. Był właścicielem Zdieszowic, Januszkowic, Wielmierzowic i Rokicia k. Kędzierzyna-Koźła.

1352 Rokicie – obecnie część Raszowej k. Kędzierzyna-Koźła.

1353 Zob. rozdz. „Systemy miar i wag”.

knaPrawie ssesti stý hrzywen Pokutý Pokladam Praw byl, Tomu Na Swiedomy gsem Purgmistra A Radu Miesta Prudnika Jakuoшто na czias Pannow swych Zastawnych Przy Prosyl zie ktomu obwymený memu Sau Peczet Miestsku sobie a Erbuom swym bez sskody Przytiskly a Genz gest datt a Psan w Prudniku w Pondieli Po Nediely Jubilate Leta 1576.
[s. 476]

48.

*Skarga Grzegorza sołtysa z Lubrzy na pana Puttę burgrabiego z Donina
[Prudnik, 25.04.1576 roku]*

*Ja, Grzegorz Seligman sołtys Lubrzy¹³⁵⁴, oskarżam urodzonego pana, pana Puttę burgrabiego. Z Donina [von Dohna]¹³⁵⁵, że wbrew prawu napadł ze swoimi ludźmi i poddanymi swymi, na mój grunt i las, który leży przy górach Jego Cesarskiej Miłości¹³⁵⁶, kazał [las] wyrąbać, wysiec i [drzewo] wywieźć. Chcę, aby zgodnie z zarządzeniem Jego Miłości pana starosty ziemskiego, stanął przed najbliższym sądem ziemskim i mnie z takiego zapłacił 600 grzywien kary. Prosiłem burmistrza i radę miasta Prudnika, jako w tym czasie moich panów zastawnych, aby na skardze tej odcisnęli pieczęć miejską, sobie i potomkom swym bez szkody. Dano i pisano w Prudniku, w poniedziałek po niedzieli Jubilate roku 1576.
[s. 476]*

49.

*Obwinieni Pana Puttę Purkrabiho z Donina
proti Hrzehorzowi Ssoltisý Luberskemu*

Ja Putu Purgrabia z donina z Krasczina Na Masslouwie A dluhich Mostach Wynim hrzehorza Ssoltysa Luberskeho A geho Poddanego który mogim Przodkuom Przysahal y jako Poddany skrz dobra kte wsy dluhomostach drzy holdował mnie Pak mimo Urząd a Prawo holdował Zanechal, gdeż Aby my hrzehorz Selýgman Podle Abssydu gehu Mil. Pana heythmana Zemskeho Przed Neyprw Przysslym Saud Zemsky tohto Knizietstwy stal A mne Ztakoweho w uPadu A Pronenimy wsselyakey gehu statek który w dluhomostých wsy ma Pokuty Pokladam sobie Praw byl. Tomu Na Swiedomý Ktomuto obwinieny Peczet muog sem Przytiskl Genz gest dan A Psan w Weczy Suchy [?] dne 20 July Roku Panskeho [15]76.
[s. 557]

1354 Grzegorz Seligman – wolny sołtys z Lubrzy k. Prudnika. Zob. TŻ, KO, dok. nr 49; TŻ, KW, dok. nr 22, 23.

1355 von Dohna – ród pochodzenia saksońskiego posiadający dziedziczny tytuł burgrabiów. Na Dolnym Śląsku osiedli w XVI w. przedstawiciele linii czeskiej tego rodu. Posiadali również przejściowo majątki na Górnym Śląsku w okolicy Prudnika.

1356 W Moszczance k. Prudnika.

*Skarga pana Putty burgrabiego z Donina na Grzegorza sołtysa Lubrzy¹³⁵⁷
[Rzecz Sucha?, 20.07.1576 roku]*

*Ja, Putta burgrabia z Donina [von Dohna] z Chróścina na Masłowie¹³⁵⁸ i Moszczance [Długie Mosty]¹³⁵⁹, oskarżam Grzegorza, sołtysa Lubrzy i jego poddanego, który moim przodkom przysięgał i posiadał jako poddany majątek w Moszczance, mnie zaś bezprawnie nie chciał hołdować. Chcę, aby mi Grzegorz Seligman, zgodnie z poleceniem Jego Miłości pana starosty ziemskiego, stanął przed najbliższym sądem ziemskim tych księstw i mnie z powodu tego nieposłuszeństwa z wymienionego wszelkiego majątku, który posiada we wsi Moszczanka ma ponieść karę. Do skargi tej pieczęć moją przycisnąłem. Dano i pisano w Rzeczy Suchoj [?]¹³⁶⁰, dnia 20 lipca roku Pańskiego [15]76.
[s. 557]*

*Obwinieni Ssołtysuw a Wolnych w Panstwi Lublinskiem
proti Jakubowi z Ssporwaynu*

*My Ssołtysy a wolny w kragi lublinskim Winime was Urozeny Pane Jakube z Sporweynu etc. Zie gste nas mimo Priwilegia nasse spisanny ne Powinnymy stiezowalj a skrzto ste nas Przy Prawilj we sskodu weysse 207 R.[enski]. Item zie gste z Martina Ssołtysa luberzkeho wzałj neslussnie Pokuty 15 sstwert[ni] owsa Po 1 R.[enski] [...] 15 R.[enskich]. Item z Jana Ssołtysa Borowskeho wzałiste neslussnie pul maldru owsa za 6 R. Item Zie gste Blasskowi Ssołtysowi Kochanowskiemu bezewsse Przyczeny wżaly 5 ss. Płodu Po 1 R. 6 gr[ossy] a Pul sstok Po 2 R. a Zbirky na wognu, toho roku [15]76 1 R. Uczeni toho wsseho 8 R. 20 gr. Abyste nam Ztoho wsseho PrzyneyPrwnegssym Saudu Zemskym Prawy byli. Dano obwinieni 9 dne Octobris Leta [15]76.
[s. 579]*

*Skarga sołtysów i wolnych [chłopów] w państwie lublinieckim
na Jakuba ze Sporweinu
[9.10.1576 roku]*

My, sołtysi i wolni [chłopi] w ziemi [kraju] lublinieckim, oskarżamy was urodzony panie Jakubie ze Sporweinu etc.¹³⁶¹, że pomimo posiadanych przez nas spisa-

1357 Zob. TŻ, KO, dok. nr 48; TŻ, KW, dok. nr 22, 23.

1358 Chróscin i Masłów – miejscowości na Dolnym Śląsku w księstwie oleśnickim.

1359 Moszczanka k. Prudnika – stara nazwa Długie Mosty (Langenbrück).

1360 Miejscowość niezidentyfikowana – być może Sucha Rzeką na terenie Dolnego Śląska.

1361 Sporwein (Sparwein) – ród pochodzący z Prus Wschodnich. Na Górnym Śląsku w połowie XVI w. osiadł Jakub von Sporwein. Był właścicielem państwa lublinieckiego oraz współwłaścicielem (z żoną) Wodzisławia Śląskiego.

nych przywilejów obciążyliście nas [niesłusznymi] powinnościami, przez co naraziliście na szkody ponad 207 R.[eńskich?]¹³⁶².

Także z Marcina sołtysa lubeckiego wzięliście niesłusznie kary 15 sztwiertni owsa po 1 R[eński] [...] 1 R.

Także z Jana sołtysa borowskiego wzięliście niesłusznie pół małdru owsa za 6 R.

Także Błazkowi sołtysowi kochanowskiemu bez jakiegokolwiek przyczyny wzięliście 5 kop [sstok] narybku po 1 R. 6 gr[oszy], a pół kopy po 2 R. i zbiórkę na wojnę na 1576 roku – 1 R. Czyni to wszystko 8 R. 20 groszy.

[Chcemy] abyście stanęli na pierwszym sądzie ziemskim. Dano skargę 9 dnia października 1576 roku.

[s. 579]

¹³⁶² Zob. rozdz. „Systemy miar i wag”.

KSIĘGI WYROKÓW

[KNIHY NALEZUOW]

KSIĘGA WYROKÓW

[KNIHA NALEZUOW]

Lata 1558–1562

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 127

Zgodnie z przyjętymi granicami czasowymi, z księgi tej wykorzystano tylko okres po nadaniu księstwowi opolskiemu i raciborskiemu Statutu ziemskiego, tj. po 29 września 1562 roku.

1.

Katherzyna Poledniowa Proti Janowi Wachowskemu

Mezy Katherzynu Poledniowu Żialobniczy zgodne Janem Wachowskym obżalowanym zstrany druhe Czo se Posahu A Wyprawę Ktereby Katherzynie z statku Jana Wachowskeho Należeti miała dotycze.

Gich milost Pan heyttman wrchni Pan saudi A Saudcze Wrchniho Saudu w knieżetstwi Oppolskem a Ratiborskem Tey prze Kneyprwssemu Saudu ktery w Oppoli drzan bude Ponieważ obżalowany Nemoczý ste wymluwa odkladosti raczy. Tu strany snassemi potrzebami stati Powinni A Jan Wachowsky Powinen gest to dostatecznie yak Ku prawou za dosti prokazati że Propuszczynu Nemoczý A dopusstieni bozyho stawiti Nemohl. Stalo se w Rattiborzy we strzedu po Wssech Swatych Letha 1562 pod Peczetu Zemsku.

[s. 311–312]

1.

Katarzyna Poledniowa przeciw Janowi Wachowskiemu

[Racibórz, 4.11.1562 roku]

Mędzy Katarzyną Poledniową¹³⁶³ – skarżącą z jednej, a Janem Wachowskim – oskarżonym ze strony drugiej, w sprawie posagu i wyprawy, które należą się Katarzynie z majątku Jana Wachowskiego, Ich Miłość pan starosta zwierzchni, pan sędzia i panowie sędziowie zwierzchniego sądu księstw opolskiego i raciborskiego sprawę [odłożyli] na najbliższy sąd w Opolu, ponieważ oskarżony chorobą się wymówił i prosił o odłożenie. [Sprawa] wymaga obecności obydwu stron, a Jan Wachowski powinien w sposób zadawalający udowodnić, że nie mógł stawić się

1363 Żona wolnego chłopą lub mieszczanina. Z dokumentu wynika, że była siostrą lub bliską krewną Jana Wachowskiego i żąda należnej jej części spadku.

z powodu choroby [i dopuszczenia bożego]. Stało się w Raciborzu, w środę po Wszystkich Świętych roku 1562, pod pieczęcią ziemską.
[s. 311–312]

2.

Stanisław wolny Zgole Proti Petrowi Kossemborowi

Mezj Stanislawem Wolnym Zgole Zialobnikiem Zgedne Petrem Kossemborem obzalowanym Zstrany druhe Czo se role wolne osazeni Zahradnikiem Lesuow Kopaniu Y pospolu grunti magi dotycze Geho milost Pan hayttman wrchni Pan sudi A Saudczy wrchniho Saudu wKnizetstwi Oppolskem a Ratiborskem Po wysssseni tey prze y toho wsseho czoz od stran Prokazowano Powazywsse Mezj stranami Nalezati raczy, Poniewadz ta prze oczwiteho ohladani potwrzebuge Na dalsse stranam A przy porowniti stron A kdyby to letnim czasem dobrze a slussnie zPatrzeno byti mohlo, Magi Pan Sudi, Pan Kanczlerz Zemsky Pan Jan Krzydłowsky Pan Jan Szczepanowsky Pan Waczlaw Czebulka A Pan Jan Kokorz przez odzimu heyttmana a nektere Starsse zRytirstwa Krage Oleskeho Na ta mista ocz czyniti gest sgeti swiedky slyseti ohledati. Tie strany swssemi potrzebami stati A Po Wyslssseni prze mistneho Nalezu nas Narzizeni oczekowati Atak czo skrze Nadepsane Saudcze Zemske prw A wypowiedeno bude to Zobu stran zdrzeti A Natom Pozustati Powinni budu A Ponewadz takto A dann genz wtey wsy goli diediczstwi swe nema Tolkoż se ma ktomu czasu do Gole nagiti dati Aczoztou gednano bude przesluchati tak aby se y gemu w niczem neublizielo. Stalo w Ratiborze w Pondieli przed Swatym Martinem Letha 1562 Pod peczeti Zemsku.

[s. 327–328]

2.

Stanisław wolny z Goli przeciw Piotrowi Koszembarowi
[Racibórz, 9.11.1562 roku]

Między Stanisławem wolnym z Goli – skarżącym¹³⁶⁴ z jednej, Piotrem Koszembar¹³⁶⁵ – oskarżonym ze strony drugiej, w sprawie wolnego pola osadzonego zagrodnikiem, karczowania lasu i posiadania wspólnych gruntów, Jego Miłość pan starosta zwierzchni, pan sędzia i sędziowie zwierzchniego sądu księstw opolskiego i raciborskiego, po wysłuchaniu tej sprawy przedstawionej z obu stron, raczył po stanowić, że ponieważ sprawa ta wymaga obejrzenia na miejscu [wizji lokalnej] i porozumienia stron, dlatego może być rozpatrzona w porze letniej. Dlatego mają przed zimą [pojechać] pan Sędzia, pan kanclerz ziemski, pan Jan Krzydłowski,

1364 Stanisław – wolny chłop z Goli k. Olesna.

1365 Koszembar (Koschembar) – szlachta oleska herbu Doliwa. Piotr Koszembar był właścicielem części Zdziechowic i dzierżawcą Goli k. Olesna oraz Przedmościa w ziemi wieluńskiej.

pan Jan Szczepanowski [Żyrowski], pan Wacław Czebulka i pan Jan Kokorz¹³⁶⁶ i niektórzy starsi szlachty ziemi [okręgu] oleskiej sprawdzą na miejscu i przesłuchają świadków. Tam obydwie strony ze wszystkimi potrzebnymi [dokumentami i świadkami] mają się stawić i po wysłuchaniu miejscowego wyroku ogłoszonego przez sędziów ziemskich obie strony powinny przyjąć i na tym powinni pozostać. A ponieważ [oskarżony] w tej wsi Goli majątku dziedzicznego nie ma, a tylko dzierżawi, dlatego będzie [jeszcze przed wyrokiem] przesłuchany, tak aby nic na tym nie stracił. Stało się w Raciborzu, w poniedziałek przed św. Marcinem roku 1562, pod pieczęcią ziemską.
[s. 327–328]

3.

Ssoltysy A lide Zwrbi Proti Gindrzychowi Wrbskemu

Mezy Ssoltysy A lidem Zwrbi Zialobniki Zgedne Gendrzechem Wrbskym obzalowanym Zstranŷ druhe, Czose listu A Nadani Na Ssoltystwo nebosstika Gindrzycha Wrbskeho dotyczy Gich milost Pan Heyttman Wrchni Pan Saudi a Saudczy wrchniho Saudu w Kniżatstwi Oppolskem A Ratiborskem Teŷ Prze kneŷprwssemu Saudu Wrchnimu ktery w Oppoli drżan bude odkladati raczy Tu Ssoltes A lide zwrbi. Tudeŷ ŷ odporni strana prze neŷprwssym Saudu Zemskym stupiti magi yak sau byli od Nebosstika Otcze Wrbskich tekdiz [?] take y za Materze a Bratrzy starszych Gindrzycha Wrbskeho zstrany toho Ssoltystwa A Robott Zachowani A tu dalssyho nalezu neb nauczeni orzekowati A Mezŷ tim czasem lide zwrbi Prwustegnu to chowiti A robiti yak sau aŷ Posawad robili Aŷ do neŷprwnu tey prze. Stalo se Ratiborzy ut Supra [Autery przed Swatym Martinem Letha 1562].
[s. 332]

3.

Sołtysi i ludzie z Wierzbi przeciw Henrykowi Wirbskiemu
[Racibórz, 10.11.1562 roku]

Między sołtysami i ludźmi z Wierzbi¹³⁶⁷ skarżącymi z jednej, a Henrykiem Wirbskim¹³⁶⁸ oskarżonym ze strony drugiej, w sprawie dokumentów i nadań na sołectwo zmarłego Henryka Wirbskiego¹³⁶⁹, Jego Miłość pan starosta zwierzchni, pan

1366 Członkowie komisji sądowej: Jan Krzydłowski – prawdopodobnie właściciel Zwozu k. Lublińca, Jan Żyrowski – właściciel Szczepanowic k. Opola, Wacław Czebulka herbu Starykoń, starosta okręgu oleskiego i Jan Kokorz herbu Kur – właściciel Kamieńca k. Gliwic.

1367 Wierzbie k. Lublińca.

1368 Wirbski – górnośląska szlachta herbu Lis, prawdopodobnie polskiego pochodzenia, siedzibą rodową były Wierzbie k. Lublińca, znana od XV w. Henryk jun. Wirbski był właścicielem również Rusinowic i Kochanowic k. Lublińca.

1369 Henryk sen. Wirbski.

sędzia i panowie sędziowie zwierzchniego sądu księstw opolskiego i raciborskiego, sprawę tę odkładają na najbliższy sąd zwierzchni, który odbędzie się w Opolu. Tam sołtys i ludzie z Wierzbi oraz strona oskarżona, zmarłego ojca Wirbskich [?] mianowicie matka i starsi bracia Henryka Wirbskiego, w sprawie obciążenia tego sołectwa i pańszczyzny, do dalszego rozpoznania sprawy i [wydania] wyroku lub pouczenia. A tymczasem ludzie z Wierzbi mają zachować [wykonywać] dotychczasowe obciążenia, jak dotąd robili, aż do najbliższej rozprawy w sądzie. Stało się w Raciborzu jak wyżej [we wtorek przed św. Marcinem roku 1562].
[s. 332]

4.

Nauczeni Zygmundowi Gumprechtowi A Poddanym geho
od geho M-ti Pana Heyttmana A Panuow Saudczy dane

Gich Milost Pan Heÿttman wrchni Pan Saudi A Saudczy wrchniho Saudu w Knizetstwi Oppolskem A Ratiborskem Zygmundowi Ssliben rzczenemu Gumprecht Wteÿ rozepřÿ Kteru spod[d]anÿmi swÿmi gma Narzyzeni dawati raczy, Ze Poddanÿch swych ktomu neutiti [?] nema, Aby odnieho statky swe Ktere zdawna obsedieli Kupowali, A kdÿ Kterÿ Znich Statek Proda nema od nich Zadneniho brati, Kromie od Wolnich Ssołtysuow Krczmarzuow A Mlynarzuow Pak Genÿ geho Mil. Czsarske Narzyzeni Robott Swietle Wyslouwge. Stalo se w Ratiborze we sstwrtek po Swatem Martinie Letha 1562.
[s. 341]

4.

Pouczenie Zygmuntowi Gumprechtowi i poddanym jego,
od Jego Miłości pana starosty i panów sędziów
[Racibórz, 12.11.1562 roku]

Jego Miłość, pan starosta zwierzchni, pan sędzia i panowie sędziowie zwierzchniego sądu w księstwach opolskim i raciborskim Zygmuntowi Szlibenowi [Schlieben] zwanemu Gumprecht¹³⁷⁰ w tej sprawie, którą ma ze swoimi poddanymi, ustalają, że nie może do tego zmuszać swoich poddanych, aby kupowali od niego swoje gospodarstwa, które dawno posiadają, a jeżeli który z nich gospodarstwo sprzeda, nie ma od niego niczego brać [niesłusznej opłaty], oprócz wolnych sołtysów, karczmarzy i młynarzy, zgodnie z zarządzeniem Jego Cesarskiej Miłości w sprawie obciążeń i pańszczyzny¹³⁷¹. Stało się w Raciborzu, w czwartek po św. Marcinie roku 1562.
[s. 341]

1370 Schlieben zwany Gumprecht – ród saski osiadły na Dolnym Śląsku w XIII w. Na Górnym Śląsku pojawili się bracia Krzysztof, Zygmunt i Salomon, którzy posiadali m.in. Sławice k. Opola.

1371 Zob. TŻ, RC.

KSIĘGA WYROKÓW

[KNIHA NALEZUOW]

Lata 1573–1599

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 128

5.

Helena Zyrowska a Porucznicy Ditek gegi
Alide z Krosticz

W teŷ Pržy mežy Helenu Zierowsku a Poruczniky Pozustalych Syrotkuw po Nebosstikowi Sewerynowi Czybulkowj Zgedneŷ, Lidmi Z Krosticz Obzialowanymj Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Ziemssŷt Nalezlj:

Poniewadź Zialobniczy to dostatecznie przekazali, Zie Lide ZKrosticz wPosesŷ a Uzywani Heleny Zyrowskeŷ aditek gegj se Zumyslnie a ne naližytie wzetim a Palenim Sena teŷ Lodi y dobytkuw pobranim nad wymierzeni Urzędowe, o Powrhnanŷ Porządek Prawa wlozylj, a wytrznosti se dopustilj, A Zieby gim to od Urzędu powoleno byti mielo, ŷakse wtom hlasyli, neprawedlj, Magj Krosticziane takowe gegich dotczienienj tj kteržj setoho dotykał od Aurzadu Wrchnim trestani byti, A tu sskodu a wtrznost helenie Zyrowskeŷ Patrznaŷti hržiwnami na prawitie. Stalo se w Oppoli we Strzedu po Nedieli Invocavit Letha 1574 Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 37–38]

5.

Helena Żyrowska i opiekunowie jej dzieci a ludzie z Chróścic¹³⁷²
[Opole, 3.03.1574 roku]

W tej sprawie między Heleną Żyrowską i pełnomocnikami pozostałych sierot po zmarłym Sewerynie Cybulce z jednej, a ludźmi z Chróścic¹³⁷³ oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie postanowili:

Ponieważ skarżący dostatecznie udowodnili, że ludzie z Chróścic w majątku [posesji] Heleny Żyrowskiej i dzieci jej celowo i bezprawnie spalili siano, łódzie i zwierzęta pobrali, zakłócili prawo i porządek, dopuścili się przestępstwa i nie udowodnili, jak mówili, że mieli na to zezwolenie urzędowe. Dlatego Chrościanie mają być ukarani przez Urząd Zwierzchni, a szkody wyrządzone Helenie Żyrowskiej wynagrodzone 15 grzywnami. Stało się w Opolu, w środę po niedzieli Invocavit roku 1574, pod pieczęcią ziemską.

[s. 37–38]

¹³⁷² Zob. TŻ, KO, dok. nr 7.

¹³⁷³ Chróścice k. Opola.

Balczer Zawisse agini Gwerkowe Zygmund Nawoŷ

Wteŷ Prŷŷ mezy Balczarem Zawissy y na mistie ginych gwarków Zialobniki Zgedne, Zygmundem Nawogem Obzialowanym Zstrany druhe: Poniewadz Niekterŷŷ gwerkowe Zmoczniwsse tehoŷ Balczara Zawissy, od Zialoby swe odstupili, A Zygmundowi Nawogowi yakŷto kstranie odporni prŷistupicze, Stymŷ Zygmundem Nawogem nicz čzyniti nechti, se Zgewnje slyseti dali, Stim dolozenim, Zie tyŷ Zawisse ne naleŷitie Snimi se obchazeti miel A to se Zwedeni Prŷe a Obwinieni od Obustran kSudu podanych nasslo, Zie se Zobu stran podle Smluw a na to wyssych Urzadowych wypowiedj ksobie nechowali: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezli, zie na takowe Zobu stran podane Obwinieni Strana stranie odpowidati powinni negsau, Apodle prŷedesllych Smluw a Wypowiedj Urzadowych zstrany toho Gysspergu na gruntu maŷo Lhomirskem tyŷ Zygmund Nawoŷ y Zgwerky, wewssech Artikulich a Punktich, yakŷ tyŷ Smluwy to wsobie Ssirzegj obsahugi, se ksebie Zachowati powinni, A Zygmund Nawoŷ List na tenŷ Gyssperg Zniegiczj, podle teŷŷ Smluwy y hned tienŷ gwarkom pddati ma. Aczoŷkolwiek gwarkowe, Zygmundowj Nawoŷowi neb Poddanym gehu, atyŷ Nawoŷ Gwarkom sprawedliwie dluŷen, to sobie oddato we dwanasti Nedielich porŷadz Zbiehlych bez wsse odpornosti Zaplatiti powinni gsau. Stalo se w Strzedu po Nedieli Reminiscere Letha 1574. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 44–45]

Balcer Zawisza i inni gwarkowie, Zygmunt Nawoj

[10.03.1674 roku]

W tej sprawie między Balcerem Zawiszą i w imieniu innych gwarków skarŷżacych z jednej, Zygmuntem Nawojem¹³⁷⁴ ze strony drugiej, poniewaŷ niekŷtórzy gwarkowie, reprezentowani przez Balcera Zawisŷę, wycofali swoje oskarŷzenie i nie poparli Zygmunta Nawoja, z którym nic nie chcą mieć wspŷólnego, co jasno oŷwiadczyli, z tą uwagą, ŷe ten Zawisza niewłaŷciwie miał się z nimi obchodzić i oŷwiadczyli w tej sprawie, ŷe obie strony nie dotrzymywały umowy zatwierdzonej w urŷedzie. Pan starosta i panowie sędziowie uznali, ŷe [w tej sytuacji] obie strony na oskarŷzenia nie powinny odpowiadać. A wedlug zawartych umŷów i dokumentŷów urŷadowych w sprawie „Gynspergu” na gruncie Rozmierki, to Zygmunt Nawoj i gwarkowie powinni postępować wedlug artykułŷów i punktŷów zawartych w umowie. A Zygmunt Nawoj dokumenty na ten „Gyssperg” powinien, zgodnie z umową, natychmiast przekazać gwarkom. A cokolwiek gwarkowie Zygmuntowi Nawojowi lub poddanym jego, albo Zygmunt Nawoj gwarkom, sę

1374 Zob. Tŷ, KO, dok. nr 6.

winni. To powinni w ciągu 12 tygodni wszystko uregulować. Stało się w środę, po niedzieli Reminiscere roku 1574, pod pieczęcią ziemską.
[s. 44–45]

7.

Jurek Janek a Mika Ssoltysy Radunssti
Mikulass, Jan, Walentin a Adam Gossyczssti etc.

W teŷ Pržŷ mezy Jurkem, Jankem, a Miku Ssoltysy Radunskemi Zialobniky Zgedne, Mikulassem, Janem, Walentynem a Adamem Gossyczskymi obzialowanymi Zstrany druhe, Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezli:

Poniewadŷ se nasslo, Zie Nebosska Margeta Sticŷiorowa Malchera Gossyczkeho Otcze nadepsanych Gossyczkych vlastni Sestra, a Nebosstik kniez Jakub ffararŷ Sławienticzy vlastni Bratr gedneho Otcze a Materze, a tyŷ Ssoltysy Radunsstŷ stolka Polowiczni Bratrŷz tiechŷ nadepsanych Osob gedneŷ Materŷe a ruŷno Otczuw byli: Steŷ Prziczyny Swrchu psani Bratrŷz Gossyczsstŷ ktomu Napadu potŷŷ Markietie Sticŷiorowe, tudyŷ y po Kniezy Jakubowi ŷakoŷto po vlastni Tetcze a Streŷczy gegich bliŷssŷ gsau. Stalo se w Oppoli ut Supra. [w Sobotu po Nedieli Reminiscere Letha 1574]

[s. 49–50]

7.

*Jurek, Janek i Mika [Mikołaj] ssoltysi raduńscy –
Mikołaj, Jan, Walentyn i Adam Goszyccy
[Opole, 12.03.1574 roku]*

W tej sprawie między Jurkiem, Jankiem i Miką [Mikołajem] ssoltysami raduńskimi skarżącymi z jednej, Mikołajem Janem, Walentynem i Adamem Goszyckimi¹³⁷⁵ oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli: Ponieważ tak się zdarzyło, że zmarła Małgorzata Styczorowa, rodzona siostra Melchiora Goszyckiego, ojca wymienionych Goszyckich i zmarły ksiądz Jakub proboszcz sławięcicki rodzony brat [ich] jednego ojca i matki, a ci ssoltysi raduńscy byli tylko braćmi przyrodnimi tych wymienionych osób, jednej matki a różnych ojców, dlatego wyżej wymienieni bracia Goszyccy większe mają prawo do spadku po Małgorzacie Styczorowej oraz po księdzu Jakubie jako po własnych ich ciotce i stryju. Stało się w Opolu jak wyżej [w sobotę po niedzieli Reminiscere roku 1574].
[s. 49–50]

¹³⁷⁵ Zob. TŻ, KO, dok. nr 34.

Wteŷ Prŷy mezy Lidmi ZChudoby Zialobniki Zgedne, Purgmistrem a Raddu ywsseczknu Obczy Miestu Olessna obzialowanymi Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷy po ohlidani y wyslyssenŷy toho wsseho czoŷ od stran prokazano, Takto mezy nimi wypowidagj: Poniewadŷ List a Nalez Kniŷete Hanusse Oppolskeho, gehoŷ datum w Nedieli den Swateho Girŷiho Letha 1514. Zrzetedlnie omluwa ŷak se strany Kopani a uŷywani Boru Chudobskeho gedni proti druhym chowati magj, Slussnie se przy tomŷ Nalezu a potwierzeni Kniŷete Hanusse obie stranie Zustawugi.

A Poniewadŷ Chudobianie zialugj, Zieby se gim wCzielŷnie nadtenŷ Nalez przekopani a worani bartiem na sskodu stati mielo, magi oto obie stranie do Oppoli we strzedu po Swatem frantissku totiŷ 6 den Miesycze Octobris stati Swiedomim a wssemi potrzebami ke przy naleŷytmymi hotowi byti. Czo tak Slussnie gedna neb druha strana ukazuje toho uŷŷti magj.

Stalo se w Olessnie w Nedieli po Swatem Egidjm 1574. Pod Peczetu Zemsku etc.

[s. 58]

*Ludzie z Chudoby – burmistrz, rada i wszyscy mieszkańcy miasta Olesna
[Olesno, 5.09.1574 roku]*

W tej sprawie między ludźmi z Chudoby¹³⁷⁶ skarŷcymi z jednej, a burmistrzem, radą i wszystkimi mieszkańcami Olesna oskarŷonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy, po obejrzeniu [wizji lokalnej] i wysłuchaniu [świadców] tego wszystkiego, co strony przekazały, takie zajęli stanowisko: Poniewaŷ dokumenty i wyrok księcia Janusza opolskiego¹³⁷⁷, datowane na niedzielę, w dzień św. Jerzego 1514 roku, dokładnie omawia zasady korzystania z lasu chudobskiego, jedni przeciwko drugim nie powinni występować i przestrzegać tego wyroku i nadań księcia Janusza.

A poniewaŷ Chudobianie skarŷą, ŷe im ugór niezgodnie z wyrokiem przekopali i zaorali, co stało się na szkodę barciom, obydwie strony mają przyjechać ze świadkami i wszystkimi dokumentami do Opola w środę po św. Franciszku, tj. 6 paŷdziernika. Która strona udowodni swoją słusność, tak będzie. Stało się w Oleśnie, w niedzielę po św. Idzim 1574, pod pieczęcią ziemską.

[s. 58]

¹³⁷⁶ Chudoba (obecnie część Starego Olesna).

¹³⁷⁷ Jana II Dobrego.

Wteŷ Pržŷ mezy Michalem Ržempczykem Zialobnikem Zgedne, Krysstoffem Karmanskym Obzialowanym Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Panŷ Sudczy Zemsstŷ nalezli: Poniewadŷ Krysstoff Karmansky toho niczem nezepržel, Zieby Michala Ržempczika tiemi Slowy, ŷak wobwinieni dotčženo, dotykati, a geŷ Zlodiegem gmenowati miel, a toho na nieŷ Zieby tim byl, neproказal, Steŷ Przicžiny takowy narzek Michalowi Ržempcžykowi na gehu dobre powiesti ziadne ugmy nesti nema. A takowu Zaumyslnoŷt powinnen gest Karmansky tymuŷ Ržempcžykowi oddatum dodwanasti Nedieli porzad Zbiehlych Dwaczyti Hržŷwnami napraviti. A Poniewadŷ Karmansky podle Abssydu uržadoweho a slibu sweho Zie by Stawu Rytirzkeho byl, neproказal, ma otakowu Zaumyslnoŷt, ktera protiŷ tomu Ržempcžykowi provedl, wiezenim trestan beŷti. Stalo se w Ratiborzi w Autery po Swatych Trzech Kralich Letha 1575. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 61]

W tej sprawie między Michałem Rzempczykiem¹³⁷⁸ skarżącym z jednej, Krzysztofem Karmańskim oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy uznali:

Ponieważ Krzysztof Karmański temu nie zaprzecza, że Michała Rzempczyka obraził tymi słowami, że jest złodziejem, ale tego nie udowodnił, dlatego taka obraza na jego dobrym imieniu nie przynosi żadnej ujemy. Ale za takowe obrażanie Karmański powinien Rzemczykowi w ciągu 12 tygodni zapłacić 20 grzywien. A ponieważ Karmański według dokumentu urzędowego i swojej przysięgi, że jest szlachcicem, a tego nie mógł udowodnić, ma za takowe kłamstwo zostać ukarany więzieniem¹³⁷⁹. Stało się w Raciborzu, we wtorek po św. Trzech Królach roku 1575, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 61]

¹³⁷⁸ Rzempczyk – wolny chłop z okręgu oleskiego.

¹³⁷⁹ W tym samym roku, nieco później – w maju, bracia Jerzy, Wawrzyniec i Tomasz Karmańscy otrzymali od cesarza Maksymiliana II dyplom herbowy. Wprawdzie nie wymienia on Krzysztofa, ale w 1621 r. w księdze podatkowej Krzysztof występuje jako szlachcic – właściciel rodowych Karmonek k. Olesna.

G.M.C. Prokurator, Wacław Ssoltys Gilowsky
A Sebastian Zament

Wteŷ Pržŷ mezy G.M.C. Prokuratorem Wacławem Reŷzwiczem, Wacławem Ssoltysem Z Gilowe Zialobnikem Zgedne, Sebastianem Kosyczkym Obzialowanym Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezlj: Poniewadŷ toho Sebastian Kosyczky, yak ku Prawu sadosti, neprowedl Zie toho proti Obdarowani Ssoltysa Gilowskeho mocz miel, Z Rzeky hraniczne tymuŷ Ssoltystwi na sskodu wodu na Rybnik swug wywesti, slussnie se prži tŷŷ wodie dotczeny Ssoltys Gilowsky Zostawuge, Atŷŷ Kosyczky tu Prŷikopu kterauŷ ta woda wedena y hned rozmitati dati powinnen. Stalo se w Patek po Nedieliŷ Reminiscere Letha 1575 pod Peczeti Zemsku etc.
[s. 78]

*J.M.C. Prokurator, Waclaw sołtys z Jełowej a Sebastian Zament.
[4.03.1575 roku]*

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Wacławem Reiszwiczem, Wacławem sołtysem z Jełowej¹³⁸⁰ skarżącymi z jednej, Sebastianem Kosickim¹³⁸¹ oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli: Ponieważ Sebastian Kosicki nie mógł dostatecznie udowodnić, że miał prawo [wystąpić wbrew przywilejom] sołtysa Jełowej, z rzeki granicznej temu sołtystwu na szkodę poprowadzić wodę do swojego stawu, słusznie wspomniany sołtys jełowski przy tej wodzie zostaje [uważa, że to jego woda], a Kosicki ten kanał [przykopę], którym poprowadził wodę, powinien natychmiast zlikwidować. Stało się w piątek po niedzieli Reminiscere roku 1575, pod pieczęcią ziemską etc.
[s. 78]

G.M.C. Prokurator Wacław Reŷzwicz, Lide z Luhu,
Hynek Petrowicz Charwat

Wteŷ Pržŷ mezy G.M.C. Prokuratorem Wacławem Reŷzwiczem a Lidmi z Luhu zialobniki Zgedneŷ, Hynkem Petrowiczem Charwatem obzialowanym Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezlj: Poniewadŷ List Kniŷete Hanusse Slawne Pamieti, kterym niekdy Janowi Czepli milost anadani czynie, Jadrnie omluwa, a Luky ty wedle Odry SGezerem wssym s brzehy a za Wrbim diedicznie ku gruntu gehu Brŷezniczchemu, nadawa. Slussnie se Hynek Petrowicz prŷitom Nadani

¹³⁸⁰ Jełowa k. Opola.

¹³⁸¹ Kosicki zwany Zament herbu Łuk – szlachta polska lub górnośląska, występująca na Górnym Śląsku od pocz. XVI w. Sebastian Kosicki posiadał majątki w okolicy Strzelec Opolskich.

kniżete Hanusse Zustawuge, Na ten konec aby Hynek Petrowicz toho Gezera yzbrzehy tudyż yStau Wrbinu až kOdrže tak Ssyroko, yak to Gezero mezy wysokimi brzehy gest uzywati a drzeti muzie podle wuole swe, adaleg se wnicz wicze na grunt Luskym wkladati nema. A Czożkoli Wrbyny gest od Odry při gruntu Luskym, Tudyż pod Lauku, ktera slowe Knizeczy, to take při tiech gruntech Zustati ma.

Czo se toho maleho Gezerka, ktere pod Lesem gest, a do toho Gezera Hynka Petrowicze neohazy dotýčie: Poniewadź List gehu toho neomluwa, ma to Gezerko ku gruntu Luskemu Zustati. Czo se pak teŷ Czeszy przes to Gezero neb Luku, okteru se Hynek Petrowicz stiezuge, dotyczie: Slussnie ta czesta Pruchod swuog miti ma, a Hynek Petrowicz ge braniťi nema.

Stalo se w Luhu na hraniczach w Pondielj przed Swatym Bartholomiegem Letha 1575. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 81]

11.

*J.M.C. Prokurator Waclaw Reiswicz, ludzie z Łęgu
– Hynek Petrowicz Charwat
[Łęg, 22.08.1575 roku]*

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Waclawem Reiswiczem i ludźmi z Łęgu¹³⁸² skarżącymi z jednej, Hynkiem Petrowiczem Charwatem oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ przywilej księcia Janusza świętej pamięci, niegdyś miłościwie nadany Janowi Czepli¹³⁸³, jasno mówi, że łąki te koło Odry z całym jeziorem i brzegami [Odry] aż po wierzbinę do gruntu brzeźnickiego dziedzicznie należą. Słusznie Hynek Petrowicz obstał przy tym nadaniu. Na ten koniec, Hynek Petrowicz [ma prawo] używać jeziora i brzegu [Odry] oraz wierzbiny aż do Odry, tak szeroko, jak między wysokimi brzegami jest to jezioro, ale dalej, więcej na grunt Łęgu wchodzić nie może. A cokolwiek jest nad Odrą wierzbiny przy gruncie Łęgu oraz łąka, którą nazywają „Książęcą”, pozostaje przy gruntach Łęgu.

Co się tyczy małego jeziora, które jest pod lasem, do którego jeziora Hynek Petrowicz rości pretensje, ponieważ przywilej jego nie wymienia, pozostaje przy gruncie Łęgu. Co zaś tyczy się drogi przez to jezioro lub łąki, z której zabrania [korzystać] Hynek Petrowicz, droga ta powinna być przechodnią [publiczną] i Hynek Petrowicz nie ma prawa zabraniać przejścia. Stało się na granicy w Łęgu, w poniedziałek przed św. Bartłomiejem roku 1575, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 81]

1382 Łęg k. Raciborza.

1383 Czepla (Czapla) – szlachta górnośląska pochodząca z Bełku k. Rybnika. W 1. połowie XVI w. Jan Czepla posiadał Grzegorzowice, Łubowice, część Ganiowic oraz młyn na rzece Łęg.

Wacław Rejzowicz a lidé z Babicz, Petr Rassycz Kozłowski

Wteŕ Přŕy mezy G.M.C. Prokuratorem Wacławem Rejzowiczem a Lidmi Zbabicz Zialobniky Zgedne, Petrem Rassyczem Kozłowským Obzialowanym Zstrany druhe, Pan Hejtmán a Pani Sudczy Zemsstŕ Za dostatečnym ohledaním toho wsseho oč čŕyniti gest, tudŕž take y Swiedkuw wyslyssenŕ, Nalezlj:

Zie ta hranicze tím spuosobem ŕak obie stranie se ktomu předkem Priznalj, zustati adrŕžiana byti ma. A Pak ŕak dale Zakopczeno a wymierzeno gest, aŕ kteŕ Olssy Zaczychowane a dale do Rybnika Wacława Rejzowicze, wssak wsseliŕak bez sskody a ubliŕenŕ Rybnika Wacława Rejzowicze a Listu Knizetczymu tomu, kteŕy na tenŕ Rybnik ma. Stalo se na hraniczech w Bohuniczych w Strzedu den Sw. Bartholomege Letha 1575.

[s. 82]

Wacław Rejszowicz i ludzie z Babic – Piotr Raszczyk Kozłowski
[Bogunice, 24.08.1575 roku]

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Wacławem Rejszowiczem i ludźmi z Babic¹³⁸⁴ skarŕczymi z jednej, Piotrem Raszczykiem Kozłowskim¹³⁸⁵ oskarŕżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy, po dokłádnym naocznym ogládnięciu tego wszystkiego oraz przesłuchania ŕwiádków orzekli:

Granica, jak się obie strony przedtem zgodziły, pozostaje [bez zmian] utrzymana. I tak jak dalej „zakopcowana”¹³⁸⁶ aŕ do Olchy „zacechowane”¹³⁸⁷ i dalej do stawu Wacława Rejszowicza, jednak bez jakiegokolwiek szkody dla stawu Wacława Rejszowicza i przywilejowi ksiáŕŕczemu na ten staw. Stało się na granicy w Bogunicach¹³⁸⁸, w ŕróde w dzień ŕw. Bartłomieja roku 1575.

[s. 82]

Kubka Zepniowa a Anna Blachowna

W teŕ Přŕy mezy Kubku ze Pniowa Zialobnikiem Zgedne, Annu Blachownu obzialowanu zstrany druhe, Pan Hejtmán a Pani Sudczy Zemsstŕ nalezlj: Poniewadŕ Anna Blachowna to provedla, zie Kubkowi

1384 Babice k. Raciborza.

1385 Kozłowski – szlachta góŕnośláska naleŕŕca do szeroko rozrodzonego rodu Raszcyców herbu Wieŕe vel Reszyca. Nazwisko wzięli od miejscowości Kozłów k. Gliwic. Piotr młodszy Kozłowski posiadał część Adamowic k. Rybnika.

1386 Usypane kopce graniczne.

1387 „Zaciosy” na drzewach lub wbitych słupach.

1388 Bogunice k. Rybnika.

Sprawedlnosti z Poddaneho sweho ucziniti chtiel, Nadto wejßs y Panu tehoż Kubky tu rozepržy wmoz podawala, a Kubka wtom uPore byl: Stey Prziczyny Anna Blachowna na tu Zialobu odpowidati powinna neni Niez menie nechceli Kubka Poddaneho gegi Ssiastneho [?] Znarzku propustiti, powinna Anna dotczena Praw nepodezdrzele na gruntu swym osaditi, a czo ztoho Prawa wtey Pržy neydeno bude, na tom obie stranie przestati magj.

Stalo se w Ratiboržy w Pondielj po wssech Swatych Letha 1575. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 87]

13.

Kubka z Pniowa – Anna Blachówna

[Racibórz, 7.11.1575 roku]

W tej sprawie między Kubką z Pniowa¹³⁸⁹ skarżącym z jednej, a Anną Blachówną oskarżoną z drugiej strony, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ Anna Blachówna udowodniła, że chciała ukarać Kubka jako swojego poddanego, [obecnemu] panu tego Kubkę odebrać, a Kubka tego odmawiał, dlatego Anna Blachówna na skargę tę nie powinna odpowiadać [sąd oddalił skargę], ale wspomniana Anna nie powinna zrezygnować z żądania swojego prawa osadzenia go na swoim gruncie i co w tej sprawie dotyczy jej prawa na tym powinny obie strony poprzestać. Stało się w Raciborzu, w poniedziałek po Wszystkich Świętych roku 1575, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 87]

14.

Soltys z Podborni Lhoty a Girzik Wyrwala Chrapkowicz

Wtey Pržy mezey Soltyssem z Podborni Lhoty Zialobniky Zgedne, Girzykem Wyrwalu ZChrapkowicz y na mistu Žieny geha a sestry gegi Obzialowanymy Zstrany druhe: Pan Heytman a Pani Sudczy Zemssty належy: Poniewadz Zialobniczy, Zie gest Neboska Hedwiga Sestry gegich Sto Uherskich R. Kterez gim krownemu dilu nalezielj, Pržigala, Prowedlj, A Proti tomu od Obzialowanych, zie taz Neboska hedwika Nebosstiku Panu hanussowi SPruskowa 30 R. Uherskich dala, ukazano. Stey Prziczyny Powinni gsau obzialowani nadepsanym Zialobnikom Za tu wssechnu sPrawedlnost 50 R. po 36 gr. od datum we dwanaczti Nedieli Porzad Zbiehlych dati.

[s. 97–98]

1389 Pniów k. Toszka; Kubka (Kuba) – poddany Blachowny. Sprawa nietypowa, bo Kubka nie powinien mieć prawa skarżyć do sądu ziemskiego. Sprawa powinna być rozstrzygnięta pomiędzy Blachówną a nowym panem Kubki. Prawdopodobnie Blachowna miała tylko prawo niższe i w ramach prawa wyższego Kubka złożył odwołanie.

14.

Sołtys z Ligoty Podbornej [?] – Jerzy Wyrwała Krapkowice

[Brak daty 1576 roku ?]

W tej sprawie między sołtysiem z Ligoty Podbornej¹³⁹⁰ skarżącym z jednej, Jerzym Wyrwałą z Krapkowic¹³⁹¹ w imieniu żony a siostry jego oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący udowodnili, że zmarła Jadwiga, siostra ich przyjęła 100 węgierskich R.[eńskich], które należały do podziału działu [spadku], i taż zmarła panu Januszowi z Prószkowa¹³⁹² 30 R. węgierskich dała, dlatego oskarżeni wymienionym skarżącym za to wszystko 50 R. po 36 groszy [?]¹³⁹³ zapłacić w dwanaście tygodni od tej daty [Brak daty]¹³⁹⁴.

[s. 97–98]

15.

Mikulass Borinsky, Girżik Strżela

Wtey Przý mezy Mikulassem Borinskym¹³⁹⁵ Zialobmikem Zgedne, Girzikem Strżelu Obzialowanym Zstrany druhe: Pan Heýtman a Pani Sudczy Zemsstý nalezli: Poniewadż Smluwa Kanczelarżj Geho Mil. Czysarzске stwrzena gyż datum w Oppoli w Strzedu den Sw. Pawła na wiru obraczeni Letha 59. kterużto Borynsky Erbowe a Robotniczy gehu Pastwu dobytkem powssech gruntech Panuw Grodiczkych, krom kdeby welka Zwierz stawala, miti magj, A Borynski Zie wtom Borowczy stanowisstie Zwierzj welke neni, a tamż od Starodawna Psano, dostatecznie provedl, Slussnie se Borynsky przi tomż stwrzeni a Pastwie zastawuge, a co Poslez wysse stwrzeni Girżika Strzely tomu Borenskemu prw magiczemu Prawu Zstrany tyż Pastwy, na sskodu byti nema, Neż ty dwa Listy od Bratrzy Talkenberkuw na Grunty Grodiczke a Krasniczke dane, Poniewadż nadepsana Smluwa oty grunty porządnie uczyniena, a Kanczelarżj Stwrzena gest, se moczy w niwecz obraczugi. A Zie gest Girżik Strżela Borynskemu dobytek gehu wtomż Borowczy Żagimati dal, a Znieho uPlatek bral, ma to tymuż Borynskemu Padesati Hrżiwnamý od datum we dwanachti Nedieli porząd Zbiehlych na Prawiti.

Stalo se w Oppolj w Autery po Nedieli Reminiscere Letha 1577. Pod Pecżeti Zemsku etc.

[s. 107–108]

1390 Prawdopodobnie Podbór (obecnie część Gogolina).

1391 Jerzy Wyrwała – mieszczanin krapkowicki.

1392 Jan VII Proszkowski – właściciel Żimnic k. Opola.

1393 Złoty reński (węgierski) – liczył 38 a nie 36 groszy.

1394 Tekst niejasny, dlaczego przekazała pieniądze Janowi Proszkowskiemu, który w tej okolicy nie posiadał żadnych majątków.

1395 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16; TŻ, KO, dok. nr 37, 46; TŻ, KW, dok. nr 16, 17, 40.

W tej sprawie między Mikołajem Boryńskim skarżącym z jednej, Jerzym Strzelą¹³⁹⁶ oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ zawarta umowa, zatwierdzona przez kancelarię Jego Cesarskiej Miłości w Opolu pod datą w środę, w dzień Nawrócenia św. Pawła [15]59 roku, w której Boryński, potomkowie i robotnicy jego mają prawo do wypasania na gruntach panów grodzickich swojego bydła, oprócz tych miejsc, które są ostoją „wielkiego zwierza”, a Boryński dostatecznie udowodnił, że w lasach tych takich miejsc nie ma i od dawna wypasano tam bydło, słusznie więc Boryński przy tym stwierdzeniu i prawie do wypasania pozostaje, a Jerzy Strzela nie może mu tego zabronić. Oprócz tego [potwierdzają to] dwa dokumenty wystawione przez braci Talkenbergów¹³⁹⁷, dotyczące gruntów grodzickich i kraśnickich¹³⁹⁸. Ponieważ umowa dotycząca tych gruntów została porządnie spisana i w kancelarii zarejestrowana, prawa [Strzeli do tych gruntów] są nieważne. A że Jerzy Strzela Boryńskiemu bydło w tych lasach zajął i od niego opłaty brał, ma temu Boryńskiemu w ciągu dwunastu tygodni wypłacić 50 grzywien odszkodowania. Stało się w Opolu, we wtorek po niedzieli Reminiscere roku 1577, pod pieczęcią ziemską etc.
[s. 107–108]

Wtey Pržy mezy Mikulassem Borynskym Zialobnikiem Zgedne, Hanussem Czornberkem obżiałowanym Zstrany druhe: Pan heytman a Pani Sudcze Zemsstý nalezli:

Poniewadż se nasslo, Zie Hanus Czornbergk, na Mikulasse Borynskeho Pocżiatek [?] uczinil, a Lzy mu nekoli krate Zadawal, czoż Borynsky gemu Zase oddal, Stey Prżicżyny ma Hanuss Czornbergk pro takowe dotczenieni Ratuzem trestan byti.

Stal se w Ratiboržj w Autery po Nanebe wzeti Panny Marýe Letha 1577.

Pod Pecżeti Zemsku.

[s. 110]

1396 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 20, 21.

1397 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 16; TŻ, KW, dok. nr 40.

1398 Grodzisko i Krośnica k. Strzelec Opolskich.

16.

Mikołaj Boryński – Janusz Czornberg
[Racibórz, 20.08.1577 roku]

W tej sprawie między Mikołajem Boryńskim¹³⁹⁹ skarżącym z jednej, Januszem Czornbergiem oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ tak było, że Janusz Czornberg¹⁴⁰⁰ Mikołajowi Boryńskiemu ubliżał i kłamstw mu wiele razy zarzucał, co Boryński jemu oddawał, dlatego ma Janusz Czornberg za takie zachowanie zostać skazany na „ratusz”¹⁴⁰¹. Stało się w Racibórz, we wtorek po Wniebowzięciu Panny Marii roku 1577, pod pieczęcią ziemską.
[s. 110]

17.

Mikulass Borynsky Hanuss Czernberk

Wteŕy przi mezy Mikulassem Borynskim Zialobnikiem Zgedne, Kassparem¹⁴⁰² Czornberkem Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Saudczy Zemsstŕy nalezlj:

Poniewadŕ Mikulass Borynsky dotknaucŕ w obnizienŕ swem Kasspara Czornbergka, Zie budaucz Snim wslibie na Slib swuog nedbagicz a nepamatugicz, dobytu brani na nieho bodl, a toho na nieho podle obwinienj swho nedowedl. Steŕy Przicŕzyny ma Borynsky podle Zrŕizeni Zemskeho Ratuzem y hned trestan byti, tudyŕ y na Prawu Penicŕzytu gmenowitie dwaczeti hrŕziwnamj Kassparowi Czornbergkowi od dato we dwanasti Niedielich porzad Zbiehlych naPrawiti. Stalo se w Ratiborŕŕj ut Supra.

[s. 110]

17.

Mikołaj Boryński – Janusz Czornberg¹⁴⁰³
[Racibórz, 20.08.1577 roku]

W tej sprawie między Mikołajem Boryński skarżącym z jednej, a Kasprem Czornbergiem oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ Mikołaj Boryński oskarżył Kaspra Czernberga, że będąc z nim „w ślubowaniu”¹⁴⁰⁴, nie dbając i nie pamiętając o tym, z wydobytą bronią do niego skoczył, a tego nie mógł udowodnić [że się bronił]. Dlatego, zgodnie ze Statutem

1399 Zob. wyżej.

1400 Zob. TŻ, KO, dok. nr 37 oraz TŻ, KW, nr 17.

1401 Więzienie.

1402 W tytule jest Hanuss Czornberk.

1403 Zob. wyrok poprzedni.

1404 „W ślubowaniu” – przysięga sądowa obu stron, że do czasu wyroku sądowego nie będą się do siebie zbliżać ani kłócić się.

ziemskim, Boryński ma być skazany „na ratusz” i w ciągu 12 tygodni ma zapłacić Kasprowi Czornbergowi 20 grzywnien. Stało się w Raciborzu jak wyżej.
[s. 110]

18.

Wacław Rejzowicz, Lide Złubomie a Syrynie

Wtey Pržy mezy Wacławem Rejzowiczem G.M.C. Prokuratorem Zialobnikem Zgedne, Lidmi ZŁubomie a Syrynie Poddanymi geho Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan heytman a Pani Sudczy Zemsstý nalezlj: Poniewadź se to Z Oczyteho ohladaný nasslo, Zie tyž Lide ZŁubomie magicz od Auržadu wrchniho Wypowied Zstrany Wrchowy, ZRybnika welkeho Lubomskeho, Zie Panu ane Lidem należy, a oni se wto Zaumyslnie wložilj, a wypsalj, magj pro takowych gegich nenaližite předsebrani trestani byti.

Czo se toho Lesu ktery Lubomskym od Panuw Komornich radd krubani drew pro potrebu swu powolen a od fforstmistra wyczychowan gest, dotýczie: To se tak pržitom Zustawuge, a Lidi Lubomsstý mimo to wymierzený dalej wLes Katow [?] rubanim držiwi ukladati se nemagj.

Czo se Sazawicz we Wsy Lubomi ktere Wacław Rejzowicz Zdielati dal, Ma to tak oPatržiti, aby se tiemi Sazawiczemi, awyzdwiženim wody, Ziadna sskoda nestala, anedala, takýakz wtom dalej od Auržadu wrchniho yNalez Saudu Zemskeho na to wysly, ma od Obbu stran stale ane Porussitedlnie Zdrziana byti, AWacław Rejzowicz ýak se tiem Lidem ZŁubomie role wymieržj, Roboty na wietssy potahowani byti nemagj.

Czo se Syrynskich dotýczie: Poniewadź Wacław Rejzowicz w Lese tom na ktery nemalau Summu Penicz G.M.C. wyczetl, Luku sobie kpožytku ohradyti awyplaniti dal, Czož gest ýakžto Pan toho gruntu slussnie učžiniti mohl, A Syrynsstý takowu Luku, Zaumyslnie Ploty polamagicz, wypsalj, magj pro takowu Zaumyslnost skutecznie trestani byti, a ti Lide Zobu Wsy magj Wacławowj Rejzowiczowi Panu swemu wsseliýake Poslussenstwi Zachowati, kteryby se tak nezachowal, Panu se sprotiwil, a Poslussen nebyl, ma takowego každyho podle Zaslužení trestati, a ktery by se gemu nelibil, a odporny byl, wyprodati se poručiti, a to tak naržiditi, aby rzad a Poslussenstwi mezy tymiž Poddanymi Zachowano bylo.

Stalo se w Ratiboržj we Sstwrtek po Swatem Bartolomiej Letha 1577.

[s. 114–116]

18.

Wacław Reiszowicz – ludzie z Lubomi i Syryni

[Racibórz, 29.08.1577 roku]

W tej sprawie między Wacławem Reiszowiczem J.M.C. prokuratorem skarżącym z jednej, a ludźmi z Lubomi i Syryni¹⁴⁰⁵, poddanymi jego, oskarżonymi, ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

1405 Lubomia i Syrynia k. Wodzisławia.

Ponieważ z obejrzenia na miejscu [wizji lokalnej] wynikało, że ci ludzie z Lubomii, mając już dokument z Urzędu Zwierzchniego w sprawie wierzchowiny i wielkiego lubomskiego stawu, że panu a nie ludziom one się należą, a oni się z tym nie zgodzili i pisali [odwołania], dlatego za takie działania powinni być ukarani. Co się tyczy lasu, w którym [ludziom] lubomskim panowie radcy kamery pozwolili brać drzewo na własne potrzeby w miejscach wskazanych przez leśniczego, pozostaje bez zmian, a ludzie lubomscy innych drzew nie mogą rąbać.

Co się zaś tyczy sadzawki we wsi Lubomia, którą kazał zrobić [wykopać] Wclaw Reiswitz, ma to być tak zrobiona i podniesiona woda [jaz], aby nikt nie poniósł żadnej szkody, tak jak od Urzędu Zwierzchniego [pisano] i wyroku sądu.

A Wacław Reiswitz według wymierzonych pól ludziom z Lubomii nie powinien nakładać więcej obciążeń.

Co się [ludzi] syryńskich tyczy, ponieważ pan Wacław Reiswitz, w lesie tym, na który niemalą sumę pieniędzy J.C.M. wydał, łakę dla siebie wykarczował i ogrodził, co miał prawo zrobić jako pan tego gruntu. A [ludzie] syryńscy, celowo łamiąc płoty, wypaśli. Mają być surowo ukarani.

I ci ludzie z obu wsi mają Wacławowi Reiswitzowi – panu swojemu – być posłuszni, który się panu sprzeciwi i posłuszny nie będzie, powinien być ukarany. A który by jemu się nie spodobał i był oporny, może go sprzedać i tak rządzić, aby porządek i posłuszeństwo przez poddanych było przestrzegane.

[s. 114–116]

19.

Woŷtek Długossa, Agnesska Długossowna

Wteŷ Pržŷ mezy Woŷtkem długossu, Zmocnienym od Hedwigy długossowny Materže gehu y na mistie ginych ditek gegj Zialobnikem Zgedne, Agnessku długossownu tež na mistie ditek gegj, a Janem długossu Synem Jurka długossa Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezlj:

Poniewadŷ se ZListuw gich Mil. Kniŷat sławne Pamieti, Zie Wes Jasenna dwiema Bratržŷm Ssymonowi a Janowi długossu sPolecźnie odprodana, a wdiedicztwi gim sPolecźnie naleziela, wyrozumieło, Tudyŷ Zmnoheho hodnowierneho swiedomi dobrych Rytirzskych Lidj yginych Prosteho rzadu Osob nahazy Zie Zygmund długossa potom y Synowe gegich grunta Jasenskyho sPolecźnie uzywalj, a wssemi duohody Za drzewo, Ryby, y gnie užytky se dzielili. SLusownie se Woŷtek długossa Zhedwigu Długossownu Materžj gehu a ginymi ditkami gegi pržitom Zustawuge, a czeho tyŷ Michal długossa wtom gruntie Jasenskym w sprawedlywem uzywani byl, ktomu ke wssemu Zialobniczy Prawo magj. Wssakŷ ten Ssaffrankowsky dyl, nakteryŷ List kniŷete Pržemka Sławne Pamieti Swiedczy, Obzialowanym Zustati ma. Stalo se w Ratib. Ut Supra. [31 Octobris Letha1578]

[s. 128–129]

Wojtek Długosz – Agnieszka Długoszówna¹⁴⁰⁶
[Racibórz, 31.10.1578 roku]

W tej sprawie między Wojtkiem Długoszem z upoważnieniem Jadwigi Długoszówny, matki jego, i w imieniu innych dzieci jej, skarżącym z jednej, a Agnieszką Długoszówną i też w imieniu jej dzieci, i Janem Długoszem, synem Jurka Długosza, oskarżonymi ze strony drugiej. Pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Z dokumentów świętej pamięci Ich Miłości książąt, wynika, że wieś Jasiona¹⁴⁰⁷ została sprzedana dwóm braciom Szymonowi i Janowi Długoszom i wspólnie do nich należała¹⁴⁰⁸. Także z licznych zeznań uczciwych ludzi szlacheckiego i prostego stanu wynika, że Zygmunt Długosz, a potem synowie jego grunta jasiońskie wspólnie używali i dzielili się wszelkimi dochodami za drzewo, ryby i inne rzeczy. Słusznie więc Wojtek Długosz z Jadwigą Długoszówną, matką swoją i innymi dziećmi jej do tego ma prawo, z czego korzystał na gruncie jasiońskim Michał Długosz, do tego wszystkiego skarżący mają prawo. Jednak dział „Szafrankowski”, o którym świadczy dokument świętej pamięci księcia Przemka¹⁴⁰⁹, ma pozostać przy oskarżonych. Stało się w Raciborzu jak wyżej [31 października roku 1578].

[s. 128–129]

Wacław Worff Pan Jan Girżik z Rederu

Wteŕ Prŕŕy mezy Wacławem Worffem Zialobnikem Zgedne, Panem Janem Girŕikem ZRederu Obzialowanym strany druhe, Pan Heŕtman a Pani Sudczy Zemsstŕy nalezlj:

Poniewadz to Wacław Worff ŕakku Prawu Zadosti, Prowedl, Zie tyŕ Pan ZRederu na vlastnim gruntie Girŕika Kelecŕky, Poddanemu dotczieneho Worffa Milirŕ pobrati dal, a toho dotczeny Pan ZRederu, Zieby ŕake drŕewo Zgruntu gehu ktomu Milirŕj brano bylo neprokazal, Powinen gest takowe dotczienieni swe tymuŕ Worffowi 15 hrŕywnami od datum we 12 Nedielich Porŕad Zbiehlych napraviti. Stalo se w Ratiborŕj 3. Novembris Letha 1578.

[s. 130–131]

1406 Zob. Tŕŕ, KZ, dok. nr 8, 28; Tŕŕ, KW, dok. nr 25.

1407 Jasiona k. Gliwic.

1408 Świadczy to, ŕe jeszcze w tym czasie Długosze byli uznawani za szlachtę.

1409 Przemysław (zm. 1484 r.) – ksiąŕę oŕwięcimski i na Toszku.

Wacław Worff – pan Jan Jerzy z Redernu¹⁴¹⁰
[Racibórz, 3.11.1578 roku]

W tej sprawie między Wacławem Worffem skarżącym z jednej, panem Janem Jerzym z Redernu, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ zgodnie z prawem Wacław Worff dowiódł, że ten pan z Redernu, na własnym gruncie Jerzego Kieleckiego¹⁴¹¹, poddanego Worffa, mielerz¹⁴¹² zabrał i nie mógł udowodnić, że na tem mielerz drzewo brano z jego gruntu [kradziono], powinien za ten uczynek zapłacić Worffowi 15 grzywien w ciągu 12 tygodni od tej daty. Stało się w Raciborzu, 3 listopada roku 1578.

[s. 130–131]

Frydrych Ssambergk Prokurator, a Girżik Guznar

Wteŷ Pržy mezy frydrychem Ssambergkem G.M.C. Prokuratorem Zialobnikem Zgedne, Girżikem Guznarem Obzialowanym strany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezlj:

Pomiewadž G.M.C. Prokurator podle obwinieni sweho, Zieby tyž Girżik Gužnar toho Nebosstika Masstalerže Jakuba Lhotskeho, gmenem Ssymka Zawadskeho zabiti miel, neprowedl, atyž Girżik Gužnar to ŷak ku Prawu Zadosti ukazal, Zie nadePsany Lhotsky buducz snŷm wod Powiedj na Hospodu geho Stymž Mastaleržem ZRuczniczamj Swawolnie przyssel, a Swadu Zaczial, Neni tyž Girżik Gužnar na tu Zialobu dalegj odpowidati Powinen. Stalo se ut Supra.

[s. 131]

Fryderyk Szamberg prokurator – Jerzy Gusnar
[Racibórz, 3.11.1578 roku]

W tej sprawie między Fryderykiem Szambergiem¹⁴¹³ J.M.C. prokuratorem skarżącym z jednej, Jerzym Gusnarem¹⁴¹⁴, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

¹⁴¹⁰ Zob. TŻ, KO, dok. nr 42.

¹⁴¹¹ Chłop poddany Wacława Worffa.

¹⁴¹² Mielerz – stos ziemny, w którym wypala się węgiel drzewny.

¹⁴¹³ Schamberg – stary ród pochodzący prawdopodobnie z Moraw, błędnie przez niektórych historyków zaliczany do Czamborów-Tschamerów. Fryderyk Szamberg kupił w 1559 r. wieś Wiśnicze k. Toszka, w latach 1577–1581 był prokuratorem kameralnym.

¹⁴¹⁴ Jerzy Gusnar – właściciel Komorzna k. Koźła. Zob. TŻ, KO, dok. nr 21.

Ponieważ J.M.C. prokurator oskarżenia swojego nie dowiódł, jakoby Jerzy Gusnar miał zabić masztelarza Jakuba Lhockiego¹⁴¹⁵ imieniem Szymek Zawadzki¹⁴¹⁶, a ten Jerzy Gusnar zgodnie z prawem dostatecznie udowodnił, że wymieniony Lhocki, będąc w gospodzie jego, z tym masztalerzem z rusznicami przyszedł i zaczął zwadę. Dlatego Gusnar nie musi na skargę odpowiadać [sąd oddalił skargę]. Stało się jak wyżej.
[s. 131]

22.

Gryger Seligman Ssoltys ZLubcze,
aPan Putta Purgrabia Zdonina

Wtey Pržy mezy Seligmanem Ssoltyssem ZLubcze Zialobnikiem, Zgedne, Panem Puttu Zdonina, Obzialowanym Zstrany druhe: Pan Heýtman a Pani Sudczy Zemsstý nalezlj:

Poniwadž Pan Putta Purgrabi Zdonina, Giržikowi Seligmanowj o Pomenug Poržadek Prawa, w Lese kterýž w gruntech dluhomostych Ležy, a tomuž Ssoltysowi prwe Nalezem Saudu Zemskeho přisaužen nieczto Držiwi wyrubati dal, kčžemuž se sam Pan Zdonina Přiznal: powinien gest takowe dotčzeniený swe tymuž Grygerowi Seligmanowi 12 Hržywen od datum we 12 Nedielich poržad Zbiehlych na Prawiti. Stalo se w Opolj w Strzedu po Nedielj Misericordias domini. Letha 1579 etc.
[s. 133]

22.

Grzegorz Seligman sołtys z Lubrzy – pan Putta burgrabia z Donina
[von Dohna]
[Opole, 6.05.1579 roku]

W tej sprawie między Seligmanem sołtyssem z Lubrzy¹⁴¹⁷ skarżącym z jednej, panem Puttą z Donina [von Dohna]¹⁴¹⁸ oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ pan Putta burgrabia z Donina w lesie, który na gruntach Moszczanki [Długomostów] leży kazał wyrąbać drzewa, do czego się sam pan z Donina przyznał, a który zgodnie z poprzednim wyrokiem sądu należy do tego sołtysa, powinien Grzegorzowi Seligmanowi w ciągu 12 tygodni zapłacić odszkodowania 12 grzywnien. Stało się w Opolu, w środę po niedzieli Misericordias Domini roku 1579 etc.
[s. 133]

1415 Lhocki, Ligocki – drobna szlachta nieznanego herbu (Saszor?) z okolic Koźła.

1416 Szymek Zawadzki – stajenny (masztalerz) Lhockiego.

1417 Seligman – wolny sołtys z Lubrzy k. Prudnika. Zob. TŻ, KO, dok. nr 48, 49; TŻ, KW, dok. nr 24.

1418 Putta burgr. von Dohna. Zob. TŻ, KO, dok. nr 48, 49; TŻ, KW, dok. nr 24.

Pan Putta Purgrabie Zdonina,
A Griger Seligman Ssoltys Zlubcze

Wteŷ Prŷy mezy Panem Puttu Purkrabi Zdonina Zialobnikem Zgedne, hrzehorzem Seligmanem Ssoltyssem ZLubcze Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezli:

Poniewadŷ se to Prŷy wygezdu na ta mista Zhlidlo, Zie ty Role, Les, y Plot ktereŷ temuŷ Ssoltysowi Przedesslym Nalezem Saudu Zemskeho Prŷisauŷene gsau, w gruntie dluho Mostskym Leŷy, teŷ Pan Zdonina to Swiedomim provedl, Zie tenŷ Ssoltys y Przedkowe gehu, przedkum tychoŷ Pana Zdonina, drŷytelum Statku dluhomostskeho hold czynilj, a Ssoltys Lubersky toho Ziadnym oswobozenim aby tymŷ holdem powinien byti niemiel, Zadosti ŷak ku Prawu naleŷy neodwedl. Steŷ Prŷyczyny Ssoltys Lubersky stoho czoŷ tam na gruntie dluhomostskym drŷy, Panu Zdonina ŷakŷto drŷyteli Statku dluhomostskeho takowy hold od datum we 12 Nedieliŷ Porzad Zbiehlyŷ uczyniti powinien. Stalo se w Oppolj Ut Supra.

[s. 133–134]

Pan Putta burgrabia z Donina – Grzegorz Seligman sołtys z Lubrzy
[Opole, 6.05.1579 roku]

W tej sprawie między panem Puttą burgrabią z Donina [von Dohna]¹⁴¹⁹ skarżącym z jednej, a Grzegorzem Seligmanem¹⁴²⁰ sołtyssem z Lubrzy oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ [sąd] wyjechał na te miejsca [wizja lokalna] i obejrzał, że te pola, las i płot [graniczny], który przyznano sołtysowi poprzednim wyrokiem sądu, znajdują się na gruncie Moszczanki, i pan z Donina udowodnił, że ten sołtys i przodkowie jego przedtem temuŷ panu z Donina i przodkom jego, właścicielom majątku Moszczanki składali hołd [byli ich poddanymi], a sołtys z Lubrzy nie został zwolniony od tego hołdu, dlatego zgodnie z prawem sołtys z Lubrzy z tego co ma na gruncie Moszczanki panu z Donina jako właścicielowi majątku w Moszczance hołd taki w ciągu 12 tygodni powinien złożyć. Stało się w Opolu jak wyżej.

[s. 133–134]

Girŷik Rassycz, Girŷik Motloch a Blaziek Syn gehu

Wteŷ Prŷy mezy Girŷikem Rassyczem Zialobnikem Zgedne, Girŷikem Motlochem a Blaŷkem Synem gehu z Bogunicz, Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezlj:

¹⁴¹⁹ Ibidem.

¹⁴²⁰ Ibidem.

Poniewadź oto Girżik Rassycz mnohym Swiedomim Prowodj, Zie Błażek Motlochuw Z Barti na gruntie Girżika Rassycze Pczely wymetl, a sobie ge wzal, A Potomnie tymuż Girżikowi Rassyczowi Pokudzby nanieŷ oty Wczely Panu gehu Zialowal, Pohrussky czynil, a pod tiemiż Pohrusskami ku kterymż se tyż Błażek przed nekterymi Swiedky przyznał, Girżikowi Rassyczowi wypalenim a Rybnika Przekopaniem sskoda se stala. Stiech Przyczyn nadepsanego Błażka Motlocha wnadepsane wypaleni a sskody Za Podezdrżeleho uznawagj. A Protoż tenż Błażek ma do Miestskeho wiezeni dan, a Proti nimu podle Prawa postupowano byti.

A Poniewadź Girżik Motloch pod takowymi Pohrusskami Błażka Syna sweho w domu swem Przechowawal, ma Miestskym wiezeniem opatrzen byti.

Stalo se w Oppolj w Autery po Nedielj Jubilate. Letha 1579 etc.

[s. 135]

24.

Jerzy Raszyc – Jerzy Motloch i Błażej, syn jego

[Opole, 12.05.1579 roku]

W tej sprawie między Jerzym Raszycem¹⁴²¹ skarżącym z jednej, Jerzym Motlochem i Błażkiem synem jego z Bogunic, oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ Jerzy Raszyc udowodnił licznymi świadkami, że Błażek Motlochów¹⁴²² z barci na gruncie Jerzego Raszyca wybrał pszczoły i sobie wziął, a potem Jerzemu Raszycowi, który upomniął się o te pszczoły, odmówił [wydania] i groził, do czego się przed świadkami Błażek przyznał, Jerzemu Raszycowi szkody narobił wypaleniem [czego?] i przekopaniem [spuszczeniem wody ze stawu?]. Z tej przyczyny Błażka Motlocha uznaje się za podejrzanego, ma być uwięziony w miejskim więzieniu i postępować z nim według prawa [tortury?].

A ponieważ Jerzy Motloch, wiedząc o pogrózkach, Błażka syna swojego ukrywał w swoim domu, ma również zostać uwięziony w miejskim więzieniu. Stało się w Opolu, we wtorek po niedzieli Jubilate. Roku 1579 etc.

[s. 135]

25.

Wytek Długossa, Agnesska Długossowna

Wteŷ Przŷy mezy Wytkem¹⁴²³ długossu Zmocnienym od hedwigy długossowny Materże gehu ŷ na mistie ginych ditek gegj Zialobnikiem

1421 Raszyc (Raschüz) – jeden z najstarszych rodów górnośląskich herbu Wieże vel Reszyca pochodzący z Raszczyc k. Rybnika. Jerzy Raszyc był właścicielem Gaszowic i Suminy k. Rybnika.

1422 Motloch Błażek i Jerzy – wolni chłopci.

1423 W poprzednich wyrokach figuruje jako Wojtek.

Zgedne, a Angnessku długossownu tež na mistie ditek gegj a Janem długossy synem Gurka długossa Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan hejtmán a Pani Sudczy Zemsstý nalezli:

Poniewadž předessly Nalez Saudu Zemskeho gehož datum w Ratib. w Patek před wssech Swatymi Letha [15]78. to Zsebu přznassý, Zie ten dil Ssafrankowsky Obzialowanym Zustati ma: Powinni gsau obzialowaný hodnowiernym Swiedomim ukazati, czo ktemuž dilu Ssafrankowskemu SPrawedliwie naležj, akdy se to stam magj Starssiho Bratra dieti wtom Statku ktery gim Společnie Przysaužen, dily klasti, a Mladssiho Bratra dieti wybirati, a Zie by se tomu wssemu SPrawedliwy koniecz stal, se ktey wieczy Za Commisarze, Pan Jan Kokorž, Pan Jan Staržynsky, Pan Wacław Prokop, a Pan Wacław Worff narzyžugj: kteržj se oddatum w sstirech Nedielich porzad Zbiehlych do Jasenne sgeti a ten Ssafrankowsky dil podle Pruwodu a ukazani od toho druheho Statku oddieliti, aocžby dale mezy stranamj wstrk [?] byl, ge owssehno Porownati, aneb mezy nimý mocznu wypowied uczyniti magj. Stalo se w Ratib. Ut Supra. [w Strzedu po Sw. Bartholomegi Letha [15]79 etc.

[s. 139]

25.

Witek Długosz – Agnieszka Długoszówna¹⁴²⁴

[Racibórz, 26.08.1579 roku]

W tej sprawie między Witkiem Długoszem, z upoważnienia Jadwigi Długoszówny, matki jego oraz w imieniu innych jej dzieci skarżącym z jednej, a Agnieszką Długoszówną, również w imieniu jej dzieci oraz Janem Długoszem, synem Jurka Długosza oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ poprzedni wyrok sądu ziemskiego w Raciborzu z piątku przed Wszystkimi Świętymi roku [15]78 ustalił, że ten dział Szafrankowski zostaje przy oskarżonych [przyznał oskarżonym] powinni oskarżeni wiarygodnie poprzez świadków wykazać, co do tego działu Szafrankowskiego należy, a gdyby dzieci starszego brata majątek im wspólnie przyznany chciały dzielić, to dzieci młodszego brata powinny wybierać¹⁴²⁵, aby zostało to sprawiedliwie zakończone. Do tej sprawy [rzeczy] zostali wyznaczeni komisarze [sądowi]: pan Jan Kokorż, pan Jan Starżyński, pan Wacław Prokop i pan Wacław Worff¹⁴²⁶, którzy w ciągu 4 tygodni od daty wyroku powinni zjechać do Jasienia i wydzielić zgodnie z prawem, od reszty majątku ten dział Szafrankowski. A jeżeli nadal będzie między nimi

1424 Długosz. Zob. TŻ, KZ, dok. nr 8, 22, 28; TŻ, KW, dok. nr 19.

1425 Zgodnie ze zwyczajem, przy podziale majątku pierwszeństwo wyboru swojego działu mają najmłodsi.

1426 Komisarze sądowi.

nieporozumienie, mają [komisarze] doprowadzić do „mocnej” ugody między nimi¹⁴²⁷. Stało się w Raciborzu jak wyżej [w środę po św. Bartłomieju roku [1579]. [s. 139]

26.

Kniez Oppat Libissowsky a Lide ZKerpnie

Wteŷ Pržŷ mezy Knieziem Oppatem Libissowskym Zialobnikem Zgedne, Lidmi ZKrpnie obzialowanymi Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezli:

Poniewadŷ se Przedesleho nalezu Saudu Zemskeho gehoŷ datum w Ratib. w strzedu po Swatym Bartholomiejg Letha [15]61 teŷ ŷ Przedlozieneho Prŷipisu Grundbuchu Nachazy Zie ta Wes Krpen Knieze Oppata Libissowskeho diediczna gest, A G.M.C. stolka Wrchni Prawo nanj miti raczj, Atiŷ Lide ZKrpnie Ziadneho Oswobozeni Zieby Panu swemu diedicznemu Robotowati Powinni nebyli, newykazali.

Slussnie se Kniez Oppatt Libissowsky prŷi Robotach na tiechŷ Lidech podle Znieni narŷŷzeni G.M.C. wssakŷ podle welikosti a malosti Role, Kromie ffur a Powinnosti wgrundbuchu obsazenych a Panu wrchnimu powinnych, Pozustawuge. Neŷ Poniewadŷ tiz Lide cziaso skrz wylywani wody osskozeni Bywagj, a gim wssechny Role, Lauky, y Wes woda Zastupuge a tudy ginŷm diedinam prŷirownani byti nemohu, ma Kniez Oppatt aneb drŷytele teŷ Wsy strany takowych Robot tak podle slussnosti Stiemi Lidky nakladati, aby takowe protakowe Roboty kznisstieni neprŷissla. A czoŷ gsau tiŷ Lide od Starodawna G.M.C. KZamku Hlohowskemu strany wrchniho Prawa podle Znieni Grudbuchu powinni a Czyniwalj, to kaŷdeho cziasu odebe odwogowati a bez odporu wypelniowati magj, a wtom se Geho M. Czysarszke aneb Zastawnimu Ziadna Prŷekaŷka dati nema.

Stalo se w Ratiborŷj w Autery po stieti swateho Jana Letha 1579.

[s. 144]

26.

Ksiądz opat lubiąski – ludzie z Kierpienia

[Racibórz, 1.09.1579 roku]

W tej sprawie między księdzem opatem lubiąskim¹⁴²⁸ skarŷącym z jednej, a ludŷmi z Kierpienia¹⁴²⁹ oskarŷonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Poniewaŷ z poprzedniego wyroku sądu ziemskiego w Raciborzu pod datą w środę po św. Bartłomieju w 1561 roku i przedstawionych wypisów z ksiąg ziemskich [Grundbuch] wynika, ŷe ta wieŷ Kierpień jest dziedziczną [własnością] księdza

1427 Tzn. zmusić ich.

1428 Jan opat Lubiąŷa. Zob. Tŷ, KO, dok. nr 41.

1429 Kierpień k. Głógówka.

opata lubiąskiego, a Jego Miłość Cesarska posiada tylko [do niej] wyższe prawo, a ci ludzie z Kierpienia nie przedstawili żadnego zwolnienia od powinności należnych panu dziedzicznemu.

Słusznie więc ksiądz opat lubiąski żąda od tych ludzi należnych mu powinności, zgodnie z decyzją [regulacją] Jego Miłości Cesarza zależnych od [posiadanej] wielkości i małości ziemi, oprócz fur i powinności wymienionych w księgach ziemskich, przysługujących panu zwierzchniemu [prawu wyższemu].

Jednak ponieważ ci ludzie często narażeni byli na powodzie, które im wszystkie pola, łąki i wieś zalewały, i nie można ich porównać z innymi wioskami, dlatego ma ksiądz opat lub [inni] właściciele tej wsi powinni [brać to pod uwagę] ustalać powinności z tymi ludźmi, aby nie doprowadzić do ich zniszczenia.

A ci ludzie co od dawna J.M.C. podlegają według ksiąg ziemskich wyższemu prawu do zamku w Głogówku, to w każdym czasie wezwani powinni bez oporu wykonywać polecenia i nie można [w tym] przeszkadzać J.M.C. ani panu zastawnemu. Stało się w Raciborzu, we wtorek po [święcie] Ścięcia św. Jana roku 1579. [s. 144]

27.

Petr a Blažieŷ z Pawłowicz,

Jan Bees Wrchlensky, a Mikulass Syn geho

Wteŷ Prŷŷ mezy Petrem a Blažiegem zPawłowicz, kterŷj se Wyplary byti minili Zialobniki Zgedne, Panem Beesem Wrchlensky a Mikulassem Synem geho ObZialowanymi Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ nalezli:

Poniewadŷ Zialobniczy toho Podle Zwyklosti tiechto Kniŷtstwi a wssy Zemie Sleske ŷak ku Prawu Zadosti neprowodj, aby Osobami Stawu Rytirŷskeho byti mielj, Tolkeŷ Ziadneho Zwyplaruw kterŷj by ge Za Strŷcze wyznawalj, sobie kswiedomi neprŷiprawili, A Jan Bes to ŷak ku Prawu za dosti provedl, Zie Mrucŷek OtecZ Zialobnikuw Stawu Rytirŷskeho neuŷywal, Nybrŷ podle ginych Robotnych Lidj Z Pawłowicz Swiedomi strany wymierŷowani Hranicz ysycze ŷak ginj Prosteho rŷadu Lide potahowan gsauC, to wykonawal, a tak dobrŷe ŷak tŷŷ Zialobniczy Prŷedesslych drŷŷtelj Pawlowskych Poddanym byl, A ŷ gemu Besowi ŷakŷ to Panu Swemu holdowalj a geho Za Pana mielj a prwe nikda od Pamieti Lidske Za Staw Rytirŷsky nepocŷŷtalj ani toho neuŷywalj.

Stiech Prŷŷczyn Jan a Mikulass Besowe na tu Zialobu odpowidati powinni neŷsau. A Poniewadŷ tiŷ Zialobniczy se tudy Panu swemu SProtiwilj, gemu Suplikaczyn Tykalj, a Mikulassowi Synu geho nemale ubliŷilj, magj oto dotcŷienieni dwie Nediele Zde w Oppolj trestani byti. Stalo se w Oppoli w Autery po Swatem Medardŷ Letha 1581. Pod Peczeti Zemsky etc.

[s. 154–155]

Piotr i Błażej z Pawłowic – Jan Beess Wrchlejski i Mikołaj jego syn
[Opole, 13.06.1581 roku]

W tej sprawie między Piotrem i Błażem z Pawłowic, którzy podają się za Wiplarów¹⁴³⁰ skarżącymi z jednej, a panem Beessem Wrchlejskim i Mikołajem, synem jego¹⁴³¹ oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i sędziowie ziemscy orzekli: Ponieważ skarżący, według obowiązujących w tych księstwach i w całej ziemi śląskiej, nie mogli wystarczająco udowodnić, aby należeli do stanu szlacheckiego, nie mogli wskazać żadnego krewnego Wiplara [szlachte]. A Jan Beess wystarczająco dowiódł, że Mruczek – ojciec skarżących, do stanu szlacheckiego nie należał, tak jak inni prości ludzie z Pawłowic zgodnie z posiadaną ziemią wykonywał pańszczyznę i był poddanym właścicieli Pawłowic i składał hołd Beessowi jako swojemu panu i nigdy, jak ludzka pamięć sięga, nie zaliczał się do stanu szlacheckiego. Dlatego też Jan i Mikołaj Beessowie mogą na skargę tę nie odpowiadać [sąd skargę oddalił]. A ponieważ skarżący się sprzeciwili się swojemu panu, występując ze skargą na niego, i ubliżyli Mikołajowi synowi jego, mają przez dwa tygodnie w Opolu być uwięzieni. Stało się w Opolu, we wtorek po św. Medardzie roku 1581, pod pieczęcią ziemską etc.
[s. 154–155]

Ambros Ssoltys Swibsky, a Pan Jan Girzy z Rederu

Wteŕ Prŕŕy mezy Ambroziem Ssoltyssem Sswibskym Zialobnikiem Zgedne, Panem Jan Girŕikiem na Tossku Panem gehu zastawnim, Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemsstŕy nalezli: Neŕprwe czo se brani konŕ tymuŕ Ssoltysowi kgizdam a Robottam od Pana zRederu, dotŕczye, Poniewadŕ se ta Powinnost w kterauŕ gehu tyŕ Pan zRederu potahował, na tomŕ Ssoltysu nachazy, a Pan ZRederu toho aby ktomu ŕake Prawo miel, niczymŕ neukazał, Powinen gest to Prŕedsebrani swe tymuŕ Ssoltysowi desyti hrŕiwnami naPrawiti. A Poniewadŕ tyŕ Pan ZRederu na Poddane tyhoŕ Ssoltysa, nemagicz knim Prawa, mimo Nadani gehu pasł,[?] a ge podle wuole swe wiezyl, ma to tymuŕ Ssoltysowi 10 hrŕywnami, a tiemŕ Poddanym gehu kaŕdemu Znich 5 hrŕywnami naPrawiti. Czo se Pak Pul Ssesnasta Zlatyho Ztychoŕ Ssoltysa, adwau Zlatych sPoddanych gehu na wyprawu, ŕak stom swiedkowe wyswiedczuŕ, wzyti dotŕczye Poniewadŕ se nachazy Zie toho cŕiasu ziadna wyprawa nebyła, Powinnen gest Pan ZRederu dotczienemu Ssoltysowi takowych 15 ½ R. a Poddanym gehu dwa R. Zase nawratiti.

1430 Wiplar – stary górnośląski ród herbu Brodzic. Jako siedzibę rodową podawali Uszyce k. Olesna. W XVI w. była to już drobna szlachta.

1431 Jan i Mikołaj Bees-Wrchles byli właścicielami państwa Starego Olesna.

Zstrany ffur a staweni Zamku tosseczkeho, ma tyż Ssoltys podle Znieni starych Listuw a obdarowani gehu od Pana ZRederu Zachowan byti, a Poniewadż se to tak nasslo, Zie tyż Pan ZRederu Ztychoż Ssoltysa prowad wezeni Brohu Sena, nejšaucz tyż Ssoltys takowymi ffurami powinnen, Za 4 R. Kwożeni wZal, Powinnen gest Pan Jan Girżj ZRederu takowe 4 R. dotczenemu Ssoltysowi Zase nawratiti, a Zawssechny sskody a Autraty 20 hrżywen dati, A to wsse ĵak se na horze Pysse od datum we 12 Nedielich Porząd Zbiehlych k Urzędowi wrchnimu odsebe odwesti a Polożyti. Czo se Pak tiech ginych Artykuluw neobwinnieni obsazenych dotycznie, Poniewadż to wsse Smluwami Panuw komornich radu G.M.C. a Commisarży wtom narżyżenymi na mierże postaweni a ku Konczy přiweveno gest. Slussnie se při tom Pozustawuge. Stało se w Oppolj we Strzedu po Nedielj Invocavit Letha 1582 etc. [s. 165–167]

28.

Ambroży sołtys świbski – pan Jan Jerzy z Redernu
[Opole, 7.03.1582 roku]

W tej sprawie między Ambrożym sołtyssem świbskim¹⁴³² skarżącym z jednej, a panem Janem Jerzym panem na Toszku, panem jego zastawnym, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Po pierwsze: co się tyczy brania temu sołtysowi koni i pańszczyzny, którymi pan z Redernu obciążył sołtysa i nie udowodnił, że miał do tego prawo, powinien za to sołtysowi zapłacić 10 grzywien. A ponieważ też poddanych sołtysa pan z Redernu, chociaż nie miał do tego prawa, prześladował i więził według własnego uznania, powinien sołtysowi zapłacić 10 grzywien, a poddanym [sołtysa] każdemu z nich po 5 grzywien. Co się zaś tyczy piętnastu i pół złotych, które od sołtysa wziął [pan z Redernu] na wyprawę wojenną a od poddanych [sołtysa] po 2 złote, chociaż w tym czasie żadnej wyprawy nie było, ma zwrócić wspomnianemu sołtysowi owe 15 ½ R. a poddanym po 2 R.

W sprawie dostarczania furmanek do budowy zamku toszeckiego ma być ten sołtys zgodnie ze starymi dokumentami zwolniony od pana z Redernu, ponieważ ten pan z Redernu żądał od sołtysa przywiezienia brogu siana, czego nie powinien robić, za wożenie wziął 4 R., pan z Redernu powinien zwrócić sołtysowi te 4 R. i w ciągu 12 tygodni zapłacić do Urzędu Zwierzchniego 20 grzywien [kary].

Co się tyczy innych artykułów dotyczących osadzonych [chłopów poddanych pańszczyźnianych], ponieważ te wszystkie umowy przez panów radców kameralnych J.M.C. i wyznaczonych komisarzy do końca [są] doprowadzane, dlatego przy nich pozostawiane są. Stało się w Opolu, w środę po niedzieli Invocavit 1582 roku etc. [s. 165–167]

1432 Ambroży – wolny sołtys Świbia k. Gliwic.

Jan Deitss Mlynarž Komorniczky a Jan Hyrss Mlynarz Stinawsky

Wteŷ Pržŷ mezy Janem Deitssem Mlynaržem Komorniczky
Zialobnikem Zgedne, Janem Hyrssem Mlynaržem Stinawsky
Obzialowanym Zstrany druhe, Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemsstŷ
wypowidagi:

Poniewadŷ se tomu Zwedeni Prze wyrozumielo, Zie ti Mlynarž obadwa
Pany swe diediczne a zastawne magj, atu se Ziadneho Statku Pozemskeho
nedoteŷczŷe, a stolka o Statek Purgrechtni, o ktereŷ se prŷed Pany gegich
Smluwy a Kupy dalj, čzyniti gest, Zie Pan Jan z OPPersdorffu, Poniewadŷ
se ta stiznost Jana hyrsse Poddaneho gehu Zastawniho doteŷczŷe,
mezy tim čzasem a prŷŷsstim Slawnem hodu Seslani ducha Swateho
Prawo nePodezdrŷele, gmenugicz Stranam den osaditi a wtomto czoŷ
SLussneho a sPrawedliwego gest rozeznaŷi dati ma, aczoŷtu Prŷytomŷ
Prawie uznano bude powinni.

Stalo se w Oppolj 9. dne Martŷ Letha 1582 etc.

[s. 167]

Jan Dejcz młynarz z Komornik – Jan Hirs z młynarz ze Ścinawy
[Opole, 9.03.1582 roku]

*W tej sprawie między Janem Dejczem młynarzem komornickim¹⁴³³ skarżącym
z jednej, a Janem Hirszem [Hirsch] młynarzem ścinawskim¹⁴³⁴ ze strony drugiej,
pan starosta i panowie sędziowie ziemscy wypowiedzieli się¹⁴³⁵:*

*Ponieważ po rozpatrzeniu sprawy uznano, że ci obydwaj młynarze mają swoich
panów dziedzicznych i zastawnych i nie dotyczy to żadnego majątku ziemskiego,
a chodzi tylko tu o majątek podlegający prawu miejskiemu [Burgrecht], a który
przez ich panów powinien być rozpatrywany, to jest przez pana Jana z Oppers-
dorffu, ponieważ ta skarga dotyczy Jana Hirsza, poddanego jego dzierżawcę, dla-
tego powinno się w terminie do święta Zesłania Ducha św., wyznaczyć datę, kiedy
spór zostanie rozstrzygnięty. Stało się w Opolu, dnia 9 marca roku 1582 etc.*

[s. 167]

Martin Krkacz Wolny z Pohrzebenicz, Matyas Rottemberg

Wteŷ Pržŷ mezy Martinem Krkacžiem wolnym sPohrzebenicz
Zialobnikem zgedne, Matyassem Rottembergkem Panem geho

1433 Komorniki k. Krapkowic.

1434 Ścinawa Mała k. Prudnika (w tym czasie miasteczko).

1435 Nie był to wyrok, a opinia w sprawie – tzw. pouczenie, gdyż obaj młynarze byli poddanymi
Oppersdorffa i nie podlegali pod sądownictwo ziemskie.

zastawnim, Obzialowanym Zstrany druhe, Pan hejťman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadź Zialobnik List Knizete Hanusse mladssiho geho mil. sławne Pamieti Knižete Oppawského a Ratiborského předložyl, w kteremž se nachazy, Zie to Wolenstwi a Lan Role kterehož tenž Martin Krkacž we Wsy Pohržebeni wdrženi a uZywani gest, odewssech Knizetskych Platuw, oddesatkuw y ode wssech ginych Podatkuw a natisku, wynimagicz Sluzby Podle Znieni oswobozen gest.

Slussnie se tenž Martin Krkacž při tym Listu a Oswobozeni Pozustawuge. Czo se Pak toho Zaruczeni tyhož Martina Krkaczie pode stem Zlatych Czierwenych aby to Wolenstwi osadil, dotejčzie: Poniewadź se Ziadne slussne Pržičziny takoweho Osazeni nenachazy, Powinnen gest Matyass Rottembergk tyž Rukogmie kterzj Za to Osazeni Rucžyli Z Rukogemstwi Propustiti.

Stalo se w Oppolj we Strzedu po Nedielj Reminiscere Letha 1583 etc.

[s. 180]

30.

*Marcin Krkacz wolny z Pogrzebieńia – Maciej Rottemberg
[Opole, 9.03.1583 roku]*

W tej sprawie między Marcinem Krkaczem [Krkacz?] wolnym z Pogrzebieńia¹⁴³⁶ skarżącym z jednej, Maciejem Rottembergiem¹⁴³⁷, panem jego zastawnym, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący przedstawił dokument świętej pamięci księcia Janusza młodszego opawskiego i raciborskiego¹⁴³⁸, w którym znajduje się przywilej na to „woleństwo” i łan pola, który posiada Marcin Krkacz we wsi Pogrzebinie, zwolnienie od wszelkich książęcych opłat, dziesięcin, i od wszystkich innych podatków i obciążeń oprócz służby [księciu], przy tych przywilejach pozostaje.

Ponieważ nie było żadnych słusznych przyczyn takiego przejęcia sołectwa [brak podstaw], powinien Maciej Rottemberg zwolnić poręczycieli [rękojemców] od poręczenia osadzonego¹⁴³⁹.

Stało się w Opolu, w środę po niedzieli Reminiscere roku 1583 etc.

[s. 180]

1436 Marcin Krkacz z Pogrzebieńia k. Rybnika – z tekstu wynika, że był wolnym sołtysem.

1437 Rottemberg – stary ród morawski, osiadły w księstwie opawskim, mający majątki również na Górnym Śląsku. Jako siedzibę rodową podawali Kietrz k. Głubczyc. Maciej Rottemberg był dzierżawcą (panem zastawnym) Pogrzebieńia i Karnowaca (zob. następna sprawa).

1438 Jan mł. Przemyślida, książę raciborski (zm. 1493 r.).

1439 Tekst niejasny: prawdopodobnie Rottemberg żądał nieprawnie od każdego nowego właściciela sołectwa opłaty przejęcia majątku i poręczycieli tej opłaty (zob. następny wyrok).

Sstiepan Ssoltys z Kornowacze, Matyass Rottembergk

Wteŷ Pržŷ mezy Sstiepanem Ssoltyssem ze Wsy Kornowacze Zialobnikem Zgedne, Matyassem Rottembergkem Panem gehu Zastawnim Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemssti Nalezli:

Poniewadź Zialobnik List Knižete, Mikulasse, Hanusse a Walentina gich mil. Slawnych Pamieti Knižat w Slezy Oppawskich a Ratiborskich przedložyl w kteremž se nachazy, Zie takowe Ssoltystwi od Słužeb a Prawa kterež na tom Zbožy Gich mil. Knižata Sstarodawna mielj, Oswobozeno neni. Powinni gsau drżytele tyhož Ssoltystwi Matyassowi Rottembergkowi Panu swemu Zastawnimu Platy na diedinie wybirati, a na Obydli gehu Przynasseti, Tolkež Lidem steŷ

Karnowatskeŷ diediny, na Roboty Rozkazowati, y nadnimi kdyžby wsseczkym na Robotu Sprawedliwie powinnu z Rozkazu Panskeho Poruczeno bylo, stawati, a toho dohlidati, aby se Robota, ŷakž naležy, wykonawala, a Poniewadź wtom Listu Gich mil. Knizat se nachazy Zie na tom Ssoltystwi budau moczy Piwa Rattib. Bez Pržekazky wsseliyakych Osob Swobodnie Ssenkowati, Nema gehu Matyss Rottembergk wto potahowati, aby gehu Piwa Ssenkowati miel.

Czo se Pak Zarucenŷ tehož Stiepana pode 100 Zlatych Czerwenych aby to Ssoltystwi osadil, doteŷcie: Poniewadź se Ziadne slussne Pržčyny takowego Osazeni nenachazy, Powinen gest tyž Matyss Rottembergk Rukomyie kteržj Za to Osazeni Rucžylj ZRukogemstwi Propustiti.

Stalo se ut Supra.

[s. 181]

Szczepan soltys z Kornowaca – Maciej Rottemberg
[Opole, 9.03.1583 roku]

W tej sprawie między Szczepanem soltysem ze wsi Kornowac¹⁴⁴⁰, skarżącym z jednej, Maciejem Rottembergiem, panem jego zastawym, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący przedstawił dokument świętej pamięci książąt opawskich i raciborskich: Mikołaja, Janusza i Walentyna¹⁴⁴¹, że sołectwo to nie zostało zwolnione od służb i praw, jakie posiadali od dawnych czasów na tym majątku książęta [wyższe prawo], dlatego powinni właściciele tego sołectwa Maciejowi Rottenbergowi jako panu swojemu zastawnemu czynsze na wsi zbierać i do domu pana przynosić, kierować [organizować] i nadzorować odrabianiem pańszczyzny ludzi ze wsi Karnowac, aby prace wykonywane były należycie.

1440 Kornowac k. Rybnika.

1441 Bracia: Mikołaj (zm. 1506 r.), Jan (zm. 1506 r.) i Walentyn (zm. 1521 r.) Przemyślidzi, książęta raciborscy.

A ponieważ z dokumentu tego wynika, że sołectwo posiada prawo wyszynku piwa raciborskiego bez przeszkód ze strony innych osób, nie może Maciej Rottenberg, żądać, aby sprzedawali jego piwo.

Co się tyczy poręczenia tegoż Szczepana 100 złotych czerwonych, aby to sołectwo przejął, żadne słuszne przyczyny [brak podstaw] powinien Maciej Rottenberg zwolnić od tego poręczycieli. Stało się jak wyżej [w Opolu, w środę po niedzieli Reminiscere roku 1583].

32.

Foijt Starssy y wsseczka Obecz Wsy Zakrżowa a Petr Dluhomil

Wtey Przý mezy fojtem Starssymi a wssy Obczy Wsy Zakrżowa zialobniki Zgedne, Petrem Dluhomilem Panem gegich obzialowanym Zstrany druhe: Pan hejtmán a Pani Sudczy Zemssti nalezli:

Poniewadz Zialobniczy Listem Kniżete Konrada Bileho Sławne Pamieti gehoż datum w Kożłym we Strzedu przed Swatu Elżbietu Letha 1472 wkterym Zrżetedlnie Roboty kterymi tiż Lide Zakrżowssti powinni bejti magj, wygadrżene gsau, Tolkeż y Swiedomim Zie mimo takowe Roboty w Listu obsaziene od Jana Dluhomila, ýakżto Pana diedicżneho Otcze tehoż Petra Dluhomilla na žiadne gine Roboty aný na hon chozený, też Prżedeni, Potahowani nebylj, Prowedlj.

Slussnie ti Lude prży takowem gegich obdarowany a obsazeni, se zestawugj, A Petr Dluhomil mimo tyż Roboty natomż Listu obsaziene, ginyimi Robotami gich obtiezowati ananie ukladowati Prawa nema.

Stalo se w Oppolj w Sobotu po Nedielj Invocavit Letha 1588.

[s. 213]

32.

Wójt, starsi i wszyscy mieszkańcy wsi Zakrżowa

– Piotr Dluhomil

[Opole, 12.03.1588 roku]

W tej sprawie między wójtem¹⁴⁴², starszymi i wszystkimi mieszkańcami wsi Zakrżów¹⁴⁴³ skarżącymi z jednej, a Piotrem Dluhomilem¹⁴⁴⁴ panem ich oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący przedstawili dokument świętej pamięci księcia Konrada Białego¹⁴⁴⁵ datowany w Koźlu, w środę przed św. Elżbietą 1472 roku¹⁴⁴⁶, wyrażnie są wymienione obowiązku ludzi z Zakrżowa, również świadkowie potwierdzili, że

1442 Powinno być „sołtys”, wójtowie byli w miastach.

1443 Zakrżów k. Koźla.

1444 Piotr Dluhomil z Bierawy, właściciel Bierawy, Dziergowic i Zakrżowa.

1445 Chodzi tu o Konrada X Białego młodszego (zm. 1492 r.), księcia oleśnickiego, wołowskiego i sycowskiego oraz bardzo krótko kozielskiego.

1446 Środa przed św. Elżbietą – 15 listopada 1472 r.

oprócz obciążeń wymienionych w dokumencie żadnych innych obciążeń i chodzenia na polowania nie żądał tego Jan Dluhomil jako pan dziedziczny – ojciec obecnego Pawła Dluhomila.

Słusznie więc ci ludzie powinni pozostać przy swoich prawach i Piotr Dluhomil nie ma prawa nakładać na nich innych obowiązków. Stało się w Opolu, w sobotę po niedzieli Invocavit roku 1588.

[s. 213]

33.

Gindrzych Buchta a lide z Gumprachticz

Wteŷ Prŷŷ mezy Gindrŷichem Buchtu Zialobnikem Zgedne, Lidem Zgumprachticz Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan Heŷtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadz List Oswiczeneho Kniŷete a Pana Pana Hanusse kniŷiete w Slezŷy Oppolskeho a Horniho Hlohowa Slawne a Spasitedlne Pamieti Gehoŷ Datum w Oppolj w Pondielj przed Swatem Bartholomegem Letha od Narozeni Syna Boŷyho 1503 Lukassowi Buchtowi Prŷedka Gindrŷycha Buchty Za geho wierne słuŷby, na Rybnik Słowe Laznisstie na Gumprachtskem ZBoŷy Leŷyczŷy dany, który gest Gindrŷich Buchta prŷedłoŷyl, to ŷadrnje Zsebu Prŷzinassy, Zie tak dluho ssyroko Pokad woda zatopiti muŷ, a tak ŷak Zstarodawna gest drŷien ZERby a Potomky swymi, takowy Rybnik miti, drŷietŷi, uŷywati, prodati, Zastawiti, Zamieniti, Uczŷyniti y nechati, ana swe y na swych Erbuw Lepsse obrati, yakoŷby se gemu Neŷlepe Zdalo, a Poradzeno było, muzie. Slussnie se Gindrŷich Buchta Podle Znieni tychoŷ Kniŷietczycho prŷi uŷywani tehoŷ Rybnika Laznisstie Pozustawuge.

A Zie gsau Lide ZGumprachticz Proti takowemu Obdarowani geho mil. Kniŷiete Hanusse, neohlidagicz, se na ZaPowiedi Aurŷadu wrchniho Gindrŷychowi Buchtowi do toho Rybnika Laznisstie wPady čzynilj, a se Swawolnie Pasenim Włoŷili, a gemu tudy w Auŷywanj tehoŷ Rybnika Prŷekaŷku čzynilj, Powinni gsau takowe dotčzenieni swe Gindrŷichowi Buchtowi gednim Stem hrŷwen od datum we dwanaŷti Nedielič Porŷad Zbiehlych naPrawitj aprŷed Aurŷad Wrchni poloŷyti, a trŷi Nediele wieŷy w Oppolj trestani byti, do ktore se Prŷywygiti nadepsanych dwanaŷti Nedieli postaviti magi, Adale ku teŷ Pastwie wtomŷ Rybnicze Prawa nemagj, A Prŷy neŷprwnieŷŷym Wygezdŷu na ta miŷta, Oč mezy G.M.C. Prokuratorem, Kapitolu Oppolsku a Gindrŷichem Buchtu čzyniti gest, takowy Rybnik ŷak dalecze nim nabudauczy čziassy lopeno byti ma, Pani Sudczy Zemssti wymierzeni woŷyni.

Stalo se w Ratt. w Autery po Na Nebewzati Panny Marŷe L. 1589 etc.

[s. 233–234]

Henryk Buchta – ludzie z Komprachcic
[Racibórz, 22.08.1589 roku]

W tej sprawie między Henrykiem Buchtą¹⁴⁴⁷ skarżącym z jednej, a ludźmi z Komprachcic¹⁴⁴⁸ oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ Henryk Buchta przedstawił dokument świętej pamięci oświeconego księcia i pana, pana Janusza¹⁴⁴⁹, księcia śląska Opolskiego i Głogówka, datowany w Opolu, w poniedziałek przed św. Bartłojem roku od Narodzenia Syna Bożego 1503¹⁴⁵⁰, wystawiony dla przodka Henryka – Łukasza Buchty¹⁴⁵¹ za jego wierną służbę na staw zwany „Łażnickim”, leżący w majątku komprachcickim, w którym [dokumencie] jasno wymieniono, że tak długo i szeroko, jak woda może zatopić, w posiadaniu jego i jego potomków pozostaje i może o nim decydować, jak z własnym. Dlatego przy tej własności [Henryk Buchta] pozostaje.

A że ludzie z Komprachcic wystąpili przeciwko temu przywilejowi, nie zwracając uwagi na pisma Urzędu Zwierzchniego naruszili jego własność, samowolnie wypasali [bydło], przeszkadzali w korzystaniu ze stawu, powinni zapłacić w ciągu dwunastu tygodni od daty wyroku temuż Henrykowi Buchcie 100 grzywien odszkodowania oraz [zostają skazani] na trzy tygodnie więzy w Opolu, do którego mają się zgłosić również w ciągu dwunastu tygodni i dalej do wypasania na terenie stawu prawa nie mają.

A przy najbliższym wyjeździe [na wizję lokalną] pana prokuratora J.M.C., [przedstawiciela] kapituły opolskiej i Henryka Buchty, ustalą granice tego stawu. Stało się w Raciborzu, we wtorek po Wniebowzięciu Panny Marii roku 1589 etc.

G.M.C. Prokurator Matyas Nos, Jan a Gindrzych Buchtowie

Wteŕ Prŕy mezy G.M.C. Prokuratorem Matyassem Nosem Zialobnikem Zgedne, Janem a Gindrŕichem bratry Buchty, obzialowanymi Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadz se to nachazy, Zie Lide Z Gumprachticz w Rybniky Laznisstie a Syrmatkow Pasenŕm dobytku Gindrŕichowi Buchtowi Zaumyslnie

1447 Buchta – ród herbu Odrowąż, znany na Górnym Śląsku od XV w. W odróżnieniu od innych górnośląskich Odrowążów pochodzących z Moraw, Buchtowie prawdopodobnie pochodzili od Odrowążów czeskich. Siedzibą rodową był Otmęt k. Krapkowic. Henryk Buchta (zm. po 1598 r.) – sędzia dworski księstwa nyskiego, właściciel Puszczy, Gierałcic i Sulisławia w księstwie nyskim oraz Komprachcic k. Opola.

1448 Komprachcice k. Opola.

1449 Jan II Dobry, książę opolski i raciborski (zm. 1532 r.).

1450 21 sierpnia 1503 r.

1451 Łukasz Buchta (zm. 1532 r.) – ojciec Henryka, właściciel Otmętu.

wkladał, a tudy gemu takowemu Zagimani dobytku Prżyczynu dalj, Neni Gindrżich Buchta na tu Zialobu odPowidati powinien.

Czo se Zastrzeleni Woŷtka Wenczle Poddanego Gindrżicha Buchty od Jana Buchty, doteŷczcie, Poniewadŷ toho Zialobnik, ŷak ku Prawu Zadosti, neProwedł, Zieby Jan Buchta tychoŷ Nebosstika Woŷtka Wenczle Zaumyslnie postrzeliti miel, Atyŷ Jan Buchta se Przed Saudem slysseti dal, Zie gest se to bez wsseho chtieni gehu z Prŷyhody stało, Powinnen gest podle wymierzeni gemu na Czedulj oddanego Prŷisahu uczyniti, Akdyŷ to uczyni dalssyho Nalezu Saudu Zemskeho ocziekawati ma.

Czo se Zranieni Janka Ssoltyska Gumprachtskeho dotyczcie, Poniewadŷ Prokurator G.M.C. toho podle obwinieni sweho aby od Jana Buchty ranien byti miel, ŷak ku Prawu Zadosti, neprowedł, Neni Jan Buchta na tu Zialobu odpowidati powinien.

Czo se pak Zranieni dobytku Lidi Z Gumprachticz od Lokage Gindrŷycha Buchty, doteŷczcie: Poniewadŷ se Swiedkuw nachazy, Zie tyŷ Lide Z Gumprachticz, toho Prŷi Gindrŷichowi Buchtowi, aby gim Ztoho lokage, KsPrawedlnosti dopomohl, hledalj, a on Zie toho uczyniti Pominul, Powinnen gest Gindrŷich Buchta takowe Zranieni dobytku, tiem Lidem, Kterychŷ ten dobytek byli 12 Hrŷywnami naPrawiti, a takowe od datum we 12 Nedielich Porŷad Zbiehlych Przed Aurŷad wrchni Poloŷiti. Stalo se Ratiborŷj w Autery po na Nebewzati Panny Marŷge. Letha Panie 1589.

[s. 234–235]

34.

J.M.C. prokurator Maciej Noss – Jan i Henryk Buchtowie
[Racibórz, 22.08.1589 roku]

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Maciejem Nossem¹⁴⁵² skarŷącym z jednej, a Janem i Henrykiem braćmi Buchtami¹⁴⁵³ oskarŷonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Poniewaŷ zdarzało się, ŷe ludzie z Komprachcic na terenie stawu „Łaŷnickiego” i „Syrmatków” wypasali bydło na szkodę Henryka Buchty i dali jemu powód do zajęcia [tego] bydła, nie musi Henryk Buchta na to odpowiadać [skargę oddalono].

Co się tyczy zastrzelenia przez Jana Buchtę, Woŷtka Wencła – poddanego Henryka Buchty: poniewaŷ oskarŷyciel nie dowiódł, ŷe Jan Buchta Woŷtka Wencła umyslnie, a Jan Buchta w sędzie oświadczył, ŷe nie było to celowe a przypadek, powinien na to złoŷyć przysięgę, a kiedy to uczyni, ma czekać dalszego wyroku sądu.

1452 Noss (Nass) – szlachta górnośląska posługująca się różnymi herbami, siedzibą rodową był Grabów k. Toszka. Maciej Noss, właściciel Smolnicy k. Gliwic i Sławikowa k. Raciborza, był w latach 1581–1593 prokuratorem kameralnym księstw opolskiego i raciborskiego.

1453 Zob. wyŷej dok. nr 33.

Co się tyczy zranienia Janka sołtysa [syna sołtysa] komprachcickiego, ponieważ prokurator J.M.C. w skardze swojej dostatecznie tego nie dowiedział, że uczynił to Jan Buchta, nie musi od z tego odpowiadać [skargę oddalono].

Co się zaś tyczy zranienia bydła przez służbę Henryka Buchty, jak świadkowie zeznają, ludzie z Komprachcic skarżyli się Henrykowi Buchcie na jego służbę, a on tego nie chciał przyjąć [pominął], powinien Henryk Buchta, właścicielom zranionego bydła wypłacić w ciągu 12 tygodni 12 grzywien odszkodowania. Stało się w Raciborzu, we wtorek po Wniebowzięciu Panny Marii roku Pańskiego 1589. [s. 234–235]

35.

Joachym Oseczky Matuss Michaluw, Blažey Wolny z Pruskowa
Jan Bes na Olessnie

Wteŕ Pržy mezy Joachymem Oseczkym, Mathaussem Michalowym a Blažiegem wolnym zPruskowa Zialobnikiem Zgedne, Panem Besem na Olessnie Obzialowanym Zstrany druhe: Pan hejtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadź se nachazy, Zie nadePsani Zialobniczy Prži odstaupowani toho Statku Olesskeho od Panuw, Jana Popssy¹⁴⁵⁴, Jana Kochtitzkeho Radd Mil. C. Komory Slezske, a Joachyma Skala ŕakžto Commisarzj ktomu naržyzenych, gsaucz odtiechž Kommsarzj Zholdu G.M.C. propustieni, whold a Poddanost Janowi Besowi wwedeni. Tolkež przedessly držetel Jan Oseczky Janowi Besowi Poslussenstwi ruku danin, budaucz Stawu Rytirzskeho Slibil, Podle Kterehožto holdu a Poddanosti dotčenemu Janowi Besowi Poslussenstwi zachowalj, a de prwa [ci pierwsi] Kdž gemu takowego Poslussenstwi czyniti pominulj, ge sobie kPoslussenstwi skrze mladse a gnie Prostrzedky pržywozowal, a temu se Zwyznani Swiedkam wyrozumielo, Zie Jan Bes tiem mladszem Kdž ge tam wysylal, Porucžiwal, Zieby Joachymowi Oseczkemu wsseliŕak Pokog dalj, a na nieŕ nesahalj. Neni Jan Bes na tu zialobu odpowidati powinnen.

Wssak gestlizie se Joachymowi Oseczkemu odtiechž mladssych Z Olessna ŕake ublizienŕ stało, a on ge oćž winiti chce, bude powinnen Jan Bes Za gehu dalssym toho prži niem hledanim, gemu Snimi Rok neotažnie položiti, a knaležite sPrawedlnosti Znich dopomocy.

A ŕakož gest Geho mil. Czysarszke Prokurator Matyas Nos na mistie G.M. Czysarszke se ohlasył, Poniewadź ta Wes Pruskow tak ŕak gine Wesnicze do Potwrzeni G.M.C. Janowi Besowi na to Panstwi daneho Zegmena wyslowena a wstawena neni, Zie ta Wes Zgegi Pržislussenstwim kdiedicztwi G.M.C. a ne Janowi Besowi Naležj. Chczelj tyž Prokurator na mistie G.M.C. Jana Besa oto Pržedsebewzyti, Prawo se gemu nezawira. Sskody se Zlussnych arozwažnych Pržyczyn mezy stranami wyzdwiuhuj. Letta [15]92 Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 254–255]

¹⁴⁵⁴ Winno być Dopssy¹⁴⁵⁴ (Dobschuetz).

*Joachim Osiecki, Mateusz Michałów, Błażej wolny z Pruskowa
– Jan Beess na Oleśnie
[1592 roku]*

W tej sprawie między Joachimem Osieckim, Mateuszem Michałów i Błażem wolnym z Pruskowa skarżącymi z jednej, a Janem Beessem na Oleśnie oskarżonym z drugiej strony, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ wymienieni skarżący przy przekazywaniu majątku oleskiego [Beessowi] przez wyznaczonych panów komisarzy: Jana Dobszycza [Dobschütz], Jana Kochcickiego – radcę Kamery Śląskiej i Joachima Skala¹⁴⁵⁵, od komisarzy tych zostali zwolnieni z hołdu cesarzowi i przekazani w poddaństwo Janowi Beessowi. Tylko Joachim Osiecki jako szlachcic przez podanie ręki ślubował [uznał zwierzchność]. Ten pierwszy [Joachim Osiecki] odmówił złożenia hołdu [poddaństwa] Janowi Beessowi. A kiedy do posłuszeństwa przez urzędników oleskich i innych działających byli zmuszani, świadkowie zeznali, że Jan Bees urzędnikom polecił, aby Joachimowi Osieckiemu dali spokój. Nie powinien na tę skargę odpowiadać [skarga oddalona]. Jednak jeśli Joachimowi Osieckiemu urzędnicy w jakiś sposób ubliżyli i on chce o to ich oskarżyć, to będzie musiał Jan Bees sprawiedliwie ich sądownie ukarać.

Jednak J.M.C. prokurator Maciej Noss w imieniu J.M.C. oświadczył, że ponieważ ta wieś Prusków, podobnie jak i inne wsie, według nadania J.M.C. nie należy do Jana Beessa i dalej jest dziedzictwem cesarskim, a nie Jana Beessa i nie podlego jego prawom¹⁴⁵⁶, dlatego prokurator w imieniu J.M.C. stwierdza, że Jan Bees nie może stosować swoich praw. Szkody [sprawa] między stronami, jednak ze słusznych [ważnych] przyczyn nie zostaną podjęte. Roku [15]92, pod pieczęcią ziemską etc. [s. 254–255]

G.M.C. Prokurator, Joachym Bes

Wteŕ Prŕŕ mezy G.M.C. Prokuratorem Matyassem Nosem zialobnikiem Zgedne, Joachymem Beesem Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadŕ se Joachym Bees w Brzech Rŕeky Blotnicze G.M.C. ku gruntu Kempskemu naleŕyty Ryb Lowiti, zbraniowal, Kossyki, Mattu, Wientierŕe, Wersse bral, Powinnen gest takowe dotcŕenieni swe do Komory G.M.C. Sstirzidczyti, a tiemŕ Lidem ZKempy desyti hrŕiwnami

1455 Komisja powołana przez Urząd Ziemski do sporządzenia urbarza (inwentaryzacji) i przekazania majątku nowemu właścicielowi.

1456 Tekst nie bardzo zrozumiały, być może chodzi tu o zachowanie przez kamerę cesarską wyższego prawa.

na Prawiti, a takowe oddatum we 12 Nedieliach porząd zbiehlych przed Aurząd wrchni Položiti.

Czo se wytopeny Luk Rybnikiem Mlynskim Chrzanowskim slowe Weżyska doteýčze: Poniewadż se tomu ZSwiedkuw porozumielo, Zie takowe Lauky przed dawnymi Lethy przeffrymarčziene a misto tiech zatopenych gine wgruntie Chrzenowskim kZamku Oppolskemu oddane gsau, ktereż až posawad Ktymuż Zamku Sykagj a uzywagi, Neni Joachym Bes na ten Artykul odpowidati Powinen.

Zstrany wypaseni Luk, Lnuw, a Zahagenych Trawnikuw Lidem z Kempy, Poniewadż tiż Lide wypaseni podle Znieny Zrzyzeni Zemskeho obwesti a obsspaczowati nedalj, Autraty se Zobau stran wyzdwiuhuj.

Stalo se w Lubossyzych w Sobotu po nawsstiweny Panny Maryge Letha [15]92 Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 264–265]

36.

J.M.C. prokurator – Joachim Beess

[Luboszyce, 4.07.1592 roku]

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Maciejem Nossem, skarżącym z jednej strony, a Joachimem Beessem, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ Joachim Beess¹⁴⁵⁷ wzdłuż brzegu rzeki Błotnicy¹⁴⁵⁸ J.M.C., należącego do gruntu Kępy, zabraniał łowić ryb, zabierał koszyki, matnie, węcierze, wersze¹⁴⁵⁹, powinien [zostać] upomniany [ostrzeżony] przez kamerę J.M.C., a ludziom z Kępy wypłacić w ciągu 12 tygodni odszkodowanie w wysokości 10 grzywien. Co się tyczy zatopienia łąk zwanych „Wężyskiem” przez młyński staw krzanowicki, to według zeznań świadków łąki te, przed poprzednimi latami, zostały wymienione i na miejsce tych zatopionych zamek opolski otrzymał inne na gruncie krzanowickim, które do tej pory są koszone dla zamku opolskiego. Na ten zarzut nie musi Joachim Beess odpowiadać [zarzut oddalony].

W sprawie wypasania łąk, lnu, zagajników i szkótek [leśnych] przez ludzi z Kępy, ponieważ ci ludzie nie pozwolili, zgodnie ze Statutem ziemskim obejrzeć i oszacować [szkody], obie strony ponoszą kosztą. Stało się w Luboszycach¹⁴⁶⁰, w sobotę po [święcie] Nawiedzenia Panny Marii [15]92 roku, pod pieczęcią ziemską.

[s. 264–265]

1457 Joachim Beess – właściciel Krzanowic k. Opola sąsiadujących z Kępą k. Opola. Pochodził z linii Beessów-Katowskich z Karłowic k. Brzegu, innej niż Beessowie-Wrchles z Olesna.

1458 Rzeka Błotnica była rzeką graniczną gruntów krzanowickich i Kępy.

1459 Różnego rodzaju sieci i pułapki do łapania ryb.

1460 Luboszyce k. Opola.

37.
Joachym Bees, Lide z Zakrzowa

Wteŕ Prŕŕ mezy Joachymem Besem Zialobnikem Zgedne, Lidmŕ Z Zakrzowa Obzialowanymi Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemssti naleŕlj:

Poniewadŕ to Joachym Bes prowadj, Zie gemu tiŕ Lide z Zakrzowa neohlidagicz se wtom na Zrŕizeni Zemske, Zayatych Swini Za trogim oto knim Posylanim na Rukogmie dati zaNedbalj, Powinni gsau to tymuŕ Joachymowi Besowi 30 Hrŕŕwnami na Prawiti, a takowe oddatum we 12 Nedieliŕ Porŕad Zbiehlyŕ prŕed Aurzad wrchni poloŕŕiti, A Zie gsau tiŕ Lide gmacŕe tieŕ Swinŕ na Rukogmie dati nechtielj, Neŕ aby na gruntie Zakrzowskym wicz dotcŕeny Bes Pasti nedal, a to se odnich proti obdarowani Geho mil. Kniŕete Hanusse Slawne Pamieti pozustawuge. A kŕdyŕ Lide zZakrzowa pro dobytek swug Robotny trawnik zahagilj, nemagj tolkeŕ Joachymowi Besowi dobytka geho Robotneho wtomŕ trawniku Pasti Zbraniowati. Tolkeŕ tiŕ Lide na tom gruntie Zakrzowskym w hornim Polj na sskodu Pastwie tyhoz Joachyma Besa Ziadnych traw kSecŕzeni braniti nemagj, A Poniewadŕ tyŕ List Kniŕete Hanusse na tu Zniegiczŕ stolka na grunty Zakrzowske od Kemske se wstahuge. Stiech Prŕyczŕn Joachym Bes na gruntie Pilchowskym [?] ku Pastwie Prawa nema. Autraty se Zobu stran wyzdwiugj.

Stalo se w Lubossyczŕch Ut Supra.

[s. 265–266]

37.
Joachim Beess – ludzie z Zakrzowa
[Luboszyce, 4.07.1592 roku]

W tej sprawie miŕdzy Joachimem Beessem skarŕŕcym z jednej, a ludŕmi z Zakrzowa¹⁴⁶¹ oskarŕonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sŕdziowie ziemscy orzekli:

Poniewaŕ Joachim Beess twierdzi, ŕe ludzie z Zakrzowa wbrew Statutowi ziemskiemu, pomimo trzykrotnego upomnienia o porŕczenie [rŕkojemstwo] zajŕtyŕ [przez Beessa] ŕwiŕ, nie zgŕosili siŕ z porŕczeniem¹⁴⁶², powinni Joachimowi Beessowi zapŕacić 30 grzywien odszkodowania, zapŕaconych w ciŕgu 12 tygodni. A ŕe ludzie z Zakrzowa nie chcieli za te ŕwinie porŕczyć, Beess nie powinien zezwolić im paŕ na [jego] gruntach zakrzowskich.

A gdyby ludzie z Zakrzowa wypŕdzili bydŕo swoje na pastwisko [?] [Robotny trawnik], nie mogŕ zabronić paŕ tam bydŕa Joachima Beessa. Rŕwnieŕ ci ludzie

1461 Zakrzŕw k. Opola (obecnie dzielnica Opola) sŕsiadowaŕ z drugiej strony z gruntami krzanowickimi.

1462 Uzgodniona, okreŕlona kwota pieniŕŕna za uwolnienie zajŕtyŕ w szkodzie ŕwiŕ pŕacona w formie zastawu do czasu oszacowania szkŕd i jeŕeli nie nastŕpi porozumienie, do czasu wyroku sŕdowego.

na górnym polu zakrzowskim, ze szkodą dla wypasania bydła przez Joachima Beessa, nie mają prawa kosić trawy. A ponieważ z dokumentu księcia Janusza¹⁴⁶³ oddzielającego gruntu zakrzowskie od kępskich wynika, że Joachim Beess nie ma prawa wypasania bydła na gruncie Pilchowskim. Koszty [sądowe] ponoszą obie strony. Stało się w Luboszczech jak wyżej.

[s. 265–266]

38.

Joachym Bes, Lide z Kempy

Wtey Przý mezy Joachymem Besem żalobnikiem Zgedne, Lidmi ZKempy Obżalowanymi zstrany druhe: Pan heýtman a Pani Sudczy Zemssti nalezli:

Poniewadż Joachym Bees Obwinieni sweho neProwodj, Neýsau gemu Lide ZKempy na to odpowidati powinni. A Poniewadż gest Joachym Bees tyz Lide ZKempy ZMoczy a Pychu obwinil, a toho nanie nedowedl, Ma Protakowe dotczenienj swe dwie Nediele trestan byti, a to tiemż Lidem ZKempy 20 Hrżywnami naPrawiti, a takowe od datum we 12 Nedielich porząd zbiehlych kAurządu wrchnimu Polożiti, a Panu heýtmanu swu cziest a wiru slibiti, se w Sobotu po Swatem Hawle do tychoż wiezeni na Rathauz Oppolsky Postawiti, Zkterehoż wychazeti nema, Potud Pokudż tiech dwau Nediel newysedj, a ztoho Slibu Propusstien nebude. Autraty se zobu stran wyzdwhugi.

Stalo se w Lubosszczych w Sobotu po na wsstiweni Panny Marýe Letha [15] 92 Pod Pecżeti Zemsku etc.

[s. 266–267]

38.

Joachim Beess – ludzie z Kępy
[Luboszyce, 4.07.1592 roku]

W tej sprawie między Joachimem Beesse skarżącym z jednej, a ludźmi z Kępy oskarżonymi ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli: Ponieważ Joachim Beess nie udowodnił dostatecznie [oskarżenia], ludzie z Kępy nie muszą odpowiadać [sąd oddalił oskarżenie], a ponieważ również Joachim Beess oskarżył ludzi z Kępy o naruszenie prawa i napad, a tego nie dowiódł, ma na dwa tygodnie zostać uwięziony, a tym ludziom z Kępy zapłacić odszkodowania 20 grzywien i panu staroście ślubować¹⁴⁶⁴, że w sobotę po św. Gawle¹⁴⁶⁵ zgłosi się do więzienia na ratuszu w Opolu, z którego wychodzić nie może, dopóki tych

1463 Jan II Dobry, książę opolski (zm. 1532 r.).

1464 Każdy szlachcic skazany na więzienie musiał złożyć staroście ślubowanie – hold. Był to rodzaj odebrania praw obywatelskich na czas uwięzienia. Po wyjściu z więzienia zostawał zwolniony ze ślubowania.

1465 17 października 1592 r.

dwóch tygodni nie odsiedzi i zostanie zwolniony z tego ślubowania. Koszty ponoszą obie strony. Stało się w Luboszczach, w sobotę po Nawiedzeniu Panny Marii [15]92 roku.
[s. 266–267]

39.

G.M.C. Prokurator, Jan Rassycz

Wteŷ Prŷy G.M.C. Prokuratorem Matyassem Nosem zzialobnikem zgedne, Janem Rassyczem Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemssti nalezli:

Poniewadŷ se to ZSwiedkuw nachazy Zie Nebosstik Bieniek Pacŷkuw, neohlidagicz se na mnohe Zapowiedj Pana sweho teŷ Aurŷadu Wsy Lisek netolko w Rybnicze Jana Rassycze, Neŷ y na gruntie Pana sweho Ryb Lowenim Kradeŷ Prowozowal, a gsau cz oto napominan, aby toho Poprŷestal, se Zgewnie slyseti dal, Zie se toho nikolŷ Zdrŷeti nemuzie, A Swiedkowe, Zie se takowu Kradeŷy obchazel, wyznawagj, Akdyŷ geŷ Jan Rassycz przy Kradeŷy prŷistihl, Zanim, a by cŷiekał wolal, Atyŷ Nebosstik magicz Sak, przed nim utikał, awtom utikani od Jana Rassycze Postrzelen gest, stiech Prŷyczyn Rassycz na tu zialobu G.M.C. Prokuratora odpowidati powinien neni.

Wssakŷ Poniewadŷ se wŷdy proti Prŷykazani Boŷymu, moha se toho Pozdrŷeti, a giny Prostrŷedek w tom Zachowati, toho dotcŷynil, Ma Proto stwrt Letha wieŷy wlkiem trestan byti, a Panu heŷtmanu wstupicz do Ssranku, swu Cziest a wiru slibiti, se y hned Zeŷtra do tyhoŷ wiezeni Postawiti, wkteremŷ 4 Nediele wysediczi, w Sobotu po Nedielj genŷ slowe Iudica od Pana heŷtmana Propusstien byti, a hned w Pondielj po Nedielj Prowodnj se Zase do tyhoŷ wiezeni pod tymŷ slybem postawiti Powinen, Zkterehoŷ Ziadnym wymyslenym SPusobem wychazeti nema, Aŷ Osm Nediel porŷad, tak aby Splna dwanaste Nediel bylo, wysedi, a toho slibu Propusstien bude. Stało se w Oppoli w Patek po Nedelj genŷ slowe Invocavit Letha [15]93. Pod Peczetj Zemsku etc.

[s. 276–277]

39.

J.M.C. prokurator – Jan Raszcyc

[Opole, 12.03.1593 roku]

W tej sprawie między J.M.C. prokuratorem Maciejem Nossem skarŷącym z jednej, a Janem Raszcycem, oskarŷony ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Poniewaŷ [sąd ustalił], ŷe według ŷwiadków zmarły Bieniek Pacŷków¹⁴⁶⁶, pomimo licznych ostrzeŷeń pana swojego oraz urŷędu wsi Lyski¹⁴⁶⁷ nie tylko w sta-

¹⁴⁶⁶Bieniek Pacŷków – poddany z Lysek k. Rybnika.

¹⁴⁶⁷Lyski k. Rybnika.

wie Jana Raszyca kradł ryby, ale również na gruncie swojego pana kradzieżę ryb się zajmował, a napominany jawnie stwierdził, że tego nigdy nie przestanie, co potwierdzili świadkowie. A kiedy Jan Raszyc jego przy kradzieży spotkał i wołał, aby stanął, ten zmarły trzymając [w rękę] sak¹⁴⁶⁸ zaczął uciekać i wtedy został przez Jana Raszyca postrzelony. Z tego powodu Raszyc na tę skargę prokuratora nie musi odpowiadać.

Jednak ponieważ jest to przeciwne przykazaniu boskiemu, w inny sposób mógł [Jan Raszyc] się zachować, ma dlatego ćwierć roku więzy wilkiem¹⁴⁶⁹ być uwięziony, ma stanąć do szranku¹⁴⁷⁰, ślubować posłuszeństwo¹⁴⁷¹ i na drugi dzień zgłosić się do więzienia, w którym 4 tygodnie ma siedzieć, w sobotę po niedzieli zwanej Iudica¹⁴⁷² zostanie zwolniony przez pana starostę i znowu w poniedziałek po niedzieli Przewodniej¹⁴⁷³ pod tym ślubowaniem wrócić do więzienia, z którego pod żadnym pozorem i sposobem wychodzić nie może przez 8 tygodni tak, aby razem było 12 tygodni przesiedział, wyszedł i ze ślubowania był zwolniony. Stało się w Opolu, w piątek po niedzieli zwanej Invocavit roku [15]93, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 276–277]

40.

Kassper a Balczer Czornberkowe Gindrzych Borinsky

Wteŷ Prŷy mezy Kassperem, a Balczerem bratry Czornbergky Zialobniky Zgedne, Gindrlichem Borynskym Obzialowanym zstrany druhe: Pan heŷtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadŷ Smluwa mezy Nebosstiky Janem a Zdieslawem Talkenbergky a Mikulassem Borynskym Kancelarzj G.M.C. Stwzrena giz datum we Strzedu po wssech Swatych Letha Panie 1558 ŷak a Po ktore mista tyŷ Nebosstik Borynsky ZErby swymi bŷ Kuznicze Krasniczke Sgegi prŷislussenstwim yStym czoŷ gemu od nadepsanych Bratrŷ Talkenbergkuw kterŷŷ Kuŷniczy Prŷyczynieno, uZywati ma, to ŷadnrnie Zsebu Przynassi a ty wssechna mista, wteŷŷ Smluwie, czo ktŷŷ Kuŷniczy od starodawna naleŷielo a na Leŷieti ma, Zegmena gmenowane gsau, Slussnie se ta Smluwa prŷi moczy Pozustawuge.

Wssak Poniewadŷ to Zialobniczy Prowodj, Zie ty lessy kteŷ Kuŷniczy wymierzene a ukazane, aŷ Posawad do koncze wyrubane neŷsau, Azie se gim mimo ty mista kteŷŷ Kuŷniczy wymierŷene rubanim a Plundrowanim Lesu gegich Gindrzych Borynsky w grunt gegich Zastawnikowi wloŷyti dopustil. Stiech Prŷyczyn Powinen gest takowe dotczenienj swe

1468 Sieć do łapania ryb.

1469 Wilk – ciężkie więzienie.

1470 Przed sąd, miejsce przesłuchiwania w sądzie oskarżonych i świadków.

1471 Na okres uwięzienia tracił prawa szlacheckie.

1472 Dominica Iudica – piąta niedziela Wielkiego Postu.

1473 Niedziela Przewodnia – pierwsza niedziela po Wielkanocy.

Zialobnikum dwiema Sty hrzywen y Za sskody na Prawiti, a takowe od datum we 12. Nedieli Porząd Zbiehlych kaurządu polożyti.

A Ponieważ se ta nadepsana Smluwa Stolka na Nebosstika Mikulasse Borynskeho a Erby geho wPasuge [?], a to se Smluwy mezy Salomeny Talkenbergkowny Gyndrzyhem Borynskym Synem gegj a Adamem Dzierżanowskym uczyniene nachazy, Zie gsau Prawo swe kteż Kuźniczy należyte tymuż Adamowi Dzierżanowskemu do gistych Leth Zastawilj, Stiech Przyczyn Salomena Talkenbergkowna a Gindrzych Borynsky Syn gegj ku Pastwie Lesu y Rudy brani na gruntech Grodiczkych a Krasniczkych krom tiech mist, kteż Kuźniczy wymierzonych do wygiti tiech Leth w Smluwy Postawenych Prawo nemagj.

Czo se od Prodani Pastwy w Lese Borowczy dotejczy: Ponieważ se to bez Powoleni Bratrj Czornbergkuw kugmie Pastwie na gruntech gegich stalo, Takowy Prodey moczy nema.

Stalo se w Oppolj wAutery Po Nedielj genż slowe Invocavit Letha [15]94. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 302–303]

40.

Kasper i Balcer Czornbergowie – Henryk Boryński
[Opole, 1.03.1594 roku]

W tej sprawie między Kasprem i Balcerem braćmi Czornbergami, skarżącymi z jednej, a Henrykiem Boryńskim oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ umowa między zmarłymi Janem i Zdzisławem Talkenbergami¹⁴⁷⁴ a Mikołajem Boryńskim w kancelarii J.M.C. została zarejestrowana pod datą w środę po Wszystkich Świętych roku Pańskiego 1558¹⁴⁷⁵, według której wszystkie te miejsca należące do Kuźnicy Krośnickiej i razem z nią, od zmarłych braci Talkenbergów, otrzymuje wymieniony Boryński i jego potomkowie. Z tego jasno wynika, że Kuźnicę i wszystkie miejsca od dawna do niej należące [należą do oskarżonego]. Umowa ta nadal obowiązuje.

Ale ponieważ skarżący dowodzą, że las należący do tej kuźnicy nie został do końca wyrębany, a pomimo tego Henryk Boryński wszedł w grunty ich dzierżawców, wycinając i niszcząc las. Z tej przyczyny za takie działanie powinien on zapłacić skarżącym w ciągu 12 tygodni 200 grzywien odszkodowania.

A ponieważ wymieniona umowa dotyczy tylko zmarłego Mikołaja Boryńskiego i jego potomków, zaś z umowy zawartej między Salomeą Talkenbergówną¹⁴⁷⁶, jej

1474 Zob. TŻ, KZ, dok. nr 6.

1475 Środa po Wszystkich Świętych roku 1558 r. – 2 listopada 1558 r.

1476 Salomea Talkenber – żona Mikołaja Boryńskiego.

synem Henrykiem Boryńskim i Adamem Dzierżanowskim¹⁴⁷⁷ wynika, że prawo do kuźnicy na następne lata przekazali Adamowi Dzierżanowskiemu, dlatego Salomea Talkenbergówna i jej syn Henryk Boryński nie mają prawa wypasania [bydła] w lesie i kopania rudy na gruntach grodzickich i krośnickich, oprócz tych miejsc, które należą do kuźnicy.

Co się tyczy odsprzedaży prawa wypasania bydła w lesie „Borowczy”, ponieważ stało się to bez pozwolenia braci Czornbergów i ze szkodą dla nich, taka sprzedaż nie jest ważna. Stało się w Opolu, we wtorek po niedzieli zwanej Invocavit [15]94 roku, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 302–303]

41.

Kniez Henryk Paladius Fararz Brzeżensky
Zachariass Zirowsky

Wteŕ Prŕy mezy Kniezem Henrychem Paladiusem fararzem Brzezenskym Zialobnikem Zgedne, Zacharyassem Zyrowskym obŕialowanym Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemssti nalezli:

Poniewadŕ to Zialobnik ŕak ku Prawu Zadosti prowodj, Zie na gruntie Jestrzemykym desatek Snopowy Spul gednasta Lanu, a Messne Spul trŕinasta Lanu fararŕi Brzeŕenskemu naleŕy, A Stiech Pustin kdy przed nedawnim cŕiasem Lide nanich osedli byli, takowy desatek a Messne tak ŕak ŕ ninj od tiech tam osedlych Lidj Sprawowan byl, Slussnie se Prŕyтом dotcŕzeny Kniez Henryk Paladius pozostawuge, A takowy desatek y Messne gemu y Potomnim fararzum Brzeŕenskym tak dobrze ZOsedlych ŕako Pustych Rol, kdyŕ od Zacharyasse Zŕyrowskeho a neb kohoŕkolj Zasywane [?] budie, dawane beŕti ma.

Wssakŕ Poniewadŕ to Zacharyass Zyrowsky Prowodj, Zie gest gemu tyŕ Kniez Henrych Paladius takowych desatek y Messne z pustych Rol Propustil, Stiech Prŕyczyn Zacharyass Zyrowsk, gemu Zasedieleho desatku a Messneho Ztiech Pustin dati powinnen neni, Neŕ oddatum Obwinieni Roku [15]92. ŕak tu Prŕy Zacŕial, czoŕ koli Zasiedieno Zachariass Zyrowsky Sprawiti, a takowy desatek a Messne ŕak neŕ weŕss dotcŕieno Kniezy Henrychowi Paladiusowi a Potomnim fararzum Brzeŕyńskym Rok od Roku wydawati.

Czo se desatka a Messneho Z folwarku Zacharyasse Zyrowskeho dotŕcŕie: Poniewadŕ toho Kniez Henrych Paladius, aby mimo nadePsany Pocŕiet Lanuw takowego desatku a Messneho tyhoŕ folwarku Zacharyasse Zyrowskeho on Kniez Henrych Paladius a Prŕedkowe gehu w Uŕywani byl neprowodj, Neni gemu Zacharyass Zyrowsky na tu Zialobu odpowidati powinien. Sskody se Zslussnych a rozwaŕnych Prŕyczyn mezy Stranami wyzdwiuhuj.

1477 Dzierŕanowski – szlachta pochodzenia polskiego herbu Gozdawa z okolic Kalisza. Na Górnym Œlasku osiedli w połowiu XVI w. Adam Dzierŕanowski (zm. 1638 r.) byl wlaŕcicielem Wysokiej k. Strzelec Opolskich i Jaborowic k. Koŕla.

Stalo se w Oppolj w Patek po Nedielj genż slowe Invocavit. Letha 1594
Pod Pecżeti zemsku etc.
[s. 306–307]

41.

Ksiądz Henryk Paladius proboszcz brzeziński – Zachariasz Żyrowski
[Opole, 4.03.1594 roku]

W tej sprawie między księdzem Henrykiem Paladiusem, proboszczem brzezińskim¹⁴⁷⁸ skarżącym z jednej, a Zachariaszem Żyrowskim¹⁴⁷⁹, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący wystarczająco udowodnił, że z gruntu jastrzębskiego¹⁴⁸⁰ należy się proboszczowi brzezińskiemu dziesięcina sнопowa z 10 ½ łana, zaś meszne z 12 ½ łana, a z tych pustek, na których niedawno ludzie byli osiedli, również dziesięcina i meszne należą się tak jak od ludzi osiadłych. Słusznie więc ksiądz Henryk Paladius domaga się, aby te dziesięciny i meszne jemu i następnym proboszczom brzezińskim, tak z osiedlonych, jak i pustych pól, Zachariasz Żyrowski, lub ktokolwiek będzie [właścicielem], płacił.

Jednak Zachariasz Żyrowski dowodzi, że ksiądz Henryk Paladius zrezygnował z pobierania dziesięciny i mesznego z pustych pól. Dlatego Zachariasz Żyrowski zaległych dziesięcin i mesznego z tych pustek nie powinien płacić, a dopiero od daty złożenia skargi w 1592 roku, kiedy ta sprawa się zaczęła. Jeśli chodzi o zasiedlonych, Zachariasz Żyrowski powinien dopilnować, aby były wymienionemu Henrykowi Paladiusowi płacone corocznie.

Co się tyczy dziesięcin i mesznego z folwarku Zachariasza Żyrowskiego, ponieważ ksiądz Henryk Paladius nie udowodnił, aby dodatkowo, oprócz tych łanów, ksiądz Henryk Paladius i poprzednicy jego pobierali te opłaty, nie musi Zachariasz Żyrowski na skargę tę odpowiadać. Opłaty [sądowe] obciążają obydwie strony. Stało się w Opolu, w piątek po niedzieli zwanej Invocavit roku 1594, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 306–307]

42.

Martin Strach, a Mikulass Ogurek Zwoniczy
Ladislaw Dobssycz

Wteŕ Prŕŕy mezy Martinem Strachem a Mikulassem Ogurkem Zwoniky
Kostela Tumniho w Sw. Krŕizie w Oppolj Zialobniky Zgedne, Ladislawem

1478 Nie wiadomo o którą Brzezinę chodzi, okoliczne miejscowości o tej lub podobniej nazwie nie miały parafii. Może to być Brzezie nad Odrą.

1479 Zachariasz Żyrowski – właściciel Jastrzębia k. Koźła.

1480 Jastrzębie k. Koźła.

dobssychem Obzialowanym Zstrany druhe: Pan hejťman a Panu Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadź toho Zialobniczy, Zie by podle Předloziene fundaczyge toho desatku Snopoweho na diedinie Chorulskie kdy SPředky swymi waużywani byti mieli, neProwadj, A Ladislaw dobssyč to řak ku Prawu zadosti, Prowedl, Zie takowy desatek Za Předkuw y za Osoby geho nikda od mnoha desati Leth Snopem wybiran a wytykan nebyl, A Zie Za takowy desatek od Starodawna nicz wicze než dwa Thalary dawano. Stiech Přřčřyn Ladislaw Dobssyč nadepsanym Zwonikum na to odPowidatj powinnen neni. SSkody se ZRussnych a rozwařnych Přřčřyn mezy mezy Stranami wyzdwiugj.

Stalo se w Oppolj w Sobotu po Nedielj Invocavit Letha 1594. Pod Peczeti Zemsku etc.

[s. 307]

42.

Marcin Strach i Mikołaj Ogórek dzwonnicy – Władysław Dobszyc
[Opole, 5.03.1594 roku]

W tej sprawie między Marcinem Strachem i Mikołajem Ogórkiem¹⁴⁸¹, dzwonnikami kościoła katedralnego [?]¹⁴⁸² Świętego Krzyża w Opolu skarżącymi z jednej, a Władysławem Dobszycem [Dobschütz]¹⁴⁸³, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący nie udowodnili należycie, żeby z fundacji [kościelnej] należała się im dziesięcina snopowa z majątku chorulskiego, którą otrzymywali ich przodkowie, a Władysław Dobszyc wystarczająco udowodnił, że takowa dziesięcina, za przodków i jego osoby nigdy, od wielu dziesięcioleci wybierana nie była i od dawna płacono dziesięcinę nie więcej niż dwa talary. Z tej przyczyny Władysław Dobszyc nie musi odpowiadać dzwonnikom¹⁴⁸⁴. Opłaty pokryją obydwie strony. Stało się w Opolu, w sobotę po niedzieli Invocavit roku 1594, pod pieczęcią ziemską etc.

[s. 307]

1481 Mieszczanie opolscy.

1482 Kościół Świętego Krzyża w Opolu był kościołem kolegiackim a nie katedralnym.

1483 Dobszyc (Dobschütz) z Plawu – ród górnośląski herbu Śreniawa. Na Górnym Śląsku siedzibą rodową była Chorula k. Krapkowic, dlatego w źródłach używali często nazwiska Chorula i Chorulinski. Władysław (Ladisław) Dobszyc (zm. przed 1629 r.) był właścicielem Choruli.

1484 Jednak, wprawdzie pięćdziesiąt lat później, w 1654 r. w umowie pomiędzy właścicielem Choruli – Baltazarem Laryszem a mieszkańcami tej wsi znalazł się zapis że mieszkańcy mają płacić rocznie 2 talary na rzecz dzwonnika kościoła św. Krzyża. Zob. J. Stibor, *Regesta...*, s. 363.

Krystoff Mokrsky, Hynek Prokop

Wteŕ Prŕy Krysstoffem Mokrskym Zialobnikem Zgedne, Hynkem Prokopem obzialowanym Zstrany druhe: Pan heŕtman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadŕto Hynek Prokop Prowodj, Zie se gest podle weŕpowiedj Aurŕadowe Zachowal, a Poddaneho sweho Wŕtka Byczka ktomu skutecznie Prŕidrŕiowal, Aby Miku Czyganku Krystoffowi Mokrskemu Postawil, Neni Hynek Prokop na tu Zialobu odpowidati powinnen. Wssakŕ nechczelj Krystoff Mokrsky toho Wŕtka Byczka ztoho Postaweni Miky Czyganky propustiti, budete wiedieti ŕak toho prŕi Panu geho hledieti.

Czo se Postaweni Agnessky dziewky Poddanŕ tyŕ Krysstoffa Mokrskeho doteŕczŕie: Poniewadŕ to Hynek Prokop telkeŕ Prowodj, Zie gest Materŕ tyhoŕ Byczka Zstrany toho Postaweni teŕ diwky prŕidrŕiowal, a Zie mimo wuolj geho taŕ diwka byla Zgruntu wyssla, a on Zastihnucŕ gŕna grunie chticŕe aby se teŕ weŕpowiedj Aurŕadowŕ Zadosti stało, gi do wiezeni wzyti, a Potym tymuŕ Krysstoffowi Mokrskemu Postawiti dal, kteruŕ gest Przigal. Neni tolkeŕ Hynek Prokop na to odpowidati powinnen.

A Zie gest se Krysstoff Mokrsky toho waŕyl, tyhoŕ Hynka Prokopa Zstrany Pychu a Zaumyslnosti obwiniti, a toho na nieŕ ŕak ku Prawu Zadosti, neprowedl, Ma Protakowj dotcŕenieni Tyden Ratuŕem trestan byti, a Panu Heŕtmanu wstupicz do Ssranku swu czŕiest a wiru slibiti, se dotehoŕ wiezeni we Strzedu po Swato dussnych Swatczych postawiti, Z kterehoŕ nikoli wychazeti nema, ten tyden wysedj, aŕtoho slibu propusstien bude, a takowe dotcŕenieni swe Hynkowi Prokopowi Trŕyczeti Hrzywnami y Za sskody na Prawiti, a od datum we dwanasti Nedieliach Porŕad Zbiehlych prŕed Aurŕad Poloŕzyti Powinnen.

Stalo se w Opolj w Strzedu po Nedielj Prowadnŕ Letha 1595. Pod Pecŕeti Zemsku etc.

[s. 313–314]

Krzysztof Mokrski – Hynek Prokop

[Opole, 2.04.1595 roku]

W tej sprawie między Krzysztofem Mokrskim¹⁴⁸⁵ skarŕającym z jednej, a Hynkiem [Henrykiem] Prokopem¹⁴⁸⁶ ze strony drugiej, pan starosta i panowie sŕdziowie ziemscy orzekli:

¹⁴⁸⁵ Mokrski – ród pochodŕący z Mokrej k. Pszczyny, siedzibą rodową był Kotulin k. Toszka.

¹⁴⁸⁶ Prokop – ród górnoŕlaski, prawdopodobnie pochodŕący z ksiŕstwa oŕwiŕcimskiego. Przez jakiŕ czas posiadali Łabŕdy i dlatego uŕywali równieŕ nazwiska Labenski, Labucki. Majątki posiadali w okolicy Toszka i Gliwic, m.in. Œwiŕtoszowice i Bycinę. Henryk Prokop był właŕicielem Œwiŕtoszowic.

Ponieważ Hynek Prokop twierdzi, że postąpił zgodnie z zarządzeniem urzędowym, zatrzymując poddanego swojego Witka Byczka¹⁴⁸⁷ a Mikę cygankę oddając Krzysztofowi Mokrskiemu, nie musi Hynek Prokop odpowiadać na tę skargę. Jeżeli Krzysztof Mokrski nie chce tej zamiany, powinien wiedzieć jak to między sobą załatwić.

Co się tyczy Agnieszki, kobiety poddanej Krzysztofa Mokrskiego, ponieważ tylko Hynek Prokop dowodzi, że jest matką tego Byczka i dlatego on ją zatrzymał, [według skarżącego] bez zezwolenia opuściła jego grunt, a on z powrotem na gruncie swoim chce ją osadzić, należy postąpić zgodnie z decyzją administracyjną, dać ją do więzienia, a potem oddać Krzysztofowi Mokrskiemu, który powinien ją przyjąć. Nie powinien Hynek Prokop na to odpowiadać.

A ponieważ Krzysztof Mokrski oskarżył Hynka Prokopa o napad i szkodę, a tego nie udowodnił, za to ma zostać uwięziony przez tydzień na ratuszu i wystąpić do szranki składając hołd i wierność panu staroście, a w środę po Święcie Zmarłych¹⁴⁸⁸ powinien zgłosić się w więzieniu, z którego nie może przez tydzień wychodzić, a po wyjściu zostanie zwolniony z hołdu i ma zapłacić Hynkowi Prokopowi w ciągu 12 tygodni 30 grzywien odszkodowania oraz ponieść opłaty sądowe. Stało się w Opolu, w środę po niedzieli Przewodniej roku 1595, pod pieczęcią ziemską etc. [s. 313–314]

44.

Zioffige Olewinska, Kasspar a Malcher Bratrzy Kossemberowie

Wtey Prży mezy Zioffigj Olewinski żialobniczy Zgedne, Kassperem a Malcherem Bratry Kossembery Obżalowanymi Zstrany druhe: Pan heýtman a Pani Sudcze Zemssti nalezlj:

Poniewadżto Żialobnicze Prowodj, Zie gsau nadePsani Kossemborowe Poddanemu gegj na dobrowolne czestie, prwe prži wrchnosti o dosPomożeni Sprawedlnosti toho Kniezie, který Poddanemu gegich obyli w Prasscze obstawil, nehledagicz a toho na Urząd Zemsky newZnassegicz oswey ugmie bez powoleni Pana Heýtmana Zemskeho, Woly, wuz, Slamu wzyti dalj: Stiech Przyczyn Powinni gsau Bratrżj Kossemborowe takowe dotčzenieni swe Zioffgi Olewinske gednim stem a Poddanemu gegj Za ty Pobrane woly Wuz a Slamu Padesati hrżiwnami y Za sskody naprawiti, a takowych Pul druheho Sta hrżywen od datum we dwanasti Nedielich porząd zbiehlych kaurżadu Wrchnimu polożiti. Stalo se w Oppolj ut Supra [we sstwrtek po Nedielj Letare Letha [15]96.

[s. 338–339]

1487 Witek Byczek – poddany jednego z nich. Spór dotyczył wymiany Witka Byczka na cygankę Mikę.

1488 Środa po Wszystkich Świętych roku 1596 – 6 listopada 1596 r.

Zofia Olewińska – Kasper i Melchior bracia Koszemborowie
[Opole, 28.03.1596 roku]

W tej sprawie między Zofią Olewińską¹⁴⁸⁹, skarżącą z jednej, a Kasprem i Melchorem braćmi Koszemberami ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżąca twierdzi, że wymienieni Koszemborowie poddanemu jej na publicznej drodze, kiedy księdzu żywność wiozł do Praszki¹⁴⁹⁰, nie zwracając uwagi na prawo i przepisy Urzędu Ziemskiego, bez zezwolenia pana starosty ziemskiego, woły, wóz, słomę wzięli. Dlatego powinni bracia Koszemborowie, Zofii Olewińskiej w ciągu 12 tygodni 100 grzywien zapłacić odszkodowania, a jej poddanym za zabrane woły, wóz i słomę 50 grzywien, a także 50 grzywien opłat sądowych. Stało się w Opolu jak wyżej [w czwartek po niedzieli Letare roku 1596].
[s. 338–339]

Błażiej a Ssymon Bratrzy Piwowe Proti Janowi Oseczkemu

Wtey Prżj mezy Błażiegem a Ssymonem Bratry Piwy Wolnemj Ze Wsy Pruskowa Zialobniky Zgedne, Janem Oseczkym Obzialowanym Zstrany druhe: Pan heytman a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadż Zialobniczy Obwinieni swe ýak ku Prawu Zadosti Prowodj, Zie Jan Oseczky Bitim a Zranienim swawuły, Pych a Zumyslnost nadnimi Prowedl, Steý Przyczyny ma dotczenieni swe Zialobnikom Pieti Sty Hrżywnami y Za sskody naprawiti, a takowe we 12 Nedieliach porząd zbiehlych od datum k Aurżadu Zemskemu Polożyti.

A ýakoż se G.M.C. Komorni Prokurator Gindrżich Ssyp na mistie G.M.C. ohlasył, Pro takomu Zaumyslnonost Prosyncze, ma tyż Jan Oseczky wiezy Wlkem Pul Letha trestan byti, a wstupicz do Ssrankuw Panu Heýtmanu swu cziest a wiru slibiti se do takoweho wiezieni w Pondielj po Nedielj Prowodný Postawiti, a tam odtąd ziadnym Spusobem newyhzeti, aż takowe Pul Letha wysedj a stoho slibu Propusstien bude.

Stalo se w Oppolj w Patek po Nedelj Invocavit Letha [15]97 Pod Peczeti Zemske etc.

[s. 359–360]

1489 Zofia Olewińska – szlachcianka polska herbu Samson z Olewina k. Wielunia.

1490 Praszka w tym okresie należała do Ziemi Wieluńskiej.

Błażej i Szymon bracia Piwowie przeciw Janowi Osieckiemu
[Opole, 28.02.1597 roku]

W tej sprawie między Błażejem i Szymonem braćmi Piwami wolnymi¹⁴⁹¹ ze wsi Prusków¹⁴⁹² skarżącymi z jednej, a Janem Osieckim¹⁴⁹³ oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ skarżący dostatecznie udowodnili, że Jan Osiecki biciem i ranieniem nad nimi się znęcał, dlatego ma zapłacić odszkodowania 500 grzywien [?] i tyle samo zapłacić w ciągu 12 tygodni opłat sądowych.

A także zgodnie z wnioskiem J.M.C. kameralnego prokuratora Henryka Szypa [Schip]¹⁴⁹⁴ ma też Jan Osiecki pół roku więzy wilkiem¹⁴⁹⁵ być ukarany, złożyć staroście ziemskiemu hołd i ślubowanie wierności, w poniedziałek po niedzieli Przewodniej¹⁴⁹⁶ zgłosić się do więzienia i stamtąd pod żadnym pozorem nie może wychodzić aż minie pół roku, i wtedy będzie zwolniony od hołdu i ślubowania. Stało się w Opolu, w piątek po niedzieli Invovavit 1597 roku, pod pieczęcią ziemską etc. [s. 359–360]

Balczer Becz proti Wacławowi Dzierżanowskiemu

Wtey Prżj mezy Balczerem Beczem Zastawnim drżytelem Wsy Kerpne Zialobnikiem Zgedne, Wacławem dzierżanowskim obzialowanym Zstrany druhe:

Pan hejtmán a Pani Sudczy Zemssti nalezlj:

Poniewadż se to w Smluwie Sławne a Spasitedlne Pamietí Geho mil. Kniżietem Hanussem Oppolskym a Ratiborskym stwrzene, giż datum w Oppolj w Pondelj Przęd Swatem Marczellem Letha 1529 nachazy, Zie Lide ZKerpne a Pisarżowicz, Pastwy ĵak Zstarodawna Społecznie uŻywajl, budu moczy uŻywati, aZ Swiedkuw se to nasslo Zie tiż Lide

1491 Wolni chłopci.

1492 Prusków k. Olesna.

1493 Osiecki – drobna szlachta herbu Ostoja, pochodząca z Osiecka k. Olesna. Joachim Osiecki z Pruskowa przez pomyłkę został przez Jana Beessa, właściciela państwa oleskiego uznany również za chłopca. Zob. TŻ, KW, dok. nr 35.

1494 Szyp (Schip) – stary ród z księstwa opawskiego, siedzibą rodową były Branice k. Głubczyc. Już w XV w. posiadali również majątki na Górnym Śląsku w okolicy Opola i Koźla. Henryk starszy Schipp z Branic – właściciel majątków w księstwie raciborskim w latach 1594–1600 był prokuratorem kameralnym księstw opolskiego i raciborskiego.

1495 Wilk – ciężkie więzienie.

1496 Niedziela Przewodnia – pierwsza niedziela po Wielkanocy. Poniedziałek po Niedzieli Przewodniej roku 1597 – 16 kwietnia 1597 r.

zPisarżowicz wgruntie Kerpenskym až Po strachu ý [...] ¹⁴⁹⁷ Rudno, Swobodnie Pasenim dobytkuw bez Przeka[zy] ¹⁴⁹⁸ używałj: Slussnie se tiž Lide z Pisarżowicz Při tǵ Pastwie, a drżytel gruntu Korpenskeho Při używani lesuw, y Poddani gegich Z Kerpne Pržy Pastwie wtiech mistech pozustawugi.

A wssak kdyby se kolj drżytele Krpenssti w tiech mistech mezy KoPczy, a rudku Les wyrubati a wyprodati dalj, a ty Porumby sobie Zahagelj, nemagj Lide zwyss psanych diedin powyrubani do trzech Lett porząd zbiehlych wtiechž Porubach Pastwami przekazky czyniti. A Zie se obzialowani toho ważyłj wgrunt Kerpensky dale Za Rudno, Pastwu braniem, uŻytkuw, adielanim Luk Balczerowi Becżiowi Zastawnimu držiteli tyhož gruntu Przekażku czynicz se wkładali, tolkež na tem gruntie Kerpenskym rubanim Chrastin a Zastawowaním Rzeky Zaumyslnot Prowedlj Kcziemuz se Waczlaw dierżanowský tu stogicz, Prziznal, ze gsau se gemu Poddani gehu wtom Zie Balczarowi Becżiowi Luky planiti, a takoweho Użytku braniti chtiel, opowiedelj, a on magicz gim to Slussnie Zbraniti, gim to kgegich dobre wuly Pržipustil.

Stiech Pržyczyn Powinen gest Waczlaw Dzierżanowsky takowe dotczienieni swe Zialobnikowi Pul druhym Stem hrżywen y za sskodu na Prawiti, a takowe oddatum we 12 Nedielich porząd Zbiehlych kaurządu Zemskemu Polożyti.

Czo se pak Ubiti Bartka haŷoweho od Poddanych Waczława dierżanowskeho Z Pisarżowicz doteýczie: Poniewadż Balczer Becż wtom Porządku Zemskieho o Pominul, a Ziadagicz tiech Lidi za Ugisstieni, dale do SPomożeni SPrawedlnosi při Waczlawowi Dzierżanowskym nehladal, Neni gemu tyž dierżanowsky na tu Zialobu odPowidati powinnen. Wssakž nechczelj Balczer Becż tiechž Lidj bez naržku zanechati, ma wtom Porządek Zachowati, a o dospomożieni Sprawedlnosti Pržj Waczlawowi dierżanowskym hledati, Kteryž gemu należytu Sprawedlnost uczyniti ma.

Stalo se w Kerpni při Saudowem wygezdu w Stržedu po Nedielj Kržížowe. Letha [15]97.

[s. 363–365]

1497 Tekst uszkodzony.

1498 To samo.

Balcer Becz przeciw Waławowi Dzierżanowskiemu
[Kierpień, 14.05.1597 roku]

W sprawie między Balcere Beczem [Betsch]¹⁴⁹⁹ dzierżawcą wsi Kierpień¹⁵⁰⁰, skarżącym z jednej, a Waławem Dzierżanowskim¹⁵⁰¹, oskarżonym ze strony drugiej, pan starosta i panowie sędziowie ziemscy orzekli:

Ponieważ to w umowie [?] świętej pamięci księcia Janusza opolskiego i raciborskiego¹⁵⁰² pod datą: w Opolu, w poniedziałek przed św. Marcelem 1529 roku¹⁵⁰³, zostało stwierdzone, że ludzie z Kierpienia i Pisarzowic¹⁵⁰⁴ wypasać [bydło] będą mogli tak, jak od dawna wspólnie wypasali, a według świadków ustalono, że ludzie z Pisarzowic mieli prawo swobodnie wypasać na gruntach kierpieńskich [...] aż po Rudno¹⁵⁰⁵ i nadal powinno to zostać, a właściciel gruntów kierpieńskich powinien na to zezwolić jak również na używanie [wypasanie] przez ludzi z Kierpienia.

Ale jeżeli właściciele Kierpienia w tych miejscach między kopcami a Rudką las wyrębali i sprzedali, a tę porębę ponownie zalesili, nie wolno ludziom z tych wsi przez trzy lata wypasać tam bydła. A że oskarżeni wypasali na gruncie kierpieńskim dalej za Rudno, przeszkadzali Balczerowi Beczowi w korzystaniu z łąk, na gruncie Kierpienia wycinali krzaki i zastawiali rzekę, do czego Waław Dzierżanowski się przyznał, że to jego poddani skosili, a on zamiast zabronić im tego, przyzwolił. Z tej przyczyny Waław Dzierżanowski skarżącemu powinien 150 grzywien odszkodowania zapłacić i tyle samo w ciągu 12 tygodni wpłacić do Urzędu Ziemskiego.

Co się tyczy pobicia Bartka gajowego przez poddanych z Pisarzowic Waławu Dzierżanowskiego, ponieważ Balcer Becz pominął to w skardze i nie żądał ich ukarania, nie musi Dzierżanowski na to odpowiadać. Jednak nie chcąc zostawić tych ludzi bez kary, Balcer Becz ma zgodnie z porządkiem prawnym domagać się sprawiedliwości od Waławu Dzierżanowskiego, który ma ją wymierzyć. Stało się w Kierpniu, na sesji wyjazdowej sądu, w środę po niedzieli Krzyżowej roku 1597.

[s. 363–365]

1499 Betsch (Becz) – ród rycerski przybyły na Dolny Śląsk w XIII w. prawdopodobnie z Turynii. Główne majątki posiadali na Dolnym Śląsku, czasami pojawiali się na Górnym Śląsku, gdzie jakiś czas posiadali Kujawy k. Prudnika. Baltazar Betsch był właścicielem wspomnianych Kujaw.

1500 Kierpień k. Głogówka.

1501 Dzierżanowski – ród polski herbu Gozdawa, osiadły na Górnym Śląsku w XVI w. Waław Dzierżanowski (zm. przed 1612 r.) był właścicielem Pisarzowic k. Głogówka i Bodzanowic k. Olesna.

1502 Jana II Dobrego (zm. 1532 r.).

1503 Św. Marcelego – 4 września. Poniedziałek przed św. Marcelem roku 1529 – 30 sierpnia 1529 r.

1504 Pisarzowice k. Głogówka.

1505 Prawdopodobnie nazwa potoku.

KSIĘGA BURGRABIOWSKA OPOLSKA

Archiwum Państwowe we Wrocławiu, sygn. 54

Księga zawiera wszelkie transakcje dotyczące majątków kameralnych (zamkowych) będących własnością cesarską (państwową). Po każdej umowie następują notatki o spłacie rat, które tu zostały pominięte¹⁵⁰⁶.

1.

Zhoda mezy Pozustalými Syrotkami Nebosstik Trzetioka
a Oyczýmem gich Wawrzinem Žywotem

Letha Panie 1597 w Pondieli po S. Urssuly Przedemne Jana Oderwolffu z dulne Stradunj, Purkrabi Zamku Oppolskeho Wýstupili Nebosstika Trzetioka syrotky z Przatelmy swymi, tudiž ý ZOtczymem gegich Wawrzinem Žywotem a ta stogicze dobrowolnie Wýznaly, Zesie spolu Przatelskym spusobem oto Prawo, které on w Statku Straný Materzy gich a Manzelký gehu miel, Zhodili tim sPusobem Zie gemu na dwa Terminy totizto na Swaty Mýchal toho biezyczyho 97 Roku Osmnaste Talaruw a na Przyssli Swaty Mýchal 98 Roku, Osm, a tak w Summie Sset a dwaczet Talaruw Wydati magi, Naczej gemu tu ý hned Osmnaste Talaruw, Przedemne, které on Wawrzýn krukam swym przygel Polozyli, Prosicze mne Poniewadz Z obustran takoweg Zhodu misto dawalj abych to dawalugicz Potwrdil, Czosem widaucz Zese bez sskody a ugmy gehu Mil. Czysarskey stati mucze dopustiti [Tekst nieczytelny / uszkodzony] knich Ymenskich [?] zapsali dale Stotlosem [Stalosem?] Letha [Tekst nieczytelny / uszkodzony].
[Księga burgrabiowska, s. 1]

1.

Ugoda między dziećmi zmarłego Trzetioka [Trzeciaka]
a ich ojczymem Wawrzynem Žywotem

Roku Pańskiego 1597 w poniedziałek po św. Urszuli [27.10.1597] przede mną, Janem Oderwolffem z Dolnej Straduni burgrabią zamku opolskiego, wystąpiły sieroty po zmarłym Trzetioku z rodzinami swoimi oraz z ojczymem ich Wawrzynem Žywotem i oświadczyli o dobrowolnej ugodzie w sprawie prawa do majątku matki ich a małżonki jego. Zgodzili się w ten sposób, że zapłacą jemu w dwóch terminach, mianowicie: na św. Michała¹⁵⁰⁷ bieżącego 1597 roku 18 talarów, a na przyszłego św. Michała w 1598 roku osiem – tak, że w sumie otrzyma 26 talarów i natychmiast,

1506 Nie wnoszą one nic interesującego, zawierają tylko datę i informację, kto wpłacił kolejną ratę.

1507 29 września.

przy mnie przekazali 18 talarów, które Wawrzyn przyjął. Ponieważ obie strony prosiły mnie, abym to przekazanie potwierdził, co widząc, że jest to [dokonane] bez szkody dla Jego Miłości Cesarza, dopuściłem [Dokument uszkodzony] i do ksiąg imiennych [?]¹⁵⁰⁸ dałem do wpisania. Stało się [...]
[Księga burgrabiowska, s. 1]

2.

Prodaż ssoltystw i a Statku Mattusse Wytiska ze Mchynicz
Tomkowi Staru Ssoltysowj z Tscharnowaus

Letha Panie 1597 w Vigilia NaNebe wstaupeni Pana Gezisse Krista. Zadozwolenim Urozeneho Pana Jana Oderwolffa zdolne Stradoni Purgkrabiho zamku Oppol-o stal se Kup dopely a dokonaly wniczemz neporussitedlny Mezj Mattyssem Wytiskem Ssoltyssem Mchynickym zgedne a Tomkem Starym Ssoltyssem Tzarnowaunskym zstrany druhe. Tem spuosebom, Zie gest Matuss Wytisk prodal Ssoltystwo a Statek swuoij sewssim a wsseligakym gehu przislussenstwim. gmenowanemu Tomkowj za Summu Trzysty Ssedesate hrzywen tiesskich [Dopisane na marginesie: odprodal] Na ktereho Sumu mage mu na Przissli S-ty Jan Krztitel Bozy gedno sto hrzywen a Potom roku przystiho 98 na S-y Girzy Padesate hrzyw., a na S-y Bartholomey tohoz Roku deset hrzyw., a potom rocznie na kazdy Swatty Michal po 20 hrziwnach tez se Sumu wplyni poloziti a odsebe odwesti.

Prosycze zobou stran nadepsaneho Pana Purgkrabeho aby Takowy Kup dopustil a do knihy wys Zepsati dal. Czoz widaucz Zie gest to bezesskodj Gehomil. Czysarzke stati muozie gest, ktomu powolugicz. Takowu Smluwu pro budauczy Pamiat do tyto gegich Knihy wepsati a wwesti poruczil. Stalo se Letha a dne Ut Supra.

[Księga burgrabiowska, s. 4–7, spłacone w 1612 roku]

2.

Sprzedaż sołectwa i majątku Matusza Wytiska [Wycisk] z Mechnic¹⁵⁰⁹
Tomkowi Staremu sołtysowi z Czarnowąsów¹⁵¹⁰

Roku Pańskiego 1597 w wigilię Wniebowstąpienia Pana Jezusa Chrystusa [Boże Ciało]¹⁵¹¹ za pozwoleniem pana Jana Oderwolffa z Dolnej Straduni¹⁵¹², burgrabiego zamku opolskiego, stał się zakup cały i dokonany, w niczym niepodważalny między Matyssem Wytiskiem sołtysem mechnickim z jednej, a Tomkiem Starym sołtysem czarnowąskim z drugiej strony, w ten sposób, że Matusz Wytisk sprzedał

1508 Prawdopodobnie ewidencja poddanych.

1509 Mechnice k. Opola.

1510 Czarnowąsy k. Opola.

1511 15 maja 1597 r.

1512 Oderwolff – stary ród śląski pochodzący ze Stradomi Dolnej k. Sycowa lub (wg innych) ze Straduni k. Krapkowic. Jan Oderwolff był w latach 1581–1601 burgrabią zamku w Opolu.

sołectwo i majątek swój ze wszystkim co do niego należy, wymienionemu Tomkowi za sumę 360 grzywien ciężkich, z której to sumy ma mu na przyszły [rok na dzień] św. Jana Chrzciciela Bożego¹⁵¹³ 100 grzywien, a potem w przyszłym 1598 roku na [dzień] św. Jerzego¹⁵¹⁴ 50 grzywien i na św. Bartłomieja¹⁵¹⁵ tegoż roku 10 grzywien, a potem rocznie na każdego św. Michała¹⁵¹⁶ po 20 grzywien, aż całą sumę zapłaci.

Obie strony prosiły pana burgrabiego, aby kupno te zatwierdził i wpisał do ksiąg. Widząc, że jest to bez szkody Jego Miłości Cesarskiej i może być zatwierdzone. Umowę tę, dla przyszłej pamięci polecił [burgrabia] wpisać do tej księgi. Stało się roku i dnia jak wyżej.

[Księga burgrabiowska, s. 4–7]

3.

Osaczowani Statku Wolneho we Mchynicznych

Letha Panie 1602. Jakoż na Poruczeni gehu mi. Pana Heytmanna Zemskeho a za narzizenim Urozeneho Pana Jana Jordana z Stareho Paczkowa Purkrabiho Zamku Oppolskeho statek Pana Malchera Jaroslawskeho skrz ohraniczne Przyseżne Osoby gmenowitie ze wsy Krosstziny Matuss Lis, Matuss Klammer, Petr Dawid, z Womwalna Hans Bahr Ssoltys, Hans Kralik, Bartos Nosel, z Birkowicz Błazek Ssoltys, Girzy Teich, Kuba Zielażko, ze Slawicz Lempart Ssoltys, Kuba Wolny a Witek Polak, ssacowan, kteryzto wyjedaucz ohlidazucze Roli, Oseni, Lauky, zahrady y budowani oProcz toho noweho staweni, ktere Pan Melchar Jaroslav Postawiti dal. Gsau uznali a obssaczowali za Summu Piet Set Tolaruw Každy Tolar po 36 grossuw a w gross 12. Hal. Poczitagicz. Aby ten kteryby na takowy Ssaczunek Wstupiti chtiel, na Swaty Girzy dwiestie, Potomnie w rok Pul druhyho Sta, a Zase w Rok Pul druhyho Sta Polozył zeby tak wyss gmenowana Summa Piet Set Tolaruw se wyplaczela.

Na Kteryżto Ssaczunk Wyss dotczeni Pan Jan Jordan Purkrabie wstąpiwsse, gest dnes datum den S-o Girzyho Podle Ssaczunku dwie Stie Tolaruw Trzywierdunkowich do Urzadu Rentmistrowskeho Polozył, ktere aż do dalsse Nauczenj Gehu mi. Pana Heytmanna Przy Urzadu Rentmistrowskem Zachowane gsau.

[Księga burgrabiowska, s. 20–24, tekst również w języku niemieckim, spłacone w 1603 roku]

1513 24 czerwca.

1514 22 kwietnia.

1515 24 sierpnia.

1516 29 września.

Wycena wolnego majątku w Mechnicach

Roku Pańskiego 1602. Na polecenie Jego Miłości starosty ziemskiego, wyznaczeni przez urodzonego pana Jana Jordana ze Starego Paczkowa¹⁵¹⁷ burgrabiego zamku opolskiego [do wyceny] majątku pana Melchiora Jarosławskiego¹⁵¹⁸ przez przysięgłych granicznych¹⁵¹⁹, mianowicie: ze wsi Chróścina¹⁵²⁰ Matusz Lis, Matusz Klammer, Piotr Dawid, z Wąwelna¹⁵²¹ Jan Bahr sołtys, Jan Kralik, Bartosz Noseł, z Bierkowic¹⁵²² Błażek sołtys, Jerzy Teich, Kuba Żelazko [Zielazko], ze Sławic¹⁵²³ Lambert sołtys, Kuba Wolny i Witek Polak, którzy wyjechali [i] oglądali pola, zasiewy, łąki, zagrody i budynki, oprócz nowego budynku, który postawił pan Melchior Jarosławski. Wycenili na 500 talarów, każdy talar po 36 groszy, a grosz po 12 halerzy. A jeżeli ktoś będzie chciał kupić według tej wyceny, ma [zapłacić] na św. Jerzego¹⁵²⁴ 200, potem w ciągu roku 50 i co roku [po] 50 [talarów] do sumy tych 500 talarów.

Na tę wycenę zgodził się pan Jan Jordan burgrabia, płacąc na św. Jerzego 200 talarów trzywiardunkowych¹⁵²⁵, które wpłacił do urzędu „Rentmeistrowskiego”¹⁵²⁶, gdzie są zdeponowane¹⁵²⁷.

[Księga burgrabiowska, s. 20–24]

Petr Ssarek odewzdawa Statek swuy
Zieti swemu Sygmundowi Niemczowi z Maleho Dobrznie

Letha Panie 1602 w Patek po S-ym Janie Stitelj Przed Pana Jana Jordana Purkrabiho Zamku Oppolskeho Przednesl Petr Ssarek Kup a neb Smluwu dobrowolnau nize Psanim spusobem, zie on Petr Ssarek Spustil Statek swug wolny sewssim gehu Przyslussenstwim yak to sam drzel a Uziwal,

1517 Jordanowie herbu Trąby – stary ród śląski, siedzibą rodową był Stary Paczków w księstwie nyskim. Jan mł. Jordan od 1601 r. był burgrabią zamku opolskiego (po Janie Oderwolff).

1518 Jarosławski – nieznaną szlachta, prawdopodobnie przybyła z Polski. Melchior Jarosławski w 1599 r. kupił od Reginy Wojsławskiej, wdowy po Albrechcie Panoszowskim majątek w Mechnicy.

1519 Wiejscy „rzeczoznawcy” i sędziowie w sprawach sporów granicznych na wsi.

1520 Chróścina k. Opola.

1521 Wąwelno k. Opola.

1522 Bierkowice k. Opola.

1523 Sławice k. Opola.

1524 22 kwietnia.

1525 Wiardunek = 12 groszy, talary trzywiardunkowe – każdy talar po 36 groszy (3 x 12).

1526 Kameralny (zamkowy) „urząd skarbowy”.

1527 Kupno musiał zatwierdzić Urząd Ziemski, dlatego do czasu zatwierdzenia, kwota ta była traktowana jako depozyt. Wycena ta wyraźnie była „ustawiona” przez Jordana: majątek szlachecki powinni wyceniać komisarze sądowi a nie chłopscy sędziowie graniczni. W tym wypadku jednak Urząd Ziemski zatwierdził kupno.

za summu Penicz 400 hrzywen, kazda po 48 gr. Poczitagicz. Nybrz y dczerku swu Agnessku za Manzelku dal. Kteruzto wyss dotczenu Summu takto klasti ma, Nyni y hned 100, a na Przyssti S-wi Bartolomey druhe 100, a potomnie rocznie na S-o Bartolomey po 24 Mrk¹⁵²⁸ nadepsaneho Pocztu Splaczowati Powinnen byti ma. Wssakż dotczyeny Petr Przymeni Jakż to Zieti a dczerze swe, aż smrti gehu a Manzelki wymluwil Poney prw miesskani swobodne, Komoru i chlew gedem na howadka swe, tolkeż y swobodne gidlo a Piti z Manzelku i timi ditkami kdere przy sobe ma Przy stole gehu, Ktomu 4 krawy, 2 Maczieruky Swinske, na swe Piczy chowati, z Kterych Prodawatel dwu a Kupitel dwu [?] uziwati magi, wssakż czo se nad toho Ziweho Przymnozy, a neb kdyby to Prodawatel kswym Rukam Zarziti a odprodati chtiel, to ma kazdeho cziasu przy gehu dobre wuli stati, a mimo to 6 Wertele Owsa, 2 Wertele Geczmenie, Pul wertela Lnu rocznie na też Roli Zasywati ma.

A Paklizby se spolu Podle toho domluweni Zhoditi nemohli, a on Petr Ssarek od Zietie sweho by se Przecz bral, a neb Kstolu gehu nessedl, Tehda gemu y Manzelcze gehu Powinnen bude rocznie na Ziwnost wydawati 4 sstwiertni Rzy, 4 sstwertni Owsa, 2 Wrtele Psenicze, 1 Sstwertni Geczmenie, 1 Wrtel Hrachu, 2 zahony Kapusty, 2 Zahony Rzepy, na Zahradie Zahon na Marchwie, a Pul Wertela Lnu Przysowati. Przy kteremżto Statku gemu Sygmundowi Niemczowi Zieti swemu Pozustawuge, to wsse czo na Poli Zaseno gest, oProcz toho czo sobie wymluwil Czwere Koni, 8 dobytku Rohateho, swini czo gich mimo to czo sobie Wymluwil, zostawa, Polowicze Husy, 2 wozy, 2 pluhy, 2 Paru Bran, 2 Hauky, Lenczech [?], Kosy, Sekiry, Pila czo drziwi rzezy.

K terużto Wyss gmenowanu Manzelku swu Przyssti czasto psani Symund tim spusobem w dotczeniem Statku oppatruge, a gey Padesate Hrzywen wienugie na ten gisty spusob, Pokudżby gehu Pan Buoh smrti Uchowati neraczyl, a wonby bez Erbow z tohoto Swieta sssel, tehda ona Przyssti Manzelka gehu to wsse czoby kolj tam dotczyeny Symund Manzel gegi do toho Statku wnesl, zostawuie sobie z takowe Pozustalosti, 50 Hrzywen, to gnie wsse Przatelum gehu wydati bude Powinna, Statek Pak gegi wczelosti zostati ma.

Paklizby take gmenowanu Agnessku Przyssti Manzelku gehu bez Erbow Pan Buoh Powolati raczyl, Tehdaż dotczyeny Symund wydawsse neyblizssym Przateluw gegi 50 Hrzywen wdotczonym Statku Podle Kupu wplnie Zuostati ma, wssakż Psanemu Wyczugu Petra Ssarka a Manzelki gehu bez sskody, Z kterychż kdyby gedem Umrzel, tolkeż Pul Wyczugu Umira.

Zdawne gehu mi. Czysarzскеy Z takowey Kupney Summy nalezicze gsau z Uplna do Rentum Oppolskych oddalj. Kteryzto Odewzdawek neb Kup za narzizenem wyss dotczeneho Pana Purkrabiho Pro Pamiet do Knih Gmenskych [?] Zapsan a Wweden gest.

[Księga bургabiowska, s. 25–27, spłacone w 1612 roku]

1528 Marki – grzywny.

Piotr Szarek przekazuje swój majątek
zięciowi Zygmunutowi Niemcowi z Dobrzenia Małego¹⁵²⁹

Roku Pańskiego 1602, w piątek po św. Janie Chrzcicielu¹⁵³⁰, Piotr Szarek przyniósł przed pana Jana Jordana burgrabiego zamku opolskiego dobrowolną niżej spisana umowę przekazania [zięciowi] swojego majątku, ze wszystkim co do niego należy, jak sam go posiadał i używał za sumę 400 grzywien, każda po 48 groszy, dlatego, że swoją córkę Agnieszkę oddał za małżonkę.

Kwotę tę powinien spłacić w następujący sposób: teraz i natychmiast 100, a na przyszłego św. Bartłomieja¹⁵³¹ drugie 100, a potem rocznie na św. Bartłomieja po 24 grzywny wielkości wyżej wymienionej powinien spłacać.

Oprócz tego, Piotr zobowiązuje zięcia i córkę swoją, aby dali jemu i żonie wolne mieszkanie, komorę i jeden chlew na swoje bydło, a także utrzymanie [jego] z żoną i tymi dziećmi, które z nim mieszkają, przy jego stole [zięcia], do tego [zatrzymuje sobie] 4 krowy, 2 maciory świńskie z własnym karmieniem, z których [krów?] sprzedający 2 i kupujący 2, mają używać. A jeżeli coś się żywego pomnoży lub gdyby sprzedający zabić i [lub] sprzedać chciał, może w każdej chwili to uczynić, a oprócz tego, jeżeli zechce [ma prawo] rocznie obsiać pole 6 wiertelami¹⁵³² owsa, 2 wiertelami jęczmienia i połową wiertela lnu.

A jeżeli [wspólnie mieszkając] nie będą mogli się pogodzić i Piotr Szarek będzie chciał wyprowadzić się od zięcia lub nie chciał być na jego utrzymaniu, wtedy jemu i żonie jego [zięć] powinien rocznie dawać na utrzymanie 4 ćwiertnie¹⁵³³ żyta, 4 ćwiertnie owsa, 2 wiertele pszenicy, 1 ćwiertnie jęczmienia, 1 wiertel grochu, 2 zagony¹⁵³⁴ kapusty, 2 zagony rzepy, w zagrodzie zagon na marchew i pół wiertela lnu.

Przy majątku zostawia [Szarek] Zygmunutowi Niemcowi wszystko co na polu zostało posiane, oprócz tego co sobie zastrzegł [wymówił] zostawia 4 konie, 8 sztuk bydła rogatego, resztę świń, połowę [stada?] gęsi, 2 wozy, 2 pługi, 2 pary bron, 2 „hauky” [motyki?], „Lenczech” [?] ¹⁵³⁵, kosy, siekiery i piłę do cięcia drewna.

Do tego, wyżej wymieniony Zygmunt, zapisuje swojej żonie na majątku wiano w wysokości 50 grzywien, w następujący sposób: gdyby zmarł¹⁵³⁶, a nie posiadał

1529 Dobrzeń Mały k. Opola.

1530 28 czerwca 1602 r.

1531 24 sierpnia.

1532 Wiertel – ok. 40 litrów.

1533 Ćwiertnia – to samo co wiertel.

1534 Zagon – nieokreślona długość (przez całe pole którego dotyczy), szerokości ok. 2–2,5 m.

1535 Prawdopodobnie do międlenia lnu.

1536 Gdyby jego Pan Bóg nie zachował (ocalił) przed śmiercią.

potomków, wtedy żona to wszystko, co wniósł do majątku zatrzymuje sobie, a 50 grzywien wypłaci jego rodzinie, w całości zostawiając sobie cały majątek¹⁵³⁷. Jeżeli by wspomniana Agnieszka, żona jego, bezpotomnie zmarła, wtedy Zygmunt wypłaci jej rodzinie 50 grzywien, a cały majątek sobie zatrzyma, ale bez szkody dla „wycugu” Piotra Szarka i jego żony, jeżeli któreś z nich umrze, należy się wtedy pół „wycugu”.

Podatek cesarski od sumy transakcji w całości został zapłacony w urzędzie podatkowym. Przekazanie to, czyli sprzedaż, na polecenie pana burgrabiego, dla pamięci, do ksiąg „Gmenskych”¹⁵³⁸ zostało zapisane i wprowadzone.
[Księga burgrabiowska, s. 25–27]

5.

Wydawani Vidimusa na dwa Lani Role
od Conventu Czarnowuskeho Stanislawowi Rynglowy prodane

Letha Panie 1607 w Patek po Na Wiru obraczeni S-o Pawla, gest Urozeny Pan Jan Oderwolff z dulne Straduni na Urbanowicznych, za zadany Philipa Jakussa z Sobocziska, Widimus gemu Panu Oderwolffowy niekdy minuleho Czasu od Stanislaw Ryngla K Schowany [dopisek na marginesie: Swerzeny] gemu Philipowy w Przytomnosti Urozenych Pana Jana Jordana z Stareho Paczkowa Purkrabiho, a Pana Adama Heygle z Ssenperku Rentmistrze Knizietstwy Opolskeho wydany, wssakz Pro Lepssi sprawu wypis Jadrny do Knih Gmenskych yakż dotczyeny Vidimus slovo od slowa gey wepsany.

My Kniez Martin Janicius Administrator Probostwi Klasstora Czarnowaunskheho, Agnesska Kobelniczka Przeworzissa, Margaretha Budzislawska Podprziworzisse, Judit Dierzkowna Cantrix, Dorotha Koscziewska Circantrix, Anna Balchaczka, y wsseczkÿ Pannÿ Zakonne Conuentu tohoż Klasstera Czarnowaunzskheho. Wyznawame tymto Listem nassym obecnie przedwssemi, a zwlasstie tu kdie należy aneb nalezieti bude, zie gsmy pradalj dwa Lanÿ Role w Breniczÿ Ktere gsmy prwey kupnym pozytkum drzielj, dobrze Zachowalemu Stanislawowÿ Rÿnglowi z Bierdzanuw wlasnym Erbom y Potomkum gehu, zie dwanasti Ssilingkuw Hrziwen tiezsskÿch, to gest za Sto Cztyridczeti y cztery hrziwny liczby Slezsky w Kazdu hrzywnu po 48 grossych a w gross po dwanaczti halerzych Poczitagicz, Takym spusobem zie ten weyss gmenowany Stanislaw bude drzel, Ty dwa Lany Roli sfolwarku nassÿho z laukami y stiem wssystkym czo do nich przislussa Prawim diedicznym y spotomky swymi, a bude mu gych wolno uziwati, Yak neylipegi ku swemu užitkowj bude mohl przywesti. Robot y Posluch sedlskych nam sprawowati nebude, tylko roczny Platt

1537 W tym okresie nie istniała wspólnota majątkowa, po bezdzietnej śmierci męża, jego majątek, który wniósł do małżeństwa, powinien wrócić do jego rodziny.

1538 Prawdopodobnie wykazy poddanych i ich majątków.

Po sstyrzech Tollarach od toho wolenstwi powinnen nam dawati bude. Wssak zie to czo ginssy Sedlaczy do Zamku sprawugj a sprawowati budau, on take snimi wespuol sprawowati Powinnen bude, a ty Cztirzi Tollary Platu Rocznyho Pocznie nam dawati hned po wypłaczeny dobrych Penizy, na wieczne czasy y z Potomky swymi. Bude mu ten Statek wolno Prodati, zastawiti, zamieniti, yak neylipey bude wiediel ku swemu lepssymu wssakže z dozwoleńim a bez ubliżeńy Prawa Nasseho Conuentu, A Poniewadz na takowy kup toho Statku tomu Stanislawowi Rýnglowy wymirzey dopomohl Peniczmi swymi, dobrze Zachowalj Philip Jakuss z Soborziska Bratr Zieny tohoz cziaso gmenowaneho Stanczla y oneho w tym Kupie zalozył, Tehda kdyby gmenowany Stanislaw, aneb Manzielka gehu z teho Swieta bez potomstwi zesslj, aneb gestliżeby tez gich Potomkowie albo też y sami dobrze a slussnie Hospodarstwy sprawowati neumielj, ten Statek w Czyze Rucze przichoditi nema, ale Philip Jakuss y Potomkowie gehu neywietssy bliskost ktomu slussnu gimiti budu.

Tomu na Swiedomy a pro lepssi toho duwiernost a zdrzeny Sekrety Ssmy swe vlastne ktomuto Listu przywiessyli a rukama swymi vlastnymi se podepsaly. Stalo se w Przitomnosti duostoyneho a Cztihodneho Kniezie Leonharda Nesabytowskeho Zakonu Predicatoruw a spowiednika nasseho y ginych dobrych Pocztiwych Lidj. Genž dan a Psan w Klaszorze Nassym Czarnowaunskym w Pondiely Swatodussny Letha 1588.

[Podpisy]: Martinus Janicius Adminstr. Agnesska Kobylniczka Prioryssa. Marusza Budzislawska P. Judyta Cantryx.

Takowy Vidimus gest pod Peczetim Miasta Oppoli 1596 spisany a spraweni Ad ut Supra.

[Księga burgrabiowska, s. 28–30]

5.

Wydanie widymatu¹⁵³⁹ na dwa łany

sprzedane przez konwent czarnowąski Stanisławowi Ryngłowi

Roku Pańskiego 1607, w piątek po [święcie] Nawróceniu św. Pawła, na żądanie Filipa Jakusza z Sobociska [?]¹⁵⁴⁰, widymat, swojego czasu przekazany do schowania [powierzony] jemu Filipowi przez Stanisława Ryngła w obecności urodzonych pana Jana Jordana ze Starego Paczkowa burgrabiego i pana Adama Heugla z z Szynergu¹⁵⁴¹ Rentmistrza księstwa opolskiego, urodzony pan Jan Oderwolff z Dolnej Straduni na Urbanowicach, dla lepszej sprawy, dokładny i dosłowny odpis jako widymat kazał wpisać do ksiąg „Gmenschkyh”:

My, ksiądz Marcin Janicius administrator probostwa klasztoru czarnowąskiego, Agnieszka Kobylnicka przeorysza, Małgorzata Budzislawska podprzeorysza,

¹⁵³⁹ Rodzaj potwierdzonej kopii dokumentu.

¹⁵⁴⁰ Miejsowość nieznana.

¹⁵⁴¹ Heugl – nobilitowani w 1560 r. mieszczanie z Prudnika. Adam – pisarz kancelarii kamery cesarskiej w Opolu.

Judyta Dzierżkówna kantorka [śpiewaczka], Dorota Kościewska chórzystka, Anna Balchaczka i wszystkie panny zakonne konwentu klasztoru czarnowąskiego, oświadczamy tym dokumentem naszym teraz wszystkim, a zwłaszcza tym, którym należy lub należeć będzie, żeśmy sprzedali dwa łany pola w Brynicy¹⁵⁴², które kiedyś kupiliśmy i używaliśmy, uczciwemu¹⁵⁴³ Stanisławowi Rynglowi z Bierdzan¹⁵⁴⁴, jego potomkom i spadkobiercom, za 12 szylingów¹⁵⁴⁵ grzywien ciężkich, to jest za 144 grzywny liczby śląskiej, licząc każdą grzywnę po 48 groszy a grosz po 12 halerzy, tym sposobem, że wyżej wymieniony Stanisław będzie posiadał te dwa łany pola z naszego folwarku z łakami i z tym wszystkim, co do nich należy, prawem dziedzicznym z potomkami swoimi, i będzie je używać jak najlepiej dla swojego pożytku. Pańszczyzny i posług wiejskich nie będzie nam wykonywał, tylko roczną opłatę w wysokości 4 talarów od tego zwolnienia powinien nam dawać. Ale te posługi, które inni wieśniacy dla zamku wykonują ma [on] również razem z nimi wykonywać¹⁵⁴⁶. A te 4 talary rocznej opłaty zacznie nam dawać natychmiast po wypłaceniu zapłaty [kupna] i będzie nam on i jego potomkowie, płacili po wieczne czasy. Majątek ten będzie mógł dowolnie sprzedać, zastawić, zamienić, jak będzie chciał najlepiej dla siebie, ale z pozwoleniem i bez szkody dla naszego konwentu.

A ponieważ do zakupu tego przez Stanisława Ryngla, dopomógł pieniędzmi swoimi uczciwy Filip Jakusz z Sobociska, brat żony tegoż Stanisława, dlatego, gdyby wspomniany Stanisław albo żona jego z tego świata bez potomków zeszedli albo gdyby oni lub potomkowie ich dobrze i porządnie nie mogli gospodarzyć, majątek ten nie może przejść w cudze ręce, ale Filip Jakusz i potomkowie jego z powodu pokrewieństwa mają prawo pierwszeństwa [do majątku].

Temu dla pamięci i lepszego dotrzymania słowa, sygnety nasze własne do tego dokumentu przywiesili i własnymi rękami podpisaliśmy. Stało się w obecności dostojnego i czcigodnego księdza Leonarda Niezabitowskiego zakonu kaznodziei [dominikanów]¹⁵⁴⁷, a spowiednika naszego i innych porządných i poczcwych ludzi.

Dano i pisano w klasztorze naszym czarnowąskim, w poniedziałek świętoduszny Roku 1588.

[Podpisy:] Marcin Janicius administrator, Agnieszka Kobylnicka priorysza, Marusza Budzisławska P[odpriorysza] Judyta Cantrix [śpiewaczka].

Ten widymat jest pod pieczęcią miasta Opola spisany i wydany jak wyżej.

[Księga burgrabiowska, s. 28–30]

1542 Brynica k. Opola.

1543 Dobrze zachowującemu się.

1544 Bierdzany k. Opola.

1545 Określenie na śląsku zupełnie nieznanne, z tekstu wynika, że 1 szyling = 12, (12 x 12 = 144), czyli tyle samo, co wiardunek.

1546 Obowiązujące z tytułu prawa wyższego.

1547 Dominikanów z Opola.

Ostatni Wule a neb Testament
Nebosstika Grzechorza Pentka z Wrzesegk

Letha Panie 1610 w Patek po Nedelj Prwnj po Welika noczy Buducze Grzechorz Pentek na Smrteclny Posteli a wssakż při dobry Pamieti Uczinil gest porządek ostatnie wuole sweho z dobrym rozważenim swym, a tento Testament Czinil, aby po Smrti gehu zadne rosterkj mezy Manzielku y ditkami gehu nepowstawaj, ale aby wewsem wsseliyaka spokognost zachowana byla.

Neyprw Panu Bohu dussy swau, yakżto spasytelj a odkupiteli swemu oddawa, a Zemie zkterej possel tielo swe.

Potem Manzielcze swe oddawa trzi Krawy a gednu Jalowicze stiech dwu ma Syn gehu Kuba spitem při Statku chowatj, dokudż bude při nim, A ona tu trzety, a Jalowku ma podle wule swey kde chce obratitj, Ktomu do trzech Leth magi do gedneho Stolu giti, a pakliby y do tiech Trzech Lett zhoda mezy nimi nebyla, Tehdy Kuba Syn gehu bude powinnen gi rocznie wydawati sstwiertnie Rży, ½ Sstwiertnie Geczmena, Wrtel Pssenicze, ½ Wiertele Hrachy, ½ Wrtele Lnu przisiwati [?], Zahon Kapusty, Zahon Rzepy, dotud dokudby stawu sweho nezmenila, A gestlizieby nezmienila tehda toliko ten Witah [?] gi do deset Lett Totyzto do wyplaczeni Statku ma giti, A gdy swug staw zmeni, a neb po desyti lettech, tehdy hned Wytach [?] wsseczek ma při Statku Zustati, A Statek swug tak yak on wdrzieni miel po Starssych swych Kubowj Synu swemu stim wssem yak on wderzni byl poruczege a oddawa, A pakliby Kuba Syn gehu nemohl tomu od sebe dosti Uczinitj, Tehdy Jura, bratr gehu ma takowy Statek podle toho poruczeni, a Testamentu ugity iak Kuba gest ugial, A s Kubem bratrem swym czo tam by koli po prawil ma nahradu Uczynitj, czoby on tam koli ku poprawie tomu Statku wynalezyl.

Kteryzto Statek wten Spusob ma Kuba weyss gmenowanj wyplaczowatj Bratru, Sestrze, Manzielcze, ytom ginym ditkam, pocawssy od Starssyho aż do Mladssych.

Neyprw na przez Rok 1611 na Swaty Girzi Girżimu bratru swemu ma polozyti Piet Sselinkuw Hrziwen Tieżskych, atake na ten Termin Paru Wolow ma mu oddati, a ktomu gedneho Koinie Ktereho ma wzyti gdy Chcze.

Item na ten Termin Letha 1612 Halenie Sestrze też Piet Sselingkow Hrziwien, a při Penizych Krawu y Jalowiczy. A Manzielka gehu Lonie Ssaty dati, a Bratr gegj, gdy se gj nahodj, podle przemożenie Wesele ustrogitj.

Item na ten Termin Manzielcze swey 1613 też Piet Sselungkow hrziwien. A neb onatien dietiem Starssim pustila gest przedkem penize brati, Poniewadż też ony Stuel y zditkami gy do Trzech Lett dobrowolne odnich Pustien, a powolen gest, A Komora take slussna do miesskani gegj tam magj Puszczena byti.

Item Letta 1614 Grzegorzowy 4 Ssel. Hrziwien Tiesskych ma polozyti.

Item 1615 Mattussowj tež 4 Ssel. Hrżiwien, A Ktomu od prżigitj Statku do Ssesti Lett tiem dwiema ma dwu Wolkow Lonskich [?] do Ssesti Leth Chowati, a każdemu gedneho ma Potomnie oddatj.

Item Letha 1616 Annie na ten Termin 4 Ssel. Hrżiwien.

Letha 1617 Ewie tež 4 Ssel. Hrżiwien.

Item Letha 1618 Marussy 4 Ssel. Hrżiwien.

Czose pak Spadku doteczye tehda ona ze swemi ditkami na swoge Prżitele Zmieniti ma, A oni trze tess zditkami swymi na swoge. Kterezto narżizenj od Pana Purgkrabieho, y zadowolnim gehu gest Pro Pamiet do Knyh Gmenskych Wwedena.

[Księga burgrabiowska, s. 38–39]

6.

Ostatnia wola czyli testament¹⁵⁴⁸ zmarłego Grzegorza Pentka z Wrzosek¹⁵⁴⁹

Roku Pańskiego 1610, w piątek po pierwszej niedzieli po Wielkanocy¹⁵⁵⁰, Grzegorz Pentek, będąc na śmiertelnej pościeli, ale przy dobrej pamięci, uczynił, z dobrym rozważaniem, porządek ostatniej woli i uczynił testament, aby po jego śmierci żadne nieporozumienia między żoną a dziećmi nie powstały, aby zachowany był [między nimi] spokój.

Najpierw, Panu Bogu, jako Zbawicielowi i Odkupicielowi duszę swoją oddając, a ziemi z której powstałem [oddając] ciało swoje.

Potem żonie swojej oddając 3 krowy i jedną jałówkę, z których, dopóki [żona] będzie [mieszkała u syna] dwie, ma trzymać syn jego Kuba w swoim gospodarstwie, zaś z trzecią [krową] i jałówką, [żona] może zrobić co zechce. Do tego przez trzy lata ma [syn Kuba] ją żywić, a gdyby w ciągu tych trzech lat zgody między nimi nie było, wtedy syn Kuba, dopóki [ona] stanu swego nie zmieni¹⁵⁵¹, będzie musiał rocznie dawać [matce] ćwierćni¹⁵⁵² żyta, ½ ćwierćni jęczmienia, wiertel pszenicy, ½ wiertela grochu, ½ wiertela lnu do siania, zagon kapusty, zagon rzepy. A jeżeli by stanu swojego nie zmieniła, wtedy ten „wycug” należy do dziesięciu lat. A gdyby swój stan zmieniła lub po 10 latach¹⁵⁵³ ma zostać przy tym „wycugu”.

A majątek swój, ze wszystkim należącym do niego, tak jak on [Grzegorz] miał po przodkach swoich, oddaje synowi Kubie. A jeżeli syn Kuba nie mógłby go przejąć, wtedy Jura brat jego ma ten majątek przejąć, zgodnie [na zasadach] z tym testamentem, jak miał przejąć Kuba. A Kubie powinien wypłacić nagrodę [spłacić].

1548 Treść testamentu miejscami niezbyt zrozumiała.

1549 Wrzosi k. Opola.

1550 23 kwietnia 1610 r.

1551 Nie wyjdzie za mąż.

1552 W testamencie używa się zamiennie słowiańską nazwę „ćwierćnie” i niemiecką „wiertel”.

1553 Przeżyła ponad 10 lat.

W taki sam sposób ma Kuba spłacić brata, siostrę, żonę [matkę] i wszystkie inne dzieci poczynszy od najstarszego aż do najmłodszego.

Najpierw, w przyszłym 1611 roku, na św. Jerzego, bratu swemu Jerzemu ma zapłacić 5 szylingów¹⁵⁵⁴ [wiardunków] grzywien ciężkich i także w tym samym terminie ma mu oddać parę wołów i do tego [może] używać kiedy zechce konia.

Także na ten termin [św. Jerzego] w 1612 roku, Helenie, siostrze też 5 szylingów grzywien i razem z pieniędzmi krowę i jałówkę. A żona jego [Grzegorza] ma dać lniane szaty, i brat jej [Kuba], gdy przyjdzie czas, według możliwości, ma wyprawić wesele.

Także na ten termin w 1613 roku żonie swojej 5 szylingów grzywien. Ale ona tym dzieciom starszym dawała już przedtem pieniądze, ponieważ też ona z dziećmi, do trzech lat [będzie] wspólnie utrzymywana. I powinna dostać porządną izbę do mieszkania.

Również w 1614 roku Grzegorzowi ma dać 4 szylingi grzywien ciężkich.

Także [w roku] 1615 Matuszowi [Mateuszowi] też 4 szylingi grzywien. I do tego w ciągu 6 lat od przejęcia majątku dwa woły „łońskie” [?] sześćioletnie.

Także w 1616 roku Annie na ten sam termin 4 szylingi grzywien,

W 1617 roku Ewie też 4 szylingi grzywien,

Także w 1618 roku Maruszy 4 szylingi grzywien,

Co się zaś tyczy spadku, to one z dziećmi powinny pójść na swoje i ich trzech, też z dziećmi, na swoje.

Który to [testament] na polecenie pana burgrabiego i za jego zezwoleniem, dla pamięci do ksiąg „Imienskich” wprowadzono.

[Księga burgrabiowska, s. 38–39]

7.

Ostrowek¹⁵⁵⁵

Kup Chałupy Jury Suchanka, którą kupił Jakub Dybałka¹⁵⁵⁶

A-o 1668 d. 17 Januarÿ kupił Jakub Dybałka chałupę na Ostrowku¹⁵⁵⁷ od Jury Suchanka za Summę pieniędzy Trzydziesti thl, z których zaras odłożył Dwadzieścia thl kupiciel przedawcy, ktore też Przedawca do rąk swoich przyjął. Ostatek pieniędzy ma oddać na przissły S-ty Matthuss¹⁵⁵⁸, z których pięć thl ma iż dane bydz do Rentow Je. Ces. Mil. zaplac.

1554 Nie wiadomo skąd wzięła się nazwa „szyling”, nie jest nigdzie znana. Z tekstu wynika, że jest to samo co wiardunek = 12. Zob. poprzedni dok. nr 5.

1555 Zapis nie dotyczy wsi a Ostrówka w Opolu, został tu umieszczony dla porównania słownictwa, gdyż jest to pierwszy zapis w tej księdze w języku polskim.

1556 Mieszczanie opolscy.

1557 Ostrówek w Opolu należał do zamku.

1558 Św. Mateusza – 25 lutego (ewangelisty) lub 21 września (apostoła).

A pięć thl sprzedawcy, który kup przyjmuie się y ratiskuie, wszak prawu iednemu każdemu bez sskody a osobiwie Wierzchnosci.

[Podpis:] Sturmi¹⁵⁵⁹.

[Zapisy o spłacie w języku niemieckim]

[Księga burgrabiowska, s. 40]

7.

Ostrówek

Kupno chałupy Jury Suchanka, którą kupił Jakub Dybałka

Roku 1668 dnia 17 stycznia kupił Jakub Dybałka chałupę na Ostrówku od Jurt Suchanka za sumę pieniędzy trzydzieści talarów, z których natychmiast 20 talarów dał sprzedającemu, który pieniądze te przyjął.

Resztę pieniędzy ma zapłacić na przeszły [dzień] św. Mateusza, z których 5 talarów ma dać do kasy cesarskiej, a 5 talarów – sprzedającemu. Umowę tę kupna przyjmuje się i zatwierdza, bez szkody dla obu stron, a zwłaszcza także [bez szkody] dla władzy [cesarskiej].

[Podpis burgrabiego].

8.

Kup Grzegorza Gielenia¹⁵⁶⁰ w dziedzinie w Bawalnie¹⁵⁶¹

Roku 1673 14. Decembr¹⁵⁶²

Letha Panie 1673. 14. Decembr. W Przitomnosci wiary godnych osob na swiadęczywo do Pondanich a na dolie napiszanich, stal się Kup czaly doskonaly y w niczem na potomne czassy nie poruszytelny¹⁵⁶³, miedzi Jacubem Gieleniem obiwatelem Wąwalenskim jako prodawatelem z iedney i a Grzegorzem Gelieniem jako Kupitelem z strany drugiey z na iakę Spusob:

Jakub Jelen Prodawatel z bedliwem¹⁵⁶⁴ roswarzenim a poradam mielich przigiacziely¹⁵⁶⁵ Swoich, nie iako czudzemu albo niepilemu¹⁵⁶⁶, ale jako ocziecz Synowi Swoiemu mielemu¹⁵⁶⁷ imieniem Grzegorzowi odprzedawa, w dziedzinie Wąwalnie Stateczek¹⁵⁶⁸ Swoy od wssiekich robot do czala Swobodny¹⁵⁶⁹, z iednemu Lanem roly w Kazdem poliu,

1559 Faust von Sturm – ród pochodzący prawdopodobnie z Alzacji, na Dolnym Śląsku osiadł w XV w. Główne majątki posiadali k. Bolesławca.

1560 Gielen – Jeleń.

1561 Wąwelno k. Opola.

1562 14 grudnia 1673 r.

1563 Niekwestionowany.

1564 Rozważnym, dokładnym.

1565 Kochanej rodziny, kochanych krewnych.

1566 Obcemu.

1567 Kochanemu.

1568 Majątek.

1569 Wolny od pańszczyzny.

złakami ze zgrodam, y ze wssitkam do tego Statku /iak staro dawna bywalo/ przinalezitosciam, ze zbozem, z bidlem y ze wssitkiemy do Gospodarstwa potrzebamy, tey iako Kolwiek mianowane bycz mogam, a chcżam, Słowem odprzedaie mu zupelne Gospodarstwo z takim prawem iako on ukupił, y Spokoyne uziwał za Summe pienendzi trzy Selinki¹⁵⁷⁰ Grziwien, Grziwne 48 gr. a gr. 12 hl. Poczitając, money w Krayu naszym biegle a biernie¹⁵⁷¹. Ktozey pieniądze tak to powinien będzie na terminy wykładacz uKupitel, Kazdorocznie okolo god¹⁵⁷² polozy sescz¹⁵⁷³ Grzywien az do wypłaczenia takowey Summy.

Pierszy Termin 6 grzywien, Syn moy od pierszey zony na imie Maczek¹⁵⁷⁴ dostacz mą.

Drugi Termin 6 grziwien cera moja imieniem Marisia.

Trzeci Termin Czorka moja imieniem Kristina bracz będzie 6 grziwien.

Stwarty Termin na Syna mojego imieniem Jana totisto 6 grziwien przidzie.

Piąty Termin Syn moy imieniem Symon 6 grziwien tostanie.

Sosty y ostatny Termin Malzoncze moje imieniem Marisza¹⁵⁷⁵ sescz Grziwien będzie.

Ktemu na tem Statku dla ziwności¹⁵⁷⁶ zonie moje az do Smerczi ugi¹⁵⁷⁷ a dla wychowania ubogich Szierot Dziątek mogich taky wyczuk¹⁵⁷⁸ czynie.

1. Kęsz łaky w małym hagi¹⁵⁷⁹ rzeczony, żeby dla bydła swego nieczło Siana miecz mogła.

2. Dwie Krowy węgimane¹⁵⁸⁰ a na ty dwa Kenszy bidła Sziekanie¹⁵⁸¹, tak dobrze, jako Syn moy Grzesz dla bydła swojego czinicz będzie, aby Maczosze swoje¹⁵⁸² dawał.

3. Kasdo rocznie powinien gie dacz będzie dwie Stwiertnie Rzy¹⁵⁸³.

4. Wiertel Przincicze¹⁵⁸⁴.

5. Wiertel Jenczmienia.

6. Wiertel Prosza¹⁵⁸⁵.

7. Dwie Miary Grochu¹⁵⁸⁶.

1570 Szylingi (szyling = 12 grzywien). Zob. dok. nr 5–6.

1571 Monety w kraju naszym będące w obrocie i ważne.

1572 Corocznie ok. Bożego Narodzenia.

1573 Sześć.

1574 Mateusz.

1575 Marysia – Marusza.

1576 Wyżywienie, utrzymanie.

1577 Jej.

1578 Wycug.

1579 Kawalek łaki w małym lesie.

1580 Wybrane (ze stada).

1581 Dwie porcje paszy (dla tych krów).

1582 Macosze (macocha) swojej.

1583 Ćwiertnia – wiertel żyta.

1584 Wiertel pszenicy.

1585 Wiertel prosa.

1586 Miara – $\frac{1}{16}$ korca.

8. Dwie Miary Poganskie Kasze¹⁵⁸⁷.

[Na marginesie:] tego wssiskiego oppolskie miary.

9. W zogradzie Jeden Zagon na markiew¹⁵⁸⁸.

10. Jeden Zagon Rzepy.

11. Jeden Zagon Kapusty, tylko aby Swogium przisadam Malzonka moja po Szadziela¹⁵⁸⁹.

12. Lnu miarkę¹⁵⁹⁰ aby gie Kazdo rocznie Sial, alie aby ona nasieniem dala¹⁵⁹¹.

13. te miedzę Ku Xzelowi wzogradzie, abi gie na obzienche trawy puszcziel¹⁵⁹².

14. Kdy Pan Bog czo na Sadzie zdarzi, aby Malzoncze moje Stwartam czesch wydal¹⁵⁹³.

Naiem Statku Kazdorocznego platu powinien będzie do Rentu Zamku Oppolskiego wzglendem wiencznego [?] Prawa na Święty Michal oddawacz Jeden talar Ktemu Wssitkumu Kdiby tego potrzeba bylo do Zamk.[ku]¹⁵⁹⁴, dalem Sobie na Swiadecztwo osob wiary godnych Jakosto był przitym Wielebny Xziadz Jacub Francissek Przypadlo ffararz dambrowsky¹⁵⁹⁵, Jendrzej Lelek Saltisz Wawelensky, Stanislaw Wierczimak, Pawel Swiecz Samsiedzi Wawelensczj Pawel Worpycz, Jasz Madey uykowie Prodawatele¹⁵⁹⁶.

Actum we Wawelnie wdomie Prodawatelie Anno et dię ut Supra¹⁵⁹⁷.

Poniewadz przeciwno temu Kupu¹⁵⁹⁸ Maciej Jelen Brat Kupiczielow¹⁵⁹⁹, Jan Mrozek z Malich Strzeliecz¹⁶⁰⁰ Wuy powstałych [pozostałych?] Dzieci sprzedawczielowych¹⁶⁰¹, a Pawel Worpic z Dembrowy imieniem a na miejscu pozostaley wdowy Marysie iaka curator¹⁶⁰² ad ktem przitomni będącz nic mowicz nie maią¹⁶⁰³, przeto ten Ku sprawie Kazdemu, a osobliwie wierchnosci bess skody przimuie sie y ratificuyie wsak ma

1587 Tatarka – gryka.

1588 Zagon szerokości ok. 2–2,5 m (6 skib).

1589 Aby swoją rozsądę żona posadziła.

1590 Miarka – $\frac{1}{64}$ korca.

1591 Nasiona ma dać żona.

1592 Na miedzy „k Xzelowi” (prawdopodobnie nazwisko sąsiada) ma żona prawo kosić trawę.

1593 Jeżeli Pan Bóg pozwoli (urodzaj) w sadzie, to czwarta część (tego) należy się żonie.

1594 Corocznie do kasy zamkowej, zgodnie z wyższym prawem płacić na św. Michała – 29 wrześnie – 1 talar (i inne obowiązki do zamku).

1595 Proboszcz dąbrowski (Dąbrowa k. Opola)

1596 Wujkowie sprzedającego.

1597 Roku i dnia jak wyżej.

1598 Tej umowie.

1599 Brat kupującego.

1600 Strzeleczy k. Krapkowic.

1601 Wuj pozostałych dzieci sprzedającego.

1602 „[...] na miejscu pozostaley wdowy Marysie iaka curator [...]” – na miejscu wdowy Marysi, jako jej opiekun.

1603 „[...] ad ktem przitomni będącz nic mowicz nie maią [...]” – a który będąc przy podpisanu umowy nie mógł nic powiedzieć.

Kupitel na przisle Gromnice¹⁶⁰⁴ Szesc Talarow Zdawnego¹⁶⁰⁵ Je. Ces. Mli.
do Rentow Zamku¹⁶⁰⁶ tutecznego oddacz.

W Zamku Oppolskim dnia 2 January Roku 1674.

[Podpisy:] Ludwig de David Oberregent mpp.¹⁶⁰⁷ Pawel Albrecht Sturm
mpp. Andreas Schya mpp.

[Księga burgrabiowska, s. 41–44]

8.

*Umowa kupna Grzegorza Jelenia we wsi Wąwelno
Roku 1673, 14 grudnia*

Roku Pańskiego 1673, 14 grudnia. W obecności niżej wymienionych, wiarygodnych osób jako świadków, dokonano [umowy] kupna dobrowolnego i nie podlegającego w przyszłości zmianie, między Jakubem Jeleniem mieszkańcem Wąwelna – sprzedającym z jednej, a Grzegorzem Jeleniem – kupującym ze strony drugiej w następujący sposób:

Jakub Jeleń – sprzedający, po dokładnym rozważeniu i porozumieniu się ze swoją rodziną, nie obcemu i nieznanemu, ale odprzedając synowi mojemu kochanemu imieniem Grzegorz swój mająteczek we wsi Wąwelno, całkowicie wolny od wszelkiej pańszczyzny, z jednym łanem roli w całości [w jednej części], z łakami, ogrodem i ze wszystkim należącym do tego majątku [jak od dawna było], ze zbożem, bydłem i ze wszystkimi rzeczami potrzebnymi do gospodarowania. Słowem odprzedając mu całe gospodarstwo, tak jak [je] kupiłem i może w pełni je używać, za sumę 3 szylingi grzywien, licząc grzywnę po 48 groszy a grosz po 12 halerzy według w kraju naszym obowiązujących.

Pieniądze te powinien kupujący spłacać w terminach rocznych na Boże Narodzenie, aż do spłaty całej sumy.

W pierwszym terminie 6 grzywien ma dostać syn mój z pierwszej żony, imieniem Maczek.

W drugim terminie 6 grzywien [ma dostać] córka moja Marysia.

W trzecim terminie 6 grzywien ma dostać córka moja imieniem Krystyna.

Czwarty termin, 6 grzywien przypadnie synowi mojemu Janowi.

W piątym terminie 6 grzywien dostanie syn mój imieniem Szymon.

W szóstym – ostatnim terminie, 6 grzywien otrzyma żona moja imieniem Marysia.

Oprócz tego, na tym majątku żonie mojej dożywotnie, aż do jej śmierci, na wychowanie [nieletnich] dzieci moich, czynię taki „wycug”:

1604 Na przyszłe święto Matki Boskiej Gromnicznej – 2 lutego.

1605 Zdawne – opłata urzędowa.

1606 Do kasy zamku.

1607 Mpp (*manu propria*) – własnoręcznie.

1. Kawalek łąki w małym lesie [gaju], aby dla bydła swojego mogła mieć siano [na zimę].
 2. Dwie krowy wybrane [ze stada] i na te krowy paszę taką samą, jak dla własnych, syn mój Grześ ma dawać macosze.
 3. Co roku powinien jej dawać dwie ćwiertnie żyta.
 4. Wiertel pszenicy.
 5. Wiertel jęczmienia.
 6. Wiertel prosa.
 7. Dwie miary grochu.
 8. Dwie miary gryki [tatarki].
- [Dopisek na marginesie:] tego wszystkiego opolskiej miary.
9. W zagrodzie [ma dać] jeden zagon na marchew.
 10. Jeden zagon rzepey.
 11. Jeden zagon kapusty, który ma osadzić moja żona własną rozsądą.
 12. Lnu miarkę ma jej siać, ale nasiona ma jemu dać.
 13. Ma wyrazić zgodę, aby na miedzy w stronę zagrody [księdza, lub nazwisko sąsiada] mogła żąć trawę.
 14. Jeżeli Pan Bóg pozwoli na urodzaj w sadzie, ma wydać [mojej] żonie czwartą część [owoców].

Ma płacić podatek od majątku, zgodnie z prawem, ma płacić corocznie 1 talara na [dzień] św. Michała do kasy zamku opolskiego.

Prosiłem na świadków osoby wiarygodne, mianowicie: Wielebnego Księdza Jakuba Franciszka Przypadło – proboszcza dąbrowskiego, Jędrzeja Lelka – sołtysa wawelskiego, Stanisława Wiercimąkę, Pawła Swiecza – sąsiadów wawelskich oraz krewnych sprzedającego: Pawła Worpycza i Jasia Madeja.

Działo się w Wąwelnie w domu sprzedającego, roku i dnia jak wyżej.

Ponieważ przeciw przeciwko tej sprzedaży wniesli Maciej Jeleń – brat kupującego, Jan Mrozek ze Strzeleczek – wuj pozostałych dzieci sprzedającego, oraz Paweł Worpicz z Dąbrowy jako opiekun [kurator] pozostałej wdowy Marysi, który jednak był obecny przy sporządzaniu umowy i nie wniósł [wówczas] zastrzeżeń, nie powinni teraz protestować. Dlatego władza [burgrabiowska] zatwierdza tę umowę, ale kupujący powinien do dnia przeszłej Gromnicy, wpłacić 6 talarów opłaty do kasy cesarskiej na zamku [opolskim].

W zamku opolskim dnia 2 stycznia 1674 roku.

[Podpisy:] Ludwik von Dawid – burgrabia, Paweł Albrecht Sturmi, Andrzej Szyja.

[Księga burgrabiowska, s. 41–44]

Aneksy

1. Słownik staroczeskich określeń występujących w dokumentach księstw opolskiego i raciborskiego

abssyd (abszyc) – decyzja urzędowa, dokument urzędowy

aurzad – urząd

aussus (auszus) – przedstawicielstwo sejmiku powszechnego wybierane przez ten sejmik, od 1678 roku zastąpiło sejmik powszechny

bernie, **berne** – początkowo podatek wojenny (w Polsce również tak nazywany), później podstawowy podatek na rzecz cesarza

biehun – włóczęga, uciekinier

(na) **borg** – na kredyt (określenie używane również obecnie w niektórych regionach Polski)

brana – brama

chudy – biedny

creditor – wierzyciel

czedula – dokument, zaświadczenie

czedule przyznawaczÿ – oświadczenie (podatkowe, mobilizacyjne)

czesta – droga

czeÿcha – cecha, żeton, zaświadczenie

czteny – uczciwy (czteny frauczymer – uczciwe kobiety)

czyhle – cegły

czyzy – obcy

debitor – dłużnik

dobry (człowiek) – porządny, uczciwy, przyzwoity, godny zaufania

domaczÿ – miejscowy

dotczeno – wspomniano, wymieniono

dotczony – wymieniony, wspomniany

drži – posiada

držitel – właściciel, posiadacz

drziwi – drewno

fedrowani – działanie, załatwianie

fornhaby – biżuteria

frauczymer – kobiety, mieszkanki (domu)

frymark – zamiana majątków (bardzo często z wyrównaniem finansowym różnicy wartości)

geczmen – jęczmień

gegenhandler – kontroler handlu (na targu)

generaly (kancelaryjne) – dokumenty podstawowe, oryginały

gezy – jazy (przy stawach)

gitro (jitro) – jutrzyna – miara pola (później niem. morga – zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

habrowie – werbownicy do wojska

hagenstwi – zagajniki, lasy

hagenstwi kdez zwierz se drži – ostoja dzikich zwierząt

hahlowat – międlic (len lub konopie)

halterz – zbiornik wodny, zagroda na rzece lub budynek z basenem, przeznaczone do przechowywania odłowionych ryb

heytmán, **haytmán** – starosta

husto – często, gęsto

item (łacińskie) – także, również (stosowano zamiast punktowania: 1, 2 itp.)

jadrny – oczywisty, wyraźny, zasadniczy

kermass – zabawa, uroczystość (kiermasz)

kniesz – ksiądz

koli – słupki do płotu, kołki

koli – koło, obok, zamiast

korecz – korzec – miara pojemności (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

koruhwia – chorągiew, sztandar

krag, **krag** – ziemia (w znaczeniu administracyjnym), okręg (powiat)

kus – kęs, kawałek (np. pola)

kwarta (quarta) – miara powierzchni $\frac{1}{4}$ łana lub pojemności $\frac{1}{4}$ garnca – około 1 litr (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

łan – łan – miara powierzchni (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

lanczknechty (landsknechty) – dezerterzy, maruderzy zajmujący się rabunkiem

Landfryd – „Pokój ziemski”, zbiór (każdy) przepisów wydanych przez cesarza regulujących stosunki między stanami

latr – latr (sążeń) – miara długości (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

list – dokument, karta (papieru)

loket – łokieć – miara długości (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

mierzicze – mierzycza – miara pojemności (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

mila – miara odległości (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

mistodrżitel – pełniący obowiązki (starosty, kanclerza), zarządzający czasowo (np. kancelarią)

mistrz poprawny – kat

mlaczenie – młócenie, młocka

Mlÿnski Gross, **Mahlgross** – podatek od młyna

mocny list – pozasądowa decyzja cesarska, głównie potwierdzenie praw do majątku lub zatwierdzenie testamentu; decyzja ta nie mogła być sądownie zaskarżana

Musterplatz – miejsce w którym gromadzili się powołani do wojska

nalez – decyzja sądowa, wyrok sądowy

napad – spadek

napadnik – spadkobierca

naplotki – zagony, grządki

narzyzena – wyznaczona (osoba)

nedelni (majątek, bracia) – niepodzielny majątek, wspólnota majątkowa

nikam – nigdzie

notula – tekst, wzór, kwestionariusz

notula przÿsahy – tekst przysięgi

nuczen – zmuszać (do czegoś), namawiać

obecz – wspólnota, mieszkańcy

oberAmbt – utworzony w 1629 roku

Wyższy Urząd Śląski we Wrocławiu

obili – zasiewy, uprawy, żywność

oblubit – zgodzić się, zatwierdzić

obydli – siedlisko, dom

obywatele – obywatele ziemscy, właściciele majątków (głównie szlachta)

obzialowany – oskarżony

od – często również w znaczeniu: do, dla

odewzdaek – przekazanie majątku, głównie żony mężowi lub przy sprzedaży – nabywcy

odzwlastie – zwłaszcza

opatrný rozważný – tytuł przysługujący mieszczanom

ospy – ziarna (wymłócone) zbóż, również opłaty zbożowe

Pak – zaś

pisek – piasek

plani – błonie, czasem pastwisko

pobiehlegi – włóczędzy

poczty – obowiązki służebne
 podruh – chałupnik, komornik, służba folwarczna
 pohanka – tatarka, gryka
 pohlawi – płeć; obogi pohlawi – obojga płci
 pohon – oskarżenie sądowe (tylko w księstwie opawskim)
 pokuta – kara
 południe – półdzień, połowa dnia
 ponuczka – straż nocna
 poruczone – polecenie, zlecenie (poruczen list – polecenie sporządzenia dokumentu)
 porucznik – pełnomocnik
 pozemske statki – majątki ziemskie (szlacheckie)
 praznowanŷ – próżnowanie
 propaustit – puścić, przepuścić (np. podanego na naukę rzemiosła)
 prostrzedka – przeszkoda (w prawach do czegoś, w wykonywaniu czynności)
 proti – oprócz, prócz
 prkny – deski
 prut – pręt (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)
 pruti (prauti) – żerdzie
 przatele – rodzina, rodzeństwo, bliscy krewni
 prze – przez
 prze, przŷ – kłótnia, nieporozumienie, sprawa sądowa
 przez, przes – przed, oprócz
 przez zymu – przed zimą (w przypadku zboża – ozimina)
 przez letho – przed latem (w przypadku zboża – jare)
 przisti – tkać (z lnu lub konopi)
 prziležiti – właściwy (w przyleżitych czasach)
 pych – kradzież

Quarta (kwarta) – $\frac{1}{4}$ łana – miara powierzchni lub miara pojemności $\frac{1}{4}$ garnca (zob. rozdz. „Systemy miar i wag”)

Ťahna – rygiel, poziome żerdzie w płocie do przybijania sztachet
 resstŷ – długi podatkowe, zaległe podatki
 restant – dłużnik podatkowy, zalegający z podatkiem
 reŷ – żyto
 robotny – pracowity – tytuł przysługujący chłopom
 roboty – pańszczyzna
 roki – zjazdy szlachty z okazji posiedzeń sądu ziemskiego lub sejmiku (w Polsce określenie to też było używane), czasem nazywano tak sesje sądowe
 rozeprza – nieporozumienie, brak zgody
 rukogemstwo – poręczenie, rękojemstwo
 rybnik – staw

Sedlka – wieśniaczka, chłopka
 sekret – mała pieczęć bez napisów, sygnet
 semene – ziarno
 slib – ślubowanie, przysięga; areszt „na slib” – areszt domowy
 sniem – sejm, sejmik
 sniem obec – sejm(ik) powszechny
 snest – znieść, uzgodnić, ustalić, uchwalić
 srownanie – porozumienie, ugoda
 ssenhaby (szenhaby) – dodatki do stroju kobiecego, ozdoby
 ssudy (szudi) – kopki zboża
 ssetrzic – przestrzegać
 stateczny a slawutny – odważny i znakomity – tytuł przysługujący szlachcie
 statek – majątek, gospodarstwo
 staw – stan (społeczny)
 stawunk – odmowa odrabiania pańszczyzny (strajk)
 steczka – ścieżka
 stižowat – obciążać
 strana – strona, ale też sprawa
 strauhy – kanały, rowy
 strauhy mleynske – kanały młyńskie, młynówki
 strauhy zemske – rowy melioracyjne
 strauhy rybny – kanały stawowe

stularze – rzemieślnicy wiejscy nie zrzeszeni w cechach, sprzedający swoje wyroby na straganach pod miastem
sudczy, saudczy – członek sądu, asesor sądowy, w średniowieczu ławnik
sudi, saudi sędzia zwierzchni
supplicat – podanie, prośba (pismo)
swiedomi – świadek (w sądzie)
swobodny – wolny, w stosunkach wiejskich tytuł wolnego chłopca
swobodny dom – wolny dom, dom (szlachcki) w mieście nie podlegający jurysdykcji (prawu) miejskiej; w 1562 roku w Statucie ziemskim cesarz zabronił nadawania szlachcie nowych wolnych domów
swobodny pan – wolny pan, tytułarny właściciel państwa, baron (Freiherr)
swrżsski – stroje, ubrania
sycz – sieć (np. trawę)
sycze – więcej
syl – siał
sylnicze – droga główna, trakt handlowy
ssyndele (szyndiele) – gonty, szyndzioly, szyndziele

trestani – karanie
trh – targ
trpeni – cierpienie, tortury
trubÿ – koryta doprowadzające wodę do stawów
truhlicza – skrzynia, kasa
truhlicza zemska – kasa ziemiska
twrz – twierdza, dwór obronny

Ubity – pobity
ugma (ujma) – szkoda
urok – odsetki (pieniężne), opłaty
ukladano – nakładano (obciążenia)
urownat – uzgodnić, umówić się
utikagiczÿ – uciekający (ludzie)

Vagirugicze truppy – wałęsające się bandy
vlewenÿ – narzucać, wpływać

Wachgeld – podatek przeznaczony na opłacanie strażników (nocnych)
wieczy – rzeczy
wietszy – większy, więcej
wowie – owies
wratny – strażnik bramy miejskiej
wrczenie – oświadczenie sądowe (przeważnie kobiet) o spłacie przez rodzinę (rozliczenie z należnego spadku)
wybierczy (krajski, zemski) – komisarz podatkowy (okręgowy i księstw) wyznaczony przez sejmik do zbierania podatków (poborca podatkowy)
wyderkauf – rodzaj zastawu majątku za pożyczzone pieniądze
wyhon – wygon – droga we wsi którą pędzi się bydło na wspólne pastwisko (w Polsce też tak nazywano), czasem pastwisko
wyhostny list – dokument zwolnienia z poddaństwa

Zahrada – zagroda, folwark
zahradnik – zagrodnik
zahuba – nieszczęście
zchuza – schadzka, spotkanie (nielegalne)
zdawne – opłaty (w większości nielegalne) na rzecz pana od sprzedanego przez poddanego gospodarstwa w wysokości 10% sumy
(ze) zdi – w razie potrzeby (gdyby była potrzeba)
zdrżiowat – zabraniać, przeszkadzać
zednik – murarz
zialoba – skarga, oskarżenie sądowe
zialobnik – skarżący, oskarżyciel
zialud – żołędź (również dąb, dąbrowa)
zloczynca – zbrodniarz, bandyta

2. Pieniądze, miary i wagi

Wobec olbrzymiej różnorodności nazw i wielkości miar nie można precyzyjnie podawać przelicznika na współczesne miary, a jedynie w przybliżeniu.
ćwiertnia (sstwertnia, Viertel) – $\frac{1}{4}$ korca

denar – potoczne określenie monet bitych w lokalnych mennicach z gorszego srebra, uważane za „złe” pieniądze; 1 denar = 24 grosze i taka liczba najczęściej była na nich umieszczana, np. denary Gabora Bethlena bite dla księstw opolskiego i raciborskiego.

funt – miara wagi około 0,5 kg

garniec – miara pojemności około 4 litrów

gulden – podobnie jak denar, uważany za „zły” pieniądź; 1 gulden = 24 groszy
grosz praski (gross strzybny, prazsky, Grosch) – podstawowa moneta trzech różnych systemów monetarnych używanych na Śląsku (zob. rozdz. „Wstęp”)

grzywna (hrzywna, Marka) – w średniowieczu waga kruszcu, w XVI wieku liczba 46, później 42 groszy; określenie to wyszło z użycia na pocz. XVII wieku

halerz (halirz, pfennig) – najdrobniejsza srebrna moneta używana na Śląsku: 12 halerzy = 1 grosz praski; 8 halerzy = 1 grosz śląski jutrzyna (gitro, jistro) – pierwotna miara powierzchni pola, którą rolnik mógł zaorać wołami od wschodu do zachodu słońca; później zamieniono na niemiecką morgę (Morgen – rano)

kamień (wosku) – miara wagi około 15 kg

kopa (kopa, Schock) – miara ilości: 60 sztuk

korzec (korecz, Scheffel) – miara ziarna zboża, istniała olbrzymia różnica wielkości: opolski – około 152 litrów, niemodliński – około 1111 litrów, oleski – około 1231 litrów, nyski – około 891 litrów.

kwarta (kwarta, również quarta) – miara powierzchni (kwarta łana) $\frac{1}{4}$ łana lub miara pojemności $\frac{1}{4}$ garnca = 1 litr (nazwa pojemności używana w Polsce jeszcze w XX wieku)

łan (lan, Hube) – miara powierzchni pola, istniało bardzo dużo odmian łanów (frankoński, flamandzki, niemiecki, chłopski, duży, mały itp.) należy przyjąć wielkość około 8–12 ha.

łatr (latr, sążeń) – miara długości około 2 m

łokieć (loket, Elle) – miara długości: około 60 cm

mendel (mandel, Mandel) – miara ilości: 15 sztuk; 4 mendle = kopa

miara (miera, Metze) – miara ziarna zbóż: $\frac{1}{16}$ korca

miarka (mierka, Mässel) – miara ziarna zbóż: $\frac{1}{64}$ korca

mierzycza (mierzicze) – miara ziarna zboża: $\frac{1}{2}$ korca

mila – miara odległości, mila austriacka około 7 km

morga – miara powierzchni: morga austriacka – około $\frac{1}{2}$ ha, morga pruska – około $\frac{1}{4}$ ha; według części

historyków morga śląska była pośrednią, stanowiła $\frac{1}{3}$ ha

Pręt (prut, Rute) – miara długości: 1 pręt = $7 \frac{1}{2}$ łokcia śląskiego (około 45 m)

Sążeń (łatr) – miara długości, około 2 m
szyling? (ssiling, Schiling) – lokalne określenie na liczbę 12; występuje tylko w dokumentach zamku opolskiego, mowa tam o szylingach grzywien tzn. 12 grzywien.

łalar (taler, Thaler) – od XVII wieku podstawowy wyższy nominał pieniędzy, liczył 36 groszy

Wiadro – miara pojemności około 50 litrów

wiardunek (wierdunek) – określenie liczby 12: mogło być 12 sztuk, jak i 12 groszy np. „łalar trzywiardunkowy” tzn. 36 groszy

wiertel (ćwiertnia, sstwertnia, Viertel) – określenie używane zamiennie z ćwiertnią, $\frac{1}{4}$ korca

Zagon (zahon) – pas ziemi rolnej o długości pola i szerokości 6 skib, tj. około 2–2,5 m

złoty (węgierski, czerwony, złoty uherski, czerwony, dukat, floren) – pieniądź ten występuje w źródłach w XVI wieku, podobnie jak grzywna w XVII wieku już nie występuje; 1 złoty = 38 groszy

Indeksy

W indeksach zastosowano dwojaki rodzaj odsyłacze:

1. do części opisowej (opracowania) – numeracja stron,
2. do tekstów źródłowych – inicjały źródła i numer dokumentu.

Indeks osobowy

Us – Uchwały sejmiku, Kz – Księgi ziemskie, Ko – Księgi oskarżeń, Kw – Księgi wyroków, Kb – Księga burgrabiego opolskiego.

Adam, proboszcz Kz 20
Agnieszka, poddana Kw 43
Akadlarz Paweł Kz 14
Ambroży, sołtys Kw 28
Annenberg Jan Arbogast Us 77 pkt 3
Augustyn, burmistrz Kz 14

Bahr Jan, sołtys Kb 3
Balchaczka Anna Kb 5
Bartek, gajowy Kw 46
Baumgarcki zob. Panga
Becz (Betsch) Balcer Kw 46
Bees Balcer Us 38 pkt 1
Beess Jan Us 38 pkt 1;
Kz 28; Kw 35;
Beess Jan st. Katowski Us 11 pkt 1
Beess Joachim Kw 36, 37, 38
Beess Kasper Us 38 pkt 1
Beess Ścibor Ko 10
Beess Wrchlejski Jan Us 47 pkt 1;
Kw 27;
Beess Wrchlejski Mikołaj Kw 27
Beess-Katowski Jan Kz 14
Bembowski Maciej Ko 4
Berda Wojciech Ko 33
Betsch zob. Becz

Bieniecki Bartosz Ko 36
Bilczar Maciej Us 47 pkt 1
Bilczar zob. Buchta
Bischofsheim Henryk Kz 20
Blacha Anna 30
Blachowna Anna Ko 35; Kw 13
Błażek, sołtys Kb 3
Błażek, sołtys Ko 50
Błażej, wolny Kw 35
Bolesław I, książę Kz 23
Bolko II, książę Kz 24, 25, 26
Boryński Filip mł. Kz 16
Boryński Filip st. Kz 16
Boryński Henryk Kz 16; Kw 40
Boryński Mikołaj Kz 16; Ko 37, 46;
Kw 15, 16, 17, 40
Boryński Mikołaj st. Kz 16
Brauch Andrzej Kz 14
Brauch Szymon Kz 14
Brok Janusz Ko 6
Buchta Bilczar Joachim Kz 21
Buchta Henryk Kw 33, 34
Buchta Jan Us 38 pkt 1; Kw 34;
Buchta Jerzy Us 38 pkt 1; Kz 27;
Buchta Joachim Us 11 pkt 1, Us 47
pkt 1
Buchta Łukasz Kw 33

Budzisławska Małgorzata Kb 5
 Budziszowski Waclaw Kz 8
 Budzowski Adam Kz 17
 Budzowski Piotr Kz 17; Ko 15, 20;
 Byczek Witek Kw 43

Cervus Piotr książdz Ko 47
 Charwat Henryk (Hynek) Kz 11; Ko 18;
 Kw 11
 Charwat Paweł Petrowicz 20; Us 11 pkt 1;
 Kz 8, 28
 Charwat Waclaw Kz 10
 Chocimirski Jerzy Kz 19
 Colonna Us 94 pkt (18)
 Cybulka Waclaw Us 11 pkt 1
 Czajlik Jan Ko 27
 Czambor Adam Kz 12
 Czepla Jan Kw 11
 Czewlej Jan Ko 45
 Czibulka Seweryn (Asmus) Ko 7; Kw 5
 Czibulka Waclaw Kz 1, 2, 3, 9;
 Kw 2
 Czornberg Balcer Kw 40
 Czornberg Jan (Janusz) Kz 19, 30; Ko
 32, 37; Kw 16, 17
 Czornberg Kasper Ko 46; Kw 40

Dawid Piotr Kb 3
 Dąbrowka zob. Dubrawka
 Dejcz Jan młynarz Kw 29
 Dluhomil Jan Us 11 pkt 1; Kz 1,
 7, 12, 20, 23; Ko
 9, 16; Kw 32
 Dluhomil Piotr Kw 32
 Dluhosz zob. Długosz
 Długosz Anna Kz 22, 28
 Długosz Elżbieta Kz 28
 Długosz Gertruda Kz 28
 Długosz Jadwiga Kz 28
 Długosz Jakub Kz 8, 28
 Długosz Jan Kz 8, 28;
 Kw 19, 25

Długosz Jerzy Kz 8; Kw 25
 Długosz Jurek Kw 19
 Długosz Katarzyna Kz 28
 Długosz Michał Kw 19
 Długosz Piotr Kz 8
 Długosz Regina Kz 28
 Długosz Szymek Kz 28
 Długosz Szymon Kw 19
 Długosz Urban Kz 8
 Długosz Waclaw Kz 8, 22
 Długosz Witek Kw 25
 Długosz Wojtek Kw 19
 Długosz Zofia Kz 22
 Długosz Zygmunt Kw 19
 Długoszowna Agnieszka Kw 19, 21
 Długoszowna Jadwiga Kw 19, 21
 Dobschütz zob. Dobszyc
 Dobszyc Jan Kw 35
 Dobszyc Melchior Kz 3
 Dobszyc Władysław Kw 42
 Dohna Putta Ko 48, 49;
 Kw 22, 23
 Dohna von 41, 56
 Donin zob. Dohna
 Dubrawka Walentyn Us 11 pkt 1; Kz 8,
 13, 15, 18, 28
 Dusza Grzegorz Kz 15
 Dybalek Jakub Kb 7
 Dzierżanowski Adam Kw 40
 Dzierżanowski Waclaw Kw 46
 Dzierżkówna Judyta Kb 5

Engeman Krzysztof Kz 18

Fartuch Jan Kz 12
 Fiat Wojtek Kz 27
 Folwarcki zob. Gusnar
 Frankenberg Adam Ko 5

Gallus Ko 32
 Gaschin – zob. Gaszyn

Gaszyn Melchior Ferdynand Us 77 tytuł,
Us 87 tytuł,
Us 88 tytuł
Gaszyński Jarosz Kz 5, 6
Gburzyk Błażek Ko 31
Gburzyk Mikołaj Ko 31
Gerałtowski Wacław Us 11 pkt 1
Gielen (Jeleń) Grzegorz Kb 8
Gielen (Jeleń) Jacob Kb 8
Gieraltowski Andrzej Us 59 pkt 16
Gieraltowski Jan Kz 7
Gieraltowski Wacław Us 11 pkt 1
Goszycki Adam Ko 34; Kw 7
Goszycki Jan Ko 34; Kw 7
Goszycki Melchior Kw 7
Goszycki Mikołaj Ko 34; Kw 7
Goszycki Walentyn Ko 34; Kw 7
Gramatkowa Zofia Kz 21
Grzegorz poddany Ko 42
Gugel Gaweł Kz 7
Gugel Melchior Kz 7
Gumprecht Zygmunt Kw 4
Gusnar Folwarcki Walentyn Ko 3
Gusnar Jerzy 31; Ko 3, 28;
Kw 21

Hanka, sołtysowa Kz 21
Hanuzel Melchior Kz15, 17
Hanuzel Szczepan (Stefan) Kz 17
Hanuzel Witek Ko 2, 39
Hertel Krzysztof Kz 14
Hertl Henryk Us 68 pkt 3
Heugl Adam Kb 5
Hirsz Jan, młynarz Kw 29
Hoditz Jerzy Maksymilian Us 91 tytuł
Hoditz Jan Maksymilian 25
Hoff zob. Huff
Holly Filip Kz 11
Holly Jan Ko 30
Holly Joachim Us 38 pkt 1
Hoszek Jan Kz 10
Huff Konstanty 31; Ko 1, 27

Jadwiga, kaczmarka Kz 21
Jakub, ksiądz Kw 7
Jakub, sołtys Kz 23
Jakusz Filip Kb 5
Jan (Janusz) II, książę
opolski Kz 27; Kw 8, 33,
37, 46
Jan II Dobry 25, 53
Jan Kazimierz 25
Jan, opat lubiński Ko 41; Kw 26
Jan, sołtys Ko 34
Jan, sołtys Ko 50
Janek, poddany Ko 42
Janicius Marcin Kb 5
Jarek spr sołtys Ko 34
Jarosławski Melchior Kb 3
Jastrząb Marcin, sołtys Kz 27
Jelen Maciej Kb 8
Jędrek Kz15
Jordan Jan Kb 3, 4
Jordan Zygmunt Us 11 pkt 1; Kz 1
Jurek sołtys Kw 7

Kacz Stanek Ko 38
Kaldenborn Wacław Us 81 pkt 4,
85 pkt 4, 87 pkt 3,
Kaldenborn Wacław Us 87 pkt 3, 94
pkt (17)
Kalik, karczmarsz Kz 27
Kamieniec Jarosz Ko 33
Karczmarsz Wojtek Kz 11
Karcznik Wojtek Kz 11
Karnicki Ernest Us 68 pkt 4
Karol VI Habsburg 27
Kasprów Bartek Ko 28
Katarzyna, młynarka Ko 31
Katowski zob. Beess
Kiczka Adam Us 38 pkt 1;
Kz 10, 12
Kiczka Jan Kz 29
Kiczka Jerzy Kz 30
Kiczka Mikołaj Kz 30
Kiczka Paweł Kz 10
Klammer Matusz Kb 3

Klempa Błażek	Kz 17
Klempa Dorota	Kz 15
Klempa Paweł	Ko 2
Klempa Szymek	Kz 15, 17
Klempka Szymek	Ko 39
Kobylnicka Agnieszka	Kb 5
Kochcicki Jan	Us 8 pkt 4, Us 11 pkt 1, Kw 35
Koczuba Jerzy	45
Kokors Jan	Us 11 pkt 1; Kz 2, 4, 5, 6, 9, 11, 14, 23; Kw 2, 25;
Kokorz Jan zob. Kokors Jan	
Konrad Białý, książę kozielski	Kw 32
Kopciowa Machna	Kz 21
Korczula Jan	Kz 23
Koschembar zob. Koszembar	
Koschembar zob. Koszembar	
Koschitzki zob. Kosicki	
Kosicki Fryderyk	36; Us 94 pkt (34)
Kosicki Jan	Kz 17
Kosicki Zament Sebastian	Kw 10
Kosz Jan	Ko 12, 13
Koszembar Kasper	Kw 44
Koszembar Melchior	Kw 44
Koszembar Piotr	Kw 2
Koszembar Wacław	Us 11 pkt 1, Us 38 pkt 1; Kz 16, 29; Ko 5, 8, 23, 24, 25, 26
Kościewska Dorota	Kb 5
Kot Jerzy	Kz 9
Kot Szczesny (Feliks)	Kz 9
Kotuliński Jerzy	Us 11 pkt 1
Koza Piotr	Kz 14
Kozioł Błażek	Ko 23
Kozłowa Regina	Kz 21
Kozłowski Jakub Krzysztof	Kz 11
Kozłowski Jerzy	Kz 30
Kozłowski Raszc Piotr	Kw 12
Kózka Andrzej	Kz 5
Krajczy Adam	45
Kralicki Jan	Ko 9

Kralik Jan	Kb 3
Kreideweis Jakub	Ko 17
Krkacz Marcin	Kw 30
Krzydlowski Jan	Kw 2
Kubka z Pniowa	Kw 13
Kus Walek	Ko 32
Kusz Maciej	Kz 18
Labut Jerzy	Kz 13
Labut Mateusz	Kz 13
Lambert, sołtys	Kb 3
Larisch zob. Larysz	
Larysz Balcer, jun.	29, 32, 45
Larysz Jan	45; Ko 17
Larysz Jerzy	Us 59 pkt 16
Larysz Sebastian	31, Ko 1
Lasota Mikołaj	Us 10 pkt 5, Us 11 pkt 1 Kz 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25
Lelek Jendrzey	Kb 8
Lhotski Jakub	Kw 21
Lis Matusz	Kb 3
Logau Maciej	Kz 1
Ludwika Maria, królowa Polski	26; Us 94
Łojek (Lojek) Tomek	Ko 18
Łukasz	Kz 18
Machura Maciej	Ko 33
Maczek (Mateusz)	Kz 18
Maczek, poddany Worffa	Ko 42
Madey Jasz	Kb 8
Magdalena, księżna legnicka	Kz 23
Makowiecki Bernard	Ko 38
Maltzan Jan Bernard	Kz 10

Mania Mikołaj	Kz 20
Marcin sołtys	Ko 50
Masło Marcin, młynarz	Ko 6
Matyska Jan	Kz 7
Mądry (Mudry) Sebastian	Kz 20
Menniger Stanisław	Kz 29
Metlich Lassel (Władysław)	Kz 20
Mettych Kasper	Us 38 pkt 1
Męczydusza Tomasz	Kz 11
Miazga Piotr	Kz 3, 4, 5, 6
Michał, wolny	Ko 45
Michałów Mateusz	Kw 35
Mika, cyganka	Kw 43
Mika, sołtys	Ko 34; Kw 35
Mikołaj, książę opawski	Kw 31
Mokrski Krzysztof	Kw 43
Mokrski Paweł	Kz 7, 21
Motloch Błażek	Kw 24
Motloch Jerzy	Kw 24
Motyka Jędra (Andrzej)	Kz 20
Mrozek Jan	Kb 8
Mrozlenczki	Kz 20
Murator Jerzy, ksiądz	Kz 14

N awoy Fryderyk	Kz 21
Nawoy Paweł	Ko 6
Nawoy Zygmunt	Ko 6; Kw 6
Niedźwiadek Szymon	Kz 11
Niedźwiadek Waław	Kz 11
Niemiec Zygmunt	Kb 4
Niestrój Błażek	Ko 38
Niwka Marcin, kuźnik	Kz 30
Nos Mikołaj	Kz 15, 18
Nosal Jakub	Ko 19
Nosel Bartosz	Kb 3
Noss Maciej	Kw 34, 36, 39
Nowara Jerzy	Kz 14

O derwolff Jan	Kz 27; Kb 1, 2, 5
Ogórek Mikołaj, dzwonnik	Kw 42
Olewińska Zofia	Kw 44
Olszowiec Jerzy	Kz 22

Oppersdorff Franciszek	Us 94 tytuł, Us 96 tytuł
Oppersdorff Henryk	Kz 8
Oppersdorff Jan	Us 11 pkt 1; Kw 29
Oppersdorff Jerzy	Us 11 pkt 1; Kz 4, 5, 6, 8
Osiecki Jan	Kw 45
Osiecki Joachim	Kw 35
Otik Walenty	Kz 8

P aczków Bieniek	Kw 39
Paladius Henryk ksiądz	Kw 41
Panga Baumgarcki Jan	Us 11 pkt 1
Pelka Łukasz	Us 11 pkt 1; Kz 7, 11, 13, 14, 23, 28; Ko 19

Pentek Grzegorz	Kb 6
Perzina Jerzy	Kz 11, 29
Perzina Waław	Kz 11

Petrowicz zob. Charwat	
Piguła Jakub	Kz 11
Piotr, poddany	Ko 42
Piskorz Maciej	Ko 22
Piwo Błażej	Kw 45
Piwo Szymon	Kw 45
Planknar Jan	31, Ko 3
Polak Witek	Kb 3
Polednia Marcin	Ko 11
Poledniowa Katarzyna	Kw 1
Poleski Jan	Kz 4
Poręba Stanek	Kz 20
Poręba Stanisław	Kz 24, 26
Posadowski Waław	Us 10 pkt 5
Praschma Bernard	Ko 10

Prażma zob. Praschma	
Prokop Hynek	Kw 43
Prokop Waław	Us 11 pkt 1; Kw 25

Proslidaura Mateusz	Kz 14
Prószkowski Jan	Us 11 pkt 1; Kz 12, 24

Prószkowski Jerzy	Us 11 pkt 1; Kz 20, 24, 25, 26
Pruszkowski zob. Prószkowski	
Przechala (Prchala) Andrys	Ko 11
Przemek książę toszecki	Kw 19
Przypadło Jacob Francissek	Kb 8
Przyszowski Piotr	Us 59 pkt 16; Kz 19;
Przyszowski Szczęsny (Feliks), proboszcz	Ko 14
Psurowska Katarzyna	Kz 18
Psurowski Wienczek	Kz 18
Ptakowski Jerzy	Ko 37
Pückler Kasper	Us 11 pkt 1
Pyrzina zob. Perzina	
R aszyc Jan	Kw 39
Raszyc Jerzy	Kz 30; Kw 24
Raszyc zob. Kozłowski	
Redern Jan Jerzy	Us 11 pkt 1; Kz 7; Ko 42; Kw 20, 28
Redern Jerzy	Us 11 pkt 1; Kz 12, 17;
Regel Piotr	Kz 12
Reiswitz Bartłomiej	Us 11 pkt 1
Reiswitz Jan	Us 11 pkt 1; Kz 28, 29, 30
Reiswitz Jerzy	Us 65
Reiswitz Wacław	Kz 20; Ko 29, 30; Kw 10, 11, 12, 18;
Rohowski Jan	Us 8 pkt 4, Us 11; Kz 10, 11, 21, 28
Rohowski Jerzy	Us 11 pkt 1
Rokowski Mikołaj	45; Kz 19
Rotttemberg Maciej	Kw 30, 31
Roużicz zob. Rużycz	
Rużycz Jan (Janusz)	Kz 13, 30; Us 38 pkt 1
Rużycz Janusz	Us 38 pkt 1
Rużycz Wiktoryn	Kz 27

Ryngiel Stanisław	Kb 5
Rzempczyk Michał	Kw 9
S chamberg zob. Szamberg	
Scheliha zob. Szeliha	
Schip zob. Szyp	
Schlewitz zob. Slewicz	
Schlieben zob. Gumprecht	
Schweinoch zob. Szwejnoch	
Sebastian, sołtys	Kz 24, 25
Sebottendorff Dawid	Us 11 pkt 1
Sedlnicki Jan st.	Kz 28
Sedlnicki Piotr	Us 65
Sedlnicki Wacław	Kz 2, 3
Seligman Grzegorz, sołtys	56, Ko 48, 49; Kw 22, 23
Skall Jan	Kz 18
Skall Joachim	Kz 16, 18
Skall Melchior	Us 38 pkt 1
Skronski Jarosz	Ko 23, 24, 25, 26, 36
Skronski Paweł	Kz 11
Skura Jan st.	Kz 19
Slewicz Fryderyk	Us 87 pkt 3
Slewitz Fryderyk	Us 87 pkt 3
Smolka, kuźnik	Ko 33
Spieszonka Grzegorz	Kz 11
Spigel (Spiegel) Fryderyk	Ko 43
Spigel (Spiegel) Jan	Ko 43
Spigel Walek	Ko 3
Spilman Marcin	Kz 20
Sporwein Jakub	Us 11 pkt 1; Ko 50;
Spoytt Michał	Ko 11
Sroka Mrozek	Ko 23
Stanisław wolny	Kw 2
Stary Tomek, sołtys	Kb 2
Starzynski Jan	Kz 2, 21; Kw 25; Us 11 pkt 1
Starzyński Jan	Us 11 pkt 1
Stebel Matusz (Mateusz)	Kz 29
Stercz Ryszard	Ko 8
Sterz zob. Stercz	
Stolz Mateusz	Ko 40

Stosch zob. Stosz
 Stosz Balcer Us 11 pkt 1
 Stosz Jerzy Us 11 pkt 1
 Strach Michał, dzwonnik Kw 42
 Strachwitz Jan 56; Ko 12, 13
 Strakwicz zob. Strachwitz
 Strezorowa Małgorzata Ko 34; Kw 7
 Strzela Henryk Us 11 pkt 1
 Strzela Jan Kz 20; Ko 47
 Strzela Jerzy Us 11 pkt 1;
 Kz 20, 21;
 Kw 15;
 Strzela Piotr Us 38 pkt 1
 Strzeżych Stanisław Kz 12
 Styczorowa zob. Strezorowa
 Suchanek Jura Kb 7
 Sukowski Marcin Kz 12
 Swiecz Paweł Kb 8
 Szamberg Fryderyk Kz 13, 28, 29;
 Kw 21
 Szambor Walek (Walenty) Kz 10
 Szarek Piotr Kb 4
 Szczepan Błażek Ko 45
 Szczepan, sołtys Kw 31
 Szczepanowski zob. Żyrowski
 Szełiha Henryk Us 11 pkt 1
 Szełiha Janusz Us 11 pkt 1
 Szełiha Wacław Us 38 pkt 1;
 Kz 16, 17, 18, 19,
 27, 28, 29, 30;
 Szełiha Wiktoryn Ko 22
 Szmiecz Tomek Kz 15
 Szwejnoch (Schweinoch)
 Franciszek Ko 44
 Szwejnoch Henryk Us 38 pkt 1
 Szykuła Tomek Kz 24, 25
 Szymek Ko 25
 Szymek s. Walka, sołtys Kz 24, 26
 Szypp (Schip) Henryk Kw 45

Świętek Jan Ko 29

Tabor Kasper Us 11 pkt 1, 38
 pkt 1, 47 pkt 1;
 Kz 16;
 Talkenberg Jan Kz 16; Kw 40
 Talkenberg Zdzisław Kz 16; Kw 40
 Talkenbergowie Kw 15
 Talkenbergowna Salomea Kw 40
 Tamfeld Henryk Kz 2
 Tarnowita Andrzej, ksiądz Ko 4
 Teich Jerzy Kb 3
 Teichman Franciszek
 Wawrzyniec 27
 Trach Janusz 30; Ko 35
 Trach Wacław Us 59 pkt 16
 Trach Wawrzyniec Us 11 pkt 1
 Trach Wilhelm Us 77, 81
 Troszek Walek Kz 24, 25
 Trzetišok rodzina Kb 1
 Turska Gierka Ko 43
 Twardawa Jan Us 11 pkt 1
 Twardawa Mikołaj Ko 19; Us 89
 tytuł, 94 pkt
 (17)

Wachowski Jan Kw 1
 Wachowski Łukasz Kz 17; Ko 15
 Wachowski Stanisław Ko 15, 20
 Wachowski Zygmunt Kz 17
 Wachtel Krzysztof Kz 4, 5, 6
 Wacław, proboszcz Kz 28
 Wacław, sołtys Kw 10
 Wajna Mikołaj Kz 24, 26
 Walek, sołtys Kz 20
 Walentyn książę raciborski Kw 31
 Warkocz Krzysztof Kz 1
 Warłowski Henryk Ko 45
 Wawra Marcin Kz 15
 Waza Karol Ferdynand,
 biskup 24, 25
 Welczek Jan Us 82, 85
 Wencel Wojtek Kw 34
 Wendryński Prokop Kz 17
 Wiadrka Paweł Ko 13
 Widoń Jakub Ko 28

Widowski Marek	Kz 11
Wierczimak Stanisław	Kb 8
Wilgosz Jadwiga	Kz 21
Wilgosz Maciej	Kz 21
Wilgosz Urszula	Kz 21
Wilgosz Walerzek	Kz 21
Wilgosz Wojtek	Kz 21
Wilgosz Zuzanna	Kz 21
Wiplar Błażej	Kw 27
Wiplar Dorota	Kz 19
Wiplar Mruczek	Kw 27
Wiplar Piotr	Kw 27
Wiplar Zygmunt	Kz 19
Wirbski Balcer	Us 11 pkt 1
Wirbski Henryk	Kw 3
Wirbski Jan	Us 38 pkt 1; Kz 30;
Wojciech, sołtys	Kz 23
Wojski Jan	Kz 16
Wolf	Ko 10
Wolny Kuba	Kb 3
Worff Waław	Kz 28; Ko 42; Kw 20, 25
Worff Jan	Kz 11
Worff Jerzy	Kz 29
Worpic Pawł	Kb 8
Worpycz Paweł	Kb 8
Wraninski Jerzy	Kz 2
Wraninski Mikołaj	Ko 29
Wraninski Waław	Kz 7, 11; Us 11 pkt 1
Wraniński Waław	Us 11 pkt 1
Wrchejski zob. Beess	
Wyrwala Jerzy	Kw 14
Wysocki Waław	Ko 43
Wytisk Matusz, sołtys	Kb 2

Z ajączek zob. Zajiczek	
Zajiczek Jan	Kz 28
Zajiczek Piotr	Kz 22, 29
Zakrzowski Szczęśny (Feliks)	Kz 21
Zament zob. Kosicki	
Zamoyski Jan hetman	19
Zawadzki Szczęśny (Feliks)	Kz 29
Zawadzki Szymek	Kw 21
Zawisza Balcer kuźnik	Ko 6; Kw 6
Zielażko (Żelazko) Kuba	Kb 3
Ziemięcki Balcer	Us 11 pkt 1
Ziemięcki Jerzy	Kz 11
Zip Tomasz	45
Ż egota Jakub	Kz 7, 8
Żegota Jan	Kz 27
Żelazko zob. Zielażko	
Żyrowska Helena	28, 34; Ko 7; Kw 5
Żyrowski (Szczepanowski) Jan	Kz 1, 3, 4, 5, 6, 9, 11
Żyrowski Daniel	Us 38 pkt 1; Ko 16, 27
Żyrowski Jan na Półwsi	Us 11 pkt 1
Żyrowski Jan st.	Kz 11, 13, 14, 15; Us 11 pkt 1
Żyrowski Jan z Żyrowej	Kz 18
Żyrowski Jerzy	Kz 1, 3, 4, 5, 6
Żyrowski Melchior	Us 38 pkt 1; Kz 30;
Żyrowski Piotr	Us 11
Żyrowski Stefan	Kz 20, 30
Żyrowski Zachariasz	Kw 41
Żywot Wawrzyn	Kb 1

Indeks miejscowości

Us – Uchwały sejmiku, Kz – Księgi ziemskie, Ko – Księgi oskarżeń, Kw – Księgi wyroków, Kb – Księga burgrabiego opolskiego.

B abice	Kw 12
Balcarzowice	Ko 34
Bąków (Bąk)	Ko 8
Bernacice	Ko 40
Biała	Us 11 pkt 1, Kz 20, 24, 25, 26
Bieniędzice	Ko 36
Bierawa	Us 11 pkt 1; Kz 1, 12, 20, 23; Ko 9, 16
Bierdzany	Kb 5
Bierkowice	Kb 3
Bílá Voda	Us 91
Bílkov	Ko 10
Bílovec	Ko 10
Biskupice	Kz 16, 18
Błazejowice	Kz 1, 13, 14, 15, 21, 24, 30
Bogdańczowice	Kz 16
Bogunice	Kw 12, 24
Boguszyce	Kz 14
Borzysławice	Kz 13, 14, 28; Ko 19
Brożec	43, 44
Brynica	Ko 4; Kb 5
Brzezie	Us 77, 81
Brzeźnica	Ko 18
Buchcice	Kz 21, 27
Budzów	Kz 15, 17; Ko 2, 15, 20, 23, 24, 25, 26, 36, 39
Bytków	Kz 21
Bytom	18, 57, 58; Us 76 pkt 14

C echłó	Ko 27
Chełm	Kz 13, 27, 30

Choltice	Kz 2, 28
Chorula	29, 32, 45, 47, 51, 211, 367
Chotkowice	Kz 27
Chróścice	28, 34; Ko 7; Kw 5
Chróścín	Ko 49
Chróścina	Kz 21; Kb 3
Chrzelice	18, 44
Chudoba	31, 34, 35; Kw 8
Chudów	Us 11 pkt 1
Ciecierzyn	Kz 16
Cieszowice	Us 11 pkt 1
Ciężkowice	Kz 30
Ciochowice	Kz 21
Czarnowąsy	Ko 4; Kb 2, 5
Czechowice	Kz 11, 29

D ąbrowa	Kz 20, Kb 8
Dębieńsk Wielki	Us 82, 85
Doboszowice	Us 91
Dobrzeń Mały	Kb 4
Dolna	Kz 21; Ko 6
Dolna Stradunia	Kb 1, 2, 3
Dolne Świerklany	31; Ko 3, 28
Domecko	Ko 40
Dub	Us 11 pkt 1, 94, 96
Dzimierz	Kz 28

F olwark	43
Frydek	Us 96
Frydland	Ko 42
Frydstein	Us 94, 96

Gałowice Kz 19, 30; Ko 32, 37, 46
 Gaszowice Kz 30
 Gaszyn Us 87; Kz 6
 Gliwice 17, 18, 19, 30, 31, 50, 54;
 Us 11 pkt 1; Kz 7
 Głogówek 17, 18, 19, 42, 44, 45, 53;
 Us 47, 76 pkt 14, 94, 96;
 Kz 30; Kw 33
 Gola Kw 2
 Gorzów Śląski 58; Ko 5, 39
 Gosławice 27, 56; Kz 27
 Gostomia Ko 40
 Góra św. Anny Us 77
 Grabów Kz 15, 18
 Grobniki Kz 20
 Grodzisko Kz 16; Ko 46; Kw 15
 Grzędzin Kz 19
 Grzybowice Kz 30

Hodice Us 91
 Hoštalkovice Kz 22, 28

Jakubovice Us 91
 Janov Us 91
 Jarczowice 43, 44
 Jasienie Kz 13, 15, 18, 28
 Jasiona Kw 19
 Jastrzębie Kw 41
 Jaśkowice Kz 11
 Jelowa 28, 43; Kw 10
 Jeżowa Kz 13
 Jindřichov Us 91

Kaślub Wolny 54
 Kaślub Kz 3, 4, 5, 6
 Kamieniec Us 11 pkt 1; Kz 14, 23;
 Ko 33
 Kamień Ko 33
 Kantorów Us 11 pkt 1; Ko 1, 27
 Karłowice Kz 28

Katowice Kz 14
 Kazimierz Ko 17
 Kędzierzyn Us 11 pkt 1; Kz 20,
 28, 29, 30; Ko 29,
 30
 Kępa Kw 36, 38
 Kierpień 41; Ko 41; Kw 26, 46
 Kingsberg Ko 3
 Kochanowice Kz 30
 Kochcice 44
 Kolbnice Ko 44
 Kolnie Kz 14
 Komorniki Kw 29
 Komorno Kz 19; Ko 3, 28; Ko
 32, 37
 Komorzno Kz 30
 Komprachcice Kz 20, 24, 25, 26;
 Kw 33, 34
 Kopienice 50; Kz 11, 28, 29; Ko 42
 Kornice Kz 21, 28
 Kornowac 43, 55; Kw 31
 Kościeliska Ko 14
 Kotulin Kz 7, 21; Ko 27
 Kozłowice 56; Us 11 pkt 1; Kz 16,
 29; Ko 5, 8, 12, 13,
 23, 24, 25, 26
 Kozłów Kz 30
 Koźle Kw 32
 Kózki Ko 17
 Krapkowice Kw 14
 Kromieryż Kz 16
 Krośnica Kz 16; Ko 37, 46;
 Kw 15, 40
 Krowiarki Us 11 pkt 1
 Krupski Młyn Ko 36
 Krzyżanowice Us 11 pkt 1; Kz 28
 Kujawy Us 11 pkt 1, 94
 Kuźnica Jędrysowska Ko 33

Leśna Kz 17
 Leśnica Ko 47
 Ligota Książęca Kz 10
 Ligota Oleska Kz 18
 Ligota Podborna Kw 14

Ligota Wielka Ko 19
 Ligota Us 11 pkt 1; Kz 16, 21; Ko 28
 Lubecko 44
 Lubliniec Us 11 pkt 1
 Lubomia 43; Kw 18
 Luboszyce Kw 36, 37
 Lubrza 41, 56; Ko 48, 49; Kw 22, 23
 Lubsza Ko 33
 Lyski Kw 39

Łabędy Us 11 pkt 1
 Łagiewniki 44
 Łąka Kz 22
 Łęg Kw 11
 Łowoszków Kz 17; Ko 15, 20
 Łubie Ko 35
 Łubowice Us 11 pkt 1

Makowczyce Ko 38, 43
 Mała Stradomia Kz 27
 Masłów Ko 49
 Mechnice Kb 2, 3
 Menigora Kz 29
 Mierzyce Kz 19
 Moszczanka 56; Ko 49; Kw 22, 23

Naczęsławice 21, 45; Ko 1
 Nakło Kz 21
 Nieborowice Ko 30
 Niepaszyce Us 82, 85
 Nieznaszyn Kz 1
 Nowa Wieś Kz 21

Obrowiec Kz 20, 21
 Olesno 17, 27, 31, 42, 50, 54, 56;
 Us 11 pkt 1; Kz 15; Ko 12,
 13, 14; Kw 8, 35

Olszynka Us 11 pkt 1
 Opawa Us 38
 Opole 8, 10, 13, 17, 18, 24–28,
 32, 34, 35, 37, 42, 43,
 45, 46, 48, 56–58;
 Us 1, 2, 3, 8, 17, 23; 28,
 29, 31, 38, 39, 44, 50, 51,
 51 pkt 1, 60, 61, 63, 65,
 67, 68, 70, 71, 75, 75 pkt
 27, 76, 77, 80, 83, 85, 86,
 86 pkt 12, 86 pkt 21, 88,
 89, 91 pkt 16 pkt 23, 93,
 94, 96; Kz 1, 3, 4, 5, 6,
 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14,
 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22,
 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
 30; Ko 4, 7, 9, 11, 16, 20,
 23, 35, 36, 37, 41, 44, 45,
 46; Kw 1, 3, 5, 7, 8, 15, 22,
 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31,
 32, 33, 38, 39, 40, 41, 42,
 43, 44, 45, 46; Kb 5, 7

Ornontowice Us 82, 85
 Ostropice Ko 37, 46
 Otmęt Kz 21, 27
 Otmice Kz 21
 Ozimek 58, 59

Paczynka Kz 7
 Pawłowice Kz 28; Kw 27
 Pilchowice 30; Ko 35
 Pisarzowice Kw 46
 Pław Kz 3
 Płużnica Kz 12, 29, 30
 Pniów Kz 30; Kw 13
 Pogrzebień Kw 30
 Połomia Kz 30
 Ponięcie Ko 30
 Półwieś Us 11 pkt 1; Kz 11, 13,
 14, 15, 21, 30
 Praszka Kw 44
 Proślice Ko 5
 Prószków Us 11 pkt 1; Kz 12, 20,
 24, 25, 26

Prudnik 17, 18, 25, 36, 41, 45, 56;
Us 11 pkt 1, 91; Ko 48
Prusków Ko 45; Kw 35, 45
Przyszowice Us 59 pkt 16; Kz 19
Pstrążna Kz 28
Psurów Kz 18
Pyskowice Kz 11, 29; Ko 42

Racibórz Us 11 pkt 1, 59, 65, 81,
82, 87, 88, 91 pkt 24,
96, 97; Kz 2; Ko 10, 14,
17; Ko 33, 34, 35, 41, 46;
Kw 1, 2, 3, 4, 9, 13, 16,
17, 18, 19, 20, 21, 25, 26,
33, 34
Raduń Ko 34
Raszczyce Kz 20, 29, 30; Ko 29, 30
Raszowa 45, 116, 125, 183, 318
Redern Kz 12, 17; Ko 42
Rokicie Ko 47
Roków 45; Kz 19
Rostkowice Ko 21
Roszkowice Kz 19
Rozkochów Us 87 pkt 3
Rozmierka Ko 6; Kw 6
Rozwadza Us 87 pkt 3
Rój Ko 21, 22
Ruda Ko 31
Rudoltice Us 91
Rutki Us 38 pkt.1
Rzędowice Kz 27
Rzuchów Kz 16, 17, 27, 28, 29, 30;
Ko 21

Sarnów Kz 7
Seidenberg Ko 42
Sieraków Kz 13, 30
Skorków Kz 13, 15, 16, 18, 28, 29;
Ko 5, 8, 23, 24, 25, 26
Skrońsk Ko 23, 24, 25, 26, 36
Skrzydłowice Kz 9
Slatina Ko 10

Slewice Us 87 pkt 3
Sławice Kb 3
Sławęcice Kw 7
Słupsko Kz 27
Sobieszowice Us 77, 81
Sobocisko Kb 5
Sośnicowice Ko 35
Sporwein Us 11 pkt 1
Staré Hradý Us 11 pkt 1; Kz 20, 24,
25, 26
Stare Kolnie Kz 28
Stary Paczków Kz 1; Kb 3, 5
Stebłów Us 11 Us 11 pkt 1; Kz 1,
9, 13, 14, 15, 21, 22, 23,
24, 25, 28
Sternalice Kz 18
Stradunia 44
Strzelce Opolskie 17, 18; Us 11 pkt 1, 65;
Kz 17; Ko 6
Strzeleczy Kb 8
Strzybnik Kz 28
Studzienna Kz 2
Sucha Ko 37
Sukowice Kz 12
Syców Kz 10
Syrynia Kw 18
Szamberg Kz 29
Szczepanowice Kz 3, 4, 5, 9, 18
Szczerbice Kz 30
Szonów Kz 20

Ścinawa Kw 29
Świbie Kw 28
Świercze Us 11 pkt 1
Świątoszowice Kz 11, 28

Tamfeld Kz 2
Tarnowskie Góry 30, 36, 58, 199
Tarnów Opolski Kz 21, 23
Tłustoręby Us 38 pkt.1
Toszek Us 11 pkt 1; Kz 7;
Ko 42; Kw 28

Turza	Ko 43
Twardawa	Ko 19
U jazd	Ko 27
Urbanowice	Us 11 pkt 1; Kz 13, 14, 23, 28; Ko 19; Kb 5
Uszyce	Kz 19
V ehrastina	Ko 10
W achowice	Kz 17
Wachów	Kz 17; Ko 15, 20
Walce	31; Ko 44
Warłów	Ko 45
Wąwelno	Kb 3, 8
Wetcze	Ko 18
Wędrynia	Kz 17
Widoniowice	Ko 28
Widów	31; Kz 11; Ko 1, 27
Wielka Ligota	Kz 18
Wielki Sławików	Ko 29
Wielmierzowice	Ko 47
Wielowieś	Kz 14, 16, 28; Ko 42

Wierzbie	Kz 30; Kw 3
Wieszowa	Kz 11
Wiśnicze	Kz 13, 28, 29
Witosławice	Kz 16, 17, 27, 29; Ko 18
Wodzisław	18, 31; Ko 3
Wojska	Kz 8, 28
Wrocław	7, 9, 10, 11, 13, 18, 20, 28, 29, 48; Us 3 pkt 12, 9, 39, 44, 70, 85 pkt 4, 86 pkt 21, 87 pkt 3, 89 pkt 3, 94 pkt (17)
Wronin	Us 11; Kz 2, 11
Wronów	Kz 29
Wrzoski	Kb 6
Wyszków	24, 25
Z agwiździe	58, 59
Zakrzów	Kz 21; Kw 32, 37
Zawada	Kz 29
Zdzieszowice	Ko 47
Zimnice	Us 11 pkt 1
Ż ory	18
Żyrowa	Kz 9, 21, 30; Ko 27

Spis treści

Wprowadzenie	5
Literatura i źródła	5
Podstawy prawne regulujące stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku.....	8
Regulacje cesarskie pańszczyzny z 1562 roku.....	8
Statut ziemski księstw opolskiego i raciborskiego	8
Uchwały sejmiku księstw opolskiego i raciborskiego z lat 1565–1678	9
Akta sądowe umożliwiające wgląd w stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku.....	9
Księgi ziemskie	9
Księga oskarżeń sądu ziemskiego (pozwów)	10
Księgi wyroków sądu ziemskiego	11
Księga burgrabiowska zamku opolskiego	11
Systemy monetarne	12
Systemy miar i wag.....	14
Miary (i określenia) powierzchni oraz długości	14
Miary substancji sypkich, płynów i inne.....	15
Pod władzą Habsburgów	17
Krajobraz i gospodarka.....	27
Wygląd wsi	30
Gospodarka rolna i hodowlana	32
Władze wspólnoty wiejskiej (ustrój wsi).....	34
Cesarskie regulacje pańszczyzny	37
Szlachta – chłopci.....	40
Poddaństwo i pańszczyzna.....	40
Inne obciążenia ludności wiejskiej.....	47
Szlachta	49
Chłopi – wieśniacy	51
Sytuacja mieszkańców księstwo opolskiego i raciborskiego w późniejszych wiekach	57

Teksty źródłowe	61
Podstawy prawne.....	61
Zarządzenie cesarza Ferdynanda	61
Statut ziemski	78
Zbiór uchwał sejmowych	102
Księgi sądowe	207
Księgi ziemskie	207
Księga ziemska 1557–1604	207
Księga ziemska 1565–1579	249
Księga ziemska 1578–1609	262
Księga ziemska 1581–1604	266
Księga oskarżeń (pozwów)	280
Księgi wyroków	322
Księga wyroków 1558–1562	322
Księga wyroków 1573–1599	326
Księga burgrabiowska opolska	374
Aneksy	391
1. Słownik staroczeskich określeń występujących w dokumentach	
księstw opolskiego i raciborskiego	391
2. Pieniądze, miary i wagi	395
Indeksy	397
Indeks osobowy	397
Indeks miejscowości	405

Roman Sękowski (ur. 1931 r.) – absolwent Uniwersytetu Wrocławskiego (historia 1955 r.), historyk regionalista, specjalizujący się w historii księstw opolskiego i raciborskiego pod panowaniem Habsburgów. Autor kilkunastu książek i wielu artykułów m.in. wielotomowego *Herbarza szlachty śląskiej* (2002–2008), współautor opracowania i wydania *Statutu ziemskiego księstw opolskiego i raciborskiego oraz ziem do nich należących* (2012), inicjator serii wydawniczej „Studia i teksty źródłowe z dziejów księstw opolskiego i raciborskiego”, w której ukazały się m.in. jego autorstwa: *Koniec średniowiecza i kształtowanie się podstaw ustrojowych księstw opolskiego i raciborskiego* (2011), *Nielatwe sąsiedztwo* (2012), *Opole – rozwój przestrzenny miasta do końca XVII wieku* (2013), *Biblioteka Jerzego Krzysztofa i Antoniego Krzysztofa hrabiów Prószkowskich w Prószkowie z przełomu XVII/XVIII wieku* (2015), *Uchwały sejmiku powszechnego księstw opolskiego i raciborskiego w latach 1564–1678* (współautor, 2015). Laureat nagrody im. Karola Miarki (Katowice, 2014) i „Diamentowej Spinki” (nagroda województwa opolskiego przyznawana przez Nową Trybunę Opolską i samorządy opolskie, 2015).

Publikacja *Stosunki społeczne na wsiach księstw opolskiego i raciborskiego w epoce Habsburgów (XVI–XVII wiek) w świetle aktów prawnych i akt sądowych. Materiały* przybliża nieznane lub mało znane i w większości niepublikowane źródła z okresu panowania Habsburgów na Śląsku. Wykorzystano w niej dwie grupy dokumentów: źródła normatywne regulujące stosunki społeczne na wsiach w XVI–XVII wieku oraz akta sądowe. Prawie wszystkie spisane zostały w języku czeskim, który był językiem urzędowym w księstwach opolskim i raciborskim. Na niniejsze opracowanie składają się: wprowadzenie do problemu i omówienie stosunków społecznych w oparciu o przedstawiony materiał źródłowy oraz teksty źródłowe w oryginale i tłumaczeniu na język polski wraz z komentarzami. Publikacja stanowi zbiór cennych informacji dla historyków, kulturoznawców, socjologów oraz przedstawicieli innych dziedzin nauki, wypełniając dotychczasowe braki, a także dla wszystkich zainteresowanych przeszłością i losami dawnych mieszkańców tych ziem.

ISBN 978-83-941769-2-1

9 788394 176921